

Natura 2000-beheerplan Merengebied

Snitsermargebiet

Sneekermeergebiet

Wite en Swarte Brekken

Witte en Zwarte Brekken

Aldegeaster Brekken, Fluezen e.o.

Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.

Colofon

Project	Beheerplan Natura 2000
Gebiedsnummer	10 Witte en Zwarte Brekken 11 Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving 12 Sneekermeergebied
Gebied	Merengebied Fryslân
Versie Status	September 2014 Definitief
Opdrachtgever	provinsje fryslân provincie fryslân Provincie Fryslân Tweebaksmarkt 52, 8911 KZ Leeuwarden Postbus 20120, 8900 HM Leeuwarden
Opgesteld door	Altenburg & Wymenga / Provincie Fryslân
Bevoegd gezag	Provincie Fryslân en Ministerie van Economische Zaken provinsje fryslân provincie fryslân
Contactpersoon	Johan Grijpstra, Provincie Fryslân Projectleider Afdeling Stêd en Plattelân 058-2925046 j.grijpstra@fryslan.nl
Website/informatie	www.fryslan.nl/n2000merengebied

Foarwurd

Foar jo leit it behearplan Natura 2000 foar it Marregebiet, mei dêryn trije Natura 2000-gebieten:

- Snitsermargebiet
- Wite en Swarte Brekken
- Aldegeaster Brekken, Fluezen en omkriten

Yn de Natuerbeskermingswet stiet oanjûn, dat 'it foechhawwend gesach' in behearplan opstelle moat foar de gebieten dy't yn Nederlân as Natura 2000-gebiet oanmeld binne. Earder wiene dy gebieten jo miskien bekend as in Fûgelrjochtline- of in Habitatrjochtlinegebiet. Yn it gefal fan it Marregebiet binne wy as provinsje Fryslân yn 'e mande mei it ministearje fan Ekonomyske Saken it foechhawwend gesach.

By it úteinsetten fan dit trajekt, yn 2008, hawwe wy tsjin jo sein: wy meitsje dit behearplan ûnder it bieldwurd: 'Mei-inoar nei Dúdlikens'. 'Mei-inoar' bestjut dat wy it plan yn oparbeidzjen mei alle oanbelangjende partijen ta stân komme litte woene: mei de natuerorganisaasjes, de lânbou, de rekreaasje, de oanbelangjende gemeenten, it Wetterskip, mei brûkers en eigners. It twadde elemint fan dat bieldwurd is Dúdlikens: dúdlikens oer de gefolgen fan it oanwizen fan in gebiet foar de brûkers, de behearders en de eigners.

Het is no 2014. Sa flot is dat 'mei-inoar nei dúdlikens' dus net ferrûn. Mar dy oare beide punten binne neffens my goed slagge. It plan jout dúdlikens. Jo witte wêr't jo oan ta binne. Wy as provinsje, it Wetterskip en de terreinbehearders witte no ek wat der dien wurde moat. Wy hawwe no in hiel protte kennis byinoar brocht, wy hawwe mei-inoar in strategy bepaald en op guon punten witte wy no ek dat wy noch in kar meitsje moatte foar it natuerbehear fan it gebiet. Dat is ek dúdlik.

De gearwurking mei alle organisaasjes is ek werom te finen yn it dokumint dat der no leit. Net allinne kennis, mar ek ûnderfining en ynsjoch yn it gebiet wiene foar ús o sa weardefol. Wy hawwe gebrûk makke fan de advizen fan de mear as 50 gebietsfertsjintwurdigers dy't yn de gebietsgroep meipraat hawwe. Dat binne minsken ûnder oare út de rekreaasjesektor, fan doarpsbelangen, de gemeenten, it Wetterskip, IVN, de wettersporters, de sportfiskers en de binnenfiskers, de wyldebehearriedheden, de boeren.

Ik tink soms wolris - miskien giet dat by jo ek wol sa - hawwe wy it net wat yngewikkeld makke mei ús natuerwetjouwing? Drege termen, wetlike prosedueres, getallen. Is dat noch wol te folgjen? Wylst it feitliken om de natuer giet. En om de minsken dy't dêromhinne wenje en wurkje. Dochs tink ik dat wy as provinsje poerbêst mei dit behearplan Marregebiet oan 'e slach kinne. Yn 'e mande mei jo fansels! Nei myn betinken in helber en goed út te fieren plan, op grûn wêrfan't wy mei-inoar alle war dwaan kinne om de grutte natuerkwaliteit fan it Marregebiet te behâlden.

Johannes Kramer, deputearre Natuer provinsje Fryslân

Inhoudsopgave

Foarwurd

Samenvatting

1 Inleiding 1

- 1.1 Wat is Natura 2000? 1
- 1.2 Het Merengebied: Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving 3
- 1.3 De functie van het beheerplan 4
- 1.4 Procesorganisatie, vaststellingsprocedure en evaluatie van het beheerplan 6
- 1.5 Leeswijzer 8

2. Instandhoudingsdoelen 13

- 2.1 Kernopgave en 'sense of urgency' 13
- 2.2 Instandhoudingsdoelen 15
  - 2.2.1 Habitattypen 15
  - 2.2.2 Vogelsoorten 20
  - 2.2.3 Overige soorten 20
  - 2.2.4 Landelijke staat van aangewezen habitattypen en soorten 22
  - 2.2.5 Bijdrage van het gebied aan de landelijke instandhoudingsdoelen 22
- 2.3 Ecologische vereisten van de Natura 2000-waarden 23
  - 2.3.1 De habitattypen 23
  - 2.3.2 Habitatsoorten (meervleermuis en noordse woelmuis) 25
  - 2.3.3 Broedvogels 28
  - 2.3.4 Niet-broedvogels 29

3 Ecologische gebiedsbeschrijving 40

- 3.1 Abiotiek en biotiek 40
  - 3.1.1 Korte gebiedsimpresie 40
  - 3.1.2 Bodem en reliëf 47
  - 3.1.3 Geologie en geohydrologie 47
  - 3.1.4 Het boezemsysteem 48
  - 3.1.5 Boezemlanden, zomerpolders en winterpolders 50
  - 3.1.6 Waterkwaliteit 53
- 3.2 Voorkomen van habitattypen 56
- 3.3 Voorkomen habitatsoorten 60
- 3.4 Voorkomen van broedvogels 63
  - 3.4.1 Broedvogels in het Sneekermeergebied 63
  - 3.4.2 Broedvogels in Witte en Zwarte Brekken 65
  - 3.4.3 Broedvogels in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. 65
- 3.5 Voorkomen van niet-broedvogels 66
  - 3.5.1 Niet-broedvogels in het Sneekermeergebied 66
  - 3.5.2 Niet-broedvogels in Witte en Zwarte Brekken 77
  - 3.5.3 Niet-broedvogels in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. 85
- 3.6 Staat van instandhouding Natura 2000-doelen 95
- 3.7 Landschapsecologische beschrijving en overzicht sleutelprocessen 98
  - 3.7.1 Ontstaansgeschiedenis 98
  - 3.7.2 Ontwikkelingen in de waterhuishouding 99
  - 3.7.3 Ontwikkelingen in de natte graslanden 101
  - 3.7.4 Ontwikkelingen in de rietlanden en ruigten 102

- 3.7.5 Ontwikkelingen t.a.v. het oppervlaktewater 103
- 3.7.6 Sleutelprocessen 105

4 Uitgangspunten beleid en bestaand gebruik 110

- 4.1 Inleiding 110
- 4.2 Plannen, beleid en regelgeving 110
  - 4.2.1 Internationale plannen, beleid en regelgeving 110
  - 4.2.2 Rijksplannen, -beleid en -regelgeving 112
  - 4.2.3 Provinciale plannen, -beleid en -regelgeving en Waterschapsplannen 115
  - 4.2.4 Gemeentelijke plannen en regelgeving 125
  - 4.2.4 Overige plannen 137
- 4.3 Vormen van gebruik 137
  - 4.3.1 Criteria gegevensverzameling in relatie tot externe werking 138
  - 4.3.2 Landbouw 138
  - 4.3.3 Beroepsvisserij 139
  - 4.3.4 Natuurbeheer 141
  - 4.3.5 Waterbeheer 142
  - 4.3.6 Waterwinning 144
  - 4.3.7 Recreatie 144
  - 4.3.8 Luchtvaart 148
  - 4.3.9 Wonen en bedrijven 149
  - 4.3.10 Verkeers-infrastructuur 150
  - 4.3.11 Beroepsvaart 151
  - 4.3.12 Wildbeheer, schadebestrijding en jacht 151
  - 4.3.13 Overig gebruik 154
  - 4.3.14 Ontwikkelingen 160
  - 4.3.15 Ontwikkelingsruimte 162

5 Instandhoudingsdoelstellingen in omvang, ruimte en tijd 217

- 5.1 Habitattypen 218
- 5.2 Habitatsoorten 222
- 5.3 Broedvogels 224
- 5.4 Niet-broedvogels 227
- 5.5 Typische soorten 235
- 5.6 Kernopgaven 235

6 Toetsing en beoordeling van huidige activiteiten en ontwikkelingen 240

- 6.1 Inleiding 240
- 6.2 Methodiek toetsing en beoordeling aan de Natuurbeschermingswet 240
  - 6.2.1 Verstoringsgevoeligheid 240
  - 6.2.2 Toetsing vormen van gebruik 240
  - 6.2.3 Voorwaarden voor huidige en nieuwe activiteiten 242
- 6.3 Resultaat toetsing huidige activiteiten en ontwikkelingen 244
  - 6.3.1 Landbouw binnen en buiten de Natura 2000-begrenzing 244
  - 6.3.3 Natuurbeheer 248
  - 6.3.4 Waterbeheer 248
  - 6.3.5 Drinkwaterwinning 250
  - 6.3.6 Recreatie 251
  - 6.3.7 Sportvissen 254
  - 6.3.8 Luchtvaart 254
  - 6.3.9 Wonen en bedrijven 255
  - 6.3.10 Verkeer en infrastructuur 255
  - 6.3.11 Beroepsvaart 255
  - 6.3.12 Wildbeheer, schadebestrijding en jacht 255
  - 6.3.13 Ganzenopvangbeleid 259

- 6.3.14 Concrete ontwikkelingen 259
- 6.4 Cumulatietoets 265
- 6.5 Voorwaarden voor huidige en nieuwe activiteiten 266

- 7. Overzicht van de instandhoudingsmaatregelen 271**
  - 7.1 Het belang van een goede strategie 271
  - 7.2 De gegevens vooraf 271
  - 7.3 Ontwikkelingsstrategie 274
  - 7.4 De maatregelen 277

- 8. Uitvoeringsprogramma 303**
  - 8.1 Communicatie 303
    - 8.1.1 Doelstellingen 303
    - 8.1.2 Rolverdeling 303
  - 8.2 Monitoring en evaluatie instandhoudingsdoelen en maatregelen 304
    - 8.2.1 Inleiding 304
    - 8.2.2 Koppeling met andere monitoringsprogramma's 305
    - 8.2.3 Monitoring voor de evaluatie van de instandhoudingsdoelen 306
    - 8.2.4 Organisatie en coördinatie monitoring 311
  - 8.3 Uitvoeringsprogramma en financiering 312
    - 8.3.1 Toelichting bij de maatregelentabel (maatregelenprogramma) 312
    - 8.3.2 Uitvoering van de maatregelen 315
  - 8.4 Borging uitvoering 317
    - 8.4.1 Rolverdeling 317
    - 8.4.2 Beheerplancommissie 318

- 9. Sociaal economische aspecten, richting geven en vergunningverlening 321**
  - 9.1 Richting geven aan nieuwe ontwikkelingen 321
    - 9.1.1 *Plannen m.b.t. recreatie 321*
    - 9.1.2 *Beheer van zomerganzen 323*
    - 9.1.3 *Overig wildbeheer, jacht en schadebestrijding 324*
    - 9.1.4 *Plannen m.b.t. wonen en bedrijven 324*
    - 9.1.5 *Plannen m.b.t. baggeren 325*
    - 9.1.6 *Plannen m.b.t. water- en natuurbeheer 325*
    - 9.1.7 *Bestemmingsplanruimte 326*
  - 9.2. Sociaal-economische aspecten 326
    - 9.2.1 *Landbouw 326*
    - 9.2.2 *Recreatieve bedrijvigheid 327*
    - 9.2.3 *Beroepsvisserij 328*
    - 9.2.4 *Waterbeheer en natuurbeheer 328*
    - 9.2.5 *Wonen, werken en infrastructuur 328*
    - 9.2.6 *Muskusrattenbestrijding 329*
    - 9.2.7 *Onderzoek 329*
    - 9.2.8 *Bestaand beleid 329*
    - 9.2.9 *Planschade 330*
  - 9.3 Toekomstige activiteiten en vergunningverlening 330
  - 9.4 Kosten van maatregelen 332

Literatuurlijst 335

Verklarende woordenlijst 339

Bijlage 1 Samenstelling projectgroep, gebiedsgroep en stuurgroep 347

Bijlage 2 Toponiemenkaart 350

Bijlage 3 Verstoringsrisico's voor watervogels 352

Bijlage 4 Ganzengetallen Friese Meren op een rij 367

Bijlage 5 Protocol Gedragscode 378

Bijlage 6 PAS-analyse voor het Merengebied 384

Samenvatting

*De samenvatting is apart op te vragen of te vinden op de provinciale website:
www.fryslan.nl/n2000merengebied*

1 Inleiding

Meer natuur, vitale natuur. Dat is de kern van het natuurbeleid van het Ministerie van Economische Zaken (EZ). Een mooi landschap om met plezier in te wonen, werken en recreëren. En ook het leefgebied van 40.000 soorten dieren en planten. Nederland heeft 166 gebieden die behoren tot de top van de Europese natuur. Samen met natuurgebieden in andere lidstaten van de Europese Unie vormen zij het netwerk 'Natura 2000'.

1.1 Wat is Natura 2000?

Netwerk Natura 2000

De lidstaten van de Europese Unie hebben afgesproken om de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen. Belangrijke instrumenten om dit doel te realiseren zijn de Europese Vogelrichtlijn en Europese Habitatrichtlijn. In deze richtlijnen is bepaald, dat er een netwerk gerealiseerd moet worden van natuurgebieden van Europees belang: Natura 2000. Dit netwerk heeft als hoofddoelstelling het waarborgen van de biodiversiteit in Europa. De lidstaten wijzen daarvoor natuurgebieden aan voor de meest kwetsbare soorten en habitattypen: Natura 2000-gebieden. Dit zijn gebieden die belangrijk zijn om het duurzaam voortbestaan van de meest bedreigde soorten en habitattypen te verzekeren. Het behoud en ontwikkelen van de natuurwaarden in de Natura 2000-gebieden leidt niet alleen tot kwaliteitsverbetering van deze natuurwaarden ter plekke. Het biedt soorten ook de mogelijkheid om zich te verspreiden naar andere gebieden, waardoor de biodiversiteit bevorderd wordt.

Nederland draagt met 166 gebieden bij aan het Natura 2000-netwerk. Het Nederlandse Natura 2000-netwerk heeft een totale omvang van circa één miljoen hectare, waarvan tweederde open water is (inclusief kustwateren). Al deze gebieden zijn, vaak al in een eerder stadium, aangewezen onder de Habitatrichtlijn of de Vogelrichtlijn - óf beide. De gebiedsgerichte bepalingen vanuit de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn zijn per 1 oktober 2005 verwerkt in de Natuurbeschermingswet 1998. De wettelijke bescherming van de Natura 2000-gebieden is daarmee geregeld in deze wet.

Natuurbeschermingswet 1998

Nederland heeft sinds 1967 een natuurbeschermingswet. Op een gegeven moment voldeed deze wet niet meer aan de verplichtingen die in internationale verdragen en Europese richtlijnen aan de bescherming van gebieden en soorten worden gesteld. Daarom is er een gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998 in werking getreden, waarin de Europese gebiedsbescherming is opgenomen. De soortbescherming is opgenomen in de Flora- en Faunawet (2002).

De gebiedsgerichte bepalingen vanuit de Europese Vogelrichtlijn en Europese Habitatrichtlijn zijn vanaf 1 oktober 2005 verwerkt in de Natuurbeschermingswet 1998. Sindsdien is de wettelijke bescherming van de Natura 2000-gebieden dan ook geregeld in de Natuurbeschermingswet 1998.

Habitattypen en soorten

Nederland is verantwoordelijk om voor 95 vogelsoorten (Vogelrichtlijn) en 31 andere diersoorten, 5 plantensoorten en 51 habitattypen (allen Habitatrichtlijn) een 'gunstige staat van instandhouding' te bereiken en te behouden. Hiermee wordt bedoeld dat het habitatype of de soort duurzaam moet blijven voortbestaan. Elk Natura 2000-gebied is aangewezen voor de bescherming van één of meerdere habitattypen en/of soorten. Voor elk gebied zijn vervolgens specifieke doelen - instandhoudingsdoelen - geformuleerd voor wat betreft de oppervlakte en kwaliteit van de habitattypen of leefgebieden van soorten. Voor veel soorten is daarnaast aangegeven voor welke populatiegrootte het leefgebied minimaal geschikt moet zijn. Soms is het voldoende om de oppervlakte en/of kwaliteit van een habitatype of leefgebied van een soort te behouden, maar in andere gevallen is het nodig om de oppervlakte te vergroten en/of de kwaliteit te verbeteren.

Beheerplan Natura 2000

Het Sneekermeergebied, De Witte en Zwarte Brekken en de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. zijn per besluit aangewezen als Natura 2000-gebied. In een aanwijzingsbesluit wordt aangegeven voor welke habitattypen en/of soorten het gebied is aangewezen, welke instandhoudingsdoelen er gelden en wat de begrenzing van het Natura 2000-gebied is. Vervolgens moet er voor elk Natura 2000-gebied een beheerplan worden opgesteld, waarin beschreven wordt welke maatregelen genomen worden om de instandhoudingsdoelen voor dat gebied te bereiken. In het beheerplan staat het aanwijzingsbesluit niet meer ter discussie. In het plan wordt vastgelegd welke bestaande activiteiten op welke wijze mogelijk zijn. Het opstellen gebeurt dan ook in overleg met alle direct betrokkenen, zoals beheerders, gebruikers, omwonenden, gemeenten, natuurorganisaties en waterschappen. Samen geven zij invulling aan waar het in Nederlandse Natura 2000-gebieden om draait: het beschermen, gebruiken en beleven van de natuur.

- **Zorg voor de natuur (beschermen)**

Met het aanwijzen van 166 gebieden draagt Nederland bij aan het netwerk van beschermde natuurgebieden in de lidstaten van de Europese Unie. Natuur om trots op te zijn én om te beschermen. Want in zo'n dichtbevolkt land als Nederland heeft de natuur dat hard nodig. In een beheerplan wordt aangegeven hoe beschermen, gebruiken en beleven in het gebied samen gaan. Het streven is om bestaande activiteiten zoveel mogelijk te blijven voortzetten, maar niet alles kan.

- **Economie en ecologie verenigd (gebruiken)**

Het natuurbeleid in Nederland is erop gericht om mensen actief van de natuur te laten genieten. Het creëren van een mooi landschap om in te wonen, werken en recreëren staat daarbij voorop. Daarnaast is het van groot belang om het leefgebied voor 40.000 soorten planten en dieren optimaal te beschermen, te onderhouden en waar mogelijk uit te breiden. Tien procent van het Nederlandse oppervlak is door de Europese Unie als belangrijk natuurgebied ('natuurparel') aangemerkt. In deze gebieden komen echter naast natuurwaarden ook allerlei soorten economisch gebruik voor, zoals landbouw, zandwinning, scheepvaart en visserij. De gebruiksfuncties bestaan, net als de aanwezige natuur, vaak al jaren en hebben zich soms zelfs gezamenlijk ontwikkeld. Het is meestal goed mogelijk om bij deze Natura 2000-gebieden de balans tussen wonen, werken en recreëren te behouden. Eén van de instrumenten om dat te realiseren is het opstellen van een Natura 2000-beheerplan.

- **Ruimte voor recreatie (beleven)**

Veel mensen bezoeken natuurgebieden voor rust, ruimte en natuurschoon. Ruimte voor recreatie betekent recreëren en natuurontwikkeling samen laten gaan. Daarvoor zijn afspraken nodig tussen overheden, beheerders en gebruikers. Bijvoorbeeld

de afspraak om in een deel van een Natura 2000-gebied paden aan te leggen en een ander deel af te sluiten. Zo kunnen mensen de natuur beleven, kunnen dieren er hun jongen groot brengen en kunnen planten worden beschermd.

1.2 Het Merengebied: Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving

Dit beheerplan heeft betrekking op de Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving. In dit beheerplan worden deze drie gebieden samengenomen onder de term 'Merengebied Fryslân', kortweg aangeduid als 'Merengebied'. Hieronder wordt een korte beschrijving gegeven van de gebieden. In dit beheerplan wordt voor de Natura 2000-gebieden de formele Nederlandse naam gebruikt. Voor de namen van wateren binnen de gebieden wordt uitgegaan van de binnen de Provincie Fryslân geldende Friese spelling.

Sneekermeergebied

Het Sneekermeergebied is een complex van (grotere en kleinere) wateren en graslanden met verspreid voorkomende rietlanden en wilgenbosjes. Het landschap heeft een zeer open karakter. Het gebied is vooral van belang voor broedende, doortrekkende en overwinterende moeras- en watervogels. Van de kleine rietgans, kolgans en brandgans pleisteren grote aantallen in de natte graslanden in het gebied.

Witte en Zwarte Brekken

Het Natura 2000-gebied Witte en Zwarte Brekken ligt ten zuiden van Sneek en is via kanalen en vaarten verbonden met het Sneekermeergebied. Het gebied bestaat uit een complex van open water, graslanden en rietlanden. Centraal in de Brekken liggen drie grote eilanden: de Krite, Deeklân en Lange Warren. Deze vormen in de winter een belangrijke rustplaats voor ganzen, waaronder grote aantallen van de kleine rietgans. Steltlopers als de kemphaan en de grutto benutten plasdras situaties in het gebied om aan te sterken tijdens de trekperiode. Verder wordt het open water in het winterhalfjaar gebruikt door eenden.

Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving

Dit Natura 2000-gebied bestaat uit een keten van meren en plassen met omliggende oeverlanden in het zuidwestelijke merengebied van Fryslân. In beperkte mate zijn ook omringende natte graslanden binnen het Natura 2000-gebied meebegrensd. Het gebied is een belangrijke schakel in het netwerk van leefgebieden voor de noordse woelmuis. De plassen en vaarten zijn foerageergebied voor de meervleermuis, die in de nabijheid diverse kolonies heeft. De graslanden in de directe omgeving van het Natura 2000-gebied zijn van belang voor overwinterende ganzen en - in het voorjaar - voor broedende weidevogels. Van de kleine rietgans overwintert hier bijna 40 % van de gehele Noordwest-Europese populatie. De ganzen slapen op de meren en foerageren in de omliggende polders. Verder wordt het open water in het winterhalfjaar gebruikt door verschillende soorten eenden.

Samenvattend staan de Natura 2000-gebieden van het Merengebied bij het Ministerie van EZ officieel geregistreerd met de volgende kenmerken (bron: gebiedendatabase Ministerie EZ) (voor begrenzing zie figuur 1.1):

Sneekermeergebiet / Friese naam: Snitsermargebiet

Gebiedsnummer	12
Natura 2000-landschap	Meren en Moerassen
Status	Vogelrichtlijn
Site code	NL9802047 (Sneekermeer/Goengarijpster Poelen en Terkaplester-poelen)
Beschermd natuurmonument	Nee
Wetland (Wetlands-Conventie)	Zie gebiedendatabase
Beheerder	Zie gebiedendatabase
Provincie	Fryslân
Gemeenten	Boarnsterhim, Skarsterlân, Súdwest-Fryslân
Oppervlakte	2.288 hectare

Witte en Zwarte Brekken / Friese naam: Wite en Swarte Brekken

Gebiedsnummer	11
Natura 2000-landschap	Meren en Moerassen
Status	Vogelrichtlijn
Site code	NL9802048 (Witte en Zwarte Brekken en Oudhof)
Beschermd natuurmonument	Nee
Wetland (Wetlands-Conventie)	Nee
Beheerder	Zie gebiedendatabase
Provincie	Fryslân
Gemeenten	Skarsterlân, Súdwest-Fryslân
Oppervlakte	434 hectare

Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving / Friese naam: Aldegeaster Brekken, Fluezen en omkriten

Gebiedsnummer	10
Natura 2000-landschap	Meren en Moerassen
Status	Vogelrichtlijn + Habitatrichtlijn
Sitecode	NL2003038 (Oudegaasterbekken, Gouden Bodem en Fluessen) + NL980249 (Oudegaasterbrekken e.o.)/ NL982050 (??)
Beschermd natuurmonument	Nee
Wetland (Wetlands-Conventie)	Nee
Beheerder	Zie gebiedendatabase
Provincie	Fryslân
Gemeenten	Gaasterlân-Sleat, Súdwest-Fryslân
Oppervlakte	3.077 hectare

1.3

De functie van het beheerplan

De Natuurbeschermingswet 1998 vereist, dat voor elk Natura 2000-gebied een beheerplan wordt opgesteld. Een beheerplan moet tenminste omvatten *'een beschrijving van de beoogde resultaten met het oog op het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding mede in samenhang met het bestaande gebruik'* (artikel 19.a lid 3 van de natuurbeschermingswet). Daarom is het bestaande gebruik geïnventariseerd en beoordeeld. In de meeste gevallen kan het bestaande gebruik ongewijzigd doorgang vinden in een aantal gevallen onder voorwaarden. In al deze gevallen is geen vergunning nodig.

Diverse functies van het beheerplan

Het beheerplan is het kader voor het bereiken en behouden van de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied en heeft de volgende functies:

- **Uitwerking van de instandhoudingsdoelstellingen**

Het beheerplan beschrijft de huidige natuurwaarden in het Natura 2000-gebied en de ecologische vereisten die noodzakelijk zijn om de instandhoudingsdoelen te bereiken en/of te behouden. Daarnaast wordt aangegeven op welke locaties in het Natura 2000-gebied de doelen gerealiseerd zullen worden, hoe groot de oppervlakte van elk habitatype of leefgebied moet zijn en op welke termijn de instandhoudingsdoelen gerealiseerd kunnen zijn. Ook is aangegeven wat in de eerste beheerplanperiode aan oppervlak en kwaliteit wordt gerealiseerd.

- **Uitwerking van instandhoudingsmaatregelen**

Het beheerplan beschrijft de inrichtingsmaatregelen, beheermaatregelen en beleidsmaatregelen die nodig zijn om er voor te zorgen dat de instandhoudingsdoelen duurzaam gerealiseerd worden. Ook wordt vastgelegd welke instanties zowel financieel als inhoudelijk verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de maatregelen en welke afspraken het bevoegd gezag hierover met de partijen in het gebied maakt.

- **Kader voor de vergunningverlening¹**

In dit beheerplan worden alle huidige activiteiten in en rond het Natura 2000-gebied getoetst, waarbij nagegaan wordt of deze leiden tot een negatief effect op de instandhoudingsdoelen. In dit beheerplan is geanalyseerd of het bestaande gebruik zonder probleem doorgang kan vinden, of dat er aanleiding is om randvoorwaarden te stellen. In het eerste geval is het vergunningvrij. In het tweede geval kunnen de activiteiten eveneens zonder vergunning worden voortgezet wanneer het binnen de aangegeven randvoorwaarden plaatsvindt. Wanneer vervolgens blijkt dat de uitvoering van een activiteit niet binnen de voorwaarden wordt uitgevoerd, kan het bevoegd gezag gebruik maken van de aanschrijvingsbevoegdheid die de wet geeft. Op grond daarvan kan het bevoegd gezag degene die 'bestaand gebruik' uitoefent verplichten om passende maatregelen te treffen om negatieve effecten tegen te gaan.

- **Toetsingskader voor toekomstige activiteiten**

Voor toekomstige activiteiten, handelingen of projecten die mogelijk een negatief effect kunnen hebben op de instandhoudingsdoelen, moet door het bevoegd gezag beoordeeld worden of een vergunning nodig is. Het beheerplan fungeert daarbij als toetsingskader voor de toepassing van de Nb-wet: het beschrijft de stappen om de effecten op de beschermde natuur te beoordelen en het afwegingskader (de ecologische doelen en vereisten waartegen de activiteiten worden afgezet). Bovendien beschrijft het beheerplan de te volgen procedure bij een nieuwe vergunningaanvraag.

1.4 Procesorganisatie, vaststellingsprocedure en evaluatie van het beheerplan

Procesorganisatie

Het bevoegd gezag (voor het Merengebied de Provincie Fryslân en het Ministerie van EZ) is verantwoordelijk voor het opstellen van het beheerplan. Dit moet plaatsvinden binnen drie jaar na aanwijzing van het gebied als Natura 2000-gebied. De staatssecretaris van het Ministerie van EL&I heeft in maart 2011 de definitieve aanwijzingsbesluiten van 'Sneekermeergebied', 'Witte en Zwarte Brekken' en 'Oude-gaasterbrekken, Fluessen en omgeving' vastgesteld. In juli 2012 is een ontwerpwijzigingsbesluit gepubliceerd dat betrekking heeft op het Sneekermeergebied en de Witte en Zwarte

---

¹ Deze werkwijze is in overeenstemming met de gewijzigde natuurbeschermingswet van maart 2010, waarin de crisis – en herstelwet is verwerkt.

Brekken, waarbij de complementaire doelen meervleermuis en noordse woelmuis uit de aanwijzingsbesluiten zijn geschrapt. Het ontwerp-wijzingsbesluit is in dit Natura 2000-beheerplan toegepast.

In het Merengebied is voor de twee Natura 2000-gebieden 'Sneekermeergebied' en 'Witte en Zwarte Brekken' het Ministerie van EZ formeel de voortouwnemer. De Provincie Fryslân is dat voor de 'Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving'. Op basis van de afspraken daarover tussen de Provincie Fryslân en het Ministerie van EZ treedt de Provincie Fryslân op als trekker voor het opstellen van de beheerplan-nen voor het Merengebied. De inhoudelijke werkzaamheden voor dit beheerplan zijn uitgevoerd door bureau Altenburg & Wymenga, met inbreng van ecologische gegevens door Staatsbosbeheer en in samenwerking met medewerkers van de Provincie Fryslân. De procesmatige begeleiding is verzorgd door bureau Noordtij.

- **Projectgroep**

De begeleidende projectgroep, onder voorzitterschap van de Provincie Fryslân, bestond uit vertegenwoordigers van de gemeenten Boarnsterhim, Gaasterlân-Sleat, Skarsterlân, Nijefurd, Sneek en Wymbritseradiel (deze laatste drie zijn inmiddels opgegaan in de gemeente Súdwest-Fryslân), LTO Noord, Hiswa/Recron Friesland, Friesch Grondbezit, Staatsbosbeheer, It Fryske Gea en Wetterskip Fryslân (zie bijlage 1). De projectgroep heeft toegezien op het op een juiste wijze opstellen van de beheerplannen en is daar intensief bij betrokken geweest, zowel door het regelmatig beoordelen van de voortgang in projectgroepvergaderingen als het aanleveren van gegevens.

- **Gebiedsgroep en publiek**

Afstemming met partijen die belangen hebben in (de omgeving van) het gebied vond plaats via de gebiedsgroep. De gebiedsgroep gaf feedback bij de totstandkoming van het beheerplan, zowel ten aanzien van de inhoud als ten aanzien van het proces. De gebiedsgroep werd op belangrijke momenten geconsulteerd. Overleg met de gebiedsgroep moest leiden tot draagvlak voor de inhoud van het beheerplan bij betrokkenen in het gebied. De samenstelling van de gebiedsgroep was niet vast en limitatief; desgewenst konden ook eventueel in een later stadium andere relevante en belanghebbende partijen deelnemen (bijlage 1).

- **Stuurgroep**

Om tenslotte tot een goede bestuurlijke borging van het beheerplan te komen is een aantal malen gedurende het proces overlegd met een stuurgroep, waarin de diverse bevoegde gezagen zijn vertegenwoordigd. Een volledig overzicht van de betrokken organisaties kunt u vinden in bijlage 1.

Verrassingsvrij, haalbaar en betaalbaar

Het doel van het beheerplanproces is een verrassingsvrij, haalbaar en betaalbaar beheerplan dat kan voldoen aan de wettelijke vereisten (Europees, rijks- en provinciaal beleid voor Natura 2000). Resultaat van dit proces is een beheerplan:

- dat duidelijkheid geeft over welke vormen van bestand gebruik zonder voorwaarden kunnen worden voortgezet.
- dat duidelijkheid geeft over welke vormen van bestand gebruik kunnen worden voortgezet na het nemen van mitigerende maatregelen. Hierbij wordt ook aangegeven om welke maatregelen het gaat.
- dat duidelijkheid geeft over welke nieuwe activiteiten of ontwikkelingen, opgestart na 31 maart 2010 (inwerkingtreding Crisis- en Herstelwet) worden vrijgesteld van vergunningplicht.

- dat duidelijkheid geeft over welke nieuwe activiteiten of ontwikkelingen, opgestart na 31 maart 2010, worden vrijgesteld van vergunningplicht, mits er mitigerende maatregelen worden genomen. Hierbij wordt ook aangegeven om welke maatregelen het gaat.
- waarin is uitgewerkt waar, hoe en wanneer instandhoudingsdoelen worden gehaald;
- waarin is aangegeven en onderbouwd op welke wijze wordt omgegaan met instandhoudingsdoelen die niet worden gehaald of waarvan niet duidelijk is wanneer deze kunnen worden gehaald;
- dat uit is gegaan van reële en haalbare doelen met ruimte voor integrale afweging;
- dat een zorgvuldig proces heeft doorlopen, dat draagvlak heeft bij de betrokkenen en waarbij de streek goed is geïnformeerd (plan is verrassingsvrij);
- dat haalbaar en betaalbaar is.

Vaststelling van het beheerplan

Het beheerplan voor het Merengebied zal door verschillende bevoegde instanties vastgesteld dienen te worden. De onderdelen van het beheerplan waar particuliere eigenaren het beheer voeren (incl. It Fryske Gea) dienen door Gedeputeerde Staten van de Provincie Fryslân te worden vastgesteld (Art. 19B Natuurbeschermingswet). De onderdelen van het beheerplan waar Staatsbosbeheer het beheer voert dienen door de staatssecretaris van EZ te worden vastgesteld.

Looptijd en evaluatie

Het beheerplan heeft een geldigheidsduur van zes jaar, startend op het moment van vaststelling. Gedurende deze zes jaar worden de effecten van de maatregelen op het realiseren van de instandhoudingsdoelen gemonitord. Tegen het einde van deze periode wordt het beheerplan door de bevoegde gezagen geëvalueerd en wordt beoordeeld of de maatregelen de beoogde resultaten opleveren. Afhankelijk van de uitkomst van de evaluatie kan de geldigheid van het beheerplan met nog eens zes jaar worden verlengd of wordt een nieuw beheerplan opgesteld. Naast de evaluatie van dit beheerplan wordt het Natura 2000-beleid op nationaal niveau geëvalueerd in 2015. De staatssecretaris van EZ is hiervoor verantwoordelijk.

Hoe en wanneer kunt u uw mening geven?

De staatssecretaris van EZ en Gedeputeerde Staten van de Provincie Fryslân bieden het beheerplan ter inspraak aan. Tijdens de inspraakperiode van zes weken ligt het beheerplan ter inzage en kan iedereen zienswijzen over het beheerplan indienen. Na afronding van de inspraak stellen het rijk en de provincie het definitieve beheerplan vast. Tegen de definitieve vaststelling van het beheerplan is beroep mogelijk bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Voor de exacte periode waarin dit beheerplan ter inspraak ligt, en voor de onderdelen waarop inspraak mogelijk is, verwijzen we naar de publicaties van het Ministerie van EZ (www.rijksoverheid.nl/natura2000) en de provinciale website (www.fryslan.nl/n2000merengebied).

1.5

Leeswijzer

Voor u ligt het beheerplan voor de Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving (samen het Merengebied genoemd). Dit beheerplan bevat negen hoofdstukken. In de inleiding heeft u kunnen lezen waarom, op welke wijze en door wie dit beheerplan is opgesteld en vastgesteld. In het tweede hoofdstuk worden de instandhoudingsdoelen uitgewerkt voor de habitattypen en soorten waarvoor dit Natura 2000-gebied is aangewezen. Het derde hoofdstuk beschrijft de werking en de sleutelprocessen van het ecologische systeem in het Merengebied. Relevante plannen en beleid die van belang zijn voor de instandhoudingsdoelen en de activiteiten die momenteel plaatsvinden in en om de Natura 2000-gebieden zijn beschreven in het vierde hoofdstuk.

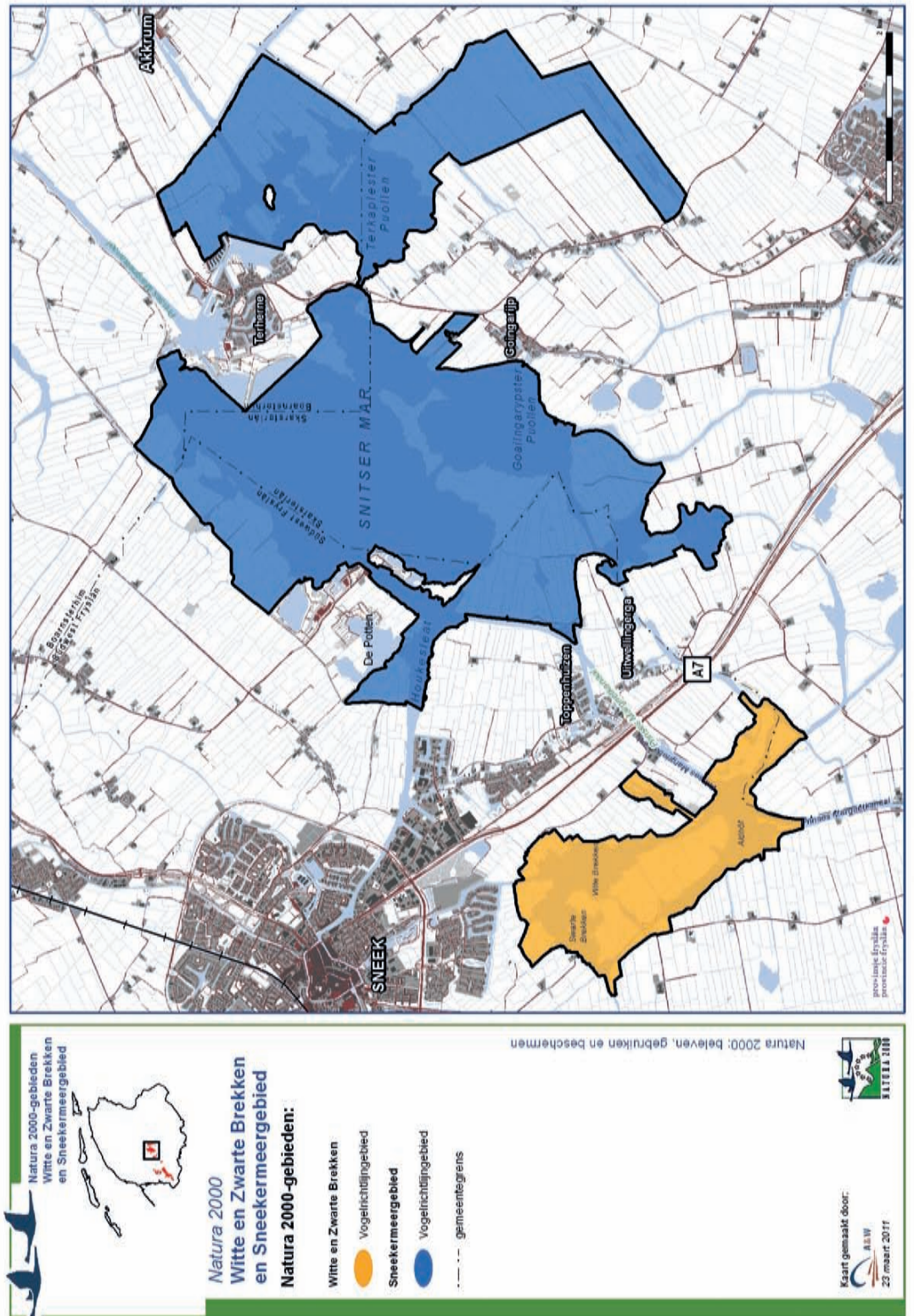
In hoofdstuk vijf worden de instandhoudingsdoelen verder uitgewerkt met het oog op de toekomst en worden de kansen en knelpunten beschreven. Vervolgens wordt in hoofdstuk zes of de huidige activiteiten leiden tot negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen. Op basis van de uitkomsten van deze toetsing worden de huidige activiteiten beoordeeld binnen in het kader van de Natuurbeschermingswet. Hierbij wordt nagegaan of de activiteiten zonder voorwaarden kunnen worden voortgezet of dat er mitigerende maatregelen moeten worden genomen. Vervolgens bevat Hoofdstuk zeven een gedetailleerde uitwerking van deze maatregelen. Het achtste hoofdstuk beschrijft op hoe de maatregelen uit hoofdstuk 7 worden bekostigd, hoe de monitoring is geregeld en wie verantwoordelijk is voor communicatie, monitoring en evaluatie van het beheerplan. Hoofdstuk negen bestaat tenslotte uit een sociaal economische paragraaf. Hierin wordt aangegeven welke sociaal economische effecten er zijn te verwachten als gevolg van het beheerplan.

Het beheerplan wordt afgesloten met een lijst van gebruikte bronnen (literatuurlijst). In het Natura 2000-beheerplan worden enkele specifieke termen gebruikt waarvan de betekenis voor niet-ingewijden mogelijk niet altijd duidelijk is. Dergelijk termen worden in het beheerplan zo veel mogelijk vermeden. Voor een overzicht van gebruikte termen wordt verwezen naar de verklarende woordenlijst achter in dit rapport.

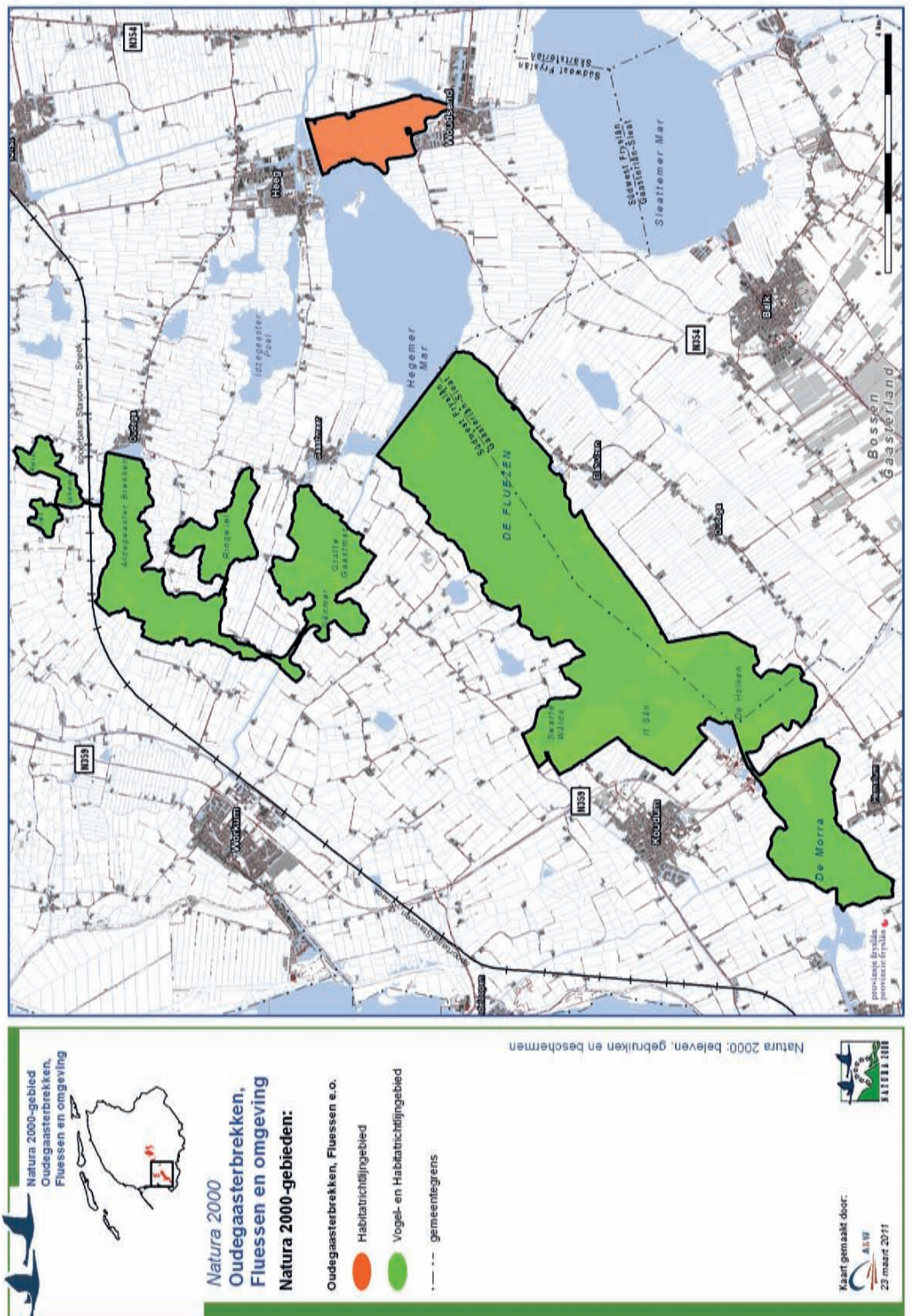
Samenvattend

1. In het 'Merengebied' liggen drie Natura 2000-gebieden, te weten het Sneekermeergebied (Snitsermargebiet), de Witte en Zwarte Brekken (Wite en Swarte Brekken) en de Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving (Aldegeaster Brekken, Fluezen en omkritten). De beide eerstgenoemde gebieden liggen in de omgeving van Sneek in het centrum van het Friese merengebied, het derde gebied ligt in de zuidwesthoek van Fryslân.
2. Van alle drie de gebieden is er een beheerplan opgesteld, die in dit geval in één werk-gang en in één samenhangend beheerplan zijn gebundeld.
3. Voor deze drie Natura 2000-gebieden is het definitieve aanwijzingsbesluit gepubliceerd in maart 2011. In het beheerplan Natura 2000 wordt aangegeven:
  - wat de belangrijke natuurwaarden zijn (de 'Natura 2000-waarden');
  - wat de doelstellingen zijn voor die natuurwaarden (de 'instandhoudingsdoelen');
  - wat de effecten van huidige activiteiten zijn op de te behalen doelen;
  - wat voor maatregelen er nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te kunnen halen;
  - welke maatregelen er nodig zijn om ervoor te zorgen dat bestaand gebruik (activiteiten die vóór 31 maart 2010 zijn opgestart) niet leidt tot negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen
  - welke nieuwe activiteiten en ontwikkelingen (opgestart ná 31 maart 2010) worden vrijgesteld van vergunningplicht, al of niet na het nemen van maatregelen.
4. Het opstellen van het beheerplan heeft plaats gevonden onder verantwoordelijkheid van een projectgroep, onder leiding van de Provincie Fryslân. Door middel van een gebiedsgroep en enkele publieksbijeenkomsten is informatie over het project uitgewisseld en is gezocht naar een zo groot mogelijk draagvlak voor de resultaten van het beheerplan. Om tot een goede bestuurlijke borging van het beheerplan te komen is een aantal malen gedurende het proces overlegd met een stuurgroep, waarin de diverse bevoegde gezagen zijn vertegenwoordigd.
5. Belangrijke speler en belanghebbende binnen het planproces zijn de gemeenten, immers het beheerplan geldt als toetsingskader voor activiteiten die binnen gemeentengrenzen plaatsvinden.

Figuur 1.1. (deel a) - Sneekermeergebiet, Witte en Zwarte Brekken
Ligging en begrenzing van de Natura 2000-gebieden in het Merengebied en enkele belangrijke toponiemen die in het beheerplan worden gebruikt.

Figuur 1.1. (deel b) - Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.
Ligging en begrenzing van de Natura 2000-gebieden in het Merengebied en enkele belangrijke toponiemen die in het beheerplan worden gebruikt.

2. Instandhoudingsdoelen

In Europees verband is afgesproken om de biologische diversiteit te waarborgen. Het realiseren van een netwerk van natuurgebieden van Europees belang (Natura 2000) is hiervoor een belangrijk instrument. De bijdrage van Nederland aan het Europese netwerk is vertaald in Natura 2000-doelen. Deze doelen zijn zowel op landelijk als op gebiedsniveau geformuleerd. Het Natura 2000-netwerk is opgedeeld in acht zogenaamde Natura 2000-landschappen. De Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving vallen onder het landschapstype 'Meren en Moerassen'. De Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied en Witte en Zwarte Brekken vallen onder de categorie 'Laagveen', het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving valt onder de categorie 'Zeeklei'. Elk van deze Natura 2000-landschappen levert nu en op termijn een eigen specifieke bijdrage aan de instandhouding van biodiversiteit van de Europese Unie.

Naast de landelijke Natura 2000-doelen zijn voor elk gebied specifieke doelen voor soorten en/of habitattypen geformuleerd. Dat zijn de instandhoudingsdoelen die in het aanwijzingsbesluit zijn vastgelegd (Ministerie van LNV 2006a). In dit hoofdstuk komen die gebiedsspecifieke doelen aan de orde.

2.1 Kernopgave en 'sense of urgency'

Kernopgaven

In het kader van Natura 2000 zijn voor elk landschapstype, in dit geval 'Meren en Moerassen', zogenaamde 'kernopgaven' geformuleerd. De kernopgaven moeten leiden tot een duurzame bescherming van gebieden en een gunstige staat van in-standhouding van specifieke habitattypen en soorten (Ministerie van LNV 2006a). Per landschapstype omvatten ze de belangrijkste behoud- en herstelopgaven. De kernopgaven geven bovendien prioriteiten ('geven richting') aan het beheer in de gebieden. Het gaat daarbij om habitattypen en soorten die sterk onder druk staan en/of waarvoor Nederland van (zeer) groot belang is.

De landschappelijke opgave voor het landschapstype 'Meren en Moerassen' wordt als volgt beschreven:

"Behoud en herstel van samenhang tussen slaapplekken en foerageergebieden in het bijzonder voor graszittende watervogels en meervleermuizen. Herstel van mozaiek van verlandingsstadia van open water tot moerasbos en herstel van gradiënt watertypen (inclusief brak) met name in het deellandschap Laagveen" (Ministerie van LNV 2006a).

Behalve op landschapsniveau, heeft elk Natura 2000-gebied ook afzonderlijk één of meer kernopgaven. Hiervoor geldt hetzelfde als voor de kernopgaven van een landschap. Elk Natura 2000-gebied levert nu en op termijn een eigen specifieke bijdrage aan de instandhouding van de biodiversiteit van de Europese Unie. De kernopgaven voor de Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving, zoals aangegeven in het Gebiedendocument (Ministerie van LNV 2006b) en conform het Natura 2000 doelendocument (Ministerie van LNV 2006a), staan in tabel 2.1.

Tabel 2.1.

Kernopgaven, 'sense of urgency' en wateropgave van de Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving (bron: Ministerie van LNV 2006a, 2006b).

Natura 2000-gebied	Kernopgave (en code)	Beschrijving kernopgave	Sense of urgency	Water-opgave
Sneekermeergebied	4.11 Plas-dras situaties	Plas-dras situaties voor smienten en voor broedvogels zoals porseleinhoen, kemphaan en kwartelkoning en voor de noordse woelmuis	nee	ja
	4.16 Rui- en rustplaatsen	Voldoende ruiplaatsen en rustgebieden voor watervogels zoals ganzen en slobbeend	nee	nee
Witte en Zwarte Brekken	4.11 Plas-dras situaties	Plas-dras situaties voor smienten en noordse woelmuis	nee	ja
	4.16 Rui- en rustplaatsen	Voldoende ruiplaatsen en rustgebieden voor watervogels zoals ganzen en slobbeend	nee	nee
Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	4.05 Rui- en rustplaatsen	Voldoende ruiplaatsen en rustgebieden voor watervogels zoals ganzen en kuifeend	nee	nee
	4.06 Overjarig riet	Herstel van grote oppervlakten/brede zones overjarig riet, inclusief waterriet, door herstel van natuurlijke peildynamiek en tegengaan van verdroging t.b.v. noordse woelmuis	nee	ja
	4.07 Plas-dras situaties	Plas-dras situaties voor smienten en voor broedvogels zoals porseleinhoen en voor de noordse woelmuis	ja, m.b.t. water-condities	ja

Sense of urgency

Aan kernopgaven in een aantal Natura 2000-gebieden is een 'sense of urgency' toegekend. Dat is het geval als er bij autonome ontwikkeling in de eerste beheerplanperiode mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat. Dat betekent dat de inschatting is gemaakt, dat de kernopgave en de daaronder liggende verplichting om minimaal de huidige waarden in stand te houden zonder speciale maatregelen op de korte termijn niet meer realiseerbaar is. Voor een 'sense of urgency' worden twee categorieën onderscheiden, namelijk een opgave met betrekking tot watercondities en een opgave met betrekking tot beheer. Voor de kernopgaven - en de daaronder vallende habitattypen en soorten - met een 'sense of urgency' moeten de specifieke ecologische vereisten zo snel als mogelijk, doch uiterlijk in 2015 op orde gebracht worden. Dit betekent dat de maatregelen met betrekking tot deze opgaven op korte termijn moeten worden uitgevoerd. Naast maatregelen op de korte termijn zijn ook op de langere termijn maatregelen noodzakelijk voor een duurzame realisatie van kernopgaven met een 'sense of urgency' (Ministerie van LNV 2006a).

Aan kernopgave 4.07 Plas-dras situaties van het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving is een 'sense of urgency' met een wateropgave toegekend, omdat de kernopgave afhankelijk is van de watercondities (grond- of oppervlaktewater) van het gebied. Zie hiervoor tabel 2.1. Dit betekent dat voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen op korte en langere termijn verbetering van de watercondities nodig is. Aan de overige kernopgaven van de Natura 2000-

gebieden Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving is geen 'sense of urgency' toegekend.

Wateropgave

Aan kernopgaven die betrekking hebben op habitattypen of soorten die afhankelijk zijn van grond- of oppervlaktewater, is in bepaalde Natura 2000-gebieden een wateropgave toegekend. In deze Natura 2000-gebieden zijn optimale watercondities van belang voor het behalen van de Natura 2000-doelen. Aan kernopgaven Plasdras situaties (4.07 en 4.11) en Overjarig riet (4.06) van de Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving is zo'n wateropgave toegekend (zie tabel 2.1, Ministerie van LNV 2006a).

Naar aanleiding van het advies van de Taskforce Verdroging (2006) heeft de minister van LNV de provincies gevraagd een lijst op te stellen met gebieden waarin de verdroging met prioriteit moet worden aangepakt. Dit heeft geresulteerd in een TOP-lijst, die een extra impuls moet geven aan het anti-verdrogingsbeleid van de afgelopen jaren. Dit gebeurt met een gebiedsgerichte aanpak (Ministerie van LNV 2007). De Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied (Snitser Mar, 926 ha) en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving (Aldegaaster Brekken, 298 ha) staan op de TOP-lijst verdroging. Wateropgaven in een TOP-lijst gebied moeten uiterlijk in 2015 gerealiseerd zijn (Ministerie van LNV 2007). Het Natura 2000-gebied Witte en Zwarte Brekken staat niet op de TOP-lijst verdroging. Voor wateropgaven in een gebied dat niet op de TOP-lijst staat en waar geen 'sense of urgency' aan toegekend is, geldt dat het tempo van realisatie van watercondities het behalen van de in-standhoudingsdoelen niet in gevaar mag brengen (Ministerie van LNV 2007).

2.2 Instandhoudingsdoelen

In de aanwijzingsbesluiten zijn voor elk van de drie Natura 2000-gebieden in het Merengebied instandhoudingsdoelen genoemd. In deze paragraaf worden de doelen beknopt beschreven, met een overzicht van habitattypen en soorten in tabel 2.2. Eerst wordt hier kort ingegaan op de algemene doelen, die voor alle Natura 2000-gebieden gelden (Ministerie van LNV 2007).

Algemene doelen

- Behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie.
- Behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van het Natura 2000-netwerk zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie.
- Behoud en waar nodig herstel van de ruimtelijke samenhang met de omgeving ten behoeve van de duurzame instandhouding van de in Nederland voorkomende natuurlijke habitats en soorten.
- Behoud en waar nodig herstel van de natuurlijke kenmerken en van de samenhang van de ecologische structuur en functies van het gehele gebied voor alle habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd.
- Behoud of herstel van gebiedsspecifieke ecologische vereisten voor de duurzame instandhouding van de habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd.

2.2.1 Habitattypen

De doelstelling voor het Merengebied bevat drie habitattypen, alle drie voor het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving. Voor alle drie habitattypen geldt als doelstelling: behoud van oppervlakte en kwaliteit. Het betreft één type van open water en twee typen van moerasruigten.

Krabbenscheer

Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150)

Van nature vrij voedselrijke meren met een vegetatie van het type *Magnopotamion of Hydrocharition*. Deze begroeiingen van drijvende en ondergedoken waterplanten komen voor in matig voedselrijke meren, plassen en andere relatief ondiepe, vlakvormige stilstaande wateren. Het water is helder en de vegetatie wordt gevormd door krabbenscheer of breedbladige fonteinkruiden. Daarnaast kunnen verscheidene andere, vaak vrij forse, soorten waterplanten voorkomen, als groot blaasjeskruid, gele plomp en witte waterlelie.

Ruigten en zomen (H6430)

Voedselrijke zoomvormende ruigten van het laagland en van de montane en alpiene zones. Dit habitattype betreft productieve strooiselruigten op voedselrijke standplaatsen. Alleen relatief soortenrijke ruigten met bijzondere soorten behoren tot het habitattype; soortenarme ruigten met uitsluitend zeer algemene soorten vallen buiten de definitie. Binnen dit habitattype zijn voor het Merengebied twee subtypen van belang:

H6430_A Ruigten en zomen (moerasspirea)

Natte, soortenrijke ruigten van zoet, laagdynamisch milieu. Meestal gaat het om lintvormige oeverbegroeiingen. Ze komen algemeen voor in ons land, met name in de beekdalen, in het rivierengebied en in het laagveengebied. Op de meeste plaatsen betreft het matig soortenrijke vormen met moerasspirea en echte valeriaan en verder vrijwel uitsluitend zeer algemene soorten. Van bijzonder belang zijn echter gemeenschappen met zeldzame soorten, bijvoorbeeld moeraswolfsmelk of (buiten Fryslân) lange ereprijs. Ook poelruit is een niet alledaagse plantensoort in deze begroeiingen. In het laagveengebied komen in de natte strooiselruigten plaatselijk zeldzame graslandsoorten voor als moeraslathyrus en wilde kievitsbloem (laatstgenoemde niet in het Merengebied). Ruige vormen van dotterbloemhooilanden worden uitdrukkelijk niet tot het habitattype gerekend.

H6430_B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)

Natte, soortenrijke ruigte met harig wilgenroosje en moerasmelkdistel. Ze worden aangetroffen op veen- en kleibodems, binnen het overstromingsbereik van rivierwater of (brak) boezemwater. De goed ontwikkelde vormen betreffen gemeenschappen met bijvoorbeeld rivierkruiskruid en zoetwatergetijdensoorten als spindotterbloem en zomerklokje. Opmerkelijk zijn ook ruigtebegroeiingen van (zwak) brakke omstandigheden met als bijzonderheden heemst, echt lepelblad, dodemansvingers, zilt torkruid en selderij. In het Merengebied komen dergelijke soortenrijke vormen niet voor en zijn uitsluitend vormen met harig wilgenroosje en moerasmelkdistel aan te treffen.

Tabel 2.2.

Beknopt overzicht van de instandhoudingsdoelen in het Merengebied. Voor kernopgaven zie tabel 2.1.

M gemiddeld seizoensmaximum, G seizoensgemiddelde, = behoud, > uitbreiding/verbetering, W wateropgave, ⚠ sense of urgency m.b.t. waterbeheer. * Prioritaire soort. Hiervoor geldt een iets andere (maar strengere) toetsingssysteem dan bij niet-prioritaire soorten.

Voor het formuleren van de instandhoudingsdoelen is gebruik gemaakt van een inschatting van de gemiddelde aantallen uit vooral de periode 1999 - 2003 (broedvogels) resp. 1999/00 - 2003/04 (niet-broedvogels). Over het algemeen worden de aantallen uitgedrukt als het seizoensgemiddelde. Dit seizoensgemiddelde is de som van de maandelijkse tellingen in de periode juli tot en met juni (watervogeltellingen) gedeeld door twaalf. Voor instandhoudingsdoelen waarvoor een slaapplaatsfunctie geldt is gebruik gemaakt van het gemiddelde seizoensmaximum, omdat er namelijk niet in de avonden wordt geteld. Het gemiddelde seizoensmaximum uit de beschouwde periode wordt gezien als een goede indicator voor de aanwezige aantallen in de avond en nacht. Alle gegevens zijn opgenomen in SOVON/CBS (2005).

Sneekermeergebied	doelstelling				kernopgave
	omvang leefgebied	kwaliteit leefgebied	draagkracht aantal dieren		
Broedvogelsoorten					
A119 - Porseleinhoen	=	=	2		4.11 W
A122 - Kwartelkoning	=	=	2		4.11 W
A151 - Kemphaan	>	>	20		4.11 W
A295 - Rietzanger	=	=	370		
Niet-broedvogelsoorten					
A040 - Kleine rietgans (slaapplaatsfunctie)	=	=	580	M	4.16
A041 - Kolgans (foerageerfunctie)	=	=	1.400	G	4.16
A041 - Kolgans (slaapplaatsfunctie)	=	=	91.800	M	
A045 - Brandgans (foerageerfunctie)	=	=	740	G	4.16
A045 - Brandgans (slaapplaatsfunctie)	=	=	60.300	M	
A050 - Smient	=	=	5.900	G	4.11 W
A051 - Krakeend	=	=	220	G	
A052 - Wintertaling	=	=	890	G	
A053 - Wilde eend	=	=	1.500	G	
A056 - Slobeend	=	=	150	G	4.16
A125 - Meerkoet	=	=	1.700	G	
A140 - Goudplevier	=	=	52	G	
A142 - Kievit	=	=	3500	G	
A151 - Kemphaan (foerageerfunctie)	=	=	960	M	
A151 - Kemphaan (slaapplaatsfunctie)	=	=	5.200	M	
A156 - Grutto (foerageerfunctie)	=	=	110	G	
A156 - Grutto (slaapplaatsfunctie)	=	=	970	M	
A160 - Wulp	=	=	1.000	M	

Witte en Zwarte Brekken	doelstelling				kernopgave
	omvang leefgebied	kwaliteit leefgebied	draagkracht aantal dieren		
Niet-broedvogelsoorten					
A040 - Kleine rietgans (slaapplaatsfunctie)	=	=	7.700	M	4.16
A041 - Kolgans (slaapplaatsfunctie)	=	=	9.700	M	4.16
A045 - Brandgans (slaapplaatsfunctie)	=	=	6.200	M	4.16
A050 - Smient	=	=	1.100	G	4.11 W
A051 - Krakeend	=	=	70	G	
A052 - Wintertaling	=	=	340	G	
A056 - Slobeend	=	=	100	G	4.16
A151 - Kemphaan	=	=	6.300	M	
A156 - Grutto	=	=	940	M	

Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	doelstelling				kernopgave
	omvang leefgebied	kwaliteit leefgebied	draagkracht aantal dieren		
Habitattypen					
H3150 – Meren met krabbenscheer	=	=			
H6430A – Ruigten en zomen (moeras-spirea)	=	=			
H6430B – Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	=	=			
Habitatsoorten					
H1318 - Meervleermuis	=	=	=		
H1340 - * Noordse woelmuis	>	>	>		4.06 W , 4.07 A
Broedvogelsoorten					
A119 - Porseleinhoen	>	>	1		4.07 A
Niet-broedvogelsoorten					
A040 - Kleine rietgans (slaapplaatsfunctie)	=	=	20.500	M	4.05
A041 - Kolgans (slaapplaatsfunctie)	=	=	6.700	M	4.05
A045 - Brandgans (slaapplaatsfunctie)	=	=	39.300	M	4.05
A050 - Smient	=	=	2.700	G	4.07 A
A151 - Kemphaan	=	=	2.300	M	
A160 - Wulp	=	=	?		
A061 - Kuifeend	=	=	2.400	G	4.05
A068 - Nonnetje	=	=	50	G	

2.2.2 *Vogelsoorten*

Broedvogels

Het Merengebied is aangewezen voor vier broedvogelsoorten. Het gaat met name om het Sneekermeergebied. Voor de rietzanger wordt gestreefd naar geschikt gebied met een draagkracht voor een populatie van minimaal 370 broedparen. Het betreft een behoudsdoelstelling. Voor de kempfaan geldt een verbeterdoelstelling, gericht op geschikt leefgebied voor minimaal 20 broedparen. Voor porseleinhoen en kwartelkoning geldt een (behouds)doel van minimaal twee broedparen in het Sneekermeergebied en voor het porseleinhoen een uitbreidingsdoel van één broedpaar in de Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving. Voor het porseleinhoen geldt voor de Oudegaasterbrekken ook een sense of urgency met betrekking tot het waterbeheer (creëren van plasdras situaties).

Niet-broedvogels

Voor het Merengebied zijn doelen geformuleerd voor ganzen, eenden en steltlopers. Het betreft in alle gevallen een behoudsdoelstelling: behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied ter behoud van de huidige populatie. De doelen zijn aangegeven in tabel 2.2. Bij de broedvogels gaat het daarbij om broedparen, bij de niet-broedvogels (winter- en trekvogels) in de meeste gevallen om slapen-de/rustende exemplaren, in enkele gevallen ook om voedselzoekende (foerageren-de) vogels. In de doelen is voor kolgans, brandgans, kempfaan en grutto voor het Sneekermeergebied onderscheid gemaakt in foerageerfunctie en slaappleatsfunctie. Voor de smient geldt in de Oudegaasterbrekken een sense of urgency met betrekking tot het waterbeheer (creëren van plasdras situaties).

2.2.3 *Overige soorten*

Naast de drie habitattypen en een aantal vogelsoorten bestaan de Natura 2000-waarden in het Merengebied nog uit twee zoogdiersoorten (meervleermuis en noordse woelmuis). In de definitieve aanwijzingsbesluiten van maart 2011 werd de meervleermuis genoemd voor het Sneekermeergebied en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving, en de noordse woelmuis voor alle drie gebieden. In juli 2012 is een concept-wijzigingsbesluit gepubliceerd waarin de meervleermuis vervalt als (complementair) doel voor het Sneekermeergebied en de noordse woelmuis voor Sneekermeergebied en Witte en Zwarte Brekken (zie het tekstkader hierna). Beide soorten gelden nog wel als instandhoudingsdoel voor de Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving. Voor de meervleermuis geldt daar een behoudsdoelstelling, voor de noordse woelmuis een verbeterdoelstelling: voor uitbreiding van de populatie van de noordse woelmuis dienen zowel de omvang als de kwaliteit van het leefgebied verbeterd te worden. De noordse woelmuis is bovendien een 'prioritaire soort' in het Europese natuurbeleid, wat betekent dat de soort gevaar loopt om te verdwijnen en daarom extra aandacht nodig heeft. Voor de noordse woelmuis geldt een sense of urgency met betrekking tot het waterbeheer (creëren van plasdras situaties).

Complementaire doelen: noordse woelmuis en meervleermuis

Definitief aanwijzingsbesluit maart 2011

In het definitieve aanwijzingsbesluit van het Sneekermeergebied van maart 2011 waren meervleermuis en noordse woelmuis opgenomen als complementaire doelen. Hetzelfde gold voor de noordse woelmuis in de Witte en Zwarte Brekken. Complementaire doelen zijn Habitatrichtlijndoelen die aan Vogelrichtlijngebieden zijn toegekend - zoals in het Sneekermeergebied en de Witte en Zwarte Brekken - of (andersom) Vogelrichtlijndoelen die aan Habitatrichtlijngebieden zijn toegekend. Het betreft soorten en habitattypen die onder druk staan en waarvoor Nederland in Europees verband een bijzondere verantwoordelijkheid heeft. Op die manier was de realisering van de landelijke opgave voor deze complementaire doelen beter waarborgd. De desbetreffende waarden maakten volwaardig deel uit van de aanwijzingsbesluiten, maar zijn niet aangemeld bij de Europese Commissie.

Ontwerp-wijzigingsbesluit juni 2012

In juni 2012 is een ontwerp-wijzigingsbesluit gepubliceerd waarin wordt aangegeven dat de complementaire doelen voor (onder meer) het Sneekermeergebied en de Witte en Zwarte Brekken worden geschrapt uit de aanwijzingsbesluiten. Dat betekent dat deze doelen officieel komen te vervallen als specifieke Natura 2000-doelen voor beide gebieden. Dit is terug te zien in tabel 2.2. En dat betekent ook, dat er in het beheerplan geen expliciete maatregelen worden opgenomen voor beide soorten in het Sneekermeergebied en de Witte en Zwarte Brekken.

Kernopgaven

Voor zowel Sneekermeergebied als Witte en Zwarte Brekken geldt kernopgave 4.11 Plas-dras gebieden, waar het leefgebied van de noordse woelmuis deel van uitmaakt. Anders dan de complementaire doelen, blijven de kernopgaven voor deze beide Natura 2000-gebieden wél van kracht. Dit maakt, dat de landelijke verplichting blijft bestaan om ook in het Sneekermeergebied en de Witte en Zwarte Brekken te werken aan behoud en herstel van het leefgebied van de noordse woelmuis.

Afspraken

Daarnaast zijn vanuit het Friese Merenproject, het Provinciaal Waterhuishoudingsplan 2010-2015 en het Waterbeheerplan 2010-2015 van Wetterskip Fryslân afspraken gemaakt om mitigerende maatregelen voor onder meer de noordse woelmuis te nemen. Afspraak is ook, dat voor zover deze maatregelen betrekking hebben op het Merengebied, deze worden opgenomen in het Natura 2000-beheerplan.

Consequenties

Een en ander betekent, dat er in de toekomst bij vergunningverlening in het Sneekermeergebied en in de Witte en Zwarte Brekken niet aan deze doelen wordt getoetst. Ook zijn er in dit beheerplan voor het Sneekermeergebied en de Witte en Zwarte Brekken geen maatregelen opgenomen die bedoeld zijn voor alleen meervleermuis of noordse woelmuis.

Intussen blijft - zoals gezegd - de kernopgave plas-dras voor deze gebieden van kracht en blijft de noordse woelmuis een 'prioritaire soort' in het Europese natuurbeleid. Dat betekent dat de soort gevaar loopt om te verdwijnen en daarom extra aandacht nodig heeft in vooral het waterbeheer. De maatregelen die bijvoorbeeld in het kader van het Friese Merenproject voor deze soort worden genomen blijven daarom nuttig en nodig. Ook maatregelen die door terreinbeheerders genomen kunnen worden voor de verbetering van het leefgebied zijn van belang. Deze maatregelen vormen echter geen onderdeel van het maatregelenpakket van het beheerplan Natura 2000 voor het Sneekermeer en de Witte en Zwarte Brekken.

Meervleermuis

2.2.4 *Landelijke staat van aangewezen habitattypen en soorten*

Bij de aanwijzing van de habitattypen en soorten is rekening gehouden met zowel de Europese als de landelijke mate van voorkomen en 'staat van instandhouding'. In tabel 2.3 is de landelijke staat van instandhouding van de habitattypen en soorten weergegeven. Van een aantal soorten is de landelijke staat van instandhouding zeer ongunstig. Dit betreft de noordse woelmuis, het porseleinhoen en de kemphaan (beide als broedvogel), en de goudplevier en de grutto (beide als niet-broedvogel). Van de meervleermuis, de kwartelkoning, de rietzanger, de wintertaling, de meerkoet, de Kievit en de kemphaan (hier als niet-broedvogel) is de staat van instandhouding landelijk gezien matig gunstig. Dit geldt ook voor de habitattypen meren met krabbenscheer en ruigten en zomen met harig wilgenroosje.

2.2.5 *Bijdrage van het gebied aan de landelijke instandhoudingsdoelen*

Het Merengebied heeft binnen Nederland voor een aantal van de aangewezen soorten een zeer belangrijke waarde (zie tabel 2.3). Het Sneekermeergebied is vooral van belang voor brandgans, kolgans en kemphaan. Van deze vogels is een groot deel van de landelijke populatie in het winterhalfjaar resp. in de doortrekperiode in het Merengebied aanwezig. Van de kemphaan broedde tot voor kort een substantieel deel van de Nederlandse populatie in het Sneekermeergebied. De Witte en Zwarte Brekken zijn van zeer groot belang voor de kleine rietgans en de kemphaan: een substantieel deel van de landelijke populatie komt in respectievelijk het winterhalfjaar en in de doortrekperiode in dit Natura 2000-gebied voor. Het gebied de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. is van groot belang voor kleine rietgans, brandgans, kuifeend, nonnetje en kemphaan. Van de kleine rietgans komt hier in het winterhalfjaar meer dan 50% van de landelijke populatie voor. De Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. is verder van groot belang voor de noordse woelmuis.

2.3 Ecologische vereisten van de Natura 2000-waarden

2.3.1 *De habitattypen*

Habitatype H3150: Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

De waterplantengemeenschappen van dit habitatype komen voor in stilstaand, helder, matig voedselrijk, hard water. Het fosfaatgehalte van het water mag niet te hoog zijn (het optimum ligt tussen 0,04 en 0,1 mg P-totaal per liter water), want bij te hoge gehalten kan algenbloei optreden die leidt tot vertroebeling van het water en tot het verdwijnen van ondergedoken waterplantenvegetaties.

Begroeiingen van krabbenscheer zijn kenmerkend voor matig diepe, beschutte wateren met op de bodem veel organisch materiaal. De waterdiepte bedraagt minimaal 0,8 meter. Krabbenscheer is zeer gevoelig voor sulfaat. Ook is de soort zeer gevoelig voor zout: ze wordt vrijwel alleen aangetroffen in zeer zoet water met een chloridegehalte beneden 150 mg per liter. Groot blaasjeskruid, dat op vergelijkbare plaatsen groeit, is wat minder gevoelig voor sulfaat en zout.

De voor dit habitatype kenmerkende breedbladige fonteinkruiden (als glanzig en doorgroeid fonteinkruid) komen voor in minder beschermd en meestal ook dieper open water. De optimale waterdiepte bedraagt minimaal 1 meter. Doorgroeid fonteinkruid heeft een voorkeur voor minerale bodems en komt in meren vooral voor op plekken waar door golfslag of doorstroming enige waterbeweging optreedt. Glanzig fonteinkruid is weinig kritisch en stelt als voornaamste eis dat het water voldoende helder is. Beide soorten zijn relatief ongevoelig voor zout. Doorgroeid fonteinkruid kan zelfs, en dan vaak in combinatie met kranswieren, voorkomen in licht brak water. Het habitatype is weinig gevoelig voor stikstof, de kritische depositiewaarde ligt op 2100 mol N/ha/jr (van Dobben *et al.* 2012).

Tabel 2.3.

Door het ministerie van EZ veronderstelde landelijke staat van instandhouding (LSI) en de relatieve bijdrage aan de Nederlandse populatie van de hier aangewezen habitattypen en soorten.

	LSI	Sneekermeer- gebied	Witte en Zwarte Brekken	Oudegaasterbrekken Fluessen e.o.
Habitatsoorten				
H1318 - Meervleermuis	-			+
H1340 - Noordse woelmuis	--			++
Habitattypen				
H3150 - Meren met krabbenscheer	-			
H6430A – Ruigten en zomen (moerasspirea)	+			
H6430B – Ruigten en zomen (harig wilg.)	-			
Broedvogelsoorten				
A119 – Porseleinhoen	--	-		-
A122 – Kwartelkoning	-	-		
A151 – Kempphaan	--	+		
A295 – Rietzanger	-	-		
Niet-broedvogelsoorten				
A040 – Kleine rietgans	+	-	++	+++
A041 – Kolgans	+	-/+	-	-
A045 – Brandgans	+	-/++	-	+
A050 – Smient	+	-	-	-
A051 – Krakeend	+	-	-	
A052 – Wintertaling	-	-	-	
A053 - Wilde eend	+	-		
A056 – Slobeend	+	-	-	
A061 – Kuifeend	-			+
A068 – Nonnetje	-			+
A125 – Meerkoet	-	-		
A140 – Goudplevier	--	-		
A142 – Kievit	-	-		
A151 – Kempphaan	-	+	++	+
A156 – Grutto	--	-	-	
A160 – Wulp	+	-		-

landelijke staat van instandhouding (LSI)		relatieve bijdrage van het gebied aan de Nederlandse populatie	
+	gunstig	-	< 2%
-	matig gunstig	+	2-15%
--	zeer ongunstig	++	15-50%
	niet van toepassing	+++	>50%
			niet aangegeven

Tabel 2.4.

Grenswaarden van enkele belangrijke milieufactoren voor de Natura 2000-habitattypen (bron: <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000>). GVG = gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand (in centimeters ten opzichte van maaiveld). GLG = gemiddelde laagste grondwaterstand (idem). Trofie = beschikbaarheid van voedingsstoffen (stikstof, fosfaat, mineralen).

Habitattype	GVG (cm)	GLG (cm)	Zuurgraad (pH)	Trofie
Meren met krabben-scheer en fonteinkruiden	> +50	> +50	> 6,5	Matig voedselrijk tot zeer voedselrijk
Ruigten en zomen met moeras-spirea	+5 tot -40	-	> 5	Matig voedselrijk tot uiterst voedselrijk
Ruigten en zomen met harig wilgenroosje	+5 tot -40	-	> 6,5	Matig voedselrijk tot uiterst voedselrijk

Habitattype H6430: Ruigten en zomen

Het habitattype betreft productieve strooiselruigten op voedselrijke standplaatsen. Het habitattype ontstaat op voedselrijke plekken waar weinig of geen afvoer van plantenmateriaal door beweiding of maaien plaatsvindt. Overstroming speelt een belangrijke rol in de verspreiding van zaden en de aanvoer van voedingsstoffen. Binnen dit habitattype zijn voor het merengebied twee subtypen van belang:

H6430_A Ruigten en zomen met moerasspirea

Natte, soortenrijke ruigten van zoet, laagdynamisch milieu. Dit subtype komt voor op zeer vochtige en natte standplaatsen, vaak in de vorm van zomen langs greppels en sloten, maar ook op percelen die niet meer of slechts incidenteel worden gemaaid. In vergelijking met het subtype met harig wilgenroosje (H6430B) komt het voor op wat armere en vaak ook wat zuurdere standplaatsen, op laagveen, op zand- en leemgrond in de beekdalen, en op kalkarme komkleigronden in het rivierengebied. Er moet voldoende aanvoer van grondwater zijn, dat niet verontreinigd is met nitraat en fosfaat. Ook inspoeling van nutriënten vanuit landbouwpercelen moet worden voorkomen. Het subtype is niet gevoelig voor stikstofdepositie. De kritische depositiewaarde is hoger dan 2400 mol N/ha/jr (van Dobben *et al.* 2012).

H6430_B Ruigten en zomen met harig wilgenroosje

Natte, soortenrijke ruigten met harig wilgenroosje en moerasmelkdistel. Deze ruigten worden aangetroffen op veen- en kleibodems, binnen het overstromingsbereik van rivierwater of (brak) boezemwater. Het subtype komt voor op zeer vochtige en natte standplaatsen. In vergelijking met het subtype met moerasspirea (H6430A) staat het op wat voedselrijkere en mineralenrijkere standplaatsen, bijvoorbeeld op jonge kalkrijke kleigronden, en in zomen langs hard voedselrijk oppervlaktewater. Voornaamste bedreigingen zijn verzoeting en het verdwijnen van een natuurlijke peildynamiek. Het subtype is niet gevoelig voor stikstofdepositie. De kritische depositiewaarde is hoger dan 2400 mol N/ha/jr (van Dobben *et al.* 2012).

2.3.2

Habitatsoorten (meervleermuis en noordse woelmuis)

In deze paragraaf worden de ecologische vereisten van de aangewezen habitatsoorten beknopt beschreven. Deze beschrijving is gebaseerd op gegevens van Nieuwenhuizen *et al.* (2000), La Haye *et al.* (2001), Kuijper *et al.* (2006).

Meervleermuis (H1318)

Leefgebied: Het zomerleefgebied van de meervleermuis bestaat uit een grootschalig aaneengesloten waterrijk landschap met groot open water in de vorm van meren, rivieren, kanalen en vaarten, en met vochtige weidegebieden. Elke kolonie van meer

vleermuizen gebruikt een netwerk van verblijfplaatsen, jachtgebieden en verbindingroutes in het landschap. Goede jachtgebieden voor de soort zijn niet-vervuilde, voedselrijke, grotere open wateren. Vaak zijn de oevers boomloos, maar er is wel beschutting beschikbaar in de vorm van rietzomen. Ze jagen op insecten tot op 10 - 20 km van de verblijfplaats en in de loop van de nacht worden grote afstanden afgelegd. Recent onderzoek heeft aangetoond dat de meervleermuizen vanuit hun verblijfplaatsen maar voor een klein deel helemaal naar de grote voedselgebieden vliegen (die als Natura 2000-gebied zijn aangemeld). Veel vleermuizen zoeken hun voedsel waarschijnlijk boven de vele waterwegen en kleinere gebieden die op de route tussen de verblijfplaats en de grote meren liggen. De grote meren die als Natura 2000-gebied aangemeld zijn lijken daarbij een minder belangrijke rol te spelen.

De meervleermuizen gebruiken vaste routes langs vaarten, sloten of heggen en houtwallen om heen en weer te vliegen. Migratieroutes kunnen verstoord raken door het aanbrengen van lichtbronnen langs de routes. Kraamkolonies worden in Nederland vooral gevonden in gebouwen in het westelijke en noordwestelijke waterrijke laagland. Meervleermuizen in Fryslân hebben een voorkeur voor huizen die in de jaren '60 gebouwd zijn. Vooral hoekhuizen met dakpannen, waarvan de hoek op het westen is georiënteerd (avondzon), zijn in trek, maar ook kerkzolders.

Al vanaf half juli beginnen de kraamgroepen uiteen te vallen en volgt de trek naar de winterverblijven over een afstand van 50 tot 300 kilometer, in de richting van de duinen, de Veluwe, het Limburgse heuvelland of middelgebergten in het nabije buitenland. Meervleermuizen overwinteren over het algemeen in een netwerk van ongestoorde, donkere, vochtige, koele (5 - 11°C) maar vorstvrije en temperatuurstabiele ruimtes. Als winterverblijf zijn vooral onderaardse verblijven bekend, zoals grotten, kalksteengroeven, bunkers, forten, vestingwerken, kelders en oude steenfabrieken. Maar er worden ook meervleermuizen overwinterend onder dakpannen of achter dakranden gevonden.

Voedsel: Meervleermuizen jagen op muggen, vliegjes, motten en spinnen.

Noordse woelmuis (H1340)

Leefgebied: De noordse woelmuis wordt bedreigd door concurrentie met andere woelmuissoorten. Die beperkt de niche van de noordse woelmuis, het habitat waarin hij zich kan handhaven. Die concurrerende soorten zijn vooral de veldmuis en de aardmuis. De veldmuis beperkt zich hoofdzakelijk tot relatief droge grasvegetaties, de aardmuis tot relatief droge riet- en ruigtevegetaties. Als deze beide soorten aanwezig zijn, beperkt de noordse woelmuis zich tot echt natte en regelmatig overstroomde riet- en ruigtevegetaties en graslanden.

Noordse Woelmuis

Het duurzaam voortbestaan van de kleine populaties is afhankelijk van de uitwisseling van dieren tussen de deelpopulaties. Bij afstanden van 1 tot 3 km tussen leefgebieden is uitwisseling mogelijk en is sprake van een netwerkpopulatie. Die leefgebieden moeten dan wel onderling verbonden zijn door zones met voldoende geschikt biotoop. Hoe groter een leefgebied is, des te groter is de kans op een voldoende areaal aan geschikt biotoop. Gebieden met een omvang van minimaal 7,5 hectare aan geschikte biotopen lijken een duurzame populatie van de soort te kunnen herbergen. Tussen dergelijke 'kernleefgebieden' moeten 'stapsteengebieden' aanwezig zijn van minimaal 0,5 ha. De grootste bedreiging wordt gevormd door de stabilisering van het waterpeil. Waarschijnlijk kwam de noordse woelmuis vroeger veel meer voor, omdat het waterpeil over grote delen van Nederland meer fluctuaties kende. In de laagveenlandschappen was destijds sprake van hoge waterstanden in de winter en lagere in de zomer. Naast stabilisatie van het waterpeil verdraagt de noordse woelmuis beweiding slecht.

Voedsel: Net als de meeste andere woelmuizen is de noordse woelmuis een vegetariër. Noordse woelmuizen eten groene delen van riet, biezene, zeggen en andere planten, maar ook wortels, zaden en schors. Voor de winter leggen ze voedselvoorraden aan.

2.3.3

Broedvogels

Hier worden beknopt de ecologische vereisten van de aangewezen broedvogels beschreven, gebaseerd op gegevens uit de Natura 2000-profielendocumenten en van Krijgsveld *et al.* (2008).

Porseleinhoen (A119)

Leefgebied: Het broedbiotoop van het porseleinhoen bestaat uit open moerassige terreinen van minimaal 1-2 ha met matig voedselrijk water. De vogel zoekt (permanent of periodiek) natte situaties op met ongeveer 10 tot 35 cm diep water met een weelderige vegetatie van biezen, zeggen, lisdodden en andere moerasplanten (hoogte 0,5-1 m). Naast moerassen zijn ook tot laat in het voorjaar geïnundeerde graslanden geschikt als broedbiotoop. Het porseleinhoen maakt zijn nest in dichte vegetaties van riet, zeggen of grassen boven of nabij ondiep water.

Voedsel: Het porseleinhoen voedt zich in hoofdzaak met insecten en kleine weekdieren, die hij zoekt in de omgeving van de nestplaats langs slikranden en onder de dekking van een weelderige vegetatie. De moerasvegetatie mag niet te dicht van structuur zijn, zodat het dier er goed doorheen kan lopen.

Rust: Het porseleinhoen is beperkt gevoelig voor verstoring, doordat het dier zich tussen de dichte vegetatie verbergt (verstoring bij < 100 m afstand). Over een effect van verstoring op de populatie is niets bekend. Aangezien de soort veelal broedt in weinig toegankelijk terrein is de invloed van recreatie waarschijnlijk niet van veel betekenis. Vooral kanoërs en wandelaars die moerassige gebieden opzoeken kunnen een verstoring effect hebben. Verstoring door recreanten zal eerder optreden in kleinere gebieden dan in grotere.

Kwartelkoning (A122)

Leefgebied: Het broedbiotoop van de kwartelkoning kenmerkt zich door een meer dan 20 cm hoge gesloten kruidenrijke vegetatie. De moerasvegetatie mag niet zo dicht van structuur zijn, dat het dier er niet goed meer doorheen kan lopen. In Nederland wordt de kwartelkoning vooral gevonden in extensief onderhouden kruiden- en bloemrijke hooilanden in rivier- en beekdalen. Volgens sommigen heeft de kwartelkoning een voorkeur voor in de winter overstromde hooilanden. Dat de vogel daar vaak voorkomt zal eerder een gevolg zijn van de gemiddeld latere maaidatum van zulke hooilanden, dan van een directe voorkeur voor deze natte biotopen. De broedbiologie is in Nederland niet in detail onderzocht. Buitenlands onderzoek wijst op sterk verschillende territoriumgroottes: meestal kleiner dan 30 ha, maar variërend van 3 tot 51 ha. Twee broedsels per jaar zijn nodig om de geringe overlevingskans te compenseren. Daarom moet het broedbiotoop over een lange periode beschikbaar zijn, van half mei tot begin september.

Voedsel: Tijdens het broedseizoen worden vooral insecten, slakken en ander klein gedierte gegeten, in de rest van het jaar vormen zaden de hoofdmoot van het menu van de kwartelkoning.

Rust: De kwartelkoning is matig verstoringsgevoelig (verstoring bij < 100 m afstand). Ook de gevoeligheid voor verstoring van het leefgebied is matig omdat de vogel verborgen in dichte vegetatie in halfopen landschap leeft. Of verstoring door recreanten een effect op de populatie heeft is onduidelijk. In het verleden waren veel broedlocaties ontoegankelijk voor het publiek. Vooral wandelaars hebben mogelijk een verstoring effect.

Kemphaan (A151)

Zie bij niet-broedvogels.

Rietzanger (A295)

Leefgebied: Het broedbiotoop van de rietzanger bestaat uit vochtige tot vrij droge overjarige rietkragen, rietlanden en kruidenrijke ruigten, in en langs moerassen, kanalen, sloten, meren, rivieren en grienden en broekbossen. In lijnvormige moerasvegetaties nestelt de rietzanger alleen als deze minimaal ca. 5 m breed zijn. Het voedsel wordt gezocht in de onder- en bovenlaag van rietland, kruidenrijk grasland, ruigtezones en houtopslag.

Voedsel: Het voedsel van de rietzanger bestaat voornamelijk uit luizen en ook wel uit andere geleedpotigen.

Rust: De verstoringgevoeligheid van de rietzanger is matig groot (verstoring bij < 100 m afstand). Ook de gevoeligheid voor verstoring van het leefgebied is matig, omdat de soort in dichte moerassige vegetatie leeft. Waterrecreatie vormt een potentiële verstoringbron. Een hoge recreatiedruk, waarbij moerasvegetaties betreden worden en er met bootjes in het riet gevaren wordt, kan een negatief effect op de rietzangerpopulatie hebben. Onderzoek heeft echter geen eenduidige relatie gevonden tussen de dichtheid van rietbewonende vogels en een hoge intensiteit van waterrecreatie.

2.3.4

Niet-broedvogels

Hier worden beknopt de ecologische vereisten van de aangewezen niet-broedvogels beschreven, gebaseerd op de Natura 2000-profielendocumenten en krijgsveld *et al.* (2008). Onder het kopje 'rust' wordt kort ingegaan op de gevoeligheid voor verstoring van de verschillende soorten door bijvoorbeeld landbouwwerkzaamheden, jacht, helikopters, verdichting van het landschap en recreatie. Onderzoek naar verstoring in de afgelopen decennia laat zien dat soorten op verschillende afstanden reageren door opschrikken of wegvliegen. Deze verstoringafstand hangt mede van de omstandigheden ter plaatse af.

In Krijgsveld *et al.* (2004, 2008) is er een groot aantal van dergelijke onderzoeken naar verstoringafstanden samengevat. Voor de eenden, meerkoet en nonnetje wordt in bijlage 3 van dit beheerplan in meer detail op het aspect verstoring ingegaan. In grote lijnen gelden die details ook voor de overige niet-broedvogels. In deze paragraaf worden geen specifieke verstoringafstanden benoemd. Waar dat later bij de toetsing van de effecten van bestaand gebruik relevant is, wordt het begrip verstoringafstand per soort - of per groep van soorten - nader toegelicht.

Kleine rietgans (A040)

Leefgebied: In Nederland is de soort voornamelijk te vinden in Zuidwest-Fryslân in de wintermaanden (eind september-december) met een uitloop tot en met maart. De kleine rietgans heeft een voorkeur voor open graslandgebieden (voedselgebied) in de nabijheid van grote wateren (slaapplaats). De soort vertoont een sterke neiging tot vorming van grote concentraties: soms is de gehele aanwezige populatie verdeeld over slechts enkele grote groepen in de voedselterreinen of op de slaapplaats. Kleinere aantallen komen ook wel voor in gemengde groepen met de kolgans. De kleine rietgans heeft een sterke 'traditionele' binding met voedselterreinen en slaapplaatsen. Favoriete slaapplaatsen zijn in ons land enkele meren in Zuidwest-Fryslân en de ondiepe kustzone van de Friese IJsselmeerkust.

Voedsel: De kleine rietgans is een planteneter. In de traditionele voedselgebieden in Fryslân foerageert de soort vrijwel uitsluitend op cultuurgrasland.

Rust: Door de geringe verspreiding en de neiging tot sterke concentratievorming is de kleine rietgans een kwetsbare soort en algemeen erkend als één van de meest storingsgevoelige ganzensoorten. Mede vanwege het voorkomen in grote concentraties is de soort erg gevoelig voor verstoring door onder meer landbouwwerkzaamheden, jacht en recreatie, evenals laagvliegende (sport)vliegtuigen, helikopters en luchtballonnen. Tevens is de kleine rietgans gevoelig voor verdichting van het landschap (afname van de openheid door opgaande beplanting, bebouwing, wegen e.d.).

Kolgans (A041)

Leefgebied: De kolgans komt voor in de periode oktober t/m maart. De dieren hebben een voorkeur voor open landschappen in het agrarisch gebied. Van belang zijn rustige en roofdiervrije slaappleaatsen op grotere wateren en terreinen met voldoende voedselaanbod rond de slaappleaatsen. Na aankomst in het najaar verblijft de soort ook op akkers met (niet-ondergeploegde) oogstresten.

Voedsel: De kolgans is een planteneter die foerageert op een verscheidenheid aan planten, zaden en wortels. Gedurende een korte periode in november-december voedt hij zich ook met oogstresten van vooral suikerbiet. In de overwinteringsgebieden eet de kolgans voornamelijk grassen en incidenteel ook ingezaaid wintergraan, vaak tijdens vorst. In ondergelopen grasland foerageert de soort ook op worteldelen.

Rust: Door hun voorkeur voor overwegend open landschap is de kolgans gevoelig voor verdichting van het landschap door wegen, bebouwing en beplantingen. De soort is ook gevoelig voor verstoring door zaken als landbouwwerkzaamheden, vliegverkeer (laagvliegende vliegtuigen, helikopters en luchtballonnen), jacht en recreatie.

Brandgans (A045)

Leefgebied: Brandganzen overwinteren relatief lang in Nederland: vanaf oktober tot in april en mei. De brandgans komt vanouds vooral voor op kwelders en schorren in waddegebieden en estuaria (Waddenzee, Deltagebied). Tegenwoordig, na toename van de populatie en een aangepaste winterstrategie, verblijven ze ook in grote aantallen in open agrarisch gebied, vooral op cultuurgrasland. De soort heeft een sterke neiging tot het vormen van grote concentraties. De brandgans heeft een voorkeur voor voedselgebieden die minder dan 10 km verwijderd zijn van grote open wateren (de slaappleaatsen). De soort is tamelijk honkvast (traditioneel) in gebruik van slaappleaats en voedselterrein en kent minder uitwisseling tussen gebieden in de loop van het winterhalfjaar dan de kolgans.

Voedsel: Brandganzen zijn planteneters en foerageren op diverse grassen, ook wel op blad, stengels of wortels van biezen of russen en andere kruidachtige planten. Op grasland, kwelders en schorren heeft de brandgans een voorkeur voor een zeer korte en eiwitrijke grasmat. In agrarisch gebied foerageert de soort overwegend op agrarisch cultuurgrasland, in oktober-november ook in toenemende mate op oogstafval van vooral suikerbieten. In de winter foerageert de brandgans plaatselijk ook op ingezaaid wintergraan en in het late voorjaar incidenteel ook op winter- en zomergraan.

Rust: Door optreden in grote groepen is de brandgans gevoelig voor verstoring. Belangrijkste verstoringsbronnen zijn landbouwwerkzaamheden, jacht, recreatie en laag vliegverkeer van vliegtuigen, helikopters, luchtballonnen e.d.. De brandgans wordt snel opgeschrikt door roofvogels, reigers en hazen.

Smient (A050)

Leefgebied: Smienten verblijven in Nederland in de periode eind september t/m maart. De dieren komen voor in estuaria, 'wetlands' en graslanden in de nabijheid van vaarten, plassen en meren. Vooral in het eerste deel van het najaar/winterseizoen is de soort veel te zien in estuaria en getijdengebieden. Daarna wordt steeds meer het open agrarische gebied in het binnenland opgezocht. Smienten rusten daar overdag op vaarten, plassen en meren, en vliegen 's avonds bij het invallen van de duisternis naar de voedselgebieden in cultuurgrasland. Rustplaatsen en voedselgebieden liggen soms wel op 10 km afstand van elkaar. Overdag foerageert een deel van de vogels ook in de directe nabijheid van de rustplaats (taluds, oevers, aangrenzende percelen).

Voedsel: De smient is een grondeleend die niet duikt en daardoor gebonden is aan ondiepten, oeverzones en aangrenzende landerijen. Smienten zijn planteneters die op een grote verscheidenheid aan planten, zaden en wortels kunnen foerageren. Aan de kust behoren diverse algensoorten tot het menu, in het binnenland wordt veel gras gegeten. In estuaria en getijdengebieden eten ze deels aquatisch voedsel zoals groenwieren of zeegras (indien beschikbaar). Eten doen de smienten vooral 's nachts, overdag rusten ze op het water. Als de voedselbronnen aan de kust uitgeput raken, schakelt de soort over op graslanden in het binnenland. In het binnenland vertoont de smient voorkeur voor eiwitrijke en goed verteerbare grassoorten (of jonge scheuten), die hij graag zoekt op vochtige of deels geïnundeerde graslanden.

Rust: Smienten rusten overdag op het water en kunnen dan gemakkelijk verstoord worden door vooral watersporters. Surfers werken meer verontrustend dan zeil- of motorboten. De mate van verstoring beïnvloedt de keuze van de dagrustplaatsen, maar omdat de soort in het binnenland voornamelijk 's nachts foerageert, hoeft dit niet automatisch tot verlies van voedselgebied te leiden. Extensivering van gras-landbeheer en/of grondwaterstandverlaging/drainage in natte graslanden werken negatief door in de draagkracht van een gebied.

Krakeend (A051)

Leefgebied: De krakeend heeft een voorkeur voor ondiepe, voedselrijke zoete wateren. Dat kan zowel stilstaand als zwakstromend water zijn. De soort komt ook voor in brak water, maar mijdt zoute wateren, en is vrijwel afwezig in agrarisch gebied. Na de oogsttijd foerageren de krakeenden soms 's nachts op stoppelvelden. De krakeend foerageert vaak bij of op harde oeversubstraten zoals strekdammen, vooroeververdedigingswerken en betonwanden. Daardoor ziet men hem soms ook in de buurt van menselijke activiteiten, in havens en sluizen. Hoewel de krakeend vooral een waterplanten- en algeneter is, is hij toch minder gevoelig voor vermessing dan andere zwemeenden. In de ruiperiode (augustus), wanneer de vogels niet kunnen vliegen, is de krakeend afhankelijk van grote waterrijke gebieden met goede schuilmogelijkheden in de oevervegetatie.

Voedsel: De krakeend is een grondeleend die niet of nauwelijks duikt en daardoor gebonden is aan ondiepten en oevergebieden. Het dieet van de krakeend is grotendeels plantaardig. Hij eet vooral loof, wortels en zaden van waterplanten zoals krans- en draadwieren en vegetatieve delen van waterplanten, soms ook valgraan op stoppelvelden. Daarnaast eet hij ook dierlijk voedsel als zoetwaterslakken, waterinsecten, wormen en kleine visjes.

Rust: Krakeenden zijn vrij gevoelig voor verstoring door activiteiten op het water. Een door bijvoorbeeld windsurfers sterk verstoord gebied kan tijdelijk worden verlaten.

Wintertaling (A052)

Leefgebied: Het leefgebied van de wintertaling beslaat zowel zoete als zoute wateren. Belangrijke voorwaarde is dynamiek in de waterland overgangen, bijvoorbeeld door getij in slikken, kwelders en schorren of dynamiek door inundatie in uiterwaarden, door wisselingen in waterpeilen in rivieren en moerasgebieden of door hevige regenval. Deze voorkeur hangt enerzijds samen met het foerageergedrag: het bestaat uit het filteren van slijkgig sediment en van ondiep water. Anderzijds is de soort ook afhankelijk van de vegetatie van dynamische pioniermilieus. De wintertaling komt nauwelijks voor in agrarisch gebied, maar is soms in de nazomer op stoppelvelden te zien.

Voedsel: De wintertaling heeft een brede voedselkeuze. In de winter foerageert de soort veel op zaden, vooral op kleine plantenzaden van verschillende soorten zeggen en biezen, grassen, fonteinkruiden en zuring en zoute planten (zeekraal). De wintertalingen eten ook bulbillen (zaadachtige deeltjes) van kranswieren en in de nazomer soms valgraan op stoppelvelden. Verder staat ook dierlijk voedsel op hun menu, bestaande uit ongewervelden als slakjes, kleine waterinsecten en muggenlarven.

Rust: De wintertaling is gevoelig voor verstoring door water- en oeverrecreatie. Het dynamische leefgebied waarvoor de wintertaling voorkeur heeft is zeer gemakkelijk te verstoren.

Wilde eend (A053)

Leefgebied: De wilde eend komt in heel verschillende wateren voor, variërend van estuaria tot kanalen en grachten in stedelijk gebied, en van zoet tot zout water. De grootste aantallen wilde eenden worden aangetroffen in waterrijke gebieden, in estuaria, op grote meren en plassen, langs rivieren en in moerasgebieden. In de nazomer wordt de soort ook in grote aantallen 's nachts aangetroffen, foeragerend op stoppelvelden. De wilde eenden rusten dan overdag in grotere wateren, die soms 10 km of meer van de akkerpercelen vandaan liggen. In stedelijk gebied verblijft de wilde eend vaak op plaatsen waar geregeld vogels worden gevoerd; vooral bij vorst zijn er sterkere concentraties op dergelijke plaatsen te vinden.

Voedsel: De wilde eend is een grondeleend die niet of nauwelijks duikt en daardoor gebonden is aan ondiep water, oevergebieden en aangrenzende landbouwgebieden. De dieren zoeken hun voedsel op het wateroppervlak, al grondelend of lopend; zijn dieet kent een grote verscheidenheid. Buiten de broedtijd is het vooral plantaardig, zoals zaden, stengels, bladeren van waterplanten, kroos en gras, evenals valgraan op stoppelvelden. Daarnaast eet de wilde eend insecten, slakjes, kreeftachtigen, en muggenlarven.

Rust: Rusten doet de wilde eend op allerlei wateren. De wilde eend is matig tot gemiddeld storingsgevoelig. De wilde eend kan ook windturbines op dijken en oevers als verstorend ervaren.

Slobeend (A056)

Leefgebied: De slobeend komt voornamelijk in zoet water voor. De soort mijdt grote estuaria en het intergetijdengebied. Het voedselbiotoop bestaat uit zoetwatermoerassen, natte natuurgebieden, rivierarmen, plassen en meren. De slobeend foerageert bij voorkeur in ondiepere bochten en andere beschutte waterpartijen. Ook concentraties van ruiende vogels worden op zulke plekken aangetroffen. De brede spatelvormige snavel van de slobeend is speciaal aangepast aan het filteren van het wateroppervlak en dunne sliblagen om kleine diertjes en zaden te bemachtigen.

Voedsel: De slobeend is een grondeleend die niet of nauwelijks duikt en daardoor gebonden is aan ondiepten, oevergebieden en aangrenzende landbouwgebieden. De slobeend eet een grote verscheidenheid aan voedsel, maar is gespecialiseerd in watervlooiën en ander zoöplankton. Daarnaast foerageert de soort op kleine (zoetwater)mollusken, insecten en hun larven, maar ook op zaden en plantenresten.

Rust: In de late zomer maken slobeenden de slagpenrui door, waarbij voldoende rust belangrijk is. Voor een deel verzamelen ze zich dan in zoetwatermoerassen die beperkt toegankelijk zijn. De soort is gevoelig voor activiteiten op het water, als waterrecreatie, die daarmee van invloed kunnen zijn op de aantallen en de verspreiding van slobeenden.

Kuifeend (A061)

Leefgebied: De in Nederland overwinterende vogels komen vooral uit Scandinavië. Ook een groot deel van de Nederlandse broedvogels blijft 's winters hier. Het leefgebied van de kuifeend wordt voornamelijk gevormd door zoete wateren. De grootste concentraties verblijven op grote meren en plassen. Voedselgebieden zijn wateren die tot circa 15 m diep zijn, maar kuifeenden duiken bij voorkeur niet dieper dan enkele meters.

Voedsel: De kuifeend foerageert op de onderwaterbodem en is een voedselspecialist. Hij eet in onze wateren in de winter overwegend driehoeksmosselen, in de zomer ook (kleine) zoetwaterslakken en muggenlarven en incidenteel plantenzaden en kleine visjes.

Rust: De soort foerageert vooral 's nachts en rust overdag op het open water en is daardoor wat zijn rusteisen betreft kwetsbaar voor activiteiten op het water, als waterrecreatie en scheepvaart.

Nonnetje (A068)

Leefgebied: Het nonnetje leeft voornamelijk op visrijke grote zoetwatermeren. Kleinere aantallen nonnetjes komen voor op estuariene wateren, rivieren, zand- en grindgaten. Estuariene wateren en rivieren fungeren vooral als alternatief leefgebied bij strenge vorst en ijsvorming op de zoete meren. De soort trekt bij het vallen van de avond vanaf de foerageerplaats naar ongestoorde en beschutte wateren om te overnachten.

Voedsel: Het nonnetje is in ons land een viseter, met een voorkeur voor vis van 5-8 cm groot. De prooi wordt onder het wateroppervlak door achtervolging bemachtigd. Het favoriete stapelvoedsel is spiering. Daarnaast foerageert het nonnetje ook op jonge baars en snoekbaars en in mindere mate op pos en driedoornige stekelbaars.

Rust: Het nonnetje wordt gemakkelijk verstoord, vanwege zijn voorkomen in grote concentraties tijdens het voedselzoeken en het gezamenlijke overnachten. Daarnaast is het nonnetje zeer gevoelig voor verdrinking in vistuig.

Meerkoet (A125)

Leefgebied: De meerkoeten die in ons land overwinteren komen uit Noord-Europa. De in Nederland broedende meerkoeten trekken deels in zuidelijke richting, waarbij sommige vogels Spanje bereiken. Het leefgebied van de meerkoet kent een grote verscheidenheid aan waterrijke gebieden. Hij komt zowel in grote 'wetlands' en moerassen voor als in kanalen, grachten en vaarten in voornamelijk stedelijk gebied. De meerkoet heeft voorkeur voor wateren die rijk zijn aan ondergedoken waterplanten of die een goed ontwikkelde bodemfauna hebben. De vogels nemen ook genoegen met wateren die omzoomd zijn met een talud van gras of met cul-

tuur-grasland. Aquatisch foeragerende meerkoeten duiken niet dieper dan 3 m en ze zijn dus gebonden aan ondiepe wateren. In juli-augustus verzamelt een deel van de vogels zich om te ruïen. Dan moeten het open water en aangrenzende moerassen de ruïconcentraties voldoende bescherming en rust kunnen bieden.

Voedsel: De meerkoet eet zowel ondergedoken waterplanten als oevervegetatie en gras en specialiseert zich in sommige gebieden, zoals in het IJsselmeergebied, op driehoeksmosselen. Daarnaast eet de meerkoet verschillende zoetwaterslakken en (water)insecten.

Rust: De meerkoeten zijn meestal niet schuw, tenzij ze in grote concentraties voorkomen. Het gaat dan om groepen die op ondergedoken waterplanten foerageren of die ruïen.

Goudplevier (A140)

Leefgebied: De goudplevier komt voor in de periode augustus t/m april. De aantallen in Nederland overwinterende goudplevieren wisselen sterk en zijn afhankelijk van de heersende weersomstandigheden. Zodra de vorst in Nederland invalt trekken veel goudplevieren verder naar het zuiden. De goudplevier houdt zich in ons land voornamelijk op in open agrarisch landschap en in het intergetijdengebied. In het agrarische landschap bestaat het voedselbiotoop vooral uit graslanden met korte grazige vegetatie. Goudplevieren vertonen daarbij voorkeur voor oude graslanden op kleigronden en op klei-op-veen. Plaatselijk zoeken goudplevieren ook voedsel op stoppelvelden en akkers met oogstresten of op braakliggende akkers.

Voedsel: De goudplevier voedt zich met bodemfauna, in het binnenland hoofdzakelijk regenwormen; daarnaast eet hij ook larven van langpootmuggen (emelten) en kevertjes.

Rust: Landbouwwerkzaamheden, recreatie, jacht en vliegverkeer kunnen goudplevieren rechtstreeks verstoren, evenals roofvogels. Ook verdichting van het landschap door bebouwing, windturbines en aanplant van bomen is negatief voor goudplevieren. Goudplevieren zijn vrij gevoelig voor verstoring en verstoorde groepen blijven na verstoring langdurig rondvliegen. Tegelijk optreden van verschillende vormen van verstoring zoals jagende roofvogels en recreanten, kan leiden tot het verdwijnen van de goudplevieren uit de voorkeursgebieden.

Kievit (A142)

Nederland ligt aan de noordgrens van het overwinteringsgebied en het aantal wintervogels in Nederland is sterk afhankelijk van het weer. Bij vorstinval kunnen vrijwel alle vogels uit ons land verdwijnen maar daarna, zodra de dooi weer invalt, keert vooral laat in de winter een deel terug. In de zomer, vanaf juni, verzamelen zich veel kieviten in ons land om te ruïen. Ze kunnen van veraf gelegen broedgebieden vandaan komen, zelfs vanuit centraal Rusland.

Leefgebied: De kievit verblijft vooral in agrarisch gebied en foerageert daar zowel op graslanden als op akkers. In graslanden bestaat een voorkeur voor kort gras, dus voor beweide of regelmatig gemaaid grasland. Meer dan 25 jaar oude weilanden zijn favoriet bij de kievit, omdat deze een hogere wormendichtheid herbergen. Op akkers worden vooral in najaar en winter grote aantallen kieviten aangetroffen. Het gaat dan om pas geploegde of bewerkte percelen en wintergraanvelden met korte vegetatie (8-10 cm hoog). De grootste aantallen kieviten zijn op kleigrond of op veen te vinden, op de zandgronden zijn ze minder talrijk. Rusten doen groepen kieviten vaak op structuurrijke terreinen, zoals omgeploegde akkers of oude weilanden, of op open, nat vlak terrein zoals drooggevallen slikvlakten en ondiep water.

Kievit

Voedsel: De kievit eet bodemfauna, vooral ongewervelden die van het bodemoppervlak of uit de bovenste bodemlagen wordt gepikt, zoals wormen, slakjes, arthropoden (geleedpotigen) en hun larven. Om zijn voedsel te kunnen bemachtigen heeft de kievit een voldoende vochtige (goed doordringbare) bodem nodig.

Rust: Verkeer, landrecreatie, vliegverkeer en windmolens verstoren de kievit. Kieviten zijn ook gevoelig voor verdichting van het landschap door toenemende bebouwing, wegbeplantingen e.d. Verdroging door ontwatering heeft een negatieve invloed op de voedselbeschikbaarheid en tast daarmee de kwaliteit van zijn leefgebied aan.

Kemphaan (A151)

Leefgebied:

Broedvogels: Het broedbiotoop van de kemphaan bestaat uit vochtige en schrale graslanden in open landschappen, voornamelijk in veenweide- en klei-op-veen-gebieden die minstens 5 ha groot zijn. De kemphennen vestigen zich vanaf eind april tot en met de eerste helft van mei. De nestplaats is gelegen in schrale, eventueel licht beweide graslanden met een gevarieerde en 'pollige' vegetatiestructuur. Favoriet zijn graslanden die 's winters onder water staan en in april droogvallen, waarna de grondwaterstanden hoog blijven (circa 40 cm onder maaiveld in juni). In graslanden die niet inunderen kan tot circa 20 april vee (max 1 GrootVeeEenheid/ha) ingeschaard worden, waarna het vee wordt verweid om vertrapping van nest en kuikens te voorkomen. De maaidatum dient later dan 15 juli te liggen.

De voedselbiotopen van de kemphanen zijn graslanden met een hoog grondwaterpeil in het voorjaar en ondiepe sloten en poelen. De vrouwtjes trekken met de jongen naar graslanden met korte begroeiingen om te foerageren. Jonge kemphanen eten vooral insecten, in de vegetatie en op en in de bodem. Als baltsplaats gebruiken de kemphanen ook korte grazige vegetaties; meestal liggen de baltsplaatsen

langs de waterkant en vaak op een iets verhoogde plek. De soort is gevoelig voor intensivering van het landbouwgebruik neerkomend op lage grondwaterstanden, sterke bemesting, vroeg en frequent maaien en hoge beweidingsdruk.

Niet-broedvogels: Kemphanen zijn buiten het broedseizoen zowel aan te treffen in ondiepe zoetwatermoerassen en andere ondiepe waterplassen als in agrarisch gebied. Kemphanen brengen vooral tijdens de najaarstrek een bezoek aan zoetwater-moerassen of 'wetlands'. Bij voorkeur verblijven ze dan in delen met ondiep water of slijkige drooggevalle oeverzones. Tijdens de voorjairstrek zijn de kemphanen vooral in agrarisch gebied te zien. Ze vertonen voorkeur voor veen- en klei-op-veen-polders en vochtige, liefst licht bemeste graslandpercelen met een korte en wat kruidachtige vegetatie. Naast de aanwezigheid van ondiep water zijn rust en ligging in een open landschap essentieel voor een slaapplek. Voedselgebieden in 'wetlands' kunnen ongeschikt worden voor de kemphaan door veranderingen (hoger of lager) van het waterpeil.

Voedsel: De kemphaan kent een grote variatie aan voedsel. In graslanden en op bewerkt land eten kemphanen overwegend regenwormen en larven van langpootmuggen (emelten). Ook eten ze op de grond levende insecten, larven, slakjes en in vegetatie aanwezige vliegjes. In moerassen vormen muggenlarven en aquatische insecten een belangrijke voedselbron. Daarnaast maakt ook plantaardig materiaal (zaden) deel uit van het dieet van de kemphaan.

Rust: Kemphanen bezoeken tijdens het voedselzoeken vooral terreinen die op enige afstand van bossen en bebouwing liggen. Ze foerageren zo dicht mogelijk bij de slaapplek en gebruiken pendelroutes tussen slaappleken en voedselgebieden. De kemphaan is gevoelig voor verstoring. Zo kan bijvoorbeeld een hoge recreatiedruk voedselgebieden ongeschikt maken en de voedselopname van vogels beperken. Landrecreatie vormt hierbij de grootste bedreiging. Ook is de soort gevoelig voor verdichting van het landschap door toenemende bebouwing, wegbeplantingen e.d.

Grutto (A156)

Leefgebied: De Grutto foerageert buiten de broedtijd vooral in open natte en vochtige gebieden. Grutto's zoeken hun voedsel zowel in moerassen als in overstroomde graslanden, bijvoorbeeld in boezemlanden en uiterwaarden. Ze gebruiken zowel voor als na het broedseizoen ondiepe wateren in dergelijke gebieden als gemeenschappelijke slaappleken.

Voedsel: De Grutto eet voornamelijk kleine ongewervelden. In graslanden voedt hij zich vooral met regenwormen, larven van langpootmuggen (emelten) en muggenlarven, in moerassen overwegend met muggenlarven en aasgarnalen.

Rust: Grutto's zijn gevoelig voor verstoring, vooral als ze zich concentreren op gemeenschappelijke slaappleken. Vooral verstoring door recreatie, door lichtbronnen en werkzaamheden vormt een mogelijke bedreiging. Ook is de soort gevoelig voor verdichting van het landschap door toenemende bebouwing, wegbeplantingen e.d.

Wulp (A160)

Leefgebied: De wulp leeft in ons land zowel langs zoetwatermeren, plassen en rivieren, als in intergetijdengebied en in agrarisch gebied. Geschikte voedselterreinen voor de wulp zijn ondiepe oevers van plassen en rivieren, droogvallende platen in intergetijdengebied en graslandpercelen. Een deel van de wulpen die in het binnenland voedsel zoeken, vliegt naar de kust om te rusten en te slapen. Een ander deel

gebruikt gemeenschappelijke rust- en slaappleatsen in ondiep water in het binnenland.

Voedsel: De wulp foerageert op bodemfauna en schelpdieren. In het binnenland bestaat zijn dieet uit regenwormen, larven van langpootmuggen (emelten) en andere ongewervelden zoals kevers en pissebedden.

Rust: Wulpen zijn relatief gevoelig voor verstoring door recreatie, werkzaamheden en laagvliegende vliegtuigen en helikopters, zowel in zijn voedselgebieden als op de rust- en slaappleatsen.

Tabel 2.5.

Aanwezigheid van de doelsoorten gedurende het jaar in Nederland.

(bronnen: [www.rijksoverheid.nl/nederlandsesoorten.nl](http://www.rijksoverheid.nl/nederlandsesoorten), Natura 2000-profielen vogels (www.rijksoverheid.nl), van Roomen et al. 2004, Natuurkalender broedvogels (www.rijksoverheid.nl)).

Habitatsoorten	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
H1318 - Meervleermuis												
H1340-Noordse woelmuis												
Broedvogelsoorten												
A119 - Porseleinhoen												
A122 - Kwartelkoning												
A151 - Kemphaan												
A295 - Rietzanger												
Niet-broedvogelsoorten												
A040 - Kleine rietgans												
A041 - Kolgans												
A045 - Brandgans												
A050 - Smient												
A051 - Krakeend												
A052 - Wintertaling												
A053 - Wilde eend												
A056 - Slobeend												
A061 - Kuifeend												
A068 - Nonnetje												
A125 - Meerkoet												
A140 - Goudplevier												
A142 - Kievit												
A151 - Kemphaan												
A156 - Grutto												
A160 - Wulp												

percentage van gemiddeld maximum

	<1%	<5	5-25	25-50	>50
--	-----	----	------	-------	-----

Samenvattend

- 1 Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving zijn aangewezen als Natura 2000-gebied op grond van het voorkomen van de volgende Natura 2000-waarden:
  - Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden
  - Ruigten en zomen met moerasspirea
  - Ruigten en zomen met harig wilgenroosje
  - Meervleermuis en noordse woelmuis
  - Porseleinhoen, kwartelkoning, kemphaan en rietzanger (broedvogels)
  - Kleine rietgans, kolgans, brandgans, smient, krakeend, wintertaling, wilde eend, slobeend, kuifeend, nonnetje, meerkoet, goudplevier, kievit, kemphaan, grutto en wulp (niet-broedvogels)
- 2 Voor deze Natura 2000-waarden zijn in het aanwijzingsbesluit instandhoudingsdoelen geformuleerd. De instandhoudingsdoelen voor de habitattypen omvatten behoud van oppervlakte en kwaliteit. Ook voor de meeste soorten geldt een behoudsdoelstelling. Alleen voor de noordse woelmuis (Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.) en voor de broedvogels porseleinhoen (Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.) en kemphaan (Sneekermeergebied) is er een uitbreidingsdoelstelling. Dat wil zeggen dat er in het kader van dit beheerplan binnen het Natura 2000-gebied maatregelen moeten worden genomen om het voor deze soorten geschikte leefgebied te verbeteren en te vergroten.
- 3 Naast de instandhoudingsdoelen per habitattype en per soort zijn er voor het Natura 2000-gebied ook een aantal algemene doelen en kernopgaven leidend. De algemene doelen houden verband met het behoud van de biologische diversiteit in het gebied en behoud van de ecologische samenhang van het gebied in het Europese Natura 2000-netwerk. De kernopgaven houden verband met de bovengenoemde uitbreidingsdoelen en met de wens om de nu voorkomende habitattypen en soorten duurzaam te kunnen behouden. De kernopgaven zijn:
  - Behouden en creëren van voldoende rustgebieden voor watervogels
  - Herstel van grote oppervlakten overjarig riet
  - Creëren van plas-dras situaties.
- 4 In het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving geldt een sense of urgency (wateropgave) ten aanzien van plas-dras situaties voor noordse woelmuis, porseleinhoen en smient. Dit betekent dat op korte termijn maatregelen genomen moeten worden om de waterstanden te verbeteren om onherstelbare schade te voorkomen.
- 5 In dit hoofdstuk wordt verder een korte beschrijving gepresenteerd van de Natura 2000-waarden. Hierbij wordt onder meer kort ingegaan op eventuele gevoeligheden van de habitattypen en de soorten.

3 Ecologische gebiedsbeschrijving

3.1 Abiotiek en biotiek

3.1.1 *Korte gebiedsimpresie*

De Natura 2000-gebieden liggen in het Lage Midden van Fryslân. Ze zijn voor een groot deel in eigendom en beheer bij de Provincie Fryslân (water), verder bij Staatsbosbeheer en voor een kleiner deel bij It Fryske Gea, De Marrekrite, Wetterskip Fryslân, gemeenten en particulieren (figuur 3.1). Kenmerkend voor het Merengebied is de landschappelijke openheid met een afwisseling tussen grotere en kleinere wateroppervlakken, omgeven door kades, rietkragen en moeras, en uitgestrekte graslandpolders. In het gebied komen diverse eilanden voor. In de winter staan de zomerpolders en boezemlanden grotendeels onder water. De zomerpolders worden enkel in het zomerhalfjaar bemalen, in tegenstelling tot de winterpolders die jaar-rond worden bemalen. De grote en kleine wateren staan met elkaar in open verbinding en kunnen als één watersysteem worden beschouwd. De waterdiepte van de meren en poelen varieert overwegend tussen de 1 en 2 meter.

Sneekermeergebied

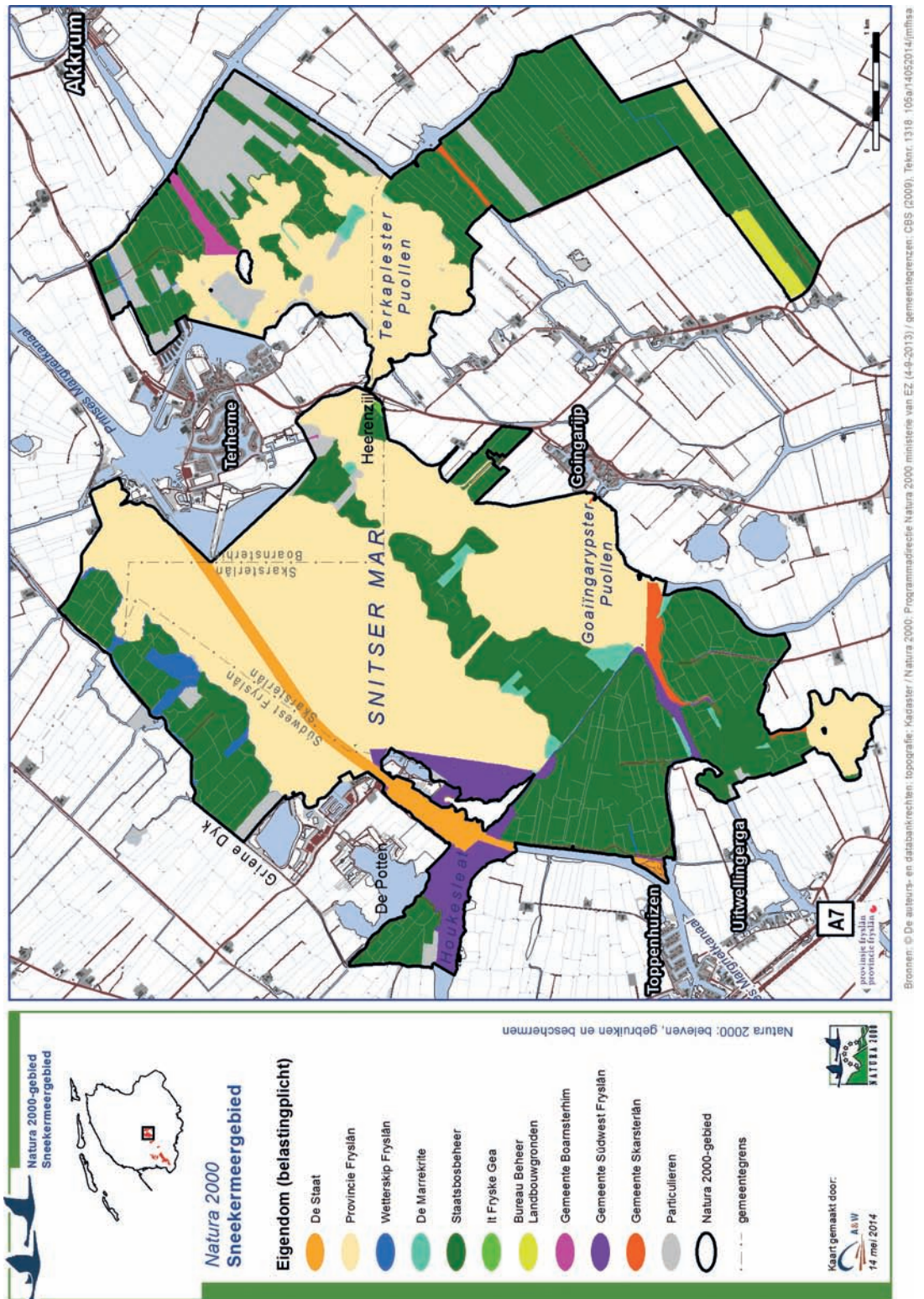
Het Sneekermeergebied bestaat uit enkele grotere wateren: de Snitser Mar, de Goaiïngarypster Puollen en de Terkaplester Puollen, daarnaast uit diverse eilanden, schiereilanden en polders. In geomorfologisch opzicht kan het als één gebied worden beschouwd dat kan worden gekenschetst als een vlak en voor een groot deel open landschap. Hoewel in de loop van de 20e eeuw in dit deel van Fryslân vele duizenden hectares door bemaling en bekading tot winterpolder zijn omgevormd, komen in het gebied nog een grote oppervlakte aan zomerpolders en enkele boezemlanden voor.

Witte en Zwarte Brekken

Dit zeer open gebied bestaat uit plassen en smalle en bredere wateren, zomerpolders en moeraszones. De grote plassen in dit gebied zijn de Wite Brekken, de Swarte Brekken en Aldhóf. Deze staan in open verbinding met de Snitser Mar. De ondiepe meren (brekken) zijn pas ontstaan vanaf de 13e eeuw, toen door zee-inbraken in verveningsgebieden land werd weggeslagen. Een groot deel van dit Natura 2000-gebied bestaat uit eilanden die als zomerpolders worden beheerd: ze worden 's zomers bemalen en 's winters overstromen ze met boezemwater.

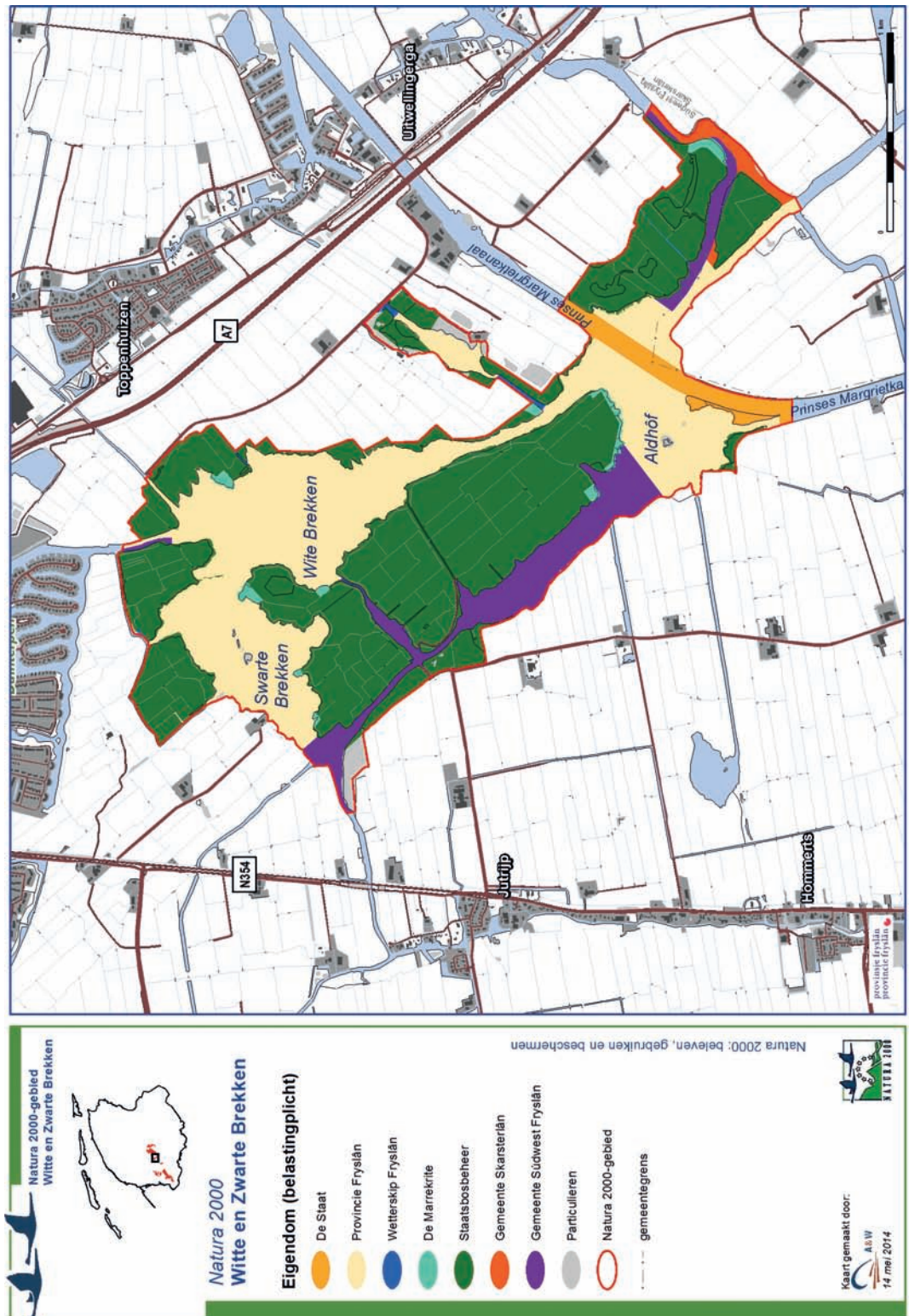
Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving

Het gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving bestaat uit een aantal grote meren en plassen met omringende oeverlanden en polders. Het is een open gebied met een afwisseling van agrarisch gebruikte graslanden, extensief gebruikte zomerpolders, smalle stroken boezemland, vaarten, plassen en grote meren, met daarlangs plaatselijk brede rietkragen. De plassen en meren zijn ontstaan tijdens zee-inbraken, waarbij land werd weggeslagen. De belangrijkste meren en plassen zijn De Fluezen, De Morra, De Holken, Grutte Gaastmar, Ringwiell, Flakke Brekken en Aldegeaster Brekken. Rondom deze wateren liggen kleine stukjes boezemland en zomerpolder. Ten oosten van de Hegemer Mar (geen Natura 2000-gebied) ligt de Gouden Boaiem (eigendom van Staatsbosbeheer), een winterpolder met een smalle zone boezemland.

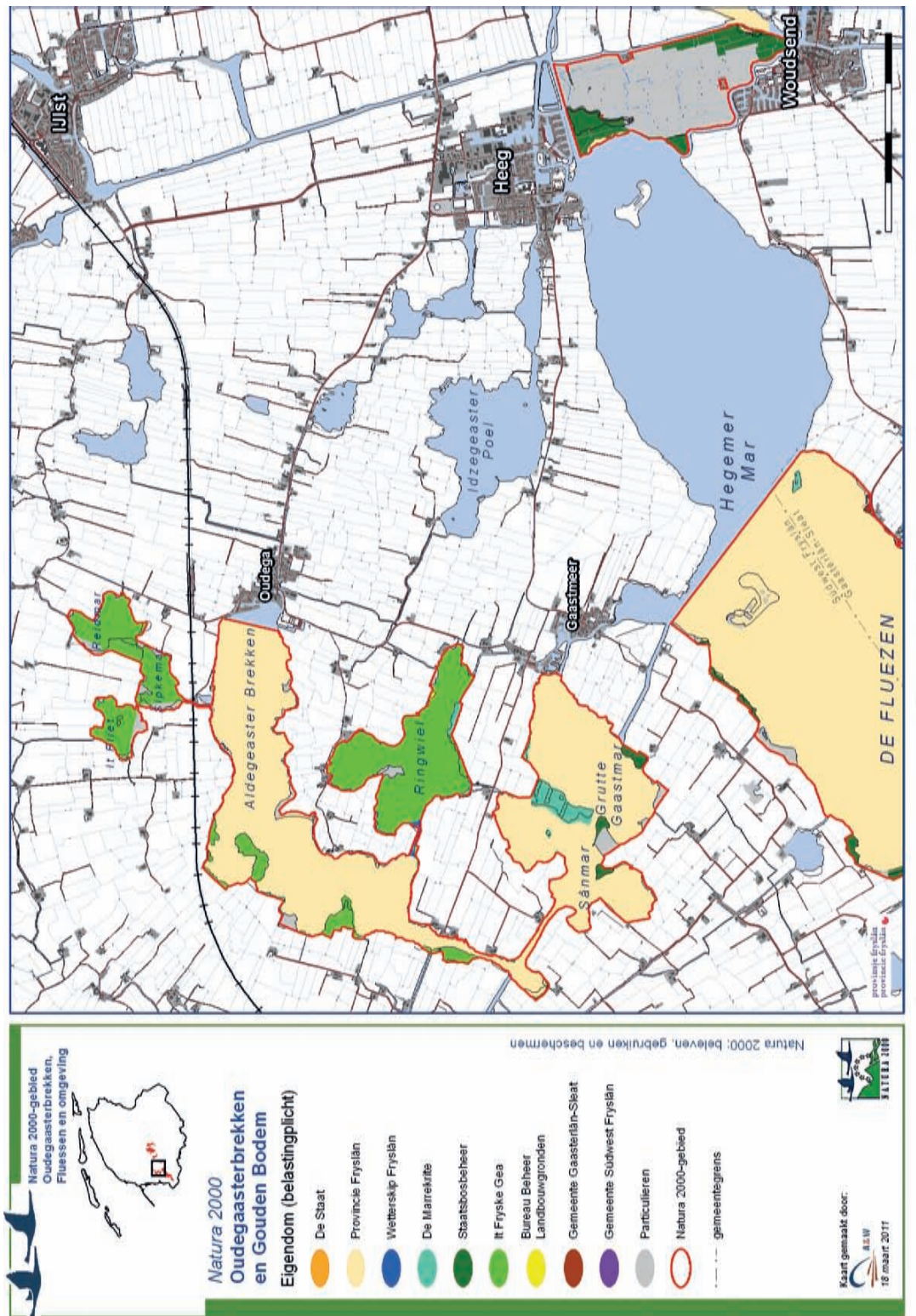
Figuur 3.1a.
Eigendomssituatie in het Merengebied (bron: Provincie Fryslân): Sneekermeergebied. In erfpachtsituaties is de erfpachter op de kaart aangegeven.

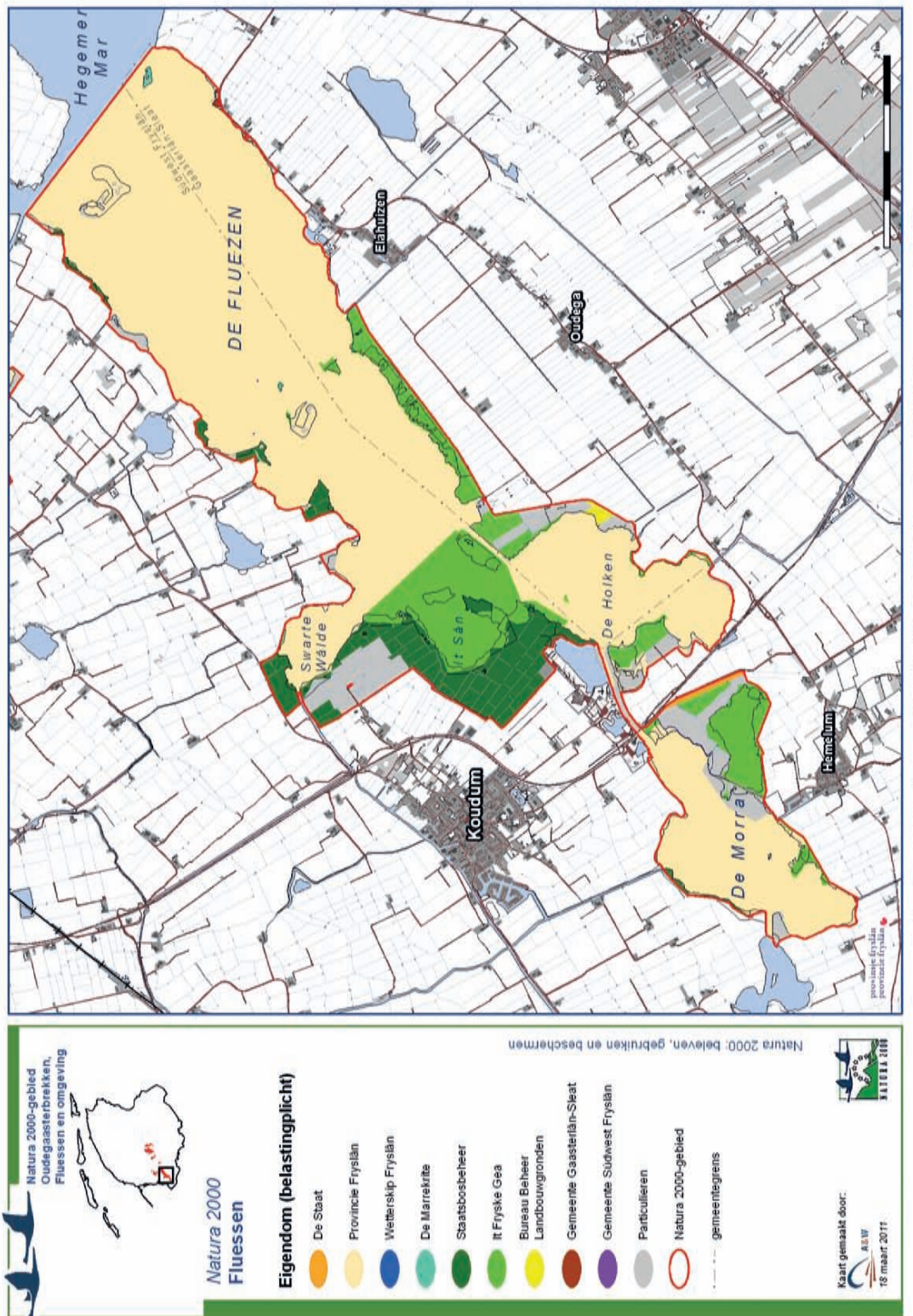
Figuur 3.-1b.
Eigendomssituatie in het Merengebied (bron: Provincie Fryslân): Witte en Swarte Brekken. In erfpachtsituaties is de erfpachter op de kaart aangegeven.

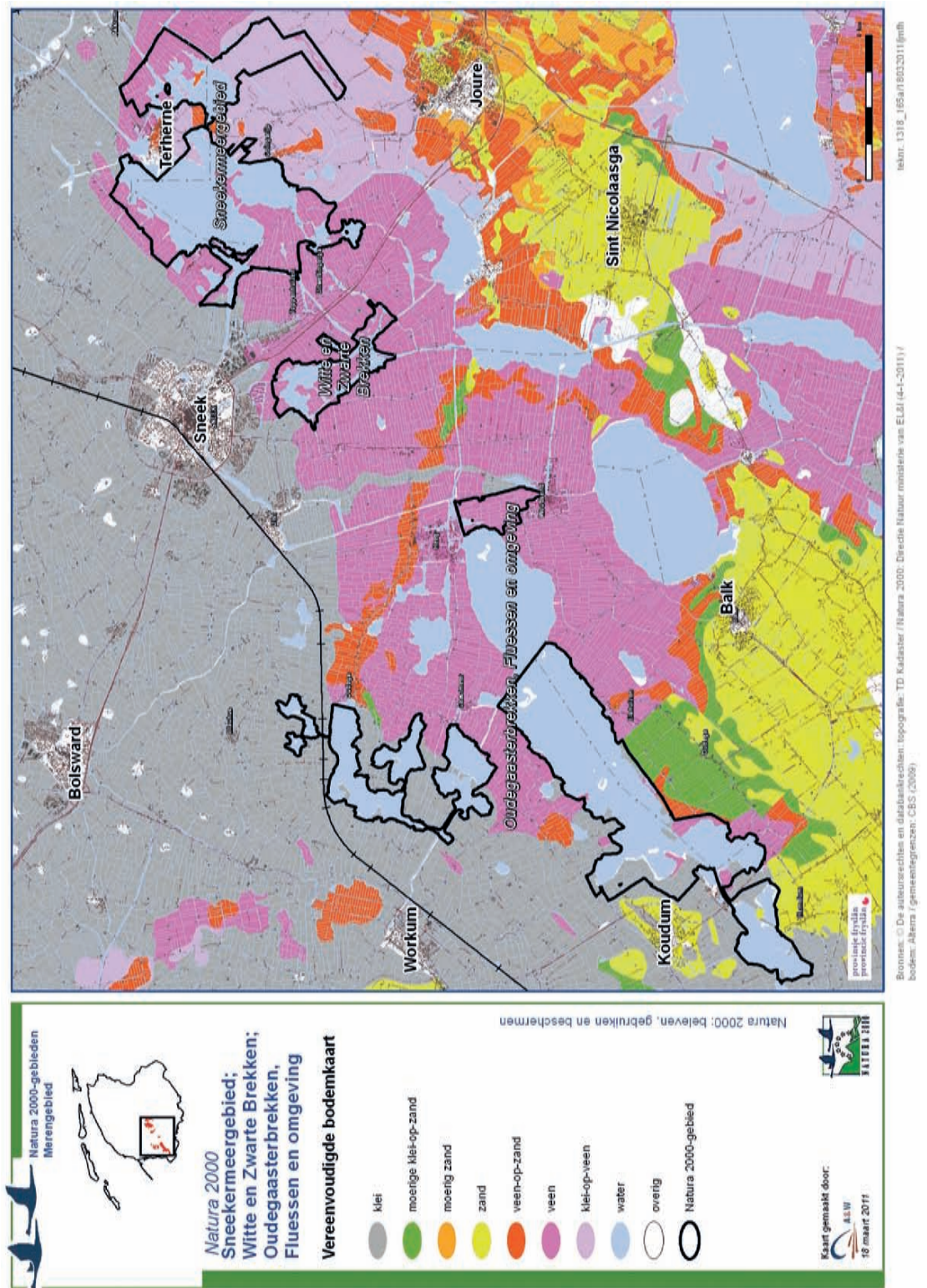
Figuur 3.1c.
 Eigendomssituatie in het Merengebied (bron: Provincie Fryslân): Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. - noordelijk deel. In erfpachtsituaties is de erfpachter op de kaart aangegeven.

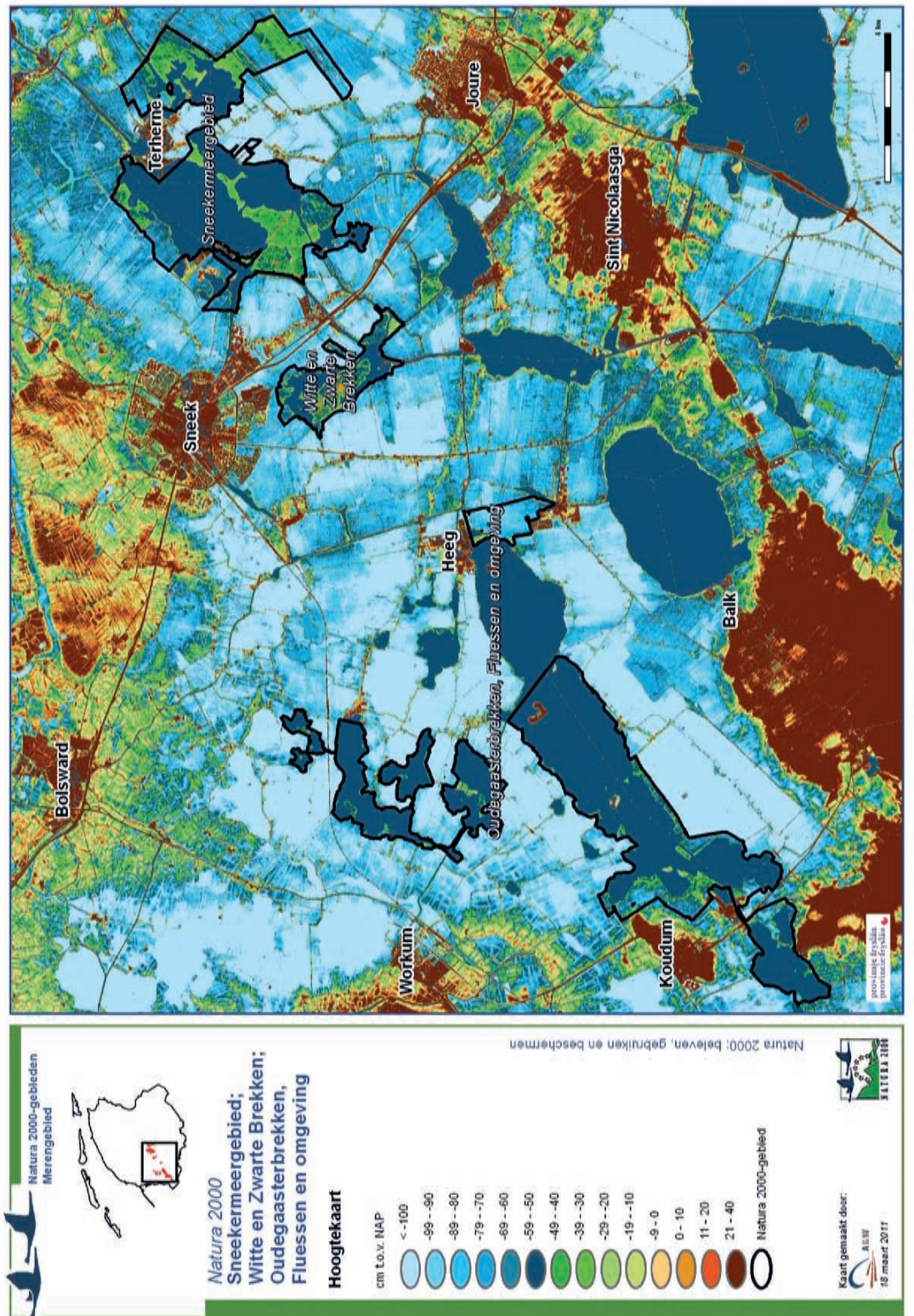
Figuur 3.1d. Eigendomssituatie in het Merengebied (bron: Provincie Fryslân): Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. - zuidelijk deel. In erfpachtsituaties is de erfpachter op de kaart aangegeven.

Figuur 3.2.
 Vereenvoudigde bodemkaart van het Merengebied en omgeving.

Figuur 3.3.
Hoogtekaart van het Merengebied en omgeving.

3.1.2 *Bodem en reliëf*

Het Merengebied ligt in het Lage Midden van Fryslân, tussen de hogere zandgronden in het oosten - de uitlopers van het Drents Plateau - en de kleigronden in het westen. Figuur 3.2 geeft een overzicht van de verdeling van bodemsoorten in en rond het Merengebied. Het grootste deel van het Natura 2000-gebied betreft open water: daar is sprake van een onderwaterbodem. De aard daarvan is niet apart aangegeven op de bodemkaart, maar in veel gevallen zal het gaan om zand, of ligt het zand op geringe diepte. Rondom de meren zijn vooral veengronden aanwezig. Deze gronden bestaan uit een dikke veenlaag - meestal veenmosveen - met daarop een 30 tot 40 cm dikke, veelal kalkloze, kleilaag. Ten zuidoosten van het Sneekermeer is de kleilaag minder prominent aanwezig en bestaat de bovenste 20 tot 30 cm van de bodem uit venige klei. De Aldegeaster Brekken, Flakke Brekken, Ringwiell, Sânmar en De Morra liggen in het kleigebied. Daar bestaat de bodem uit kalkarme zware klei (drechtvaaggronden). In de directe nabijheid van De Morra, De Holken en It Sân zijn zandgronden aanwezig.

Het veengebied van het Lage Midden is vlak en laaggelegen. De bodemhoogte van dit gebied varieert tussen 0 en -2 meter NAP. Binnen de Natura 2000-begrenzing varieert de hoogte van het maaiveld tussen -30 cm en -100 cm NAP. Het overgrote deel van het maaiveld bevindt zich hooguit enkele decimeters boven of onder het gemiddelde waterpeil in de boezem (-52 cm NAP). De Gouden Boaiem is het laagst gelegen deel van het Natura 2000-gebied. Het grootste deel van deze polder ligt tussen -70 en -100 cm NAP.

Figuur 3.3 toont de hoogteligging in en rond het Merengebied. De laagst gelegen delen zijn de winterpolders die binnen maar vooral ook buiten de Natura 2000-gebieden liggen. Deze liggen beduidend lager dan de zomerpolders en boezemlanden binnen de Natura 2000-begrenzing. De lage ligging is een gevolg van inklinking en mineralisatie van veen, wat weer het gevolg is van de diepe ontwatering van de winterpolders. Het proces van inklinking en mineralisatie van de veengronden vindt nog steeds plaats, waardoor het maaiveld langzaam verder daalt, zowel binnen als buiten de Natura 2000-gebieden. De Groote Noordwolderpolder ten zuiden van De Fluezen is een sprekend voorbeeld van de maaiveldddaling: deze polder ligt voor een deel meer dan twee meter beneden NAP en daarmee meer dan anderhalve meter beneden het waterpeil in de meren.

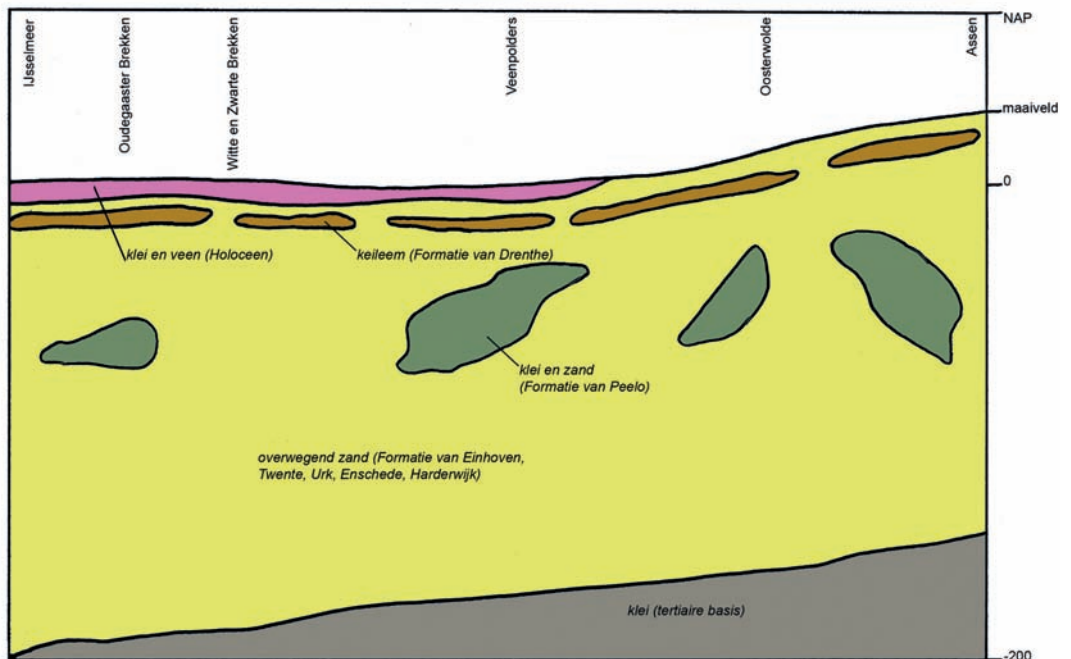
3.1.3 *Geologie en geohydrologie*

De opbouw van de diepere ondergrond en de grondwaterstroming daarin spelen voor dit beheerplan een ondergeschikte rol. Hier wordt volstaan met een korte beschrijving aan de hand van het schema in figuur 3.4.

De waterhuishouding in de Natura 2000-gebieden wordt mede bepaald door de diepe grondwaterstromingen. De grondwaterstromingen worden gestuurd door (verschillen in) de hoogteligging en de samenstelling, en daarmee de doorlaatbaarheid, van de diepere bodemlagen. De diepste bodemlaag die hierbij van belang is, is de zogenaamde 'Tertiaire basis', bestaande uit slecht doorlatende kleilagen waarbinnen nauwelijks grondwaterstroming plaatsvindt. De voor dit beheerplan relevante grondwaterstroming vindt plaats boven deze laag. De Tertiaire basis helt van oost naar west in Fryslân van -150 naar -300 m NAP.

Hierop ligt een goed doorlatend zandpakket (het 2e watervoerend pakket), met een dikte van ca. 80 m in het oosten tot ca. 180 m in het westen. In een deel van het gebied ligt op dit pakket een slecht doorlatende laag potklei (de formatie van Peelo in figuur 3.4). Waar de potklei ontbreekt, is er geen onderscheid tussen het 1e en 2e watervoerend pakket. Dit is ondermeer het geval in het noordelijke deel van het

Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. Boven de potklei bevindt zich een zandpakket van circa 20 - 40 m dik, het 1e watervoerend pakket. De bovenzijde van het 1e watervoerende pakket is bedekt met slecht doorlatend keileem met daarboven een dunne laag dekzand, veen en klei. De veenlaag is tot circa 3 m dik, met onderin rietzegeveen en daarboven meestal veenmosveen. Tijdens enkele transgressiefasen is op het veen een dunne laag klei afgezet. De klei- en veenlagen zijn plaatselijk door erosie verdwenen, waarbij de meren en plassen zijn ontstaan.

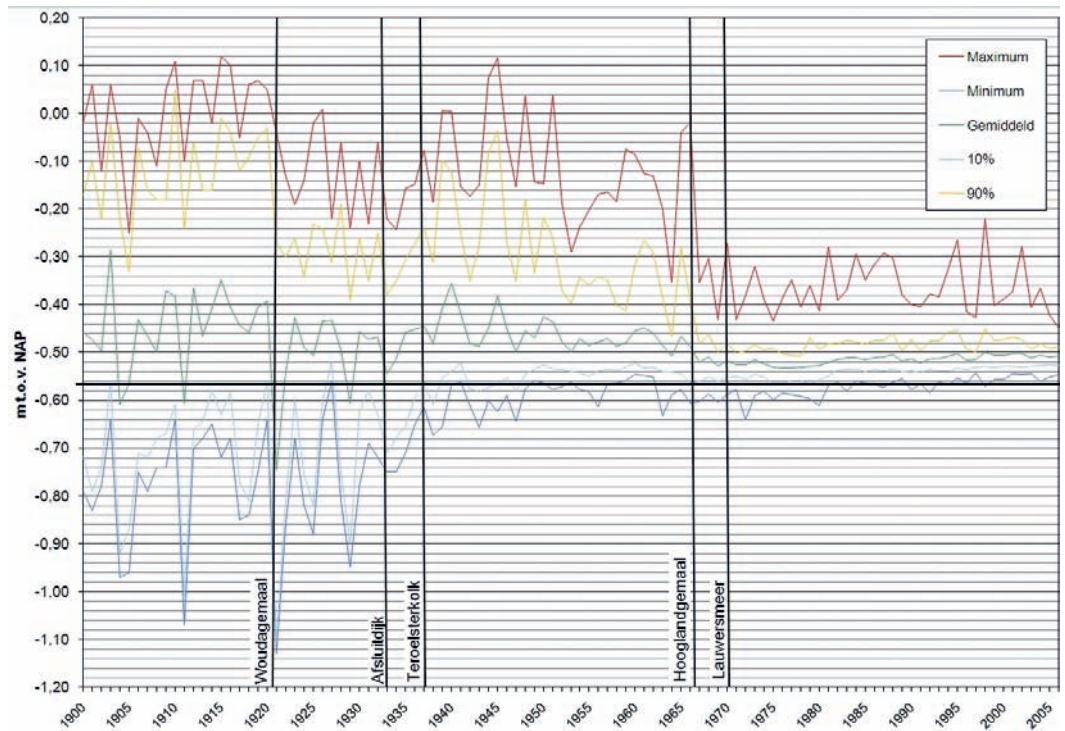
Figuur 3.4. Schematisch overzicht van de opbouw van de ondergrond (naar Engelen et al. 1989).

In grote lijnen stroomt water dat infiltreert in de hoger gelegen gronden van Drenthe en Zuidoost-Fryslân (het Drents Plateau) door de watervoerende pakketten naar (o.a.) het Lage Midden van Fryslân, waar het op kan kwellen in de laagste delen. In het verleden vormden de meren die laagste delen, maar tegenwoordig zijn dat de diepe landbouwpolders. De grondwaterstromen worden nu vooral gestuurd door de gehanteerde waterpeilen. Daarbij vormen de meren, met hun boezempeil van -0,52 m NAP, infiltratiegebieden voor de grondwaterstroming naar de omringende diepe polders.

3.1.4 *Het boezemsysteem*

Het grootste deel van het Natura 2000-gebied bestaat uit meren en plassen met daarnaast boezemlanden, zomerpolders en winterpolders (zie figuur 3.7a-d). De meren, plassen en verbindende vaarten en sloten maken deel uit van de Friese boezem en staan daarmee in open verbinding. Sinds de jaren '60 van de vorige eeuw wordt het boezempeil sterk gereguleerd en wordt er een constant peil nagestreefd van -0,52 m NAP. Watertekorten in de zomer worden voorkomen door waterinlaat vanuit het IJsselmeer. Door de peilregulatie komen tegenwoordig weinig overstromingen (inundaties) meer voor. Vóór het instellen van een vast peil traden regelmatig inundaties op met oppervlaktewater en stonden 's winters grote delen van het Lage Midden van Fryslân onder water.

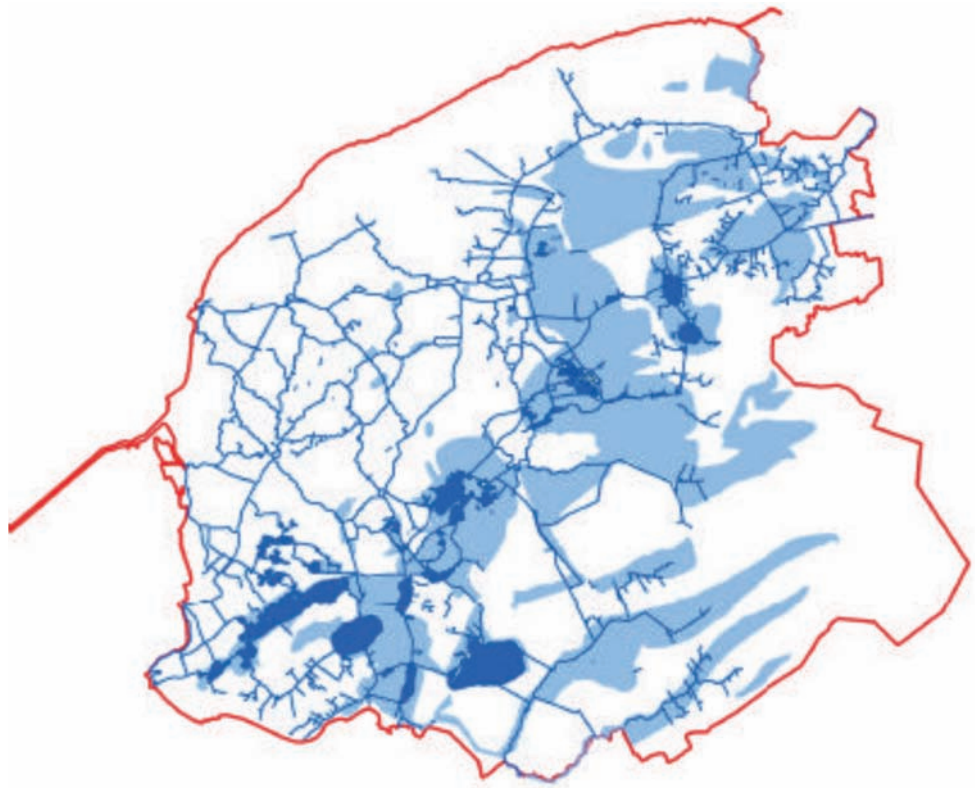

Figuur 3.5.
Ontwikkeling van waterstanden in de Friese boezem gedurende de afgelopen eeuw (uit: Claassen 2008).

Figuur 3.5 geeft een beeld van het boezempeil sinds 1900 (Claassen 2008). Goed te zien is dat de fluctuaties in het boezempeil sterk zijn afgenomen. Ook is het effect te zien van de instelling van enkele grote gemalen. Nadat een gemaal in werking trad kon het peil beter worden gereguleerd en namen de waterstandsfluctuaties aanzienlijk af. De gemiddelde boezemstand is sinds het begin van de eeuw niet eens zoveel veranderd. Deze lag in de meeste jaren tussen 40 en 50 cm -NAP, en was daarmee slechts 10 cm hoger dan tegenwoordig. Opvallend zijn echter de verschillen in de maximale en minimale standen. Was het verschil in het begin van de vorige eeuw vaak nog circa één meter, tegenwoordig is dit circa 15 cm. Het boezempeil is tegenwoordig veel stabiel. Overstromingen van laag gelegen gebieden treden daarmee veel minder vaak en veel korter op. Het areaal overstromd gebied is daarmee sterk teruggelopen, wat versterkt werd door de inpolderingen.

Figuur 3.6 geeft een impressie van de gebieden die 's winters geïnundeerd waren in de periode vóór 1900. Het blijkt dat in die tijd bij hoge boezemstanden grote delen van laag Fryslân overstromden. Opvallend is dat dit in het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. relatief beperkt was. Maar in het Sneekermeer-gebied overstromden in die tijd zeer grote delen. Tegenwoordig staat 's winters alleen een aantal zomerpolders onder water. Dat gebeurt actief, door de bemaling te staken en water in te laten. Deze polders hebben een natuurdoelstelling: de inundatie is gunstig voor pleisterende en rustende vogels (ganzen, eenden, steltlopers) en voor de vegetatieontwikkeling.

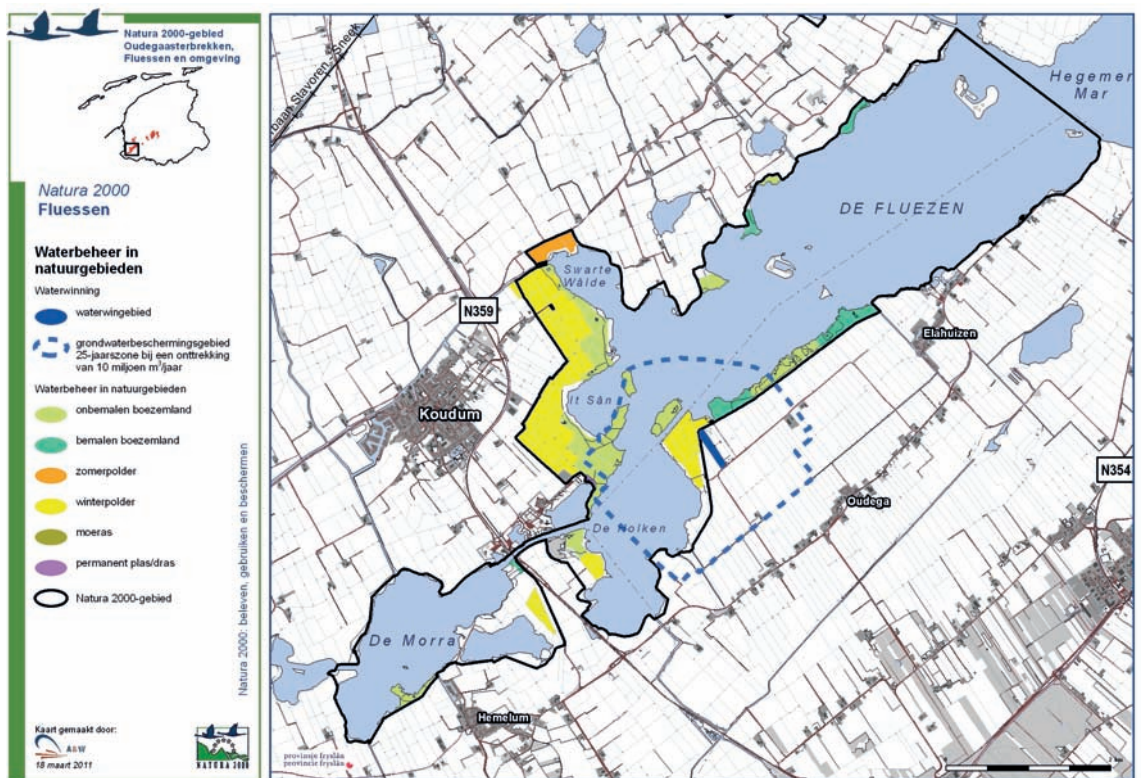
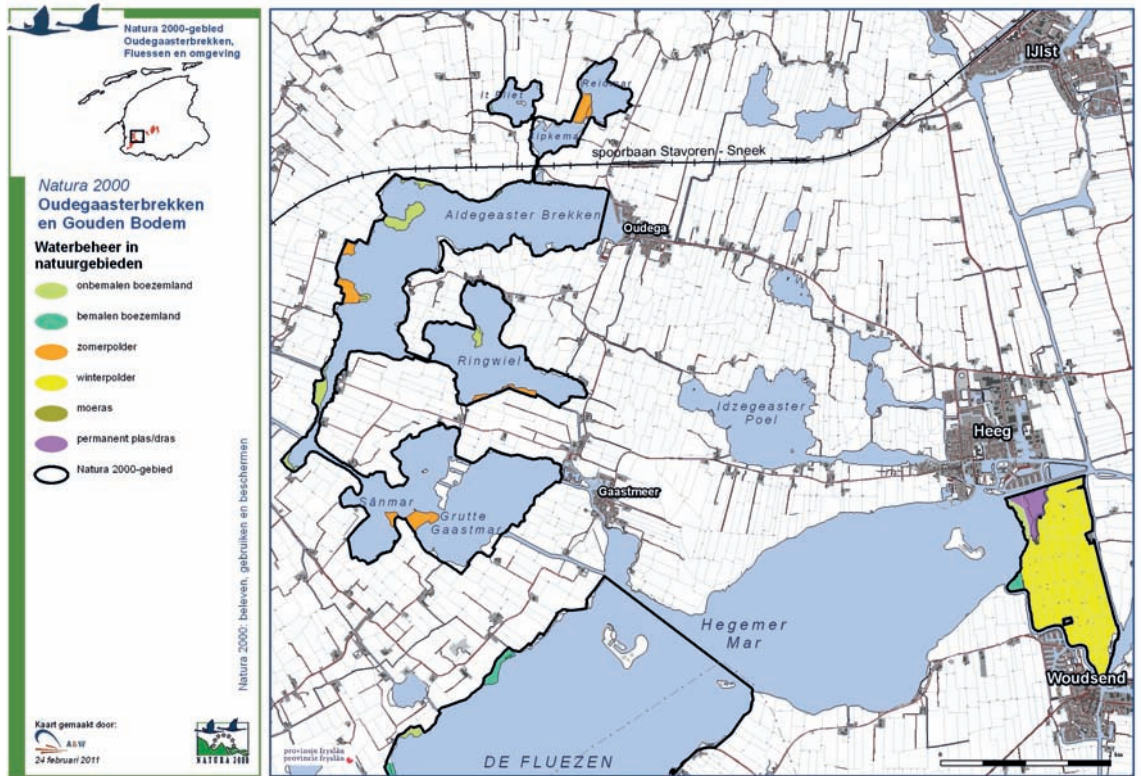
*Figuur 3.6.
In de winters rond 1876 bij hoge boezemwaterstanden geïnundeerde gronden (uit:
Claassen 2008).*

3.1.5 Boezemlanden, zomerpolders en winterpolders

In figuur 3.8 is een schematisch overzicht gegeven van de hydrologie, maaiveldhoogte en maaivelddaling in boezemlanden, zomerpolders en winterpolders in en rond de boezem.

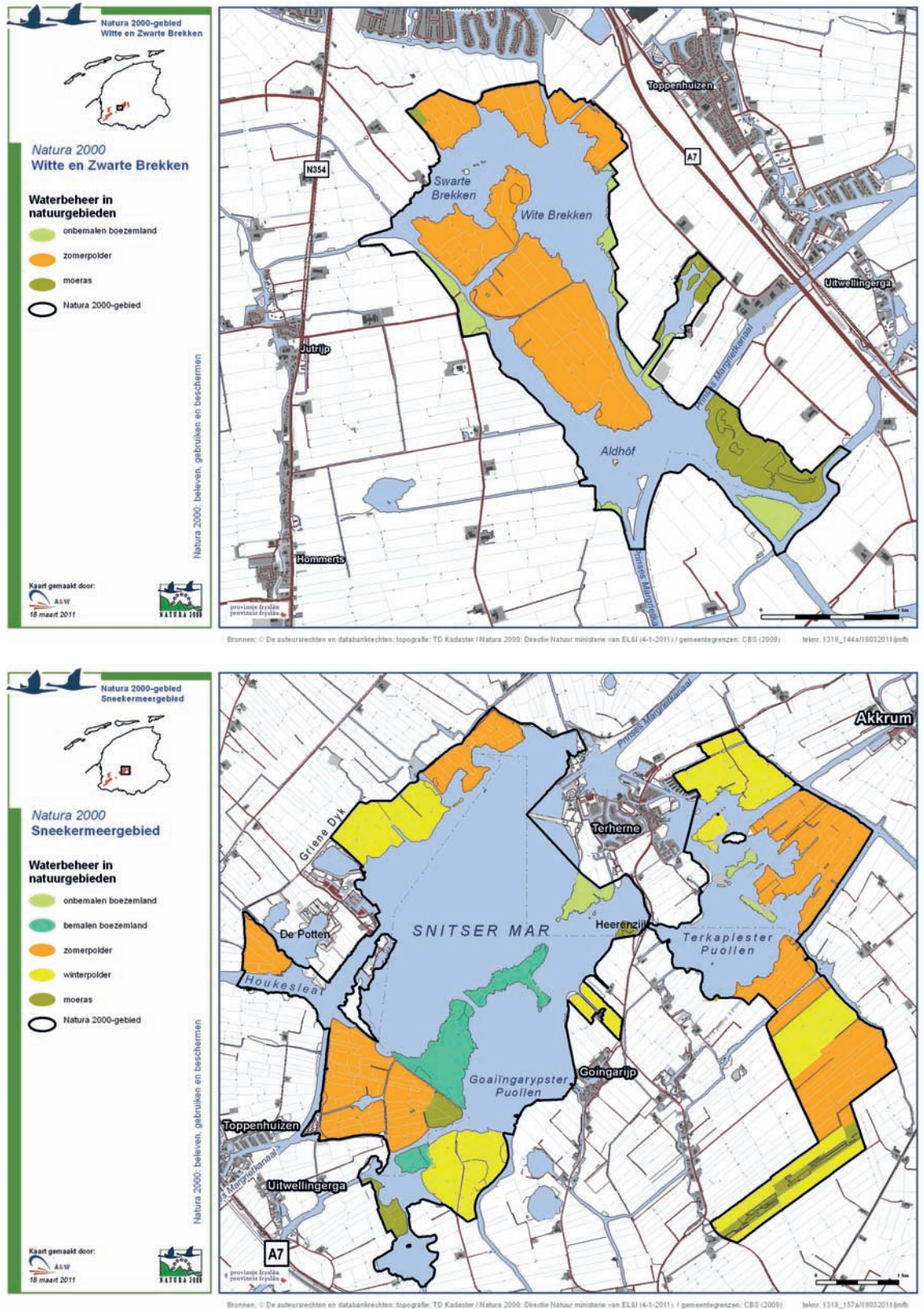
Boezemlanden zijn onbedijkte en niet-bemalen gronden die hoog genoeg liggen om 's zomers vrij af te wateren op de boezem. Ze komen vrijwel alleen nog voor in smalle zones langs het water. In deze smalle stroken is het bodemprofiel vrijwel permanent met water verzadigd en is sprake van stabiele grondwaterstanden en niet-zure omstandigheden. In grotere boezemlanden kan op enige afstand van de boezem de grondwaterstand wegzakken, waardoor de regenwaterinvloed kan toeneemen. Dat wegzakken van de grondwaterstand is een gevolg van verdamping, maar ook van wegzijging naar diep ontwaterde polders in de omgeving. De meeste boezemlanden in het plangebied staan 's winters langdurig onder water, maar worden 's zomers licht bemalen ('bemalen boezemland' in figuur 3.7) om te kunnen maaien en hebben dus in feite een zomerpolderkarakter gekregen. De bemaling is een noodzakelijk gevolg van de zakking van de bodem en houdt zichzelf in stand (bemaling leidt tot verdere maaivelddaling, waardoor weer meer bemalen moet worden). Doordat de zakking van de bodem toeneemt met de afstand tot het boezemwater, zijn veel boezemlanden komvormig geworden (in het geval van eilanden) of scheef ('op één oor') komen te liggen (zie figuur 3.8).

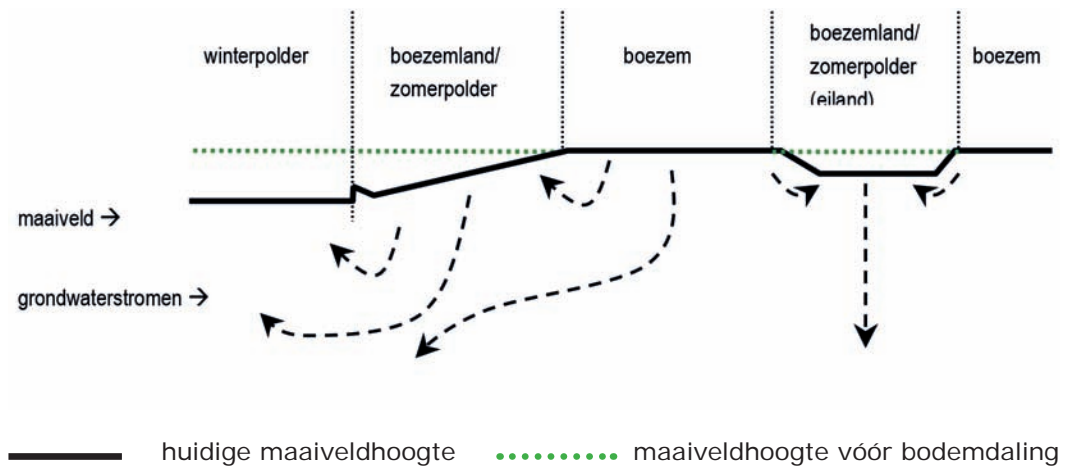

Figuur 3.7a,b.
Waterbeheer in het Merengebied, met onder andere boezemlanden, zomer- en winterpolders: Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving.

Figuur 3.7c,d.
Waterbeheer in het Merengebied, met onder andere boezemlanden, zomer- en winterpolders: Witte en Zwarte Brekken en Sneekermeergebied.

Figuur 3.8.
Schematische weergave van maaiveldhoogte en grondwaterstromen in en rond de boezem in de huidige situatie.

De zomerpolders in het gebied worden in het zomerhalfjaar bemalen, doorgaans op een peil van 20-30 cm -mv. Als gevolg van het peilverschil met de boezem ontstaat er 's zomers een kwelstroom van zijdelings infiltrerend boezemwater. De invloed hiervan is beperkt tot een zone van hooguit enkele tientallen meters, waarin stabiele, hoge grondwaterstanden heersen en waarin het profiel steeds gevuld is met boezemwater. Op grotere afstand van de boezem zakken de grondwaterstanden uit, vooral door verdamping maar ook door wegzijging naar diep ontwaterde winterpolders. In het najaar vult het uitgedroogde profiel zich met regenwater, wat leidt tot zure omstandigheden (verzuring). Omstreeks november wordt de bemaling gestopt, waarbij doorgaans de inlaten worden opgezet en boezemwater het terrein in kan stromen. Als in een natte herfst het profiel eenmaal vol is geregend, blijkt boezemwater nauwelijks nog het zure regenwater uit de bodem te kunnen verdringen. Dit heeft tot gevolg dat op enige afstand van de boezem sprake is van een grote regenwaterinvloed en van ('s zomers) schommelende grondwaterstanden. Net als boezemlanden zijn veel zomerpolders als gevolg van maaiveldaling komvormig geworden of scheef komen te liggen (zie figuur 3.8).

Winterpolders worden zowel 's winters als 's zomers bemalen. In winterpolders met een natuurfunctie worden doorgaans hoge peilen aangehouden: een winterpeil van ca. 20 cm -mv en een zomerpeil van ca. 30-40 cm -mv. In geheel of gedeeltelijk particuliere winterpolders is sprake van diepere (landbouw)peilen.

Er zijn dus grote verschillen tussen boezempeil en polderpeilen. Omdat in een winterpolder het zure neerslagwater steeds wordt weggemalen, vormt zich (mits de percelen niet te breed zijn) geen regenwaterlens en treedt er dus minder verzuring op dan in de zomerpolders en de grotere boezemlanden. Wel kunnen de grondwaterstanden door verdamping en wegzijging diep wegzakken; vooral in de diepbemalen polders vindt sterke ontwatering plaats. In de aan de boezem grenzende zijde worden de grondwaterstanden in een relatief smalle zone gebufferd door zijdelingse infiltratie uit de boezem.

3.1.6

Waterkwaliteit

De waterkwaliteit in de boezem is het resultaat van de functies en gebruik in de huidige situatie en deels ook in het recente verleden. Naast de natuurfunctie heeft het boezemgebied een belangrijke functie in de aan- en afvoer van water. Daarnaast

lopen er enkele belangrijke scheepvaartroutes door, wordt het gebied gebruikt door de waterrecreatie en wordt er gevist, zowel voor de sport als beroepsmatig. Verschillende gebruiksfuncties hebben geleid (en leiden) tot belastingen met o.a. voedingsstoffen en ingrepen in onder meer waterdiepte en oevers. Hieronder volgt een opsomming.

Belastingen en ingrepen in oevers en waterdiepte

- Het boezemwater ontvangt voedingsstoffen vanuit verschillende bronnen. De belangrijkste is de aanvoer vanuit poldergebieden (door uitspoeling van meststoffen en veenmineralisatie), gevolgd door het effluent van rioolwaterzuiveringsinstallaties. De bijdrage vanuit overstorten, ongerioleerde lozingen en lozingen vanuit vaartuigen is relatief klein (Wetterskip Fryslân 2009). De bijdrage van voedingsstoffen uit mest van rustende en foeragerende vogels blijkt beperkt (zie kader). Naast genoemde bronnen, vindt er ook nalevering van voedingsstoffen plaats vanuit de waterbodem naar het water.
- In het zuidwesten van Fryslân wordt water vanuit het IJsselmeer ingelaten in de boezem. Wat voedingsstoffen betreft is het IJsselmeerwater van een betere kwaliteit dan het water van de boezem. Inlaat van IJsselmeerwater in de boezem leidt dan ook niet tot belasting met voedingsstoffen, maar tot verdunning. Dit effect is in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. duidelijk merkbaar, en neemt af naarmate de afstand tot het inlaatpunt groter wordt.
- De afgelopen ca. 30 jaar zijn de fosfaat- en stikstofgehalten in het boezemwater afgenomen (van Dam *et al.* 2008). Dat wordt vooral toegeschreven aan maatregelen als de vervanging van fosfaten in wasmiddelen en een verbeterde waterzuivering.
- Verreweg het grootste deel van de boezemlanden (onbekade gronden die 's winters onder water staan en 's zomers droogvallen) is verdwenen door inpolderingen.
- In de Friese boezem wordt een vast peil nagestreefd van -0,52 m NAP.
- In grote delen van het Natura 2000-gebied zijn harde oeverbeschoeiingen aanwezig.
- Ten behoeve van de bevaarbaarheid worden vaargeulen op diepte gehouden.
- Opwoeling van slib door vaarbewegingen leidt tot vertroebeling van het water. Datzelfde geldt overigens ook voor wind- en golfwerking.

Aanvoer van voedingsstoffen

De waterkwaliteit wordt negatief beïnvloed door aanvoer van nutriënten, met name stikstof (N) en fosfor (P). In Nederland is het overgrote deel van de aanvoer van nutriënten in oppervlaktewater afkomstig uit landbouwgrond door uitspoeling (Hahn *et al.* 2007). De input door uitspoeling vanuit landbouwgrond en puntemissies in Nederlandse meren worden geschat op waarden tussen 5 en 5.000 kg N/ha/jr en tussen de 0,15 en 390 kg P/ha/jr (van Puijenbroek *et al.* 2004). De geschatte input door mest van watervogels is respectievelijk 0,74 - 1,40 kg N en 0,09 - 0,10 kg P/ha/jr. Geconcludeerd kan worden dat de aanvoer van voedingsstoffen door watervogels doorgaans van ondergeschikt belang is. Wanneer er echter sprake is van grote concentraties vogels - zoals in rustgebieden op het open water - kan de belasting oplopen tot 35,5 kg N en 0,625 kg P/ha/jr (Portielje & van der Molen 1998). Maar ook in deze gevallen is de bijdrage van vogels aan de totale nutriëntenaanvoer beperkt.

De genoemde ingrepen en belastingen hebben allerlei ecologische effecten. De belangrijkste daarvan worden hieronder aangegeven.

- Het verdwijnen van de boezemlanden heeft een belangrijk effect gehad op het ecologische systeem van de boezem. In deze gebieden vond 's winters sedimentatie van slib plaats met het hieraan gebonden fosfaat. Zo werd veel fosfaat aan het water onttrokken, waardoor het boezemwater in de zomer minder voedselrijk was dan nu het geval is. Een lager zwevend stofgehalte in het boezemwater resulteerde in een beter doorzicht, waardoor drijvende en ondergedoken waterplanten meer kans kregen zich te ontwikkelen.
- Het verlies van boezemlanden en het verdwijnen van waterplanten, zoals hierboven al genoemd, heeft tot gevolg gehad dat de paai- en opgroeigebieden voor plantenminnende (limnofiele) vissoorten grotendeels zijn verdwenen. De visstand wordt nu gedomineerd door brasem. Deze bodemwoelende vissen dragen bij aan opwoeling van het slib en daarmee aan het troebele water. De macrofauna is eveneens veranderd door het voedselrijke karakter van het water en de afname van waterplanten.
- Het vaste peil in de boezemmeren versterkt het hierboven geschetste negatieve effect van het inpolderen van boezemlanden. Verscheidene plantensoorten, waaronder riet, zijn voor kieming afhankelijk van tijdelijke droogval in het voorjaar en de zomer. Een vast peil heeft tot gevolg dat de oevervegetatie minder goed tot ontwikkeling kan komen en zich richting open water maar zeer beperkt kan uitbreiden. Dit heeft tot gevolg dat het areaal aan riet gestaag is afgenomen.
- Door vaarbewegingen, door zowel beroeps- als recreatievaart, wordt voortdurend slib opgewerveld. Daardoor blijft het doorzicht beperkt, wat een negatief effect heeft op de ontwikkeling van waterplanten. Ook kunnen door de recreatievaart drijvende en ondergedoken waterplanten worden losgetrokken uit de veelal weke slibbodem.
- Vanwege het vaste waterpeil grijpt de golfslag die wind en boten veroorzaken steeds op dezelfde plaats op de boezem aan. Dit veroorzaakt schade aan rietkragen en oeverafslag.

Huidige toestand

Om te beoordelen of de waterkwaliteit geschikt is voor waterplanten is de KRW-norm van belang (KRW = KaderRichtlijn Water). Voor de periode 2004-2006 voldeed fosfaat in het Merengebied aan de KRW-norm, terwijl name stikstof duidelijk te hoog was (zie figuur 3.9). De gehalten aan chlorofyl-a waren hoger dan wenselijk - wat wijst op te sterke algengroei en weer het gevolg is van de te voedselrijke situatie - wat resulteerde in een veel te laag doorzicht. Dit vormt een groot probleem voor de ontwikkelingsmogelijkheden van waterplanten. Het doorzicht was 30 tot 40 cm terwijl dit in natuurlijke referenties meer dan 1 meter is. Mede door het slechte doorzicht voldeed het Merengebied ook niet aan de KRW-normen voor waterplanten, macrofauna en vissen.

Ook op hydromorfologische kwaliteitselementen (zaken als variatie in waterdiepte, aard van de oevers, peilbeheer e.d.) scoorde het Merengebied in 2004-2006 volgens de KRW-norm ontoereikend tot slecht. Dat heeft onder andere te maken met het vaste streefpeil, de voortdurende aan- en afvoer van water met een wisselende kwaliteit en het feit dat inundatiezones (boezemlanden) grotendeels zijn verdwenen. Veel oevers zijn redelijk steil en deels beschoeid, waardoor geleidelijke overgangen van land naar water verdwenen zijn. Bovendien is de diepteverdeling van het water veelal niet optimaal.

De toetsing over de periode 2006-2010 laat voor onder meer waterplanten (in de Fluessen), vissen en doorzicht een verbetering zien, hoewel daarbij nog steeds geen sprake is van een goede toestand.

Waterlichaam	Periode	algen	waterplanten	macrofauna	vissen	fosfaat	stikstof	zuurstof	temperatuur	doorzicht	chloride	zuurgraad	hydrologie	morfologie
Fluessen e.o.	'04-'06	orange	rood	orange	rood	groen	geel	groen	geel	rood	groen	geel	rood	orange
	'06-'10	orange	orange	geel	orange	groen	geel	groen	geel	orange	groen	geel	?	?
Sneekermeer	'04-'06	orange	rood	orange	rood	groen	geel	groen	geel	rood	groen	geel	rood	orange
	'06-'10	orange	rood	geel	orange	groen	geel	groen	geel	geel	groen	geel	?	?

legenda

	goed
	matig
	ontoereikend
	slecht

Figuur 3.9.

Beoordeling van de kwaliteit van de waterlichamen 'Fluessen e.o.' (onderdeel van het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.) en Sneekermeer (omvat de Natura 2000-gebieden Sneekerneergebiet) aan de KRW-normen voor de periode 2004-2006 (Wetterskip Fryslân 2009) en 2006-2010 (van Belle et al. 2011).

3.2 Voorkomen van habitattypen

In de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. zijn instandhoudingsdoelen geformuleerd voor drie verschillende habitat(sub)typen, namelijk:

- Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150)
- Ruigten en zomen (moerasspirea) (H6430_A)
- Ruigten en zomen (harig wilgenroosje) (H6430_B)

In deze paragraaf wordt het voorkomen en de ontwikkeling van deze habitattypen beschreven. Naast deze instandhoudingsdoelen komt in dit Natura 2000-gebied ook het - niet als instandhoudingsdoel aangewezen - habitatype Veenmosrietland (H7140-B) voor. Het betreft enkele kleine, matig ontwikkelde stukjes in de brede rietkraag rondom It Sãn en wat grotere stukken langs de oevers van de Fûgelhoeke (Jager & Rintjema 2011). De delen rond de Fûgelhoeke worden niet meer actief beheerd en zijn aan het verruigen en plaatselijk ook aan het verbossen.

Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150)

Huidig voorkomen

Dit habitatype komt zeer weinig voor. Door onvoldoende recente inventarisatiegegevens is er geen goed beeld van de huidige locaties. Bekend is dat in It Sãn (zie figuur 3.10) in 1998 vegetaties voorkwamen met glanzig fonteinkruid, een soort die kenmerkend is voor het habitatype. Volgens beroepsvissers zijn deze vegetaties nooit weggeweest (Thannhauser 1999) en ook recente waarnemingen wijzen daar op (kort veldbezoek A&W zomer 2010). Op De Fluezen wordt door het Wetterskip regelmatig een waterplanteninventarisatie gehouden, waarbij een vaste route wordt

gevaren. Hierbij is alleen lokaal schedefonteinkruid aangetroffen; krabbenscheer is niet waargenomen en is vermoedelijk niet aanwezig. Geconcludeerd kan worden dat het habitatype in It Sân eind jaren negentig aanwezig was en dat waarschijnlijk nog steeds is. Gezien de soortensamenstelling - voor zover bekend - is het habitatype van een matige kwaliteit. Omdat inventarisatiegegevens vrijwel geheel ontbreken, is de verdere verspreiding van dit type onbekend. Duidelijk is wel dat het type slechts lokaal voorkomt en naar verwachting vooral vegetaties met glanzig en doorgroeid fonteinkruid betreft.

Trends en perspectief

Omdat er nauwelijks inventarisatiegegevens voorhanden zijn, is er geen trend aan te geven. Het lijkt erop dat het type slechts lokaal voorkomt en dan met een matige kwaliteit. Dit is een kwetsbare situatie. Wanneer deze enkele plek - om wat voor reden dan ook - verdwijnt, is het habitatype geheel uit het Natura 2000-gebied verdwenen. Hervestiging wordt dan lastig. Aan de andere kant wordt de kwaliteit van het water langzaam beter, vooral wat betreft voedingsstoffen (zie paragraaf 3.1.6). Mogelijk dat in de toekomst het gebied daarmee geschikter wordt voor het habitatype, maar zeker is dat allerminst. Dat hangt samen met het feit dat het doorzicht nog te beperkt is. De inschatting is dat het perspectief vooralsnog ongunstig is.

Typische soorten

Bij het habitatype Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden hoort een aantal typische soorten (zie tabel 3.1). Het habitatype komt zeer lokaal voor. Voor zover gegevens voorhanden zijn, komen op de locaties met het habitatype van de typische soorten vermoedelijk alleen glanzig en doorgroeid fonteinkruid voor, met daarnaast de vissen ruisvoorn, snoek en zeelt. De overige soorten waarvan in de tabel is aangegeven dat ze in het gebied voorkomen, zijn elders aangetroffen, in sloten en langs oevers van plassen en meren.

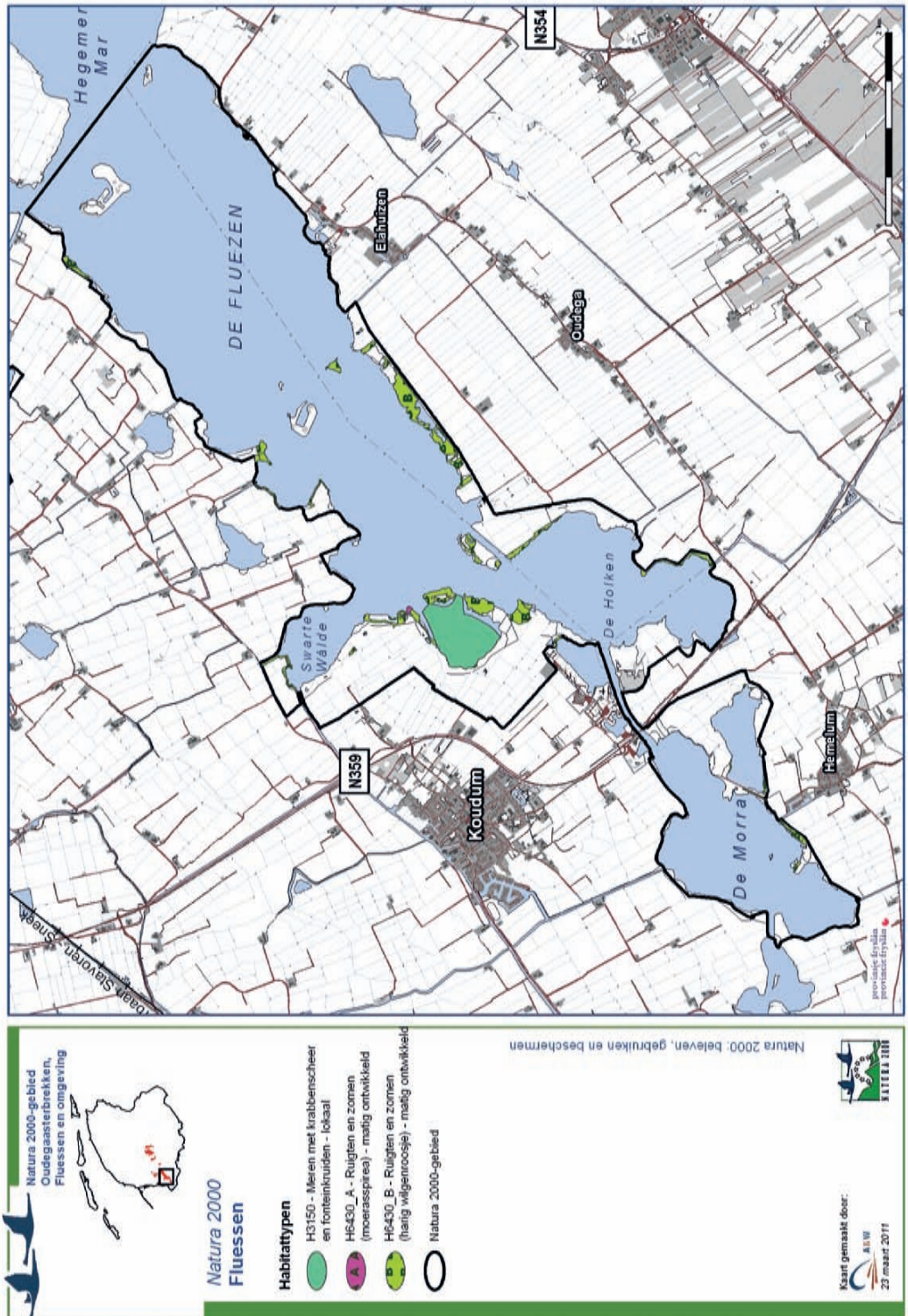
Ruigten en zomen (H6430)

Huidig voorkomen

In 2009/2010 zijn delen van het gebied geïnventariseerd op het voorkomen van dit habitatype. In figuur 3.10 is aangegeven waar het habitatype is aangetroffen; daarbij gaat het steeds om voorkomen in een deel van de aangegeven vlakken (Jager & Rintjema 2011, ongepubliceerde gegevens A&W uit 2009/2010). Het betreft overwegend het type van harig wilgenroosje (H6430-B), waarin moerasmelkdistel voorkomt. Dit type komt zowel voor aan de zuidkant als noordkant van De Fluezen en dan in overwegend smalle zones lang de boezem. Het is van een matige kwaliteit. Er zijn geen gebiedsdekkende vegetatiegegevens beschikbaar, wat betekent dat het habitatype in beginsel ook nog op andere locaties aanwezig zou kunnen zijn.

Trends en perspectief

Omdat er nauwelijks inventarisatiegegevens voorhanden zijn, is er geen trend aan te geven. Vermoedelijk was het type in het verleden, in de tijd dat er meer peildynamiek was op de boezem, beter ontwikkeld. Door het huidige constante peil treedt er minder overstroming op, wat naar verwachting nadelig is geweest voor de omvang en de kwaliteit van het habitatype. Er zijn geen aanwijzingen dat de standplaats van het habitatype in de toekomst verder achteruit zal gaan. Het type komt vooral voor in de invloedssfeer van het boezemwater, waardoor verdroging en verzuring beperkt zullen zijn. Vermoedelijk blijft het habitatype in de toekomst vrij stabiel in smalle zones langs de boezem. Voorwaarde is wel dat er enig maaibeheer plaatsvindt.

Figuur 3.10. Voorkomen van de habitattypen Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden en Ruigten en zomen (zie verder de tekst). De verspreiding van Ruigten en zomen is in dit deelgebied waarschijnlijk onvolledig. Ook in het deelgebied Oudegaasterbrekken en Gouden Bodem komt dit habitattypen waarschijnlijk lokaal voor. Naast deze in het aanwijzingsbesluit genoemde habitattypen komt in it Sân en in de Fûgelhoeke op kleine schaal veenmosrietland voor (H7140-B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)).

Tabel 3.1.

Voorkomen van typische soorten per habitattypen in het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. (Bronnen: Koole & Koopmans 2010, ongepubliceerde vegetatiegegevens A&W uit 2009/2010).

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam 2000-gebied	Aanwezig in Natura	Aanwezig in habitattypen
H3150_Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden			
<i>Libellen</i>			
Bruine korenbout	<i>Libellula fulva</i>	Nee	Nee
Donkere waterjuffer	<i>Coenagrion armatum</i>	Nee	Nee
Gevlekte witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia pectoralis</i>	Nee	Nee
Glassnijder	<i>Brachytron pratense</i>	Ja	Vermoedelijk
Groene glazenmaker	<i>Aeshna viridis</i>	Nee	Nee
Vroege glazenmaker	<i>Aeshna isoceles ssp. isoceles</i>	Ja	Ja
<i>Haften</i>			
-	<i>Caenis lactea</i>	?	?
<i>Kokerjuffers</i>			
-	<i>Hydroptila pulchricornis</i>	?	?
<i>Platwormen</i>			
-	<i>Bdellocephala punctata</i>	?	?
<i>Vaatplanten</i>			
Doorgroeid fonteinkruid	<i>Potamogeton perfoliatus</i>	Ja	Nee
Glanzig fonteinkruid	<i>Potamogeton lucens</i>	Ja	Ja
Groot blaasjeskruid	<i>Utricularia vulgaris</i>	Ja	Nee
Krabbenscheer	<i>Stratiotes aloides</i>	Ja	Nee
Langstengelig fonteinkruid	<i>Potamogeton praelongus</i>	Nee	Nee
<i>Vissen</i>			
Ruisvoorn	<i>Rutilus erythrophthalmus</i>	Ja	Ja
Snoek	<i>Esox lucius</i>	Ja	Ja
Zeelt	<i>Tinca tinca</i>	Ja	Ja
<i>Vogels</i>			
Zwarte stern	<i>Chlidonias niger ssp. niger</i>	Nee	Nee
H6430_A Ruigten en zomen (moerasspirea)			
<i>Dagvlinders</i>			
Purperstreepparelmoervlinder	<i>Brenthis ino</i>	Nee	Nee
<i>Vaatplanten</i>			
Hertsmunt	<i>Mentha longifolia</i>	Nee	Nee
Lange ereprijs	<i>Veronica longifolia</i>	Nee	Nee
Moerasspirea	<i>Filipendula ulmaria</i>	Ja	Ja
Moeraswolfsmelk	<i>Euphorbia palustris</i>	Nee	Nee
Poelruit	<i>Thalictrum flavum</i>	Ja	nogelijk
<i>Vogels</i>			
Bosrietzanger	<i>Acrocephalus palustris</i>	Ja	Vermoedelijk
<i>Zoogdieren</i>			
Dwergmuis	<i>Micromys minutus</i>	Ja	Vermoedelijk
Waterspitsmuis	<i>Neomys fodiens ssp fodiens</i>	Ja	Mogelijk
H6430_B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)			
<i>Vaatplanten</i>			
Echt lepelblad	<i>Cochlearia officinalis ssp. officinalis</i>	Nee	Nee
Heemst	<i>Althaea officinalis</i>	Nee	Nee
Moerasmelkdistel	<i>Sonchus palustris</i>	Ja	Ja
Rivierkruiskruid	<i>Senecio sarracenicus</i>	Nee	Nee
Selderij	<i>Apium graveolens</i>	Nee	Nee
Zomerklokje	<i>Leucjum aestivum</i>	Nee	Nee
<i>Vogels</i>			
Bosrietzanger	<i>Acrocephalus palustris</i>	Ja	Vermoedelijk
<i>Zoogdieren</i>			
Dwergmuis	<i>Micromys minutus</i>	Ja	Vermoedelijk

Typische soorten

Bij het habitattypen ruigten en zomen behoort een aantal typische soorten (zie tabel 3.1). De informatie over de verspreiding van deze soorten is onvolledig. In tabel 3.1 is aangegeven of de typische soorten in het gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. voorkomen en of ze aanwezig zijn op de locaties waar het habitattypen voor-

komt. Dit is gebaseerd op verspreidingsatlassen en veldkennis van de terreinbeheerders en de beheerplanschrijvers van A&W.

Het habitatype ruigten en zomen komt lokaal voor op oevers en rietlanden langs De Fluezen. Voor zover gegevens voorhanden zijn kan worden geconcludeerd dat op de locaties met het habitatype van de typische soorten moerasmelkdistel zeker voorkomt en vermoedelijk ook moerasspirea, bosrietzanger, dwergmuis en mogelijk poelruit en waterspitsmuis. De overige soorten waarvan in de tabel is aangegeven dat ze in het gebied voorkomen, zijn aangetroffen in sloten en langs oevers van plassen en meren, maar niet op de locaties waar het habitatype is aangetroffen.

3.3 Voorkomen habitatoorten

Meervleermuis

Huidig voorkomen

In figuur 3.11 staan de bekende verblijfplaatsen en vliegroutes van de meervleermuis in het Merengebied (alleen instandhoudingsdoel in het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.). Het kaartbeeld is samengesteld op basis van uitgebreid onderzoek in 2005 (Kuijper *et al.* 2006). Voor zover bekend komen binnen de Natura 2000-gebieden geen verblijfplaatsen voor, wat samenhangt met het ontbreken van (geschikte) bebouwing. De verblijfplaatsen worden aangetroffen in gebouwen, met name kerken en woonhuizen. De Natura 2000-gebieden fungeren als foerageergebied voor de meervleermuis; verblijfplaatsen van dieren die er foerageren kunnen tot op 15 km afstand liggen.

Trend en perspectief

Doordat er slechts weinig bekend is over de verspreiding van de meervleermuis over een langere periode, is er geen trend aan te geven. Er zijn geen indicaties dat de populatie onder druk staat. Potentiële knelpunten spelen vooral buiten het Natura 2000-gebied en hangen samen met de migratieroutes en verblijfplaatsen. Wanneer bij toekomstige activiteiten voldoende rekening wordt gehouden met de migratieroutes en verblijfplaatsen, kan worden aangenomen dat het instandhoudingsdoel gerealiseerd kan worden zonder dat aanvullende maatregelen noodzakelijk zijn.

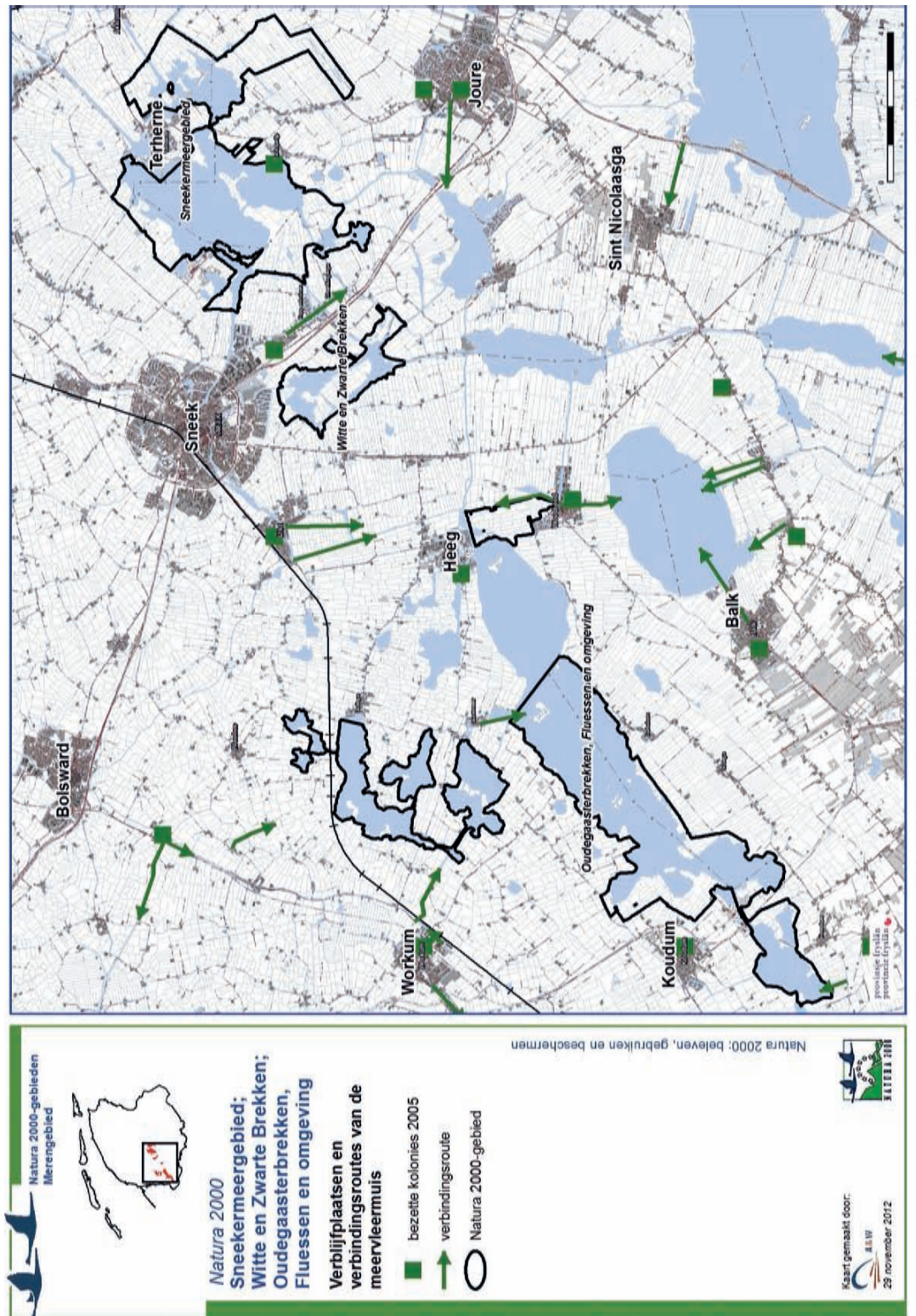
Noordse woelmuis

Huidig voorkomen

In figuur 3.12 staan de waarnemingen die bekend zijn van de Noordse woelmuis uit het Merengebied en omgeving sinds de jaren negentig (alleen instandhoudingsdoel in het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.). Uit alle drie Natura 2000-gebieden zijn waarnemingen bekend. Vanaf 2007 is er, als gevolg van de status als 'zwaar beschermde' soort, relatief veel veldonderzoek gedaan naar het voorkomen van de noordse woelmuis. Er is daardoor een beter beeld ontstaan van de verspreiding van de soort. Uit bemonsteringen in meerdere jaren van locaties in het Sneekermeergebied is gebleken dat de dichtheid van noordse woelmuizen sterk kan variëren, zowel in ruimte als tijd (Beemster & Bakker 2009). Dat maakt dat het lastig is om een goed beeld te krijgen van de verspreiding én om met zekerheid vast te stellen dat de soort ergens wel of niet voorkomt. Voor goed verspreidingsonderzoek dient daarom meerdere jaren intensief te worden geïnventariseerd.

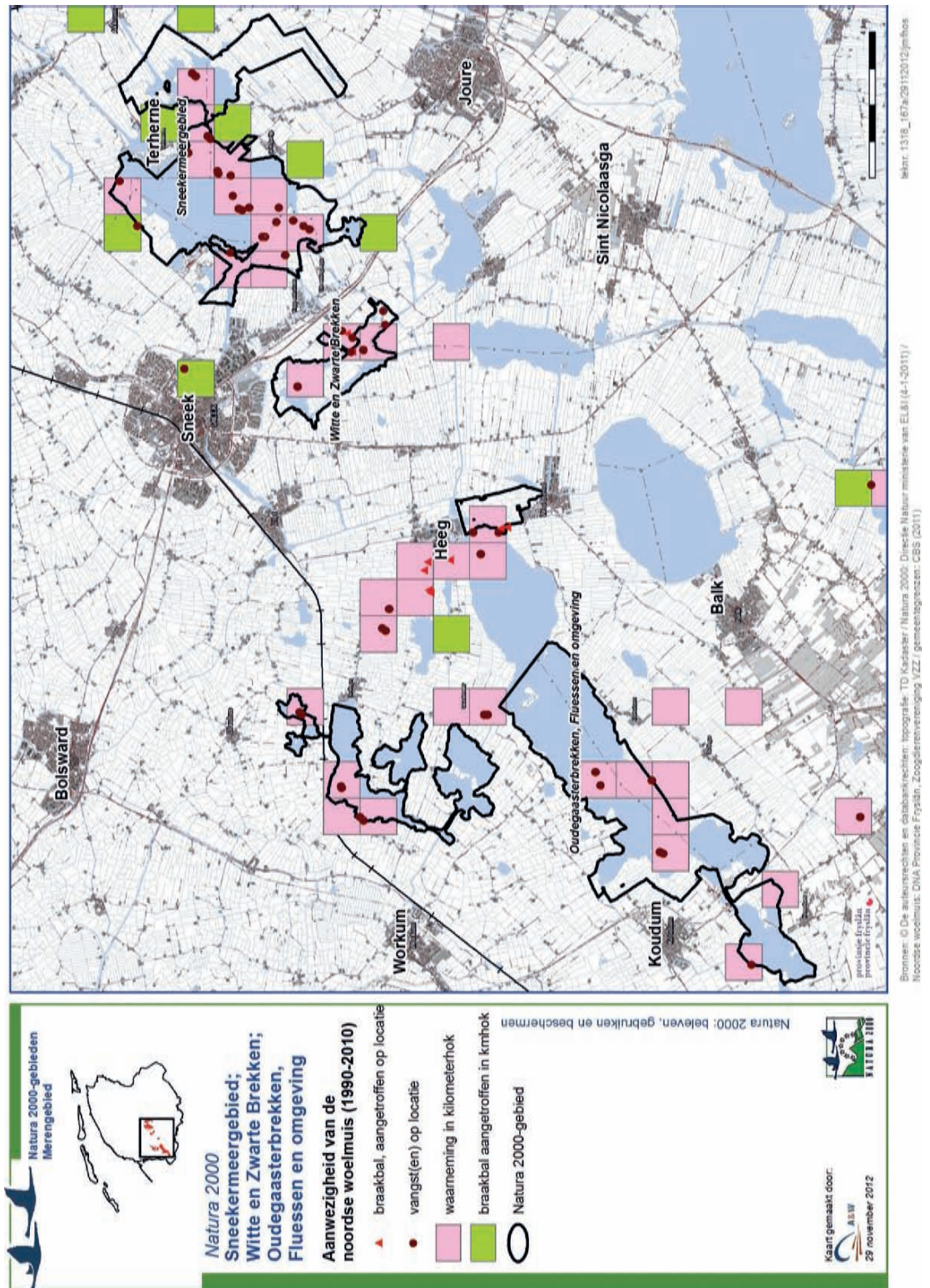
Uit de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. zijn waarnemingen bekend van de Aldegeaster Brekken (Sipkema/Reidmar en Bombrekken), De Fluezen (eilandjes in De Fluezen, noordwestzijde De Morra) en de Gouden Boaiem. Verder zijn er waarnemingen bekend buiten het Natura 2000-gebied, ondermeer in de rietlanden van It

Figuur 3.11.
 Bekende verblijfplaatsen en vliegroutes van de meervleermuis in het Merengebied
 (aangepast naar Kuijper et al. 2006)

Figuur 3.12. Waarnemingen van de noordse woelmuis in en rond het Merengebied (data Natuur-atlas Fryslân, Beemster & Bakker 2009, ongepubliceerde gegevens A&W).

Piel (bij Gaastmeer) en de boezemlanden van Skuttelpoel en Palsepoel. Omdat veel vanglocaties uit de jaren negentig later niet meer zijn geïnventariseerd, is niet duidelijk welke trend er zich de laatste jaren heeft voorgedaan. Bij recente bemonstering in de Gouden Boaiem is de soort niet meer aangetroffen.

Trend en perspectief

Er zijn zeer weinig gegevens bekend over aantallen noordse woelmuizen in het verleden. Wel kan er een inschatting worden gemaakt van het aanwezige areaal aan voorkeursbiotoop in het verleden. De noordse woelmuis kwam in het verleden verspreid voor in het Lage Midden van Fryslân en in de Lindevallei. Twee eeuwen geleden bedroeg het areaal aan voorkeursbiotoop in Friesland nog ca. 100.000 hectare. Begin 1900 was dit nog ca. 16.000 hectare en in 1994 minder dan 2.000 hectare (Witte van den Bosch & Bekker 2009). Tegenwoordig liggen de belangrijkste populaties in Fryslân in het Friese merengebied en de Alde Feanen.

De belangrijkste randvoorwaarde voor een robuuste populatie is de aanwezigheid van voldoende geschikt leefgebied, bestaande uit natte, incidenteel overstroomde en extensief beheerde rietlanden en rietruigten (La Haye & Drees 2004). Sinds de stabilisatie van het boezempeil in de jaren zestig is zowel de omvang als de kwaliteit van het leefgebied afgenomen. Door het stabiele boezempeil overstromen de rietlanden en rietruigtes minder, waardoor de noordse woelmuis meer concurrentie heeft gekregen van andere soorten woelmuizen, vooral de aardmuis, maar ook de veldmuis. Onder drogere omstandigheden verliest de noordse woelmuis deze concurrentieslag meestal en houdt de soort alleen stand in nattere rietlanden.

De noordse woelmuis komt tegenwoordig vooral nog voor in rietland in boezemlanden (al of niet licht bemalen) en in mindere mate in rietland van in de winter overstroomde zomerpolders. De indruk bestaat, dat de rietlanden in zomerpolders (en sommige bemalen boezemlanden) door inklinking van de bodem tegenwoordig in de winter te diep inunderen, waardoor noordse woelmuizen hier alleen in de oeverzone, met weinig inklinking en soms zelfs enige ophoging door strooiselvorming, kunnen overleven (Beemster & Bakker 2009). De omvang en kwaliteit van nat (boezem) rietland neemt verder plaatselijk af door afslag en erosie en door opslag van bomen.

Negatief voor de noordse woelmuis is ook de aanwezigheid van hoge, droge delen, bijvoorbeeld door de aanleg of verhoging van kades. Bij een extensief tot tamelijk intensief vegetatiebeheer vormen de hogere delen een geschikt leefgebied voor veldmuizen, en bij geen of een zeer extensief beheer een geschikt leefgebied voor aardmuizen. De aanwezigheid van aardmuizen, en in mindere mate ook die van veldmuizen, is ongunstig voor noordse woelmuizen.

Hoewel recente ontwikkelingen in de populatiegrootte niet bekend zijn - een gevolg van beperkte onderzoeksgegevens - is het wel duidelijk dat de populatie noordse woelmuizen steeds meer onder druk is komen te staan. De bestaande populaties zijn waarschijnlijk klein en bovendien versnipperd. Het perspectief voor de soort is daarom ongunstig.

3.4 Voorkomen van broedvogels

3.4.1 Broedvogels in het Sneekermeergebied

Overzicht op basis van SOVON & CBS 2005 en gegevens van Staatsbosbeheer (tot en met 2012). Een integrale broedvogelinventarisatie vond plaats in 2002 en 2009, terwijl bepaalde broedvogelplots en bijzondere soorten jaarlijks worden geteld.

Porseleinhoen

Huidig voorkomen

Het porseleinhoen is een onregelmatige broedvogel. In de periode 1999-2012 is de soort in vier broedseizoenen met zekerheid vastgesteld, waarbij het om maximaal twee broedparen ging. De laatste maal was in 2005.

Trends en perspectief

De inventarisatiegegevens zijn ontoereikend om een betrouwbare trendbeoordeling uit te voeren. Vanwege de beperkte inventarisatiegegevens is het niet duidelijk of er momenteel aan het instandhoudingsdoel wordt voldaan: een geschikt leefgebied voor minimaal twee broedparen. De indruk bestaat dat het leefgebied niet op orde is en dat daarmee het perspectief voor het porseleinhoen ongunstig is. Porseleinhoenen zijn erg afhankelijk van ondiep, voedselrijk water met een gevarieerd aanbod aan zeggen- en natte ruigtevegetaties. Binnen de begrenzing van het gebied is dit aanbod beperkt. Het gaat met name om ontpolderde terreindelen, zoals Hearesyl, Tsjebbepolder en Graverij-oost. De voor het porseleinhoen gewenste brede, natte rietzomen ontbreken nagenoeg, vooral als gevolg van een (te) beperkte peildynamiek. Om potentiële broedplaatsen in het Sneekermeergebied geschikt te houden en te ontwikkelen voor porseleinhoenen is daarom peildynamisch beheer in enkele ontpolderde terreinen nodig.

Kwartelkoning

Huidig voorkomen

De kwartelkoning is een onregelmatige broedvogel van het Sneekermeergebied. Sinds halverwege de jaren negentig zijn er zo nu en dan territoria vastgesteld, met een maximum van drie per jaar (2003, 2007). Het laatste broedgeval vond plaats in 2009. Territoria lagen in de kruidenrijke, vochtige graslanden van zomerpolders en boezemlanden, waaronder Polder Meinesleat-Akkrumerrak, Blaugerzen, Grutte Griene en Kop van de Bloksleatpolder.

Trends en perspectief

De kwartelkoning is in het Sneekermeergebied een onregelmatige broedvogel. Het aantal broedgevallen ligt de laatste jaren onder het instandhoudingsdoel: een geschikt leefgebied voor minimaal twee broedparen. Het is niet duidelijk of het leefgebied voldoende op orde is. Potentiële broedgebieden zijn er in het Sneekermeergebied in beginsel volop, in de vorm van vochtige, kruidenrijke graslanden in zomerpolders en boezemlanden. Voorwaarde is wel dat er tot in de zomer voldoende vegetatie aanwezig is. Intensieve begrazing pakt dan ongunstig uit voor de soort en kan een bottleneck te zijn. In delen van het gebied, zoals in Polder Meinesleat-Akkrumerrak en de Kop van de Bloksleatpolder, is de inzet van vee in het voorjaar te groot voor de kwartelkoning. Het uitstellen van de maaidatum tot 1 augustus of later is een maatregel om broedgebied geschikt te houden voor vestiging van kwartelkoningen en om het uitmaaien van kuikens te voorkomen (Schoppers & Koffijberg 2008).

Kemphaan

Huidig voorkomen

In 2003 werd voorlopig voor de laatste keer een broedgeval van de kemphaan in het Sneekermeergebied vastgesteld. Dit bevond zich op de Lytse Griene. Tot begin jaren negentig was het gebied landelijk van grote importantie, toen de soort zich relatief ruim verspreidde over de natte, kruidenrijke graslanden van zowel zomer-polders (Graverij, Geaupolder, Polder Meinesleat-Akkrumerrak, Blaugerzen), boezemlanden (Grutte en Lytse Griene) en winterpolders (Kop van de Bloksleatpolder, Lytse Polder) (Kleefstra 2002a & b).

Trends en perspectief

Tot begin jaren negentig (1993/1994) bevond zich in het Sneekermeergebied een populatie van ca. 30 paren. In de jaren erna is deze populatie geheel verdwenen, overeenkomstig met de landelijke trend. Er wordt in de huidige situatie dan ook niet voldaan aan het instandhoudingsdoel, namelijk een geschikt leefgebied voor minimaal 20 broedparen. Gezien de afname van de kempfaan als broedvogel op Europese schaal is het de vraag hoe reëel uitbreiding van de populatie in het Sneekermeergebied is. Om de soort voldoende kansen te bieden, dient het leefgebied te worden geoptimaliseerd en is weidevogelbeheer in de zomerpolders, boezemlanden en winterpolders een vereiste. De indruk is dat het beheer niet overal voldoende toegesneden is op de kempfaan en geoptimaliseerd kan worden. Voordat graslanden in november geïnunderd worden, dienen zij gemaaid te zijn, zodat zich in het voorjaar geen overjarige grasruigten in de graslanden bevinden. Nadat de zomerpolders in het voorjaar droog vallen dienen ze zo nat mogelijk gehouden te worden. Begrazing dient bij voorkeur beperkt te blijven. Ook het uitstellen van de maaidatum tot 1 juli of later (i.p.v. 15 juni) is een maatregel om broedgebied geschikt te houden voor kempfaanen en om het uitmaaien van kuikens te voorkomen.

Rietzanger

Huidig voorkomen

Vestiging van broedvogels vindt grotendeels in de loop van april plaats. De broedperiode loopt tot eind juli, begin augustus. In het Sneekermeergebied bezet de soort in beginsel alle droge tot vochtige rietruigtezones langs oevers, opvaarten, petgaten en in rietlanden. Ook vestigt de soort zich in pitrusruigten van enkele natuurontwikkelingsgebieden, zoals het ontpolderde deel van de Graverij. Hele natte rietzones laat de rietzanger links liggen, zoals die aanwezig zijn in de ontpolderde Hearesyl en Tsjebbepolder (Kleefstra 2002a & b). Aangezien de soort algemeen voorkomt, en recente gebiedsdekkende informatie ontbreekt, is er geen figuur opgenomen met de broedgebieden.

Trends en perspectief

Een vergelijking van integrale karteringen van het Sneekermeergebied in begin jaren negentig, 2002 en 2009 laat een verdriedubbeling van het aantal territoria van de rietzanger zien. In 2002 werd de populatie van het Sneekermeergebied geschat op 370 territoria, in 2009 waren er 510 territoria. Indexen op basis van jaarlijkse monitoring in broedvogelplots in de periode 2009-2011 laten weer een afname zien tot het niveau van 2002. Het aantal broedvogels dat genoemd wordt in het instandhoudingsdoel (370) wordt in de huidige situatie (2011) dus gehaald. Behoud van rietlanden, rietzomen en ruigten langs oevers is voor de rietzanger van groot belang.

3.4.2 *Broedvogels in Witte en Zwarte Brekken*

Dit Natura 2000-gebied is niet aangewezen voor broedvogels.

3.4.3 *Broedvogels in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.*

Overzicht op basis van SOVON & CBS (2005) en gegevens van It Fryske Gea (tot en met 2012). Een integrale broedvogelinventarisatie vond plaats in 2012, terwijl bijzondere soorten jaarlijks worden geteld.

Porseleinhoen

Huidig voorkomen

Binnen de begrenzing van het gebied zijn alleen uit 1992 en 1993 territoria bekend. Deze werden vastgesteld in de Bütlanan aan de zuidoostzijde van De Fluezen. In de jaren erna zijn geen territoria meer vastgesteld binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied.

Trends en perspectief

Er zijn onvoldoende gegevens beschikbaar om een trend in aantallen broedparen aan te kunnen geven. Potentiële broedplaatsen binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied kunnen worden gevonden in verlandingszones met riet- en zeggenvegetaties, zoals die liggen in de Fûgelhoeke, aan It Sân en De Morra, het boezemland aan De Grûns en rond het Sipkemar en Reidmar (Blauhúster Puollen). In der-gelijke brede rietzomen is de aanwezigheid van ondiep water van cruciaal belang. Er zijn echter slechts enkele ondiepe plasjes en moerasjes aanwezig, zoals in de Bût-lannen aan De Fluezen en de Gouden Boaiem aan de Hegemer Mar. Het ontbreekt momenteel in De Fluezen aan ondiep moeras van enige omvang waarin zich natte ruigten kunnen ontwikkelen onder een dynamisch peilbeheer. Voor een duurzame aanwezigheid van het porseleinhoen als broedvogel is dat sterk gewenst.

3.5 Voorkomen van niet-broedvogels

Hieronder is een overzicht gepresenteerd op basis van gegevens van Roomen *et al.* (2007), FFF-slaaplaatsstелgroep (ongepubliceerde gegevens) en SOVON & CBS (2005).

3.5.1 Niet-broedvogels in het Sneekermeergebied

Figuur 3.13 geeft de slaapplaatsen in het Sneekermeergebied weer van kleine rietgans, kolgans en brandgans gezamenlijk. Figuur 3.15 geeft de rust- en foerageergebieden in het Sneekermeergebied weer van de verschillende eendesoorten gezamenlijk. Figuur 3.14 geeft de foerageergebieden van ganzen en steltlopers binnen de Natura 2000-begrenzing en figuur 3.16 de slaap- en rustgebieden van steltlopers in het Sneekermeergebied. In de kaarten 'natuurbeleid' in hoofdstuk 4 worden de ganzenopvanggebieden buiten de Natura 2000-gebieden weergegeven. Het gaat hier om gebieden die door de provincie zijn aangewezen als foerageergebied voor ganzen en smienten waar de dieren niet mogen worden verjaagd.

Kleine rietgans

Huidig voorkomen

De belangrijkste slaapplaatsen zijn gelegen in het zuidelijke deel van het Sneekermeergebied, zoals de geïnundeerde boezemlanden op de eilanden Grutte en Lytse Griene en de geïnundeerde zomerpolders Graverij en Geaupolder. Tevens dienen permanent plasdrasse gebiedsdelen als slaapplaats, zoals ontpolderde delen van de Tjebbeopolder en de Graverij. Ook wordt overnacht op Potskar-noard. Overdag wordt binnen een straal van 5 km gefoerageerd in open graslanden van het omringende landbouwgebied.

Gegevens over de aantallen kleine rietganzen op de slaapplaatsen zijn beperkt voorhanden. De aantallen fluctueren sterk, met een gemiddeld seizoensmaximum van ca. 400 exemplaren in de periode 1997/1998-2007/2008. Op de aangrenzende foerageergebieden komen gemiddeld ca. 800 kleine rietganzen voor.

Trend en perspectief

Op basis van de op de slaapplaatsen vastgestelde aantallen is geen betrouwbare trend te berekenen. Het gemiddeld aantal kleine rietganzen op de slaapplaatsen - gebaseerd op een beperkt aantal waarnemingen - bedraagt ca. 400. Het gemiddelde aantal foeragerende kleine rietganzen in het aangrenzend foerageergebied in de periode 1999/2000-2003/2004 - gebaseerd op frequente tellingen - is 800 exemplaren. Op basis van deze laatste aantallen is het aannemelijk dat het instandhoudingsdoel - een geschikt leefgebied voor 580 vogels - wordt gehaald, maar duidelijk is dat momenteel niet. Verwacht mag worden dat wanneer de huidige situatie ongewijzigd blijft, het gebied in dezelfde mate gebruikt zal worden als nu het geval is. Voorwaarden daarbij zijn voldoende rust en duisternis op en rond de slaapplaatsen

in de periode van eind september tot maart. Daarnaast dient voldoende aangrenzend foerageergebied (open, eiwitrijke graslanden) aanwezig te zijn waarin ongestoord gevoerageerd kan worden.

Kolgans

Huidig voorkomen

Er wordt overnacht in geïnundeerde zomerpolders, boezemlanden en ondiepe moerasjes, verspreid binnen het gebied, zowel aan de Snitser Mar, de Goiingarypster Puollen, de Terkaplester Puollen als bij Akmarijp. De aantallen lopen vanaf eind september snel op en zijn het hoogst in november, februari en maart (gemiddeld 59.000-77.000). In de tussenliggende maanden liggen de aantallen lager, vermoedelijk samenhangend met doortrek naar zuidelijker overwinteringsgebieden. Het gemiddelde seizoensmaximum over de periode 1997/1998-2007/2008 bedraagt 90.000 kolganzen (FFF-slaapplaatsentelgroep, ongepubliceerd). Overdag is de kolgans in het Natura 2000-gebied schaars, met gemiddeld 1.400 foeragerende exemplaren in winterpolders in de periode 1998/1999-2003/2004 (SOVON & CBS 2005). Bij de tellingen in 2005/2006 was de gemiddelde populatie in de foerageergebieden binnen de N2000-begrenzing 417 exemplaren.

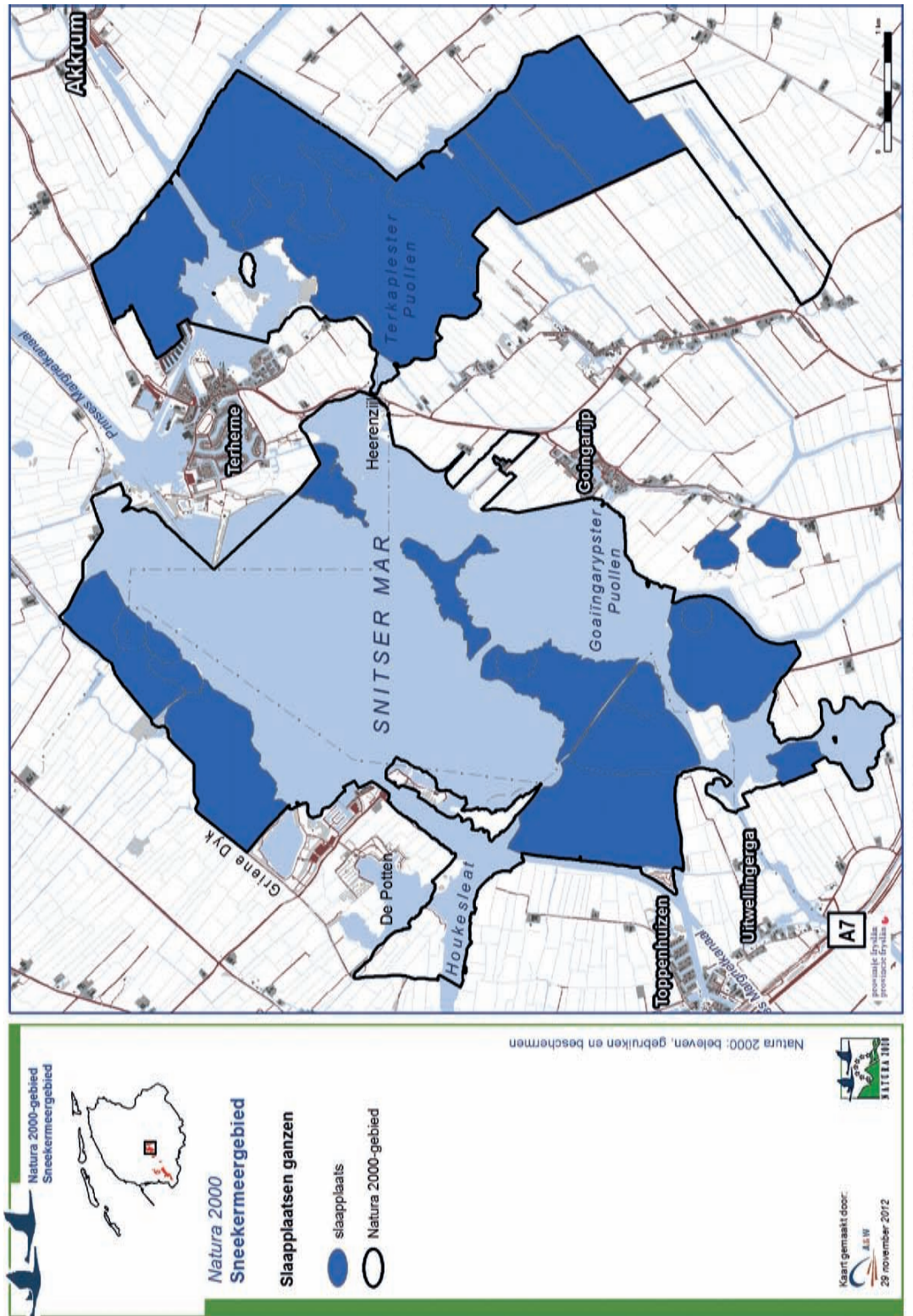
Trend en perspectief

De trend van kolganzen op de slaapplaatsen in het Sneekermeergebied is stabiel te noemen. Het gemiddelde seizoensmaximum van 90.500 kolganzen op de slaapplaatsen komt vrijwel overeen met het instandhoudingsdoel van 91.800. Het aantal kolganzen op de foerageerplaatsen binnen de begrenzing neemt af, en zit momenteel onder het instandhoudingsdoel. Terwijl het aantal kolganzen in Nederland op vrijwel alle pleisterplaatsen groeit, laten de aantallen rond het Sneekermeer foeragerende vogels in de afgelopen jaren geen toename zien. In deze periode is het aantal beschikbare hectares graslandgebied waar ongestoord gevoerageerd kan worden - en daarmee de draagkracht voor aantallen ganzen rond het Sneekermeergebied - afgenomen, omdat ten zuiden (graslanden rond Jentsjemar) en ten noordwesten van het gebied (graslanden rond Kooiwei en Bütlänswei) ganzen verjaagd en bejaagd worden ter voorkoming van vraatschade. De kans is groot dat de relatief lage aantallen foeragerende kolganzen verband houden met deze afgenomen draagkracht. Verwacht mag worden dat het gebied in de komende periode in dezelfde mate gebruikt zal worden als thans het geval is. Dit betekent dat het gebied voor de functie als slaapplaats naar verwachting zal voldoen, mits voldoende onverstoord foerageergebied in de omgeving beschikbaar is. Voor de functie als foerageergebied is het perspectief vooralsnog onduidelijk.

Brandgans

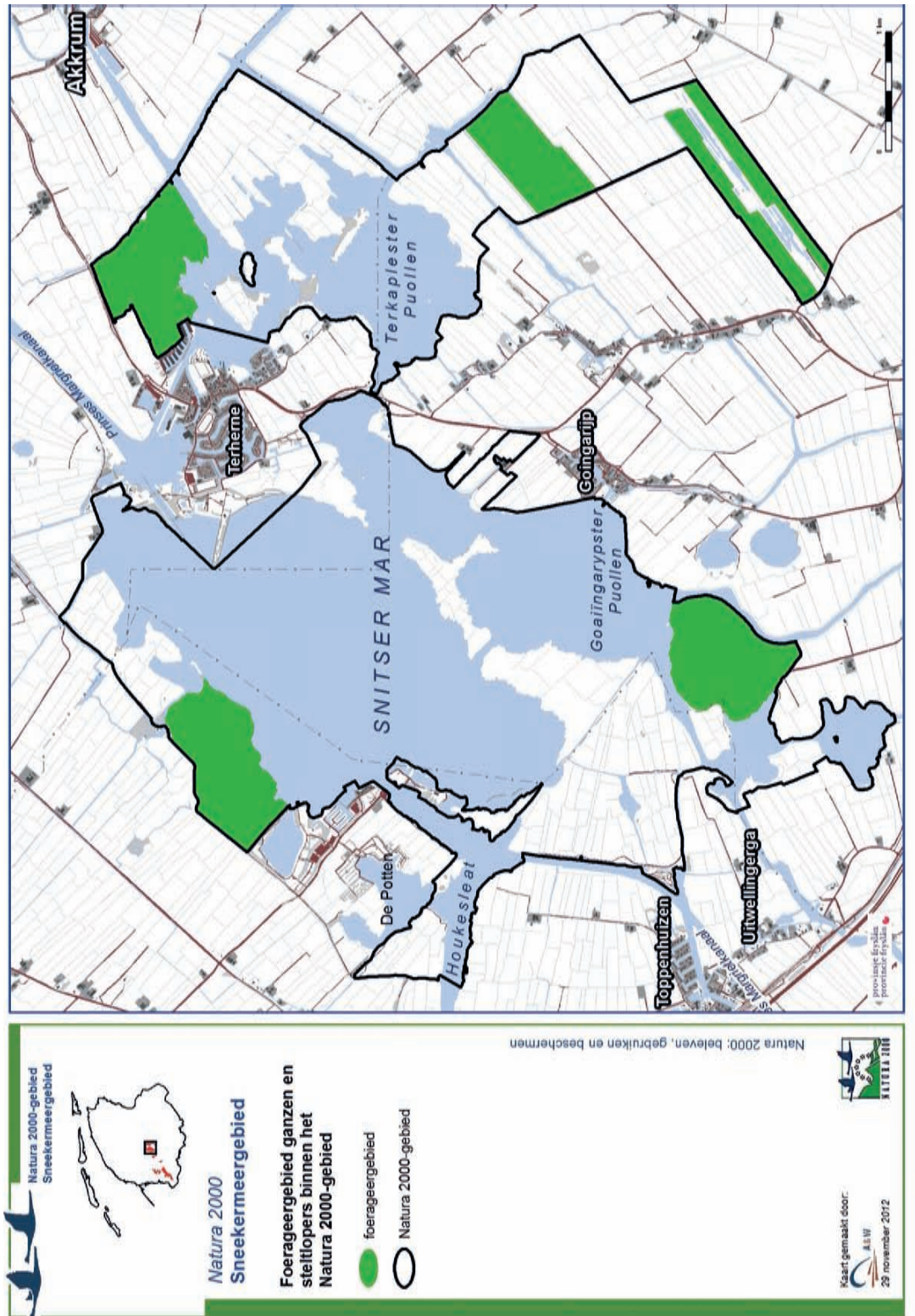
Huidig voorkomen

Brandganzen maken vanaf oktober gebruik van het Sneekermeergebied. Van belang zijn de geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden rond de Terkaplester Puollen en de Snitser Mar. Rond de Terkaplester Puollen zijn dat de zomerpolders Meinesle-at-Akkrumerrak, Aldhóf, Bokseleat en Blaugerzen. Rond de Snitser Mar en de Goiin-garypster Puollen gaat het om de boezemlanden en zomerpolders van Potskar-noard, Sältepoel, Lytse Griene, Grutte Griene, Graverij en Geaupolder. De grootste aantallen zijn aanwezig in de periode november tot en met februari. Op de slaapplaatsen liggen de aantallen in die maanden doorgaans tussen 40.000-50.000 individuen per maand, met maxima ruim boven 60.000 exemplaren.

Figuur 3.13. Slaapplaatsen van ganzen in het Sneekermeergebied. Zie de tekst voor details per soort.

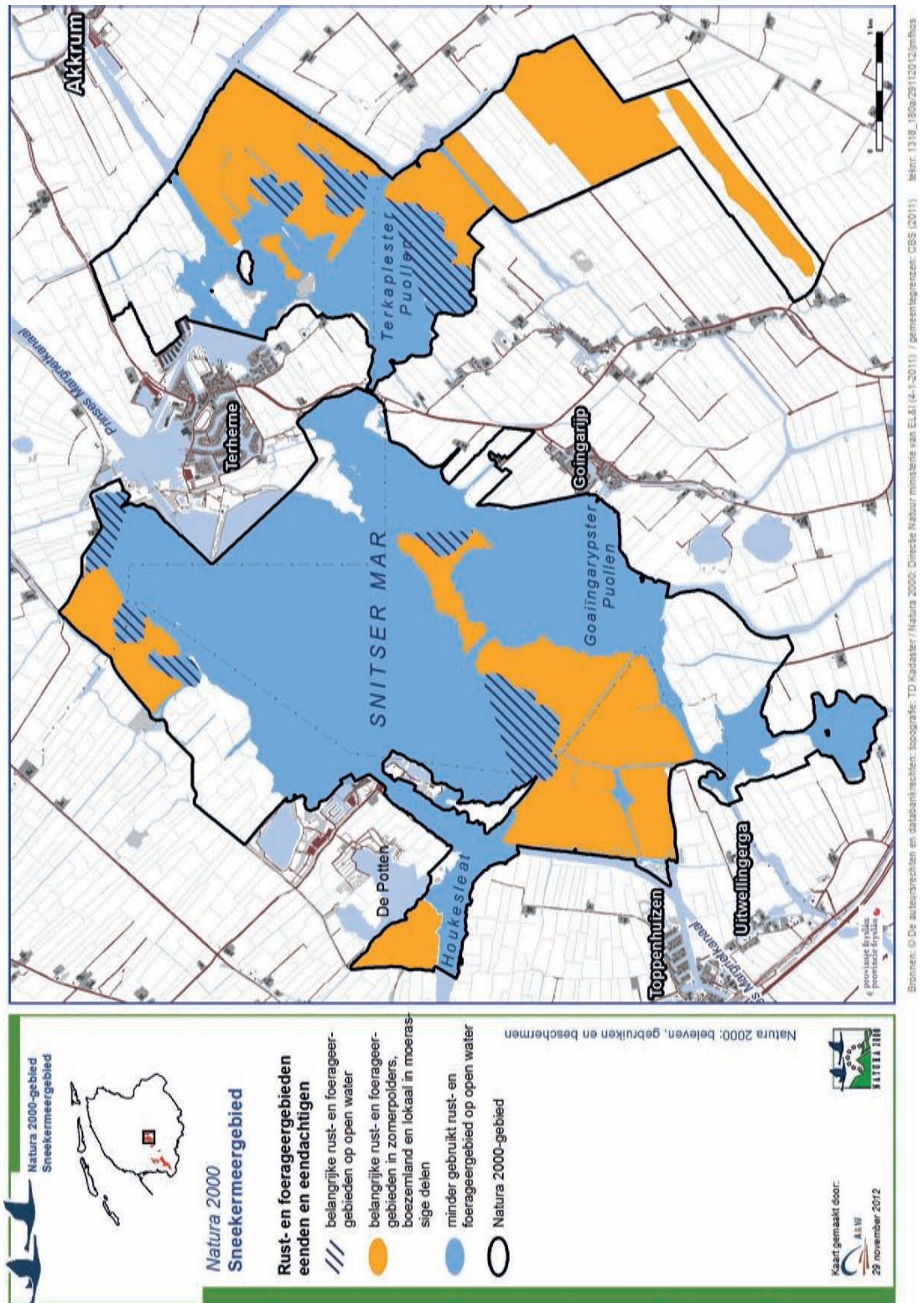

Bronnen: © De auteursrechten en databankrechten: topografic; TD Kadaster/Natura 2000; Directie Natuur ministerie van EL&I (4-1-2011) / gemeentegrenzen: CBS (2008) | refer: 1318_173a291120 02jmbos

Figuur 3.14.
Foerageergebieden van ganzen en steltlopers in het Sneekermeergebied, binnen de Natura 2000-begrenzing. Zie de tekst voor details per soort.

Figuur 3.15. Rust- en foerageergebieden van eenden en meerkoet in het Sneekermeergebied. Zie de tekst voor details per soort.

In maart neemt het aantal af, wanneer de vogels beginnen weg te trekken, en worden op de slaappleatsen gemiddeld zo'n 17.000 brandganzen geteld (FFF-Slaappleatsentelgroep Fryslân, ongepubl.). Over de periode 1998/1999-2007/2008 betrof het gemiddelde seizoensmaximum van de soort in het Sneekermeergebied 61.000 exemplaren (FFF-Slaappleatsentelgroep Fryslân, ongepubl.). Binnen de grenzen van het Natura 2000-gebied wordt gevoerageerd, waarbij de aantallen het grootst zijn in februari: gemiddeld zo'n 2.500 brandganzen.

Trend en perspectief

Op basis van slaappleatstellingen in de periode 1999-2008 is de brandgans toegenomen. Vooral de zomerpolders bij de Terkaplester Puollen zijn van toenemend belang. Het blijkt dat de soort steeds vroeger in het winterseizoen gebruik maakt van het gebied, met toenemende aantallen in zowel oktober als november. Het gemiddelde seizoensmaximum van 61.000 brandganzen op de slaappleatsen komt vrijwel overeen met het instandhoudingsdoel van 60.300 vogels. Ook op basis van pleisterplaatstellingen van ganzen overdag wordt een toename berekend voor het Sneekermeergebied, zowel op de lange termijn van de afgelopen 30 jaar als op de korte termijn van de afgelopen tien jaar (van Roomen *et al.* 2007). Aangezien de populatie groeit, mag een verdere toename in het Sneekermeer verwacht worden, mits er voldoende foerageergebied rond het gebied beschikbaar is waar de soort ongestoord kan foerageren. Het toekomstperspectief voor de brandgans in het Sneekermeergebied is dan ook gunstig. Een voorwaarde daarbij is dat zowel in de foerageergebieden en slaappleatsen voldoende rust wordt gewaarborgd.

Smient

Huidig voorkomen

De smient maakt gebruik van het gehele gebied. De dieren foerageren in de nacht en slapen overdag. Zowel de grote wateren binnen het gebied, als Terkaplester Puollen, de Goiangarypster Puollen en de Snitser Mar, als kleinere waterpartijen zoals de poelen bij Terherne (Kâlde Mage, Haklâns Hop), de Gauster Hoppen, de Langsturtepoel en de petgaten bij Akmarijp zijn van belang. Rond het gebied wordt verspreid in kleine groepjes gevoerageerd in graslandpolders, op slootkanten en nabij plassen in weilanden. Er wordt zowel dichtbij het Natura 2000-gebied gevoerageerd (binnen enkele honderden meters vanaf de gebiedsgrens) als op grote afstand (meer dan 5 km; Kleefstra 2004). De grootste aantallen smienten zijn aanwezig in de periode november-maart, met piekmomenten in november (gem. 12.500) en februari (gem. 14.000).

Trend en perspectief

Het Sneekermeergebied vormt van oudsher één van de belangrijkste overwinterringengebieden van de smient in Nederland. Sinds halverwege de jaren tachtig is de soort er echter afgenomen, waarbij de oorzaak van de afname onduidelijk is. Ook in recente jaren is er nog sprake van een afname (SOVON & CBS 2005, van Roomen *et al.* 2007), waarbij jaarlijkse seizoensgemiddelden (periode 2001/2002-2005/2006) inmiddels lager uitpakken dan 5.000 vogels. Gezien de huidige aantallen en de negatieve trend staat het instandhoudingsdoel van 5.900 smienten onder druk. Mogelijk dat de kwaliteit (in termen van rust) onvoldoende is. Voor behoud van de populatie is rust in het gebied in de periode september-maart van belang.

Krakeend

Huidig voorkomen

Het Sneekermeergebied is in het Friese binnenland het belangrijkste overwinteringsgebied voor de krakeend. De krakeenden houden zich met name op in de ondiepe waterpartijen van moerasjes in het gebied, zoals Tsjebbeolder, Graverij-oost en de petgaten van Akmarijp, alsook luwe plekken van de boezemwateren in het gebied.

De aantallen zijn er het grootst in de najaarsmaanden (september-november), wanneer het gaat om gemiddeld 400-800 vogels, met uitschieters richting 1.500 exemplaren. In de wintermaanden (december-februari) variëren de aantallen van een handjevol tot ruim 400 exemplaren. In maart en april liggen de aantallen doorgaans tussen 200-600 kraakeenden.

Trend en perspectief

Een betrouwbare lange termijn-trend van de kraakeend in het Sneekermeergebied is niet te geven; daarvoor zijn onvoldoende gegevens beschikbaar. Over de kortere termijn, de periode 2001/2002-2005/2006, lijken de aantallen tamelijk stabiel te zijn met een gemiddeld seizoensgemiddelde van 300, wat boven de instandhoudingsdoelstelling van een leefgebied voor 220 kraakeenden ligt. De grootte en de kwaliteit van het leefgebied lijken voldoende voor realisering van het instandhoudingsdoel. Het perspectief voor de kraakeend wordt dan ook als gunstig beoordeeld. Het handhaven van rust in het gebied in de najaarsmaanden (september/oktober) en de vroege voorjaarsmaanden (februari-april) is daarbij van belang, gelet op de gevoeligheid van de soort voor verstoring door water- en landrecreatie.

Wintertaling

Huidig voorkomen

Binnen het Sneekermeergebied zijn de uitgestrekte, periodiek plasdras staande zomerpolders en boezemlanden van groot belang als foerageergebied. In deze gebieden wordt ook gerust, zowel rond de Terkaplester Puollen (Polder Meinesleat-Akkrumerrak, Aldhóf, Blaugerzen) als de Snitser Mar/Goingarypster Puollen (Potskar-noard, Sáltepoel, Grutte en Lytse Griene, Graverij, Geaupolder). Kleine open wateren met luwte en dekking in de vorm van rietzomen kunnen ook concentraties wintertalingen herbergen, zoals de kleinere plassen van de Terkaplester Puollen, Gauster Hoppen en Langsturtepoel, de petgaten bij Akmarijp en ondiepe moerasjes als Hearesyl, Graverij-oost en Tsjebbepolder. Ook op de grote open boezemwateren in het gebied (Snitser Mar, Goingarypster Puollen, Terkaplester Puollen) kan de soort in grote groepen aanwezig zijn om te rusten. Wintertalingen zijn van (augustus-)september tot en met april in wisselende aantallen aanwezig. De aantallen zijn het grootst in november en december, wanneer de maandgemiddelden tussen 2.000-3.000 liggen. In het voorjaar laat de soort nog een lichte piek zien in maart, wanneer het gemiddeld om 1.500 wintertalingen gaat.

Trend en perspectief

De beschikbare gegevens zijn ontoereikend voor een trendbeoordeling. Aangezien de huidige aantallen hoger zijn dan het instandhoudingsdoel (890), wordt er vanuit gegaan dat de omvang en de kwaliteit van het leefgebied op orde is. De verwachting is dat dit in de komende jaren zo blijft. Het perspectief voor de wintertaling kan derhalve als gunstig worden gezien mits voldoende rust gewaarborgd blijft.

Wilde eend

Huidig voorkomen

Naar gelang de windrichting maakt de wilde eend in beginsel gebruik van het hele gebied. Wanneer zomerpolders en winterpolders geïnundeerd zijn, zoekt de soort deze plasdrasse plekken op. Ook ondiepe moerasterreinen, zoals de petgaten bij Akmarijp, Hearesyl, Graverij-oost, De Liens en Tsjebbepolder, vormen rust- en foerageergebied. Wilde eenden zijn het gehele winterseizoen van (augustus-)september tot en met april aanwezig in aantallen van enkele honderden exemplaren tot een kleine 2.000 vogels. Alleen in november kent de soort een sterke seizoenspiek met gemiddeld zo'n 4.000 exemplaren, wat soms op kan lopen tot uitschieters van ruim 13.000 wilde eenden. Bij rustige (lees: windstille) omstandigheden kan de soort erg talrijk zijn op het open water van de Terkaplester Puollen.

Trend en perspectief

De gegevens van de wilde eend in het Sneekermeergebied geven geen duidelijke trend. Van halverwege de jaren negentig tot in 2001 leek de soort toe te nemen, maar in recente jaren liggen de aantallen toch weer lager. Het gemiddelde seizoensgemiddelde in de periode 2001/2002 tot en met 2005/2006 bedroeg 950. Met het oog op het instandhoudingsdoel van een geschikt leefgebied voor 1.500 vogels (seizoensgemiddelde) is dat ongunstig. De oorzaak van de afname van de populatie is niet duidelijk. Mogelijk dat de kwaliteit is afgenomen door toename van verstoring door waterrecreatie. Ook kan het niet halen van het instandhoudingsdoel aan externe factoren liggen. Het toekomstperspectief voor de wilde eend in het Sneekermeergebied is ongunstig.

Slobeend

Huidig voorkomen

Binnen het Sneekermeergebied zijn de uitgestrekte zomerpolders en boezemlanden van groot belang als foerageergebied. In deze gebieden wordt ook gerust, zowel die rond de Terkaplester Puollen (Polder Meinesleat-Akkrumerrak, Aldhóf, Blaugerzen) als de Snitser Mar/Goiingarypster Puollen (Potskar-noard, S ltepoel, Grutte en Lytse Griene, Graverij, Geaupolder). Kleine open wateren met luwte en dekking in de vorm van rietzomen zijn tevens van belang, zoals ook de kleinere plassen van de Terkaplester Puollen, Gauster Hoppen, Langsturtepoel, de petgaten bij Akmarijp en ondiepe moerasjes als Hearesyl, Graverij-oost, De Liens en Tsjebbepolder. Ook op de grote open boezemwateren in het gebied (Snitser Mar, Goiingarypster Puollen, Terkaplester Puollen) kan de soort in grote groepen aanwezig zijn. In de maanden september tot en met januari komt de slobeend in kleine aantallen voor (tot maximaal ruim 200 vogels). In februari lopen de aantallen snel op met een maandgemiddelde van 200 exemplaren, waarna de soort een sterke seizoenspiek laat zien in maart met gemiddeld een kleine 700 slobeenden. Het seizoensgemiddelde in de periode 2001/2002-2005/2006 is 167 eenden.

Trend en perspectief

Voor een betrouwbare trendbeoordeling zijn onvoldoende gegevens beschikbaar. De huidige populatie van de slobeend in het Sneekermeergebied ligt boven het instandhoudingsdoel (150 vogels). De grootte en de kwaliteit van het leefgebied lijken voldoende voor realisering van het instandhoudingsdoel. Er zijn geen duidelijke aanwijzingen dat de grootte en de kwaliteit van het leefgebied afnemen. Het toekomstperspectief voor de slobeend in het Sneekermeergebied kan dan ook als gunstig beoordeeld worden, onder de voorwaarde dat er voldoende rust wordt gewaarborgd.

Meerkoet

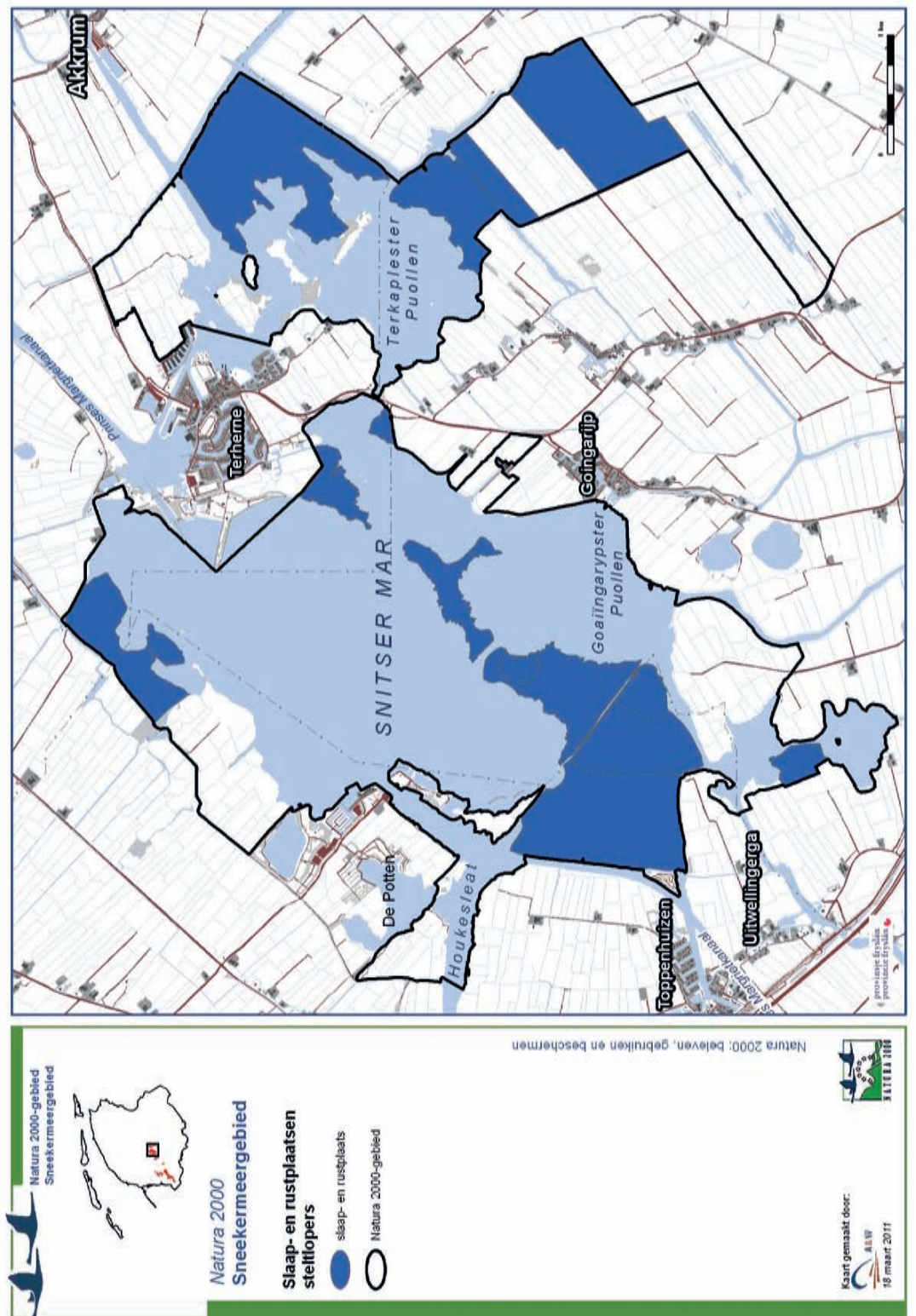
Huidig voorkomen

Het Sneekermeergebied behoort tot de belangrijkste overwinteringsgebieden van de meerkoet in Nederland. Ze zijn vooral te vinden op het open water in het gebied, ofwel de boezemmeren en -plassen van de Terkaplester Puollen, de Snitser Mar, Goiingarypster Puollen, Langsturtepoel en Jentsjemar. Geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden worden ook, maar in mindere mate, door de soort gebruikt. In de periode van september tot en met april schommelen de gemiddelde maandwaarden rond de 1.000 vogels. In november laat de soort een najaarspiek zien van 4.000 meerkoeten.

Trend en perspectief

De trend van de meerkoet in het Sneekermeergebied op de lange termijn is onduidelijk. Op de kortere termijn (vanaf 2002/2003) laat de soort een scherpe daling zien, die contrasteert met de landelijke trend die in dezelfde periode stabiel was.

Figuur 3.16. Slaap- en rustgebieden van steltlopers in het Sneekermeergebied. Zie de tekst voor details per soort.

Het gemiddelde seizoensmaximum over de periode 2001/2002-2005/2006 is ca. 1.000 meerkoeten, wat lager is dan het instandhoudingsdoel (1.700 vogels). Voor ruiconcentraties in de zomer is het gebied door het huidige gebruik (intensieve waterrecreatie) hoogst ongeschikt. Het is onduidelijk waar de gesignaleerde afname mee samenhangt. Er zijn geen duidelijke aanwijzingen voor de afname van de geschiktheid van het gebied. Het toekomstperspectief voor de meerkoet in het Sneekermeergebied lijkt ongunstig. Om de situatie voor meerkoeten te handhaven of verbeteren is rust op de boezemwateren in het gebied van groot belang, in combinatie met een goede voedselbeschikbaarheid (voedselaanbod, goed doorzicht). Verdere verbetering van de waterkwaliteit kan hier een gunstig effect op hebben.

Goudplevier

Huidig voorkomen

Het Sneekermeergebied is één van de tien belangrijkste wetlands voor de goudplevier in Nederland. Ze maken gebruik van plasdrasse gebiedsdelen van geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden. Grote concentraties komen jaarlijks voor in de Blaagerzen bij Akmarijp, maar ook Polder Meinesleat-Akkrumerrak, Aldhóf, Potskar-noard, Graverij en Geaupolder zijn in gebruik als rust- en foerageergebied. Meestal foerageert de soort in de directe omgeving van deze terreinen. Dat gebeurt zowel op gangbaar boerenland als in de winterpolders binnen het Natura 2000-gebied (Meskenwiersterfjild, Lytse Polder, Potskar-súd, Kop van de Bloksleatpolder). De goudplevier is het talrijkst in november met een gemiddeld aantal van ruim 2.000 vogels, waarbij maxima van ruim 6.000 voorkomen. In de maanden erna is de soort frequent, maar in kleinere aantallen aanwezig (gemiddeld 100-500). Het seizoens-gemiddelde in de periode 2001/2002-2005/2006 is 471 exemplaren.

Trend en perspectief

De gegevens zijn ontoereikend voor een trendbeoordeling. Het huidige aantal van de goudplevier (gemiddeld 471 vogels) in het Sneekermeergebied ligt iets onder het instandhoudingsdoel (520 vogels). Er is in het Sneekermeergebied voldoende geschikt rustgebied aanwezig in de vorm van zomerpolders en boezemlanden. Geschikt foerageergebied kan een probleem vormen. Het foerageergebied ligt grotendeels buiten de Natura 2000-begrenzing en bestaat bij voorkeur uit vochtige, grazige weiden zonder wisselteelt, bij voorkeur grenzend aan de geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden. Rust is daarbij een belangrijke factor. Het perspectief voor de goudplevier in het Sneekermeergebied lijkt ongunstig.

Kievit

Huidig voorkomen

Het Sneekermeergebied behoort tot de belangrijkste gebieden voor de kievit buiten het broedseizoen. De kievit maken gebruik van geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden. Ook grazige winterpolders als Meskenwiersterfjild, Lytse Polder, Potskar-súd en Kop van de Bloksleatpolder worden benut als foerageergebied. Daarnaast kan de soort gangbare graslandgebieden in de directe omgeving van het Natura 2000-gebied opzoeken om er te foerageren. In de periode van 2001/2002-2005/2006 ging het gemiddeld om seizoensmaxima van 16.000 vogels. Kieviten zijn er het gehele winterseizoen - van september tot en met april - aanwezig, maar veruit het talrijkst is de soort in november. Gemiddeld worden in die maand zo'n 12.000 kievit geteld, met soms maxima van bijna 22.500 exemplaren. Het seizoens-gemiddelde bedraagt 2.914 over de periode 2001/2002-2005/2006.

Trend en perspectief

Beschikbare gegevens zijn ontoereikend voor een trendbeoordeling. Op basis van de tellingen moet worden geconcludeerd dat het instandhoudingsdoel (3500 vogels, seizoensgemiddelde) op dit moment niet gehaald wordt. De oorzaak hiervan is niet

duidelijk. Het toekomstperspectief voor de Kievit in het Sneekermeergebied lijkt ongunstig. Om voldoende draagkracht voor Kieviten te houden in de regio van het Sneekermeergebied is de aanwezigheid van geschikt foerageergebied van belang. Dat betreft vochtige, grazige weiden zonder wisselteelt, bij voorkeur oude (klei op) veenweiden, grenzend aan de geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden. Rust is daarbij een belangrijke factor.

Kemphaan

Huidige voorkomen

In het Sneekermeergebied laat de kemphaan een sterke voorjaarspiek zien in maart/april, die overeenkomt met andere Zuidwest-Friese gebieden waar slaappleaatsen liggen. Kemphanen foerageren in het Sneekermeergebied in natte, grazige, kruidenrijke winterpolders en geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden. Het Natura 2000-gebied vormde tot voor kort één van de grootste slaappleaatsen van de soort in Nederland. Over de periode 2001/2002-2005/2006 werd een gemiddeld seizoensmaximum berekend van 2.095 foeragerende kemphanen. De zomerpolders en boezemlanden vormden ook belangrijke slaappleaatsen, zoals Polder Meinesleat-Akkrumerrak, Aldhóf, Boksleat, Blaugerzen, Sâltepoel, Grutte en Lytse Griene, Graverij, Geaupolder en Potskar-noard. Ook de ondiepe moerasjes doen dienst als slaappleaats, zoals de ontpolderde terreinen Hearesyl, Graverij-oost en Tsjebbepolder. In 2005 betrof het duizenden kemphanen in de periode maart en april (Wymenga 2005), maar de laatste jaren zijn de aantallen beduidend lager (med. E. Wymenga, A&W). In 2011 bedroeg het seizoensmaximum van slapende Kemphanen 500 vogels (A&W / SOVON ongepubl.).

Trend en perspectief

Het gemiddelde seizoensmaximum foeragerende kemphanen lag tot voor kort boven het instandhoudingsdoel, maar dat is gezien de ontwikkelingen in Zuidwest-Fryslân nu waarschijnlijk niet meer het geval. Van de slaappleaatsen zijn geen aantallen bekend, maar ook daarvoor wordt een daling verwacht. Om draagkracht voor de soort te behouden is met name de aanwezigheid van natte, tamelijk kruidenrijke graslanden met een goed aanbod van insecten en larven, slakjes en regenwormen een eerste vereiste, alsook de aanwezigheid van rustige plasdrasse terreinen om te overnachten. De sterke achteruitgang heeft echter naar het zich laat aanzien weinig te maken met de Natura 200-gebieden zelf, maar veel meer met (o.a.) de veranderingen in de omringende graslandgebieden waar de vogels voedsel zoeken (Verkuyl 2010).

Grutto

Huidige voorkomen

De grutto gebruikt het gebied als slaappleaats en als foerageergebied, waarbij een sterke voorjaarspiek te zien is in maart. De slaappleaatsen bevinden zich in geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden, zoals Polder Meinesleat-Akkrumerrak, Aldhóf, Boksleat, Blaugerzen, Sâltepoel, Grutte en Lytse Griene, Graverij, Geaupolder en Potskar-noard. Ook ondiepe moerasjes doen dienst als slaappleaats, zoals de ontpolderde terreinen Hearesyl, Graverij-oost en Tsjebbepolder. Als foerageergebied gebruikt de grutto de geïnundeerde en droogvallende zomerpolders en boezemlanden, alsook de ondiepe moerasjes en winterpolders. Ook in dat geval pieken de aantallen in maart, met een gemiddeld aantal van bijna 2.000 vogels in de periode 2002/2003-2006/2007, waarbij maxima kunnen oplopen tot bijna 4.000 exemplaren. Het seizoensgemiddelde bedraagt 352 vogels. Doordat geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden in de loop van maart en april droogvallen zijn ze de rest van het voorjaar en zomer niet meer geschikt als slaappleaats. De ondiepe moerasjes van Hearesyl, Graverij en Tsjebbepolder zijn dat wel. In 2011 bedroeg het seizoensmaximum van slapende Grutto's 278 vogels ((A&W / SOVON ongepubl.).

Trend en perspectief

Er zijn onvoldoende telgegevens beschikbaar voor een trendanalyse. Het huidige gemiddelde aantal van de grutto (352 vogels) in het Sneekermeergebied ligt voor de foerageerfunctie boven het instandhoudingsdoel (110). Voor de slaapplaatsfunctie zijn onvoldoende telgegevens bekend. De landelijke tendens is negatief en de verwachting is dat de soort verder afneemt. De oorzaak hiervan is ondermeer een dalende broedpopulatie, waardoor ook minder grutto's gebruik maken van het Sneekermeergebied. Het perspectief voor de grutto is dan ook ongunstig.

Wulp

Huidig voorkomen

Het Sneekermeergebied heeft voor de wulp een functie als slaapplaats. De soort maakt hier gebruik van in het vroege voorjaar, waarbij de aantallen pieken in maart. Slaapplaatsen bevinden zich in geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden, zoals Polder Meinesleat-Akkrumerrak, Aldhóf, Bokseleat, Blaugerzen, Sâltepoel, Grutte en Lytse Griene, Graverij, Geaupolder en Potskar-noard. Ook de ondiepe moerasjes doen dienst als slaapplaats, zoals de ontpolderde terreinen Hearesyl, Graverij-oost en Tsjebbepolder. Doordat geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden in de loop van maart en april droogvallen zijn ze de rest van het voorjaar en zomer niet meer geschikt als slaapplaats. De totale aantallen wulpen kunnen oplopen tot ruim 1.700 (Wymenga 2005). In 2011 bedroeg het aantal slapende vogels maximaal 500 vogels (A&W / SOVON ongepubl.).

Trend en perspectief

Er zijn onvoldoende telgegevens beschikbaar voor een trendanalyse. Het is niet duidelijk of in de huidige situatie wordt voldaan aan het instandhoudingsdoel (1.000 vogels). Er zijn geen duidelijke aanwijzingen dat de geschiktheid van het gebied afneemt. Niet duidelijk is hoe de aantallen zich de toekomst zullen gaan ontwikkelen en het toekomstperspectief is dan ook onbekend.

3.5.2 Niet-broedvogels in Witte en Zwarte Brekken

Figuur 3.17 geeft de slaapplaatsen in de Witte en Zwarte Brekken weer van kleine rietgans, kolgans en brandgans gezamenlijk. Figuur 3.18 geeft de rust- en foerageergebieden weer van de verschillende eendensoorten gezamenlijk. Figuur 3.19 toont de slaap- en rustgebieden van steltlopers in de Witte en Zwarte Brekken. In de kaarten 'natuurbeleid' in hoofdstuk 4 worden de begrensde ganzenopvanggebieden buiten de Natura 2000-gebieden weergegeven. Het gaat hier om gebieden die door de provincie zijn aangewezen als foerageergebied voor ganzen en smienten waar de dieren niet mogen worden verjaagd.

Kleine rietgans

Huidig voorkomen

De Witte en Zwarte Brekken vormen van oudsher één van de belangrijkste overwinteringsgebieden van de kleine rietgans in Nederland. De soort overnacht er in geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden. De grote centrale eilanden De Krite, Deeklân en Lange Warren zijn daarvan de belangrijkste. De Krite wordt vanaf 1 oktober geïnundeerd, en is daarom tot begin november van het grootste belang. Na 1 november overstroomt ook de andere zomerpolders en verspreidt de soort zich ruimer in het gebied, in de gebieden Draaisleat, Wâldfeart, Broeresleat, Grutte Westpolder en De Staten. In de afgelopen tien jaar fluctueerden seizoensmaxima op de slaapplaatsen tussen 585-12.000 exemplaren, met een tienjarig gemiddelde van 5.800 vogels in de periode 1998/1999-2007/2008 (FFF-Slaapplaatsentelgroep Fryslân, ongepubl.). Belangrijke foerageergebieden liggen tussen het Natura 2000-gebied en de dorpen Jutrijp en Hommerts. Sinds 2005 worden ganzen in dit

graslandgebied verjaagd, om vraatschade te voorkomen, waarmee geschikt foerageergebied rond de slaapplaats sterk is gereduceerd in omvang (Kleefstra 2010). Ook direct ten westen van de twee dorpen, in de regio tussen IJlst en Heeg waar kleine rietganzen eveneens regelmatig foerageerden, ontbreekt opvanggebied.

Trend en perspectief

De aantallen kleine rietganzen op de slaapplaatsen zijn sinds het seizoen 1998/1999 gedaald van ruim 10.000 naar slechts 585 stuks. Het resulteerde in een gemiddeld seizoensmaximum van 5.800 over de periode 1998/1999-2007/2008 (FFF-Slaapplaatsentelgroep Fryslân, ongepubl.), wat beneden de instandhoudingsdoelstelling ligt (7.700 vogels). Ook de gemiddelde seizoensmaxima op de foerageergebieden rond het gebied liggen inmiddels ver onder deze waarde, met een gemiddeld seizoensmaximum van 2.000 vogels; er is een significant negatieve trend berekend (Van Roomen *et al.* 2007). Grote foerageergebieden zonder verjaging liggen op relatief grote afstand van de slaapplaats en de slaapplaats is vermoedelijk nog amper in trek (Kleefstra 2010). Het toekomstperspectief voor de kleine rietgans in de Witte en Zwarte Brekken is door het onvoldoende voorhanden zijn van geschikt foerageergebied zeer ongunstig.

Kolgans

Huidig voorkomen

Slaapplaatsen bevinden zich in geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden. Belangrijke slaapplaatsen zijn de centrale eilanden De Krite, Deeklân en Lange Warren, maar ook in de randen van het gebied overnachten substantiële aantallen (duizenden kolgans) in zomerpolders als Draaisleat, Wâldfeart, Broeresleat en Grutte Westpolder. In het zuidoostelijke deel van het gebied vormt het ondiepe moeras van het ontpolderde gebied De Staten een belangrijke slaapplaats. Belangrijke foerageergebieden lagen tussen het Natura 2000-gebied en de dorpen Jutrijp en Hommerts. Sinds 2005 worden ganzen in dit graslandgebied verjaagd ter voorkoming van vraatschade, waarmee geschikt foerageergebied rond de slaapplaats is gereduceerd in omvang. Van oktober tot en met maart liggen maandgemiddelden tussen 7.000-12.000 vogels. Het gemiddelde seizoensmaximum van de kolgans op de slaapplaatsen in de periode 1998/1999-2007/2008 bedraagt 15.400 (FFF-Slaapplaatsentelgroep Fryslân, ongepubl.).

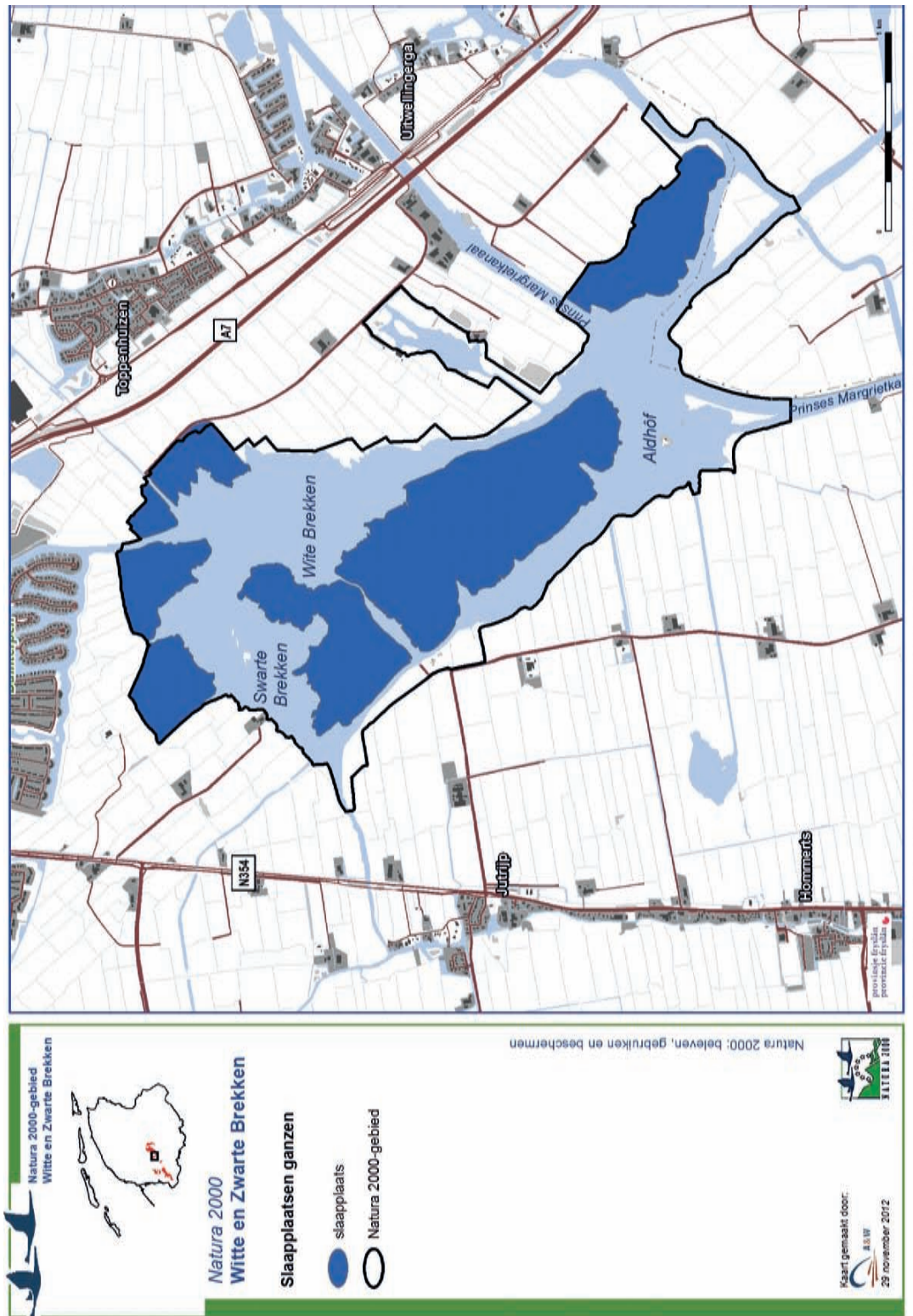
Trend en perspectief

Tot en met het seizoen 2004/2005 is het seizoensmaximum toegenomen van ruim 10.000 naar 31.700 stuks. Sinds dat seizoen zijn aantallen afgenomen tot een seizoensmaximum van ruim 12.000 exemplaren in het seizoen 2007/2008 (FFF-Slaapplaatsentelgroep Fryslân, ongepubl.). Grote opvanggebieden zonder verjaging liggen nu op relatief grote afstand van de slaapplaats. De huidige populatie van de kolgans in de Witte en Zwarte Brekken ligt nog altijd boven het instandhoudingsdoel (9.700 kolgans). Het toekomstperspectief voor de kolgans lijkt daardoor gunstig, ondanks de opgetreden daling in de aantallen en de vermindering van geschikt foerageergebied. Het huidige areaal foerageergebied wordt vooralsnog voldoende beschouwd voor de aantallen van het instandhoudingsdoel, maar het is wel zaak om de aantallen te blijven volgen.

Brandgans

Huidig voorkomen

Slaapplaatsen bevinden zich in geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden. Belangrijke slaapplaatsen zijn de centrale eilanden De Krite, Deeklân en Lange Warren, maar ook in de randen van het gebied overnacht de soort in zomerpolders als Draaisleat, Wâldfeart, Broeresleat en Grutte Westpolder.

Bronnen: © De auteursrechten en databankrechten: topografie: TD Kadaster / Natura 2000: Directie Natuur ministerie van EL&I (4-1-2011) / gemeentegrenzen: CBS (2009) telex: 1318_171a/291120 12/jm/foos

Figuur 3.17. Slaapplaatsen van ganzen in de Witte en Zwarte Brekken. Zie de tekst voor details per soort.

In het zuidoostelijke deel van het gebied vormt het ondiepe moeras van het ontpolde gebied De Staten een slaapplaats. De belangrijke foerageergebieden liggen tussen het Natura 2000-gebied en de dorpen Jutrijp en Hommerts. Sinds 2005 worden ganzen in dit graslandgebied verjaagd ter voorkoming van vraatschade, waarmee geschikt foerageergebied rond de slaapplaats is gereduceerd in omvang. Het belangrijkste foerageergebied ligt nu aan weerszijden van De Staten. De aantallen pieken in maart met een maandgemiddelde van 16.800 vogels. In de maanden oktober tot en met december gaat het om maandgemiddelden van slechts enkele honderden brandganzen. Het gemiddelde seizoensmaximum op de slaapplaatsen in de periode 1998/1999-2007/2008 bedraagt ruim 7.500 (FFF-Slaapplaatsentelgroep Fryslân, ongepubl.).

Trend en perspectief

De aantallen brandganzen op de slaapplaatsen worden sinds het seizoen 1998/1999 jaarlijks gemonitord. In deze periode laat de soort sterk wisselende aantallen zien. De winters van 2002/2003 en 2005/2006 kenden sterke seizoenspieken van rond de 25.000 vogels. In andere winterseizoenen bedroeg het seizoensmaximum slechts enkele honderden tot een kleine 10.000. De trend is daarmee onzeker. De huidige populatie ligt boven het instandhoudingsdoel (6.200 ganzen) en laat geen duidelijke trend zien. Door verjaging is het areaal geschikt foerageergebied rond de slaapplaatsen afgenomen. Desondanks lijkt de grootte en de kwaliteit van het slaapplaatsen en foerageergebieden voldoende voor realisering van het instandhoudingsdoel. Het toekomstperspectief voor de brandgans in Witte en Zwarte Brekken is vooralsnog gunstig, maar net als bij de kolgans is het zaak om de aantallen te blijven volgen.

Smient

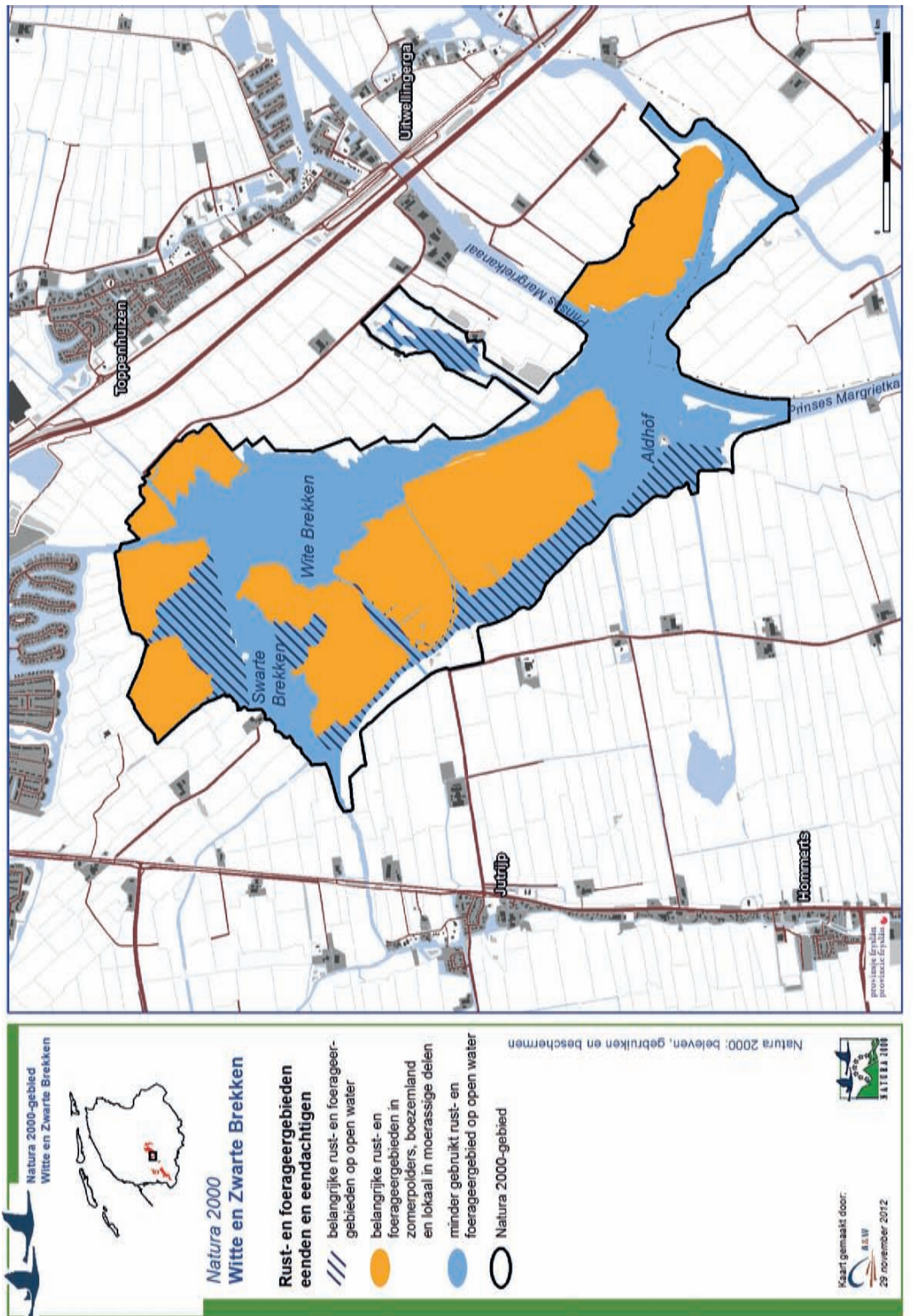
Huidig voorkomen

Binnen het gebied Witte en Zwarte brekken vormen zowel de diepere wateren als de ondiep geïnundeerde zomerpolders van de centrale eilanden belangrijke dagrustplaatsen. Het betreft de open wateren van de plassen Swarte Brekken, Wite Brekken, Easterwimerts, de Leienpoel en, naast de centrale eilanden, de zomerpolders Draaisleat, Wâldfeart, Broeresleat en Grutte Westpolder. Ook ondiepe moerasjes worden gebruikt als rustplaats, zoals De Staten. De meeste smienten maken in de periode oktober-maart gebruik van het open water van de Wite en Swarte Brekken. De aantallen zijn het hoogst in november en december met gemiddeld ruim 3.500 smienten per maand en kunnen sterk fluctueren van enkele honderden tot ruim 7.000 vogels. Datzelfde geldt voor maart, een maand waarin het gemiddeld om ruim 2.000 smienten gaat. Het seizoensgemiddelde bedraagt 1.500 smienten.

Trend en perspectief

Ten opzichte van begin jaren negentig is de smient in de Witte en Zwarte Brekken sterk afgenomen. In de afgelopen tien jaar handhaaft de soort zich in kleinere aantallen in het gebied, waarbij het in recente winters om gemiddeld een kleine 1.500 smienten gaat. Dit is hoger dan het instandhoudingsdoel (1.100 vogels). Voor behoud van deze populatie is rust in het gebied in de periode september-maart van belang, zodat de soort er overdag ongestoord kan verblijven. Door toenemende waterrecreatie in voor- en naseizoen neemt de geschiktheid van het gebied voor de smient af. Ook de aanwezigheid van natte graslanden in de omgeving van het gebied is van belang, bij voorkeur grenzend aan de dagrustplaatsen. Het toekomstperspectief voor de smient in Witte en Zwarte Brekken is als gunstig beoordeeld, mits voldoende rust blijft gewaarborgd.

Figuur 3.18.
Rust- en foerageergebied van eenden in de Witte en Zwarte Brekken. Zie de tekst voor details per soort.

Krakeend

Huidig voorkomen

De ondiepe wateren van geïnundeerde zomerpolders en plasdrasse moerasjes zijn de belangrijkste verblijfplaatsen van de krakeend, waar zowel gefoerageerd als gerust wordt. Ook luwe plekken van de boezemwateren in het gebied worden benut, vooral om er te rusten. Datzelfde geldt voor beschutte waterpartijen van poelen en moerasjes, waaronder de Leienpoel en De Staten. Welke plekken benut worden varieert naar gelang de weersomstandigheden, in het bijzonder de windrichting. Krak-eenden zijn in het gebied in het winterseizoen het talrijkst in de maanden september en maart. De najaarspiek in september bedraagt gemiddeld zo'n 200 vogels, de voorjaarspiek in maart gemiddeld 130. In de tussenliggende maanden zijn aantallen kleiner met gemiddeld minder dan 100 exemplaren.

Trend en perspectief

Voor een betrouwbare lange termijn-trend zijn onvoldoende gegevens beschikbaar. Op de kortere termijn (periode 2001/2002-2005/2006) lijken de aantallen tamelijk stabiel te zijn met een seizoensgemiddelde van 75 vogels. De huidige populatie ligt daarmee boven het instandhoudingsdoel (70 vogels). Het handhaven van rust in het gebied in de najaarsmaanden (september/oktober) en de vroege voorjaarsmaanden (februari-april) is van belang, gelet op de gevoeligheid voor verstoring door water- en landrecreatie. Het perspectief voor de krakeend kan als gunstig kan worden beoordeeld, mits inderdaad sprake is van voldoende rust.

Wintertaling

Huidig voorkomen

Binnen de grenzen van het gebied foerageert de soort met name in het ondiepe water van geïnundeerde zomerpolders, zoals de centrale eilanden De Krite, Deeklân en Lange Warren en de kleinere zomerpolders in de rand van het gebied, zoals Draaisleat, Wâldfeart, Broeresleat en Grutte Westpolder. Met name plekken met wat ruige vegetatie, waarin de soort dekking kan vinden om te rusten, zijn favoriet. Ook het ondiepe moeras van het ontpolderde De Staten is van belang. Op deze plekken wordt tevens gerust, zoals de soort ook rustige luwteplekken opzoekt op het open boezemwater in het gebied (Easterwimerts, Swarte Brekken, Wite Brekken). De verspreiding van rustende wintertalingen hangt evenals bij de meeste eendensoorten ook samen met weersomstandigheden, in het bijzonder de windrichting. Wintertalingen zijn het hele winterseizoen - van september tot en met april - aanwezig. Het betreft maandgemiddelden die rond de 500 vogels liggen, met een duidelijke seizoenspiek in maart van gemiddeld bijna 1.000 wintertalingen.

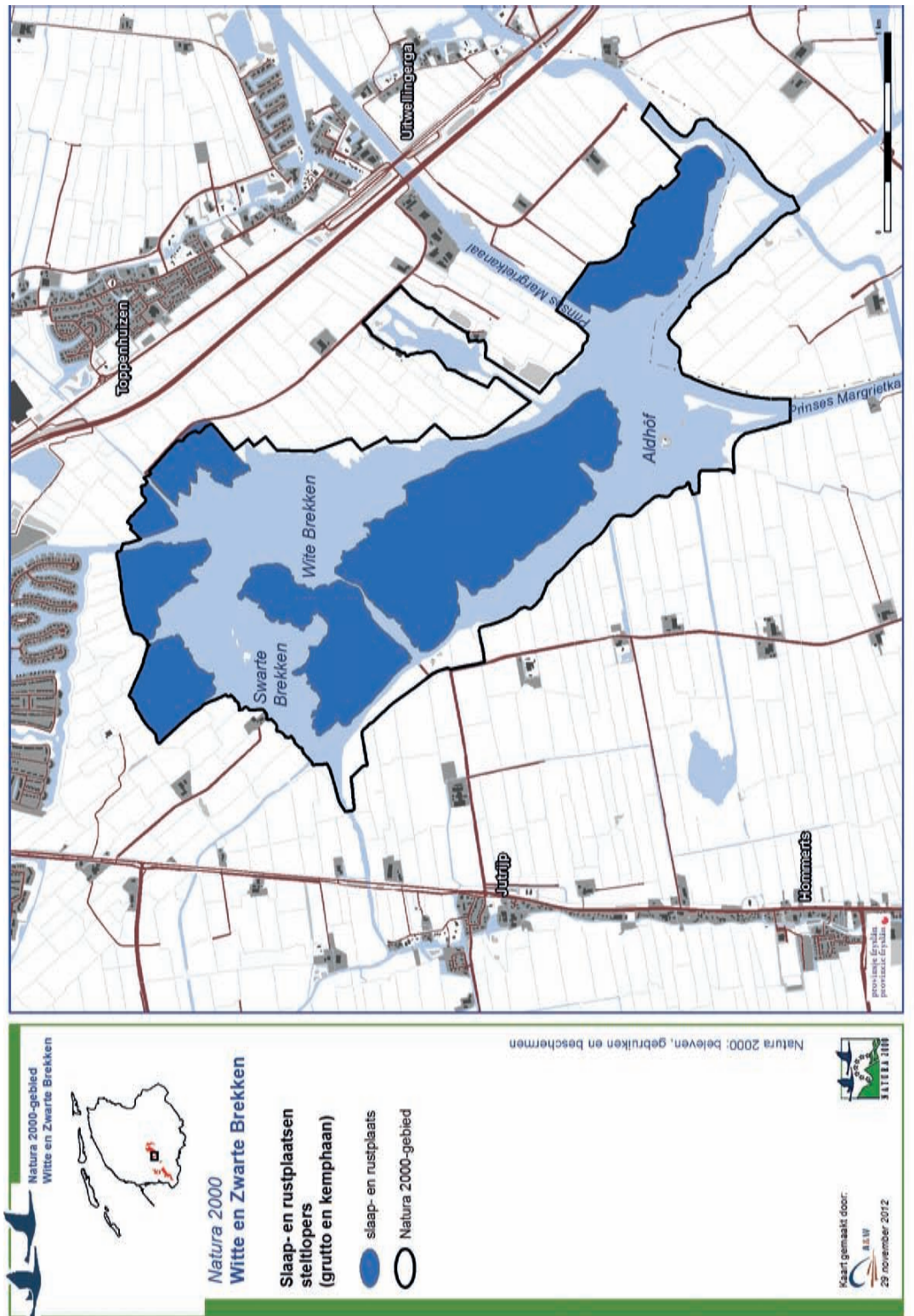
Trend en perspectief

Er zijn onvoldoende gegevens om een betrouwbare trend te berekenen. De huidige populatie van de wintertaling ligt boven het instandhoudingsdoel (340 vogels). Er zijn geen aanwijzingen dat de grootte en de kwaliteit van het leefgebied afnemen. Het toekomstperspectief voor de Wintertaling in Witte en Zwarte Brekken is als gunstig beoordeeld.

Slobeend

Huidig voorkomen

Binnen de grenzen van het gebied foerageert de soort vooral in het ondiepe water van geïnundeerde zomerpolders, zoals de centrale eilanden De Krite, Deeklân en Lange Warren en de kleinere zomerpolders in de rand van het gebied, zoals Draaisleat, Wâldfeart, Broeresleat en Grutte Westpolder. Ook in het ondiepe moeras van De Staten wordt gefoerageerd. Op dit soort plekken wordt tevens gerust, zoals de soort ook rustige luwteplekken opzoekt op het open boezemwater in het gebied (Easterwimerts, Swarte Brekken, Wite Brekken) en in beschutte poelen (Leienpoel).

Bronnen: © De auteursrechten en databankrechten: topografie: TD Kadaster / Natura 2000: Directie Natuur ministerie van EL&I (4-1-2011) / gemeentegeregistreer: CBS (2011) - tel.nr. 1316_175a/29112012/jm/hoos

Figuur 3.19.
Slaap- en rustgebieden van steltlopers in de Witte en Zwarte Brekken. Zie de tekst voor details per soort.

De verspreiding van rustende slobeeden hangt net als bij de meeste eendensoorten ook samen met weersomstandigheden, in het bijzonder de windrichting. Slobeeden zijn gedurende het hele winterseizoen in de Witte en Zwarte Brekken aanwezig met kleine aantallen van gemiddeld 50-100 per maand. In maart vertoont de soort een sterke voorjaarspiek met gemiddeld ruim 500 slobeeden. Deze voorjaarsaantallen kunnen variëren van ruim 200 tot bijna 900 exemplaren.

Trend en perspectief

Voor een betrouwbare trendbeoordeling zijn onvoldoende gegevens beschikbaar. De huidige populatie van de Slobeed in de Witte en Zwarte Brekken ligt onder het instandhoudingsdoel (100 vogels). De afgelopen jaren lijkt de populatie af te zijn genomen. De oorzaak hiervan is niet duidelijk. Mogelijk speelt het ontbreken van voldoende rust een rol. Het toekomstperspectief voor de slobeed in Witte en Zwarte Brekken is wordt vooralsnog als ongunstig beoordeeld.

Kemphaan

Huidig voorkomen

Kemphanen maken tijdens de voorjaarstrek gebruik van de slaappleatsen in de Witte en Zwarte Brekken. Deze slaappleatsen behoorden samen met die langs de Friese IJsselmeerkust tot de belangrijkste in Nederland. Binnen het Natura 2000-gebied gaat het vooral om de geïnundeerde centrale eilanden De Krite, Deeklân en Lange Warren en het ondiepe moeras in De Staten. De soort piekt hier in de maanden maart en april. Het aantal slapende vogels is de laatste jaren sterk afgenomen, van vele duizenden in 2001 en 2004 (Wymenga 2005) tot 1000 in 2011 (A&W en SO-VON ongepubl.). Ook overdag werden hier tot voor kort veel foeragerende kemp-hanen aangetroffen in en direct rond de geïnundeerde zomerpolders. In de periode 2002/2003-2006/2007 ging het in april om gemiddeld zo'n 2.000 kemphanen, met soms maxima van ruim 8.000 exemplaren. Een betrouwbare maandgemiddelde kan echter niet worden berekend. De soort foerageert tevens in graslanden rond het gebied, die hoofdzakelijk binnen een straal van 3 km vanaf de slaappleatsen lijken te liggen.

Trend en perspectief

Het aantal slapende vogels (1000 in 2011) is ruim onder het instandhoudingsdoel (6.300) terecht gekomen. De staat van instandhouding is daarom ongunstig.

Grutto

Huidig voorkomen

Grutto's maken in het vroege voorjaar gebruik van de slaappleatsen in de Witte en Zwarte Brekken. Deze slaappleatsen behoren tot de belangrijkste in Nederland. Het gaat daarbij vooral om de geïnundeerde centrale eilanden De Krite, Deeklân en Lange Warren en het ondiepe moeras van De Staten. De soort piekt hier in de maanden maart en april, waarbij aantallen konden oplopen tot ruim 5.000 vogels. Later in het voorjaar zijn de slaappleatsen - afgezien van De Staten - niet meer geschikt, omdat de zomerpolders dan niet meer met boezemwater geïnundeerd zijn. In 2011 bedroeg het maximum aantal slapende Grutto's slechts 388, waarbij opgemerkt dient te worden dat De Staten toen niet geteld is (A&W en SOVON, ongepubl.).

Ook overdag worden er in maart nog relatief veel foeragerende grutto's aangetroffen. In de periode 2002/2003-2006/2007 ging het om gemiddeld zo'n 1.750 grutto's, met soms maxima van ruim 2.700 exemplaren. De soort foerageert in graslanden rond het gebied, die hoofdzakelijk binnen een straal van 3 km vanaf de slaappleatsen lijken te liggen, alsook in de plasdras staande en droogvallende graslanden van de zomerpolders en boezemlanden.

Trend en perspectief

Omdat het aantal slapende vogels in 2011 - bij gebrek aan tellingen in De Staten, mogelijk is onderteld, is het niet duidelijk of het instandhoudingsdoel (940 vogels) gerealiseerd wordt. De landelijke tendens is negatief en de verwachting is dat de soort verder afneemt, waardoor het toekomstperspectief negatief is. De oorzaak hiervan is ondermeer een dalende broedpopulatie, waardoor ook minder grutto's gebruik maken van de Witte en Zwarte Brekken.

3.5.3

Niet-broedvogels in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.

Figuur 3.20 geeft de slaapplaatsen in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. weer van kleine rietgans, kolgans en brandgans gezamenlijk. Figuur 3.21 geeft de rust- en foerageergebieden weer van de verschillende eendensoorten gezamenlijk. Figuur 3.22 toont de slaap- en rustgebieden van steltlopers in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. In de kaarten 'natuurbeleid' in hoofdstuk 4 worden de begrensd gan-zenopvanggebieden buiten de Natura 2000-gebieden weergegeven. Het gaat hier om gebieden die door de provincie zijn aangewezen als foerageergebied voor gan-zen en smienten waar de dieren niet mogen worden verjaagd.

Kleine rietgans

Huidig voorkomen

Het Natura 2000-gebied De Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving vormt de kern van het verspreidingsgebied van de kleine rietgans in Fryslân. Belangrijke gebieden zijn het open water (en enkele kleine stukken boezemland en zomerpolder) van de Blauhúster Puollen (It Fliet, Sipkemar en Reidmar), Bombrekken, Ringwiel, Grutte Gaastmar en Sãnmar. Of De Fluezen benut worden als slaapplaats is onduidelijk. Wel is bekend dat het moerassige deel van de Gouden Boaium gebruikt wordt als slaapplaats. Omdat integrale slaapplaatstellingen van het hele Natura 2000-gebied ontbreken, is het totale aantal kleine rietganzen op de slaapplaatsen niet bekend. De foerageergebieden liggen met name rond de Aldegeaster Brekken. Ze vormen de belangrijkste pleisterplaatsen van kleine rietganzen in Nederland. Ze liggen rond dorpen als Greonterp, Westhem, Aldegea (W.), Idzega, Sandfirten, Gaastmeer, Heeg en Nijhuizum. Voor de periode 1999/2000-2003/2004 werd hier een gemiddeld seizoensmaximum van 27.400 vogels berekend. Voor de pleisterplaatsen die grenzen aan De Fluezen en de Hegemer Mar betreft dit een gemiddelde van 12.800 in dezelfde periode (Van Roomen *et al.* 2006).

Trends en perspectief

Omdat integrale slaapplaatstellingen van het Natura 2000-gebied als geheel ontbreken, is er geen trend van de kleine rietgans op de slaapplaatsen te geven. Tellingen van (de boezemlanden van) de Bombrekken en de Reidmar indiceren fluctuerende aantallen die op de langere termijn stabiel lijken te zijn (17.000-22.000 individuen; FFF-Slaapplaatsentelgroep Fryslân, ongepubl.). De aantallen in de foerageergebieden direct rond het gebied indiceren zowel op de lange termijn (sinds halverwege jaren '70) als op de korte termijn (afgelopen 10 jaar) een toename (Van Roomen *et al.* 2006). Ondanks dat er geen integrale tellingen zijn verricht, kan gesteld worden dat het aantal kleine rietganzen zeer waarschijnlijk boven het instandhoudingsdoel (20.500 exemplaren) ligt. Er zijn geen aanwijzingen dat de grootte en de kwaliteit van het leefgebied afnemen, zodat het toekomstperspectief voor de kleine rietgans in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. als gunstig kan worden beoordeeld. Een voorwaarde daarbij is dat zowel in de foerageergebieden als de slaapplaatsen voldoende rust wordt gewaarborgd.

Kolgans

Huidig voorkomen

Het zwaartepunt van de verspreiding van de kolgans in dit Natura 2000-gebied

ligt rond De Fluezen en de Hegemer Mar. Concentraties houden zich op in vrijwel alle graslandgebieden binnen een straal van 2-3 km vanaf de rand van het gebied. De belangrijkste slaapplaats bij De Fluezen is Polder de Samenvoeging, waar de aantallen kunnen oplopen tot ruim 15.000 Kolganzen (Kleefstra *et al.* 2002). Elders in het gebied wordt tevens overnacht in geïnundeerde boezemlanden en plasdrasse moerassen langs de oevers van De Fluezen en de Hegemer Mar. Betrouwbare aantalsopgaven zijn echter niet voorhanden. De regio van de Aldegeaster Brekken herbergt kleinere aantallen. Tellingen van foeragerende kolganzen in de polders rond de meren en poelen leidden daar tot een gemiddeld seizoensmaximum van 10.400 individuen over de periode 1999/2000-2003/2004 (Van Roomen *et al.* 2006). Deels gaat het hier echter om kolganzen die overnachten aan de IJsselmeerkust (o.a. Workumerwaard). Binnen de grenzen van het gebied wordt overnacht in de geïnundeerde zomerpolders en de boezemlanden van de Aldegeaster Brekken (Bombrekken), Blauhúster Puollen (Reidmar), Grutte Gaastmar/Sânmar en Ringwiel. Het gaat hier doorgaans om enkele duizenden exemplaren, wat kan oplopen tot bijna 10.000 exemplaren (Kleefstra *et al.* 2002).

Trend en perspectief

Door onvoldoende tellingen is er over de trend van de soort met betrekking tot de slaapplaatsfunctie geen betrouwbare indicatie te geven. Tellingen in foerageergebieden rond het Natura 2000-gebied indiceren voor zowel de lange als korte termijn een toename (van Roomen *et al.* 2006). Op basis van de tellingen in de aangrenzende foerageergebieden en de aantallen die bekend zijn van enkele slaapplaatsen kan geconcludeerd worden dat het instandhoudingsdoel (6.700 kolganzen) jaarlijks ruimschoots gehaald wordt. Er zijn geen aanwijzingen dat de grootte en de kwaliteit van het leefgebied afnemen. Het toekomstperspectief voor de kolgans in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. is dan ook gunstig. Een voorwaarde daarbij is dat zowel in de foerageergebieden als de slaapplaatsen sprake is van voldoende rust.

Brandgans

Huidig voorkomen

De regio van de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. behoort tot de belangrijkste overwinteringsgebieden van de brandgans in Nederland. Belangrijke slaapplaatsen liggen rond de Aldegeaster Brekken, waaronder (de geïnundeerde zomerpolders) van de Blauhúster Puollen, de Bombrekken, het Ringwiel en Grutte Gaastmar en Sânmar. Aantallen kunnen hier oplopen tot ruim 50.000 brandganzen. In hoeverre zomerpolders langs De Fluezen benut worden als slaapplaats is onduidelijk. Alleen van Polder de Samenvoeging is bekend dat er meer dan 10.000 brandganzen op de slaapplaats aanwezig kunnen zijn (Kleefstra *et al.* 2002). Rond de Hegemer Mar wordt in relatief kleine aantallen (1.000-2.000) overnacht op de Lange Hoek en in het moerasje van de Gouden Boaium. Het foerageergebied ligt op de graslandpolders rond de Aldegeaster Brekken en De Fluezen.

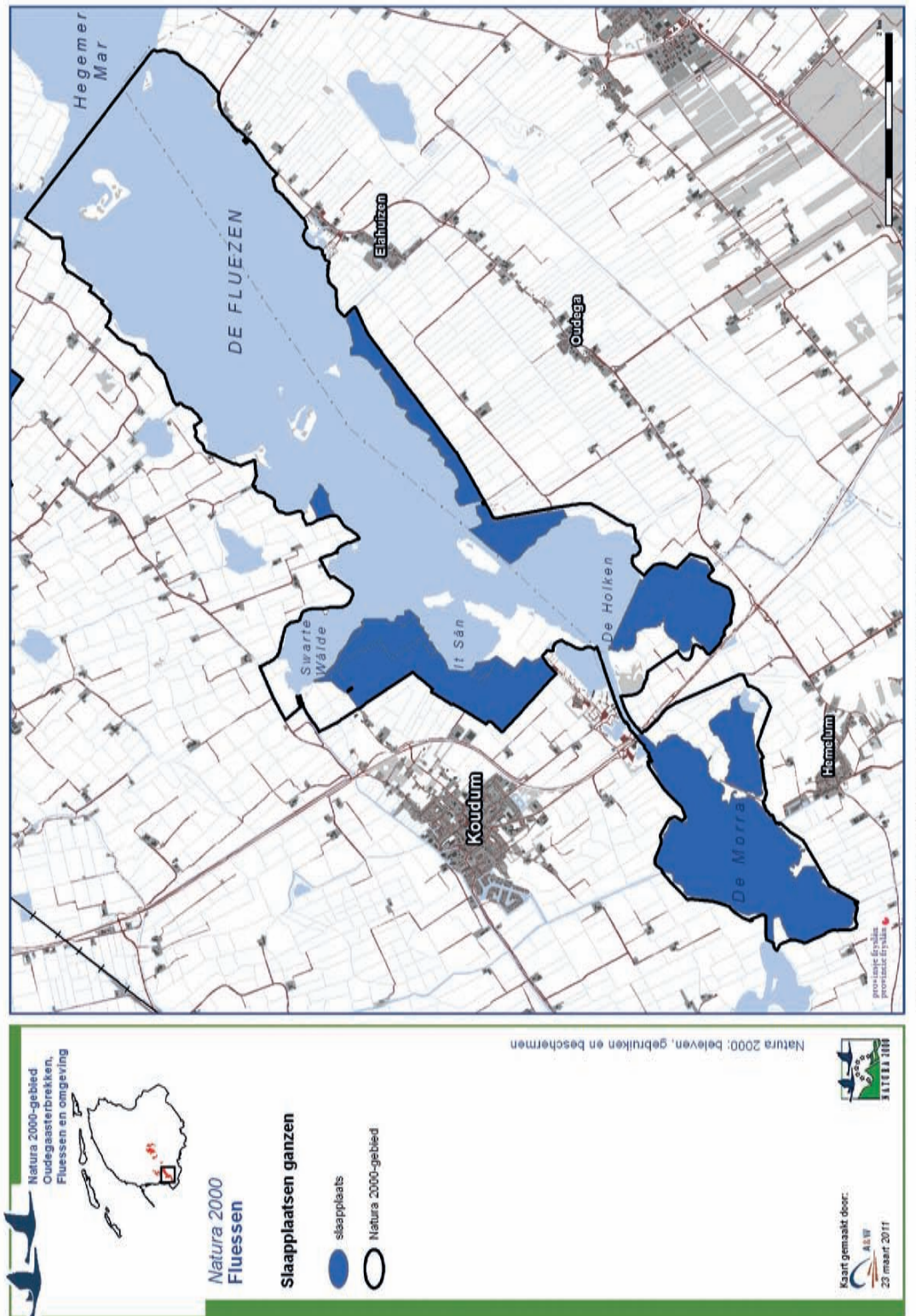
Trend en perspectief

Omdat integrale slaapplaatstellingen van het hele Natura 2000-gebied ontbreken, is geen actuele trend van de brandgans op de slaapplaatsen te geven. De aantallen op de foerageergebieden direct rond het gebied indiceren zowel op de lange termijn (sinds halverwege jaren '70) als op de korte termijn (afgelopen 10 jaar) een toename (Van Roomen *et al.* 2006). Op basis van de beschikbare tellingen is het de verwachting dat de soort jaarlijks de 30.000 zal overschrijden, maar of gemiddeld genomen de instandhoudingsdoelstelling gehaald wordt, is onduidelijk. Er zijn geen aanwijzingen dat de grootte en de kwaliteit van het leefgebied verder zullen afnemen. Het toekomstperspectief voor de brandgans in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. is door het ontbreken van voldoende telgegevens onduidelijk.

Smient

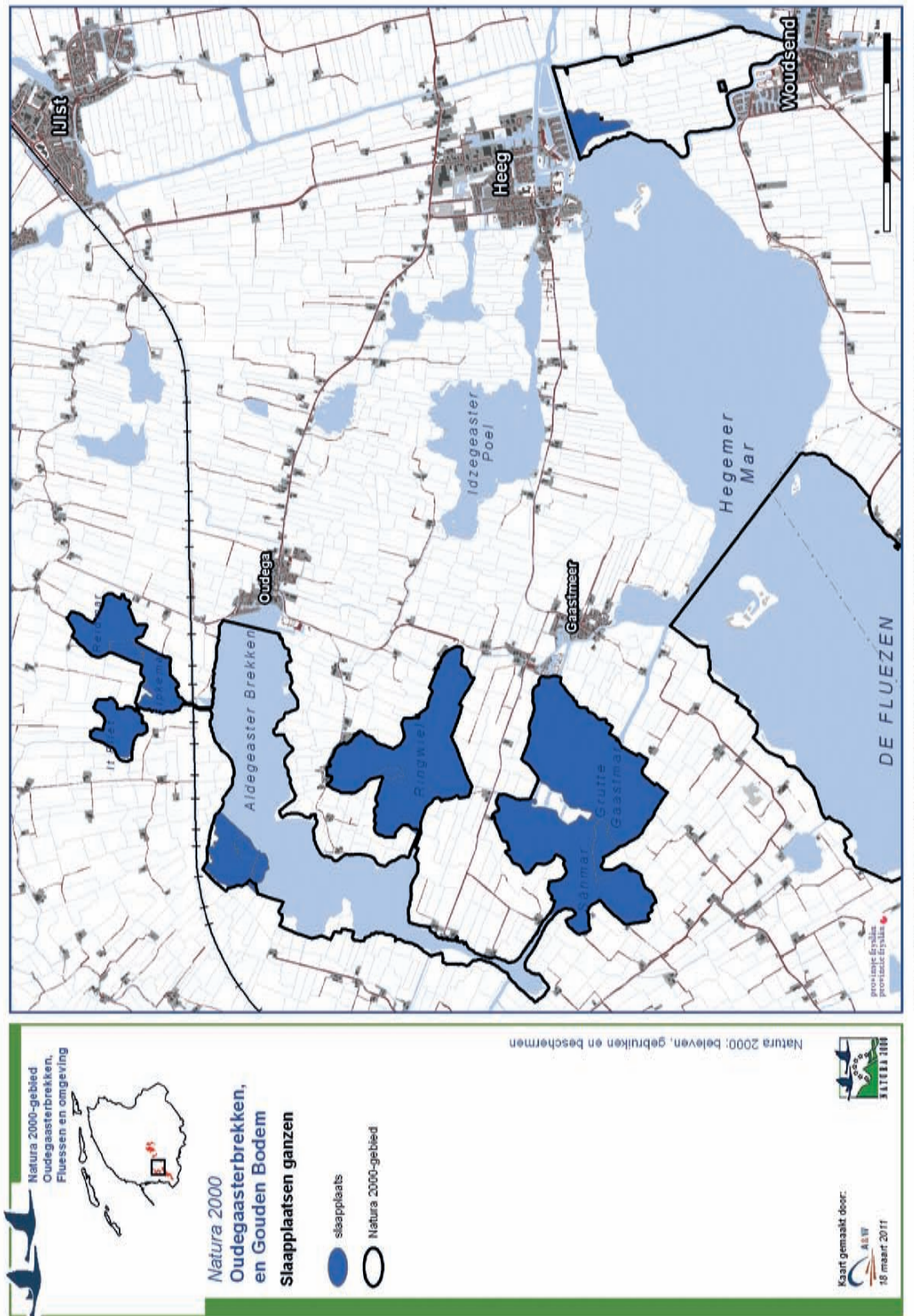
Huidig voorkomen

De meeste smienten zijn aanwezig in de periode november-maart. De aantallen pieken in februari met gemiddeld ruim 8.000 vogels. De vogels verspreiden zich over het gehele gebied, waarbij vooral gebruik wordt gemaakt van de grotere open meren en plassen en in mindere mate van poelen en geïnundeerde zomerpolders en boezemlanden om te rusten. Gefoerageerd wordt op grasland, maar ook op polderdijken, oevers van zomerpolders en boezemlanden.

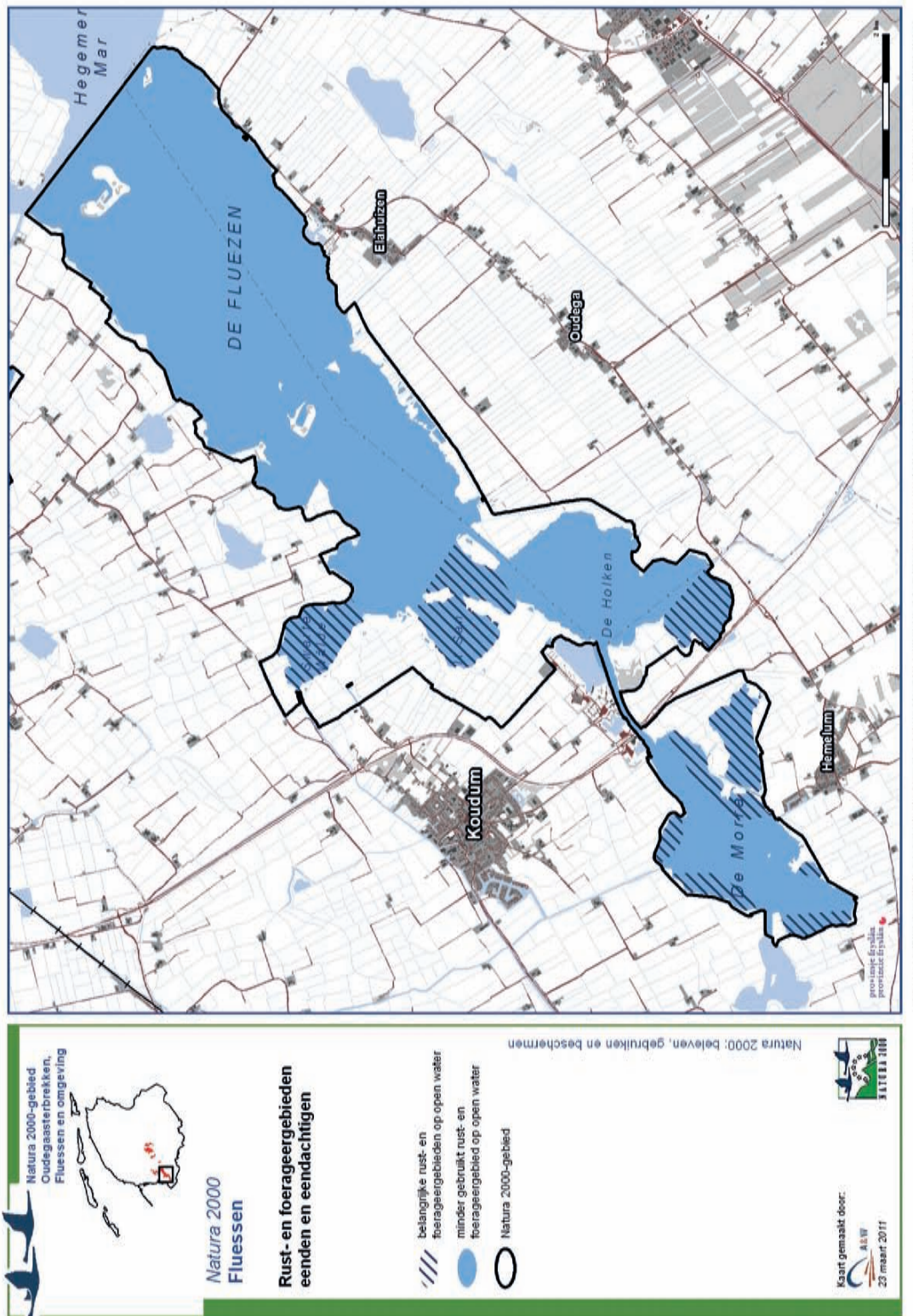
Figuur 3-20a.
Slaapplaatsen van ganzen in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.. Zie de tekst voor details per soort.

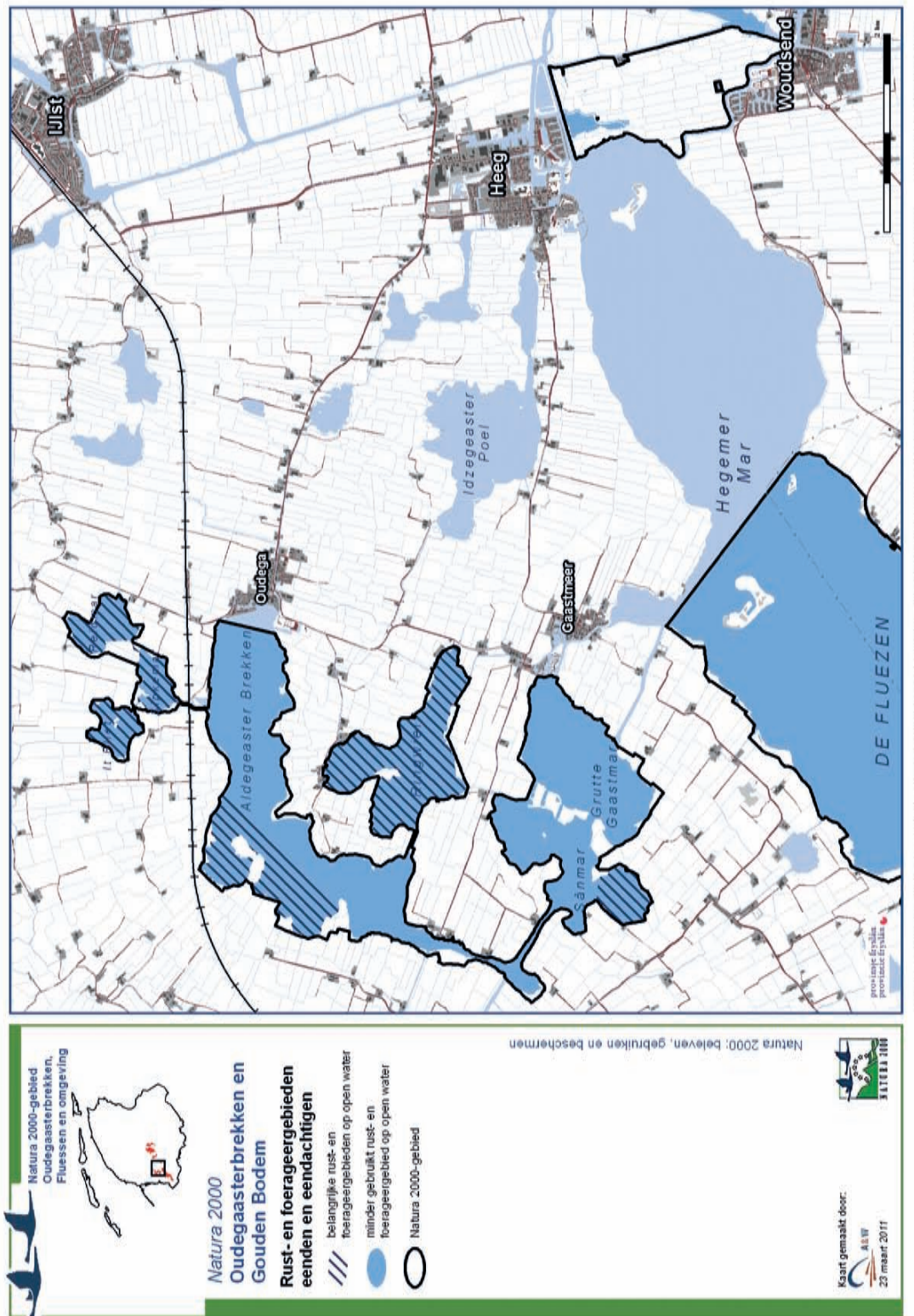

Figuur 3-20b.
Slaapplaatsen van ganzen in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.. Zie de tekst voor details per soort.

Figuur 3.21a.
Rust- en foerageergebied van eenden in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. Zie de tekst voor details per soort.

Figuur 3.21b.
Rust- en foerageergebied van eenden in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. Zie de tekst voor details per soort.

Trend en perspectief

De trend van de smient is sinds halverwege jaren negentig stabiel, waarbij het jaarlijks gaat om seizoensgemiddelde van 2.000-3.000 vogels. De laatste jaren lijkt, gezien de dalende seizoensgemiddelden, echter sprake te zijn van een afname. Voor de periode 2001/2002-2005/2006 betrof het gemiddelde seizoensgemiddelde circa 2.500, wat lager is dan het instandhoudingsdoel (2.700 vogels). De oorzaak van deze afname is onduidelijk. Voor behoud van deze populatie is rust in het gebied in de periode september-maart van belang, zodat de soort er overdag ongestoord kan verblijven. Verlenging van het watersportseizoen tot in oktober kan daarom wringen met de doelstellingen voor de smient. Het toekomstperspectief voor de smient in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. is ongunstig.

Kuifeend

Huidig voorkomen

Het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. behoort tot de belangrijkste overwinteringsgebieden van de kuifeend in Nederland. Deze eend maakt gebruik van alle open boezemwateren van de meren en poelen, zowel De Fluezen, Hegemer Mar, Aldegeaster Brekken als kleinere wateren als De Morra, Fûgelhoeke, Grutte Gaastmar, Sånmar, Ringwiell en Blauhúster Puollen. Hier wordt gefoerageerd en in luwtezones rust de soort. In september lopen de aantallen hier op van gemiddeld een kleine 1.000 naar bijna 6.000 in november. Daarna fluctueren de aantallen rond dit aantal tot en met februari, waarna ze in maart en april weer afnemen.

Trend en perspectief

De gegevens van de kuifeend in het gebied zijn nog ontoereikend voor een betrouwbare trendanalyse. Het seizoensgemiddelde over 2001/2002-2005/2006 bedraagt 2.150 kuifeenden. Het huidige aantal ligt daarmee onder het instandhoudingsdoel (2.400 kuifeenden). De oorzaak hiervan is niet duidelijk. Mogelijk dat de kwaliteit is afgenomen door toename van verstoring. Het toekomstperspectief voor de kuifeend in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. is dan ook ongunstig.

Nonnetje

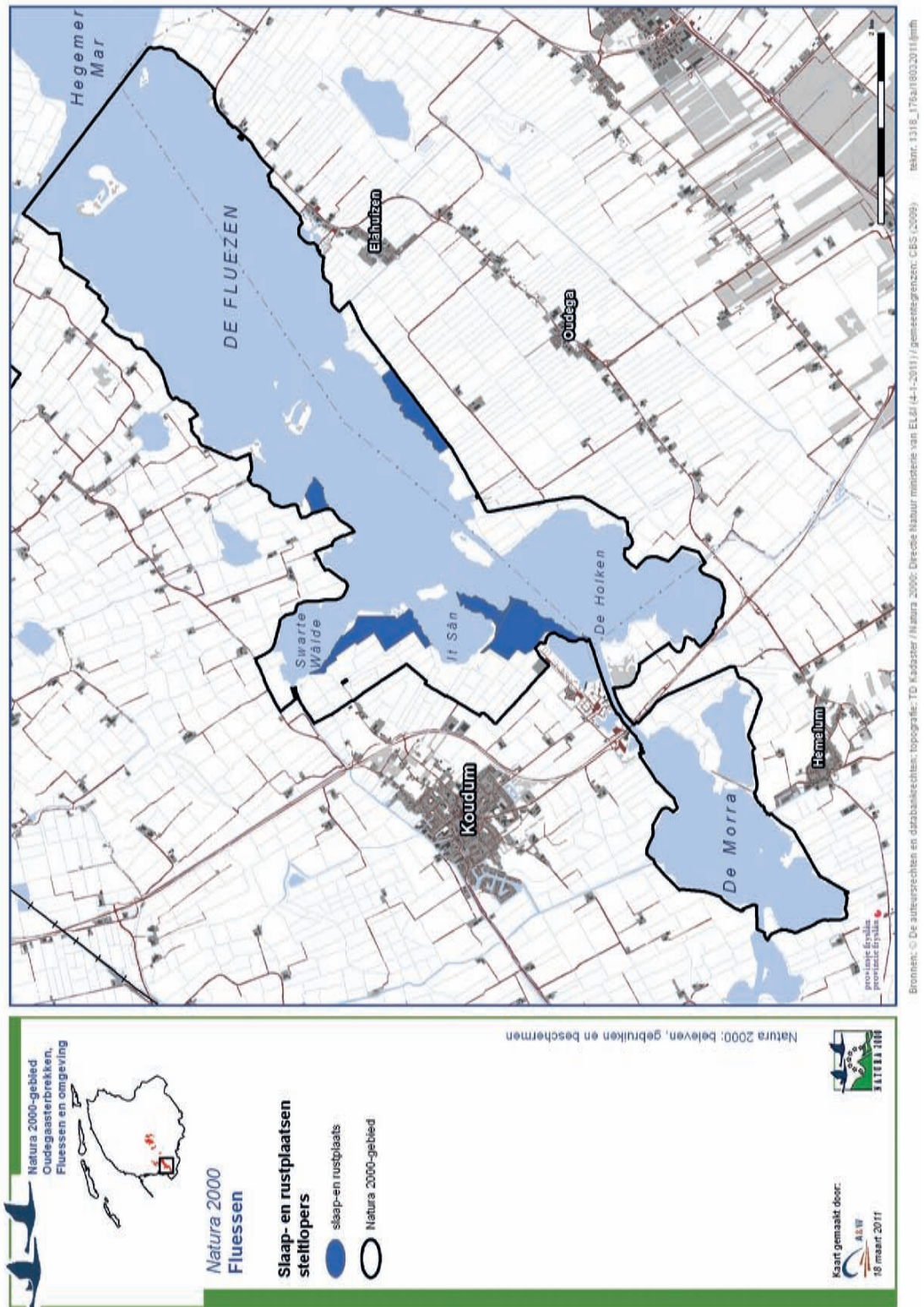
Huidig voorkomen

Dit Natura 2000-gebied behoort tot de belangrijkste overwinteringsgebieden van het nonnetje in Nederland. De soort is er aanwezig van november tot en met maart, waarbij de aantallen het hoogst zijn in januari en februari (gemiddeld ca. 200 vogels). Nonnetjes maken er gebruik van alle open boezemwateren van de meren en poelen, zowel Fluezen, Hegemer Mar, Aldegeaster Brekken als kleinere wateren als Morra, Fûgelhoeke, Grutte Gaastmar, Sånmar, Ringwiell en Blauhúster Puollen. Hier wordt gefoerageerd en in luwtezones rust de soort.

Trend en perspectief

Ten opzichte van begin jaren tachtig is het nonnetje toegenomen in het gebied van Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. De aantallen liggen tegenwoordig echter lager dan halverwege de jaren negentig en op de korte termijn is sprake van een afname. Het seizoensgemiddelde over de periode 2001/2002-2005/2006 komt op 40 vogels. Waar de afname mee samenhangt is onduidelijk. Landelijk zijn de aantallen nonnetjes halverwege de jaren zeventig afgenomen. Het lijkt erop dat noordelijker overwinteren - door zachte weersomstandigheden en/of een verslechterd voedselaanbod (afname spiering) in het IJsselmeer en Markermeer een rol speelt in de neerwaartse trend in Nederland (Noordhuis 2006, Platteeuw *et al.* 1997).

Met betrekking tot het instandhoudingsdoel is handhaving van rust in de periode november tot en met maart een eerste vereiste voor de soort om te foerageren en te rusten op de boezemwateren van het gebied. Daarnaast zullen voedselaanbod en

Figuur 3.22a. Slaap- en rustgebieden van steltlopers in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. Zie de tekst voor details per soort.

foerageeromstandigheden gunstig moeten zijn, ofwel een gunstig aanbod van kleine vis en helder water met voldoende doorzicht. De huidige populatie van het nonnetje in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. ligt onder het instandhoudingsdoel (50 nonnetjes). Door de recente afname en het feit dat er geen aanwijzingen zijn dat de geschiktheid van het gebied verbetert, is het toekomstperspectief voor het nonnetje in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. ongunstig.

Kemphaan

Huidig voorkomen

Kemphanen maken tijdens de voorjaarsstrek in maart en april gebruik van het gebied. Tellingen overdag leverden een maandgemiddeld op van ca. 600 kemphanen in april in de periode 2002/2003-2006/2007. Slaaplaatstellingen in de avonduren leidden in 2001 en 2004 nog tot veel grotere aantallen (enkele duizenden; Wymenga 2005). In 2011 was het maximum aantal slapende Kemphanen afgenomen tot 2.000 vogels (A&W en SOVON ongepubl.). Slaapplaatsen zijn o.a. de boezemlanden aan de Bombrekken, Reidmar en Grutte Gaastmar, het ondiepe moerasje in de Gouden Boaium en de geïnundeerde graslanden van Polder de Samenvoeging en De Bûtlannen aan De Fluezen (Wymenga 2005).

Trends en perspectief

In 2011 is het aantal slapende Kemphanen (maximaal 2.000) onder het instandhoudingsdoel (2.300 vogels) terecht gekomen. Gezien de ontwikkelingen van de aantallen kemphanen in de Friese Zuidwesthoek mag een (verdere) afname van de soort verwacht worden. Het toekomstperspectief van de kemphaan is, net als in de beide andere Natura 2000-gebieden, ongunstig.

Wulp

Huidig voorkomen

Het gebied heeft voor de wulp een functie als slaappleaats. De soort maakt gebruik van de slaappleaatsen in het vroege voorjaar. De aantallen zijn het hoogst in maart, wanneer het totaal bijna 5.000 wulpen kan bedragen. In het voorjaar van 2011 bedroeg het maximum aantal slapende wulpen 2445 (A&W en SOVON, ongepubl.). Er wordt overnacht in geïnundeerde graslanden van boezemlanden en zomerpolders (o.a. Reidmar, Bombrekken, Gaastmar, Polder de Samenvoeging, Bûtlannen) en ondiepe moerasjes (Gouden Boaium). Er wordt gefoerageerd rond het gebied; tot op welke afstand van de slaappleaatsen dat gebeurt is niet bekend. Ook binnen de grenzen van het Natura 2000-gebied wordt overdag gefoerageerd. Ook dan is er sprake van een sterke voorjaarspiek in maart, die gemiddeld 300 wulpen bedroeg in de periode 2002/2003-2006/2007.

Trend en perspectief

De beschikbare gegevens zijn ontoereikend voor een trendbeoordeling. Als instandhoudingsdoel voor Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. wordt behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied nagestreefd. Er zijn daarbij geen concrete aantallen exemplaren geformuleerd. Het is niet bekend of de kwaliteit van het leefgebied verandert. Doordat eventuele trends in de populatie eveneens niet bekend zijn, is het toekomstperspectief voor de wulp onduidelijk.

3.6 Staat van instandhouding Natura 2000-doelen

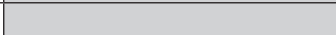

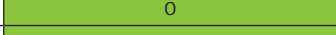
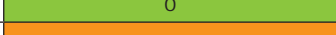

In de vorige paragraaf is de huidige situatie aangegeven van de diverse Natura 2000-doelen met daarbij de knelpunten en het toekomstperspectief (voor zover nu in te schatten). In tabel 3.2 is deze informatie samengevat tot de huidige staat van instandhouding van de doelen per gebied. De staat van instandhouding geeft aan hoe het nu met een habitatype dan wel soort is gesteld, gebaseerd op de gegevens

eerder in dit hoofdstuk. Hier is nu volstaan met aan te geven of er een (mogelijk) knelpunt met de gewenste staat van instandhouding wordt gesignaleerd of niet. In hoofdstuk 5 wordt verder op die knelpunten – en kansen om daar iets aan te doen – ingegaan.

Tabel 3.2.

Overzicht van de staat van instandhouding (SVI) van de Natura 2000-waarden in Nederland als geheel en in de drie Natura 2000-gebieden in het Merengebied. Bron: SVI Nederland -www.rijksoverheid.nl, profielendocument; SVI Merengebied - dit hoofdstuk. Aangegeven is of sprake is van een knelpunt voor de SVI of dat niet het geval is in de huidige situatie en met de nu in te schatten perspectieven. 0 = mits voldoende onverstoord foerageer- of rustgebied beschikbaar blijft (zie ook hoofdstuk 5).

 naar verwachting geen knelpunt
  mogelijk knelpunt
  onbekend (onvoldoende gegevens)

Sneekermeergebied	SVI Nederland	SVI Merengebied
Broedvogelsoorten		
A119 – Porseleinhoen	Zeer ongunstig	
A122 – Kwartelkoning	Matig ongunstig	
A151 – Kemphaan	Zeer ongunstig	
A295 – Rietzanger	Matig ongunstig	
Niet-broedvogelsoorten		
A040 - Kleine rietgans	Gunstig	
A041 – Kolgans (foerageerfunctie)	Gunstig	
A041 – Kolgans (slaapplaatsfunctie)	Gunstig	0
A045 – Brandgans (foerageerfunctie)	Gunstig	
A045 – Brandgans (slaapplaatsfunctie)	Gunstig	0
A050 – Smient	Gunstig	
A051 – Krakeend	Gunstig	0
A052 – Wintertaling	Matig ongunstig	0
A053 - Wilde eend	Gunstig	
A056 – Slobeend	Gunstig	0
A125 – Meerkoet	Matig ongunstig	
A140 – Goudplevier	Zeer ongunstig	
A142 – Klevit	Matig ongunstig	
A151 – Kemphaan (foerageerfunctie)	Matig ongunstig	
A151 – Kemphaan (slaapplaatsfunctie)		
A156 – Grutto (foerageerfunctie)	Zeer ongunstig	
A156 – Grutto (slaapplaatsfunctie)		
A160 – Wulp	Gunstig	

Witte en Zwarte Brekken	SVI Nederland	SVI Merengebied
Niet-broedvogelsoorten		
A040 - Kleine rietgans	Gunstig	
A041 - Kolgans	Gunstig	0
A045 - Brandgans	Gunstig	0
A050 - Smient	Gunstig	0
A051 - Krakeend	Gunstig	0
A052 - Wintertaling	Matig ongunstig	0
A056 - Slobeend	Gunstig	
A151 - Kempphaan	Matig ongunstig	
A156 - Grutto	Zeer ongunstig	

Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	SVI Nederland	SVI Merengebied
Habitattypen		
H3150 - Meren met krabbenscheer	Matig ongunstig	
H6430A - Ruigten en zomen (moerasspirea)	Gunstig	
H6430B - Ruigten en zomen (harig wilgen-roosje)	Matig ongunstig	
Habitatsoorten		
H1318 – Meervleermuis	Matig ongunstig	
H1340 - *Noordse woelmuis	Zeer ongunstig	
Broedvogelsoorten		
A119 - Porseleinhoen	Zeer ongunstig	
Niet-broedvogelsoorten		
A040 - Kleine rietgans	Gunstig	0
A041 - Kolgans	Gunstig	0
A045 - Brandgans	Gunstig	
A050 - Smient	Gunstig	
A061 - Kuifeend	Matig ongunstig	
A068 - Nonnetje	Matig ongunstig	
A151 - Kempphaan	Matig ongunstig	
A160 - Wulp	Gunstig	

3.7 Landschapsecologische beschrijving en overzicht sleutelprocessen

3.7.1 Ontstaansgeschiedenis

Veevorming

Het overgrote deel van het Natura 2000-gebied ligt in laaggelegen veengebied. Het veen bestaat voor een belangrijk deel uit veenmosveen, een veensoort die - zoals de naam al aangeeft - is opgebouwd uit veenmossen, met daarnaast soorten als eenarig wollegras en heidesoorten. Veenmosveen is kenmerkend voor een zeer voedselarm milieu, en ontstaat onder zeer natte en door regenwater gevoede omstandigheden. Uit de bodemopbouw valt af te leiden dat het Merengebied eeuwenlang een groot hoogveencomplex is geweest, waarbij een steeds dikker wordend pakket veen is ontstaan. De veenvorming begon in grote delen van Fryslân omstreeks 3.000 jaar voor Chr. en duurde tot ca. 500 jaar na Chr. Het einde werd ingeluid door overstromingen met zeewater als gevolg van de stijgende zeespiegel. In perioden met een sterke zeespiegelstijging (transgressiefasen) kon de veengroei dat niet bijhouden en verplaatste de kustlijn zich landinwaarts. Vooral tussen de derde en achtste eeuw na Chr. werd het veengebied veelvuldig overstroomd, waarbij op het veen een laag klei werd afgezet. Ook werden bij zee-inbraken hele veenpakketten weggeslagen.

Ontginningen

Vanaf omstreeks 950 na Chr. brak een rustige periode aan. Er werd aangevangen met de ontginning van het veen in het Lage Midden. Dit vond plaats met behulp van de 'Fries-Hollandse ontginningsmethode'. Loodrecht op bestaande ontwateringslopen die op de grens van het veengebied lagen werd een aantal lange, rechte en vrij brede vaarten gegraven in het veengebied. Parallel aan deze vaarten werden minder brede sloten gegraven en na enkele honderden meters kwamen er dwarssloten. Zo ontstonden rechthoekige percelen met een lengte van tweehonderdvijftig tot vijfhonderd meter en een breedte van vijftig tot honderdvijftig meter. Vervolgens werden parallel aan de lange sloten op de percelen greppels gegraven. Dit ontginningpatroon is op veel plaatsen nog goed herkenbaar. Gedurende een periode van tweeënhalve eeuw werd het grootste deel van het Lage Midden zo ontgonnen.

Stormvloeden

Na een betrekkelijk rustige periode traden in relatief korte tijd (1170-1249) enkele grote stormvloeden op. Deze hadden een verwoestende werking in de ontginningsgebieden. Veel mensen en vee gingen verloren en veengrond werd weggeslagen. Waterlopen en poelen groeiden door het watergeweld uit tot kleinere en grotere meren. Door zowel turf- als zoutwinning (moertering) ontstonden lokaal veel veenputten met open water. Deze gebieden waren erosiegevoelig. Bij zee-inbraken kon het gebeuren dat de legakkers werden weggeslagen en grote oppervlakten open water ontstonden. Een aantal meren is zo tijdens stormvloeden in de eerste helft van de dertiende eeuw ontstaan.

De stormvloeden hadden nog andere gevolgen. In de eerste plaats zette het zeewater een kleilaag van enkele centimeters tot plaatselijk dertig à veertig centimeter dik over het nog aanwezige veen af. Een tweede gevolg was de verzilting van de bodem, die aanzienlijke schade voor de landbouw veroorzaakte. Het verzilte veen werd aantrekkelijk voor de moertering, en dit leidde in combinatie met de turfwinning tot vergroting van de al aanwezige plassen en de vorming van nieuwe.

Bedijkingen

De overstromingen vonden plaats vanuit het noorden, vanuit de Marne/Middelzee. In het kleigebied ten noorden van het Lage Midden dateren de eerste bedijkingen van omstreeks 900 na Chr. Vanaf die periode werd het gebied in toenemende mate ingedijkt, waardoor de overstromingen werden beteugeld. De laatste bedijkingen

zijn vermoedelijk uitgevoerd na de stormvloed rond 1300 na Chr. Vanaf deze periode werd het zeewater buiten gehouden, maar binnendijks was het gedurende een groot deel van het jaar nog steeds erg nat. Voor de intrede van de windmolens kon er alleen bij laag water op zee geloosd worden. Hierdoor stonden de laaggelegen delen vaak een groot deel van het jaar onder water.

Maaiveldaling, zomerpolders, winterpolders e.d.

De verveningen en ontginningen gingen gepaard met ontwatering van het veengebied. Door de aanleg van een afwateringsstelsel daalde in het van oudsher zeer natte gebied de grondwaterstand. Hierdoor trad inklinking van het veen op, waardoor het maaiveld langzaam daalde. Door de drooglegging kon buitenlucht de grond binnendringen, waardoor een langzame oxidatie op gang kwam. Dit laatste proces zorgde voor mineralisatie ('vertering') van het veen, wat eveneens een forse maaiveldaling heeft veroorzaakt. De daling was (en is nog steeds) het sterkst in de gebieden die het diepst ontwaterd werden. Hoe dikker de veenbodem, hoe langer het inklinkingsproces kon (en kan) voortduren en hoe sterker de daling. Het gevolg van de maaiveldaling was, dat de veengebieden lager kwamen te liggen dan de omgeving. Hierdoor werd het steeds lastiger om het gebied voldoende te ontwateren. De maaiveldaling is vooral goed waarneembaar in enkele winterpolders die aan het Natura 2000-gebied grenzen. Het maaiveld is hier onder invloed van bemaling sterk gedaald en ligt nu meer dan een meter lager dan boezemlanden en zomerpolders langs de meren (zie figuur 3.3). Door de lage ligging trekken dergelijke diepe winterpolders grondwater aan uit boezemlanden en zomerpolders. Hierdoor is het maaiveld ook in de boezemlanden en zomerpolders (gebieden met hogere grondwaterstanden) gedaald: tegenwoordig ligt het maaiveld hier op verscheidene plaatsen onder het boezempeil (zie figuur 3.8). Overigens is de lagere ligging van de omringende landbouwgebieden, naast inklinking, ook het gevolg van vervening en delfstoffenwinning.

3.7.2 Ontwikkelingen in de waterhuishouding

Winterse overstromingen

Aan het begin van de vorige eeuw kon het Lage Midden gezien worden als één groot wetland. Het oppervlaktewaterpeil varieerde vrij sterk, waardoor het laaggelegen gebied in het winterhalfjaar in feite één grote overstromingsvlakte vormde met een afwisseling van overstroomde boezemlanden, zomerpolders, natte rietlanden en ruigten, meren en plassen. In het voorjaar zakte het waterpeil en vielen de boezemlanden en zomerpolders droog. De graslanden werden 's zomers gehooid en beweid. Een groot deel van de rietlanden werd in de winter gemaaid.

Door de periodieke overstroming had het gebied in die tijd ongetwijfeld een zeer grote waarde voor winter- en trekvogels, die op grote schaal geschikte pleisterplaatsen vonden. Het gebied had niet alleen een belangrijke waarde voor vogels. Door de overstromingen ontstonden ook gunstige condities voor schraallandvegetaties, vooral dotterbloemhooilanden en blauwgraslanden. Deze soortenrijke vegetaties ontstonden op de extensief gebruikte hooilanden in de zomerpolders en boezemlanden. De schraallandvegetaties komen voor onder natte en basenrijke omstandigheden. Overstromingen zorgden zowel voor de vereiste natte condities als voor de basenrijke (niet te zure) omstandigheden. De aanvoer van slib en basen met het overstromingswater zorgde dat de zuurgraad (pH) op peil bleef en voorkwam dat verzuring optrad. Doordat in het verleden grote delen van het Lage Midden 's winters overstroomden, kwamen schraallanden van oudsher veelvuldig voor. Naast dat ze een belangrijke botanische waarde hadden, waren die schraallanden van groot belang als broedgebied voor diverse weidevogels.

Inpolderingen en stabilisatie van het waterpeil

Belangrijke ontwikkelingen in de afgelopen eeuw hebben vooral betrekking op de waterhuishouding. Met name de inpolderingen en de stabilisatie van het waterpeil hebben grote gevolgen gehad. Door de aanleg van kades zijn in toenemende mate zomer- en winterpolders ontstaan. Winterpolders worden niet meer overstroomd. Om voldoende lage grondwaterstanden voor de landbouw te creëren worden ze jaarrond bemalen. De zomerpolders worden ook bemalen, maar alleen in de zomer; in de winter overstroomt ze. Als gevolg van de bemaling treedt in de veenbodems mineralisatie van het organisch bodemmateriaal op, en is het maaiveld in zowel de zomer- als de winterpolders gedaald. Hierdoor is de bodemhoogte op veel plaatsen onder het niveau van het boezempeil komen te liggen. Door de landbouwwontwatering en bijbehorende maaiveld daling in de winterpolders buiten de Natura 2000-gebieden is het peilverschil met de boezemlanden en zomerpolders sterk toegenomen. Hierdoor treedt vooral aan de randen van boezemlanden en zomerpolders - op de overgang naar de achterliggende winterpolders - verdroging en verzuring op. Figuur 3.8 laat hiervan een vereenvoudigd beeld zien.

Door de inpolderingen is het gebied dat nog vrij voor de boezem ligt de afgelopen eeuw sterk in omvang afgenomen. Doordat het boezempeil is gestabiliseerd, is de natuurlijke peildynamiek ('s zomers laag, 's winters hoog) verdwenen en vertoont het waterpeil nauwelijks nog fluctuaties. Dit betekent dat ook de nog resterende boezemlanden weinig meer worden overstroomd.

Ondanks het stabiele boezempeil vindt er in de huidige situatie nog wél overstroming plaats. Dat is niet meer het gevolg van de natuurlijke peildynamiek, maar van het staken van de bemaling en de inlaat van boezemwater in het winterhalfjaar in zomerpolders en boezemlanden. Waterinlaat is mogelijk geworden doordat het maaiveld van deze gebieden op veel plaatsen onder het niveau van het boezempeil is komen te liggen. Door de inlaten in het najaar open te zetten stromen de laaggelegen zomerpolders en boezemlanden vol en staan ze 's winters grotendeels onder water en plas-dras. Zo ontstaat een grote oppervlakte ondiep water die uitermate geschikt is als pleister- en slaapplaats voor ganzen, eenden en steltlopers. De zomerpolders worden in het winterhalfjaar dan ook massaal gebruikt als slaapplaats. De winterpolders in de omgeving, buiten de Natura 2000-begrenzing, worden landbouwkundig beheerd en bestaan uit voedselrijke graslanden met veel eiwitrijk gras. Door de combinatie van rustige en veilige slaapplaatsen (vrij van roofdieren), geschikte voedselterreinen in de directe omgeving en het open landschap, is het Lage Midden van Fryslân nog steeds van zeer grote waarde voor doortrekkende en overwinterende ganzen, eenden en steltlopers.

3.7.3 Ontwikkelingen in de natte graslanden

Schrale graslanden

De huidige vegetatieontwikkelingen in de graslanden in de boezemlanden en zomerpolders zijn over het algemeen vrij matig tot slecht. Dit is een gevolg van de sterk verminderde overstromingen, overstomingswater met veel minder (basenrijk) slib en wegzijging van grondwater naar diep ontwaterde polders. Door de verzuring en verdroging die hiervan het gevolg zijn, zijn veel van de kenmerkende zeldzame planten van overstromingsmilieus achteruitgegaan of verdwenen. De schraallanden zijn soortenarmer geworden en de botanische waarde van de boezemlanden is hierdoor sterk achteruitgegaan.

Broedvogels van schrale graslanden: kempiaan en kwartelkoning

De veranderde omstandigheden hebben ook hun weerslag in de waarde van het gebied voor de broedvogels. Door verdroging, verzuring en verzuivering staat de

kwaliteit van de broedgebieden onder druk. Dit geldt met name voor de weidevogels. De aantallen weidevogels laten vooral de laatste decennia een duidelijke negatieve tendens zien. Overigens is dit een landelijke ontwikkeling, maar in het Merengebied speelt het relatief sterk. De oorzaken van de achteruitgang van veel weidevogels zijn divers. De meeste hebben te maken met de afname van oppervlakte en kwaliteit van geschikt broedgebied. Wat betreft de Natura 2000-gebieden kan worden gesteld dat de oppervlakte niet noemenswaardig is afgenomen. Wel is de kwaliteit ervan door verdroging en verzuring duidelijk teruggelopen, met als belangrijkste gevolg dat het voedselaanbod is afgenomen. Daarnaast is de vegetatiestructuur op veel plaatsen minder geschikt (ruiger) geworden en leidt opslag van bomen en struiken tot een steeds verdere verdichting van het landschap. De wegzijging leidt tot inklinking van het veen, wat de beheerbaarheid bemoeilijkt. Mede daardoor is mogelijk het interne beheer (maaien, beweiden, greppelonderhoud) niet overal optimaal geweest.

Deze ontwikkelingen hebben gevolgen voor de betekenis van het merengebied voor broedende weidevogels. Of dat in dezelfde mate het geval is voor de Natura 2000-soorten kempfaan en kwartelkoning is maar de vraag. De populatie van de kempfaan in het Sneekermeergebied is in 10 jaar afgenomen van 30 tot nul. In 2003 werd hier (voorlopig) voor de laatste keer een broedgeval van de kempfaan vastgesteld. Dit bevond zich op het boezemland van de Lytse Griene. Tot begin jaren negentig was het gebied landelijk belangrijk, toen de soort vrij ruim verspreid was over de natte, kruidenrijke graslanden van zowel zomerpolders en winterpolders. Die achteruitgang past geheel in het landelijk beeld van de soort.

De broedpopulatie van de kwartelkoning bedroeg de afgelopen decennia maximaal drie paren. Potentiële broedgebieden zijn er in het Sneekermeergebied in principe voldoende, in de vorm van vochtige, kruidenrijke graslanden in zomerpolders en boezemlanden. Voorwaarde is hierbij wel dat er tot in de zomer voldoende vegetatie aanwezig is en dat maaien wordt uitgesteld tot 1 augustus of later.

Niet-broedvogels

Ganzen

De graslanden binnen de Natura 2000-gebieden bestaan voor het grootste deel uit zomerpolders, die door de ganzen vooral gebruikt worden als slaap- en pleisterplaats. Het foerageren vindt voornamelijk plaats op graslanden buiten de Natura 2000-gebieden. De huidige aantallen en ontwikkelingen zijn dusdanig, dat er momenteel voor de meeste soorten en gebieden weinig problemen zijn. De instandhoudingsdoelen lijken ook in de toekomst te kunnen worden gerealiseerd, mits voldoende rust kan worden gewaarborgd en voldoende onverstoorde foerageergebied beschikbaar blijft. De belangrijkste uitzondering is de kleine rietgans in het gebied Witte en Zwarte Brekken. Hier is sinds het seizoen 1998/1999 het aantal overnachtende kleine rietganzen afgenomen van ruim 10.000 naar minder dan 600 stuks. Door verjaging van ganzen in aangrenzende graslandgebieden, zijn kleine rietganzen genoodzaakt uit te wijken naar andere polders. Geschikte foerageergebieden zonder verjaging liggen op relatief grote afstand van de slaappleaats. Dit lijkt de belangrijkste reden dat de slaappleaats in de Witte en Zwarte Brekken veel minder in trek is bij de soort dan voorheen (Kleefstra 2010).

Eenden en eendachtigen

Ook een groot aantal eenden en eendachtigen maakt gebruik van de graslanden, en dan met name de ondergelopen zomerpolders in de winter. Voor een aantal van deze soorten is binnen het Merengebied een duidelijke afname te zien in aantallen. Deze afname heeft echter geen relatie met ontwikkelingen in de graslanden in de zomerpolders. Vermoedelijk speelt een verbreding van het vaarseizoen daarbij een

rol, maar ook factoren als voedselaanbod, verschuiving in verspreiding en krimp van de populatie kunnen een rol spelen.

Steltlopers

De zomerpolders en boezemlanden fungeren als slaappleaats en pleisterpleaats voor steltlopers. Ook worden winterpolders buiten de Natura 2000-gebieden gebruikt als foerageergebied, voor zover deze binnen een straal van enkele kilometers van de slaappleaats liggen. Met name oude weilanden (>25 jaar) zijn favoriet, vanwege de hogere wormendichtheid. Voor de meeste steltlopers zijn er weinig inventarisatiegegevens, zodat niet exact bekend is hoeveel vogels er voorkomen. De indruk bestaat dat het aantal kemphanen en grutto's is gedaald, mogelijk als gevolg van een afname van het voedselaanbod, waarmee de functie als foerageergebied kan zijn verslechterd. Of dit de belangrijkste bottleneck vormt is niet duidelijk. Ook lijkt de kwaliteit als rustgebied, dus voor de meeste steltlopers de functie als slaappleaats, te zijn afgenomen. De slaappleaatsen zijn in vergelijking met de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw minder open en meer verruigd en bovendien is de oppervlakte aan plas-drassen delen in het voorjaar (maart-april) fors afgenomen. Dit maakt dat het aantal alternatieven voor de steltlopers om te rusten minder groot is en ook dat de openheid minder is. Dit kan voor steltlopers een rol spelen, omdat de predatiegevoeligheid in meer besloten terrein groter is. Dit zou mede een rol kunnen spelen bij grote verplaatsingen van steltlopers naar de IJsselmeerkust (Wymenga 2005, Wymenga & Jalving 2005).

De oorzaak van de (te) lage aantallen kemphanen lijkt samen te hangen met een verschuiving van de doortrek door Europa waardoor minder kemphanen via Zuidwest-Fryslân trekken (Verkuyt 2010). Voor de grutto geldt dat de totale populatie afneemt, waardoor er ook minder vogels in Zuidwest-Fryslân zijn.

3.7.4

Ontwikkelingen in de rietlanden en ruigten

Natte rietlanden en ruigten onder druk

Langs de grotere wateren komen rietlanden en natte ruigten voor. Dit zijn voedselrijke vegetaties die voor het grootste deel niet of incidenteel in de winter worden gemaaid. Ze zijn vooral ontstaan in laaggelegen terreindelen die ongeschikt waren als grasland en in verlande oeverzones. Voorheen overstroomden de rietlanden in de winter, maar sinds de stabilisering van het waterpeil is dat sterk afgenomen. Het areaal aan rietland staat hierdoor onder druk en met name langs het open water neemt het af. Riet is voor voldoende verjonging, door het vormen van uitlopers (vegetatieve groei) en kieming uit zaad (generatieve groei), gebaat bij fluctuerende peilen. Het stabiele peil is funest voor zowel de vegetatieve als generatieve groei, waardoor verjonging uitblijft. Bovendien concentreert de golfslag zich bij het stabiele peil op een smalle zone van de oever, waardoor erosie van de rietkraag en de oever plaatsvindt. Binnen het rietland komt plaatselijk het habitatype Ruigten en zomen voor. Sturend voor het voorkomen van deze ruigten is voldoende natte en niet te zure condities en een (incidenteel) maaibeheer, veelal in de winter. Voor dit habitatype is incidentele overstroming gewenst.

Noordse woelmuis

De noordse woelmuis is afhankelijk van natte rietlanden en ruigten. Incidentele overstroming is een ecologische randvoorwaarde voor het voorkomen van vitale populaties van de noordse woelmuis. Bij drogere omstandigheden verliest de soort de concurrentie van andere muizen, met name van de aardmuis. Om verdringing door andere muizensoorten te voorkomen is fysieke isolatie van het leefgebied erg belangrijk (bij voorkeur eilanden, geen dammen en bruggen e.d.). Door compartimentering van het watersysteem (aanleg polders) en de stabilisatie van het boezempeil is het areaal aan regelmatig overstroomde terreinen sterk afgenomen.

Daardoor zijn ook de omvang en de kwaliteit van geschikt leefgebied voor de noordse woelmuis sterk verminderd en is dit leefgebied versnipperd geraakt. De afname van geschikt leefgebied doet zich nog steeds voor, door verdere verdroging en door afslag/erosie van de oeverzones. Ook vindt er door het stabiele boezempeil geen ontwikkeling plaats van nieuw, nat rietland. De populatie van de noordse woelmuis staat hierdoor onder druk.

Broedvogels van rietland en ruigten: rietzanger en porseleinhoen

De rietlanden en natte ruigten vormen een geschikt broedbiotoop voor de rietzanger. In het Sneekermeergebied bezet de soort in principe alle droge tot vochtig rietruigtezones langs oevers, opvaarten, petgaten en in rietlanden. Hele natte rietzones laat de soort links liggen. De populatie rietzangers in het Sneekermeergebied laat vanaf begin jaren negentig bijna een verdubbeling zien, en wordt geschat op 370 territoria. Er is voldoende geschikt leefgebied om het instandhoudingsdoel te realiseren.

Het porseleinhoen broedt in verlandingszones met riet- en zeggenvegetaties. In dergelijke brede rietzomen is de aanwezigheid van ondiep water met een gevarieerd aanbod aan zeggen- en natte ruigtevegetaties van cruciaal belang. Door de afname in peildynamiek is dit maar beperkt aanwezig.

3.7.5 Ontwikkelingen t.a.v. het oppervlaktewater

Veranderingen in de waterkwaliteit

De kwaliteit van het boezemwater is in de afgelopen eeuw verslechterd als gevolg van industriële- en rioolwaterlozingen, belasting door uitslaan van overtollig water uit landbouwpolders en inlaat van IJsselmeerwater. Ook is met de forse verkleining van het 's winters overstroomde gebied de natuurlijke zuivering door oevervegetaties sterk afgenomen. De gehalten van voedingsstoffen (stikstof, fosfaat) zijn daardoor gestegen en het van nature heldere en plantenrijke water is omgeslagen naar een troebel watersysteem, arm aan waterplanten. Dit betekende een sterke achteruitgang van de natuurwaarden. Het watersysteem werd in de jaren zeventig van de vorige eeuw gekenmerkt door een gering doorzicht, periodieke algenbloei, nauwelijks waterplanten en een soortenarme fauna. Sinds de negentiger jaren verbetert de waterkwaliteit. Er is een duidelijke afname te zien in nutriëntengehalten en het doorzicht neemt enigszins toe.

Waterkwaliteit en waterplanten

Goed ontwikkelde waterplantenvegetaties komen nauwelijks voor. De bottleneck is hoogstwaarschijnlijk het te beperkte doorzicht, waardoor de ontwikkeling van waterplanten onvoldoende op gang komt. Deze ongunstige situatie wordt in stand gehouden door een complex aan factoren. Zo is er nog steeds sprake van aanvoer van nutriënten vanuit verschillende bronnen. Door de voedselrijke situatie is het gehalte aan algen relatief hoog, wat het doorzicht beperkt. Als gevolg van de voedselrijke situatie is een vispopulatie ontstaan met veel brasem. Dit zijn bodemwoelers die tijdens het voedsel zoeken de bodem omwoelen waardoor slib opwervelt en het doorzicht afneemt. De slibopwerveling zorgt er tevens voor dat nutriënten vrijkomen, waardoor de algengroei wordt gestimuleerd en op die manier het doorzicht wordt beperkt. Slibopwerveling gebeurt niet alleen door bodemwoelende vis, maar ook door de wind, die op de grote meren vrij spel (een grote 'strijk lengte') heeft, met golfwerking en waterturbulentie als gevolg. Ook vaarbewegingen spelen een rol in de opwerveling van slib.

Door de slechte ecologische toestand van het boezemwater is het habitatype Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden slechts zeer beperkt aanwezig. Halverwege de vorige eeuw waren in de meren nog velden met fonteinkruiden aanwezig. Door

verslechtering van de waterkwaliteit zijn deze verdwenen. Recente inventarisaties laten zien dat het habitattype niet tot nauwelijks meer voorkomt, ondanks het feit dat de waterkwaliteit is verbeterd. Voor de ontwikkeling van het habitattype is een verdere verbetering van de waterkwaliteit vereist, waarbij vooral de helderheid (doorzicht) zal moeten toenemen.

Meervleermuis

Rondom het Merengebied is een relatief grote populatie meervleermuizen aanwezig, die onder andere foerageren boven het open water van de meren. De zomerverblijven bevinden zich doorgaans in gebouwen. In de Natura 2000-gebieden is geen geschikte bebouwing aanwezig, en zomerverblijven ontbreken er dan ook. Onderzoek (Kuijper *et al.* 2006) heeft aangetoond, dat de zomerverblijven zich vooral bevinden in kerken en in jaren-zestig huizen rondom de Natura 2000-gebieden. Uit hetzelfde onderzoek bleek dat meervleermuizen waterwegen niet alleen als verbindingroute, maar zeer waarschijnlijk ook als foerageergebied gebruiken. Boven de meren werden lagere dichtheden meervleermuizen aangetroffen dan boven de waterwegen, maar wat dat betekent voor het relatieve belang van de meren als foerageergebied is niet bekend. Voor de meervleermuis geldt dat het leefgebied in het merengebied op orde lijkt te zijn. Het belangrijkste aandachtspunt is dat zowel de verblijfplaatsen als de migratieroutes intact blijven.

Rustgebieden watervogels

Eenden, eendachtigen en ganzen

De meeste eenden, eendachtigen (meerkoet, nonnetje) en ganzen zijn tijdens hun verblijf in het merengebied zowel te vinden in de ondergelopen zomerpolders, in kleine moerasjes en poelen als op de grote meren en plassen. De aantallen vogels in de zomerpolders en bemalen boezemlanden zijn hoog. Deze terreinen worden speciaal onder water gezet (van 1 november tot 1 maart) voor de overwinterende watervogels. De zomerpolders en moerasjes zijn belangrijke verblijfplaatsen voor krakeend, wilde eend, wintertaling en slobbeend. Dit zijn zogenaamde grondeeenden die hun voedsel zoeken in ondiepe wateren. De wilde eend foerageert daarnaast ook op grasland. In de zomerpolders wordt door de eenden zowel gefoerageerd als gerust. Daarnaast worden door deze eenden, en ook door ganzen, luwe plekken van de boezemwateren en beschutte waterpartijen van poelen en moerasjes benut, vooral om er te rusten. De exacte locatie van de rustgebieden op de grote meren en plassen varieert naar gelang de weersomstandigheden, waarbij vooral de windrichting bepalend is.

De kuifeend, de meerkoet en het nonnetje zijn duikeenden. Ze foerageren in diepere wateren op onder andere driehoeksmosselen (meerkoet en kuifeend) en vis (nonnetje). Doordat ze aangewezen zijn op dieper water komen ze vooral voor op de grotere meren en plassen. Geïndunde zomerpolders en boezemlanden worden ook wel gebruikt, maar in veel mindere mate. De meerkoet en het nonnetje foerageren overdag, de kuifeend 's nachts. De grotere meren worden ook als rustgebied gebruikt. Geschikte rustplekken hangen o.a. samen met de heersende windrichting. Met westelijke winden zoeken de vogels de westelijke oevers van de meren op, liefst langs rietkragen, aangezien deze relatief windluw zijn met weinig golfslag. Met oostelijke winden zijn ze te vinden langs de oostelijke oevers.

Smienten gebruiken de wateren om te rusten, en dat doen ze overdag. Het foerageren vindt vooral 's nachts plaats op graslanden in de omgeving, die tot op ruim 15 km van de dagrustplaatsen kunnen liggen. Het rusten gebeurt met name op de grote plassen en meren. De rustlocatie hangt o.a. af van de windrichting. Smienten zoeken bij voorkeur groepsgewijs windluwe plekken op met weinig tot geen golfslag, waardoor de verspreiding varieert.

Geconcludeerd kan worden dat veel ganzen, eenden en eendachtigen het merengebied gebruiken als rust- en foerageergebied. Het gebied wordt door de diverse vogelsoorten op verschillende wijze gebruikt. De zomerpolders worden dag en nacht gebruikt door de grondeleenden. In de avond en nacht komen daar duizenden ganzen bij. De grote meren en plassen dienen als foerageergebied voor de duikeenden. Deze soorten rusten ook op deze plekken. Daarnaast fungeren de grote meren als rustgebied (overdag) voor grote aantallen smienten. De verschillende eenden en eendachtigen rusten op de meren vaak in min of meer dezelfde gebieden. De locatiekeuze hangt samen met drie zaken. Ten eerste dient er voldoende voedsel te zijn voor de duikeenden. Ten tweede zoeken de vogels voor het rusten windluwe plekken op. Dit zijn plekken langs oevers, liefst met veel riet, waar enige beschutting en relatief weinig golfslag optreedt. Daarnaast is rust een belangrijke factor. De vogels zijn in meer of mindere mate gevoelig voor verstoring. Verstoring kan optreden door vaarbewegingen en door activiteiten op de oevers. Ook vanuit de lucht (o.a. ballonvaarten, zweefvliegtuigen) treedt verstoring op.

Voor een aantal soorten eenden en eendachtigen zijn de aantallen de afgelopen jaren gedaald. De oorzaak van de dalingen is niet altijd duidelijk. Vermoedelijk speelt een toename van de verstoring (waterrecreatie) een rol. Door de toenemende vaarrecreatie in met name het voor- en najaar treedt er meer overlap op met de functie van het gebied voor rustende watervogels. Het gebied wordt hierdoor minder geschikt als rustgebied. Daarnaast kunnen factoren als voedselaanbod, verschuiving in verspreiding en krimp van de populatie een rol spelen.

3.7.6 *Sleutelprocessen*

In de voorgaande paragraaf is een beknopte beschrijving gegeven van het ecologisch functioneren van het gebied, de plaats daarin van de verschillende Natura 2000-waarden en de vele veranderingen die daar de laatste tientallen jaren hebben plaatsgevonden. Hieronder wordt in tabelvorm een samenvatting gegeven van de belangrijkste factoren die bepalend zijn voor het voorkomen, de kwaliteit, en het perspectief van de betreffende habitattypen en soorten. Deze gegevens zullen in het verdere beheerplan een belangrijke rol spelen bij het beschrijven van de kansen en knelpunten in hoofdstuk 5, en bij de toetsing van de effecten van bestaand gebruik in hoofdstuk 6.

Tabel 3.3.

Overzicht van de belangrijke ecologische randvoorwaarden van de Natura 2000-waarden.

Kernopgaven	Belangrijke ecologische randvoorwaarden
4.05/4.16 Rui- en rustplaatsen	Geïndeerd grasland, open water Rust
4.06 Brede rietzones	Peilfluctuaties
4.07/4.11 Plas-dras situaties	Moeras met ondiep water, 's winters geïndeerd grasland Rust
Habitattypen	
H3150 - Meren met krabben-scheer en fonteinkruiden	Helder water (goed doorzicht) Matig voedselrijk Basenrijk (hard) water
H6430_A - Ruigten en zomen (moerasspirea)	Zeer vochtige en natte standplaatsen Matig tot zeer voedselrijk Basisch tot matig zuur Incidenteel gemaaid
H6430_B - Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	Zeer vochtige en natte standplaatsen Zeer voedselrijk Basisch tot zwak zuur Incidenteel gemaaid
Habitatsoorten	
H1318 – Meervleermuis	Voldoende geschikte zomerverblijven Foerageergebieden: waterwegen, plassen en meren Onverstoorte migratieroutes tussen zomerverblijven en voedselgebieden
H1340 - Noordse woelmuis	Natte, structuurrijke graslanden, rietlanden en natte ruigten Voldoende nat i.v.m. concurrentie met andere muizensoorten (winterse inundaties) Goede verbindingen tussen leefgebieden
Broedvogelsoorten	
A119 – Porseleinhoen	Moeras met ondiep open water en zeer natte hooilanden Extensief maaibeheer Rust in het broedseizoen
A122 – Kwartelkoning	Vochtige tot natte hooilanden Structuurrijk grasland met lang gras Extensief maaibeheer (maaïen na 1 augustus) Rust in het broedseizoen
A151 – Kempfaan	Vochtige, schrale graslanden Structuurrijke vegetatie Extensief graslandbeheer (beweiden, maaïen na 15 juli) Rust in het broedseizoen
A295 – Rietzanger	Rietland en natte ruigten
Niet-broedvogelsoorten	
A040 – Kleine rietgans A041 – Kolgans A045 – Brandgans	Geschikte slaappleats: geïndeerd grasland, open water Geschikt foerageergebied: voedselrijk grasland Beperkte afstand tussen voedselgebied en slaappleatsen Rust
A050 – Smient	Geschikte slaappleats: vooral open water Geschikt foerageergebied: voedselrijk grasland Beperkte afstand tussen voedselgebied en slaappleatsen Rust
A052 – Wintertaling A051 – Krakeend A053 - Wilde eend A056 – Slobeend	Geschikte slaappleatsen: geïndeerd grasland, open water Geschikt foerageergebied: ondiep water Rust
A061 – Kuifeend A125 – Meerkoet A068 - Nonnetje	Geschikte slaappleats: vooral open water Geschikt foerageergebied: dieper (helder) water
A140 – Goudplevier A142 – Kievit A151 – Kempfaan A156 – Grutto A160 – Wulp	Geschikte slaappleatsen: open landschap met ondiep water Geschikt foerageergebied: open landschap met kort grasland Rust

Samenvattend

1. In dit hoofdstuk is het Merengebied kort beschreven wat betreft een aantal kenmerken die belangrijk zijn voor de Natura 2000-waarden, als het landschap en het ontstaan daarvan, de bodemsamenstelling, het waterbeheer en de waterkwaliteit.
2. Per Natura 2000-gebied is beschreven in welke mate de verschillende Natura 2000-waarden in de huidige situatie voorkomen, of er een trend zichtbaar is in de afgelopen jaren en wat de verwachting is voor de toekomst. Op basis daarvan is voor elk van de Natura 2000-waarden een inschatting gemaakt of er al dan niet sprake is van een knelpunt voor het realiseren van een gunstige staat van instandhouding.
3. In de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. komt het habitatype Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden op een enkele locatie voor. Een trend is niet duidelijk en het perspectief is onzeker, vooral door het slechte doorzicht van het water. Er is dan ook waarschijnlijk sprake van een knelpunt t.a.v. het realiseren van een gunstige staat van instandhouding. Beide vormen van het habitatype Ruigten en zomen komen beperkt voor. Er lijken geen knelpunten te zijn, het perspectief is niet ongunstig en de staat van instandhouding is dan ook gunstig.
4. De Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. fungeert als foerageergebied voor de meervleermuis. Er zijn geen indicaties dat de soort onder druk staat en de staat van instandhouding is dan ook gunstig.
5. De noordse woelmuis is doel in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.. De populaties zijn klein en versnipperd en daardoor zeer kwetsbaar. Er is onvoldoende geschikt leefgebied aanwezig, waardoor het perspectief en de staat van instandhouding ongunstig zijn.
6. Het porseleinhoen is Natura 2000-doel in zowel Oudegaasterbrekken als het Sneekermeergebied. In beide gebieden is de soort een onregelmatige broedvogel in kleine aantallen. Er is te weinig geschikt broedbiotoop aanwezig en het perspectief is daardoor ongunstig.
7. De kwartelkoning is een onregelmatige broedvogel in het Sneekermeergebied, in aantallen die lager zijn dan het instandhoudingsdoel. Het leefgebied lijkt niet voldoende geschikt, vooral wat betreft het beheer. De staat van instandhouding is ongunstig.
8. De kemphaan broedt de laatste jaren niet meer in het Sneekermeergebied. De trend is negatief en er wordt niet voldaan aan het instandhoudingsdoel. Er is onvoldoende geschikt leefgebied. Daarnaast spelen er buiten het Natura 2000-gebied factoren die bijdragen aan het slechte perspectief. De staat van instandhouding is ongunstig.
9. Rietzangers komen algemeen voor in rietruigten en rietlanden in het Sneekermeergebied. De aantallen liggen boven het instandhoudingsdoel. De trend en het perspectief zijn positief en de staat van instandhouding is gunstig.

10. Wat betreft de niet-broedvogels in het Sneekermeergebied geldt dat de staat van instandhouding voor kleine rietgans, kolgans (foerageerfunctie) en wulp onbekend is. De beschikbare gegevens zijn te beperkt om een gefundeerde uitspraak te kunnen doen over het perspectief. Voor kolgans (slaapplaatsfunctie), brandgans (foerageer- en slaapplaatsfunctie), krakeend, wintertaling en slobbeend liggen de aantallen rond of boven het instandhoudingsdoel en is het perspectief gunstig. De staat van instandhouding is dan ook gunstig. Voor een aantal soorten is de staat van instandhouding als ongunstig beoordeeld: smient, wilde eend, meerkoet, goudplevier, Kievit, kemphaan (foerageer- en slaapplaatsfunctie) en grutto (foerageer- en slaapplaatsfunctie). Dit is het gevolg van de te lage aantallen en/of de negatieve trend. De oorzaken hiervoor liggen deels binnen en deels mogelijk ook buiten het Natura 2000-gebied.
11. In de Witte en Zwarte Brekken is de staat van instandhouding gunstig voor kolgans, brandgans, smient, krakeend en wintertaling. De aantallen liggen boven het instandhoudingsdoel. De trend varieert per soort en kan daarbij positief, negatief, stabiel of onzeker zijn, maar is vooralsnog niet zo negatief dat daarmee de staat van instandhouding in geding dreigt te komen. Voor kleine rietgans, slobbeend, kemphaan en grutto ligt dat anders, en is de staat van instandhouding ongunstig. Vrijwel steeds is sprake van aantallen die lager liggen dan het instandhoudingsdoel en een negatieve trend. De oorzaken daarvan liggen voor een belangrijk deel buiten het Natura 2000-gebied.
12. In de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. zijn te weinig telgegevens beschikbaar om de staat van instandhouding vast te stellen voor brandgans en wulp. Voor kleine rietgans en kolgans is de staat van instandhouding gunstig beoordeeld. Het instandhoudingsdoel wordt gehaald en er zijn geen aanwijzingen dat grootte en kwaliteit van het leefgebied afnemen. Voor smient, kuifeend, nonnetje en kemphaan is de staat van instandhouding echter als ongunstig beoordeeld. De aantallen liggen onder het instandhoudingsdoel, waarbij de trend negatief of onbekend is. De redenen voor het slechte perspectief liggen waarschijnlijk deels binnen het Natura 2000-gebied (onvoldoende rust) en mogelijk deels ook daarbuiten (afnemende populatie in de gehele regio).
13. Er zijn enkele processen beschreven die in het Merengebied spelen en die gevolgen hebben voor de kwaliteit van de habitattypen en van het leefgebied van de habitatsoorten, de broedvogelsoorten en de niet-broedvogelsoorten waarvoor de Natura 2000-gebieden zijn aangewezen. Een belangrijke rol spelen de veranderingen die de afgelopen eeuw hebben plaatsgevonden in het waterbeheer, en waardoor peilfluctuaties en overstromingen zijn afgenomen en de kwaliteit van het boezemwater is verslechterd. Ook zijn op grote schaal boezemlanden ingepolderd. Het areaal aan 's winters overstroomde gronden is hierdoor zeer sterk afgenomen, wat heeft geleid tot verslechtering van de kwaliteit van het boezemwater, tot een afname van de vitaliteit van het riet en tot deels wegvallen van de ecologische relaties tussen de boezem en de overstroomde delen. Het water zelf is voedselrijker geworden en het doorzicht is afgenomen, waardoor waterplantenvegetaties grotendeels zijn verdwenen.

14. Onder invloed van de ontwatering vindt inklinking van het veen plaats: hoe groter de ontwatering is, hoe sterker de inklinking. De landbouwpolders in de omgeving van het Merengebied zijn sterker gedaald dan de oevers van de meren. Onder invloed van de inklinking en de lage peilen in de omgeving zijn de boezemlanden, zomer- en winterpolders langs de meren komvormig of scheef komen te liggen en is het maaiveld in veel gevallen gedaald tot onder het waterpeil in de boezem. Dit heeft geleid tot verdroging, verzuring en tot een slechtere beheerbaarheid, wat gevolgen heeft gehad voor onder meer broedvogels als kemphaan en kwartelkoning.
15. De meeste eenden, eendachtigen en ganzen zijn tijdens hun verblijf in het merengebied zowel te vinden in ondergelopen zomerpolders, kleine moerasjes en poelen als op de grote meren en plassen. Een deel van de soorten is aangewezen op ondiep water en vindt zijn plek in zomerpolders en moerasjes. Een ander deel is aangewezen op dieper water en is daardoor gebonden aan rustig delen van het open water. Door de verbreding van het vaarseizoen ontstaat er in voor- en najaar een toenemende overlap tussen de aanwezigheid van recreanten met de functie van het gebied voor rustende watervogels.
16. Het hoofdstuk sluit af met een samenvatting van de factoren die het belangrijkste zijn voor het voorkomen, de kwaliteit en het perspectief van de habitattypen en soorten. Deze gegevens spelen in het verdere beheerplan een belangrijke rol bij het beschrijven van kansen en knelpunten en bij de toetsing van de effecten van het bestaand gebruik.

4 Uitgangspunten beleid en bestaand gebruik

4.1 Inleiding

Het opstellen van een beheerplan kan niet los worden gezien van andere plannen op het gebied van natuur, ruimtelijke ordening, water, milieu, etc., die mogelijk effect kunnen hebben op de Natura 2000-gebieden in het Merengebied. Daarnaast vormt de nationale regelgeving een kader waarbinnen de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000-gebieden verder kunnen worden uitgewerkt. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de relevante beleidsplannen, regelgeving en afspraken die verband houden met het Merengebied. Het betreft hier geen uitputtende opsomming: alleen de voor het beheerplan relevante zaken worden kort genoemd. Daarna volgt een beschrijving van het gebruik van en de activiteiten in het gebied.

4.2 Plannen, beleid en regelgeving

Conflicterende belangen

Indien in een beschermd gebied meerdere wetten, richtlijnen, plannen of vormen van beleid van toepassing zijn, geldt in z'n algemeenheid de volgende rangorde: Europees niveau, landelijk niveau, provinciaal niveau en tenslotte gemeentelijk niveau. Wanneer meerdere wetten, richtlijnen, plannen of vormen van beleid van een gelijk niveau gelden - bijvoorbeeld Natura 2000 en KRW - én er sprake is van conflicterende belangen, wordt een passende belangenafweging gemaakt door de bevoegde gezagen.

4.2.1 *Internationale plannen, beleid en regelgeving*

Habitat- en Vogelrichtlijn

De Habitatrichtlijn is in 1992 door de Europese Unie in werking gesteld. Deze richtlijn beoogt de biologische diversiteit te waarborgen, door het in stand houden van de natuurlijke en halfnatuurlijke leefgebieden en van de wilde flora en fauna. De Habitatrichtlijn is gericht op de bescherming van soorten en natuurlijke habitats. Op 19 februari 2003 heeft de Nederlandse overheid een lijst met aangemelde habitatrichtlijngebieden gepubliceerd in de Staatscourant. Hieronder valt ook het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.

De Europese Vogelrichtlijn (richtlijn 79/409/EG) stamt uit 1979. De Europese Unie heeft deze richtlijn ingesteld ter behoud van de vogelstand. De Vogelrichtlijn is complementair aan de Habitatrichtlijn en heeft voor een groot deel dezelfde werking. Waar het vogels betreft is de Vogelrichtlijn van toepassing, terwijl voor alle andere flora en fauna de Habitatrichtlijn van toepassing is. De Vogelrichtlijn regelt de bescherming, het beheer en de regulering van vogelsoorten. Het Sneekermeer-gebied, de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. en de Witte en Zwarte Brekken zijn aangewezen als Speciale Beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn.

De Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden worden in Nederland gecombineerd als Natura 2000-gebieden aangewezen. Zowel de Habitatrichtlijn als de Vogelrichtlijn is verankerd in de Natuurbeschermingswet 1998 (zie paragraaf 4.2.2). In deze wet staat dat voor elk Natura 2000-gebied een beheerplan moet worden vastgesteld. Een beheerplan bevat in ieder geval de volgende zaken (artikel 19a):

- Een uitwerking van de instandhoudingsdoelen in ruimte en tijd in de vorm van een beschrijving van de noodzakelijke instandhoudingsmaatregelen.
- Beoogde resultaten met het oog op het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde plant- en diersoorten, in samenhang met het bestaande gebruik.

Kaderrichtlijn Water

Volgens de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) moeten in 2015 alle Europese wateren (waterlichamen) een goede ecologische toestand en een goede chemische toestand bereikt hebben. Voor beschermde gebieden, zoals Natura 2000-gebieden, stelt de KRW dat in 2015 aan alle normen en doelstellingen moet worden voldaan.

Tabel 4.1.

Beleidsdoelstelling voor 2015 voor de waterkwaliteit van de belangrijkste waterlichamen van de drie Natura 2000-gebieden in het kader van de KRW (Wetterskip Fryslân 2009). Het waterlichaam 'Fluessen e.o.' komt vrijwel overeen met het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.; het waterlichaam 'Sneekermeergebiet e.o.' komt overeen met de Natura 2000-gebieden Sneekermeergebiet en Witte en Zwarte Brekken.

Waterlichaam	Fytoplankton (EKR)	Macrofyten (EKR)	Macrofauna (EKR)	Vissen (EKR)	Tot-fosfaat (mg/l)	Tot-stikstof (mg/l)	Zuurstof (%)	Doorzicht (m)	Temperatuur	Chloride (mg/l)	Zuurgraad
Fluessen e.o	0,3	0,35	0,4	0,25	0,09	1,5	60-120	0,45	25	200	5,5-8,5
Sneekermeergebiet	0,3	0,35	0,4	0,25	0,09	1,5	60-120	0,45	25	200	5,5-8,5

Tabel 4.2.

Overzicht van maatregelen en de omvang daarvan die vanuit de KRW gepland zijn in het Merengebied (Wetterskip Fryslân 2009).

Waterlichaam	Fluessen e.o.		Sneekermeergebiet	
	2010-2015	2016-2027	2010-2015	2016-2027
Natuurvriendelijke oevers	36 km	11 km	10 km	28 km
Inundatiezones (boezemlanden)	80 ha	170 ha	60 ha	140 ha
Uitbreiding waterberging in deelsystemen	100 ha	170 ha	80 ha	130 ha
Vispassages	2 stuks	4 stuks	2 stuks	4 stuks
Verwijderen voedselrijk bodemslib	Pm	Pm	Pm	Pm
Visstandbeheer	pm	Pm	Pm	Pm

Inmiddels is de beslisnota KRW voor Noord-Nederland gereed (RBO Rijn-Noord/ Stuurgroep Water 2000+, 2008) en is deze door de waterschappen en de Provinciale Staten van de drie noordelijke provincies vastgesteld. Bij de vaststelling van de beslisnota door Provinciale Staten van Fryslân is een motie aangenomen dat er rekening gehouden moet worden met de belangen van weidevogels bij inrichtingsmaatregelen in het waterbeheer.

Alle grote waterlichamen binnen de drie Natura 2000-gebieden vallen onder de KRW. Voor kleinere wateren, zoals de poldersloten, worden onder de KRW geen waterkwaliteitsdoelen vastgesteld. Volgens de KRW-systematiek zijn voor de relevante waterlichamen de huidige ecologische toestand, de knelpunten en de te behalen doelen bepaald en kwantificeerbaar gemaakt. De grote waterlichamen behoren binnen de KRW-systematiek tot de ondiepe gebufferde meren (type M14). Omdat door hydro-morfologische ingrepen (o.a. het vaste boezempeil, inpolderingen en de verharde oevers) en door de hoge belasting met voedingsstoffen in de vorige eeuw herstel van een natuurlijke situatie niet realiseerbaar is, zijn de boezemmeren aangemerkt als 'sterk veranderd'. Dat betekent dat de streefwaarden voor het watersysteem zijn gebaseerd op wat realiseerbaar is binnen deze veranderde situatie, waarbij rekening gehouden is met de geringe effectiviteit van (in dit geval) brongerichte maatregelen. De streefwaarden voor de wateren worden aangeduid als het Goed Ecologisch Potentieel (GEP). Vanuit het GEP zijn onder meer streefwaarden vastgesteld voor algen, fosfaat, stikstof en doorzicht. De streefwaarden die gelden voor de verschillende wateren in het Merengebied staan in tabel 4.1. De maatregelen die vanuit de KRW zijn gepland om deze streefwaarden te realiseren zijn aangegeven in tabel 4.2. Verder zijn er ook relaties met het waterbeheer, dat in paragraaf 4.3.5 van het beheerplan is uitgewerkt.

4.2.2 *Rijksplannen, -beleid en -regelgeving*

Natuurbeschermingswet

In de nieuwe Natuurbeschermingswet 1998, die per 1 oktober 2005 is gewijzigd, is de bescherming geregeld van Natura 2000-gebieden (dit zijn Vogel- en Habitatrichtlijngebieden; zie vorige paragraaf) en Beschermde Natuurmonumenten. Projecten of handelingen die de natuurwaarden van het Natura 2000-gebied schaden, zijn verboden tenzij een vergunning is verleend door de provincie. Dat geldt uiteraard voor activiteiten binnen een beschermd gebied. Maar ook activiteiten die in de omgeving van een beschermd gebied plaatsvinden, kunnen een negatieve invloed hebben en zijn dan vergunningplichtig. Er is dan sprake van 'externe werking'.

Voor elk van de Natura 2000-gebieden worden aanwijzingsbesluiten opgesteld, die het referentiekader bieden voor het beheerplan en de beoordeling van projecten of activiteiten in het kader van de vergunningverlening. Dit referentiekader wordt gevormd door de instandhoudingsdoelen en de begrenzing van het gebied (zie hiervoor hoofdstuk 2 instandhoudingsdoelen). Het belangrijkste uitgangspunt is het behoud of het verbeteren van een gunstige staat van instandhouding van bepaalde natuurwaarden. Deze natuurwaarden zijn specifieke habitattypen en soorten die als kwalificerende en overige waarden zijn opgenomen in het aanwijzingsbesluit van het gebied.

Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet is op 1 april 2002 in werking getreden. Deze wet regelt de bescherming van bepaalde in Nederland voorkomende plant- en diersoorten. In de Flora- en faunawet is het soortenbeschermingsdeel van de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn geïmplementeerd. De doelstelling is het behoud van de gunstige staat van instandhouding van de beschermde planten- en diersoorten. Het uitgangspunt van de wet is 'nee, tenzij'. Dit betekent dat activiteiten met een schadelijk effect op beschermde soorten in principe verboden zijn. Van het verbod op schadelijke handelingen kan onder voorwaarden worden afgeweken met een ontheffing of vrijstelling. Het verlenen hiervan is de bevoegdheid van de staatssecretaris van EZ of, in geval van beheer en schadebestrijding, van Gedeputeerde Staten.

Gedragscode Natuurbeheer

De Gedragscode Natuurbeheer (Bosschap 2010) is een op de wet gebaseerd hulpmiddel waarmee natuurbeheerders, waaronder Staatsbosbeheer, reguliere werkzaamheden kunnen uitvoeren zonder in strijd te handelen met de bepalingen van de Flora- en faunawet. De Gedragscode bestaat uit een aantal algemene maatregelen bij natuurwerkzaamheden en uit een aantal natuurkalenders voor de juiste planning van beheermaatregelen. Wanneer een natuurbeheerder deze regels volgt, zullen mogelijke negatieve effecten van de werkzaamheden voor de te beschermen soorten beperkt blijven. Er geldt dan een vrijstelling van de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet en de beheerder hoeft geen ontheffing aan te vragen. Het al of niet toepassen van een gedragscode bij het uitvoeren van natuur- en waterbeheer is van groot belang voor de toetsing van het beheer aan de Natura 2000-instandhoudingsdoelen. Deze toetsing wordt in hoofdstuk 6 van het beheerplan uitgevoerd.

Relatie tussen Flora- en faunawet en de Natuurbeschermingswet

Zoals hierboven al uiteengezet, zijn de Flora- en faunawet en de Natuurbeschermingswet een implementatie van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn. De Flora- en faunawet biedt daarbij ook bescherming aan diverse niet-Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten. Na inwerkingtreding van de nieuwe Natuurbeschermingswet is de Europese gebiedsbescherming vastgelegd in de Nederlandse wetgeving; in de Flora- en faunawet is dit gebeurd voor beschermde soorten. De Natuurbeschermingswet en de Flora- en faunawet zijn dus complementair. Dit kan betekenen dat in concrete gevallen bij ingrepen in en rond het Merengebied zowel een Natuurbeschermingswetvergunning als een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet nodig kan zijn.

Wet op de Ruimtelijke Ordening

De Wet op de ruimtelijke ordening (Wro), die op 1 juli 2008 is ingegaan, vormt het kader voor ruimtelijke plannen in Nederland. Eén van de kernelementen van de Wro is dat rijk, provincie en gemeente verplicht zijn de hoofdlijnen van het op hun niveau te voeren ruimtelijk beleid te vertalen in een structuurvisie.

De Wro is toegesneden op 'decentraal wat kan, centraal wat moet'. Dit houdt in dat de verantwoordelijkheid bij de overheidslaag ligt die het ruimtelijke beleid ontwerpt en uitvoert. Het ruimtelijk beleid zoals beschreven in de structuurvisie wordt vastgelegd in bestemmingsplannen die primair door gemeenten wordt opgesteld. In de bestemmingsplannen staat beschreven welke bestemming aan verschillende delen van het grondgebied van de gemeente gegeven wordt. Gemeenten zijn volgens de Wro verplicht om voor het gehele grondgebied een bestemmingsplan op te stellen. Deze plannen dienen eens per 10 jaar herzien of verlengd te worden. Het rijk en de provincie zijn ook bevoegd om voor bepaalde projecten of gebieden een 'bestemmingsplan' op te stellen; dit heet dan inpassingsplan.

Het rijk kan een algemene maatregel van bestuur (AMvB) vaststellen om de uitvoering van het ruimtelijke rijksbeleid zeker te stellen. Het moet daarbij gaan om zaken die aangemerkt zijn als zaken van nationaal belang en die het rijk zo belangrijk vindt dat zij de doorwerking ervan juridisch wil regelen. Een provincie kan voor zaken van provinciaal belang een provinciale verordening vaststellen (bijvoorbeeld een Omgevingsverordening), die hetzelfde werkt als een AMvB. In de AMvB of Provinciale Verordening kunnen regels gesteld worden voor de inhoud van bestemmingsplannen, die binnen een jaar na inwerkingtreding moeten worden verwerkt in het betreffende plan.

Wro en Natuurbeschermingswet 1998

Voor alle gemeentelijke bestemmingsplannen geldt dat deze moeten passen binnen de plannen van het rijk en de provincie. De bestemmingsplannen mogen niet con-

flicteren met de Natuurbeschermingswet. Elk voorstel voor een bestemmingsplan moet daarom getoetst worden aan de Natuurbeschermingswet. Wanneer er geen of onvoldoende toetsing aan de Natuurbeschermingswet heeft plaatsgevonden, wordt de provincie geacht een zienswijze in te dienen. Deze zienswijze dient geïmplementeerd te worden in het bestemmingsplan. Ook een zorgvuldige afstemming van bestemmingsplannen op de Natura 2000-beheerplannen is van groot belang.

Scheepvaartverkeerswet

In de scheepvaartverkeerswet is onder andere de bevoegdheid van de provincie als nautische beheerder vastgelegd. De Provincie Fryslân is voor de Friese meren nautisch beheerder van oever tot oever. Daarmee zijn alle Friese meren openbaar gebied. Onttrekking van (gedeelten) van het wateroppervlak aan de openbaarheid is overigens wel mogelijk.

Waterwet

De Waterwet is een integrale wet die regels geeft met betrekking tot het beheer en gebruik van watersystemen. Nieuwe beleidsontwikkelingen als integraal waterbeheer en de watertoets krijgen hierin hun plaats. De nieuwe waterwet vervangt alle al bestaande wetten op het gebied van watersystemen door één omvattende wet. Met de Waterwet worden de verschillende vergunningen die verband houden met het waterbeheer gebundeld in de watervergunning. Dat betekent dat er voor alle handelingen in het watersysteem nog maar één vergunning nodig is.

Natuurbeleidsplan

Het Natuurbeleidsplan is een strategisch plan, dat bedoeld is om de doelstellingen van het natuur- en landschapsbeleid van de Rijksoverheid op langere termijn weer te geven en om aan te geven welke maatregelen op welke terreinen genomen moeten worden om de doelstellingen te bereiken. In 1990 is in het kader van het Natuurbeleidsplan de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in Nederland gepresenteerd. Deze EHS vormt een netwerk van kerngebieden en natuurontwikkelingsgebieden die onderling verbonden worden door ecologische verbindingzones. De Friese meren vormen samen met andere natuurgebieden een belangrijke keten in de EHS van Fryslân. De Friese Meren zijn onderdeel van de Robuuste Natte As, een robuuste verbindingzone die moerasgebieden van Fryslân, Groningen en Duitsland met elkaar verbindt.

Nota Ruimte

De Nota Ruimte (2005) is een strategische nota op hoofdlijnen, waarin het nationaal ruimtelijk beleid zoveel mogelijk is ondergebracht. In de Nota Ruimte (PKB deel 3a 12 april 2005) zijn 20 Nationale Landschappen opgenomen. De Natura 2000-gebieden Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. en Witte en Zwarte Brekken maken daarbij deel uit van het Nationale Landschap 'Zuidwest Fryslân'. Met de publicatie in de Nota Ruimte heeft de Ecologische Hoofdstructuur wettelijke status gekregen. Daarnaast zijn de Robuuste ecologische verbindingen bruto begrensd.

Ecologische Hoofdstructuur

Volgens de Nota Ruimte dienen provincies de Ecologische Hoofdstructuur te begrenzen. In of in de nabijheid van de EHS geldt het 'nee, tenzij'-regime. Nieuwe plannen, projecten of handelingen zijn niet toegestaan als zij de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied aantasten ('nee'). Hiervan kan alleen worden afgeweken als er geen reële alternatieven zijn én er sprake is van redenen van groot openbaar belang ('tenzij'). In dat geval moet de initiatiefnemer maatregelen treffen om de nadelige effecten weg te nemen of te ondervangen, en waar dat niet volstaat te compenseren door het realiseren van gelijkwaardige gebieden, liefst in of nabij het aangetaste gebied. Het bevoegd gezag ziet erop toe dat dit ook werkelijk gebeurt.

Deze toetsing staat los van een toetsing aan de Natura 2000- instandhoudingsdoelen zoals in dit beheerplan wordt uitgevoerd (zie hoofdstuk 6).

4e Nota Waterhuishouding

De Vierde nota waterhuishouding legt de belangrijkste beleidsdoelstellingen voor waterbeheer vast voor met name de periode 1998-2006. In deze nota wordt aan de provincies gevraagd het Gewenste Grond- en Oppervlaktewaterregime (GGOR) binnen de provincies vast te stellen. Door het vaststellen van het GGOR worden de waterdoelen in een gebied vastgelegd. Het gewenste regime moet aansluiten bij het beoogde gebruik van het betreffende gebied. Voor de functie natte natuur kan het GGOR een belangrijke rol spelen in de concretisering van anti-verdrogingsdoelstellingen.

Beheerplan Rijkswateren

In het Beheerplan Rijkswateren is de vaarweg Lemmer-Delfzijl aangewezen als onderdeel van de landelijke hoofdinfrastructuur. Voor deze vaarwegen is het Rijk in principe verantwoordelijk. De taken die verband houden met deze verantwoordelijkheid worden uitgevoerd door de provincie. Voor wat betreft het in Fryslân gelegen traject (het Prinses Margriet kanaal), is de Provincie Fryslân dus beheerder. De aantakende vaarwegen naar o.a. Sneek (Houkesleat) en Heerenveen (Heeresleat) behoren tot de neveninfrastructuur. Ook voor deze vaarwegen is de provincie beheerder.

4.2.3 Provinciale plannen, -beleid en -regelgeving en Waterschapsplannen

Watergebiedsplannen en GGOR

In de 4e Nota waterhuishouding wordt aan de provincies gevraagd het gewenste grond- en oppervlaktewaterregime (GGOR), of ook wel het gewenste peilbeheer, binnen de provincies vast te stellen. Het principe van GGOR is als volgt. Van de belangrijkste ruimtelijke functies (grondgebruiken) is (bij benadering) bekend wat het optimale grondwaterstandverloop is in de loop van het jaar. Dit wordt het OGOR (Optimale Grond- en Oppervlaktewaterregime) genoemd. Dit OGOR kan getoetst worden aan de actuele situatie, het AGOR (Actuele Grond- en Oppervlaktewaterregime). Daar waar het actuele grondwaterregime niet voldoet aan het optimale grondwaterregime zal door middel van maatregelen de OGOR zoveel mogelijk moeten worden benaderd, in afstemming met de andere ruimtelijke functies. Door Wetterskip Fryslân wordt nu gewerkt aan dergelijke GGOR-projecten, waarvan de resultaten worden vastgelegd in de watergebiedsplannen Gaasterlan e.o. en Skarsterlân e.o. De watergebiedsplannen worden afgestemd op de inhoud van onderhavig Natura 2000-beheerplan.

Waterbeheerplan 2010-2015 Wetterskip Fryslân

In het waterbeheerplan geeft Wetterskip Fryslân aan welke maatregelen in de komende zes jaar genomen worden om het watersysteem op orde te houden en te verbeteren. Hierbij kan het gaan om uitvoeringswerken, maar ook om het opstellen van beleidsregels en verordeningen. Ook het normale beheer en onderhoud vallen er onder. In het Waterbeheerplan wordt de relatie gelegd met de doelen en resultaten uit het Waterhuishoudingsplan van de Provincie Fryslân (zie onder). Een deel van de uitvoeringsprojecten vindt plaats in en in de directe omgeving van het Merengebied en moet dus in het kader van de Natuurbeschermingswet worden getoetst aan de instandhoudingsdoelen. In overleg met het Wetterskip is besloten om de voor dit beheerplan relevante uitvoeringsprojecten te beschouwen als 'ontwikkelingsruimte' (zie paragraaf 4.3.15). Dit betekent dat in dit beheerplan de uitvoeringsprogramma's niet worden getoetst, maar dat alleen wordt aangegeven waar bij een gedetailleerde toetsing mettertijd op moet worden gelet. Concreet gaat het om de volgende uitvoeringsprogramma's:

- Om te voldoen aan de provinciale veiligheidsnormen verbetert het Wetterskip de boezemkaden op grond van het herstelprogramma Oevers & Kaden (zie ook hieronder het Waterhuishoudingsplan Fryslân 2010-2015 en paragraaf 4.3.15).
- Het uitvoeren van baggerwerkzaamheden, onder andere in het kader van duurzaam peilbeheer en stedelijk waterbeheer. Baggerwerkzaamheden vinden plaats conform het baggerplan (paragraaf 4.3.15). Met gemeenten worden afspraken gemaakt over de uitvoering en het onderhoud van wateren.
- Het aanpakken van verdroging van natuurgebieden. Dit vindt mede plaats in het kader van GGOR (zie hiervoor), maar ook door het nemen van instandhoudingsmaatregelen om Natura 2000-waarden te versterken (zie voor de instandhoudingsmaatregelen hoofdstuk 7).
- In het kader van de KRW worden maatregelen genomen op het gebied van emissie, inrichting, beheer en onderhoud van waterlopen (Wetterskip Fryslân 2009, zie paragraaf 4.2.1).

Verder worden in het beheerplan de volgende activiteiten getoetst:

- Om schade aan waterkeringen en watersystemen te minimaliseren wordt de populatie muskusratten beperkt gehouden (op de toegepaste bestrijdingsmethoden in het Merengebied wordt verder ingegaan in paragraaf 4.3.12).
- Kadeschouw (zie paragraaf 4.3.5).
- Schonen en baggeren van kleine waterlopen (paragraaf 4.3.5).
- Slootschouw per helikopter (zie paragraaf 4.3.8).

Waterhuishoudingsplan Fryslân 2010-2015 (WHP)

In het Waterhuishoudingsplan Fryslân 2010-2015 'Wiis mei Wetter' is uitgewerkt hoe de provincie om wil gaan met het oppervlaktewater, het grondwater en het toezicht op de veiligheid tegen overstromingen. Het plan geeft kaders voor de eigen organisatie en voor de overige waterbeheerders in de provincie (Wetterskip Fryslân en gemeenten).

Rondom de meren zijn boezemkaden aangebracht. Deze moeten wat betreft de hoogte voldoen aan de provinciale norm, dat wil zeggen dat de kaden maximaal 1 keer per 100 jaar mogen overstromen. Het daarbij behorende maatgevende boezempeil wordt per dijkkring vastgesteld en bedraagt in dit geval -0,22 m NAP. Voor 2019 moeten alle oevers en kaden aan deze norm voldoen. Daarvoor is het herstelprogramma Oevers & Kaden opgestart (zie ontwikkelingsruimte in paragraaf 4.3.15). Wetterskip Fryslân is belast met de kade- en oeververbetering. Bij de verbeteringen moet rekening gehouden worden met de landschappelijke, natuur- en cultuurhistorische waarden. De provincie streeft naar een peilbeheer dat zo goed mogelijk aansluit bij de verschillende vormen van grondgebruik. Hierbij wordt rekening gehouden met de verwachte klimaatverandering.

Top-lijst van verdroogde gebieden in Fryslân

Met het vaststellen van het derde Waterhuishoudingsplan door Provinciale Staten (november 2009) is ook de lijst met TOP-gebieden vastgesteld. Binnen de Provincie Fryslân is circa 60.000 ha natuurgebied geselecteerd als TOP-lijstgebied. Van dit areaal is ongeveer 12.000 ha als 'verdroogd' aangemerkt. Dit betreft meestal grondwaterafhankelijke natuur waarbij de grondwaterstand te laag is en/of de waterkwaliteit ontoereikend is, bijvoorbeeld doordat kwelwater niet meer in het maai-veld terecht komt. Een belangrijk deel van de TOP-lijstgebieden is tevens Natura 2000-gebied.

In overleg met de terreinbeherende organisaties, Wetterskip Fryslân en LTO Noord Fryslân, is binnen de als verdroogd aangemerkte gebieden in Fryslân een prioritering aangebracht. Er zijn 4 klassen onderscheiden, waarbij klasse 1 de hoogste prioriteit aangeeft en klasse 4 de laagste. Delen van het Natura 2000-gebied Sneekermeergebied (de oeverlanden) staan op de Top-lijst (onder de noemer 'Snitsermar') en vallen in klasse 3. De afgelopen jaren is al veel aan verdrogingsbestrijding gedaan in deze terreinen, waaronder het aanleggen en vergroten van inlaten, het optimaliseren van de detailontwatering en het ontpolderen of vermoerassen van gebiedsdelen (Wymenga *et al.* 1998, Brongers *et al.* 2008). In hoofdstuk 7 van dit beheerplan worden, in het kader van het versterken van de Natura 2000-waarden, nog aanvullende instandhoudingsmaatregelen genomen om verdroging tegen te gaan.

Streekplan Fryslân 2007

Ecologische Hoofdstructuur

De Nederlandse Natura 2000-gebieden liggen nagenoeg geheel binnen de grens van de Ecologische Hoofdstructuur. Het EHS beleid en de daarvoor beschikbare middelen leveren daarmee een belangrijke bijdrage aan de bescherming van de Europese natuur. De EHS is door de rijksoverheid destijds aangewezen in het Structuurschema Groene Ruimte en moet in 2018 gerealiseerd zijn. De provincies hebben de gebieden nader begrepsd en moeten voor deze gebieden concrete plannen maken.

Voor de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur (PEHS) geldt de verplichting tot instandhouding van de wezenlijke kenmerken en waarden en een 'nee, tenzij'-regime. Dat wil zeggen dat er geen ingrepen en ontwikkelingen in en in de onmiddellijke nabijheid van de PEHS mogen plaatsvinden die deze wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied aantasten, tenzij er sprake is van een zwaarwegend maatschappelijk belang. Wanneer een nieuw ruimtelijk plan als onontkoombaar kan worden aangemerkt en aantoonbaar aan deze criteria voldoet, wordt schade zoveel mogelijk door mitigerende maatregelen beperkt. Resterende schade wordt gecompenseerd.

Voor Natura 2000-gebieden gelden aanvullende eisen. Voor ruimtelijke activiteiten en ingrepen met kans op significante effecten op de betrokken natuurwaarden is een passende beoordeling vereist. Aantasting van deze natuurwaarden is alleen mogelijk wanneer reële alternatieven ontbreken en er sprake is van 'dwingende redenen van groot belang'. In dat geval worden alle nodige mitigerende en compenserende maatregelen getroffen.

Ecologische verbindingzones

In het Streekplan Fryslân wordt aangegeven dat door het Merengebied verschillende ecologische verbindingzones lopen (zie kaarten 'Natuurbeleid'). Ecologische verbindingzones (EVZ's) verbinden de grotere natuurgebieden van de EHS met elkaar. Voor het Merengebied zijn met name de natte EVZ's van belang. Aan de EVZ's zijn zogenaamde gidssoorten gekoppeld. Als de verbindingzone qua inrichting voldoet aan de eisen van de gidssoort, dan is deze ook geschikt als leefgebied of als doorgangsbiootop voor tal van andere planten en dieren. In de provinciale uitwerkingssnota zijn de eisen beschreven die aan de EVZ's worden gesteld. Een deel van de verbindingzones buiten de Natura 2000-gebieden moet nog worden aangelegd. Het is de bedoeling dat in 2018 alle barrières en knelpunten in de verbindingzones zijn weggewerkt. Uitgangspunt is dat de aanleg van de zones gebeurt op vrijwillige basis en dat zoveel mogelijk aansluiting wordt gezocht met andere belangen, waardoor gecombineerd kan worden met waterhuishoudkundige maatregelen, recreatievoorzieningen en versterking van de landschapskwaliteit.

In het streekplan is bovendien aangegeven dat er werkende weg aan de Robuuste Natte As (RNA) wordt gewerkt. Via deze RNA - die een wat ruimere dimensie zal moeten krijgen dan de EVZ - wordt het Merengebied verbonden met het Tsjûkemar en de Alde Feanen. Op deze locatie richt de RNA zich op het vormen van een moerasverbinding. In de uitwerkingsnota zijn afspraken gemaakt over de wijze waarop deze RNA werkende weg voor 2018 wordt gerealiseerd (zie ook het kader op pagina 116).

Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.

Door het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. lopen vier natte ecologische verbindingzones (fr10, fr12, fr13 en fr14) die de verbinding leggen met het IJsselmeer, Sleattemer Mar en De Kûfurd. Gidssoorten voor deze zones zijn de otter en de noordse woelmuis.

Sneekermeergebied

Door het Sneekermeergebied lopen drie natte verbindingzones (fr06, fr07 en fr09). Deze verbinden het gebied met de Langwarder Wielen en De Kûfurd, de Alde Feanen en De Deelen. Ook voor deze verbindingzones zijn otter en noordse woelmuis de gidssoorten. De robuuste natte as door Nederland loopt ook via de Snitser Mar. Zie de opmerking daarover in het kader op pagina 120.

Begrensde ganzenopvanggebieden

Ganzenopvanggebieden zijn ingesteld in verband met de schade die veroorzaakt wordt door grauwe gans, kolgans en smient. De kleine rietgans en de brandgans liften mee. Binnen de opvanggebieden kunnen agrariërs een vaste vergoeding ontvangen, plus een vergoeding van de schade. Buiten de begrensde opvanggebieden wordt alleen de schade aan de gewassen vergoed. Agrariërs komen alleen in aanmerking voor een tegemoetkoming in de schade, wanneer ze kunnen aantonen dat ze de ganzen hebben proberen te verjagen om schade te voorkomen. Op basis van vrijwilligheid is door de Provincie Fryslân ca. 35.000 ha aangewezen als begrensd ganzenopvanggebied, veelal in de nabijheid van ganzenslaapplaatsen. Handhaving van voldoende openheid en rust is belangrijk in deze gebieden, en verdichting door beplanting en bebouwing is hier in principe niet gewenst. Er liggen grote oppervlakten ganzenopvanggebied rondom de drie Natura 2000-gebieden, een beperkt deel ligt binnen de Natura 2000-begrenzing (zie voor de ligging van de ganzenopvanggebieden de kaarten 'natuurbeleid' aan het eind van dit hoofdstuk en figuur 3.14 en zie ook de website van de Provincie Fryslân (www.fryslan.nl)).

Landschap

Volgens het Streekplan behoren de Friese meren tot het landschapstype Merengebied. De kernkwaliteiten van de verschillende landschapstypen moeten herkenbaar blijven en een richtinggevende rol spelen in de totale belangenafweging bij de ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied. Rondom het noordelijk deel van De Fluezen ligt veenweidegebied (veen met een kleidek niet dikker dan 40 cm). In deze gebieden streeft de provincie naar het behoud van de kernkwaliteiten van het landschapstype. De landbouwfunctie dient te worden behouden en te worden versterkt zonder dat dit ten koste gaat van bestaande natuurgebieden. Daarnaast streeft de provincie ernaar dat nieuwe passende functies in het gebied tot ontwikkeling komen door ruimte te geven aan kansrijke initiatieven in de streek. Het waterpeilbeleid voor het veenweidegebied blijft gericht op de huidige functies, waaronder de landbouw.

Recreatie

In het algemeen geldt voor nieuwe recreatieve voorzieningen dat deze ingepast worden in het landschap. Randvoorwaarde is de herkenbaarheid van de landschappelijke kernkwaliteiten. Dichtbij de drie Natura 2000-gebieden liggen de recreatie-

kernen Koudum, Heeg, Woudsend, Oudega en Terherne. Daarnaast is Sneek aange-
wezen als stedelijk en regionaal centrum, met een recreatieve ontwikkelingsfunctie.
Dit betekent dat nieuwe grootschalige en intensieve voorzieningen primair worden
geconcentreerd in deze kernen. Aard en schaal van de recreatieve ontwikkelings-
mogelijkheden sluiten aan bij de karakteristiek en de functie van de recreatiekern,
rekening houdend met de omgevingsfactoren. Naar aard en schaal passende recrea-
tieve initiatieven zijn ook buiten de recreatieve kernen mogelijk.

Bij de recreatiekernen zijn er mogelijkheden voor de uitbreiding van bestaande en
voor de vestiging van nieuwe kleinere tot middelgrote jachthavencomplexen (om-
vang 250 ligplaatsen). Buiten de kernen zijn nieuwe, kleinschaliger voorzieningen
mogelijk (25 buiten de kernen tot 50 ligplaatsen bij de kernen) onder de voorwaar-
de van een goede ruimtelijke en landschappelijke inpassing. In het Streekplan is
opgenomen dat het aanbod van jachthavens in het centrale merengebied redelijk
compleet te noemen is. In deze regio streeft de provincie vooral naar (beperkte uit-
breiding) van bestaande accommodaties in verband met kwaliteitsverbetering.
Het Merengebied heeft deels de status 'natuurfunctie met extensief recreatief mede-
gebruik' en voor het overige deel de functie 'natuur met recreatief medegebruik'. In
het eerste geval zijn vormen van natuurgericht recreatief en educatief medegebruik
mogelijk met ondergeschikte voorzieningen. Bij de status 'natuur met recreatief
medegebruik' gaat het om recreatief medegebruik met voorzieningen die in afstem-
ming met de natuurdoelen voor het gebied verder ontwikkeld kunnen worden. Voor
Vogel- en Habitatrichtlijngebieden geldt dat nadere zonering van recreatief medege-
bruik mogelijk is op basis van beheerplannen.

In paragraaf 4.3.14 en 4.3.15 wordt ingegaan op ontwikkelingen op het gebied van
recreatie in het merengebied. In hoofdstuk 6 worden deze ontwikkelingen getoetst
aan de Natura 2000-instandhoudingsdoelen, terwijl in hoofdstuk 7 voorstellen wor-
den gedaan om het recreatief medegebruik verder te zoneren.

Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.

Het deelgebied Oudegaasterbrekken heeft grotendeels de functie 'natuur met re-
creatief medegebruik' en voor een klein deel de functie 'natuur met extensief recre-
atief medegebruik'. Voor het deelgebied Gouden Boaium geldt de zonering 'natuur
met extensief recreatief medegebruik'. Voor het deelgebied Fluessen zijn er zonerin-
gen binnen het gebied aangebracht. Het watergebied heeft de functie 'natuur met
recreatief medegebruik' en de 'landgebieden' zijn opgenomen als 'natuur met ex-
tensief recreatief medegebruik'. Voor De Morra geldt eveneens een tweedeling: voor
het gebied boven de beroepsvaarweg geldt 'natuur met recreatief medegebruik' en
voor het andere deel geldt 'natuur met extensief recreatief medegebruik'.

Witte en Zwarte Brekken

De Witte en Zwarte Brekken hebben volgens het streekplan de functie 'natuur met
extensief recreatief medegebruik'.

Sneekermeergebied

De Snitser Mar, de Terkaplester Puollen en de Goiïngarypster Puollen hebben als
functie 'natuur met recreatief medegebruik'. Voor de rest van het Natura 2000-ge-
bied geldt de functie 'natuur met extensief recreatief medegebruik'.

Wonen

De Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied en Witte en Zwarte Brekken vallen
onder het bundelingsgebied van Sneek. Daar wordt ingezet op de concentratie van
de woningbouw; deze gebieden zijn begrensd door uit te gaan van een redelijke
fietsafstand ten opzichte van de stedelijke kern.

In Fryslân is ruimte voor pilots op het gebied van nieuwe landgoederen. Deze worden gesitueerd in de stedelijke bundelingsgebieden, waarvan twee in het bundelingsgebied Sneek. Dit betekent een hoofdgebouw met maximaal 10 wooneenheden, een perceel van meer dan 10 hectare, terwijl 90% van de oppervlakte openbaar toegankelijk is. Bij de verdere uitwerking van het bundelingsgebied bepalen de wettelijke vastgelegde gebieden ter bescherming van waardevolle natuur, landschap en cultuurhistorische objecten de randvoorwaarden. Alleen onder zeer specifieke voorwaarden zijn binnen de beschermde gebieden ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk.

Water

In het Streekplan zijn grondwaterbeschermingsgebieden aangeduid. De bestemming van en het beleid in deze gebieden moet gericht zijn op het beschermen van de functie waterwinning. Bedrijven die een negatief effect hebben op de waterkwaliteit mogen zich niet in het gebied vestigen. Daarnaast zijn er regels voor het gebruik van dierlijke meststoffen in het gebied. Het grondwater wordt zodanig beschermd, dat de huidige kwaliteit van het drinkwater gehandhaafd blijft. Aan de zuidwestkant van De Fluezen wordt op de zuidwestoever drinkwater uit grondwater gewonnen (zie paragraaf 4.3.6). Rondom dit waterwinpunt ligt een zone die in het Streekplan is aangewezen als grondwaterbeschermingsgebied.

Bedrijven

Vestiging van bedrijven en voorzieningen in het landelijke gebied is mogelijk wanneer dat om functionele redenen nodig is. Voor bestaande bedrijven in het landelijke gebied die daaraan niet functioneel zijn gebonden, is in beperkte mate ruimte voor uitbreiding onder de voorwaarde dat de nieuwe (bedrijfs)situatie nog past in de omgeving. De ligging van de bedrijven is aangegeven in de kaarten 'wonen en bedrijventerreinen' aan het eind van dit hoofdstuk.

Sneek is een stedelijk centrum liggend in de A7-zone, met een opvangtaak voor bedrijven in alle segmenten. Daarnaast beschikt Sneek over natte bedrijfsterreinen. Hier is ruimte voor de ontwikkeling van nieuwe natte bedrijfsterreinen; deze moeten gekoppeld worden aan de bestaande zijtakken van het Prinses Margrietkanaal, waaronder de Houkesleat. In het Streekplan wordt het gebied oostelijk van bedrijventerrein 't Ges aangewezen als mogelijke uitbreiding voor bedrijven. Dit gebied aan de zuidoever van de Houkesleat ligt dicht tegen het Natura 2000-gebied Sneekermeergebied aan.

Visserij

Binnen natuurgebieden is ruimte voor visserij die op een duurzame wijze gebruik maakt van de natuurlijke kwaliteiten en voor zover dit niet ten koste gaat van een gezonde natuurlijke visstand (zie verder paragraaf 4.3.3).

Nota Natuer en lanlik gebiet 2012 Provincie Fryslân

Naar aanleiding van landelijke bezuinigen op het natuurbeleid is besloten tot een herijking van de EHS. De Provincie Fryslân heeft in de nota Natuer en lanlik gebiet hier verder uitwerking aan gegeven. De consequentie is dat de afronding (verwerving en inrichting) van de EHS niet voor alle in het Streekplan aangegeven gebieden zal gebeuren. Binnen de Natura 2000-gebieden is dit overigens niet aan de orde. Hoewel de ambitie voor de realisatie er nog wel is zijn de ecologische verbindingen en de robuuste natte as niet meer opgenomen in de provinciale EHS. De planologische vertaling van dit voornemen voor de herijking van de EHS gebeurt via een herziening van de Verordening Ruimte (Provincie Fryslân). Afhankelijk van de uitwerking van het nieuwe rijksbeleid ten aanzien van de EHS is het denkbaar dat alsnog - een deel van - de ecologische verbindingen en de robuuste natte as onderdeel van de EHS zullen vormen.

Natuurbeheerplan 2011 Provincie Fryslân

Op 28 september 2010 heeft Gedeputeerde Staten van Fryslân het natuurbeheerplan 2011 vastgesteld. In dit plan zijn de gebieden aangewezen waarvoor men in Fryslân subsidie voor het beheer van natuur, agrarische natuur en landschapselementen.

Voor de aangewezen gebieden is in het natuurbeheerplan aangegeven wat de natuurambitie is voor de langere termijn en welk beheertype daarbij van toepassing is. Dat beheertype is bepalend voor de invulling van de beheerwerkzaamheden binnen het gebied. Voor natuurbeheer is in het nieuwe beheerplan per perceel één beheertype aangegeven. Dat betekent dat, meer dan in het verleden, de Provincie Fryslân gaat sturen op de invulling van het beheer binnen een bepaald gebied. In sommige gevallen is het wenselijk om door middel van inrichtingsmaatregelen de natuurontwikkeling een kwaliteitsimpuls te geven. In een dergelijk geval is hiervoor subsidie beschikbaar. Voor agrarisch natuurbeheer en landschapselementen zijn per perceel meerdere beheertypen mogelijk. De verschillende vormen van natuurbeheer worden beschreven in paragraaf 4.3.4 en zijn afgebeeld in de kaarten 'natuurbeheer' aan het eind van dit rapport.

Provinciale Beleidsregels ter uitvoering van de Flora- en faunawet 'Libje en libje lite' (6 juli 2010)

Op 1 april 2002 is de Flora- en faunawet in werking getreden. Gedeputeerde Staten zijn belast met de uitvoering van de wet, voornamelijk op het gebied van beheer en schadebestrijding. Inherent aan de uitvoering is de bevoegdheid voor bepaalde zaken provinciale regels op te stellen. Om hieraan uitvoering te geven zijn op 2 juli 2002 de zogenaamde Beleidsregels ter uitvoering van de Flora- en faunawet opgesteld. Een belangrijk deel van deze beleidsregels heeft betrekking op schadebestrijding. Sinds het in werking treden van de Flora- en faunawet, op 1 april 2002, hebben zich nieuwe ontwikkelingen voorgedaan en is jurisprudentie gevormd, hetgeen geleid heeft tot wetswijzigingen en wijzigingen in een aantal Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB's) en ministeriële regelingen welke dienen als aanvulling op de wet. Deze nieuwe ontwikkelingen zijn in het beleidsdocument van 6 juli 2010 meegenomen.

Daarnaast is in het beleidsdocument voor de periode 2002 t/m 2009 een overzicht gegeven van de verleende ontheffingen en vrijstellingen Flora- en faunawet in het kader van beheer en schadebestrijding.

Uitvoeringsprogramma Nationaal Landschap Zuidwest Fryslân

Nationale Landschappen (aangewezen in de Nota Ruimte) hebben (inter)nationaal unieke landschapskwaliteiten en in samenhang daarmee bijzondere natuurlijke en recreatieve kwaliteiten. De Natura 2000-gebieden Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. en Witte en Zwarte Brekken liggen in het Nationaal Landschap Zuidwest Fryslân. Ze behoren grotendeels tot het landschapstype veengebied en meren. Kernkwaliteiten van het landschapstype veengebied en meren zijn:

- Grootschalige openheid en weidsheid.
- Water met oeverbegroeiing (rietkragen) langs meren, vaarten en kanalen.
- Onregelmatige, opstreckende strokenverkaveling.
- Veel boezem- en polderkaden en slaperdijken.
- Herkenbaarheid van ingepolderde boezemlanden met binnendijken.
- Aanwezigheid van grasland, afgewisseld met water en natuur van uiteenlopende omvang.

De Morra, De Holken en Aldkarre liggen in het landschapstype kleigebied. Kernkwaliteiten van het landschapstype kleigebied zijn:

- Open en grootschalig landschap met structurerende elementen zoals dijken, terpen, paden, eendekooien en vaarten.
- Grondgebruik voor het overgrote deel grasland.
- Boerderijen en gehuchten liggen omlijst met beplanting als punten in het weidse landschap.
- Aanwezigheid van slaperdijken.
- Stelsel van opvaarten en vaarten.

In de Landschapsontwikkelingsvisie Zuidwest-Fryslân zijn de volgende wenselijke ontwikkelingsrichtingen opgenomen:

- Herstel en versterken van de kernkwaliteit water als structurerend element.
- Inpassing van grotere ruimtelijke ontwikkelingen als regionale infrastructuur maar ook de stadsrandzones van Sneek en die van de regionale centra.
- De grotere en lokale routenetwerken als dorpsommetjes of oude verbindingen zoals kerkepaden, maar ook benutten wandelmogelijkheden op oude dijkjes buitendijks.
- Herwaarderden van oude vaarwegen en deze toegankelijk maken voor watersport.
- De wateropgave en waterkwaliteit, in combinatie met boezemuitbreiding, verbrede sloten en de robuuste natte verbinding.
- Herstel en verbetering van condities rond dobben, poelen .
- Innoverende concepten voor de realisatie van ecologische verbindingzones.
- Natuurrijker maken van het slootmilieu door bijvoorbeeld meer ruimte voor rietkragen.
- Beter beleefbaar maken van ganzenopvangfunctie.

Beleidsnota Recreatie en Toerisme 2002-2010

De Provincie Fryslân heeft in 2002 de beleidsnota 'Verrassend Fryslân, gastvrij voor toerist en recreant' vastgesteld (Provincie Fryslân 2002). De nadruk in deze beleidsnota ligt op het verbeteren van de kwaliteit van het recreatief-toeristisch product in Fryslân. Met het Friese Merenproject wordt hieraan uitvoering gegeven: meer vaarmogelijkheden (verbreden, verdiepen), een kwaliteitsimpuls voor de bedrijven, recreatieve voorzieningen. In de nota is opgenomen dat (nieuw) recreatief gebruik moet worden afgestemd op de natuurwaarden. Binnen de vaargebieden kunnen nadere recreatieve zoneringsmaatregelen worden genomen die moeten zorgen voor een evenwichtige ontwikkeling van zowel natuur als recreatie. In de recreatienota wordt een zonering in de vaarwegen aangebracht. Er wordt onderscheid gemaakt tussen drukke, rustige en stille vaargebieden.

In 2007 is de beleidsnota recreatie en toerisme geactualiseerd. Er zijn drie aanvullende programma's gepresenteerd, waaronder 'Grenzeloos varen'. Volgens dit programma moeten er meer en betere vaarverbindingen komen tussen de IJsselmeerkust, de Friese Meren en de buurprovincies Groningen en Drenthe. Uit dit programma is o.a. de tweede fase van het Friese Merenproject ontstaan. Hieronder wordt per Natura 2000-gebied de beleidsnota verder uitgewerkt. In paragraaf 4.3.14 (ontwikkelingen) en tabel 4.2 worden de concrete maatregelen in het kader van Friese Merenproject in detail toegelicht.

Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.

Voor de Aldegeaster Brekken geldt de typering 'rustig vaargebied'; dit betekent een matig intensief gebruikt, kleinschalig watersportgebied met een sterke verblijfsfunctie. De ontwikkelingsmogelijkheden zijn beperkt, vooral gericht op het versterken van de relatie met Heeg en Gaastmeer (kleine watersport). Voor De Fluezen en De Morra geldt de typering zeer intensief gebruikt grootschalig watersportgebied met een sterke zeilfunctie. Hier zijn ruime ontwikkelingsmogelijkheden voor de grote en kleine watersport.

Daarnaast wil men de capaciteit van de ontsluitingsvaarwegen rondom Heeg/Woudsend vergroten.

Sneekermeergebied

Voor de Snitser Mar en de poelen geldt de typering 'druk vaargebied': zeer intensief gebruikt grootschalig watersportgebied, dat belangrijk is voor (wedstrijd)zeilen en als verblijfsgebied. Er liggen ruime ontwikkelingsmogelijkheden rondom Sneek. Ontwikkelingsmogelijkheden zijn gericht op het versterken van de relatie Snitser Mar-Sneek. Vanuit het Friese Merenproject wordt gewerkt aan upgrading van de watersportkern Sneek.

Ruimte voor capaciteitsuitbreiding

In de beleidsnota wordt slechts selectief ingezet op capaciteitsuitbreiding. Dit geldt voor nieuwe complexen voor recreatiewoningen, maar ook voor jachthavens en campings. Wel is er de visie om bestaande ontwikkelingen af te ronden en te investeren in behoud en ontwikkeling van de kwaliteit van wat al gerealiseerd is.

Kleinschalig kamperen

Volgens de beleidsnota is het kleinschalig kamperen toegenomen. Deze vorm van kamperen past goed bij het streven naar diversiteit. Bij agrarische bedrijven en woningen in het buitengebied mag men maximaal tien kampeerstandplaatsen inrichten. Een aantal campinghouders wil de ruimte oprekken tot bijvoorbeeld 25 staanplaatsen. Dit wordt in de beleidsnota niet toegejuicht. De beleidsnota stelt dat bij het kleinschalig kamperen er meer aandacht moet komen voor de landschappelijke inpassing. Dit kan worden gerealiseerd door het stellen van voorschriften.

Plan van aanpak Friese Merenproject (FMP) 2e fase

In 2000 is het Plan van Aanpak voor het FMP vastgesteld door de Provincie Fryslân. Het FMP heeft tot doel een grootschalige kwaliteitsimpuls te geven aan de sector recreatie en toerisme in het Friese merengebied. De eerste fase van het FMP liep van 2001 tot 2006, waarbij een groot aantal projecten is uitgevoerd: aanleg van aquaducten, verhoging van bruggen, verbeteren of uitbreiden van aanlegplaatsen, baggerwerkzaamheden, etc. In 2006 zijn in de notitie 'Koers op Fryslân' de ambities voor de tweede fase van het project (2006-2013) uitgezet in twee sporen. Spoor I bestaat uit het voortzetten van de bestaande koers. Spoor II richt zich op een aanscherping van de koers via drie maatregelenprogramma's:

- Grenzeloos varen.
- Stimulering van extra bestedingen aan de wal.
- Innovatieve toepassingen in de watersport.

In tabel 4.2 worden de maatregelen in het kader van het Friese Merenproject nader besproken. Naar aanleiding van een economische en ecologische effectmeting van de drie maatregelenprogramma's (Wymenga *et al.* 2008) is een aantal maatregelen vervallen, onder andere in het gebied rondom de Aldegeaster Brekken. Daarnaast is de programmalijn 'Mitigatie Ecologie en Duurzaamheid' toegevoegd aan de hierboven genoemde maatregelen-programma's. Uit de effectmeting komt naar voren dat de inrichtingsmaatregelen van het Friese Merenproject in beginsel kunnen worden uitgevoerd als de negatieve effecten worden gemitigeerd. Het gaat om mitigerende maatregelen op verschillende niveaus, van lokaal tot het Merengebied als geheel. Daarbij zijn 4 categorieën van mitigatie te onderscheiden: 'mitigatie en compensatie van maatregelen op locatie', 'ecologische verbindingen', 'zoning van de watersport' en 'waterhuishouding, beheer en rustgebieden in bestaande natuur'.

De mitigerende maatregelen van de eerste categorie: 'mitigatie en compensatie van maatregelen op locatie' heeft o.a. betrekking op de locatiekeuze en de timing van de maatregelen en op het ontzien van kwetsbare soorten bij de uitvoering. Ook kunnen maatregelen ter bevordering van de vaarrecreatie gecombineerd worden met natuur- of milieuvriendelijke maatregelen, zoals door de aanleg van bredere natuurvriendelijke oevers, het geschikt maken van watersportvoorzieningen voor vleermuizen en zwaluwen en het werken met duurzaam materiaal. Voor de laatste categorie - waterhuishouding, beheer en rustgebieden in bestaande natuur - zijn de mitigerende maatregelen inmiddels uitgewerkt (Brongers & Altenburg 2011). De maatregelen die daarvoor zijn geformuleerd maken deel uit van het pakket aan instandhoudingsmaatregelen dat voor het Merengebied is uitgewerkt in hoofdstuk 7. Mitigerende maatregelen die betrekking hebben op de categorie 'zoning van de watersport' worden in dit beheerplan uitgewerkt.

Vanuit het Friese merenproject is aandacht voor de toekomst van de watersport. In een rapportage met de titel *Jeugd en Watersport* (Stenden 2013) worden er in opdracht van de provincie vier schetsen gepresenteerd hoe de jeugd een plek kan hebben in het watersportaanbod.

Provinciaal Verkeer en Vervoersplan (PVVP) 2006

Vaarwegen voor beroepsvaart

Gemeenten dienen te voorkomen dat het functioneren en de verdere ontwikkeling van het beroepsvaarwegennet belemmerd worden. In de vaarwegenverordening zijn 10-30 meter brede beheerszones aan weerszijden van alle beroeps- en recreatie-vaarwegen vastgelegd, waarbinnen een verbod geldt voor bouwwerken, houtopstanden enz. tenzij de provincie een ontheffing heeft verleend. In paragraaf 4.3.11 wordt aangegeven welke type vrachtafvaart toegestaan is in het merengebied conform het Provinciaal Verkeer en Vervoerplan.

Recreatieve vaarwegen

Voor de recreatievaart worden in Fryslân vijf categorieën vaarwegen onderscheiden (PVVP, Provincie Fryslân 2006):

1. Verbindingsfunctie voor grote zeilschepen en motorboten (Azm).
2. Verbindingsfunctie voor middelgrote zeil- en motorboten (Bzm).
3. Ontsluitingsfunctie voor intensief gebruik door zeil- en motorboten (Czm).
4. Ontsluitingsfunctie voor intensief gebruik door motorboten (Cm).
5. Ontsluitingsfunctie voor minder intensief gebruik door motorboten (Dm).

Voor snelle motorboten gelden speciale regels (zie hieronder). Op de Friese Meren varen ook veel passagiersschepen, rondvaartboten en schepen van de 'Bruine vloot'. Deze schepen worden door de provincie gerekend tot de beroepsvaart, evenals recreatieschepen langer dan 20 meter. In paragraaf 4.3.7 wordt aangegeven welke voorwaarden aan de verschillende categorieën recreatieve vaarwegen in het Friese merengebied worden gesteld (met name de vereiste baggerdiepten) conform het Provinciaal Verkeer en Vervoerplan.

Wegverkeer

Bij de ruimtelijke inpassing van infrastructuur staat een goede ruimtelijke kwaliteit voorop. Dit zal worden gedaan door een goede landschappelijke inpassing te bevorderen, geluidshinder en luchtverontreiniging zoveel mogelijk te beperken. Ook wordt versnippering van natuurlijke waarden bij de aanleg van nieuwe infrastructuur beperkt door ecologische verbindingen zoveel mogelijk te respecteren en door bij ecologische knelpunten inrichtingsmaatregelen uit te voeren. Hieronder wordt per Natura 2000-gebied de infrastructuur verder toegelicht. In de kaarten 'infrastructuur' aan het eind van dit hoofdstuk wordt de ligging van de infrastructuur aangegeven.

Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.

Door het gebied loopt de stroomweg N359. Deze weg is ook een route voor gevaarlijke stoffen (Koudum - Balk). Voor de weg geldt een maximum snelheid van 100 km per uur, de obstakelvrije zone naast de weg is 6 meter en er zijn ongelijkvloerse kruisingen met voetgangers, fietsers en idealiter met het landbouwverkeer. Tussen Sijkemar en de Aldegeaster Brekken loopt de spoorlijn Sneek-Staveren door het Natura 2000-gebied.

Witte en Zwarte Brekken

Pal ten noordoosten van het gebied loopt de A7 (Sneek-Joure). Hier geldt een maximum snelheid van 120 km/uur. Daarnaast loopt de N354 (Sneek richting Balk) langs de westkant van de Witte en Zwarte Brekken. Beide wegen worden eveneens gebruikt voor het vervoer van gevaarlijke stoffen.

Sneekermeergebied

Ten zuidwesten van het gebied loopt de stroomweg A7 (Sneek-Joure). De weg wordt tevens gebruikt voor het vervoer van gevaarlijke stoffen.

Beleidsnotitie Snelle watersport in Fryslân

In de notitie zijn gebieden aangewezen waar motorboten met een waterverplaatsing van ten hoogste 1,5 m³ vanaf 30 april tot en met 30 september tussen zonsopgang en zonsondergang sneller mogen varen dan 9 km per uur. In deze gebieden is het verboden tussen zonsopgang en zonsondergang een ligplaats in te nemen in de periode 30 april tot en met 30 september. De ligging van de snelvaargebieden is aangegeven in de kaarten 'recreatie' aan het eind van dit hoofdstuk.

Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.

Het gebied ten zuidoosten van de betonde geul van het Johan Frisokanaal in De Fluezen is aangewezen als 'gebied voor snelle motorboten en waterskiën'.

Sneekermeergebied

In de Snitser Mar is het gebied ten noordwesten van de betonde vaargeul van het Prinses Margrietkanaal aangewezen voor snelle motorboten en waterskiën.

Plan Kleine Waterrecreatie 2002-2010

Het plan Kleine Waterrecreatie 2002-2010 beschrijft welke ontwikkelingen de provincie wil ondersteunen en stimuleren op het gebied van kanoën, roeien, varen met kleine zeil- en motorboten en schaatsen. Daarbij is dit plan een toetsingskader. Ter stimulering van de kleine waterrecreatie in Fryslân is een aantal trajecten benoemd waaraan de Provincie Fryslân in de ontwikkeling prioriteit geeft. Deze voorkeurs-trajecten hebben verder hun vorm gekregen in het Friese Merenproject (zie ook Plan van aanpak Friese Merenproject, paragraaf 4.3.14 en tabel 4.2).

Speciaal voor het ontwikkelen van een Netwerk Kleine Waterrecreatie is een aparte categorie vaarweg benoemd, de zogenaamde E categorie. E1 is bevaarbaar voor kano's, roeiboten, kleine zeil- en motorboten en geschikt voor schaatsen. Categorie E2 is alleen geschikt voor kanovaren, roeien en schaatsen. De vaarwegen hoeven nog niet geschikt te zijn voor deze boten, maar de provincie spreekt wel de ambitie uit dat ze geschikt moeten worden. Er mogen in elk geval geen nieuwe belemmeringen voor de kleine scheepvaart worden opgeworpen in de aangewezen vaarwegen.

4.2.4

Gemeentelijke plannen en regelgeving

Recent zijn de gemeenten Nijefurd, Wymbritseradiel en Sneek opgegaan in de gemeente Súdwest-Fryslân. In de tekst hieronder wordt nog de oude gemeentelijke indeling gehanteerd, aangezien de plannen en regelgeving daar nog op zijn gebaseerd.

Structuurvisie 2020 Sneek en Wymbritseradiel Noord

In 2002 is een gezamenlijke structuurvisie opgesteld door de gemeenten Sneek en Wymbritseradiel voor de stad Sneek en het gebied daaromheen, voortbouwend op Structuurschets A7 (2002).

De volgende ontwikkelingen worden in de structuurvisie aangekondigd:

Wonen en werken

- Versterkte verstedelijkingsopgave voor de A7-as.
- Vervoersassen A7 (nieuw tracé met aquaduct) en Prinses Margrietkanaal.
- Woningbouw - Sneek: Oudvaart en Houkepoort (tot 2010), daarna uitbreiding naar het noorden.
- Uitbreiding en afronding bedrijventerrein 't Ges met 10-15 ha (zuidoever Houkesleat, grenzend aan Natura 2000-gebied); hier is veel ruimte nodig voor watersportbedrijven.
- Bedrijventerrein Brêgefinne in Uitwellingerga mag slechts zeer beperkt uitbreiden i.v.m. ligging nabij twee Natura 2000-gebieden (hooguit enige extra opslag en overslag van grondstoffen en eventueel beperkte containeroverslag).

Een aantal relevante ontwikkelingen komt terug in paragraaf 4.3.14 (ontwikkelingen) en wordt in hoofdstuk 6 in dit beheerplan getoetst aan de Natura 2000-instandhoudingsdoelen.

Natuur

De koers in de visie is gericht op het versterken en vervlechten van natuurwaarden in het Merengebied en op het versterken van de groene wiggan vanuit het buitengebied naar het centrum van Sneek. Voor de Natura 2000-gebieden zijn wiggan langs de zuidwestzijde van de A7 richting Wite Brekken en de wig vanuit de nieuwe wijken Houkemar en Houkepoort richting Snitser Mar van belang. Een ambitieus woningbouwprogramma, uitbreiding van bedrijventerrein De Hemmen/A7 (westkant Sneek), meer watersportgebonden bedrijven (o.a. in 't Ges) en veel meer verkeer leggen veel druk op de natuurwaarden. Men wil natuurwaarden versterken door een betere vervlechting van alle grote en kleinere natuurgebieden rondom Sneek. Dit gebeurt door aanleg van moeras, bredere rietkragen langs vaarten en het in ere herstellen van zomerpolders. Een aantal ontwikkelingen dat hiermee verband houdt staat in paragraaf 4.3.14.

Watersport

De Witte en Zwarte Brekken zijn bestemd voor rustig varen: het gebied moet in het vroege voorjaar en in het najaar worden ontzien. In die perioden mag geen betreding plaatsvinden vanaf aanlegplaatsen. Er moet ook goed nagedacht worden over nieuwe aanleg- en opstapplaatsen. Natuurbeleving staat centraal. De zuidelijke vaarroute tussen Sneek en IJlst via Weinsleat, Soalsleat en de Wite en Swarte Brekken zal verbeterd worden met nieuwe aanlegplaatsen, maar ook met meer natuur langs de oever.

Op de Snitser Mar is veel meer watersport: hier moeten meer rust- en schuilplekken voor natuurwaarden gerealiseerd worden (zonerings). Dit beleid slaat goed aan op de zoneringsmaatregelen zoals in hoofdstuk 7 van dit beheerplan zijn uitgewerkt.

Kwaliteitsverbetering van recreatie staat voorop; uitbreiding is slechts beperkt mogelijk op De Potten en het Starteiland. De zone aan de zuid- en oostkant van Sneek is bestemd voor natuur, recreatie en cultuur. Er worden geen nieuwe ontwikkelingen toegestaan, alleen nog afronding van bestaande plannen (zie ook paragraaf 4.3.14 ontwikkelingen).

Stadsrandzone Sneek Zuid

De 'Stadsrandzone Sneek Zuid' maakt deel uit van het Nationaal Landschap Zuidwest Fryslân. Het gaat om het gebied tussen de woonwijken Duinterp en De Brekken en het Natura 2000-gebied Witte en Zwarte Brekken. De gemeente Sneek denkt op dit ogenblik na over plannen om de 'Stadsrandzone Sneek Zuid' landschappelijk verder te ontwikkelen. Zo kan de overgang stad-platteland beter worden vormgegeven door de landschapskwaliteiten te ontwikkelen, in samenhang met de natuurlijke en recreatieve kwaliteiten. Daarnaast spelen andere zaken. Er zijn in het gebied twee agrarische bedrijven actief, die beide hebben aangegeven de landbouwstructuur te willen verbeteren. De gemeente Sneek werkt aan een integrale gebiedsontwikkeling, waarbij de betrokkenen (eigenaren, maar ook burgers en belangengroepen) gezamenlijk komen tot het ontwikkelen van een visie voor het gebied. Het plan is in dit beheerplan opgenomen als ontwikkelingsruimte (zie paragraaf 4.3.15).

Beleidsnota Toerisme gemeente Sneek 2008

In de beleidsnota heeft de gemeente Sneek zijn ambities vastgelegd voor de komende 10 jaar op het gebied van recreatie en toerisme. Sneek zal in de komende jaren haar toeristische positie verder versterken door:

- Het creëren van randvoorwaarden voor seizoensverlenging (b.v. organiseren van seizoensverlengende activiteiten, waaronder ook winteractiviteiten).
- Het verbreden van evenementen in Zuidwesthoekverband.
- Het gezamenlijk promoten van toerisme in Zuidwesthoekverband.
- Een intensievere samenwerking en verdere professionalisering van de VVV en Sneek promotion.

Om deze doelen te realiseren, wordt ingezet op vijf speerpunten met bijbehorende maatregelen:

- Kwaliteit van het watersportproduct.
- Promotie, marketing en organisatie.
- Combinatie van land- en waterrecreatie.
- Cultuurtoerisme.
- Zorgtoerisme.

De beleidsnota werkt door in een aantal recreatieve ontwikkelingen en vormen van ontwikkelingsruimte, zoals beschreven in de paragrafen 4.3.14 en 4.3.15.

Koers voor Sneek (ontwikkelingsvisie Sneek 2002)

Koers voor Sneek is een schets op structuurniveau van de ruimtelijke en functionele ontwikkelingen van de stad. Er wordt aandacht gegeven aan de ambities op het gebied van wonen, werken en voorzieningen. Het gaat hierbij om het volgende ambities die liggen in de omgeving van het Natura 2000-gebied Sneekermeer:

- Ruimte voor 2.400 woningen.
- Een aanmerkelijke uitbreiding van vestigingslocaties voor alle sectoren van bedrijvigheid, waaronder:
  - Uitbreiding van bedrijventerrein de Hemmen-A7.
  - Herstructurering van bedrijfsterreinen aan de Houkesleat.
  - Uitbreiding van 't Ges.
  - Een betere benutting van de toeristische potenties van Sneek.
  - Ontwikkeling recreatie/woningbouw Houkepoort/Houkemar.
  - Herstructurering Houkesleat/Brêgefinne.

'Zicht op De Meer' (gemeente Sneek)

In de nota 'Zicht op De Meer' van de gemeente Sneek uit 2005 wordt de kwaliteitsverbetering die nodig is voor het Starteiland, Schareiland en het Pottengebied uitgewerkt en vertaald in concrete ideeën en plannen. Een deel van deze plannen is inmiddels gerealiseerd en vastgelegd in het bestemmingsplan De Potten, dat ook is getoetst aan de Natuurbeschermingswet. Deze gerealiseerde plannen kunnen worden beschouwd als bestaand gebruik dat beschreven is in paragraaf 4.3.

Ontwikkelingsplan Oudega 2007

Het Ontwikkelingsplan Oudega is richtinggevend voor het door de gemeente Wymbritseradiel in de komende jaren te voeren ruimtelijk en recreatief-toeristisch beleid voor de omgeving van Oudega, inclusief Idzega en Sandfirden. In het totaaloverzicht van ambities en verbeteringsmogelijkheden wordt niet alleen stil gestaan bij recreatie en toerisme. Ganzenfoerageergebieden, EHS en Natura 2000-gebieden in de omgeving van Oudega moeten beschermd worden. De waterkant van plassen en meren is moeilijk bereikbaar. Er dient overleg gevoerd te worden met oevereigenaren over (mede)gebruik door recreanten.

In het ontwikkelingsplan worden de volgende, voor Natura 2000-gebieden, relevante plannen beschreven die in paragraaf 4.3.15 (ontwikkelingsruimte gemeente Wymbritseradiel) verder worden toegelicht:

- Opspuiten en herstel van twee eilandjes in de Aldegeaster Brekken, in combinatie met baggeren.
- Uitbaggeren van de vaargeul door de Aldegeaster Brekken tot een waterdiepte van ca. 2 meter. Nadere studie is vereist i.v.m. ecologische waarden.
- Realisatie van een vaarverbinding voor kleinere boten vanaf IJlst via Pikemar en Hissemar naar Oudega.
- Aanleg van extra basisvoorzieningen voor watersporters, aanleg van grotere ligplaatsen en uitbaggeren van jachthavens.
- In gebruik nemen van het station bij Oudega als de stoomtrein Sneek-Staveren gaat rijden, in combinatie met aanleg van waterrijke dagattractie aan de noordzijde van Oudega.
- Beperkte groeimogelijkheden voor bedrijvigheid aan de oostzijde van Oudega.

Toeristisch Recreatief Ontwikkelingsplan Wymbritseradiel (2005)

In 2005 heeft de gemeenteraad van Wymbritseradiel het Toeristisch Recreatief Ontwikkelingsplan 2005-2010 (TROP) vastgesteld. In dit plan is het toeristisch en recreatief beleid van de gemeente Wymbritseradiel beschreven. Het hoofddoel van het plan is het versterken van de sector recreatie en toerisme door vooral het accent op kwaliteit te leggen. Uitwerking van dit doel vindt plaats binnen de volgende vijf thema's:

- Versterken van watersport en waterrecreatie (recreatiekernen).
- Routegebonden recreatie langs en over het water (wandelen, fietsen, zeilen, kanoën, etc.).
- Opwaarderen van dag- en verblijfsrecreatie.
- De dorpen in het groen.
- Optimaliseren van promotie, marketing, organisatie (versterken imago Friese Meren).

Het plan werkt door in een aantal recreatieve ontwikkelingen en ontwikkelingsruimte binnen de gemeente (zie paragrafen 4.3.14 en 4.3.15).

Romte foar Kampearjen (Gemeente Wymbritseradiel)

De nota 'Romte foar Kampearjen' uit 2006 beschrijft de gemeente Wymbritseradiel het beleid ten aanzien van kamperen. Beleidskeuzes die in de nota worden gemaakt zijn:

- Kleinschalig kamperen tot het plaatsen van maximaal 25 kampeermiddelen bij een (voormalig) agrarisch bedrijf is in de gehele gemeente mogelijk met toepassing van een wijzigingsbevoegdheid ex art. 11 WRO. Overigens zal dit alleen worden toegestaan in het oostelijke deel van de gemeente. Uitbreiding van kampeermiddelen is niet meer toegestaan in de directe omgeving van de Natura 2000-gebieden.
- Overige beleidskeuzes zijn het toestaan van één natuur- en landschapscamping en het beperken van groepskamperen tot de bestaande gevallen.
- Op de speciaal daartoe aangewezen Marrekrite-ligplaatsen is het toegestaan maximaal drie dagen een tent te plaatsen. In de Algemeen Plaatselijke Verordening (APV) zullen vier locaties nabij de recreatie kernen Heeg, Woudsend, Oudega en IJlst voor een Gereguleerde Overnachtingsplaats (GOP) worden aangewezen.
- Op kampeerterreinen in het buitengebied worden onder voorwaarden maximaal 25 staanplaatsen toegestaan.

Visie 2015 Nijefurd (2005)

Volgens de visie 2015 Nijefurd heeft De Morra goede mogelijkheden voor uitbreiding van watersport, oeverrecreatie en verblijfsrecreatie. Er is toeristische ontwikkeling mogelijk bij Galamadammen ten noordwesten van J.W. Frisokanaal en De Fluezen. Belangrijk is het onderhouden en verdiepen van vaardiepte. Waar mogelijk moet dit gecombineerd worden met de aanleg van ondiep water voor natuurontwikkeling (mits de bagger schoon is).

Nijefurd streeft naar een aantrekkelijk recreatief woonmilieu. Dat mag echter niet ten koste gaan van de kwaliteit van de omgeving. Uitbreiding van het aantal woningen in het buitengebied is in principe dan ook ongewenst. Vrijkomende agrarische gebouwen kunnen een woonfunctie krijgen, mits dit geen beperking oplevert voor andere agrariërs en de woonfunctie plaatsvindt binnen bestaande muren.

De vertaling van het beleid in concrete ontwikkelingen, ontwikkelingsruimte en bestemmingsplanruimte is verder beschreven in de paragrafen 4.3.14 en 4.3.15.

Integrale visie Heerenveen/Skarsterlân (2005)

Volgens de Integrale Visie Heerenveen/Skarsterlân uit 2005 zijn er woningbouw-plannen in Joure-west/Broek-zuid (500 woningen) en Joure-Noord (inclusief aanleg waterpartijen). Verder zijn er plannen voor de aanleg van een fietspad vanaf de Swettepoel langs de Noorderoudeweg over de Nieuwe Slachtedijk, met een over-steek naar de Bloksleatpolder, in combinatie met het ophogen van de kade. Dit nieuwe pad sluit aan op het bestaande fietspad van Goïngarijp naar Terherne, dat over de boezemkade loopt. De ontwikkelingsruimte op basis van deze visie is verder uitgewerkt in de paragraaf 4.3.15 (Ontwikkelingsruimte gemeente Skarsterlân).

Waterplan Skarsterlân (2005)

Volgens het waterplan van de gemeente Skarsterlân liggen er in het Merengebied kansen voor het realiseren van (regionale) waterberging door de lage ligging van het gebied rond de boezem. De huidige (grote) waarde die het Merengebied heeft op gebied van landschap, ecologie en recreatie dient behouden te blijven. Daarnaast zijn ook de dorpskernen aantrekkelijk voor toeristen. De belevingswaarde van het gebied kan verder worden uitgebouwd door:

- Vergroten van het vaargebied en verbeteren van de voorzieningen. Hierbij dient aansluiting te worden gezocht bij het Friese Merenproject, dat zich richt op bereikbaarheid, verbreding van het seizoen en opwaardering van de voorzieningen.
- Promoten en kenbaar maken van de bestaande structuur van lijkvaarten (vaarten naar kerkhoven) tussen Joure, Broek, Goïngarijp, Akmarijp en Terkaple. Deze structuur heeft een grote cultuurhistorische waarde. Hierop kan worden ingespeeld door het stimuleren van bootverhuur in Joure en/of Goïngarijp.
- Versterken van natuur en ecologie (aansluiten bij het plan voor realisatie van natuurvriendelijke oevers van Wetterskip Fryslân).
- Bereikbaar maken van het gebied voor de droge recreatie (wandelen, fietsen).

In het plan voor realisatie van natuurvriendelijke oevers van Wetterskip Fryslân ligt het accent op het merengebied. Naast het versterken van het structuurkarakter spelen deze natuurvriendelijke oevers een belangrijke rol als verbindingzones tussen de bestaande zones uit de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

Toeristisch-recreatieve visie Skarsterlân

In de toeristisch-recreatieve visie van de gemeente Skarsterlân wordt een visie op hoofdlijnen uitgewerkt voor recreatieve ontwikkelingen in de gemeente Skarsterlân. Relevant zijn de volgende ontwikkelingslijnen:

- Nieuwe en bijzondere kwalitatief hoogwaardige verblijfsaccommodaties aan het water die aanvullend zijn op het bestaande logiesaanbod.
- Nieuwe wellnessvoorzieningen, het liefst aan het water.
- Een 'landmark' of icoon aan het water.
- Bijzondere verblijfsplekken en dagrecreatieve voorzieningen aan het water.
- Recreatieve routes langs het water.
- Het verbeteren van mogelijkheden voor snelle watersport.
- Het ontwikkelen van recreatieve paden door natuur en landschap.

In paragraaf 4.3.15 (ontwikkelingsruimte gemeente Skarsterlân) is een aantal toekomstige ontwikkelingen binnen de gemeente in meer detail beschreven.

Woonvisie Skarsterlân 2020

In de woonvisie Skarsterlân 2020 wordt een visie gepresenteerd op wonen in de gemeente Skarsterlân tot aan 2020. Bij bouwen is behoud van de open ruimte een belangrijk uitgangspunt. Het benutten van inbreidingslocaties is een belangrijk item. Uitbreiding van dorpen op uitbreidingslocaties blijft mogelijk.

Toekomstvisie Skarsterlân

In dit document wordt de toekomstvisie van de gemeente Skarsterlân beschreven. Er wordt een analyse gemaakt van ontwikkelingen die van belang zijn voor de gemeente en er zijn verschillende toekomstmogelijkheden (scenario's) in kaart gebracht. De scenario's zijn gebruikt om het denkproces rond de ontwikkeling van een visie op de toekomst te ondersteunen en structuur te geven. Het gaat hierbij om vier scenario's, waarvan er twee uitgaan van een gestuurde ontwikkeling en twee van het (ad hoc) reageren op ontwikkelingen die op de gemeente afkomen. In de toekomstvisie 2030 'sturen op kwaliteit, vernieuwing en authentieke waarden' is nadrukkelijk gekozen voor een gestuurde ontwikkeling.

Notitie verblijfsrecreatie Terherne 2004 (Gemeente Boarnsterhim)

Deze notitie stelt dat het recreatieaanbod in Terherne divers van samenstelling is, maar dat er verbeteringen aangebracht kunnen worden. Voor de strandcamping zijn de tekortkomingen een in omvang en kwaliteit te beperkt stacaravanaanbod en een slechte landschappelijke inpassing van het geheel. Voorgesteld wordt om op de strandcamping 50 recreatiewoningen toe te staan, ten oosten hiervan stacaravans te realiseren, en het zuidelijk deel voor 'tijdelijk kamperen' te behouden. Voor de ontwikkeling van de strandcamping wordt een goede landschappelijke inpassing gevraagd. Permanente bewoning wordt voorkomen. De maximale oppervlakte van vakantiewoningen wordt op 70 m² gesteld, waarbij geen aan- en uitbouwen en bijgebouwen zijn toegestaan. De accommodaties dienen zo veel mogelijk aan het water te grenzen, waarbij een deel (b.v. 25%) van het terrein tot water mag worden omgevormd. Tot slot stelt de notitie dat parkeren buiten het verblijfsrecreatieterrein moet plaatsvinden (bron: Raadsvoorstel plan Strandcamping, gemeentelijke website).

De notitie werkt door in een aantal concrete ontwikkelingen op het gebied van verblijfsrecreatie in de Terherne. Een overzicht hiervan is gepresenteerd in paragraaf 4.3.14 en in tabel 4.2.

Bestemmingsplan Buitengebied 2004 (Gemeente Gaasterlân-Sleat)

In het bestemmingsplan buitengebied van de gemeente Gaasterlân-Sleat wordt ingezet op het zoveel mogelijk behouden van de bestaande natuurwaarden in het merengebied. Dit betekent o.a. het voorkomen van een toenemende recreatieve druk op bepaalde delen van de oeverzone van De Fluezen. De gemeente stelt, voor wat betreft de externe werking, voor om in een zone van 250 meter vanaf de grenzen van de aangewezen natuurgebieden een aantal activiteiten te verbieden of nader af te wegen. Uit meerdere ecologische onderzoeken is inmiddels gebleken dat deze zone voldoende is om verstoring van vogels te voorkomen en de rust te waarborgen. Binnen deze zone wordt het creëren van bouwpercelen voor nieuwe grondgebonden agrarische bedrijven niet toegestaan.

Agrarische bouwpercelen van 1,5 ha mogen volgens het bestemmingsplan (via wijziging) uitbreiden tot een bouwperceel van maximaal 2 ha. Voor bedrijven kleiner dan 1,5 ha geldt een beperktere uitbreidingsmogelijkheid.

Het bestemmingsplan richt zich op conservering van het bestaande gebruik, dat zo bepalend is voor de aanwezigheid van de grote aantallen ganzen, zwanen en eenden. Veranderingen van het grondgebruik, zoals bosbouw, houtteelt of andere opgaande teeltvormen, zijn daarom verboden in de graslandgebieden waar de ganzen foerageren.

Op De Fluezen zijn vrij intensieve vormen van waterrecreatie aanwezig. Deze worden genoemd als toelaatbare specifieke vormen van recreatief medegebruik in dit gebied. De watersportcentra bij Elahuizen vallen onder de bestemming 'Watersportcentrum'. De gebouwen binnen deze bestemming mogen worden gebruikt voor zeilscholen, recreatieve verblijfsruimten, horeca, detailhandel, bedrijfswoningen en hun aan- en uitbouwen en bijgebouwen. De jachthaven bij Elahuizen is onder de bestemming 'Jachthaven 1' gebracht. In de beleidsnotitie 'Het kampeerbeleid in Gaasterlân-Sleat na het vervallen van de wet op de Openluchtrecreatie' uit 2007 is een uitbreidingsmogelijkheid opgenomen voor minicampings van 15 naar 25 eenheden. Genoemde uitbreidingsmogelijkheid is inmiddels planologisch geregeld in de op 9 februari 2010 vastgestelde herziening van het Bestemmingsplan Buitengebied 2004. In dit bestemmingsplan is tevens aangegeven, dat het totaal aantal standplaatsen op alle minicampings samen niet meer mag bedragen dan 375.

Het waterwinstation aan de zuidzijde van De Fluezen valt onder de bestemming 'Doeleinden van waterwinning'. De gezamenlijke oppervlakte van de gebouwen mag maximaal 250 m² bedragen.

In het bestemmingsplan buitengebied is vastgelegd welke ruimte er is voor ontwikkelingen binnen een bepaalde bestemming zonder dat een wijziging van het bestemmingsplan nodig is. Hierboven is hierover al het een en ander gezegd. In paragraaf 4.3.16 zal per gemeente de bestemmingsplanruimte verder op een rij worden gezet.

Bestemmingsplan Buitengebied Nijefurd (Correctieve en partiële herziening 1997)

Agrarische bedrijven mogen met ontheffing doorgroeien tot een bouwperceel van 2 ha. In incidentele gevallen zijn grotere bouwpercelen toegestaan, voornamelijk voor agrarische veredelingsbedrijven (intensieve veehouderij) en een enkele melkrundveehouderij. Op vrijgekomen agrarische bouwpercelen zijn andere functies toegestaan (wonen, al of niet in combinatie met passende bedrijfsmatige activiteiten). Deze bepalingen worden in onderhavig beheerplan beschouwd als bestemmingsplanruimte (zie paragraaf 4.3.15). Met betrekking tot windmolens is het beleid dat alleen bestaande molens mogen worden vervangen.

Daarnaast mogen minicampings uitbreiden tot 25 staanplaatsen, maar hier mag alleen het huidige bebouwingsoppervlak worden gebruikt.

Bestemmingsplannen De Kuilart (1990)

In dit bestemmingsplan zijn recreatieve voorzieningen toegestaan ten noorden van de bestaande camping die dichtbij De Fluezen ligt: het gaat hier om invulling van een tot op heden nog niet gerealiseerd gedeelte met de bestemming kampeerterrein. Door zonering wordt volgens het plan verwacht dat deze uitbreiding van de camping niet zal uitstralen op het weidevogelgebied De Samenvoeging. Wel zal het aantal recreanten in en rond het Natura 2000-gebied door deze ontwikkeling toenemen (zie paragraaf 4.3.14 ontwikkelingen).

Bestemmingsplan Hemelum-Morra (1994)

In dit bestemmingsplan uit 1994 is een zeer beperkte uitbreiding aangegeven van huisjes in een bestaand bungalowpark ten noorden van Hemelum in de buurt van De Morra (zie ook paragraaf 4.3.14 ontwikkelingen).

Bestemmingsplan buitengebied Wymbritseradiel (2010)

De Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. hebben in het bestemmingsplan naast de basisbestemming tevens de bestemming Natura 2000-gebied. Dit betekent dat er in deze gebieden niet gebouwd of ingericht mag worden als dit de instandhoudingsdoelen voor de aangewezen natuurwaarden in gevaar brengt.

Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.

Volgens het bestemmingsplan moet het ruimtelijk beleid van de gemeente in verband met de bescherming van de natuurwaarden van het Natura 2000-gebied gericht zijn op het volgende:

- Binnen de Oudegaasterbrekken en omgeving zijn de kleinere meertjes It Fliet, Sipkemar en Reidmar relatief rustig in vergelijking met andere delen van het Friese merengebied. Er mag geen foerageer- en rustgebied verloren gaan (direct en indirect). Oeverbetreding moet worden voorkomen, zeker van de gebieden die dienen als broedgebied en pleisterplaats voor vogels. Rust in en in de directe omgeving van het gebied moet worden gewaarborgd.
- Voorkomen en tegengaan van een (verdere) verdroging van de boezemlanden. Elke ingreep die leidt tot wijziging in de hydrologische situatie dient in het kader van een aanlegvergunning te worden beoordeeld.
- Bij ieder ruimtelijk plan in de nabijheid moet nadrukkelijk worden gekeken naar een mogelijke invloed van de ingreep op de waterkwaliteit. Deze mag niet negatief worden beïnvloed.
- Terreindelen rond het Ringwiel zijn landschappelijk waardevol. Dit gebied moet open worden gehouden.
- Aldegeaster Brekken en de gebieden direct grenzend hieraan dienen als slaapplek voor onder andere de kleine rietgans. De rust in deze gebieden mag niet worden aangetast. Er mag geen foerageer- en rustgebied verloren gaan (direct en indirect). Dit betekent dat er geen ruimtebeslag mag plaatsvinden in deze gebieden en dat er geen licht- of geluidsverstoring (meer dan 40 dB(A)) mag plaatsvinden.
- De boezemlanden moeten worden beschermd tegen (overmatig) recreatief gebruik, om versnippering van vegetaties en van leefgebieden van soorten te vermijden. Er mag geen structureel recreatief medegebruik worden toegestaan, wel incidenteel. De aanleg van fiets- en wandelpaden moet gekoppeld zijn aan een aanlegvergunning.

- De Gouden Boaium is vanwege de geïsoleerde ligging en het relatief extensief gebruik een zeer goed gebied voor weidevogels en moerasvogels. Verzuring moet worden voorkomen, aangezien dit via de bodemfauna invloed kan hebben op de weidevogelstand.

Witte en Zwarte Brekken

Het gemeentelijk ruimtelijk beleid dient in verband met de bescherming van de natuurwaarden van het Natura 2000-gebied Witte en Zwarte Brekken gericht te zijn op:

- Het waarborgen van rust in en direct rond het gebied.
- Het voorkomen van verzuring en verdroging in de boezemlanden en zomerpolders rond de Witte en Zwarte Brekken.

Hierbij zijn in ieder geval de volgende maatregelen van belang:

- Ingrepen in de directe omgeving mogen geen negatieve effecten hebben op de waterstand in het gebied. Dat betekent dat elke hydrologische ingreep in de omgeving van het plangebied kritisch moet worden bekeken. In elk geval moeten ingrepen binnen een afstand van 1 kilometer hydrologisch worden getoetst.
- De openheid van het gebied mag niet worden verstoord door bebouwing of beplanting.
- Vooral de Easterwimerts en Modderige Ryd, die onderdeel vormen van het beschermde gebied, zijn ecologisch gezien kwetsbaar voor zeilplanken en motorboten. Drukverhoging, vooral in het voorjaar, van recreatie is ongewenst.
- Er mag geen foerageer- en rustgebied verloren gaan (direct en indirect). Oeverbetreding moet worden voorkomen, zeker van de gebieden die dienen als broedgebied en pleisterplaatsen voor vogels. Rust in en direct in de omgeving van het gebied moet worden gewaarborgd. Dit betekent dat ingrepen geen licht- of geluidsverstoring (meer dan 40 dB(A)) mogen opleveren.

Sneekermeergebied

Het gemeentelijk ruimtelijk beleid dient in verband met de bescherming van de natuurwaarden van het Natura 2000-gebied Sneekermeergebied gericht te zijn op het volgende:

- Rust in en in de directe omgeving van het gebied. Er mag geen foerageer- en rustgebied verloren gaan (direct en indirect). Dit betekent dat er geen ruimtebeslag mag plaatsvinden in deze gebieden en dat er geen licht- of geluidsverstoring (> 40 dB(A)) mag plaatsvinden.
- Ingrepen in de directe omgeving van de Snitser Mar mogen geen negatieve effecten hebben op de waterstand in het gebied. Dat betekent dat elke hydrologische ingreep in de omgeving van het plangebied kritisch moet worden bekeken. Voor elke hydrologische ingreep is een aanlegvergunning nodig. Afhankelijk van de aard van de ingreep en de afstand tot het gebied wordt beoordeeld of een hydrologisch onderzoek nodig is. In elk geval moeten ingrepen binnen een afstand van 1 km hydrologisch worden getoetst.
- Landschappelijk gezien is het gebied zeer open met weinig opgaande beplanting. Die openheid mag niet worden verstoord door bebouwing of beplanting.
- De Snitser Mar behoort tot de drukste watersportgebieden in Fryslân. Drukverhoging, vooral in het voorjaar, van recreatie is ongewenst. Dit betekent dat steeds zorgvuldig dient te worden beoordeeld of een eventuele uitbreiding van de ligplaatsencapaciteit kan worden toegestaan. Oeverbetreding moet worden voorkomen, zeker in de gebieden die dienen als broedgebied en pleisterplaats voor vogels.

- Verruiging van terreindelen door vooral rietgras mag niet verder toenemen. Dit betekent dat schommelende grondwaterstanden, al dan niet in combinatie met een slecht onderhouden oppervlaktewaterhuishouding, moeten worden voorkomen. Om de rust in het gebied te bewaren, mogen er geen verstorende ontwikkelingen plaatsvinden.

In het bestemmingsplan buitengebied is vastgelegd welke ruimte er is voor ontwikkelingen binnen een bepaalde bestemming zonder dat een wijziging van het bestemmingsplan nodig is. Hierboven is hierover al het een en ander gezegd. In paragraaf 4.3.16 zal per gemeente de bestemmingsplanruimte verder op een rij worden gezet.

Bestemmingsplan Wymbritseradiel Zuid 2008 (Woudsend-west)

Dit bestemmingsplan uit 2008 betreft het grootste deel van de bebouwde kom van Woudsend. De noordelijke grens van het plangebied wordt gevormd door de vaarweg de Wâldseinster Rakken, die tevens de zuidgrens vormt voor de Gouden Boaium, onderdeel van Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. De noordwestzijde van Woudsend wordt gekenmerkt door de sportvoorzieningen, de jachthaven, de zeilschool, camping De Rakken, het villapark Waterwende en het bungalowpark De Rakken. De jachthaven en de camping De Rakken liggen aan de Wâldseinster Rakken.

De camping De Rakken is een categorie 1-kampeerterein (40 standplaatsen of meer). In principe zal positief worden gereageerd op uitbreidingswensen van deze kampeertreinen. In alle gevallen wordt een goede ruimtelijke en landschappelijke inpassing verlangd. In het kampeerbeleid van de gemeente is aangegeven dat 20% van de vergunde standplaatsen op campings zoals camping De Rakken mag worden ingewisseld voor eenvoudige bouwwerken en kleine vakantiebungalows. Voor camping De Rakken betekent dit dat maximaal 44 van dergelijke onderkomens zijn toegestaan.

Op basis van het bestemmingsplan Waterwende was permanente bewoning van de recreatiewoningen in villapark Waterwende mogelijk via een binnenplanse vrijstelling. Als gevolg daarvan is het merendeel van de woningen thans permanent bewoond. Dit beleid is in dit bestemmingsplan voortgezet door bestaande permanente bewoning toe te staan.

Omdat de uitbreiding van de camping De Rakken al is goedgekeurd, zal hier in het beheerplan verder niet op worden ingegaan.

Bestemmingsplan Landelijk Gebied Sneek (2000)

In het bestemmingsplan landelijk gebied van de gemeente Sneek wordt een zone ten noorden van, en deels in, het Natura 2000-gebied Witte en Zwarte Brekken aangeduid als 'uit te werken Gemengde doeleinden'. Volgens het bestemmingsplan worden daarnaast de volgende ontwikkelingen langs de westkant van de Snitser Mar verwacht:

- Het uitvoeren van woningbouw 'de Houkepoort' bij de Houkesleat (Snitser Mar).
- Het uitvoeren van natuurontwikkeling in combinatie met recreatieontwikkeling ten noorden van de Houkesleat, grenzend aan de Houkepoort.

Bovenstaande bestemmingen worden beschouwd als ontwikkelingen (zie tabel 4.2 en paragraaf 4.3.14) en zijn al getoetst in het kader van de natuurbeschermingswet en hoeven daarom niet aanvullend te worden getoetst.

Bestemmingsplan De Potten

In het bestemmingsplan De Potten (24 maart 2009) worden door de gemeente Sneek ontwikkelingen in het gebied 'De Potten' aan de westoever van de Snitser Mar en op het Starteiland en het Schareiland bestemd. Het betreft o.a. gedeeltelijke afgraving van het Schareiland, uitbreiding van het aantal aanlegplaatsen, aanleg van een jachthaven en een camping, uitbreiding van een bestaand paviljoen, aanleg van recreatiewoningen, aanleg van een kanoroute en ontwikkeling van natuur. Deze ontwikkelingen zijn al getoetst in het kader van de Natuurbeschermingswet. Uit de toetsing zijn geen knelpunten naar voren gekomen. Een groot deel is inmiddels gerealiseerd en wordt beschouwd als nieuw gebruik.

Bestemmingsplan Buitengebied Skarsterlân (2001)

Het bestemmingsplan Buitengebied van de gemeente Skarsterlân heeft o.a. betrekking op het zuidoostelijke deel van het Sneekermeergebied. Volgens het bestemmingsplan mogen boerderijen omvormen naar een recreatieve functie, bijvoorbeeld minicamping. Hierbij zijn 15 eenheden toegestaan en kan met ontheffing uitgebreid worden naar 25 eenheden. Er is geen beperking aan het aantal recreatieve voorzieningen dat zich ontwikkelt in de zone die hiervoor is aangewezen; tot nu toe gebeurt dit sporadisch en de verwachting is dat dit zo zal blijven.

Voor wat betreft de landbouw stelt het bestemmingsplan dat agrarische bouw kavels maximaal een oppervlakte mogen hebben van 1,5 ha. Daarbinnen mag bebouwing worden gerealiseerd met een oppervlakte van maximaal 6.000 m².

De oevers van de Goïngarypster Puollen staan op de plankaart aangegeven als cultuurhistorisch waardevol. De kade zal worden vernieuwd door het Wetterskip, in combinatie met de aanleg en opwaardering van een fietspad over de kade.

Enkele andere, voor Natura 2000 relevante, zaken uit het bestemmingsplan zijn:

- Over de Bloksleatpolder ligt een straalverbinding op 31 meter hoogte. Bijna parallel daaraan ligt nog een straalverbinding op 40 meter hoogte.
- Een deel van het gebied rondom Goïngarijp, Terkaple en Akmarijp is aangewezen als gebied met ontwikkelingsmogelijkheden voor watergebonden recreatie.

In het bestemmingsplan buitengebied is vastgelegd welke ruimte er is voor ontwikkelingen binnen een bepaalde bestemming zonder dat een wijziging van het bestemmingsplan nodig is. Hierboven is hierover al het een en ander gezegd. In paragraaf 4.3.15 is de bestemmingsplanruimte verder op een rij gezet.

Bestemmingsplan Buitengebied Boarsterhim (2009)

Het bestemmingsplan Buitengebied van de gemeente Boarsterhim (vastgesteld 10 maart 2009) heeft o.a. betrekking op de noordoostoever van de Snitser Mar en op de Terkaplester Puollen, die beide in het Natura 2000-gebied Sneekermeergebied liggen. Terherne is aangewezen als recreatiekern. Er is uitbreiding van recreatieve voorzieningen mogelijk; daarnaast is de directe omgeving van Terherne in het bestemmingsplan aangewezen als zoekgebied voor waterrecreatieve ontwikkelingen. Op de plankaart hebben de buitendijkse gronden langs de westoever van de Terkaplester Puollen de bestemming agrarisch gebied, terwijl ze binnen het Natura 2000-gebied liggen. Twee eilanden in de Terkaplester Puollen hebben de bestemming natuur, terwijl de ene in agrarisch gebruik is en de andere in recreatief gebruik. De gemeente Boarsterhim kiest ervoor om de grootte van agrarische erven te beperken tot 2,5 ha. Bouwvlakken kunnen met behulp van een vrijstelling vergroot worden tot maximaal deze grootte.

Volgens het bestemmingsplan mogen in een zone van 250 meter rondom het Natura 2000-gebied Sneekermeergebied zonder nadere afweging geen gebouwen worden gebouwd buiten de bestaande erven en mag er geen opgaande begroeiing worden aangeplant. Ook dienen ingrepen bij voorkeur geen licht- of geluidsverstoring op te leveren. Daarnaast mag de openheid van de graslanden rondom de Snitser Mar niet verstoord worden, dit in verband met de daar foeragerende watervogels. Grootschalige recreatieparken zijn in het Sneekermeergebied niet mogelijk en ook is permanente bewoning van recreatiewoningen er niet toegestaan.

Er is vrijstelling (art. 19, lid 1 WRO) voor de herstructurering en ontwikkeling van het 'Kupersleantje' in Terherne (schriftelijke mededeling Gemeente Boarnsterhim).

De uit bovenstaand bestemmingsplan vloeiende ontwikkelingen, ontwikkelingsruimte en bestemmingsplanruimte zijn nog op een rij gezet in paragraaf 4.3.14 t/m 4.3.15.

Bestemmingsplan Terherne - De Herne (2009)

Het bestemmingsplan Terherne - De Herne is op 12 mei 2009 vastgesteld en heeft betrekking op Villapark De Herne, dat aan de zuidwestzijde van Terherne is gelegen. Volgens het bestemmingsplan hebben de huizen in het Villapark een dubbelbestemming, waardoor zowel recreatie als permanente bewoning is toegestaan. In totaal gaat het om 223 woningen, waarvan er 17 alleen een woonbestemming hebben.

Het bestemmingsplan regelt ook de realisatie van het Waterpark Sneekermeer en Oan e Poel. Het bestemmingsplan legt alleen de bestaande situatie vast en staat niet of nauwelijks nieuwe ontwikkelingen toe (zie ook paragraaf 4.3.14).

4.2.5 *Overige plannen*

Visstandbeheerplan Friese boezem

In het visstandbeheerplan zijn door de Visstandbeheercommissie het visstandbeheer en het visserijgebruik, door de sport- en beroepsvissers in de Friese boezem, vastgelegd voor de periode 2005-2015. De doelstellingen van het beheerplan zijn:

- Het verkrijgen van een gezonde, voor het watersysteem kenmerkende visstand.
- Het behouden en waar mogelijk optimaliseren van het visserijgebruik (zowel sportvisserij als beroepsvisserij), waarbij mogelijkheden tot benutting van de visstand concreet beschreven worden.
- Het aangeven van mogelijkheden tot het voeren van een verantwoord visstandbeheer in de Friese boezem in relatie tot de toegekende functies.

4.3 **Vormen van gebruik**

De Natuurbeschermingswet 1998 schrijft voor dat in het beheerplan wordt beschreven welke instandhoudingsmaatregelen getroffen dienen te worden en op welke wijze. Hierbij kan rekening worden gehouden met handelingen en ontwikkelingen in het Natura 2000-gebied en daarbuiten, voor zover deze, mede gelet op de instandhoudingsmaatregelen het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar brengen.

Deze paragraaf beschrijft de handelingen en ontwikkelingen die in en rond de Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. plaatsvinden, verder vaak (bestaande) activiteiten genoemd. Al deze activiteiten in het Merengebied zijn geïnventariseerd. Daarnaast zijn ook de activiteiten buiten het gebied geïnventariseerd met in potentie effecten op de Natura 2000-doelstellingen (er is dan sprake van externe werking). Meestal gaat het om activiteiten die al jaren ongewijzigd zijn, maar soms ook om activiteiten die de laatste jaren gewijzigd zijn of die nog betrekkelijk nieuw zijn. Alle geïnventariseerde activiteiten zijn getoetst (zie hoofdstuk 6). In een enkel geval is daarbij ook de verwachte

autonome ontwikkeling (afname of toename) in de komende 6 jaar meegenomen. Ook ontwikkelingen die concreet beschreven zijn en waarvan de besluitvorming is afgerond, zijn geïnventariseerd en getoetst.

'Ontwikkelingsruimte' is geïnventariseerd op hoofdlijnen. Hieronder worden plannen verstaan die 'in ontwikkeling' zijn, alsmede 'vergunde' ruimte in bestemmingsplannen (in dit beheerplan ook wel bestemmingsplanruimte genoemd). De besluitvorming is nog niet afgerond. De plannen zijn vaak nog weinig concreet en worden hier niet getoetst aan de Natuurbeschermingswet. In hoofdstuk 9 worden er wel aanwijzingen gegeven hoe bij deze nieuwe ontwikkelingen rekening gehouden kan worden met de knelpunten voor de Natura 2000-waarden.

De beoordeling betreft dus de bestaande activiteiten, zoals die op het moment van opstellen van het beheerplan bekend waren, alsmede concrete ontwikkelingen. Op deze manier wordt voor alle activiteiten duidelijk of deze een knelpunt vormen voor de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied. De activiteiten in en om het Merengebied worden in deze paragraaf beschreven in omvang, ruimte (plaats), tijd en frequentie. In hoofdstuk 6 wordt vervolgens beoordeeld welke effecten deze activiteiten hebben op het realiseren van de instandhoudingsdoelen.

4.3.1 *Criteria gegevensverzameling in relatie tot externe werking*

Bij het in kaart brengen van activiteiten en ontwikkelingen buiten het Natura 2000-gebied is voor de afgrenzing daarvan uitgegaan van de volgende criteria:

- In ieder geval worden alle activiteiten in beeld gebracht die in, op of in de directe omgeving van het Natura 2000-gebied liggen. Bij deze laatste categorie zijn alleen die vormen van gebruik geïnventariseerd die mogelijk invloed hebben op het Natura 2000-gebied.
- Voor activiteiten die op grotere afstand van het Natura 2000-gebied liggen is eerst gekeken naar de ecologische relaties die de Natura 2000-waarden hebben met gebieden buiten de Natura 2000-grenzen. Het gaat hier dan voornamelijk om foerageergebieden (agrarisches beheerde graslanden) die buiten de Natura 2000-begrenzing liggen en die gebruikt worden door wintervogels die binnen de Natura 2000-gebieden rusten (in principe alleen ganzen en smienten). Alleen activiteiten die in potentie een effect hebben op deze foerageergebieden zijn in beeld gebracht. Het gaat hier dan vooral om ruimtelijke ingrepen (ontwikkelingen) en het uitvoeren van jacht en schadebestrijding.

De notitie 'Quick scan bestaand gebruik & Natura 2000' (Steunpunt Natura 2000 & Arcadis 2008) geeft per sector een uitputtende opsomming van alle activiteiten in Nederland. Bij het in beeld brengen hiervan is in dit beheerplan zo veel mogelijk gebruik gemaakt van deze sectornotitie.

4.3.2 *Landbouw*

Landbouw binnen Natura 2000

Binnen de begrenzing van de Natura 2000-gebieden worden de meeste percelen beheerd ten behoeve van natuurwaarden. Deze vormen van beheer worden behandeld in de paragraaf Natuurbeheer (zie 4.3.4).

Een deel van de percelen binnen de begrenzing wordt regulier agrarisch gebruikt. Het gaat hier om dezelfde activiteiten als beschreven onder 'Landbouw buiten Natura 2000'. De regulier agrarisch gebruikte percelen binnen de Natura 2000-begrenzing zijn aangegeven op de kaart 'Natuurbeheer en agrarisch gebruik' (info van Gebiedsgroep Merengebied).

Landbouw buiten Natura 2000

De graslandgebieden buiten de Natura 2000-begrenzing worden voornamelijk gebruikt door melkveehouderijen. Hier en daar is sprake van akkerbouw. In het reguliere landbouwkundige gebruik worden de volgende activiteiten onderscheiden:

Grondbewerking

- Ondiepe grondbewerkingen. Het gaat hier om activiteiten als scheuren en egaliseren van de bodem.
- Diepe grondbewerkingen.

Gewasbewerking en –verzorging

- Bespuitingen.
- Bemesten.
- Bewerken grasland beheerpercelen.
- Bewerken grasland overige percelen.
- Oogsten akkerbouwgewassen.

Beweiding alle grazers

- Met beheersovereenkomst.
- Zonder beheersovereenkomst.

Beregening

- Oppervlaktewater.
- Grondwater.

Lozingen

- Proceswater be- of verwerking.
- Afspoeling verhard oppervlak.
- Gietwater intensieve teelten.

Drainage en watergangen

- Aanleggen, vervangen en onderhoud van drainage.
- Detailwaterhuishouding op perceelsniveau.
- Idem met greppelfrees.
- Regulier onderhoud van watergangen.

Overige

- Teelt ondersteunende voorzieningen.
- Rooien (hoog) opgaande erfbeplanting.
- Afrasteren percelen met gaas, prikkeldraad, schrikdraad e.d.
- Teeltrotatie en vruchtwisseling.
- Opslag mest op kopakker (steekvast), in mestzakken, in mestsilo's buiten bouw-blok.
- Reguliere aan- en afvoer (mest, melk voeders, dieren, geoogste producten, etc.).
- Be- en verwerkingsactiviteiten (transport, geluid, landschap).
- Opslag brandstoffen, chemische stoffen, caravans.
- Opslag en stalling van materieel in bedrijfsgebouw.
- Maatregelen ter voorkoming wildschade.

Veehouderijen buiten Natura 2000

Buiten de begrenzing van de Natura 2000 gebieden liggen verschillende veehouderijen, waaronder rundveehouderijen, varkenshouderijen, pluimveehouderijen, paardenhouderijen en hobbydierhouderijen.

4.3.3 *Beroepsvisserij*

Inleiding

Binnen de begrenzing van de drie Natura 2000-gebieden wordt commercieel gevist. Volgens informatie van de Friese Bond van Binnenvissers is deze activiteit in principe overal toegestaan. Hieronder worden de activiteiten in het kort beschreven (bron: Friese Bond van Binnenvissers).

Rechten en vergunningen

De eigenaar van het water verpacht het visrecht voor 6 jaar aan de Friese Bond van Binnenvissers. Deze geeft vervolgens jaarlijks een visvergunning uit aan de leden van de Bond. Het betreft voornamelijk visrechten en visvergunningen voor het vissen op aal.

De beviste soorten

Zoals aangegeven wordt er voornamelijk gevist op aal. Als bijvangst mag 1 kg snoekbaars per hectare meegenomen worden. Verder wordt ook chinese wolhandkrab gevangen, meegenomen en verhandeld. De rest wordt weer levend teruggezet. Voor de aalvisserij gelden vanwege de sterk teruggelopen aalstand strenge regels. Zo is er een wettelijke minimummaat. Sinds 2011 vissen de Friese vissers onder het regime van het zogenaamd Decentraal Aalbeheer, hetgeen betekent dat er geen gesloten periode meer is, maar een quotum van ca 36 ton paling op jaarbasis voor de gehele beroepsvisserij.

Vistechniek

Er wordt gevist met een aantal methoden: vaste opstellingen van fuiken, verplaatsbare opstellingen van fuiken (zogenaamde vleugelfuiken), dobbers en elektrisch vissen. Hieronder worden de methoden in het kort toegelicht.

Vaste opstelling fuiken

De vaste opstellingen worden vooral in de oeverzone uitgezet. De fuiken worden in maart-april geplaatst en worden in november-december weer opgeruimd. Een opstelling is ongeveer 50-100 meter lang. De netten worden om de 2-4 dagen geleegd en schoongemaakt, dit gebeurt tot in de ochtend en begin van de middag. Het schoonmaken gebeurt met een waterstraal, waarbij de waterpomp aangesloten wordt op de motor van de boot.

Vanaf mei tot in oktober worden de netten regelmatig gedroogd om aangroei van algen te voorkomen. Hiertoe worden in de ochtend de netten geleegd en schoongemaakt, waarna ze met de fuikringen over de stokken heen worden gehangen, zodat ze kunnen drogen in de zon en de wind. In de avond worden de netten weer uitgezet. Dit betekent dat in de voornoemde periode er dus ook sprake is van activiteiten in de avonduren. Alle activiteiten die bij de fuiken plaatsvinden (leggen, schoonmaken, drogen, in het water hangen, etc) duren ongeveer een kwartier tot een half uur. Alleen als in het vroege voorjaar de fuiken geplaatst worden en als ze in het najaar/winter weer uit het water gehaald worden dan neemt deze activiteit iets meer tijd in beslag.

Op dit ogenblik wordt door vijf vissers verspreid over de drie Natura 2000-gebieden gevist met deze techniek. Het gaat per visser om ongeveer 25-50 vaste opstellingen, waarbij elke opstelling uit een stuk schutwant van 40 à 50 meter bestaat met daarop 1 of 2 fuiken. Soms worden meerdere van deze schutwanden achter elkaar geplaatst. Per opstelling varieert het aantal fuiken van 1 tot 8 per opstelling. Het aantal fuiken per visser varieert van 40 tot 100.

De netopstellingen liggen verspreid in de Natura 2000-gebieden (zie voor ligging de kaart (Sport)visserij en jacht). Vangsten worden geregistreerd en per sms verzameld aan de sportvisfederatie die dit bijhoudt in opdracht van de visstandbeheercommissie. Er is nog geen registratie van de hoeveelheid gevangen vis. Een dergelijke registratie wordt wel opgezet in het kader van het provinciale Aalherstelplan, maar betreft alleen aal en niet de bijvangst.

Verplaatsbare opstelling (één-vleugelfuik)

Een vleugelfuik wordt meestal in het voorjaar gebruikt. Deze wordt steeds op een andere plek gezet en blijft dan een paar dagen tot een week staan. Per visser gaat het ongeveer om 20-30 losse opstellingen. Ook hierbij zijn er geen gegevens over de hoeveelheid gevangen vis.

Het is vooraf niet duidelijk waar de netopstellingen liggen, zodat in dit beheerplan ervan wordt uitgegaan dat de verplaatsbare opstelling overal binnen de Natura 2000-gebieden kunnen staan. Er is nog geen registratie van de hoeveelheid gevangen vis. Een dergelijke registratie wordt wel opgezet in het kader van het provinciale Aalherstelplan, maar betreft alleen aal en niet de bijvangst.

Dobbervisserij

Enkele vissers passen de techniek van de dobbervisserij toe. Het systeem bestaat uit een dobber met een touw met een steen, en aan de andere kant een lijn met een haakje en een aasvisje. Hiervan worden er een paar honderd (300-400) op een rij uitgeworpen, verspreid over het meer (buiten de vaargeulen). Dit gebeurt meestal in de avonduren, als er minder bootverkeer is. De dobbers en lijnen worden de volgende ochtend weer opgehaald, het liefst voordat het bootverkeer weer op gang komt. Het vissen met dobbers gebeurt vooral in de maanden april, mei en juni en in mindere mate in het najaar. Ook hier zijn geen gegevens bekend over de hoeveelheid gevangen vis.

Electrovisserij

Bijna alle vissers vissen ook elektrisch, met een generator. Hierbij wordt voornamelijk de grote aal weggevisd. De meeste vissers gaan eenmalig, in het voorjaar, langs alle oevers waar ze visrecht hebben. Meerdere keren per jaar heeft geen zin, omdat het merendeel van de grote aal al gedurende de eerste vissessie worden gevangen. Ook bij deze methode geldt dat er geen inzicht is in de aantallen gevangen vis.

4.3.4

Natuurbeheer

In de drie Natura 2000-gebieden liggen terreinen met een verscheidenheid aan natuurdoelen. Voor de ontwikkeling en het behoud van deze natuurdoelen is aangepast, geregeld terugkerend beheer nodig. Daarnaast kunnen incidentele ingrepen nodig zijn om de beoogde natuur te realiseren en te behouden: deze vallen niet onder regulier beheer. Bij het in beeld brengen van het natuurbeheer is uitgegaan van de ligging van de PSN-pakketten (Provinciale Subsidieregeling Natuurbeheer) en natuurdoelenkaarten. Op basis hiervan zijn natuurbeheerkaarten opgesteld. De verschillende vormen van beheer kunnen als volgt worden beschreven:

Maaien en afvoeren

Dit wordt toegepast in weidevogelgraslanden, vochtige schrale graslanden met botanische doelen en wintergastenweiden. Er wordt 1 of 2 keer per jaar gemaaid, afhankelijk van de productie. Het tijdstip van het maaien van de eerste snede is afhankelijk van de doelstelling en/of het verschalingsstadium. Als broedgevallen van b.v. kempiaan of kwartelkoning worden vastgesteld, dan wordt de maaidatum verlaagd. Verder wordt af en toe in graslanden bij vorst ook pitrus gemaaid.

Wintermaaien

Het gaat hier om het 's winters maaien van riet, voornamelijk in (veenmos) rietlanden.

Beweiden

Dit wordt veelal uitgevoerd in combinatie met maaien, in weidevogelgraslanden en graslanden met botanische waarden. Het gaat hier dan om voorweiden (voor aanvang het broedseizoen) en/of naweiden (na de eerste of tweede snee, na afloop van het broedseizoen). Hiervoor worden runderen gebruikt (jongvee), schapen en paarden.

Niets doen

Wordt gecombineerd met incidenteel wintermaaien. Niets doen wordt sporadisch afgewisseld met het maaien van rietruigtes rondom de boezemlanden. Het betreft vooral smalle stroken langs het water. Dit maaien vindt alleen plaats in strenge winters als, door de vorst, de gebiedsdelen begaanbaar zijn.

Oeverbeheer

Het beheer van de oevers is deels in handen van de terreinbeherende organisaties en deels van het wetterskip. Formeel beheert het wetterskip de eerste 5 meter vanaf het waterlichaam en beheren de natuurbeschermingsorganisaties het resterende deel (indien aanwezig). In veel gevallen heeft het wetterskip ook het beheer van de eerste 5 meter overgedragen aan de natuurbeherende organisaties. Het beheer bestaat uit om de drie jaar maaien en/of verwijderen van opslag van bomen en struiken.

Bemesten

Dit vindt alleen plaats in weidevogelgraslanden, waarbij uitgegaan wordt van ongeveer 15 ton/ha/jaar. Het gaat hier bij voorkeur om ruige stalrest of anders runderdrijfmest. De bemesting gebeurt voor het broedseizoen (februari-maart) of na de eerste snee (meestal na 15 juni). Na een tweede snee wordt soms ook nog een keer bemest (augustus-september).

Landonderhoud

Het uitvoeren van landonderhoud, waaronder het plaatsen van hekken, rasters, uitvoeren van sloot- en greppelonderhoud (baggeren en schonen uitgesloten), etc.

In de Natuurbeheerkaarten is de ruimtelijke verspreiding van de verschillende vormen van beheer in de drie Natura 2000-gebieden aangegeven.

4.3.5 Waterbeheer

In de boezem (het open water) geldt een streefpeil van -0,52 m NAP.

Boezemlanden zijn vanouds niet bedijkte, onbemalen gronden, die hoog genoeg liggen om in de zomermaanden via slootjes en greppels vrij op de boezem te kunnen afwateren. Dergelijke situaties zijn door het zakken van de bodem in Fryslân tamelijk zeldzaam geworden. In de drie Natura 2000-gebieden betreft het voornamelijk nog smalle oeverstroken, buiten de kade. De meeste boezemlanden in de Natura 2000-gebieden staan in de wintermaanden langdurig onder water, maar zijn begrepeld en worden in het zomerhalfjaar licht bemalen met een windmolen ('bemalen boezemlanden'). Hierdoor hebben deze gebieden een zomerpolderkarakter gekregen (Wymenga *et al.* 1998).

De zomerpolders worden van 1 maart tot 1 november bemalen op een peil van ongeveer 20-30 cm onder maaiveld. Vanaf 1 november wordt de bemaling gestopt, waarna inundatie plaatsvindt met regenwater, boezemwater of beide. Alleen het eiland De Krite in het Natura 2000-gebied Witte en Zwarte Brekken wordt een maand eerder geïnundeerd (vanaf 1 oktober) om te kunnen dienen als slaappleaats voor kleine rietganzen.

In de winterpolders met een natuurfunctie wordt een winterpeil aangehouden van ongeveer 20 cm onder maaiveld. Dit betekent dat de laagste delen soms plas-dras staan. In het zomerhalfjaar ligt het aangehouden peil iets lager, namelijk 30-40 cm onder maaiveld. De winterpolders worden op peil gehouden door afstroming naar aangrenzende landbouwpolders.

Het peilbeheer in de particuliere winterpolders met een agrarische functie, die buiten de Natura 2000-gebieden liggen, is sterk afhankelijk van de lokale situatie. Vaak worden in de landbouwgebieden peilen aangehouden tot 80 cm of meer onder maaiveld. Er zijn daarom grote peilverschillen tussen boezem en polderpeilen (tot 1,5 meter en meer) (Wymenga *et al.* 1998).

Een deel van de winterpolders binnen Natura 2000 wordt regulier agrarisch beheerd. Om welke percelen het gaat is aangegeven in de kaarten 'Natuurbeheer en agrarisch gebruik' in het kaartengedeelte achteraan dit hoofdstuk.

Regulier beheer kleine waterlopen (schonen en baggeren kleine waterlopen)

In het kader van regulier beheer worden ieder jaar door de beheerders en particuliere eigenaren kleine waterlopen (vaak smaller dan 3 m) geschoond en/of gebaggerd. Dergelijk regulier onderhoud wordt uitgevoerd conform de 'Gedragscode Flora- en faunawet voor Waterschappen'. Hierbij gelden de volgende randvoorwaarden en uitgangspunten:

- Schonings- en baggerwerkzaamheden vinden in beginsel plaats in de periode van 15 juli tot 1 november, met een voorkeur voor de maanden september en oktober. Dit is de periode tussen de voortplanting en de winterrust van vissen en amfibieën. In de maanden november-december kan worden geschoond zo lang de winterrust van vissen en amfibieën nog niet is ingetreden.
- In tweede instantie kan schonen en baggeren ook tussen 1 juni en 15 juli worden uitgevoerd, mits goed wordt gelet op broedende vogels en bloeiende en/of zaadbevattende, juridisch zwaarder beschermde plantensoorten.
- Werkzaamheden kunnen alleen in de periode tussen half maart en 1 juni plaatsvinden als dit niet anders kan. Het uitvoeren van werkzaamheden in deze periode wordt omkleed met verschillende voorzorgsmaatregelen die tevens goed worden gedocumenteerd.

Daarnaast worden de volgende voorzorgsmaatregelen gehanteerd:

- Het schonen en baggeren geschiedt op zodanige manier dat water en de daarin voorkomende zaden en dieren kunnen terugstromen naar het oppervlaktewater. Ook worden sloten met veel krabbenscheer alleen deels geschoond, zodat het andere deel van de krabbenscheerpopulatie, en de hiervan afhankelijke fauna, behouden blijft.
- Het schoonsel wordt minimaal 48 uur naast de watergang gedeponeed, zodat amfibieën terug naar de watergang kunnen vluchten.
- Bij het afzetten van slootmaaisel wordt rekening gehouden met terrestrische wet- telijk beschermde soorten.

Baggeren van groot water

Het baggeren van groot water wordt beschouwd als ontwikkelingsruimte en niet als bestaand gebruik. Hier wordt in paragraaf 4.3.15 dieper op ingegaan.

Kadeschouw

Door Wetterskip Fryslân wordt jaarlijks de schouw van regionale waterkeringen (boezemkaden) uitgevoerd. Doel van de schouw is om een beeld te krijgen van de conditie van de boezemkaden. De schouw vindt één keer per jaar plaats in januari en duurt ongeveer 2 weken. De inspecties worden door medewerkers van het Wetterskip te voet uitgevoerd.

Inlaat van water

Op de boezem wordt water ingelaten vanuit het IJsselmeer en uitgeslagen vanuit de omringende polders.

4.3.6 Waterwinning

Aan de zuidoostkant van De Fluezen, tegen de rand van het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o., ligt een waterwingebied van Vitens (zie kaart 'Waterbeheer en Waterwinning'). Om het waterwingebied heen ligt een grondwaterbeschermingsgebied. In dit gebied worden strenge voorzorgsmaatregelen genomen om de kwaliteit van het drinkwater te waarborgen. Het water dat infiltreert in dit gebied wordt binnen 25 jaar opgepompt als drinkwater (bron: Vitens). In het betreffende gebied gaat het om winning van 10 miljoen m³ water per jaar.

4.3.7 Recreatie

Binnen de Natura 2000-gebieden vinden diverse vormen van recreatie plaats. Het gaat hier om dagrecreatie en verblijfsrecreatie. Watersport is de meest belangrijke vorm van recreatie in het gebied. De verschillende recreatievormen worden hieronder toegelicht. De ligging van de recreatieve voorzieningen is weergegeven in de Recreatiekaarten.

Verblijfsrecreatie

Campings

De meeste campings liggen op of net buiten de grenzen van de Natura 2000-gebieden. Een aantal ligt binnen de begrenzing. Het gaat om enkele tientallen voorzieningen. In principe kunnen twee typen worden onderscheiden:

- Minicampings met een beperkt aantal staanplaatsen voor tenten en caravans. Het betreft hier meestal seizoenscampings, die geopend zijn van 15 maart t/m 31 oktober. Het bijbehorende voorzieningenniveau is beperkt. Sommige campings liggen aan het water (en dus in of tegen het Natura 2000-gebied) en hebben een aanlegvoorziening.
- Reguliere campings met een groot aantal staanplaatsen en een uitgebreid voorzieningenniveau. Het betreft hier veelal seizoenscampings, die alleen in het zomerhalfjaar zijn geopend. Ook kunnen vaste staanplaatsen aanwezig zijn in de vorm van stacaravans. In dat geval is de voorziening jaarrond geopend. Ook hier geldt dat een aantal voorzieningen in of op de grens ligt van de Natura 2000-gebieden en vaak voorzien zijn van aanlegsteigers voor boten.

Bungalowparken

Rond de drie Natura 2000-gebieden liggen ca. vijftien bungalowparken.

Hotels, pensions en groepsaccomodaties

Bijna alle hotels en pensions liggen in het bebouwde gebied. Het gaat om een tiental voorzieningen. Groepsaccomodaties (kampeerboerderijen) liggen vaak binnen de bebouwde kom. Een aantal ligt tegen de Natura 2000-grens.

Dagrecreatie

Dagrecreatieve terreinen

Het gaat om een tiental terreinen, waarvan de helft binnen de Natura 2000-gebieden ligt en de rest net op de grens of vlak daarbuiten. Een deel van de recreatieterreinen binnen Natura 2000 is gesitueerd op eilanden. De recreatieterreinen worden het meest gebruikt in het recreatieseizoen.

Zwemlocaties

Het gaat om zeven officiële locaties. De zwemlocaties worden voornamelijk gebruikt in het recreatieseizoen en dan alleen bij warm weer.

Vogelkijkhutten

Verspreid over de Natura 2000-gebieden zijn verscheidene vogelkijkhutten aanwezig. De hutten worden gebruikt door vogeliefhebbers om vogels te observeren. De vogelkijkhutten liggen bijna altijd aan de oever, in de buurt van concentratiegebieden van vogels.

Boerengolf

Ter hoogte van De Fluezen aan de Venenweg ligt een terrein waar boerengolf wordt gespeeld. In het gebied staan hier en daar markeervlaggetjes om de holes te markeren (bron: gemeente Gaasterlân-Sleat).

Watersport

De drie Natura 2000-gebieden worden doorsneden door vaarwegen die gebruik worden door de recreatievaart. De vaarverbindingen door het Friese merengebied maken onderdeel uit van het provinciale recreatieve vaarwegennet (PVVP, Provincie Fryslân 2006). De geuldiepte varieert van 1,5 tot 2,5 meter.

In de kaarten met 'Ruimtelijke verspreiding recreatievaart' is informatie opgenomen over de verspreiding van recreatievaartuigen in het hoogseizoen in de periode 2000-2006 in en rond de drie Natura 2000-gebieden. De kaart geeft het gemiddeld aantal boten per km traject. De gegevens zijn gebaseerd op tellingen van bootjes vanaf luchtfoto's en gegevens van reguliere brugtellingen rond en in het betreffende Natura 2000-gebied over de jaren 2000, 2003 en 2006 (zie voor details Wymenga *et al.* 2008).

Vormen van bestaand gebruik die verband houden met de recreatievaart in de Natura 2000 gebieden worden hieronder verder toegelicht:

Varen met zeilboten, motorboten, kano's e.d.

De drie Natura 2000-gebieden worden jaarrond (maar met nadruk in het zomerhalfjaar) gebruikt door watersporters. Het gaat hier om allerlei typen zeil- en motorboten van verschillende klassen, evenals kano's, roeiboten, surfplanken, etc.

Winterzeilen

In het winterhalfjaar wordt vanaf het starteiland in het Natura 2000-gebied Sneekermeergebied het winterzeilen beoefend.

Voor de Natura 2000-gebieden zijn hieronder de bijkomende aspecten van de vaarrecreatie in beeld gebracht en op kaart gezet.

Jachthavens

In de drie Natura 2000-gebieden liggen in totaal enkele tientallen jachthavens, waarvan de aard en omvang sterk van elkaar verschillen. De capaciteit varieert van

100 tot meer dan 400 ligplaatsen. Vaak doen de jachthavens ook dienst als pas-santenhaven. Binnen de jachthavens liggen vaak allerlei voorzieningen, als horeca, facilitaire ruimtes, kinderspeelplaatsen, vakantieappartementen, brandstoffenpon-tons, supermarkt, etc.

Aanlegplaatsen (Marrekrite)

In en rond de drie Natura 2000-gebieden liggen enkele honderden steigers waar met een boot kan worden aangelegd. Op 9 verschillende Marrekrite-locaties in het Friese Merengebied binnen de grenzen van de gemeente Wymbritseradiel is het mogelijk een tent op te zetten. Het betreft de locaties Jeltlesleat eiland (2x), Wijnsloot, Grutte Gaastmar, Wite en Swarte Brekken (2x), Aldhôt, Hollegracht (2x), Gedurende drie dagen (maar niet overdag) is het toegestaan drie tenten te plaatsen. Hier mag voor maximaal drie dagen worden overnacht.

De meeste steigers hebben een verbinding met de oever. Hier ligt soms ook een recreatieterrein, zodat de watersporters ook op het land hun tijd op een plezierige manier kunnen doorbrengen. Vanuit de aanlegvoorziening is het in een aantal gevallen mogelijk om een wandeling te maken door het achterland. Hiertoe zijn wandel-paden en wandelroutes aangelegd. Zie voor de ligging van deze wandelroutes de kaart met 'Recreatie' (bron: Recreatieschap Marrekrite en gebiedsgroep). Overigens beweegt men zich niet altijd over de paden, maar is er ook sprake van een 'diffuus' gebruik van de omgeving totdat er ergens een fysieke barrière is. Om de Marrekrite-ligplaatsen schoon te houden zijn er bij de aanlegvoorzieningen vuilcontainers ge-plaatst.

De aanlegsteigers worden beheerd en regulier onderhouden en uiteindelijk ver-van-gen door recreatieschap de Marrekrite. Dit gebeurt met inachtneming van afspra-ken over de periode waarin dit onderhoud plaats vindt. De steigers die in of nabij de rustgebieden voor eenden, eendachtigen, ganzen en steltlopers liggen worden niet in de periode van 1 oktober tot 1 april onderhouden of vervangen. Ook wordt in de rest van het Natura 2000 gebied wordt in deze periode zo min mogelijk gewerkst aan de steigers.

Aanlegplaatsen particulieren

Naast de Marrekrite-aanlegplaatsen zijn er, verspreid over de Natura 2000-gebieden, ook particuliere aanlegsteigers aanwezig. De exacte locaties zijn niet bekend.

Trailerhellingen

Om boten vanaf de kant te water te kunnen laten zijn verspreid over de drie Natura 2000-gebieden enkele tientallen trailerhellingen aangelegd. Deze liggen merendeels in de bebouwde kom en/of bij jachthavens.

Snelvaargebieden

Voor het waterskiën en het varen met snelle motorboten (speedboten en dergelijke) zijn in het Friese merengebied speciale zones aangewezen. Binnen de drie Natura 2000-gebieden ligt er een zone in de Snitser Mar en in De Fluezen. De zones zijn aangegeven met gele tonnen. In deze zones mag worden snelgevaren in de periode 30 april - 30 september tussen zonsopgang en zonsondergang. Vaartuigen mogen in deze periode tussen zonsopgang en zonsondergang niet stilliggen in deze snelvaar-gebieden. Waterscooters (waaronder jetski's) zijn verboden op de Friese meren, met uitzondering van het gemarkeerde snelvaargebied op de Hegemer Mar in de

periode 30 april - 30 september. Overigens ligt dit laatstgenoemde gebied buiten, maar wel in de directe omgeving van het Natura 2000 gebied.

Vuilwater innamestation

Binnen de drie Natura 2000-gebieden ligt een aantal vuilwater innamestations ten behoeve van de recreatievaart. Hier kunnen alle boten met een vuilwatertank vuil water lozen op het riool. De innamestations liggen voornamelijk in jachthavens.

Zeilscholen en zeilbootverhuurders

Verspreid over de drie Natura 2000-gebieden liggen diverse zeilscholen, die veelal ook zeilbootjes verhuren. Omdat de zeilscholen en verhuurbedrijven in de meeste gevallen deel uitmaken van een andere recreatieve voorziening (zoals een camping, groepsaccommodatie, jachthaven) zijn ze niet afzonderlijk aangeduid op de recreatiekaarten. Wel worden ze onderscheiden als afzonderlijke vorm van gebruik en als zodanig ook in het beheerplan getoetst.

Drijvende platforms

Sommige zeilscholen beheren in het recreatieve seizoen verplaatsbare drijvende platforms langs de oevers van de Natura 2000-gebieden. Bekend is de aanwezigheid van dergelijke platforms in De Morra (in Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving). De locatie van deze platforms is afhankelijk van de windrichting.

Wedstrijdzeilsport

Binnen de drie Natura 2000-gebieden worden diverse zeilwedstrijden en zeilactiviteiten gehouden. Het betreft wedstrijden en activiteiten van zeer uiteenlopende aard en grootte. Grote evenementen zijn o.a. het skûtsjesilen en de Sneekweek. Maar daarnaast zijn er vele andere wedstrijden en activiteiten, voortkomend uit dorpsinitiatieven.

De meeste wedstrijden en activiteiten vinden plaats op het Sneekermeer, de Goringarypster Puollen en De Fluezen, en incidenteel op de Wite en Swarte Brekken, Aldegeaster Brekken en de Hegemer Mar. De wedstrijden worden grotendeels gehouden in de periode april t/m oktober, maar ook buiten deze periode worden er verspreid over het gebied incidenteel wedstrijden en/of activiteiten georganiseerd (bron: Watersportverbond District Noord).

Ijszeilen

Na een periode van strenge vorst wordt op een aantal plaatsen in het merengebied aan ijszeilen gedaan. De activiteit vindt merendeels plaats op de Snitsermar, vanaf het Starteiland.

Nomadisch Drijvend Filmfestival

Dit is een jaarlijks terugkerend filmfestival en wordt gehouden in een week in de maand augustus op vier locaties in het Sneekermeergebied, namelijk Rounse Pole, Lytse Helling, Kameleoneiland en Tersoalstersluis. Het festival bestaat uit muziek, stand up comedy, filmvoorstellingen en theater.

Fietsen

Fietsroutes

In de omgeving van de drie Natura 2000-gebieden ligt een aantal fietsroutes. Het gaat hier om 'ANWB-dagtochten' en een aantal 'ANWB Lange Fietsroutes' (Snitser Marroute en Fluessenroute). De fietsroutes lopen grotendeels buiten de begrenzing van de Natura 2000-gebieden. Op sommige plaatsen, bijvoorbeeld bij De Morra, lopen de routes door of langs het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.

Veerpont

In het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. gebied liggen twee voetveren ten behoeve van fietsers en wandelaars.

Wandelen en schaatsen

Wandelroutes

Vooraf in het Natura 2000-gebied Sneekermeergebied ligt een aantal wandelroutes. Deze lopen veelal langs de oevers van het meer en zijn vaak alleen te bereiken vanuit een Marrekrite-aanlegplaats. De wandelroutes zijn het hele jaar toegankelijk, maar worden het meest frequent gebruikt gedurende het recreatie seizoen (april-oktober). De ligging van de wandelroutes is aangegeven op de recreatiekaart (bron: Recreatieschap Marrekrite/gebiedsgroep).

Schaatsen

In de Natura 2000-gebieden wordt een aantal belangrijke schaatstochten gehouden (bron: Friesche Ijsbond):

- Elfstedentocht.
- Elfmerentocht: ca. 10.000-15.000 deelnemers.
- Zuidwesthoektocht: ca. 4.500 deelnemers.
- Poelentocht: ca. 2.000 deelnemers.
- Rondje van IJlst: ca. 2.500 deelnemers.

In principe kan bij strenge vorst bijna overal worden geschaatst. Vooral op de onder water staande graslanden van de Blaugerzen (ten zuidoosten van de Terkaplester Puollen) wordt veel geschaatst, omdat hier al na enkele nachten vorst het ijs veilig betreden kan worden.

Openstelling natuurterreinen Staatsbosbeheer

Een aantal terreinen van Staatsbosbeheer zijn ten behoeve van de recreatie opengesteld. De periode van openstelling is niet jaarrond, maar is afgestemd op de periode dat er beschermde en kwetsbare natuurwaarden in het betreffende terrein aanwezig zijn. Specifiek gaat het om de volgende terreinen en perioden van openstelling:

Natuurterrein	Openstelling
<i>Sneekermeergebied</i>	
Meskenwier, Galgelân, Ald Hof, Boksleat en Lytse Polder	1 juli tot 1 november
Blaugerzen en Meinesleat/Akkrumerrak	1 augustus tot 1 november
Potskar Noard en Súd	1 augustus tot 1 december
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	
Draaisleat, Wâldfeart, Deeklân en Lange Warren	1 juli tot 1 november
Krite	1 juli tot 1 oktober

Sportvissen

Binnen de drie Natura 2000-gebieden wordt het sportvissen op verschillende manieren beoefend (bron: Hengelsportfederatie Fryslân):

Vissen vanaf de oever is in principe overal toegestaan. De Friese Sportvisfederatie heeft op verschillende plaatsen langs de oevers visstekken ingericht in de vorm van steigers. De ligging van deze visstekken is op de Recreatiekaart aangegeven. Nachtvissen is toegestaan vanaf de kant in de maanden juni t/m augustus, en met ontheffing t/m oktober. Op een aantal plaatsen in De Fluezen en de Snitser Mar mag alleen worden gevestigd vanaf steigers. Deze locaties zijn op de kaart 'Bestaand gebruik sportvisserij' aangegeven.

Sportvisserij vanuit de boot richt zich voornamelijk op snoekbaars en baars. Deze vorm van sportvisserij wordt voornamelijk uitgevoerd in de diepere delen langs de vaargeulen en in de winterperiode. Vissen vanuit een boot is bijna overal in het gebied toegestaan. In delen van De Fluezen zijn geen visrechten verleend en is vissen met een boot niet toegestaan. Ook zijn er gebieden waar boten niet zijn toegestaan (zie kaarten sportvisserij).

Andere activiteiten op het gebied van de sportvisserij omvatten het uitzetten van karper en spiegelkarper in het Sneekermeergebied. Het gaat hier om een jaarlijkse uitzetting van 400 kg jonge vis.

4.3.8

Luchtvaart

Ballonvaart

Boven alle drie de Natura 2000-gebieden wordt regelmatig met heteluchtballons gevlogen. Het opstijgen is overal mogelijk, mits toestemming van de grondeigenaar is verkregen. Deze activiteit wordt uitgevoerd van het vroege voorjaar tot laat in het najaar. Hierbij wordt vaak gestart net na zonsopkomst of twee uur voor zonsopgang. Af en toe worden er ballonfeesten georganiseerd, waarbij er meerdere ballonnen tegelijkertijd opstijgen (bron: gemeente Skarsterlân).

Buiten de bebouwde kom is 100 meter de minimumhoogte voor ballonvaarders. Binnen de bebouwde kom is dit 300 meter. Na de start en voorafgaand aan de landing wordt uiteraard lager gevlogen. In de buurt van vliegvelden en op aanvliegroutes daarvan geldt vaak een maximumhoogte.

Voor ballonvaarders is voor elk deelgebied in Nederland een kaart met verstoringsgevoelige gebieden. Deze kaart is verouderd en wordt geactualiseerd. Op deze kaarten zijn meren en natuurgebieden veelal niet aangegeven als kwetsbaar. In deze gebieden wordt dus, net als in elk ander willekeurig gebied buiten de bebouwde kom, een minimale hoogte van 100 meter aangehouden. Het is niet duidelijk waarom natuurgebieden niet op de kwetsbaarheidkaart voor ballonvaarders staan aangegeven (bron: KNVVL afdeling Ballonvaart). Op dit ogenblik wordt met betrekking tot kleine luchtvaart nieuw beleid ontwikkeld (zie onder).

Ultralight vliegen

Ten oosten van Terherne wordt gevlogen met ultralight toestellen. De frequentie waarmee dit hier gebeurt is onbekend. Soms wordt geland op plaatsen dichtbij of in het Natura 2000-gebied, maar de landingsplaatsen zijn niet bekend.

Helikoptervluchten

Boven het Merengebied wordt af en toe met helikopters gevlogen, o.a. tijdens grote evenementen. Of er ook rondvluchten plaatsvinden is niet bekend. Er is een toenemende trend in het aantal helikopterbewegingen.

Slootschouw per helikopter

Slootschouw vindt merendeels plaats vanuit de lucht met behulp van een helikopter. Hierbij wordt aanvang november gedurende ongeveer een week gevlogen over de hele provincie. Herschouw vindt plaats in december. Overigens wordt op korte termijn het schouwbeleid aangepast, waarna alleen nog wateren worden geschouwd die grenzen aan drie of meer grondeigenaren (bron: Wetterskip Fryslân).

Huidig beleid kleine luchtvaart in relatie tot natuurgebieden

Om te voorkomen dat er significante effecten ontstaan voor vogels wordt er door de provincies aangestuurd op landelijk beleid waarbij de minimale vlieghoogte wordt geregeld. Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu is bezig een handreiking op te stellen, waarin kleine luchtvaart wordt opgenomen. De inzet is om voor alle (Vogelrichtlijn) gebieden met een gezamenlijke aanpak te komen. Op dit moment wilt men toe naar een minimale hoogte van 500 ft (150 m) boven Habitatrichtlijngebieden en een hoogte van 1000 ft (300 m) boven Vogelrichtlijngebieden. In gebieden waar sprake is van ontwikkeldoelstellingen voor vogels, of waar er sprake is van een afname in het aantal vogels, zal er een individuele beoordeling van de vlieghoogte plaatsvinden. Hierbij is het mogelijk om een grotere vlieghoogte in te stellen.

4.3.9

Wonen en bedrijven

De bewoning en de bedrijvigheid in en rond de Natura 2000-gebieden zijn in beeld gebracht aan de hand van topografische kaarten en de bestemmingsplannen buitengebied van de gemeenten waarbinnen de Natura 2000-gebieden liggen. Om snel inzicht te krijgen in de ruimtelijke verspreiding zijn de verschillende vormen van wonen en bedrijvigheid zo veel mogelijk bij elkaar genomen. Op de bijbehorende kaarten 'Wonen en verblijven' worden de volgende geclusterde bestemmingen onderscheiden:

Wonen, Agrarisch gebied (boerderij), Woonboerderij en bedrijfspanden

Het betreft hier grotendeels vrijstaande woningen, dorpen of lintbebouwing in de omgeving van de Natura 2000-gebieden. In de kaart is geen onderscheid gemaakt tussen wonen met en zonder agrarisch nevengebruik of aan-huis-verbonden beroepen en bedrijven. Ook de bestemming 'woonboerderij' of 'bedrijfsgebouw' is niet apart op kaart gezet.

Woonwijk met verbinding naar open water

In de kaarten is de categorie 'Woonwijk met verbinding naar open water' opgenomen. Reden voor een aparte vermelding is dat deze woonwijken zodanig zijn ontworpen dat de bewoners vanuit huis het Natura 2000-gebied snel en gemakkelijk kunnen bereiken via een vaarverbinding.

Woonboten

Het betreft hier officieel toegestane ligplaatsen voor woonboten en woonarken. Een deel van de woonboten lost afvalwater op de boezem.

Bedrijventerreinen en overige bedrijfspanden

Het gaat hier om niet-agrarische bedrijven die veelal geclusterd liggen in een bedrijventerrein. Er is geen onderscheid gemaakt tussen bedrijventerreinen met (de natte bedrijventerreinen) en zonder een verbinding met het open water. Recreatiebedrijven (jachthavens, groepsaccommodaties, campings, recreatieappartementen e.d.) zijn vermeld op de recreatiekaart.

4.3.10

Verkeers-infrastructuur

Rond de drie Natura 2000-gebieden ligt een netwerk van verharde wegen en paden. Het gaat merendeels om wegen die bestemd zijn voor gemotoriseerd verkeer, maar

ook om fiets- en wandelpaden. In de kaarten met 'Infrastructuur' worden de volgende categorieën onderscheiden:

Autosnelwegen met een maximum snelheid van 120 km/uur

Het gaat hier om de A7 die ten oosten van het Natura 2000-gebied Witte en Zwarte Brekken ligt en ten westen van Sneekermeergebied.

Autowegen

Het betreft hier doorgaande provinciale wegen met een maximum snelheid van 100 km per uur. In het gebied betreft het de N354 en de N359.

Overige wegen

Het gaat hier vaak om lokale wegen voor bestemmingsverkeer, waar een maximum snelheid wordt aangehouden van 80 of 50 km/uur (binnen de bebouwde kom).

Fiets- en wandelpaden

Het gaat hier om paden die al dan niet deel uitmaken van officiële fiets- en wandelroutes (zie recreatiekaart). Gemotoriseerd verkeer is hier verboden.

Spoorlijn

Op enkele honderden meters ten noorden van de Aldegeaster Brekken loopt de spoorlijn Stavoren-Sneek. Aan deze spoorlijn worden af en toe onderhoudswerkzaamheden gepleegd.

4.3.11 Beroepsvaart

Vrachtvaart

De drie Natura 2000-gebieden worden doorsneden door vaarwegen die gebruik worden door de vrachtvaart. De vaarwegen bestaan uit een vaargeul die met een betoning wordt aangegeven (zie kaarten 'Vaarwegen beroepsvaart'). Er liggen twee routes in het gebied die (zonder ontheffing) door verschillende klassen binnenschepen kunnen worden bevaren (PVVP, Provincie Fryslân 2006):

- De route Stavoren, Johan Frisokanaal, Fluezen, Hegemer Mar, Jelteloot tot aan het Prinses Margrietkanaal mag worden bevaren door binnenvaartschepen tot aan de CEMT-klasse III (laadvermogen 850-1250 ton).
- De route Lemmer door het Prinses Margrietkanaal, Wite en Swarte Brekken, Snitser Mar en verder naar het noorden mag worden bevaren door schepen tot de CEMT-klasse Va (1800-3200 ton, 110x11,50x3,50 m). De diepgang wordt binnenkort uitgebreid tot 3,50 meter.

Daarnaast zijn er proefvaarten gedaan met zogenaamde klasse Vb eenheden, dit zijn koppelverbanden van schepen met een afmeting van 190x11,50x3,20/3,50 m. De opwaardering van het Prinses Margrietkanaal is bedoeld om deze categorie toe te laten. Waarschijnlijk zullen deze eenheden alleen met ontheffing mogen varen (bron: Koninklijke Schuttevaer afdeling Friesland).

Ijsbrekers

Bij zware ijsgang worden de hoofdroutes met ijsbrekers ijsvrij gehouden (bron: Provincie Fryslân). De hoofdwatgangen zijn aangegeven op de kaart 'Vaarwegen beroepsvaart'.

Vuil ophalen op aanlegplaatsen

Op alle aanlegplaatsen staan vuilcontainers die regelmatig moeten worden geleegd. Hiervoor gebruikt het recreatieschap Marrekrite speciale vuilophalschepen die regelmatig de aanlegplaatsen aandoen. De frequentie waarmee dit gebeurt is niet bekend. Het zwaartepunt valt samen met het recreatieseizoen.

Passagiersvaart

In alle drie de Natura 2000-gebieden worden voor toeristen rondvaarten verzorgd met rondvaartboten. De rondvaarten worden uitgevoerd door ongeveer 19 gespecialiseerde charterbedrijven en vertrekken vanaf vaste locaties. Soms zijn de rondvaarten meerdaags en wordt onderweg gekampeerd op een (mini)camping of aanlegplaats. In principe kunnen de rondvaartboten op alle plekken in de Natura 2000-gebieden komen met een waterdiepte van meer dan 1 meter. Het gaat hier volgens de ANWB waterkaart (waarop delen water ondieper dan 1 meter apart staan aangegeven) om een groot deel van het Merengebied. De rondvaarten vinden merendeels in het recreatieseizoen plaats en sporadisch (op aanvraag) in het winterhalfjaar (bron: Friesland Charter, Schuttevaer, gebiedsgroep).

Beroepsvaart in verband met vaarland

Agrariërs die op vaarland boeren zijn genoodzaakt om landbouwmachines over water te verplaatsen. Dit gaat met een pont via vaste vaarroutes. Deze vaarroutes zijn aangegeven op de kaarten 'Infrastructuur'.

4.3.12 Wildbeheer, schadebestrijding en jacht

Binnen Natura 2000

Bestrijding muskusratten

Binnen de Natura 2000-gebieden worden muskusratten bestreden. Hierbij wordt gebruik gemaakt van verschillende vangstechnieken, waaronder klemmen en fuikvan gaas. De klemmen worden door de bestrijders onder water voor de ingang van de bouw opgesteld. De klemmen worden met tussenpozen gecontroleerd en blijven meestal 1 tot 2 weken staan. In het voor- en najaar, de twee trekperiodes van de muskusrat, zet de bestrijder naast klemmen ook fuiken in. Op zoek naar nieuwe vestigingsplaatsen legt de muskusrat grote afstanden af, bij voorkeur via het water. De bestrijder plaatst daarom de gazen fuiken in watergangen, in duikers en voor bruggen. Op het buitenwater zijn vaak geen mogelijkheden om fuiken te plaatsen. Hier worden stukken buis met een diameter van 40 cm en een lengte van 70 cm haaks op de oever ingegraven. In deze buis wordt ook een fuik geplaatst. Na de trekperiode, als de fuiken hun werk hebben gedaan, worden ze uit de watergangen verwijderd.

In principe opereren de bestrijders het hele jaar door in het gebied, waarbij ze de werkzaamheden zowel vanaf de landzijde (met auto) als de waterzijde (met een boot) uitvoeren. De intensiteit van de bestrijding varieert van gebied tot gebied en van jaar tot jaar. Binnen het Friese Merengebied bedroeg de duur van het bezoek ongeveer 1-4 uur per km oever, gerekend over de jaren 2007 en 2008 (Jaarverslag Muskusrattenbestrijding 2007, Wetterkip Fryslân).

Bestrijding vossen

Binnen de Natura 2000-gebieden vindt bestrijding van vossen plaats. Bestrijding vindt plaats op grond van art. 65 van de Flora- en faunawet (landelijke vrijstelling). Deze activiteit gebeurt grotendeels langs de oevers van de meren. Hierbij wordt overdag 'drijfjacht' toegepast met gebruik van het geweer. Ook worden in de nachtelijke uren vossen geschoten met gebruik van een lichtbak. De activiteit vindt jaarrond plaats. Binnen de natuurterreinen is de activiteit alleen toegestaan buiten het broedseizoen.

Reewildbeheer

Reewildbeheer vindt op de natuurterreinen op kleine schaal plaats, buiten het broedseizoen.

Ganzenbeheer

In april 2010 is de aanvulling op het Faunabeheerplan met het 'Maatwerkplan Overzomerende grauwe ganzen' door GS goedgekeurd voor de periode t/m 20 april 2015. Hierin is gesteld dat het aantal grauwe ganzen in Friesland moet worden teruggezet naar de stand in 2006. Maatregelen om de populatie grauwe ganzen te reduceren kunnen bestaan uit prikken en schudden van eieren, vangen, verruiming van afschot, afschermen van broedgebieden/landbouwgebieden, aanpassing gewaskeuze rondom broedgebieden, de instandhouding van de populatie vossen en afspraken per broedgebied over aanvullende (inrichtings) maatregelen (med. Provincie Fryslân). Deze maatregelen moet belangrijke schade aan gewassen, flora en fauna voorkomen. Het maatwerkplan geldt zowel binnen als buiten de begrenzing van Natura 2000-gebieden. Binnen Natura 2000-gebieden vindt tot nu toe alleen legselbeperking plaats. Andere vormen van schadebestrijding binnen de Natura 2000-gebieden zijn het schudden en prikken van eieren van de canadese gans en de nijlgans. Deze activiteit vindt plaats binnen het broedseizoen, waarbij de locatie en frequentie verschilt van jaar tot jaar.

In december 2012 is in een landelijk overleg een document opgesteld door IPO/provincies en de 'Ganzen 7' (de 12 Landschappen, de Federatie Particulier grondbezit, LTO, Natuurmonumenten, Stichting Agrarisch en Particulier Natuur- en Landschapsbeheer Nederland en Vogelbescherming Nederland) met daarin voorstellen voor een gezamenlijke aanpak. Uitgangspunt is rust voor overwinterende ganzen en terugbrengen van de aantallen zomerganzen tot het niveau van 2005 voor de grauwe gans en het niveau van 2011 voor de brandgans. Dit document vormt de basis voor aanvullende afspraken in de provincie. Bij de maatregelen in hoofdstuk 7 wordt hier op teruggekomen.

Overige schadebestrijding

Hoewel er geen informatie aanwezig is over overige vormen van schadebestrijding, is het aannemelijk dat dit wel op enige schaal plaatsvindt. Om deze reden wordt de beheersactiviteit 'afschot kraaien en exoten' met geweer als bestaand gebruik in dit beheerplan opgenomen.

Buiten Natura 2000

Beheer en schadebestrijding overwinterende ganzen

Bij schadebestrijding buiten de Natura 2000-gebieden gaat het om verjaagacties met ondersteunend afschot van overwinterende ganzen, voor zover daarvoor ont-heffing of vrijstelling is verleend en mits de gebieden waarin dit plaatsvindt buiten de ganzengedoogebieden liggen. Dit vindt ongeveer 2-3 keer per week plaats.

Overige vormen van schadebestrijding

Hoewel geen informatie over bekend, vinden er ook buiten de Natura 2000 gebieden andere vormen van schadebestrijding plaats, bijvoorbeeld het afschieten van kraaien, exoten e.d. Indien deze activiteiten plaatsvinden binnen de ganzengedoogebieden, dan wordt in de periode van 1 oktober tot 1 april rekening gehouden met de aanwezigheid van overwinterende ganzen in het gebied. Er wordt dan een afstand van 500 m aangehouden van groepen ganzen waarbinnen geen activiteiten plaatsvinden, en alleen na 12.00 uur.

Bestrijding muskusratten

Hiervoor geldt hetzelfde als binnen de Natura 2000-begrenzing.

Reewildbeheer

Reewildbeheer door afschot vindt plaats rondom de Natura 2000-gebieden binnen en buiten de begrensde ganzenopvanggebieden. De periode is van 1 januari-15 maart en van 15 april - 15 september. Binnen de ganzenopvanggebieden is dit toegestaan voor zover de regels dit toelaten. Dat betekent dat in de periode van 1 oktober tot 1 april rekening gehouden moet worden met de aanwezigheid van overwinterende ganzen in het gebied. Er wordt dan een afstand van 500 m aangehouden van groepen ganzen waarbinnen geen activiteiten plaatsvinden, en alleen na 12.00 uur.

Jacht

Jacht binnen Natura 2000

Binnen het grootste deel van de Natura 2000-gebieden is jacht verboden op grond van artikel 46 lid 3 van de Flora- en faunawet. Het gaat hier dan om Natura 2000-gebieden die aangewezen zijn als Vogelrichtlijngebied. Het deelgebied 'Gouden Boden', dat onderdeel is van het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o., is uitsluitend aangewezen als Habitatrichtlijngebied en valt buiten de verbods-bepalingen van artikel 46. Hier is in principe jacht toegestaan, mits de beheerder dit zinvol vindt. Dat is op dit ogenblik niet het geval, zodat hier niet wordt gejaagd. Wel wordt in een deel van de Witte en Zwarte Brekken (Bergeiland met aangrenzend water ter hoogte van Prinses Margrietkanaal, zie voor ligging de kaart 'Sportvisserij en Jacht') de jacht op waterwild verhuurd. Dit gebied betreft Vogelrichtlijngebied en ligt binnen de Natura 2000-grenzen. Het jagen in dit gebied is in strijd met artikel 46, lid 3, van de Flora- en faunawet.

Jacht buiten Natura 2000

Buiten de Natura 2000-gebieden wordt grotendeels binnen wildbeheereenheden gejaagd. Er zijn percelen waar deze niet actief zijn. Daar is ook jacht toegestaan op grond van Eigendomsrecht. Tijdens de geopende jachtperiodes wordt hier gejaagd op allerlei soorten wild. Binnen de ganzenopvanggebieden (zie voor ligging van deze gebieden de Natuurbeleidskaarten) is jacht toegestaan voor zover de regels dat toelaten. Deze regels houden in dat alleen vanaf 12.00 uur mag worden gejaagd, mits een afstand van 500 meter van eventueel aanwezige ganzen en smienten in acht wordt genomen, om verstoring tegen te gaan. Daarnaast is per jachtveld tussen 1 oktober en 1 januari één vooraf geplande gehele jachtdag toegestaan per jachtveld en in overleg met de WBE (bron: WBE De Marren). Zie verder de bovenstaande opmerking over het document van IPO/provincies en de 'Ganzen 7'.

4.3.13 *Overig gebruik*

Het gaat hier om de volgende vormen van gebruik (zie o.a. kaarten 'Windmolens en hoogspanningsleidingen'):

- Windmolens: liggen veelal binnen of vlak buiten de Natura 2000-gebieden en worden gebruikt ten behoeve van het waterbeheer.

Tabel 4.1.

Samenvattende tabel met alle vormen van gebruik in en rond de drie Natura 2000-gebieden. Via de kolom 'Waar' en de bijbehorende kaarten zijn de beschreven activiteiten te herleiden naar de drie Natura 2000-gebieden Sneekermeer, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrek-ken, Fluessen e.o. Waar het niet apart is aangegeven in de tabel of op kaart, kan worden aangenomen dat de activiteit in en/of rond alle drie Natura 2000-gebieden plaatsvindt.

Sector/activiteit	Toelichting	Waar	Binnen N2000	Buiten N2000	Bron
LANDBOUW ACTIVITEITEN	Voor agrarisch natuurbeheer zie 'Natuurbeheer'				
Grondbewerking		Agrarisch gebied			
Ondiepe groundbewerkingen behorend bij normaal landbouwkundig gebruik		Agrarisch gebied	X	X	31
Diepe groundbewerkingen		Agrarisch gebied	X	X	31
Gewasbewerking en –verzorging					
Besputtingen		Agrarisch gebied	X	X	31
Bemesten		Agrarisch gebied	X	X	31
Bewerken grasland percelen		Agrarisch gebied	X	X	31
Oogsten akkerbouwgewassen incl. mais		Agrarisch gebied	X	X	31
Beweiding alle grazers op grasland		Agrarisch gebied	X	X	31
Bereging	Beweiding, voornamelijk melkvee				
Oppervlaktewater		Agrarisch gebied	X	X	31
Grondwater		Agrarisch gebied	X	X	31
Lozingen					
Proceswater be- of verwerking		Agrarisch gebied	X	X	31
Afspoeling verhard oppervlak		Agrarisch gebied	X	X	31
Gietwater intensieve teelten		Agrarisch gebied	X	X	31
Drainage en watergangen					
Aanleggen, vervangen en onderhoud drainage in percelen		Agrarisch gebied	X	X	31
Detailwaterhuishouding perceelsniveau		Agrarisch gebied	X	X	31
Realiseren detailwaterhuishouding met greppel-frees		Agrarisch gebied	X	X	31
Regulier onderhoud watergangen		Agrarisch gebied	X	X	31
Overige					
Teelt ondersteunende voorzieningen		Agrarisch gebied		X	31
Rooien (hoog) opgaande erfbeplanting		Agrarisch gebied		X	31
Afgrasteren van percelen		Agrarisch gebied	X	X	31
Teeltrotatie en vruchtwisseling				X	31
Opslag mest	Op kopakker, in mestzakken, in mestlo's buiten bouwblok	Agrarisch gebied		X	31
- Reguliere aan- en afvoer	Van mest, melk, voeders, dieren, geoogste producten e.d.	Agrarisch gebied		X	31
- Be- en verwerkings-activiteiten		Agrarisch gebied		X	31
- Opslag brandstoffen, chemische stoffen, caravans		Agrarisch gebied		X	31
- Opslag en stalling van materieel in bedrijfsgebouw		Agrarisch gebied		X	31
- Maatregelen ter voorkoming wildschade	Zie beheer en schadebestrijding	Agrarisch gebied		X	31

Sector/activiteit	Toelichting	Waar	Binnen N2000	Buiten N2000	Bron
Veehouderij					
- Rundveehouderij		Verspreid buiten het Natura 2000-gebied		X	31
- Varkenshouderij		Verspreid buiten het Natura 2000-gebied		X	31
- Pluimveehouderij		Verspreid buiten het Natura 2000-gebied		X	31
- Paardenhouderij		Verspreid buiten het Natura 2000-gebied		X	31
- Hobbydierenhouderij		Verspreid buiten het Natura 2000-gebied		X	31
BEROEPSVISSERIJ	Overall binnen de Natura 2000-gebieden; ca. 8 vissers.				
Vaste fuikopstelling	Per visser 40 tot 100 fuiken; mrt-nov	In principe overal op de meren	X		1
Verplaatsbare fuikopstelling	Voorjaar	In principe overal op de meren	X		1
Dobbervisserij	April, mei en juni	Verspreid over de meren m.u.v. de vaargeulen	X		1
Electrovisserij	1 x per jaar, in voorjaar	Langs de oevers	X		1
NATUURBEHEER	INCL. AGRARISCH NATUURBEHEER				
Maaien en afvoeren	1-2 keer per jaar, afhankelijk van het doel in voorjaar en/of zomer	Wintergastenweide , weidevogel- en botanisch grasland	X		2,3,10,11, 27-29
Maaien pitrus in graslanden	In wintermaanden bij vorst, sporadisch		X		2
(Winter)maaien rietland	Incidenteel maaien van rietruigte rondom boezemlanden tijdens strenge vorst		X		2,3,10, 11, 27-29
Wintermaaien rietland		In (veenmos)rietlanden	X		2,3,10,11, 27-29
Oeverbeheer	Sporadisch maaien en/of verwijderen bosopslag, in de winterperiode	Oevers langs het open water	X		2,3,10,11, 27-29
Beweidn	Vaak in combinatie met maaien (voor- en/of naweiden)		X		2,3,10,11, 27-29
Bemesten	Bij voorkeur ruige stal mest, anders runderdrijfmest; voor het broedseizoen (feb-mrt) of na 1e snee (15 juni); evt. in aug-sep na 2e snee	In weidevogel-graslanden	X		2,3,10,11, 27-29
Landonderhoud	Plaatsen van hekken, rasters, uitvoeren van slootonderhoud (excl. baggeren en schonen), etc.	Wisselend, afh. van aanwezige natuurwaarden	X		34
WATERBEHEER					
Peilbeheer boezem	Streefpeil -0,52 m NAP	Jaarrond	X	X	4, 12
Peilbeheer boezemlanden	Lagere delen in de winter onder water; in de zomer veelal licht bemalen	Eigendom SBB en IFG	X		4, 12
Peilbeheer zomerpolders	T.b.v slaapplaatsen wintervogels en botanische doelen; 1 mrt- 1 nov bemaling op 20-30 cm –mv; vanaf 1 nov inundatie	Zomerpolders	X		4, 12
Peilbeheer winterpolders (natuurfunctie)	T.b.v. natuur; winterpeil ca 20 cm –mv, zomerpeil ca 30-40 cm –mv	Eigendom SBB en IFG in winterpolders	X		4, 12
Peilbeheer winterpolders (agrarische functie)	Jaarrond >80 cm –mv	Agrarisch gebied		X	4, 12
Regulier beheer kleine waterlopen	Cconform Gedragscode van de Waterschappen; sloten met veel krabben-scheer gefaseerd in ruimte en tijd schonen; bij voorkeur 15 jul-1 nov; anders 1 jun-15 jul; bij uitzondering: half mrt-1 jun	Gehele gebied	X	X	5, 2
Baggeren groot water	Wordt beschouwd als ontwikkelingsruimte; zie paragraaf 4.3.15				
Kadeschouw	Inspecteren van de conditie van de boezemkaden; jaarlijks, 3 weken in januari	Gehele gebied	X	X	6

Sector/activiteit	Toelichting	Waar	Binnen N2000	Buiten N2000	Bron
Inlaat van IJsselmeerwater	Op de boezem		X	X	
Uitslaan van polderwater	Vanuit omliggende polders op de boezem		X	X	
WATERWINNING	Waterwingebied aan zuidzijde Fluezen: 10 miljoen m ³ per jaar			X	32
RECREATIE					
Verblijfsrecreatie					
(Mini)campings	Met of zonder vaarverbinding naar de Natura 2000-gebieden; kampeerseizoenen 15 mrt t/m 31 okt	Verspreid over het gebied	X	X	7,18,19,20
Reguliere campings	Met of zonder vaarverbinding naar de Natura 2000-gebieden; kampeerseizoenen 15 mrt t/m 31 okt, deels jaarrond	Verspreid over het gebied	X	X	7,18,19,20
Bungalowparken	Jaarrond	Ca. 15, rondom gebied		X	7,18,19,20
Hotels, pensions en groepsaccommodaties	Jaarrond			X	7
Dagrecreatie					
Dagrecreatief terrein	Veelal gedurende het recreatieseizoen (1 apr-1 okt);	Vaak eilandjes binnen Natura 2000	X	X	7
Zwemlocatie	Zomerhalfjaar	7 locaties	X	X	7
Vogelkijkhutten	Jaarrond	Verspreid over het gebied	X	X	7
Boerengolf	Jaarrond	in de directe omgeving van de Fluezen		X	32
Watersport			X		
Varen met zeilboten, surfplanken, motorboten en kanoën	Hoogste intensiteiten in de vaargeulen en in recreatieseizoenen	Overall, m.u.v. (deels) afgesloten gebieden	X	X	21
Winterzeilen	In winter	Vanaf Starteiland Snitser Mar	X		
Jachthavens	Gebruik jaarrond, vooral in recreatieseizoenen. Variërend van 100-400 (en meer) lig-/ passanten-plaatsen	Verspreid over gebied, vaak in de bebouwde kom	X	X	7
Aanlegplaatsen (Marrekrite) + vuilphaaldienst	Gebruik jaarrond, vooral in recreatieseizoenen	Verspreid over gebied	X	X	7,31
Aanlegsteigers (particulier)	Bij woningen aan het water	Verspreid over het gebied	X	X	
Trailerhellingen	Gebruik jaarrond, vooral in recreatieseizoenen	Verspreid over gebied, meestal in jachthavens en/of bebouwde kom	X	X	7
Snelvaarlocaties	30 apr - 30 sep	De Fluezen en Snitser Mar	X		7, 31
Vuilwater innamestation	In jachthavens met > 50 ligplaatsen	Verspreid over gebied	X	X	7
Zeilscholen en zeilbootverhuurders	Vaak gecombineerd met verblijfsrecreatieve voorziening (camping, bungalowpark, jacht-haven, groepsaccommodatie e.d.)	Verspreid over gebied	X	X	31
Drijvende platforms	Langs oevers, in gebruik door zeilscholen, in recreatieseizoenen	De Morra	X		31
Wedstrijdsport	Diverse zeilwedstrijden en -activiteiten, zwaartepunt in apr t/m okt, maar ook daarbuiten	Vooral op Snitser Mar, Goingsarypster Puollen en De Fluezen	X		31
IJzeilen	Na periode van strenge vorst	In Snitser Mar vanaf Starteiland	X		31
Lozingen vanaf recreatievaartuigen	Zullen in de loop van de jaren verder afnemen	In alle N2000 gebieden waar gevaren wordt	X	X	
Fietsen					
Veerpont	Twee voetveren t.b.v. fietsers en wandelaars	Oudegaaster-brekken, Fluessen e.o.	X		7
Fietsroutes	ANWB Lange fietsroutes, ANWB dagtocht, Kameleonroute (ca. 70.000 gebruikers/jaar)	Grotendeels buiten en deels binnen Natura 2000-gebied	X	X	7,22,23,31
Wandelen/schaatsen					
Wandelfroutes	Veelal in verbinding met Marrekrite-aanlegplaatsen	Grotendeels binnen Sneekmermeergebied	X		23,31
Schaatsstochten	Elfmerentocht aan westrand Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o., Wym-britseradieltocht, Zuidwesthoektocht, Poelentocht, rondje van IJst	Routes, daarnaast kan bij strenge vorst vrijwel overal worden geschaatst, vooral in ondiepe delen	X	X	7
Openstelling natuurterreinen SBB		Sneekmermeergebied en Witte en Zwartte Brekken	X		35

Sector/activiteit	Toelichting	Waar	Binnen N2000	Buiten N2000	Bron
Sportvissen					
Vanaf oever	Vanaf visstekken/steigers	Verspreid over gebied	X		7
Vanuit boot	Jaarrond, vooral in de winter	Verspreid over gebied, vooral in diepere delen	X		7
Uitzetten vis	Schubkarper en spiegelkarper, jaarlijks 400 kg jonge vis	Sneekermeergebied	X		7
LUCHTVAART					
Ballonvaart	Zomer, vroege voorjaar en late najaar; incidenteel ballonfeesten	Mag in principe overal	X	X	24, 2
Ultralight vliegen		Ten oosten van Terherne	X	X	34
Helikoptervluchten	Door het hele gebied, met name bij evenementen		X	X	34
Slootshouw per helikopter	Begin nov. naschouw in dec	Verspreid over Fryslân	X	X	34
WONEN EN BEDRIJVEN					
Wonen, (woon)boerderij	Vrijstaande woningen, aan huis verbonden bedrijven, dorpen of lintbebouwing; permanente bewoning	Zijn geëxclaveerd en liggen in principe buiten Natura 2000	X	X	13 t/m 16
Woonboten				X	13 t/m 16
Woonwijk met verbinding naar open water	Bewoners kunnen vanuit huis snel en gemakkelijk via het water de Natura 2000-gebieden bereiken	Verspreid over het merengebied		X	13 t/m 16
Bedrijventerreinen				X	13 t/m 16
Overige bedrijfspanden				X	
Uitlaat RWZI-effluent op de boezem				X	13 t/m 16
Lozingen afvalwater vanaf woonboten				X	
VERKEERS- INFRASTRUCTUUR					
Autosnelwegen	A7	Tussen Witte en Zwarte Brekken en Sneekermeergebied		X	13 t/m 16
Autowegen	N354, N359	Lemmer/Sneek, Lemmer/ Workum		X	13 t/m 16
Overige wegen	Lokale wegen voor bestemmingsverkeer		X	X	13 t/m 16
Fiets- en wandelpaden		Verspreid over gebied	X	X	13 t/m 16
Spoorlijn	Stavoren/Sneek	Ten noorden van Oudegaasterbrekken		X	13 t/m 16
BEROEPSVAART					
Vrachтваart	Jaarrond bevaren door verschillende klassen binnenvaartschepen (CEMT- klasse III & Va)	Twee hoofdroutes door de Natura 2000-gebieden	X	X	9
IJSbrekers	Bij zware ijsgang vrijhouden vaarroutes t.b.v. vrachтваart	Hoofdvaarroutes	X	X	9a
Passagiersvaart (rondvaartboten)	Rondvaarten vanuit vaste liplaatsen, m.n. in recreatiesizoen. Vaak beperkte, maar ook meerdaagse rondvaarten met overnachting	In water dieper dan 1 m	X	X	31
Vaarroutes t.b.v. vaarland	Vaste routes t.b.v. agrarisch beheer eilanden		X		31
BEHEER EN SCHADEBESTRIJDING					
Muskurattenbestrijding	Met klemmen en fuiken; jaarrond, gebruik van fuiken in voor- en najaar; bezoeken 104 uur/km	Verspreid door gebied	X	X	33
Vossenbestrijding	Jagen met lichtbak, in vastgestelde periode; op SBB- terreinen niet in de broedtijd (15 mrt-15 jul); ca. 50-100 per WBE.	In hele gebied	X	X	25, 31, 2
Ganzenbeheer (ganzenieren schudden en prikken; afschot; canadese gans, nijlgans en grauwe gans)	In broedseizoen, in wisselende frequentie	Locaties variëren	X	X	
Afschot kraaien en exoten met geweer	Periode buiten broedseizoen. Indien buiten Natura 2000: Van 1 dec tot 1 mrt wordt rekening gehouden met de aanwezigheid van overwinterende vogels in het gebied. Er wordt dan een afstand van 500 m aangehouden van groepen ganzen waarbinnen geen activiteiten plaatsvinden.	In principe overal	X	X	

Sector/activiteit	Toelichting	Waar	Binnen N2000	Buiten N2000	Bron
Verjagen ganzen	Winterperiode, dagelijks	Buiten de ganzen-foerageergebieden	X	X	25
Reewildbeheer	Alleen in jachtseizoen	Overal in de omgeving	X	X	25
Jacht binnen Natura 2000	Op waterwild	Witte en Zwarte Brekken: op en rond eiland in Prinses Margrietkanaal	X		7
Jacht buiten Natura 2000	In begrensde ganzenopvanggebied na 12 uur en min. 500 m vanaf ganzen en smienten; tussen 1 okt en 1 Jan één geplande jachtdag	Rondom gebied		X	
OVERIG GEBRUIK					
Patrouilles tegen vissstroperij	Door politie, AID en hengelsportverenigingen; in de zomer, 's nachts	Verspreid over gebied	X		
Windmolens	Molens van beperkte omvang ten behoeve van waterbeheer		X		26
Windturbines	Grotere molens ten behoeve van elektriciteitsopwekking			X	26
Hoogspanningsmasten- en leidingen				X	26

Bronnen tabel 4-1:

- [1]. Informatie uit interviews met Friese Bond van Binnenvissers.
 [2]. Informatie uit interviews met beheerders van Staatsbosbeheer.
 [3]. Bakker et al. 2003.
 [4]. Wymenga et al. 1998.
 [5]. Unie van Waterschappen 2005.
 [6]. Schriftelijke mededeling Watterskip Fryslân.
 [7]. Recreatiekaart Provinsje Fryslân.
 [8]. Ministerie van Defensie 2005. Tweede Structuurschema Militaire Terreinen.
 [9]. Provincie Fryslân 2006. Provinciaal Verkeers- en Vervoersplan.
 [9a]. Provincie Fryslân. Mondelinge informatie.
 [10]. Altenburg, W. & E. Wymenga 1990a.
 [11]. Altenburg, W. & E. Wymenga. 1990b.
 [12]. Info (digitaal) Watterskip Fryslân.
 [13]. Gem. Boarnsterhim 2008. Voorontwerp Bestemmingsplan buitengebied 2008.
 [14]. Gem. Skarsterlân 2001. Bestemmingsplan buitengebied 2001. Vastg. 28-01-01.
 [15]. Gem. Wymbritseradiel 2008. Voorontwerp Best.plan buitengebied 2008. Vastg. 28-05-08.
 [16]. Gem. Gaasterlân-Sleat 2004. Bestemmingsplan buitengebied 2004. Vastg. 26-04-05.
 [17]. Gem. Nijefurd 1997. Correctieve en partiële herziening best.plan buitengebied. Vastg. 27-03-97.
 [18]. Gem. Nijefurd 1994. Bestemmingsplan Hemelum-Morraplan. Vastg. 20-09-94.
 [19]. Gem. Nijefurd 1990. Partiële correctie/Herziening best.plan Galamadammen. Vastg. 26-01-93
 [20]. Gem. Nijefurd 1990. Partiële correctie/herziening best.plan De Kuilart. Vastg. 28-08-90.
 [21]. Wymenga et al. 2008.
 [22]. Gem. Wymbritseradiel 2008. Toekomstvisie Oudega.
 [23]. Interviews gemeente Wymbritseradiel.
 [24]. Interview KNVVL afdeling Ballonvaart.
 [25]. Interviews WBE De Marren, Skarsterlân e.o., Utingeradeel, De Middelsee, De Alde Slachte, De Lytse Sudwesthoeke, Jagersvereniging Gaasterland.
 [26]. Gegevens (vaak digitaal) van Provinsje Fryslân.
 [27]. Bakker, M. & S. Rintjema 2002.
 [28]. Verbeek et al. 2002a.
 [29]. Verbeek et al. 2002b
 [31]. Informatie van leden van Gebiedsgroep Merengebied.
 [32]. Schriftelijke informatie van gemeente Gaasterlân-Sleat.
 [33]. Jaarverslag Muskusrattenbestrijding 2007. Watterskip Fryslân.
 [34]. Informatie van leden van Projectgroep Merengebied.
 [35]. Informatie op basis van zienswijzen.

- **Windturbines:** voor de opwekking van elektriciteit. Deze objecten staan buiten de begrenzing van de Natura 2000-gebieden.
- **Hoogspanningsmasten:** deze staan op enige afstand van de Natura 2000-gebieden.
- In de zomermaanden zijn er in de drie gebieden (nachtelijke) gezamenlijke patrouilles door de politie, AID en hengelsportverenigingen. Doel is om de visstoperij in het gebied terug te dringen.

4.3.14 *Ontwikkelingen*

Ontwikkelingen betreffen gebruik waarvan vaststaat dat het in de komende beheerplanperiode gestart zal worden (besluitvorming is afgerond). Bovendien kan het dusdanig concreet omschreven worden, dat het toetsbaar is. De ontwikkelingen kunnen het initiatief zijn van gemeenten, provincie, Wetterskip of particulieren. Belangrijk deel van de ontwikkelingen die op stapel staan houden verband met uitvoering van de 2e fase van het Friese Merenproject en het uitvoeren van baggerwerkzaamheden in de vaarroute voor de beroepsvaart door Rijkswaterstaat. Deze ontwikkelingen worden hieronder verder toegelicht.

Hieronder volgt per gemeente een beschrijving van de ontwikkelingen (zie ook tabel 4.2). Voor de locaties wordt verwezen naar de kaart Ontwikkelingen en ontwikkelingsruimte van de verschillende Natura 2000-gebieden. Recent zijn de gemeenten Nijefurd, Wymbritseradiel en Sneek opgegaan in de gemeente Súdwest-Fryslân. In de tekst hieronder wordt nog de oude gemeentelijke indeling gehanteerd.

Ontwikkelingen Gemeente Wymbritseradiel

Recreatie

Aan de noordrand van Oudega wordt de bestaande zwemlocatie opgewaarderd. Het voornemen wordt uitgevoerd in de periode 2010-2012. Hiertoe worden de volgende maatregelen genomen:

- Aanleggen van een golfbreker.
- Realiseren van meer speelvoorzieningen.
- Innovatie van de waterzuivering in combinatie met opschonen van het zwembad.

Ontwikkelingen Gemeente Nijefurd

Recreatie

Anticiperend op de veranderende vraag naar voorzieningen, verandert de inrichting van de camping De Kuilart binnen de in het bestemmingsplan 1990 vastgelegde grenzen. Voor de actualisatie van het bestemmingsplan in 2009 zijn de omgevingstoetsen al uitgevoerd. In verband met natuurwaarden wordt de bouw van huisjes in het noordelijke deel van de camping uitgesloten. Daaromheen is een strook gereserveerd voor inrichting als natuur. Omdat het gebied hoogwaardiger en kleinschaliger wordt ingericht, zal het aantal bezoekers afnemen. Het voornemen is in principe gewijzigd gebruik, maar wordt in het beheerplan meegenomen als ontwikkeling.

In 2005 is met de provincie het ontwikkelingskader voor de recreatievoorzieningen bij de Galamadammen vastgesteld. Daarin is een geringe uitbreiding van het bestaande gebruik in noordwestelijke richting (randzone ten noorden van het huidige restaurant) voorzien. Bouwmogelijkheden in de zuidwestelijke rand daarentegen worden ingeperkt.

Een nieuw deel van een bestaand huisjespark ten noorden van Hemelum kan worden ingericht. Het bestemmingsplan Hemelum-Morra maakt deze ontwikkeling mogelijk. De ontwikkeling doet geen aanspraak op nieuwe ruimte.

Ontwikkelingen Gemeente Gaasterlân-Sleat

Wonen en bedrijven

In de bebouwde kom van Elahuizen wordt voorzien in de bouw van 7-9 woningen. De concrete planologische ruimte hiervoor wordt geboden in het inmiddels vastgestelde en in werking getreden bestemmingsplan Elahuizen (herziening). Het is al in een hieraan voorafgaand bestemmingsplan opgevoerd en mogelijk bevonden via een zogeheten uitwerking, die door de provincie akkoord is bevonden.

Ontwikkelingen Gemeente Sneek

Recreatie

Ontwikkeling van It Ges II (circa 5 ha watersportbedrijventerrein). De procedure met betrekking tot het bestemmingsplan is in 2009 gestart. Het voornemen is inmiddels getoetst aan de Natuurbeschermings-wet. Daaruit kwam naar voren dat het voornemen geen negatieve effecten heeft, onder voorwaarden dat er maatregelen worden genomen.

Wonen en bedrijven

Het uitvoeren van woningbouw 'de Houkepoort' bij de Houkesleat (Snitser Mar) met 250-300 woningen en 135 ligplaatsen. Het plan wordt uitgevoerd in combinatie met recreatieontwikkeling in Houkemar ter hoogte van de Houkesleat (zie voor ligging kaart met Ontwikkelingen Sneekermeergebied). Het voornemen is al opgenomen in het bestemmingsplan Houkepoort-Houkemar (2003) en ook beoordeeld in het kader van de m.e.r. en de Vogelrichtlijn. Omdat het bestemmingsplan nog maar deels is ingevuld, wordt het voornemen in dit beheerplan opgenomen als ontwikkeling.

Ontwikkelingen Gemeente Skarsterlân

Recreatie

De aanleg van een recreatief fietspad langs de Noorder Oudeweg richting het dorp Goïngarijp. Het fietspad is planologisch geregeld in bestemmingsplan buitengebied Skarsterlân en betreft nu nog een wandelpad dat onderdeel is van een wandelroute.

Ten zuiden van de A7 is aan de Langwarder Wielen een hotel (landschapspark) gepland in samenhang met 80 recreatie appartementen (niet op kaart). De ontwikkeling is vastgelegd in het Bestemmingsplan Hotel Langweerder Wielen en getoetst aan de natuurwetgeving, waarbij er echter geen cumulatietoets is uitgevoerd.

Ontwikkelingen Gemeente Boarnsterhim

Recreatie

De inrichting van een bungalowpark op het bestaande kampeerterrein 'Oan e Poel'. Oorspronkelijk stonden hier 80-90 stacaravans. Er worden 33 woningen gebouwd. Bij het park blijft kamperen gehandhaafd. De verklaring van geen bezwaar is inmiddels verleend door GS. In oktober 2009 is vrijstelling art. 19 verleend. Deze vrijstelling is inmiddels opgenomen in het vastgestelde bestemmingsplan Terherne-Kom (vastgesteld 7 september 2010). Er is inmiddels ook een bouwvergunning.

Uitbreiding van het aantal recreatiewoningen en herstructurering van het 'Waterpark Snitser Mar' op het bestaand park. Oorspronkelijk stonden hier stacaravans. Op dit ogenblik zijn er 70 woningen vergund. Vrijstelling art. 19 is verleend. Vrijstellingen zijn opgenomen in het bestemmingsplan Terherne-Kom (vastgesteld 7 september 2010). Herstructurering is inmiddels bijna afgerond.

Een aantal kampeerterreinen bij de boer: Utbuorren 43 Terherne en Mardyk 3 Sybrandabuorren voor max. 15 standplaatsen voor kampeermiddelen en Terhernsterdyk 1 Terherne voor max. 20 standplaatsen voor kampeermiddelen. Daarnaast twee minicampings aan de Utbuorren 46 en 48 met respectievelijk 25 en 10 standplaatsen.

Herstructurering van het bestaande bungalowpark Sjerp de Vries aan het Kuperseleantsje in Terherne; er worden bestaande huisjes afgebroken en vernieuwd met nieuwe huisjes. De activiteit past binnen het bestaande bestemmingsplan Terherne (1995). De procedure is zo goed als afgerond.

Ontwikkelingen Friese Merenproject

In tabel 4.2 zijn de ontwikkelingen die in het kader van het Friese Merenproject op stapel staan aangegeven.

Baggeren van hoofdvaarroute beroepsvaart

Door de drie Natura 2000-gebieden loopt een hoofdvaarroute van de beroepsvaart. De ligging van deze vaarroute is aangegeven in de kaarten 'Vaarwegen beroepsvaart'. De vaarroute wordt onder andere gebruikt door vrachtschepen van de maximale klasse 5A. Om de doorvaart te garanderen wordt de hoofdvaarroute af en toe door Rijkswaterstaat gebaggerd. Dit gebeurt met baggerschepen, waarbij de bagger wordt afgevoerd naar depots buiten de Natura 2000-gebieden. Omdat het baggeren van de hoofdvaarroute met relatief lange tussenpozen en op onregelmatige basis plaatsvindt, is hier geen sprake van regulier beheer en/of bestaand gebruik. Op dit ogenblik is niet duidelijk wanneer de hoofdvaarroute weer wordt gebaggerd. Wel is de ligging van de hoofdvaarroute bekend, zodat een toetsing en beoordeling aan de Natuurbeschermingswet mogelijk is. Om deze reden wordt de activiteit als concrete ontwikkeling in het beheerplan opgenomen en als zodanig getoetst in paragraaf 6.3.14.

Verhoging maximum snelheid A7

De snelweg A7 ligt op ruim 6 km afstand van het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken Fluessen e.o. Rijkswaterstaat is voornemens de maximum snelheid op het traject Sneek-Heerenveen te verhogen van 120 naar 130 km/uur (bron: Rijkswaterstaat).

4.3.15 *Ontwikkelingsruimte*

Onder 'ontwikkelingsruimte' wordt plannen verstaan die in ontwikkeling zijn, maar nog niet concreet zijn en of waarover nog geen besluitvorming heeft plaatsgevonden. Ontwikkelingsruimte wordt in het beheerplan niet getoetst. Wel wordt in hoofdstuk 9 op hoofdlijnen aangegeven waar bij een toekomstige Nb-wet toetsing op gelet moet worden en worden grenzen aangegeven waarbinnen ontwikkelingen nog mogelijk zijn. Binnen de ontwikkelingsruimte valt een groot aantal plannen (meer of minder concreet), evenals de ruimte die in gemeentelijke bestemmingsplannen aanwezig is. De ontwikkelingsruimte wordt hier niet in detail beschreven. Wel wordt aangegeven om welke verschillende typen ontwikkelingen het gaat. Om een indruk te krijgen van de locaties, zijn de plannen die tot juni 2010 bekend waren op kaart gezet (zie de kaart Ontwikkelingen en ontwikkelingsruimte voor de verschillende Natura 2000-gebieden).

Plannen m.b.t. recreatie

Het gaat hier onder meer om:

- De ontwikkeling of opwaardering van vaarroutes, o.a. voor elektrisch varen;
- Het realiseren, aanpassen of (her)inrichten van aanlegplaatsen, kaden, oevers en eilandjes.
- Het realiseren of uitbreiden van slaapplekken, passantenplaatsen, campings, bungalowparken, zeilscholen, een hotel en een bezoekerscentrum, al of niet met een vaarverbinding naar de boezem.
- De aanleg of het openstellen van fiets- en wandelpaden.

Plannen m.b.t. wonen en bedrijven

- Uitbreiding van bedrijventerreinen.
- Plannen voor woningbouw op de overgang van dorp of stad naar platteland, al dan niet in samenhang met natuurlijke en recreatieve kwaliteiten.

Baggeren van groot water buiten de hoofdvaarroute beroepsvaart

- Het uitvoeren van baggerwerkzaamheden van groot water buiten de hoofdvaarroute van de beroepsvaart vindt slechts sporadisch plaats. Ook is het op dit ogenblik niet duidelijk waar dergelijke baggerwerkzaamheden in de toekomst zullen plaatsvinden en met welke omvang. Er is geen sprake van regulier beheer. In paragraaf 9.1.5 wordt in het kader van de Nb-wet aangegeven waar bij het uitvoeren van de werkzaamheden rekening mee moet worden gehouden.

Plannen m.b.t. water- en natuurbeheer

- Uitvoering van oever- en kadewerken (herstelprogramma Oevers & Kaden, Wetterskip Fryslân), al dan niet in samenhang met het ontwikkelen van natuurvriendelijke oevers of ecologische verbindingzones.
- Natuurontwikkeling door particulieren.

Bestemmingsplanruimte

Een aantal gemeenten in het gebied heeft in bestemmingsplannen vastgelegd welke ruimte er is voor uitbreiding van woningen, bedrijven, recreatievoorzieningen e.d. (zie ook paragraaf 4.2.4; gemeentelijke plannen). De ruimte heeft betrekking op:

- Het nieuw vestigen of uitbreiden van agrarische bebouwing.
- De opslag van mest en andere producten buiten een agrarisch bouwperceel.
- De vestigingsmogelijkheden en groeiruimte voor boerencampings, appartementen en bed & breakfastgelegenheden in agrarische bedrijven en woonboerderijen.
- Het toestaan van andere functies op vrijgekomen agrarische bouwpercelen of in agrarische bedrijfsbebouwing.
- Het toestaan van dagrecreatief medegebruik in gebieden met een agrarische bestemming.

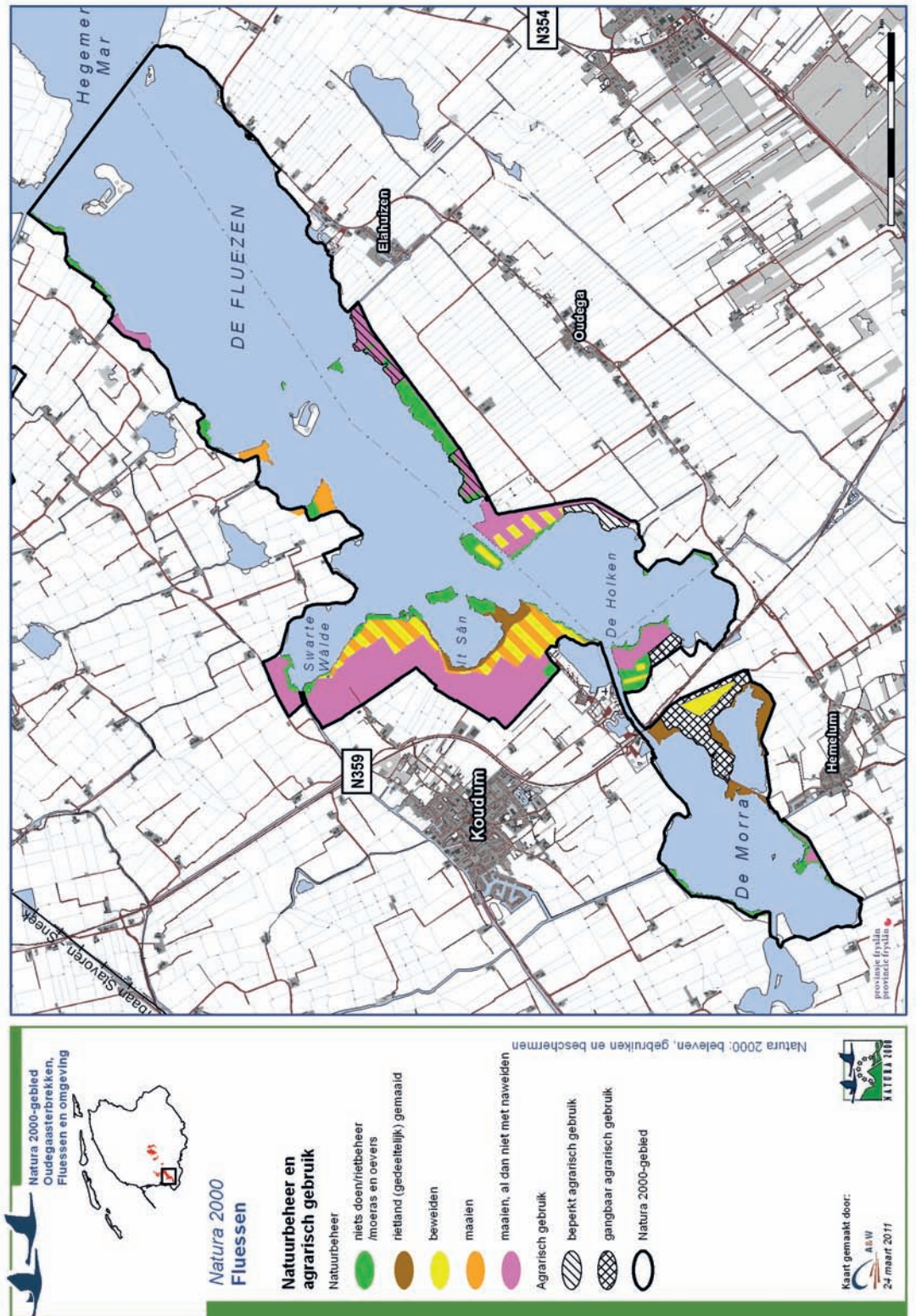

Tabel 4.2.

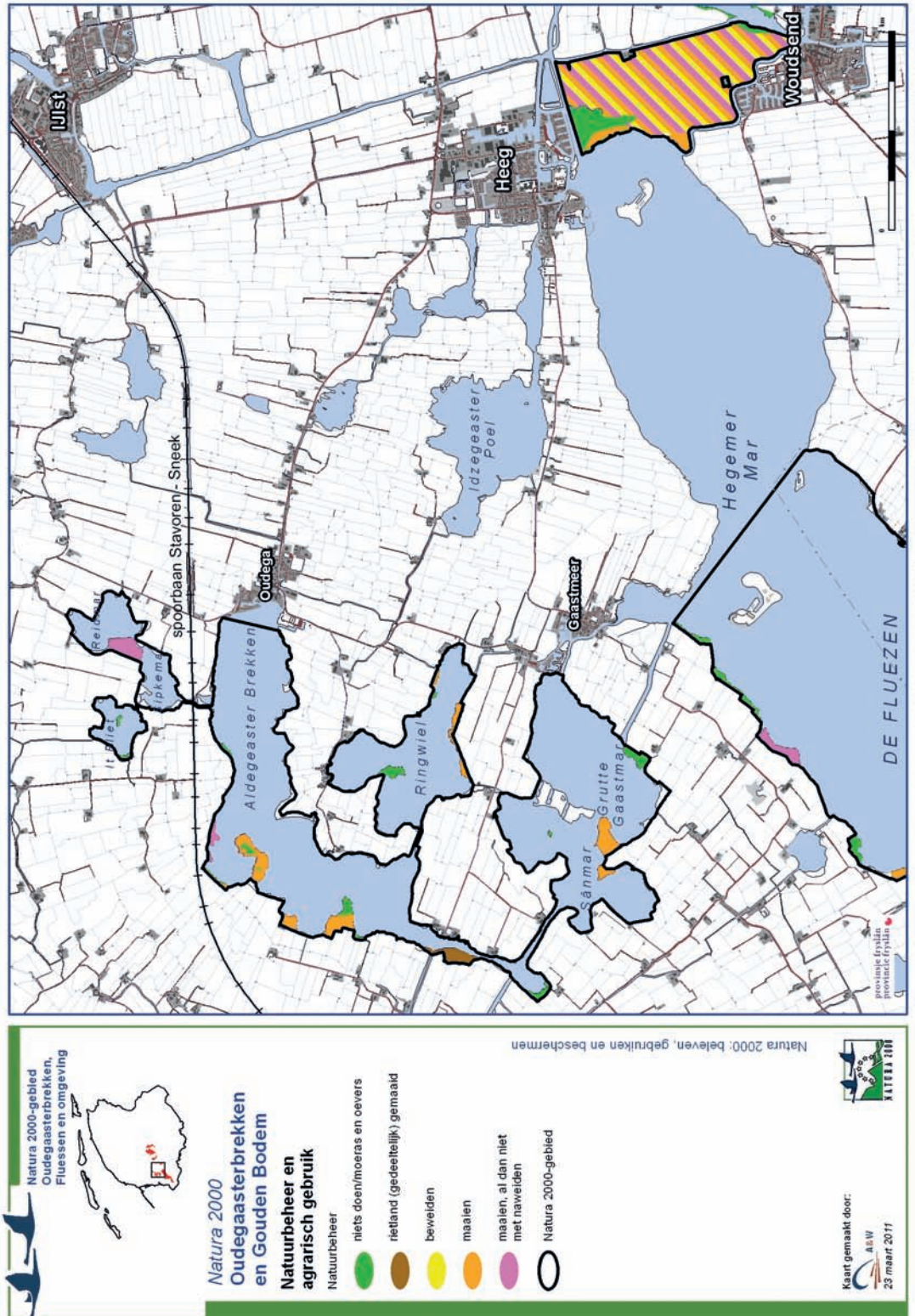
Overzicht van ontwikkelingen in de Natura 2000-gebieden. OGF = Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.; WZB = Witte en Zwarte Brekken, SM = Sneekermeeergebied.

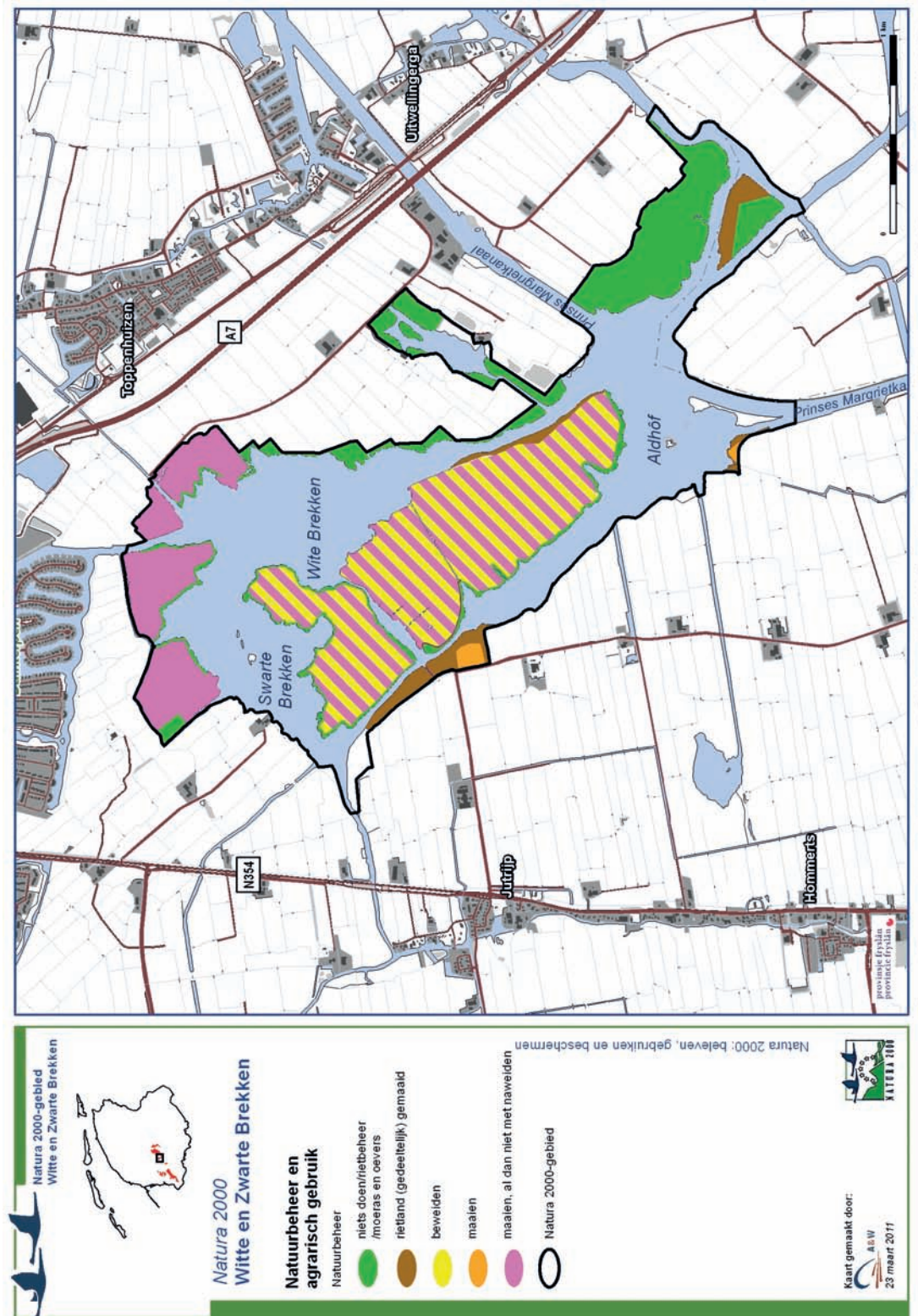
Ontwikkelingen	Status in relatie tot NB-wet	OGF	WZB	SM
ONTWIKKELINGEN FRIESE MERENPROJECT				
1.1 Baggerplan Nijefurd Baggeren op de Nije Kruspôle op de Fluessen	Voortoets uitgevoerd in Ecologische Effectmeting Friese Merenproject	X		
1.2 Baggeren van de Grûns op de Oudegaaster Brekken	Voortoets uitgevoerd in Ecologische Effectmeting Friese Merenproject	X		
1.3 Baggeren Flakke Brekken in de Oudegaaster Brekken	Voortoets uitgevoerd in Ecologische Effectmeting Friese Merenproject	X		
1.4 Baggeren van de Gudzekop, Elvebocht (Elvesloot): toegang naar en monding in het Sneek-er-meergebied	Voortoets uitgevoerd in Ecologische Effectmeting Friese Merenproject nog aanvullend toetsen in beheerplan		X	
1.5 Baggeren van de route Hoaltesleat-Goaiingarypster Puollen, liggend deels buiten en in het zuidelijk deel van het Natura 2000-gebied Sneekermeeergebied	Voortoets uitgevoerd in Ecologische Effectmeting Friese Merenproject			X
1.6 Baggeren van de opvaart bij Terkaple, liggend in het Noordoostelijk deel van het Natura 2000-gebied Sneekermeeergebied	Voortoets uitgevoerd in Ecologische Effectmeting Friese Merenproject			X
1.7 Baggeren Wide Geau aan de noordtoestzijde van het Natura 2000-gebied	Voortoets uitgevoerd in Ecologische Effectmeting Friese Merenproject			X
1.8 Baggeren van de Bangafeart, gelegen buiten het Natura 2000-gebied, maar wel in verband hiermee staand	Voortoets uitgevoerd in Ecologische Effectmeting Friese Merenproject			X
2. Opwaarderen toegang De Morra/Koudum; 'Morramar' (Nij.vo17)	Voortoets uitgevoerd in Ecologische Effectmeting Friese Merenproject	X		
3. Aanleg kade in de Grûns (Nij.na03) en natuurontwikkeling langs de oever bij de Aldegeaster Brekken (Nij.na03a)	Voortoets uitgevoerd in Ecologische Effectmeting Friese Merenproject	X		
4. Aanleg speelvoorzieningen en sanitaire voorzieningen bij de Marrekrite op De Hemmen (= schiereiland midden in de Oudegaaster Brekken bij Grutte Gaastmar; Wym.vo10(a))	Voortoets uitgevoerd in Ecologische Effectmeting Friese Merenproject	X		
5. Versterking toegangssport Workum: - Nieuwe verbinding Workum Hindeloopen - Pakket Workum: aanleg- en sanitaire voorzieningen - Realisatie rolsteigers bij de Punt - Realisatie strekdam bij de Punt	Voortoets uitgevoerd in Ecologische Effectmeting Friese Merenproject	X		
6. Opwaarderen van de aanlegplaatsen in de Bangafeart, gelegen buiten het Natura 2000-gebied (Boa.ba37)	Voortoets uitgevoerd in Ecologische Effectmeting Friese Merenproject			X
7. Verbeteren zelfbediening brug Hoaltesleat/Slingerrak (Ska.kr04)	Nog toetsen		X	X
8. De Potten 2e fase: opwaarderen terrein De Potten: traillerhelling (Sne.vo20b)	Vergunning al verleend; nog wel cumulatief toetsen			X
9. Aanleg 2 eilandjes in De Morra en opwaarderen eilandje zeilschool Hemelum, als mitigatie voor verduubeling sluis Stavoren	Voortoets in kader van Nb-wet uitgevoerd (van der Heijden & de Vries 2010)	X		
OVERIGE ONTWIKKELINGEN IN GEMEENTEN				
Gemeente Wymbritseradiel				
10. Opwaardering bestaande zwemlocatie aan de noordrand van Oudega aan de rand van de Oudegaaster Brekken	Nog toetsen aan NB-wet	X		
11. Fries Eilfmeren evenement	Nog toetsen aan NB-wet	X		
Gemeente Nijefurd				
12. Anticiperend op de veranderende vraag naar voorzieningen, wijziging van de inrichting van de camping De Kullart aan de Fluessen binnen de in het bestemmingsplan 1990 vastgelegde grenzen.	Getoetst aan NB-wet; geen vergunningplicht.	X		
13. Ontwikkeling Galammadammen; geringe uitbreiding watersportfaciliteiten in noordelijke richting	Nog toetsen aan NB-wet	X		

Ontwikkelingen	Status in relatie tot NB-wet	OGF	WZB	SM
14. Inrichting nieuw deel van een bestaand huisjespark ten noorden van Hemelum. De ontwikkelingsdoel geen aanspraak op nieuwe ruimte.	Nog toetsen aan NB-wet	X		
15. Oever en kadewerken noordkant Fluezen en noordkant De Morra	Al getoetst en behandeld door de provincie, wel aandacht voor Noord-se woelmuil	X		
Gemeente Gaasterlân-Sleat				
16. Bouw van 7-9 woningen in de bebouwde kom van Elahuizen	Nog toetsen aan NB-wet	X		
Gemeente Sneek				
17. Ontwikkeling van It Ges II (circa 5 ha watersportbedrijventerrein), op de zuidoever van de Houkesleat nabij de begrenzing van het Natura 2000-gebied	In NB-wet procedure; hoeft niet aanvullend te worden getoetst in be-heerplan			X
18. Het uitvoeren van woningbouw 'de Houkepoort' bij de Houkesleat (Snitsermar) met 250-300 woningen en 135 ligplaatsen. Het plan wordt uitgevoerd in combinatie met recreatieontwikkeling in Houkemar ter hoogte van de Houkesleat	Het voornemen is opgenomen in het bestemmingsplan Houkepoort-Houkemar (2003) en beoordeeld in het kader van de m.e.r. en de Vogel-richtlijn. Het voornemen is deels gereed en wordt de komende tijd nog verder ingevuld. Hoeft niet aanvullend te worden getoetst.			X
Gemeente Skarsterlân				
19. Aanleg van een recreatief fietspad langs de Noorder Oudeweg (zuidzijde Sneekermeege-bied) richting het dorp Goingarrijp. Het fietspad bestaat op dit ogenblik uit een wandelpad dat onderdeel is van een wandelroute	Nog toetsen aan NB-wet			X
20. Ten zuiden van de A7 is aan de Langweerderwielen een hotel (landschapspark) gepland in samenhang met 80 recreatie appartementen	Summier getoetst aan Natuurbeschermingswet			X
Gemeente Boarnsterhim				
21. Inrichting bungalowpark op bestaand kampeerterrein 'Oan e Poel' in Terherne. Oorspronkelijk stonden hier 80-90 stacaravans. Er worden nu 33 recreatiewoningen opgericht. Bij het park blijft kamperen gehandhaafd.	Al getoetst aan NB-wet; geen vergunningplicht			X
22. Uitbreiding aantal recreatiewoningen en herstructurering 'Waterpark Snitser Mar' op be-staand park in Terherne. Oorspronkelijk stonden hier stacaravans. Op dit ogenblik is 70 ver-gund. Her-structurering is nagenoeg afgerond.	Getoetst aan NB-wet; geen vergunningplicht			X
23. Ontwikkeling van een aantal kampeerterreinen bij de boer: - Utbuorren 43 Terherne voor max. 15 standplaatsen voor kampeermiddelen - Mardyck 3 Sybrandabuorren voor max. 25 standplaatsen voor kampeermiddelen - Terhernsterdyk 1 Terherne voor max. 20 standplaatsen voor kampeermiddelen.	Bestuurlijk rechtsoordeel; hoeft niet meer te worden getoetst			X
24. Ontwikkeling van minicampings aan de Utbuorren 46 en 48 met resp. 25 en 10 standplaat-sen	Is getoetst; geen NB-wet vergunning nodig			X
25. Herstructurering van een bestaand bungalowpark aan Kuperleantsje in Terherne.	Nog toetsen aan NB-wet			X
Overige ontwikkelingen				
Baggeren van hoofdvaarroute beroepsvaart	In onderhavig beheerplan vrijgesteld van vergunningplicht			
Verhoging maximum snelheid A7 van 120 naar 130 km/uur	Is reeds getoetst in het 'Milieuonderzoek uitrol 130 km/u, fase 1; geen NB-wet vergunning nodig			

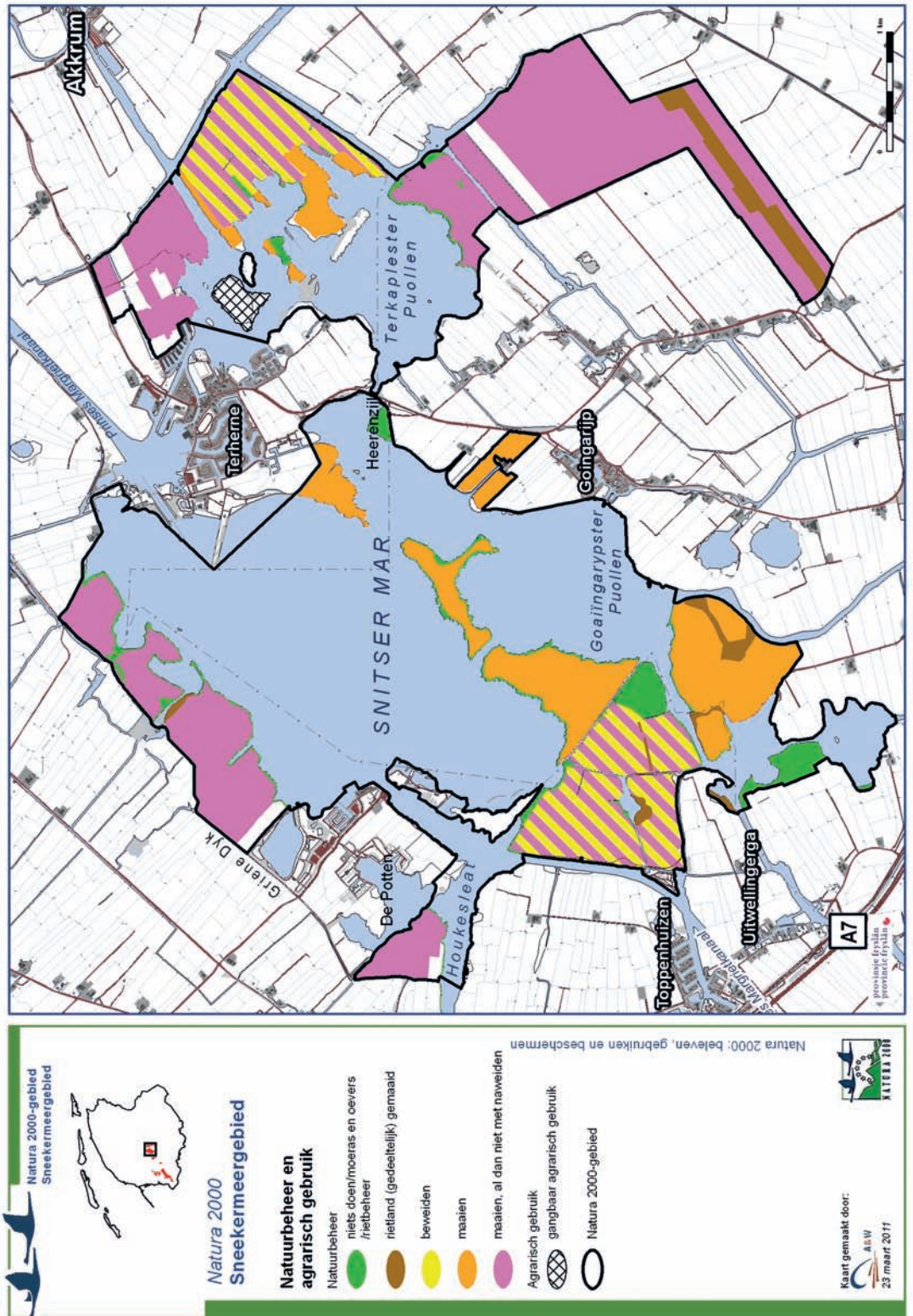

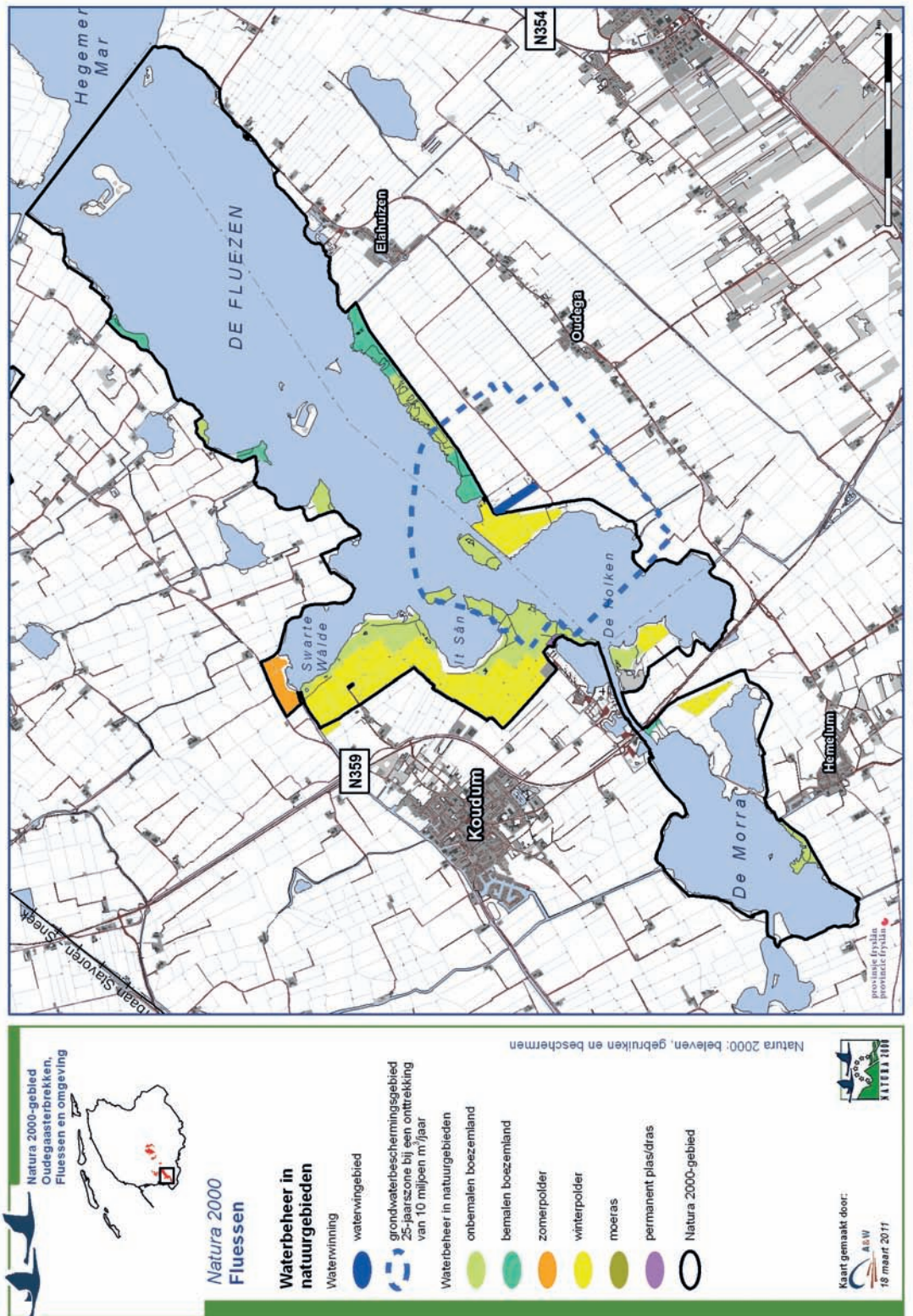

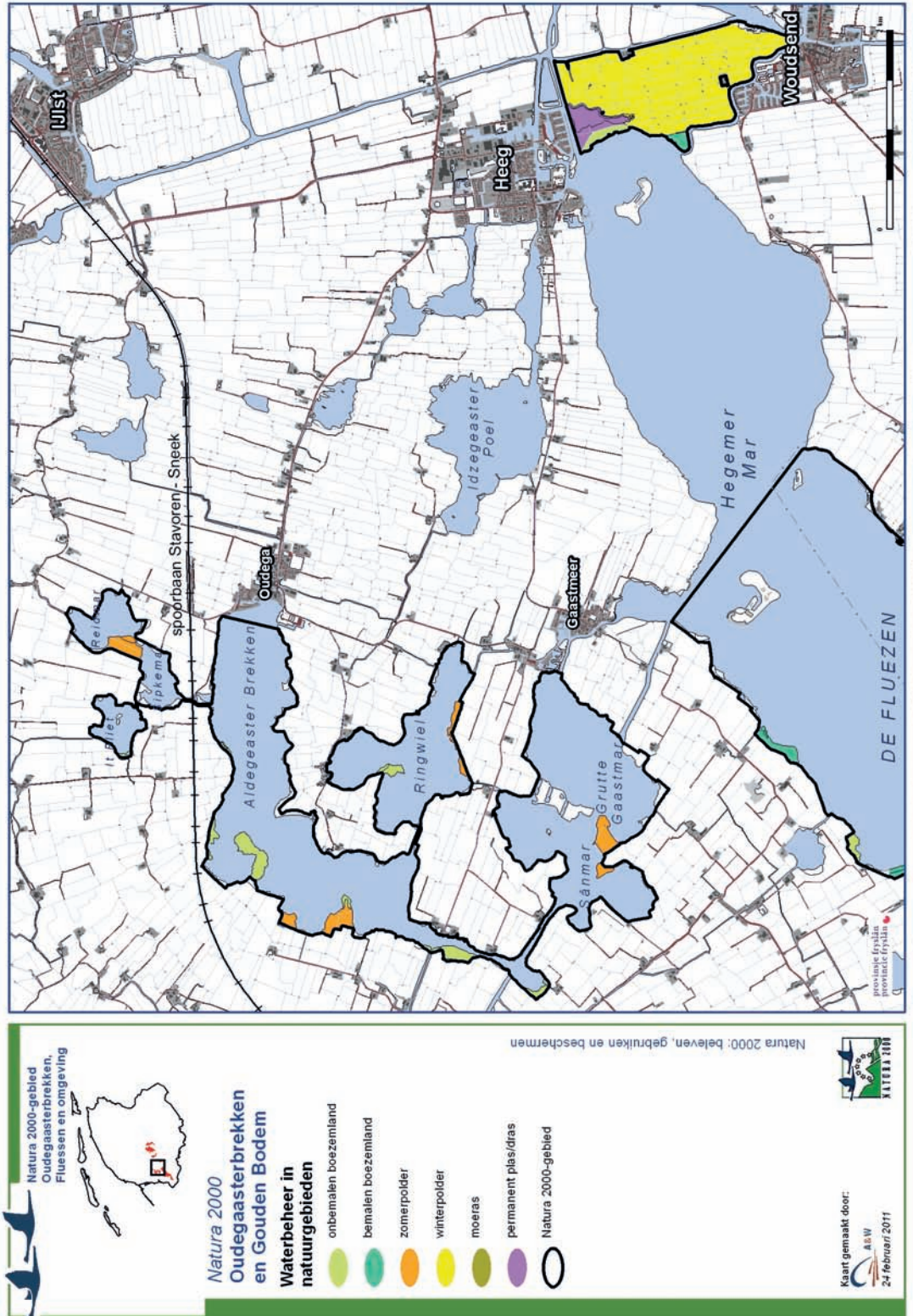

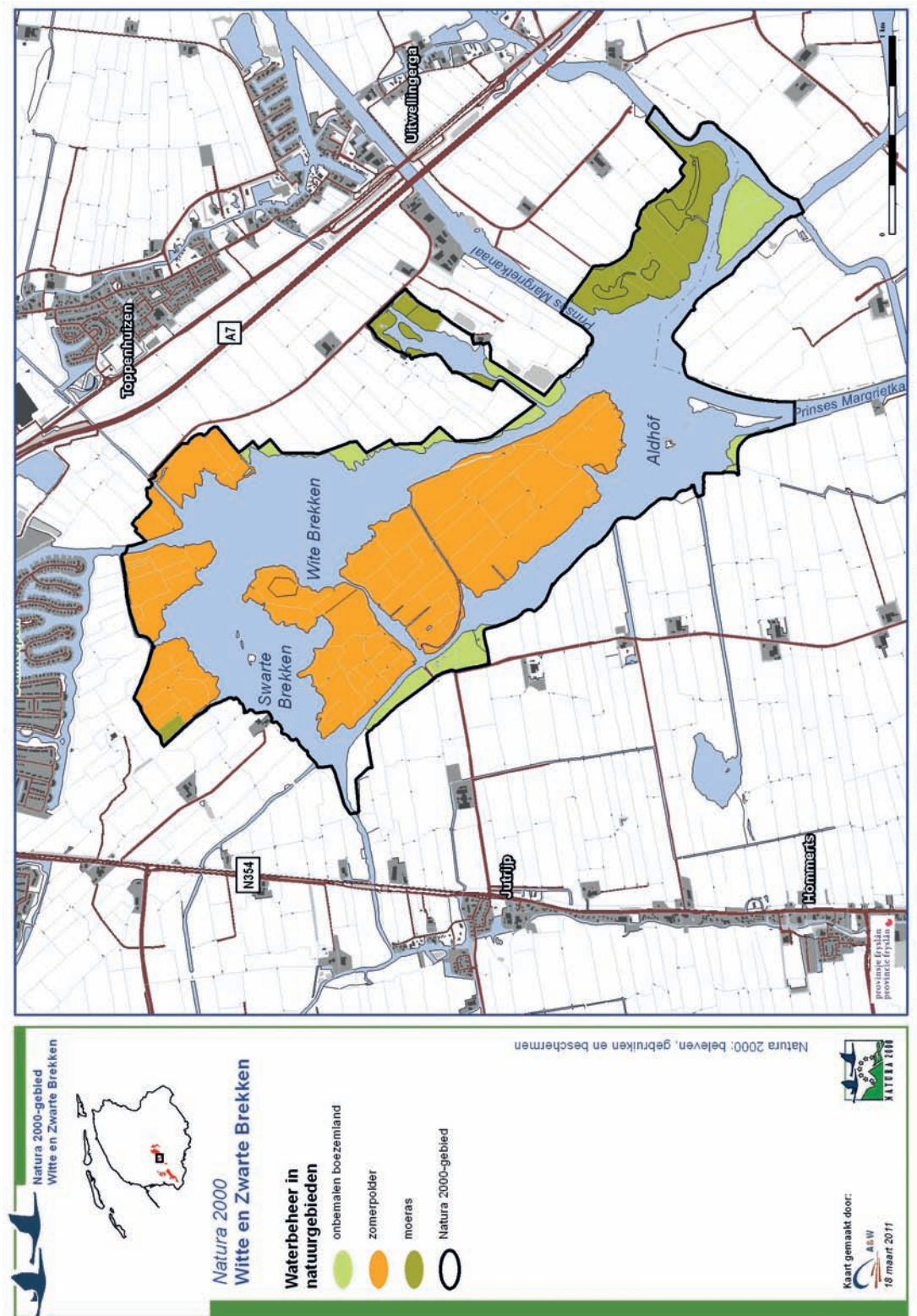

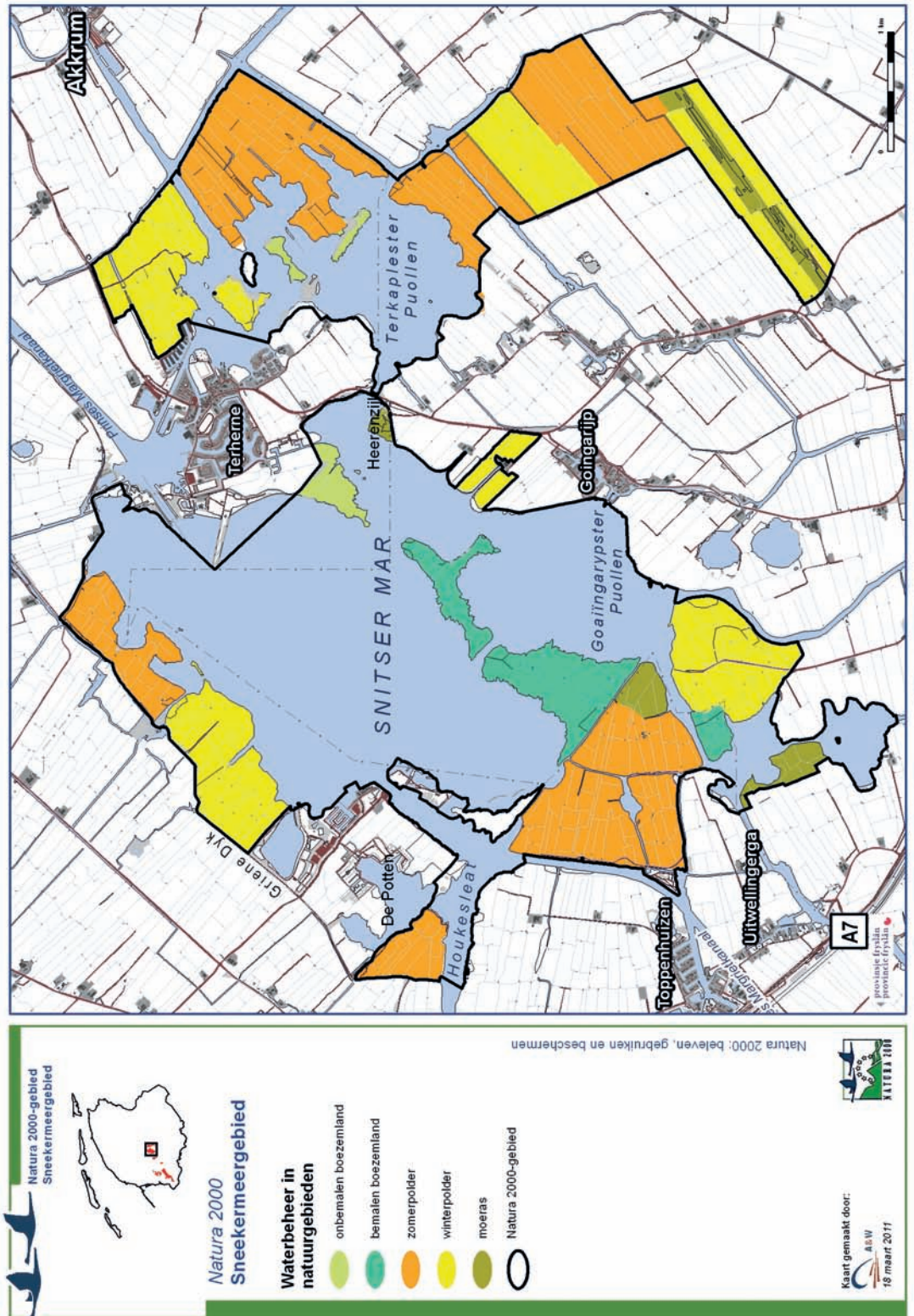

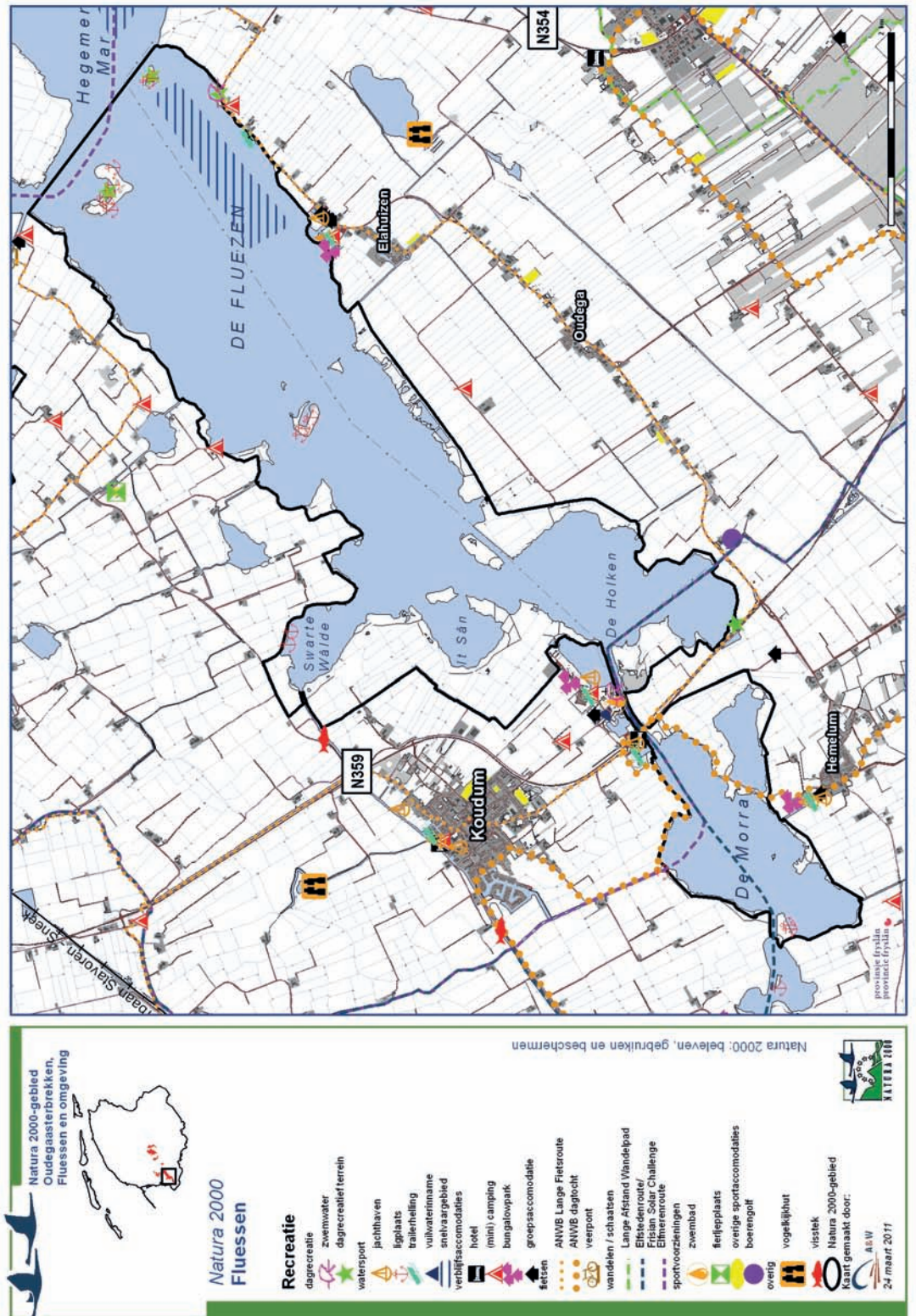

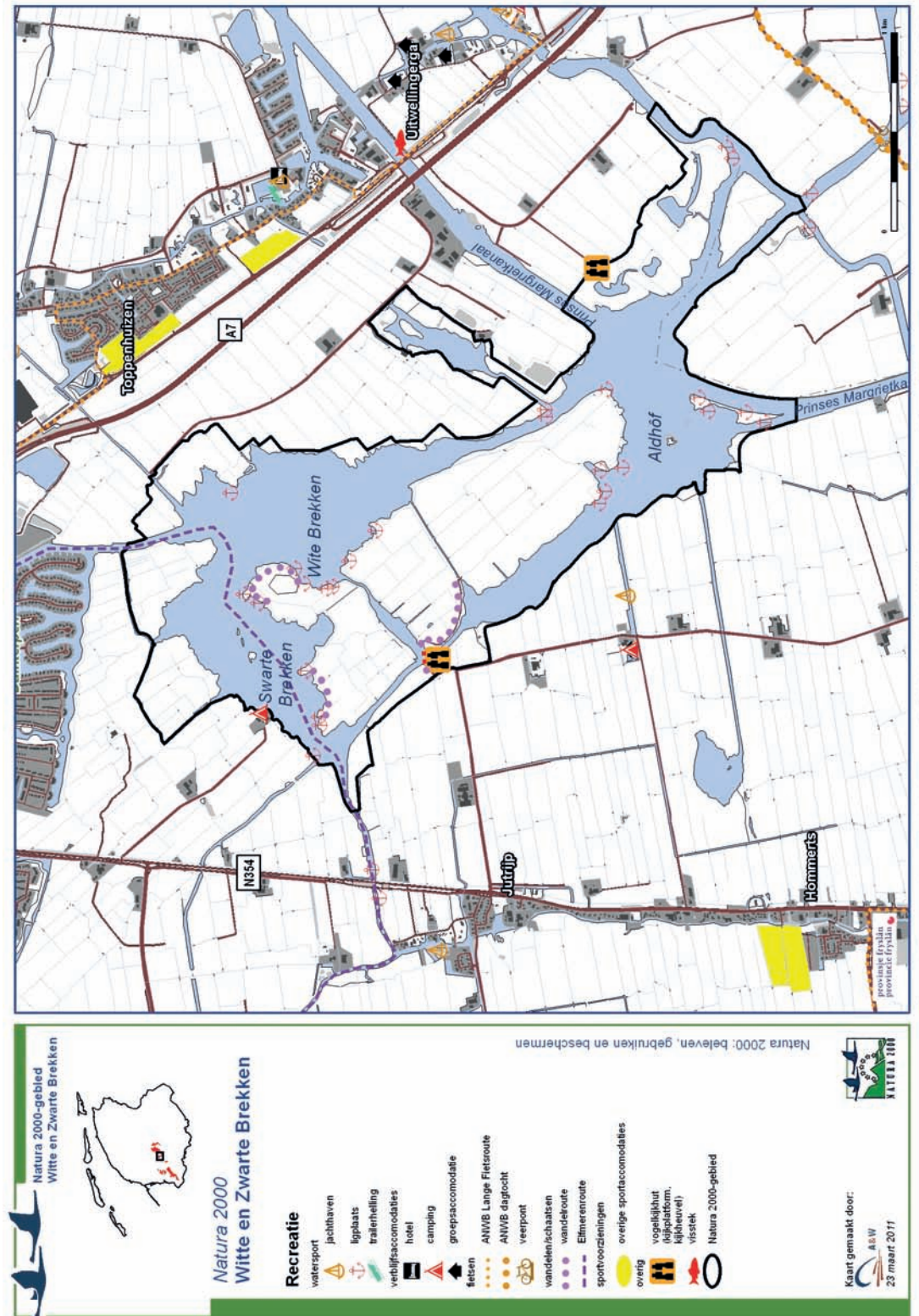

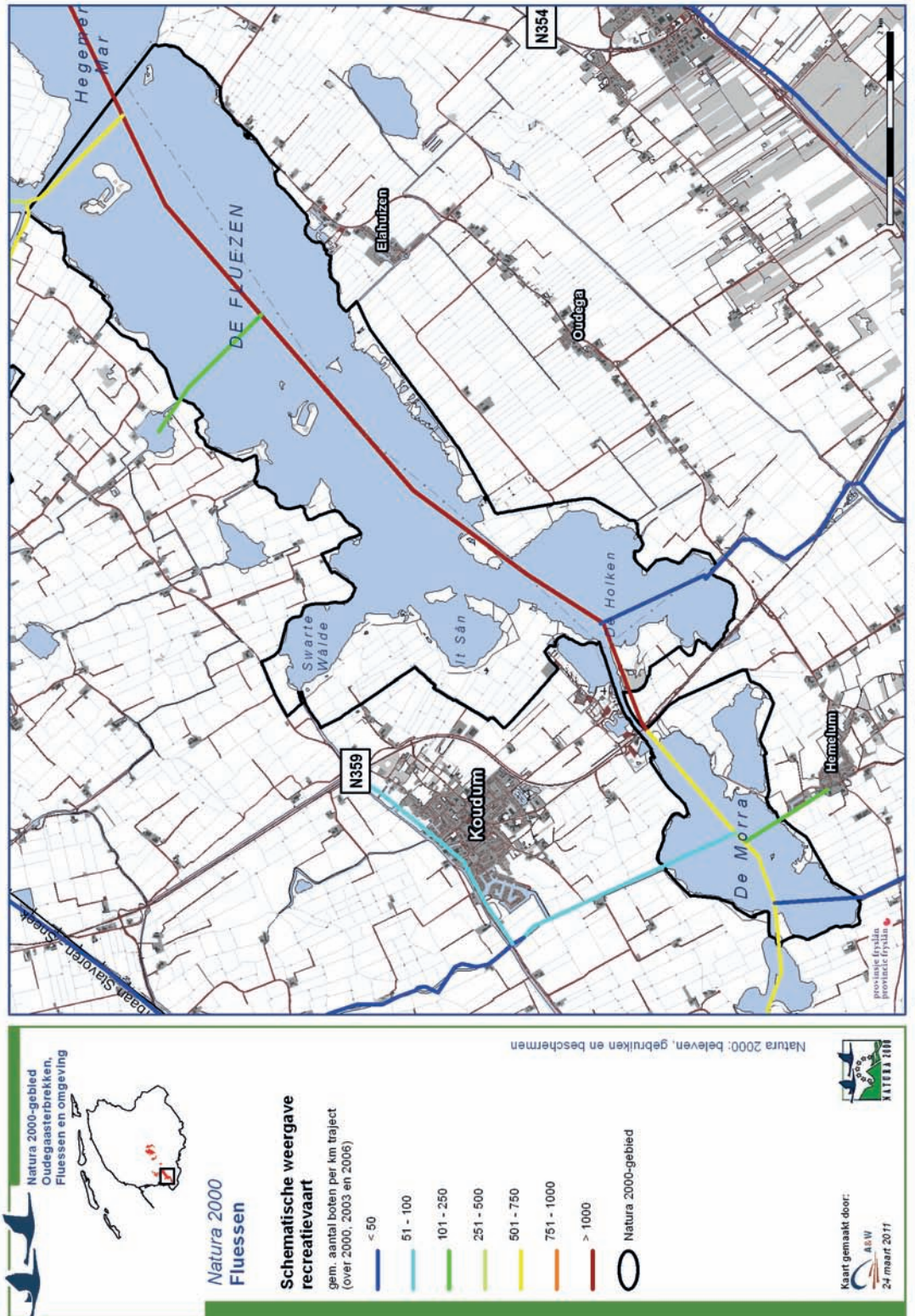

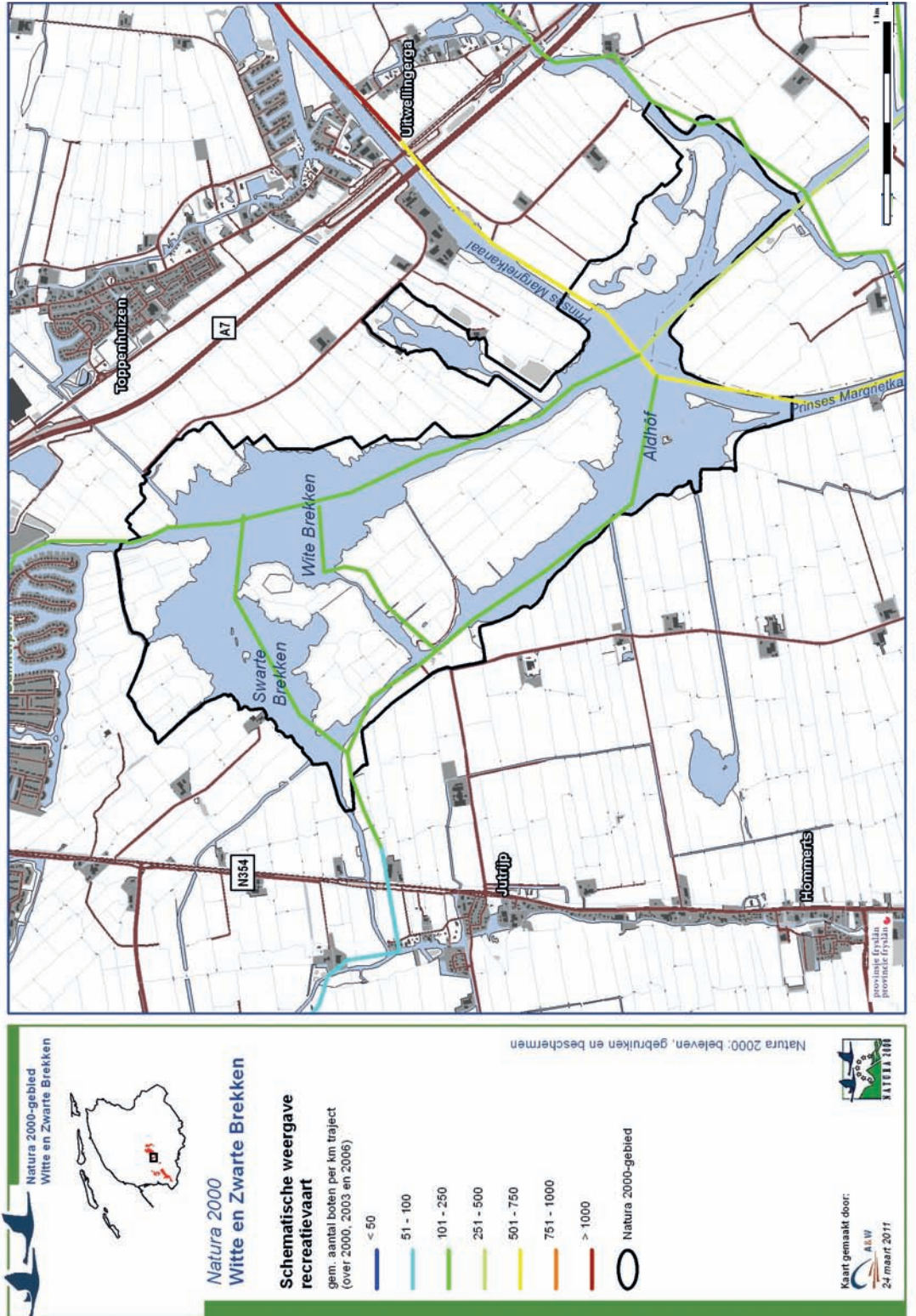

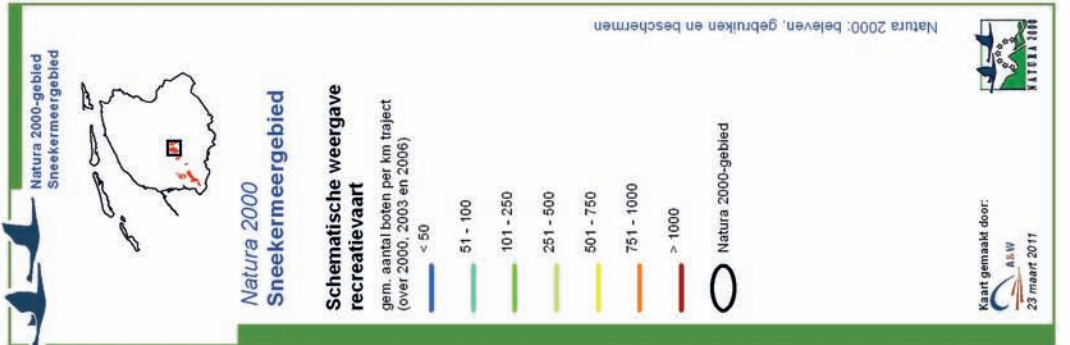
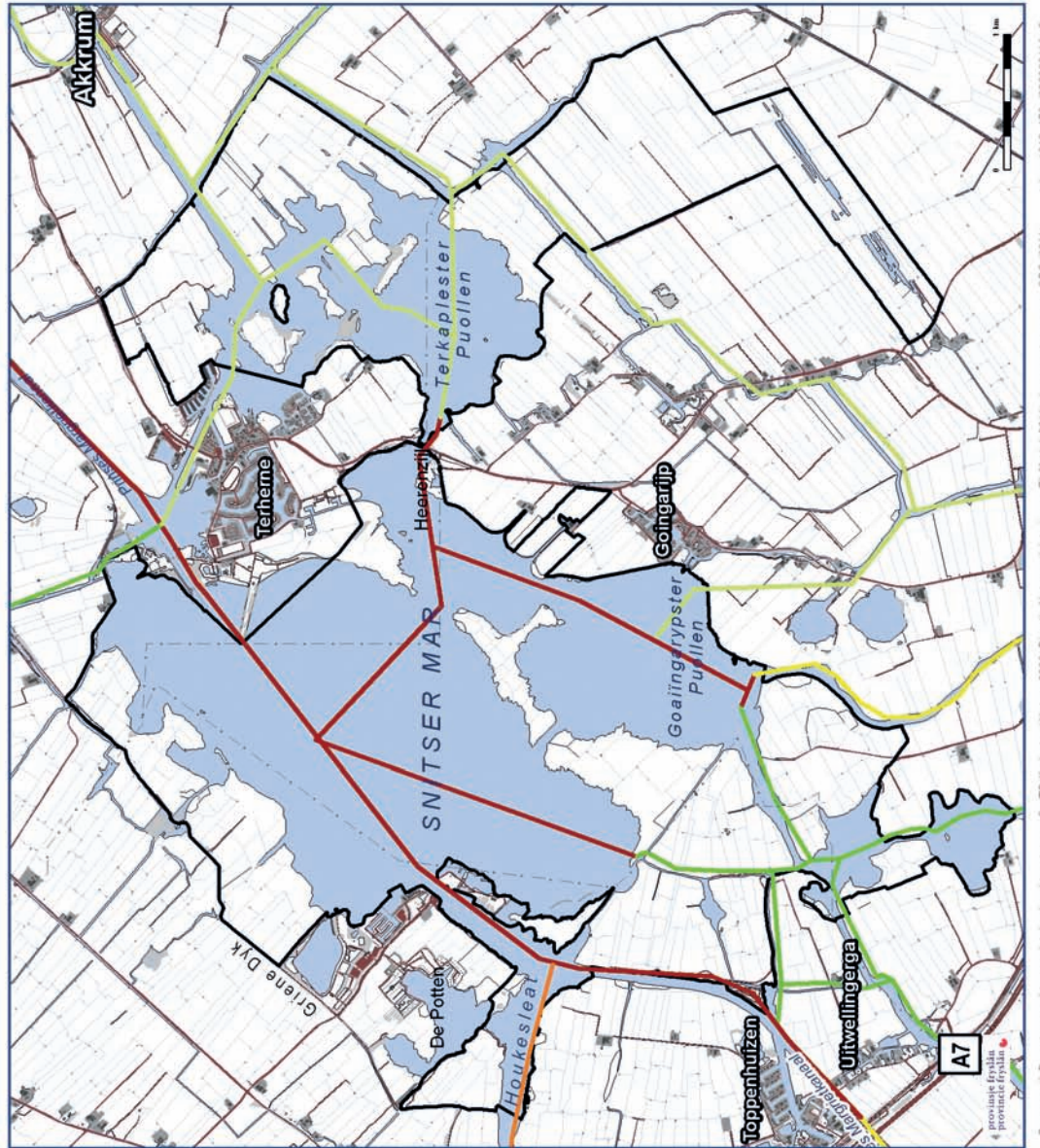

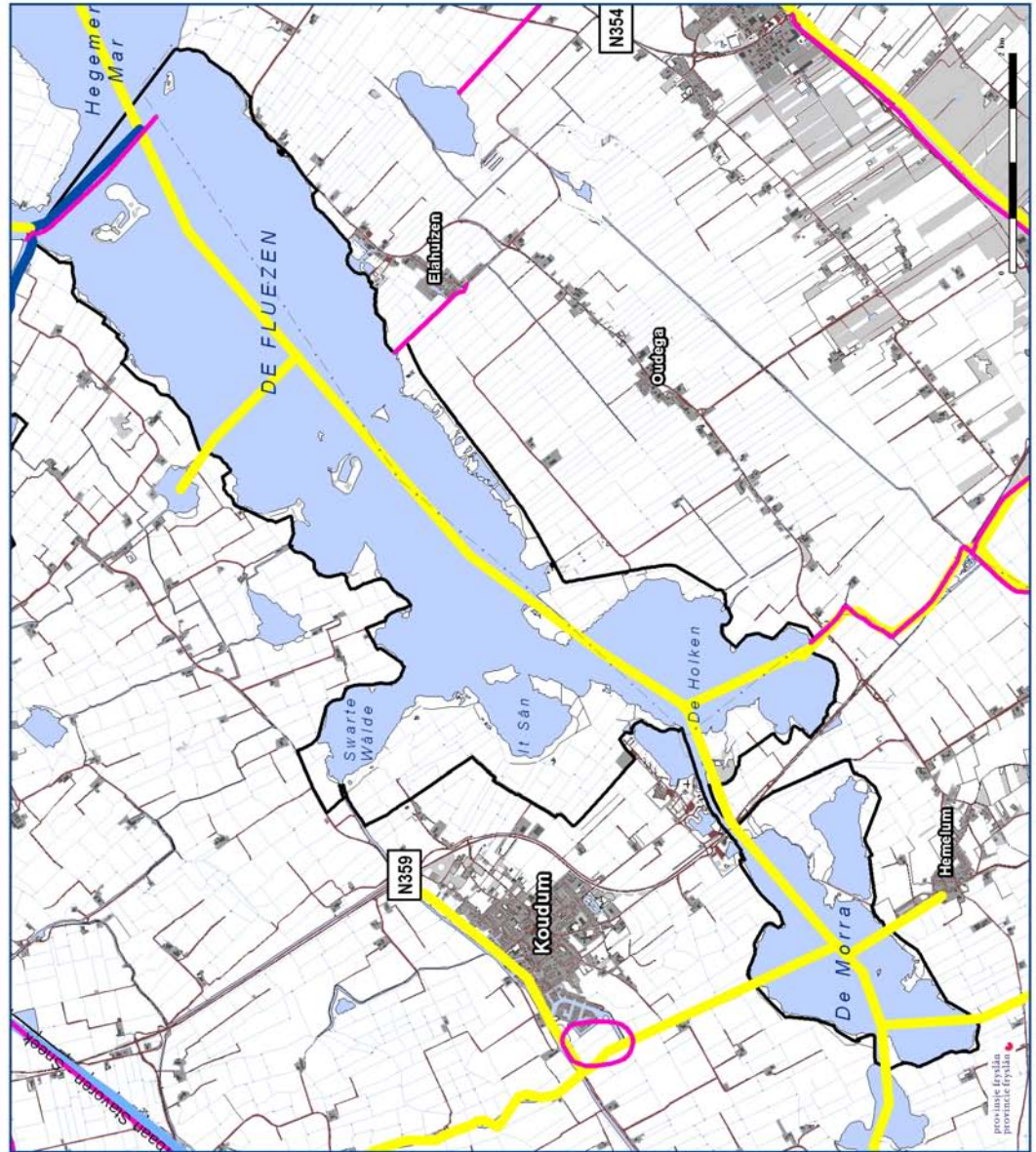

Bronnen: © De auteursrechten en databankrechten: topografie: TD Kadaster / Natura 2000: Directie Natuur ministerie van EL&I (4-1-2011) / gemeentegrenzen: CBS (2011) Meotr_1318_150a02032011.mnh

Natura 2000-gebied
Oudegaasterbrekken,
Fluessen en omgeving

Natura 2000
Fluessen

Verwachte ontwikkelingen in recreatievaart - voorseizoen
toename aantal boten voorseizoen
(gem. aantal boten per km traject)

- 0 - 10
- 11 - 25
- 26 - 50
- 51 - 100
- 101 - 250

verwachte ontwikkelingen, trajecten fase 2, spoor I en II

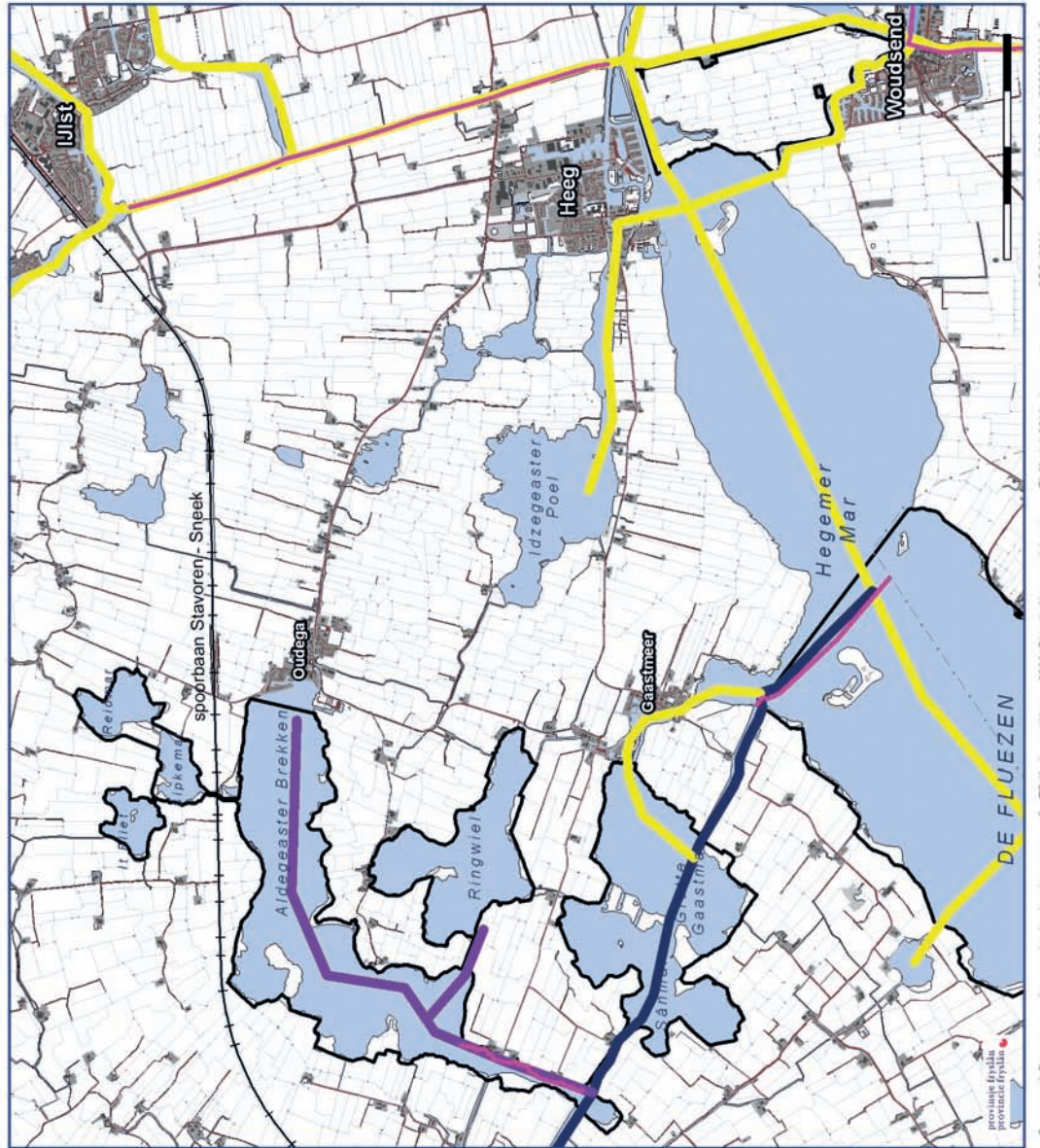
Natura 2000-gebied

Natura 2000: beleven, gebruiken en beschermen

Kaart gemaakt door:
AKW
24 maart 2011

Bronnen: © De auteursrechten en databankrechten: topografie: TD Kadaster / Natura 2000; Driedie Natuur ministerie van EL (4-1-2011) / gemeentegrenzen: CBS (2011) Melnr. 1318_110a/G4032011/jmh

Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving

Natura 2000 Oudegaasterbrekken en Gouden Bodem

Verwachte ontwikkelingen in recreatievaart - voorseizoen
toename aantal boten voorseizoen (gem. aantal boten per km traject)

- 0 - 10
- 11 - 25
- 26 - 50
- 51 - 100
- 101 - 250

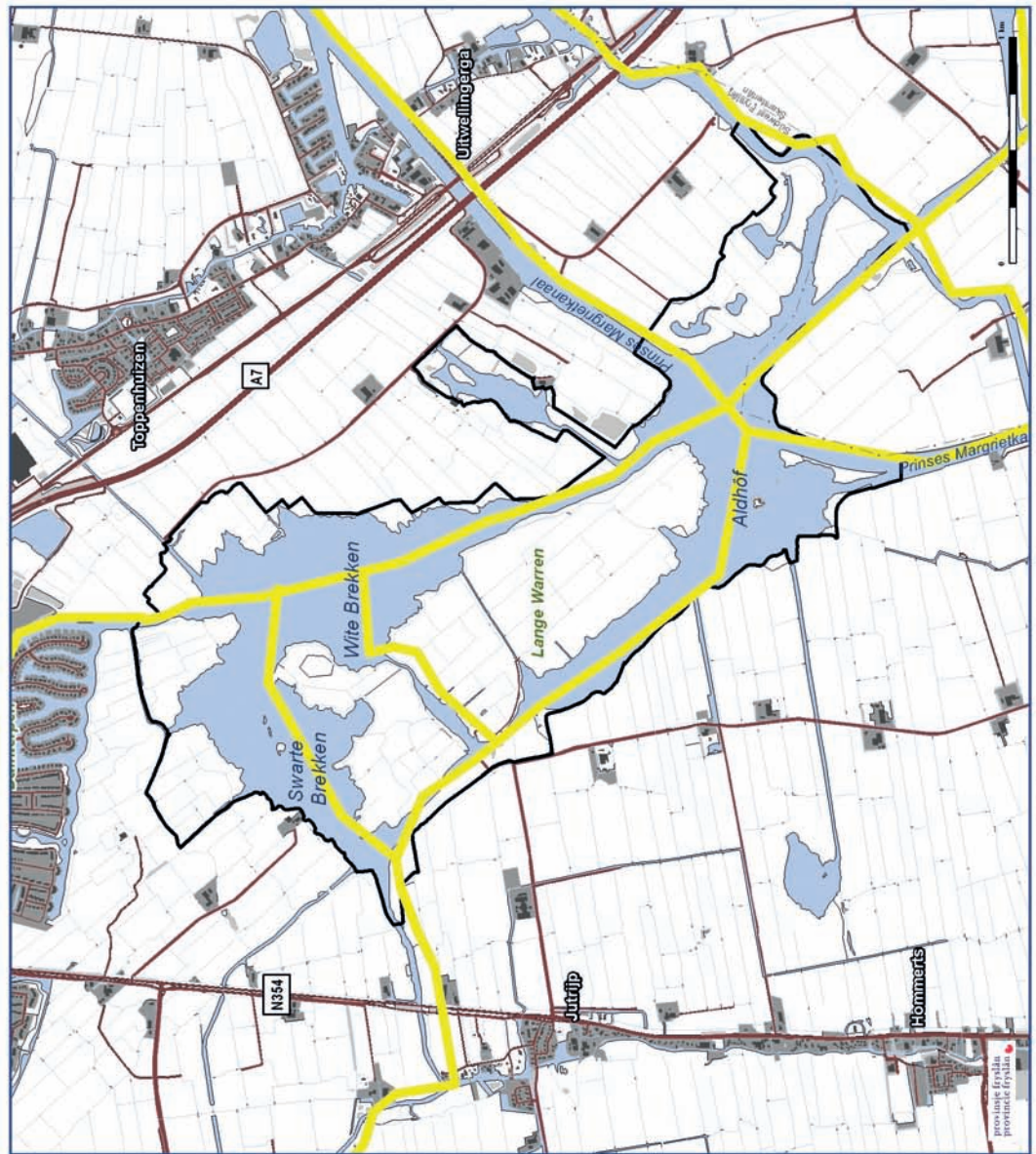
verwachte ontwikkelingen, trajecten fase 2, spoor I en II

Natura 2000-gebied

Natura 2000: beleven, gebruiken en beschermen

Kaart gemaakt door:
ASW
23 maart 2011

Bronnen: © De auteursrechten en databankrechten: topografie: TD Kadaster / Natura 2000: Driede Natuur ministerie van EL&I (4-1-2011) / gemeentegrenzen: CBS (2011) MeNr. 1318_124a2003011.jmh

Natura 2000-gebied
Witte en Zwarte Brekken

Natura 2000
Witte en Zwarte Brekken

Verwachte ontwikkelingen in recreatievaart - voorseizoen
toename aantal boten voorseizoen (gem. aantal boten per km traject)

0 - 10
11 - 25
26 - 50
51 - 100
101 - 250

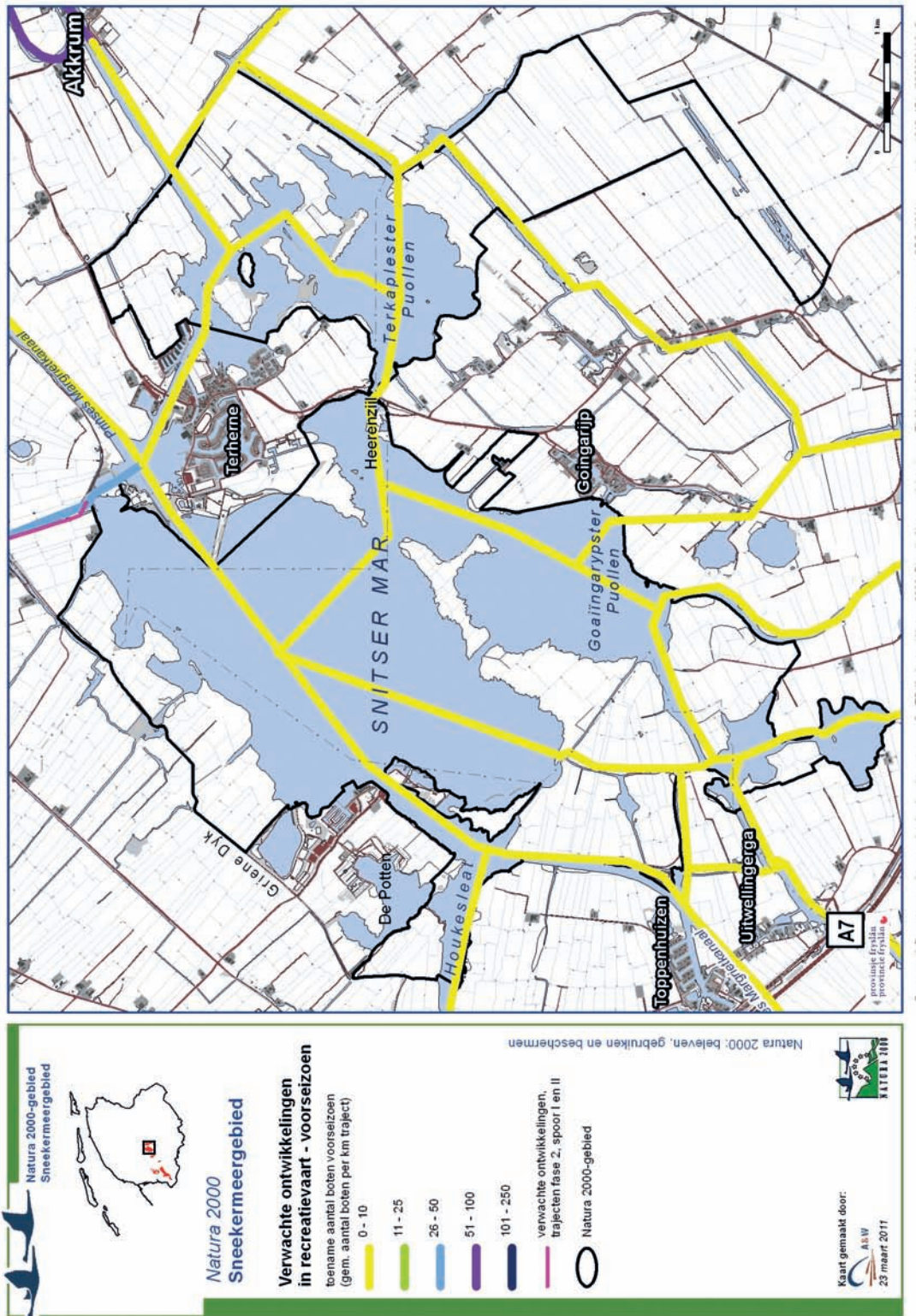
Natura 2000-gebied

Natura 2000: beleven, gebruiken en beschermen

Kaart gemaakt door:
ASW
23 maart 2011

Bronnen: © De auteursrechten en databankrechten: topografie: TD Kadaster / Natura 2000; Dierlijke Natuur ministerie van EL&I (4-1-2011) / gemeentegrenzen: CBS (2011) Beemr. 1318_136a.02032011 (mfb)

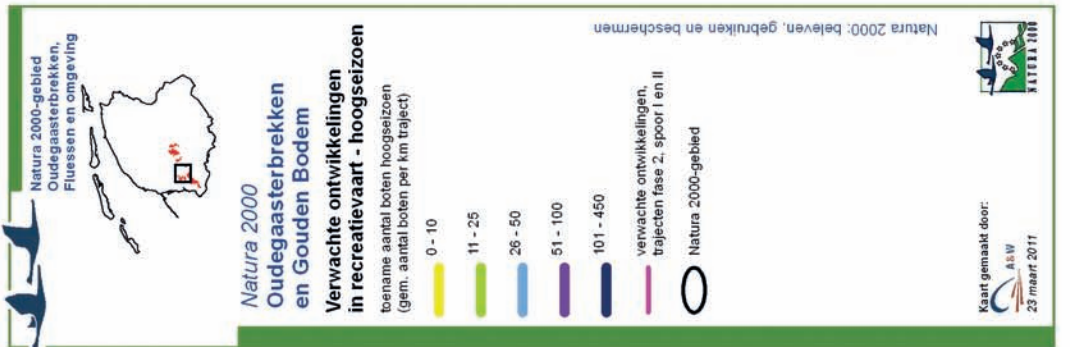
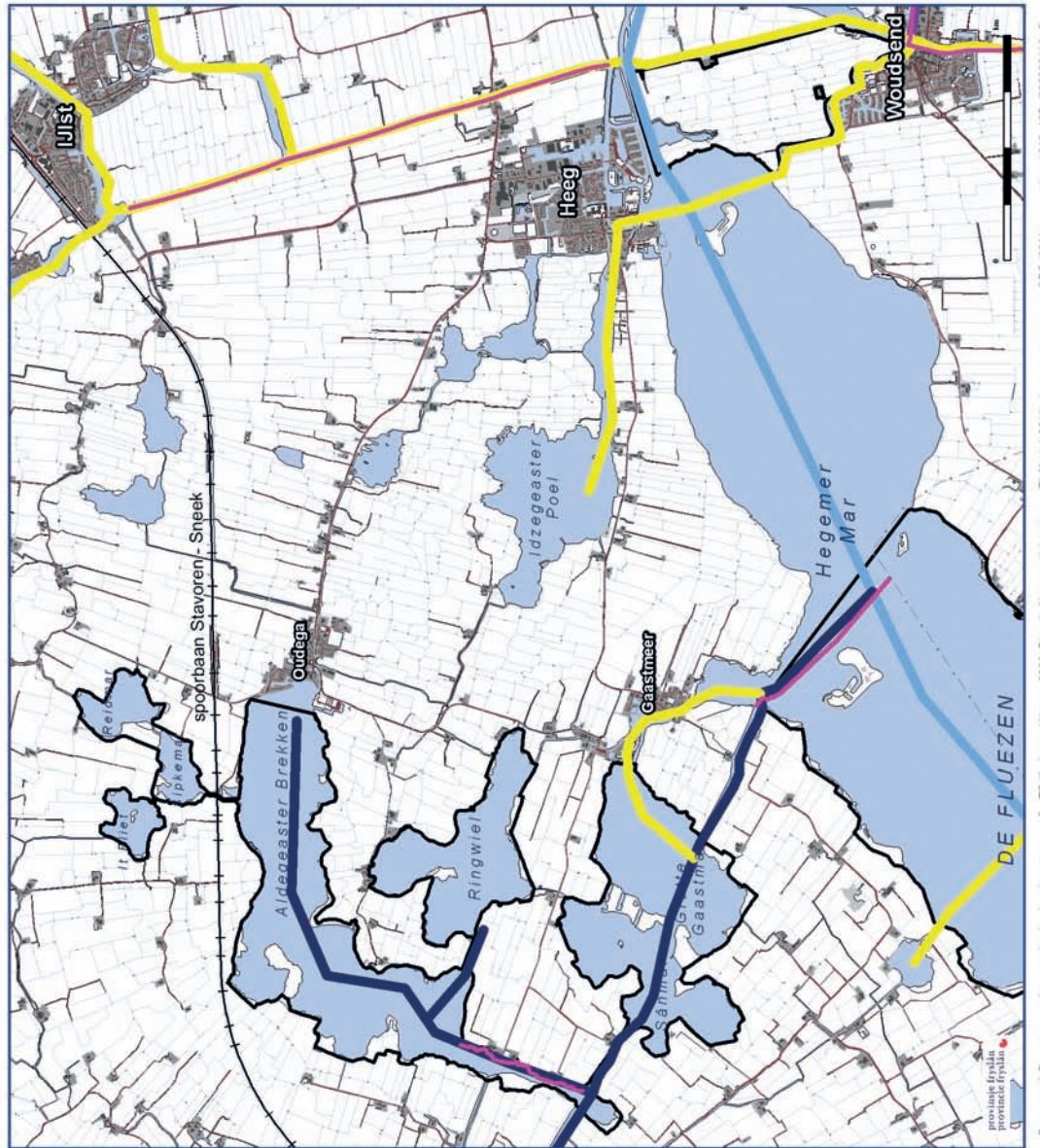

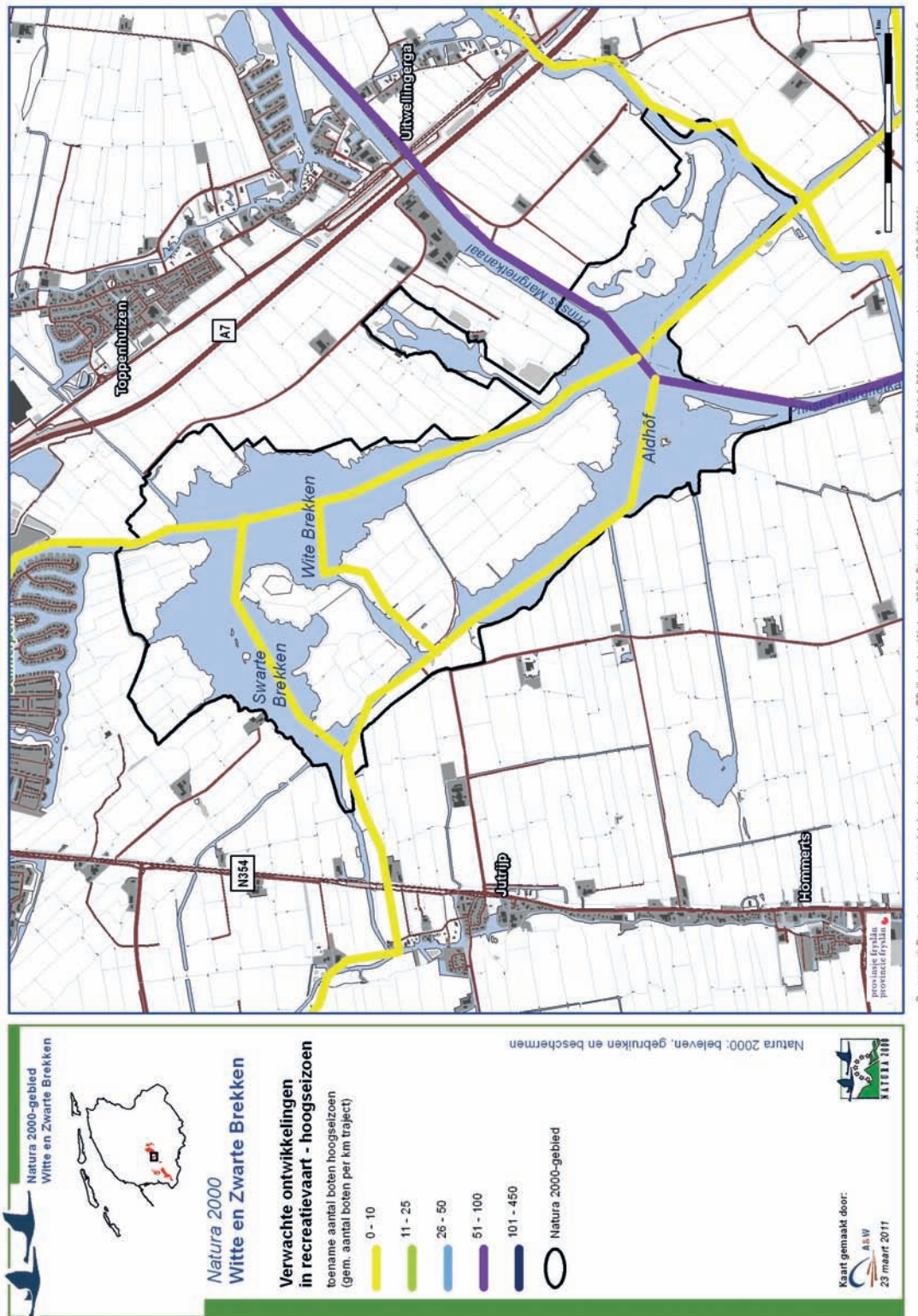

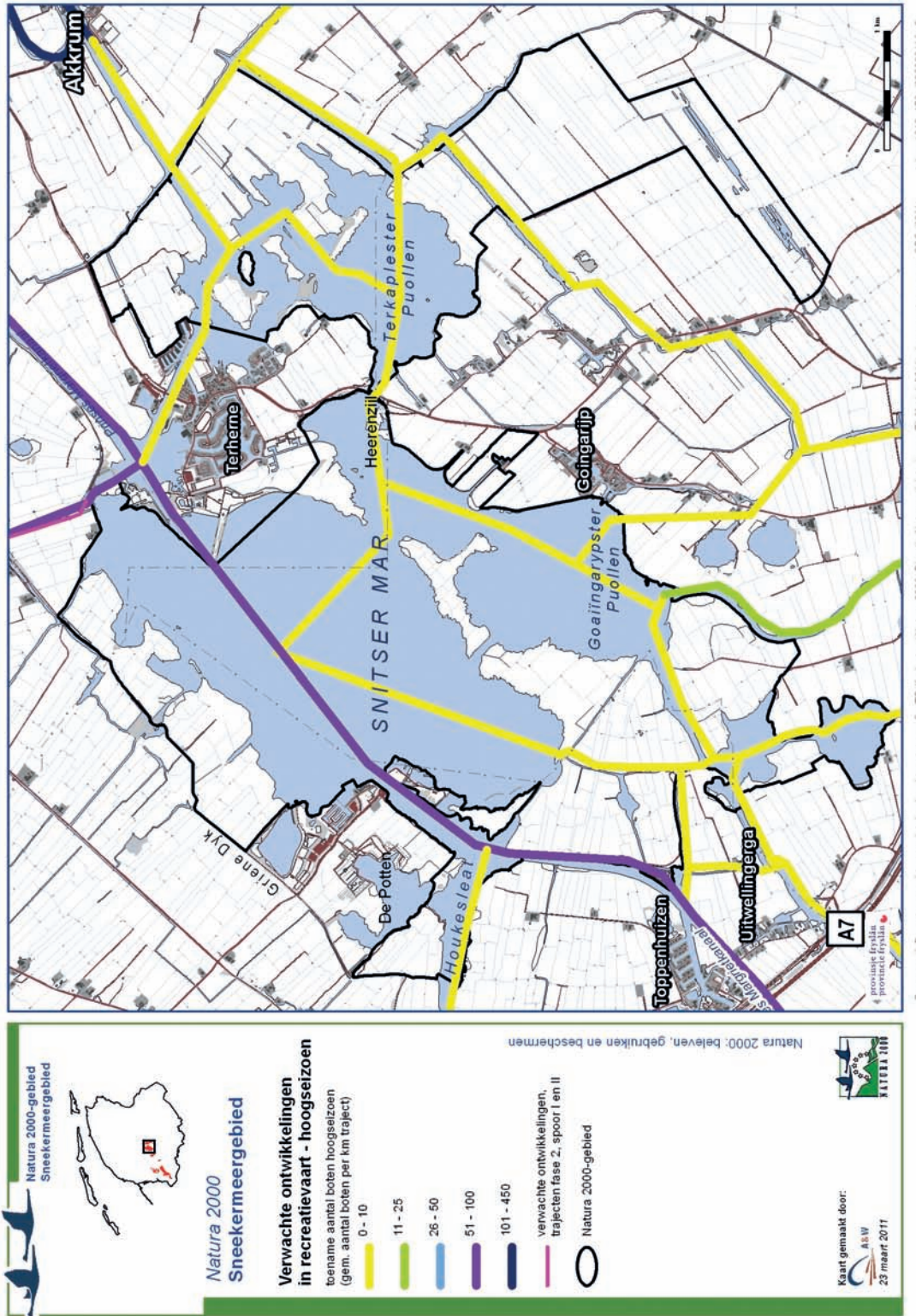

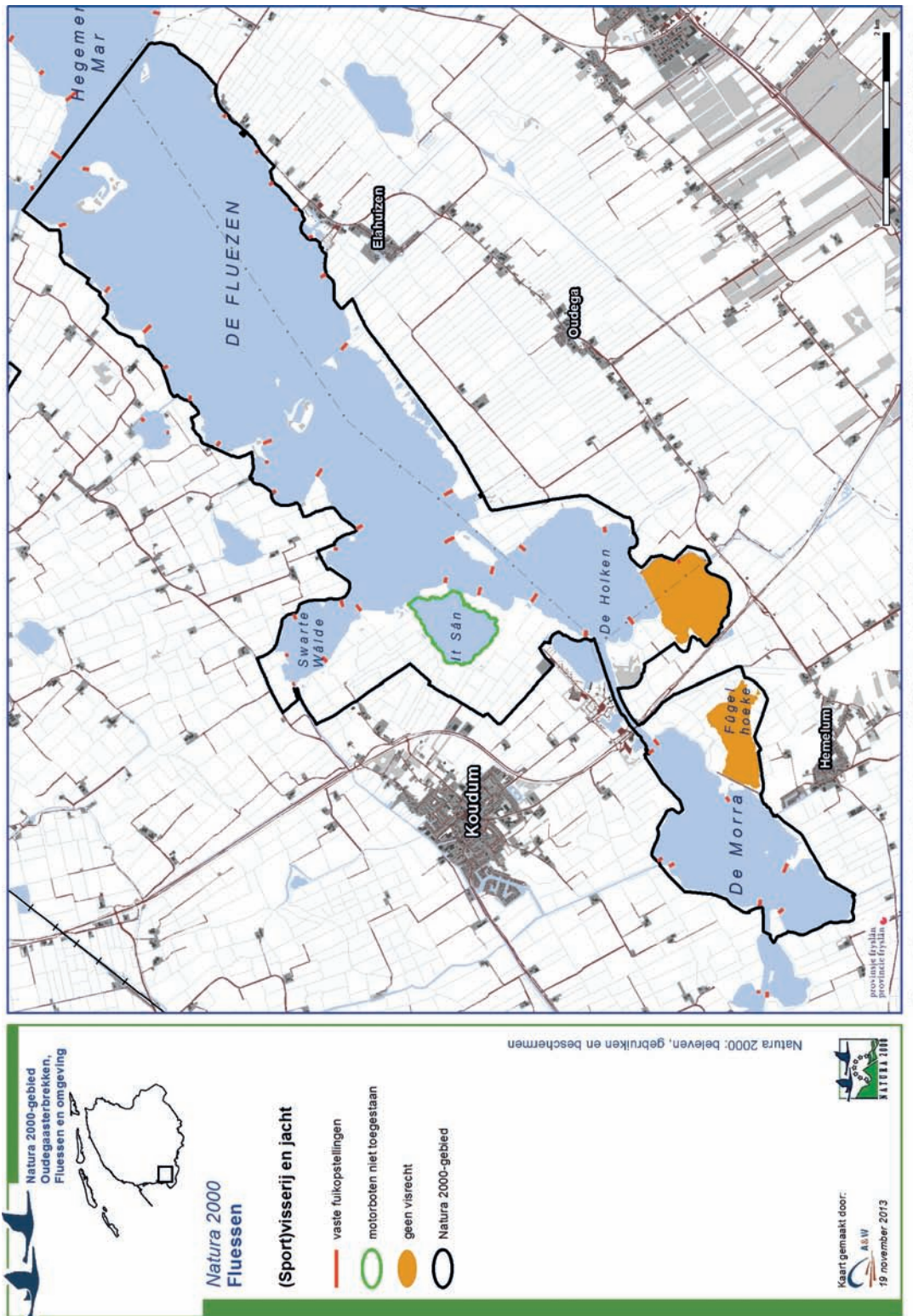
Bronnen: © De auteursrechten en databankrechten: topografie: TD Kadaster / Natura 2000: Directie Natuur ministerie van EL&I (4-1-2011) / gemeentegrenzen: CBS (2011) MeNr. 1318_125a/23032011/jmh

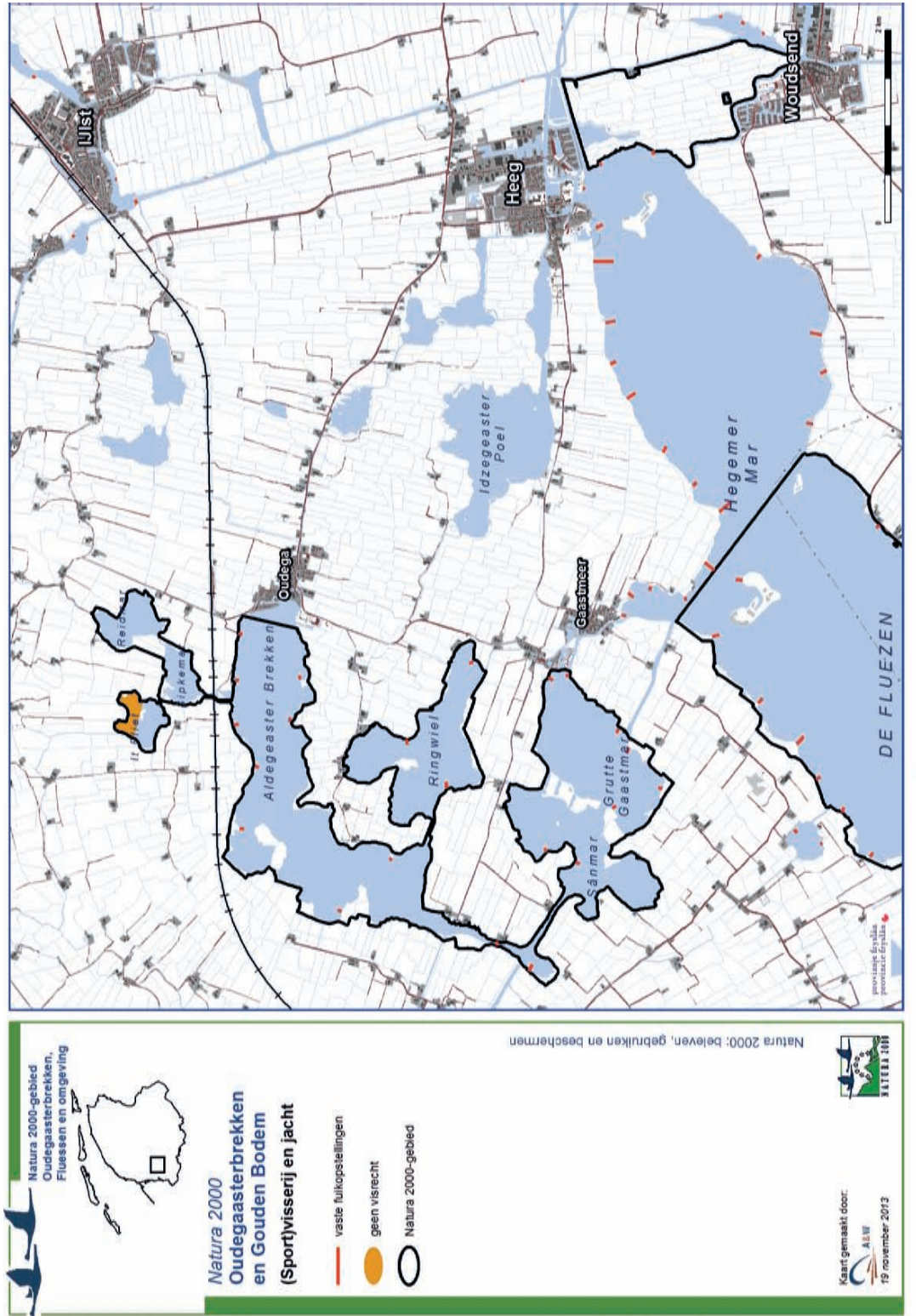

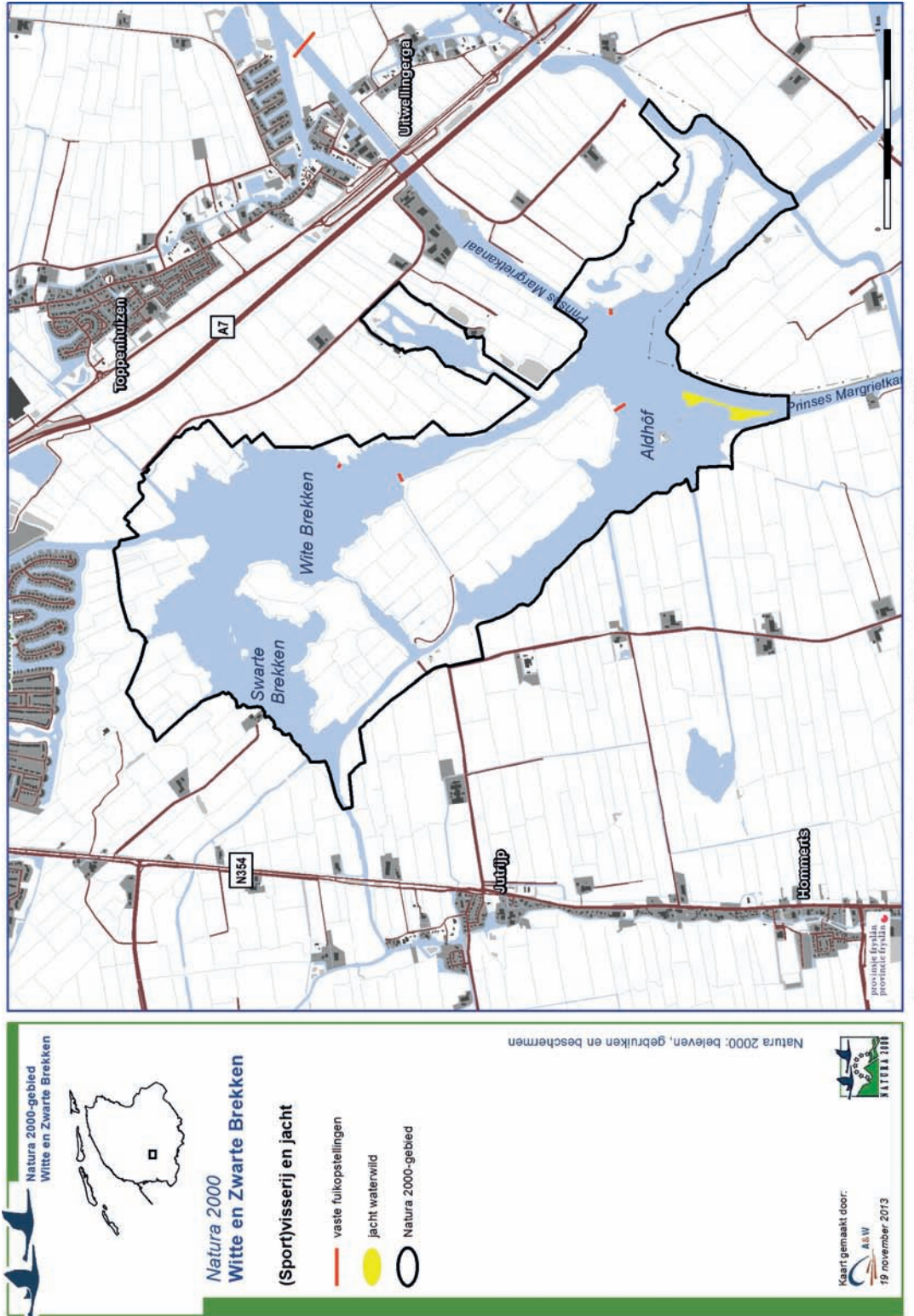

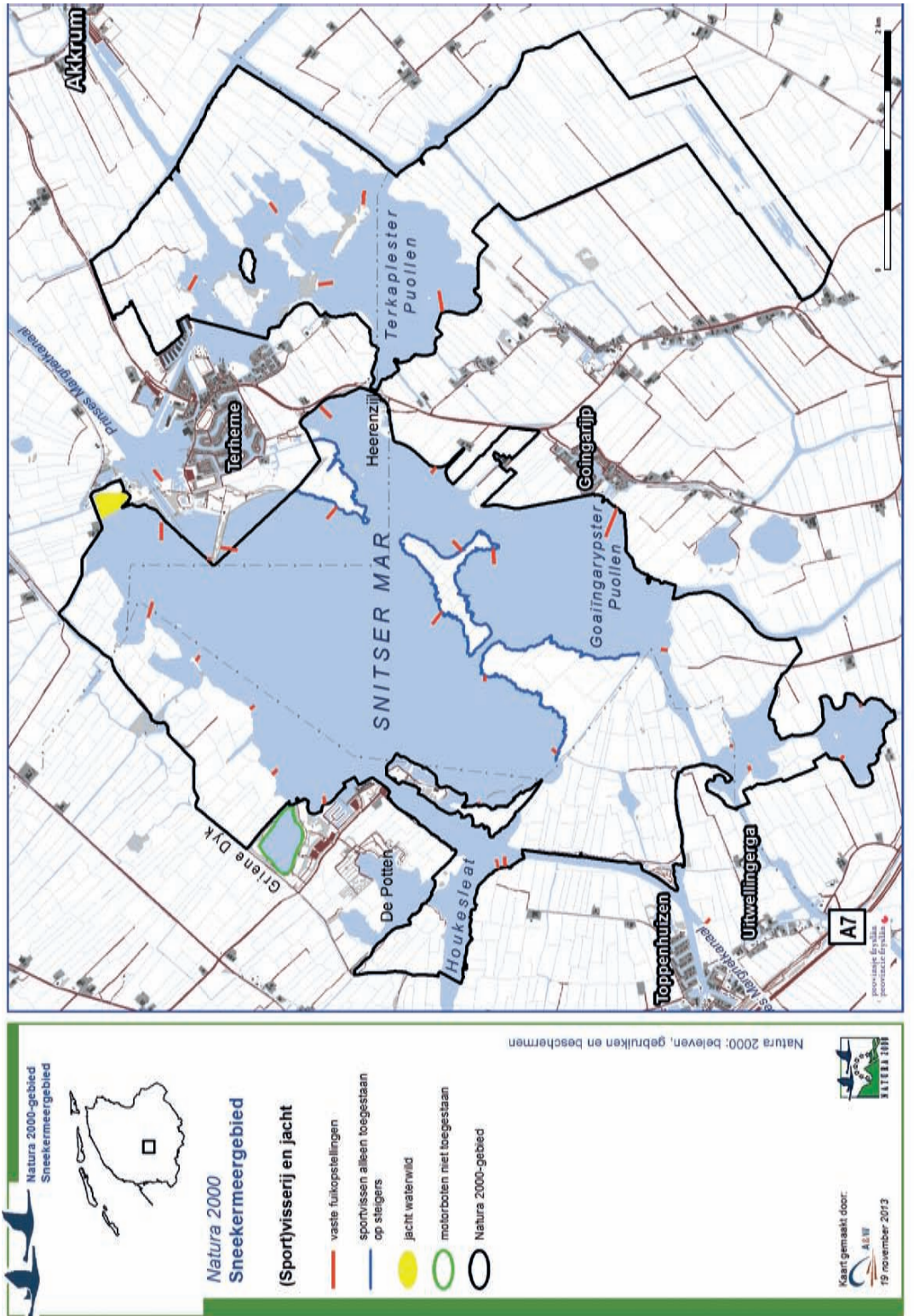

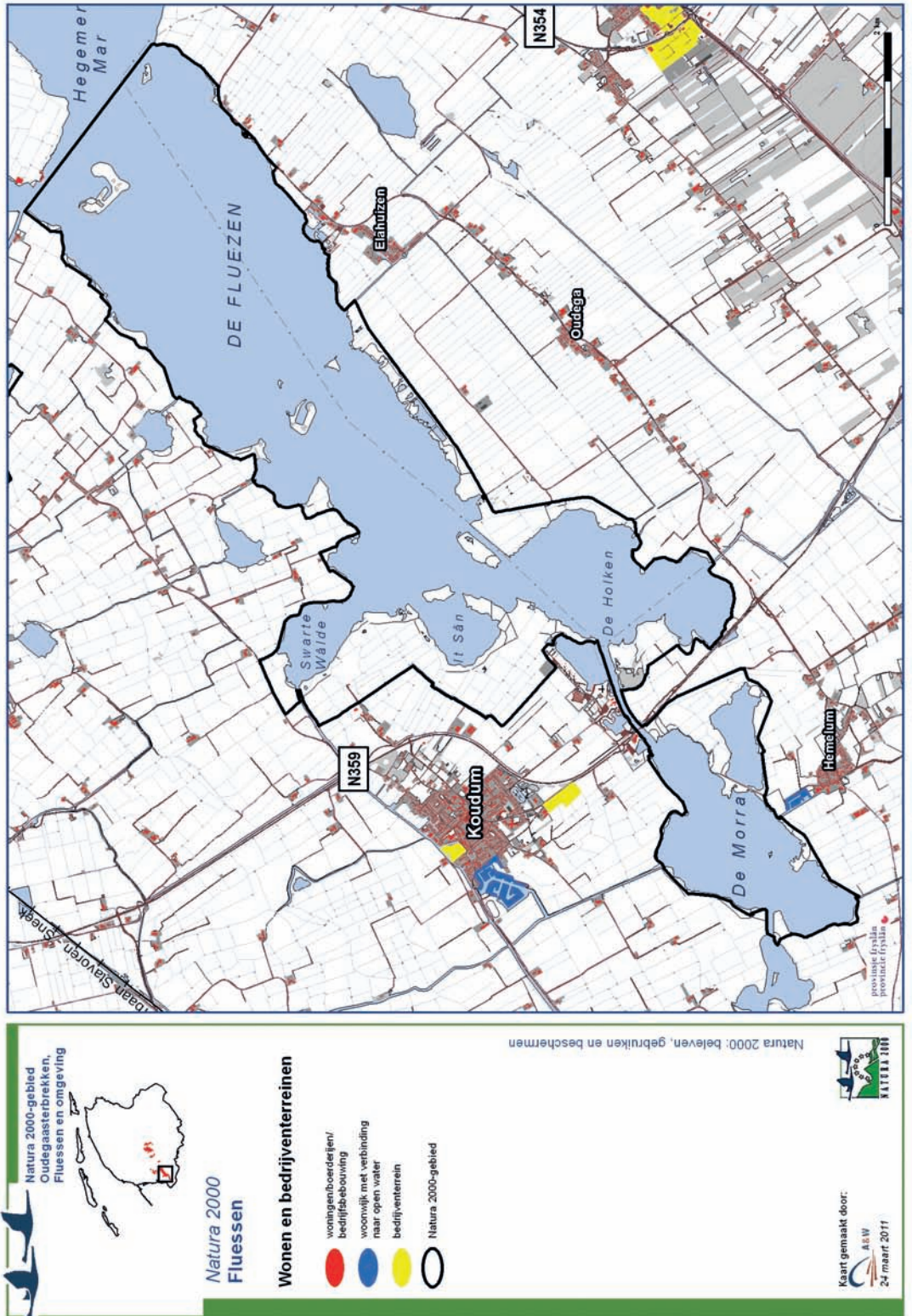

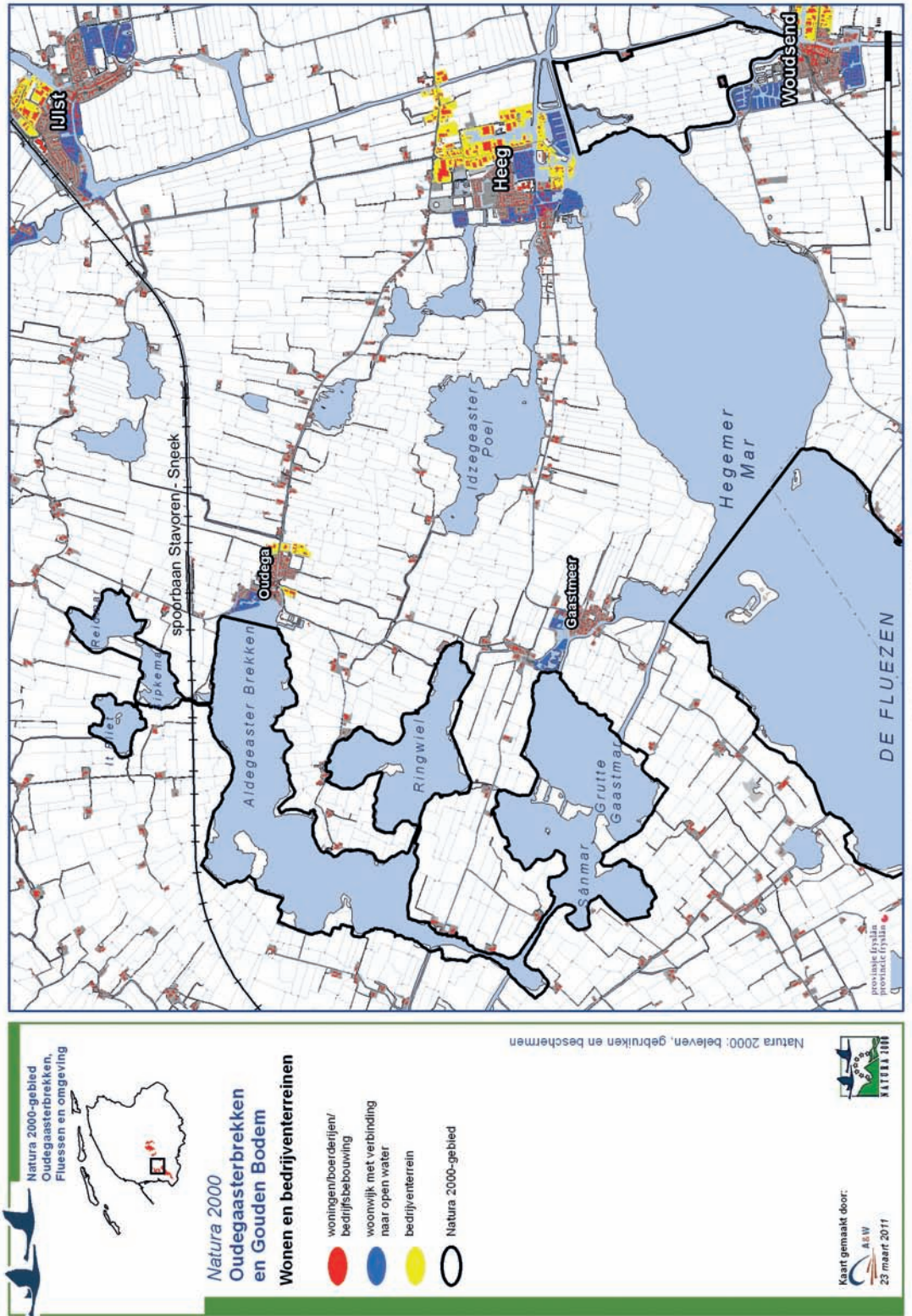

Bronnen: © De auteursrechten en databankrechten: topografie: TD Kadaster / Natura 2000: Directie Natuur ministerie van EZ (4-6-2013) / bronswissel: Hemsjontsje Federale Fryslân / gemeentegrenzen: CBS (2011)

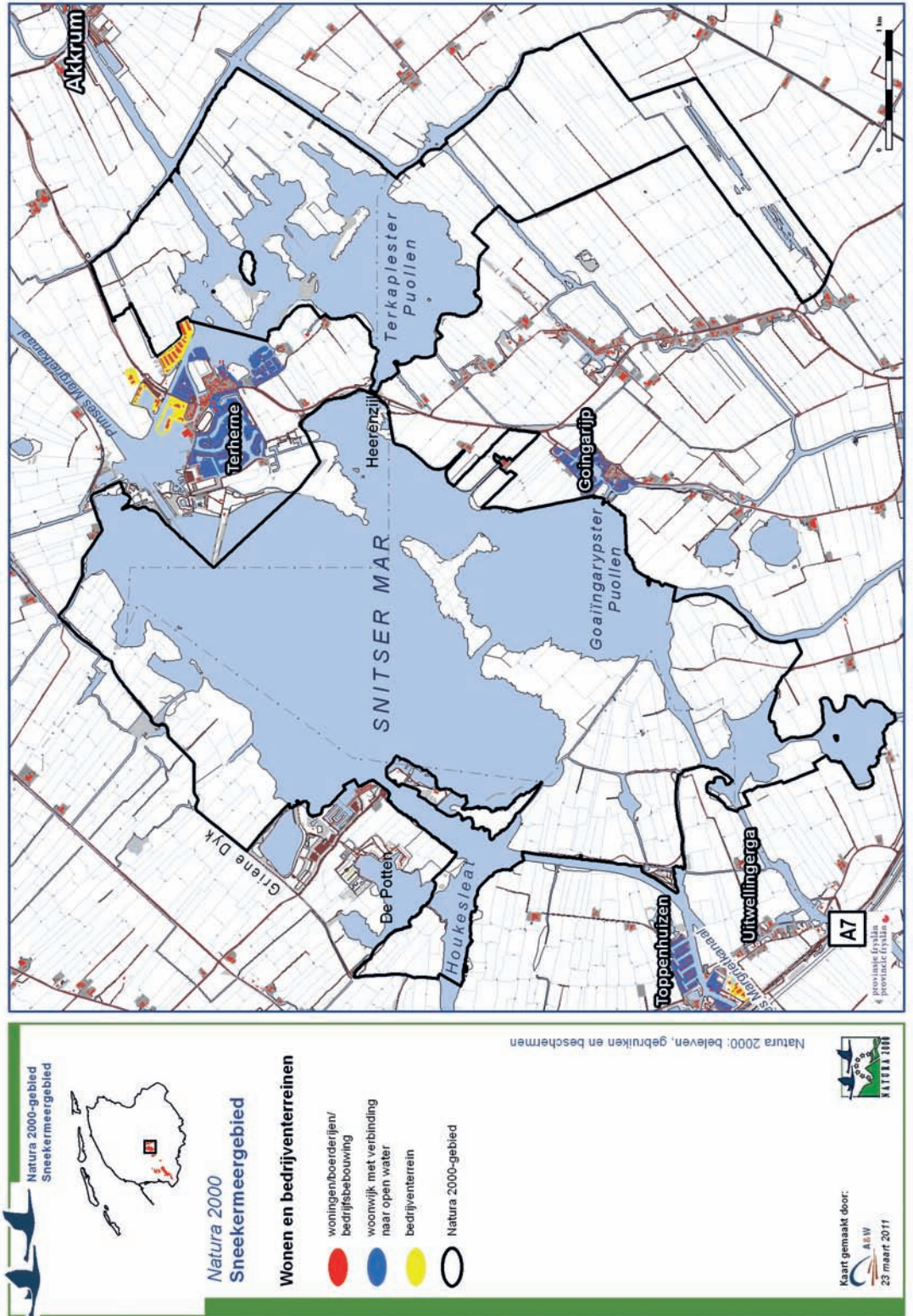

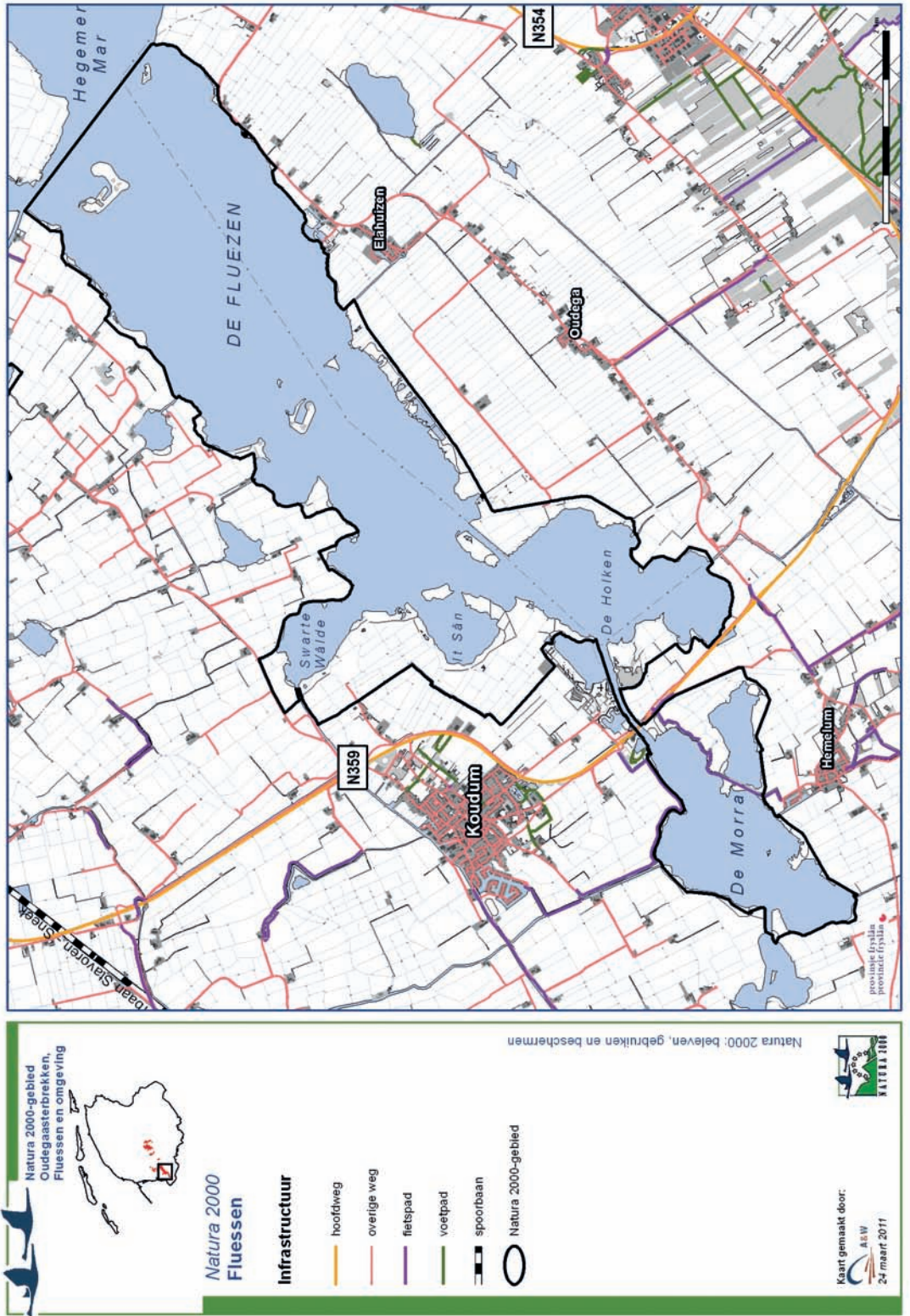

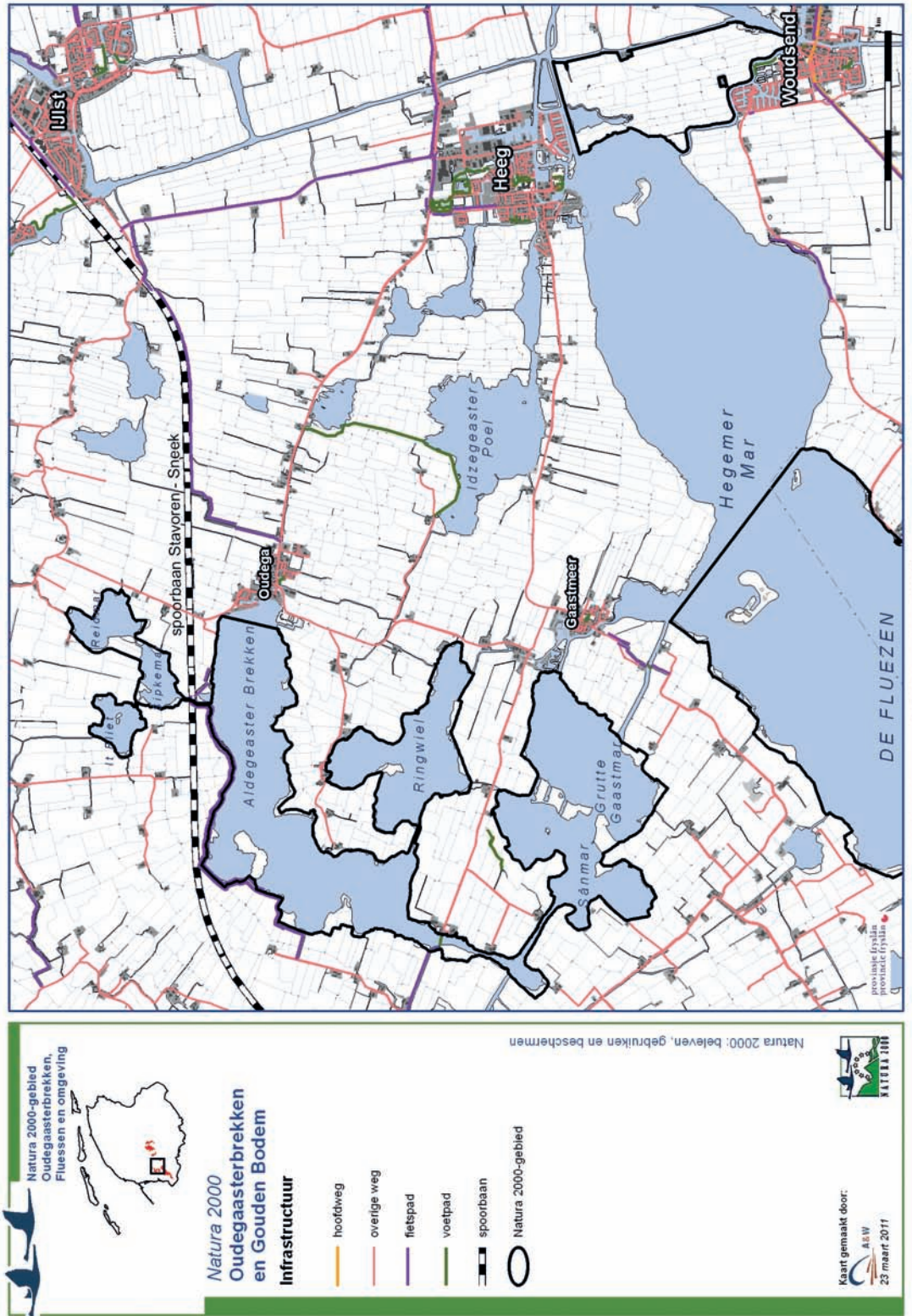

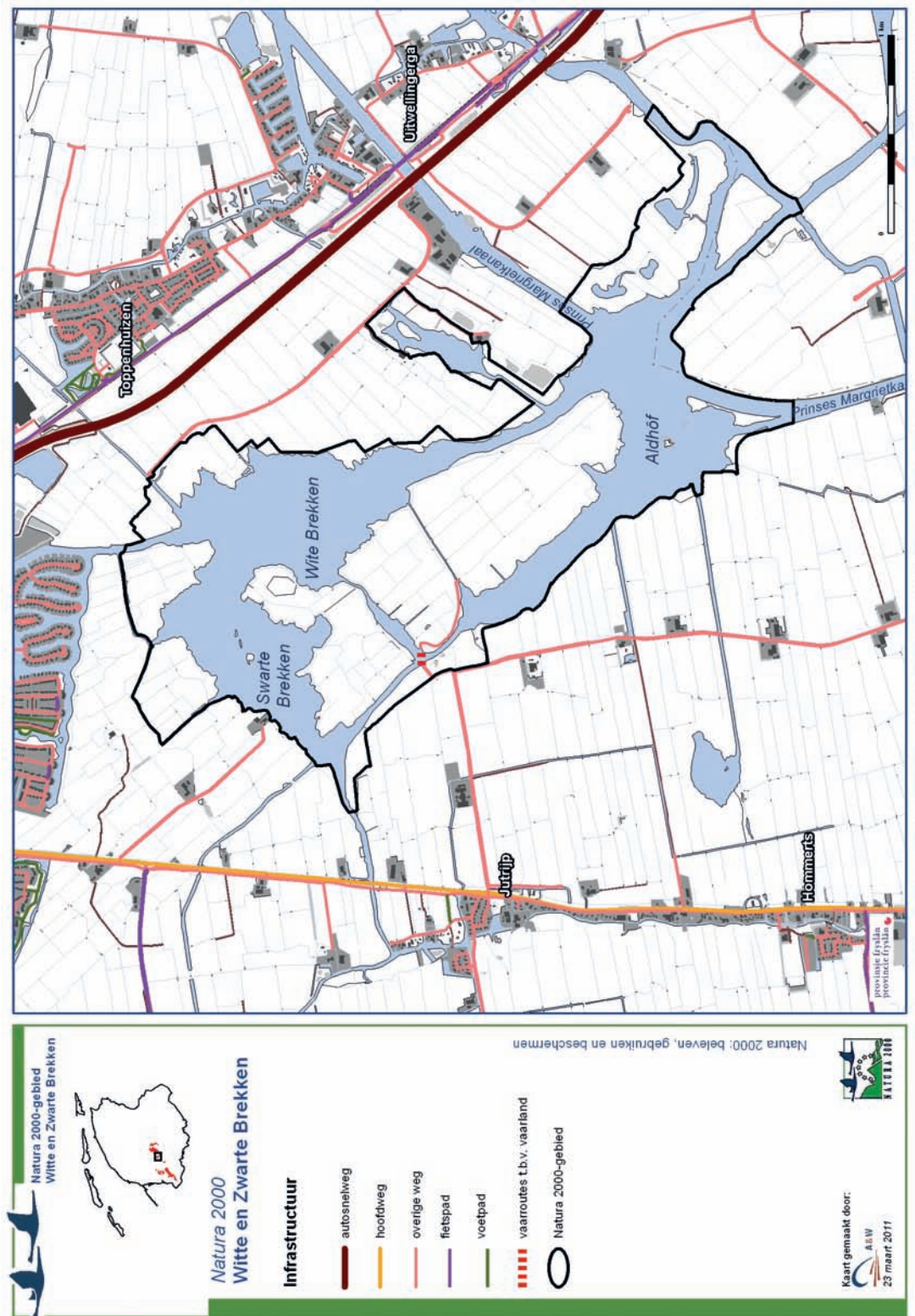

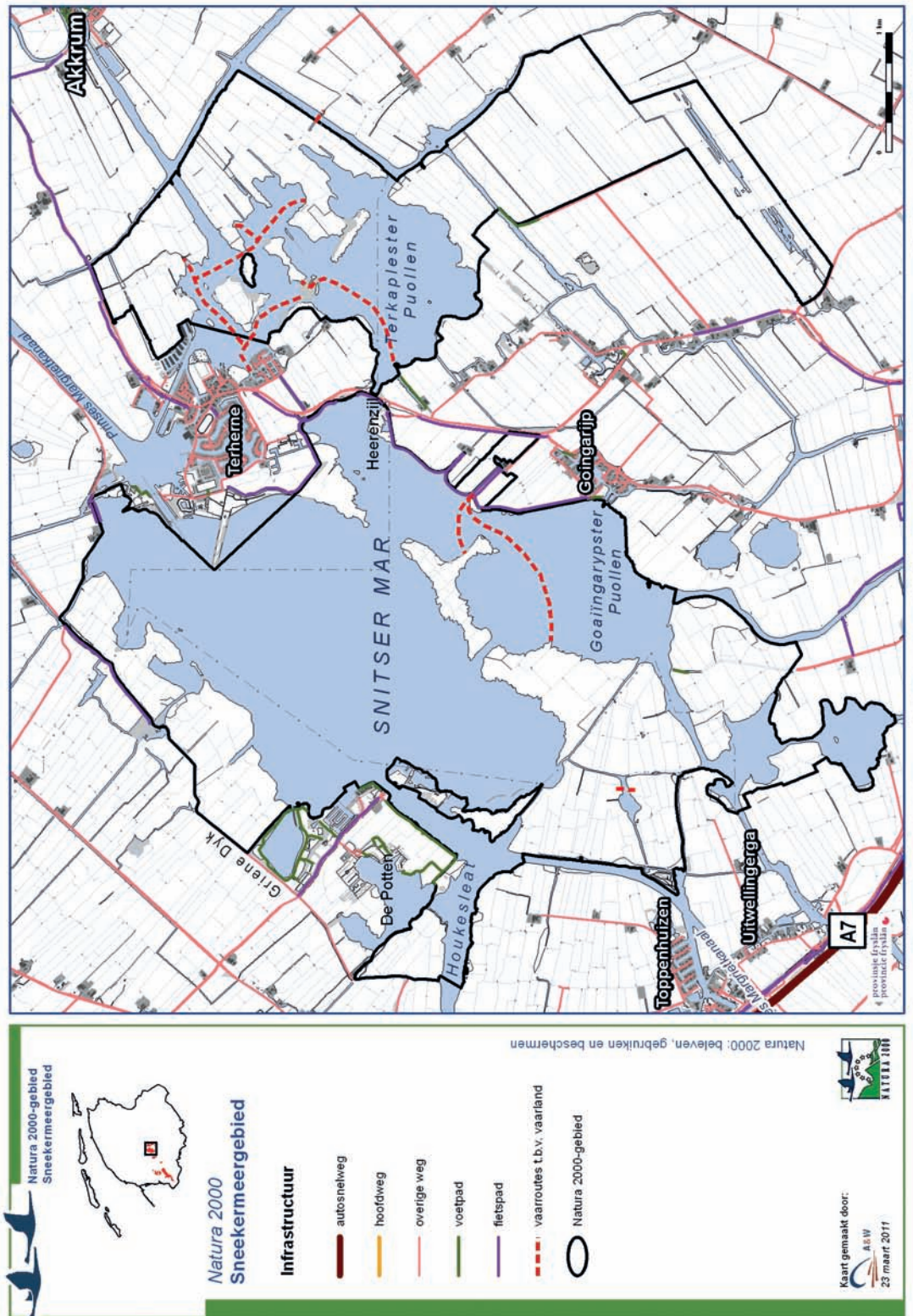

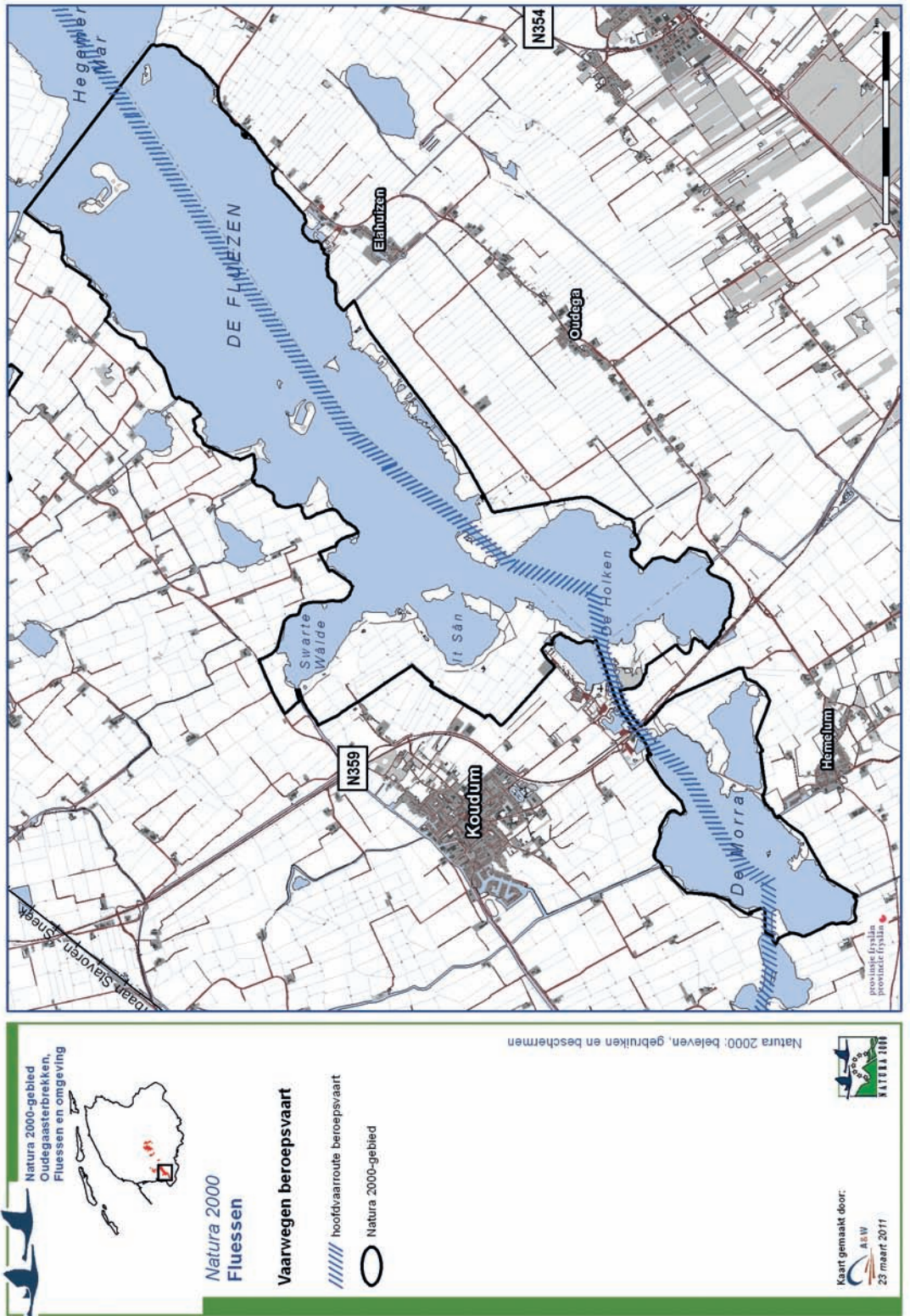

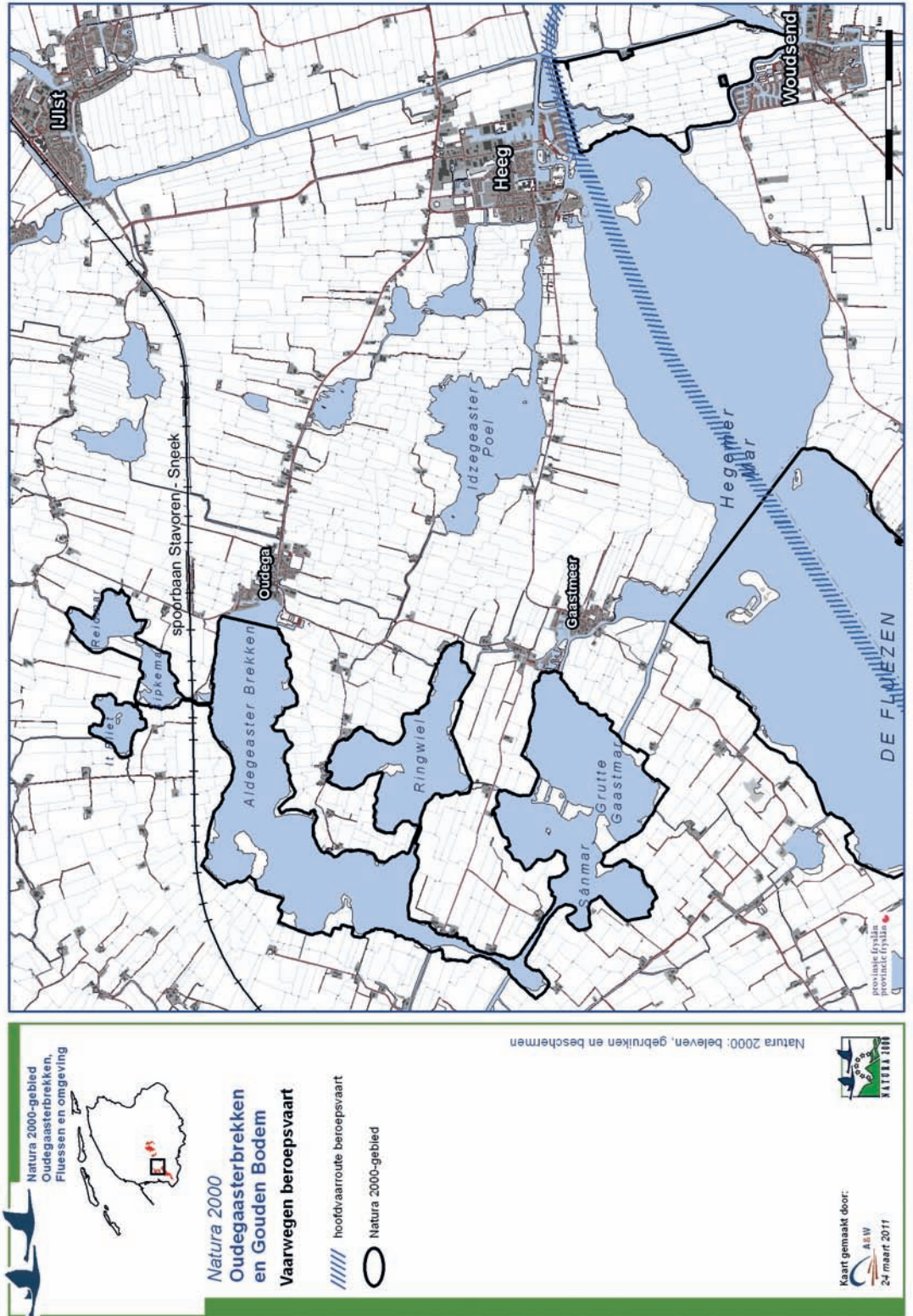

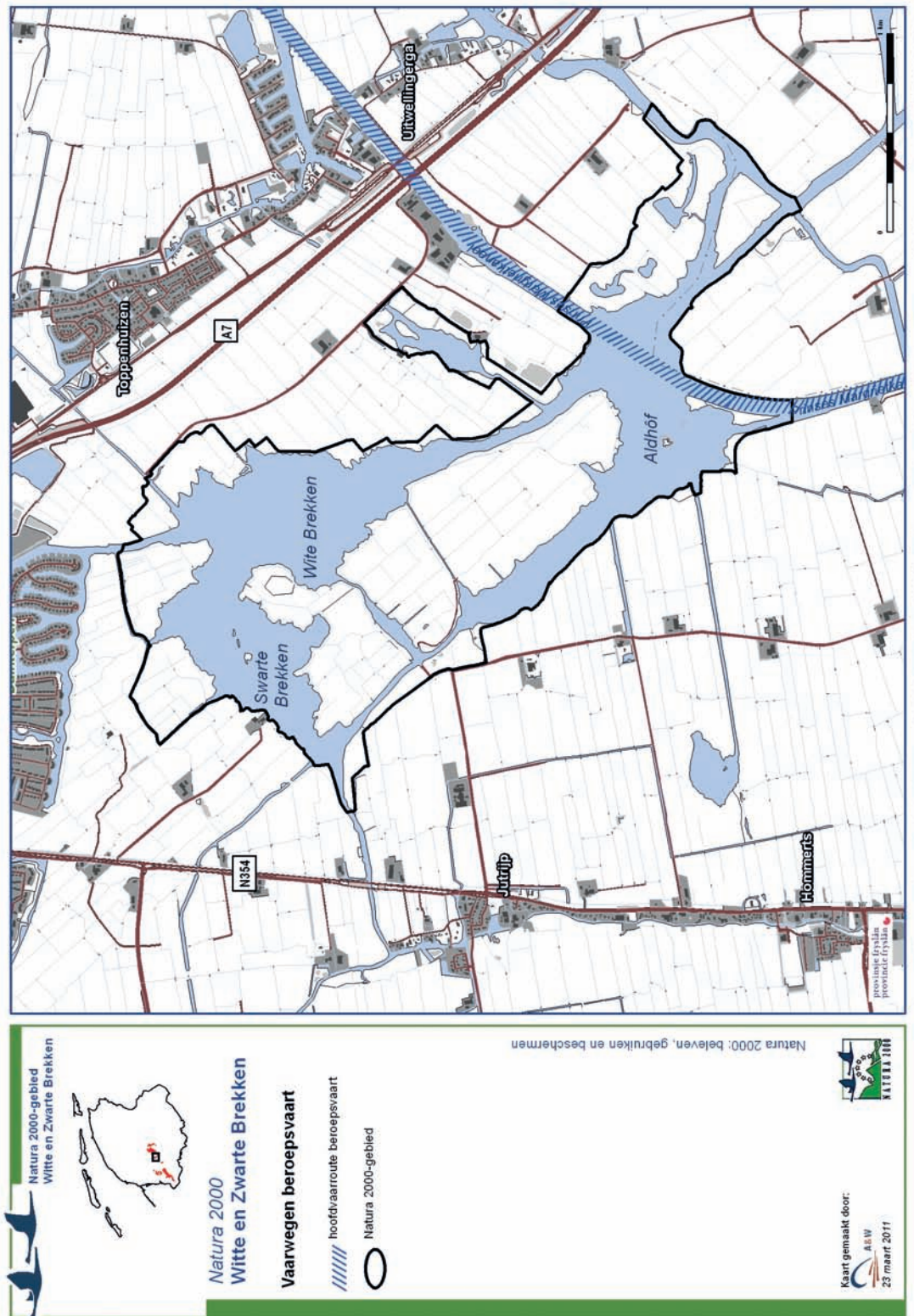

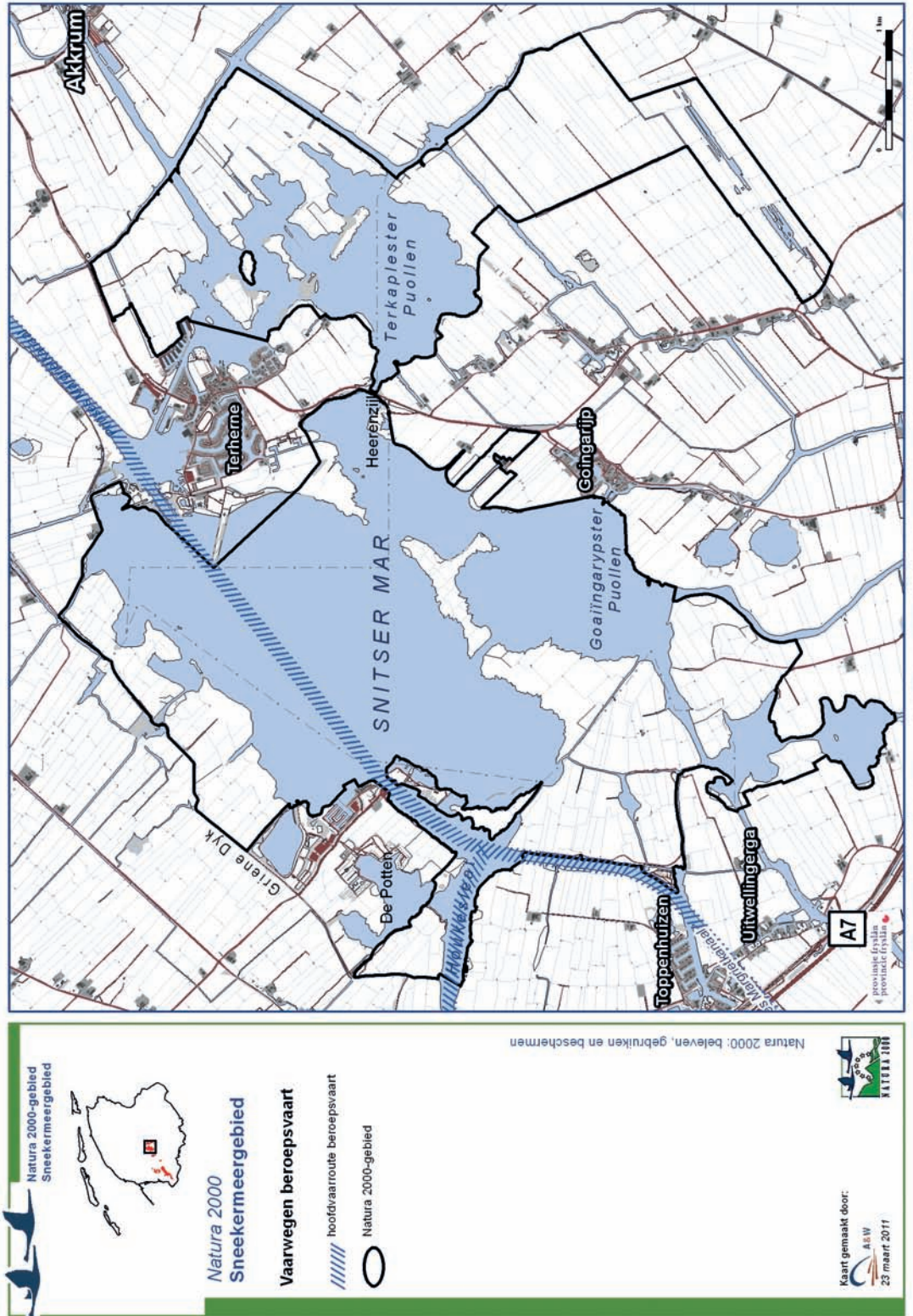

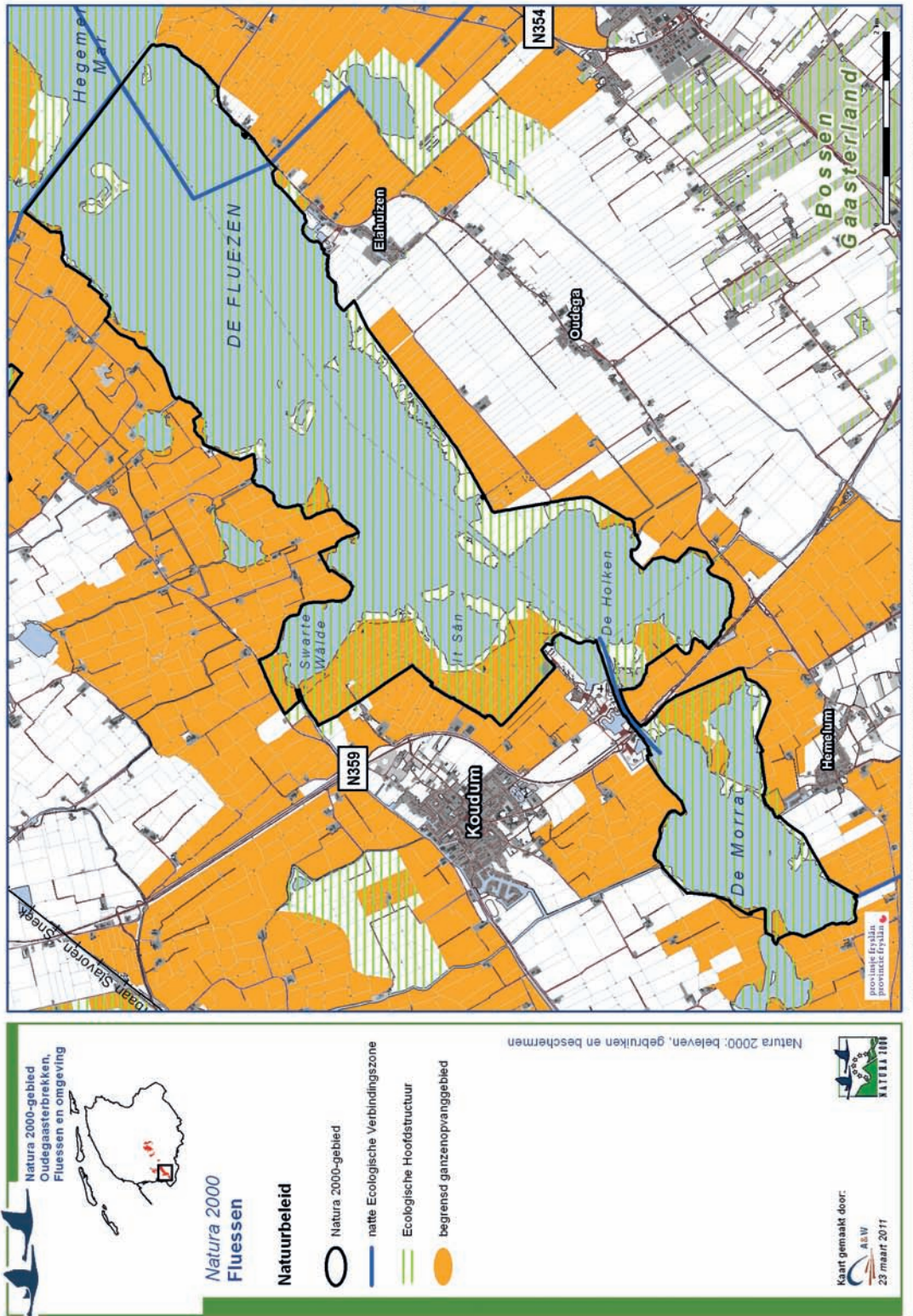

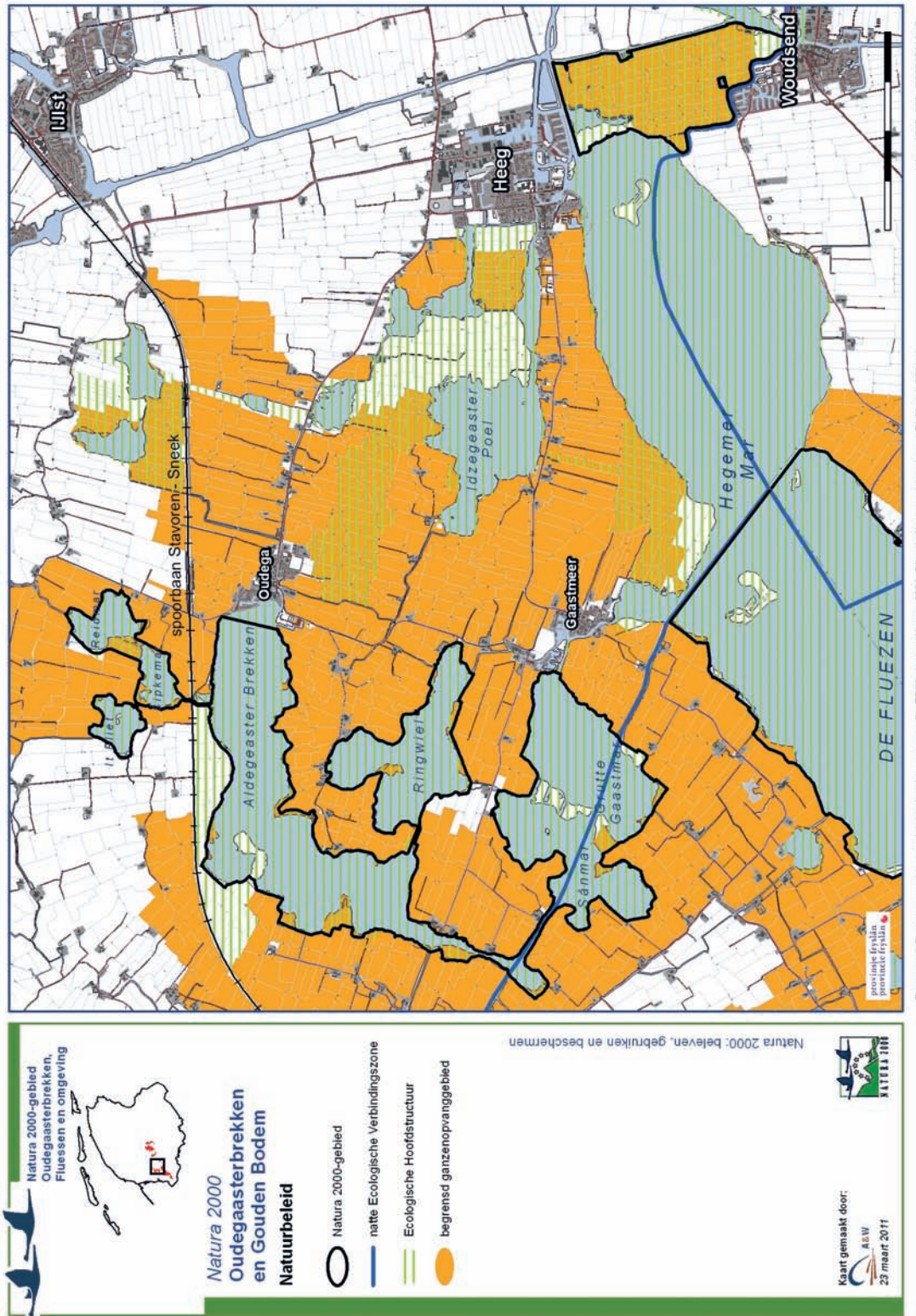

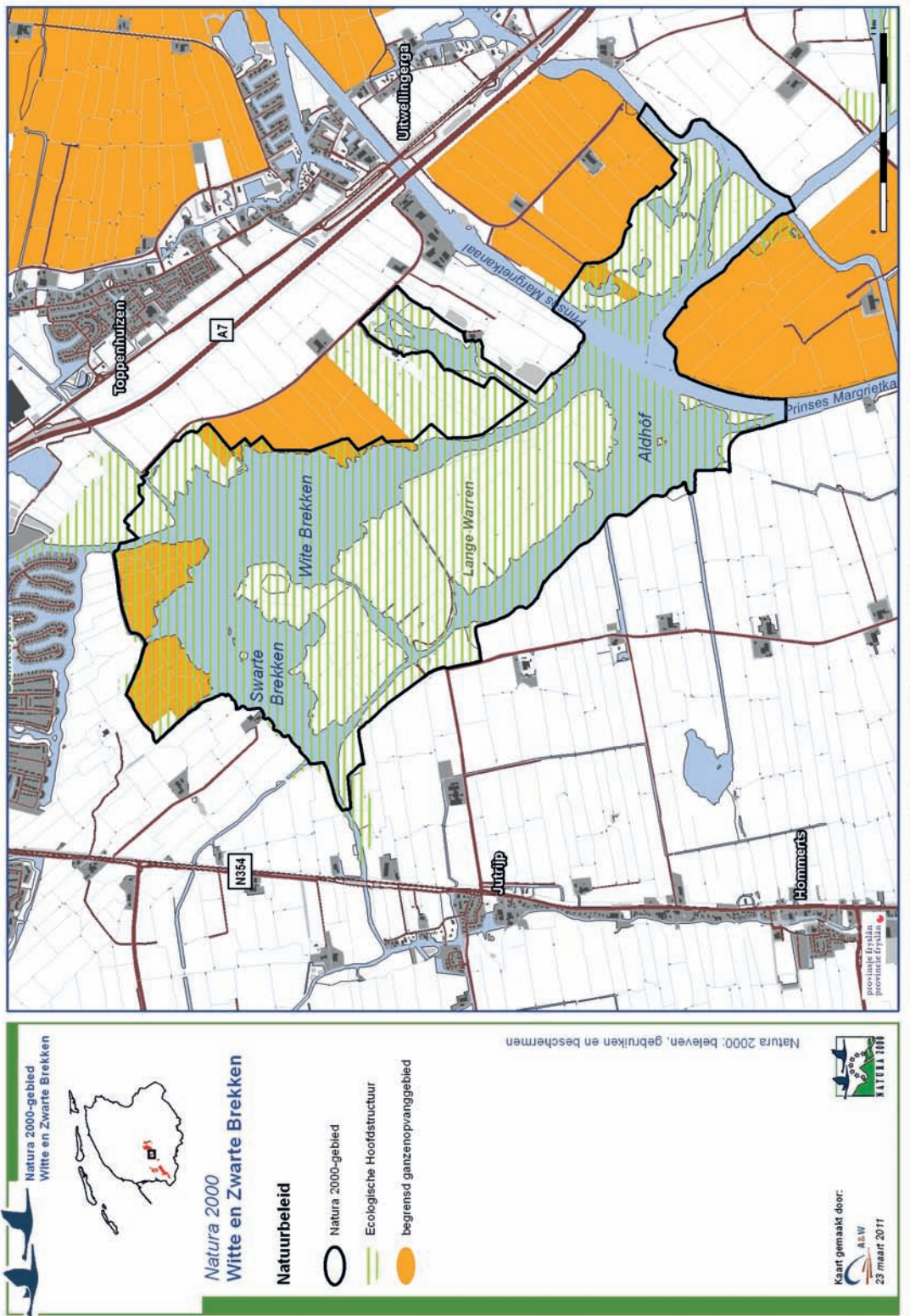

Bronnen: © De auteursrechten en databankrechten: topografie: TD Kadaster / Natura 2000: Directie Natuur ministerie van EL&I (4-1-2011) / EHS, EVZ & ganzenopvanggebied: Provincie Fryslân (2006, 2007, 2009) / ammenreuzen: CBS (2011)

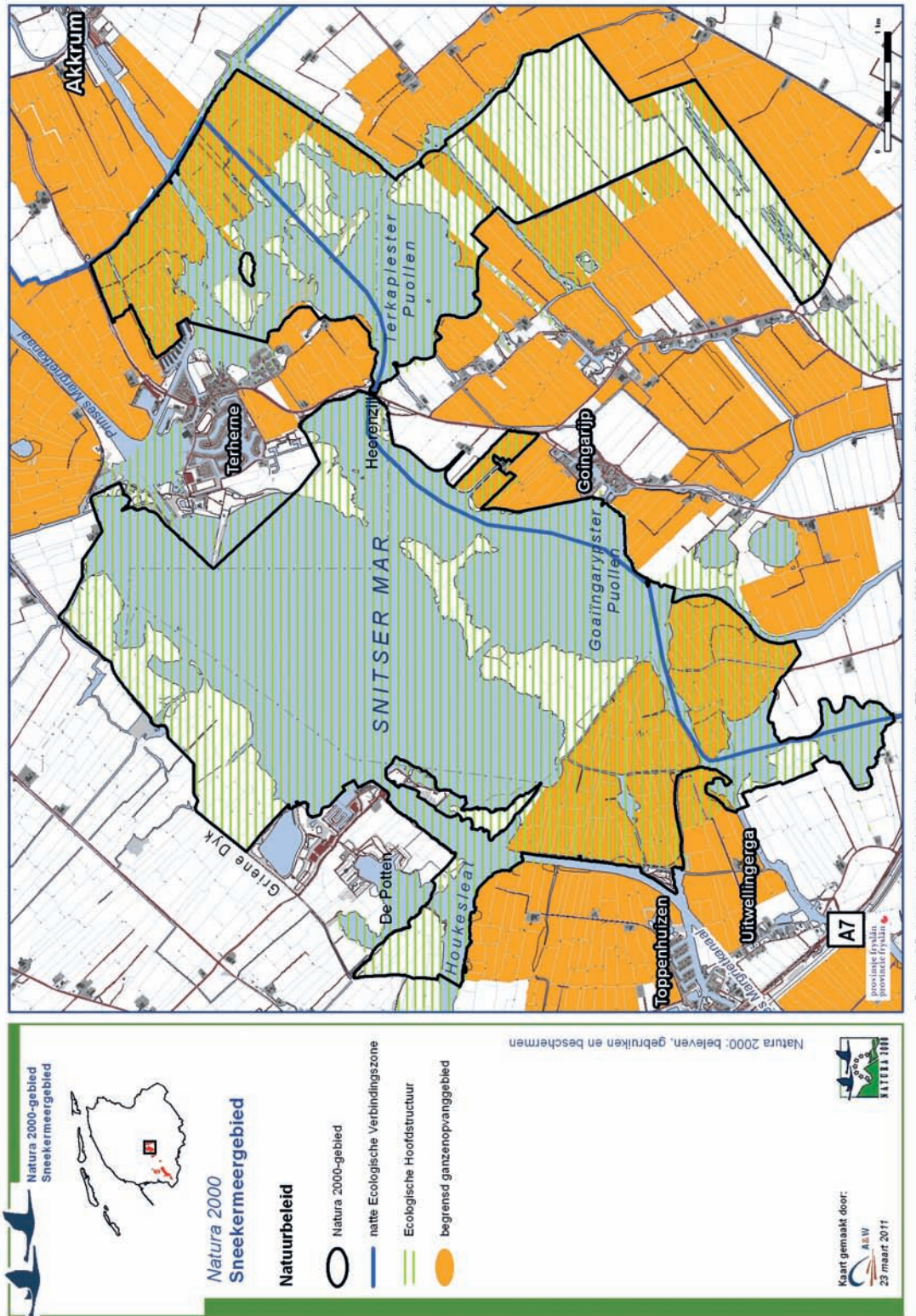
leirr_1318_115u_20032011/jmh

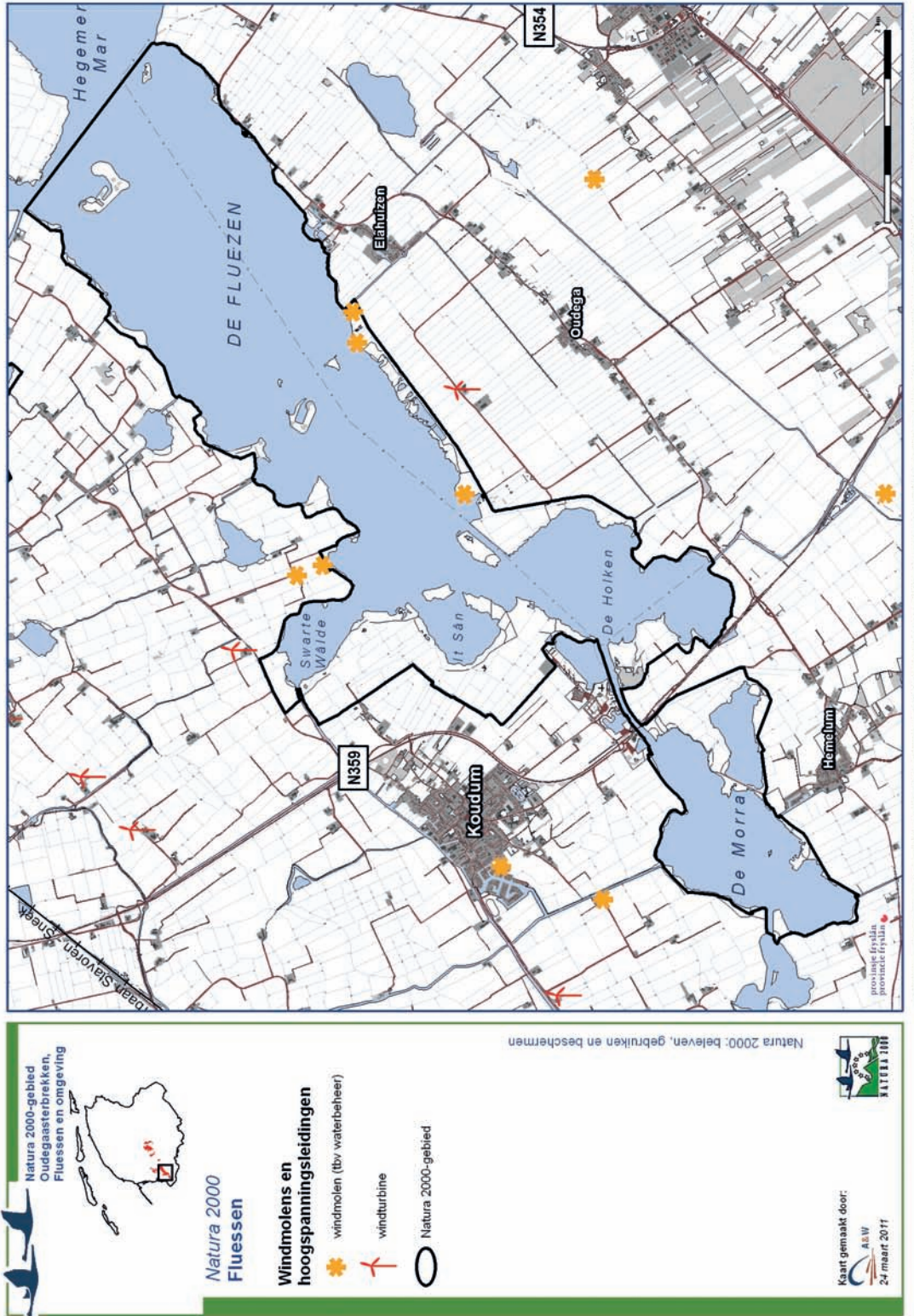

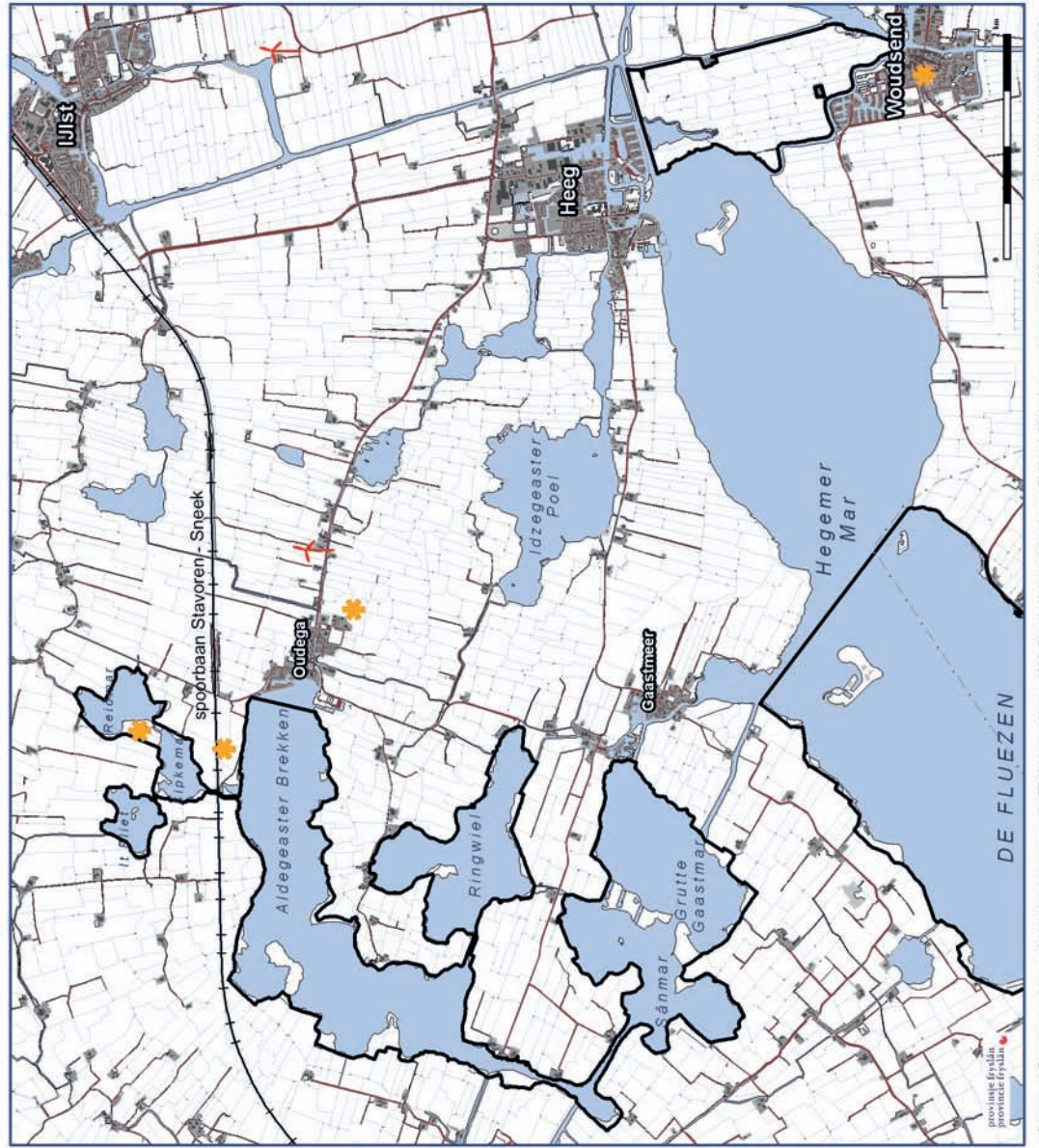

Natura 2000-gebied
Oudegeasterbrekken,
Fluessen en omgeving

Natura 2000
Oudegeasterbrekken
en Gouden Bodem

**Windmolens en
hoogspanningsleidingen**

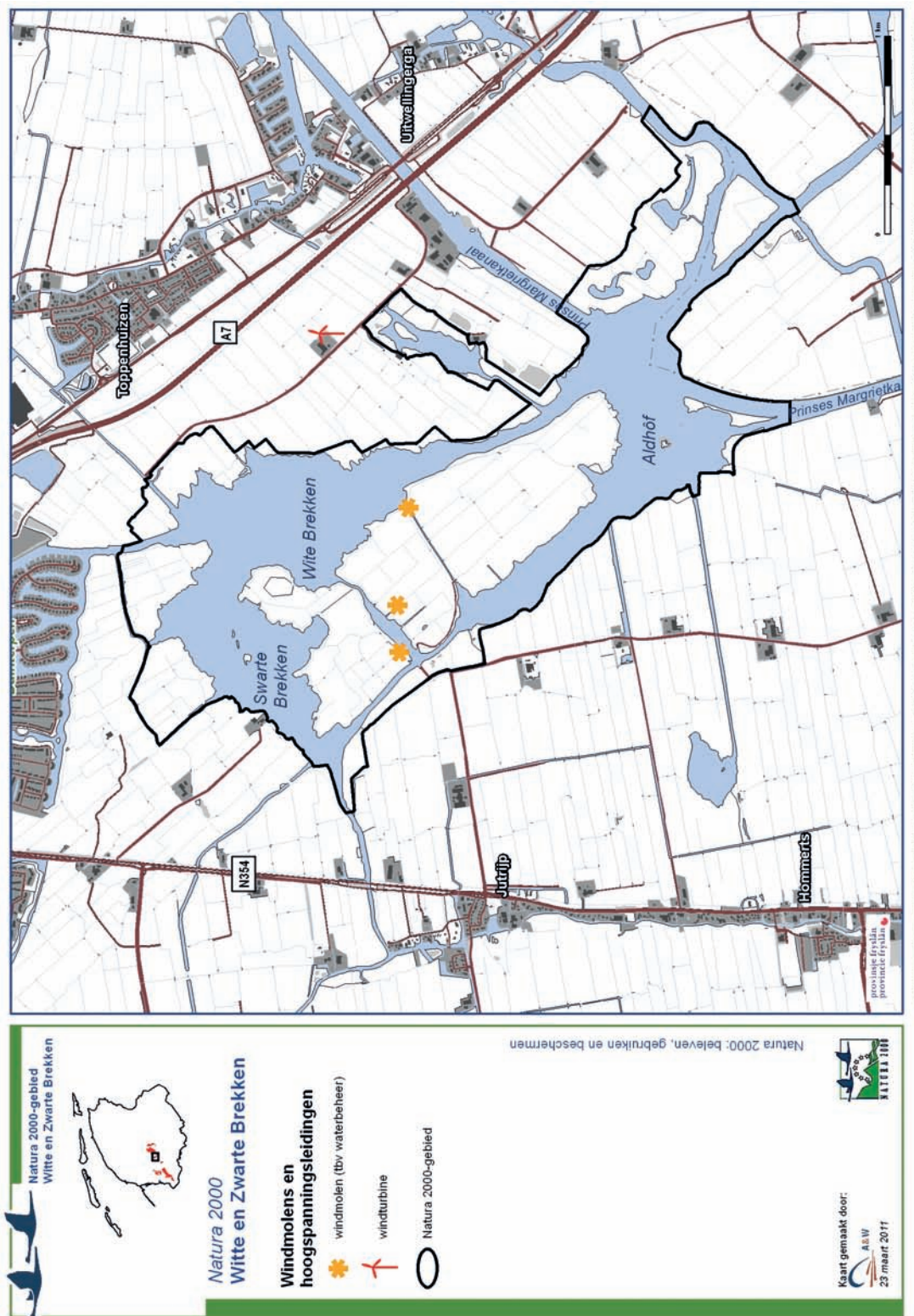
- windmolen (tbv waterbeheer)
- windturbine

Natura 2000-gebied

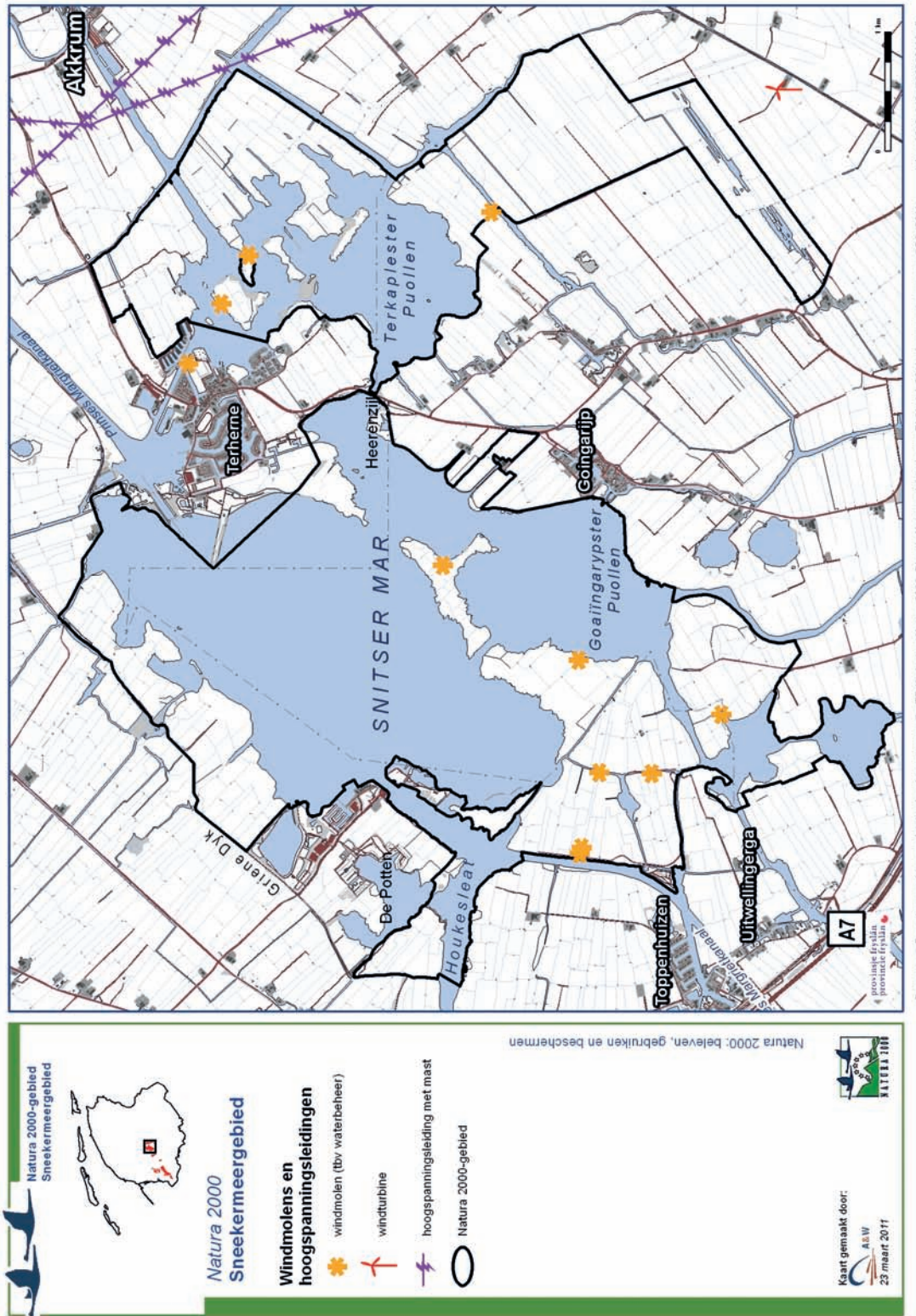
Natura 2000: beleven, gebruiken en beschermen

Kaart gemaakt door:
ASW
23 maart 2011

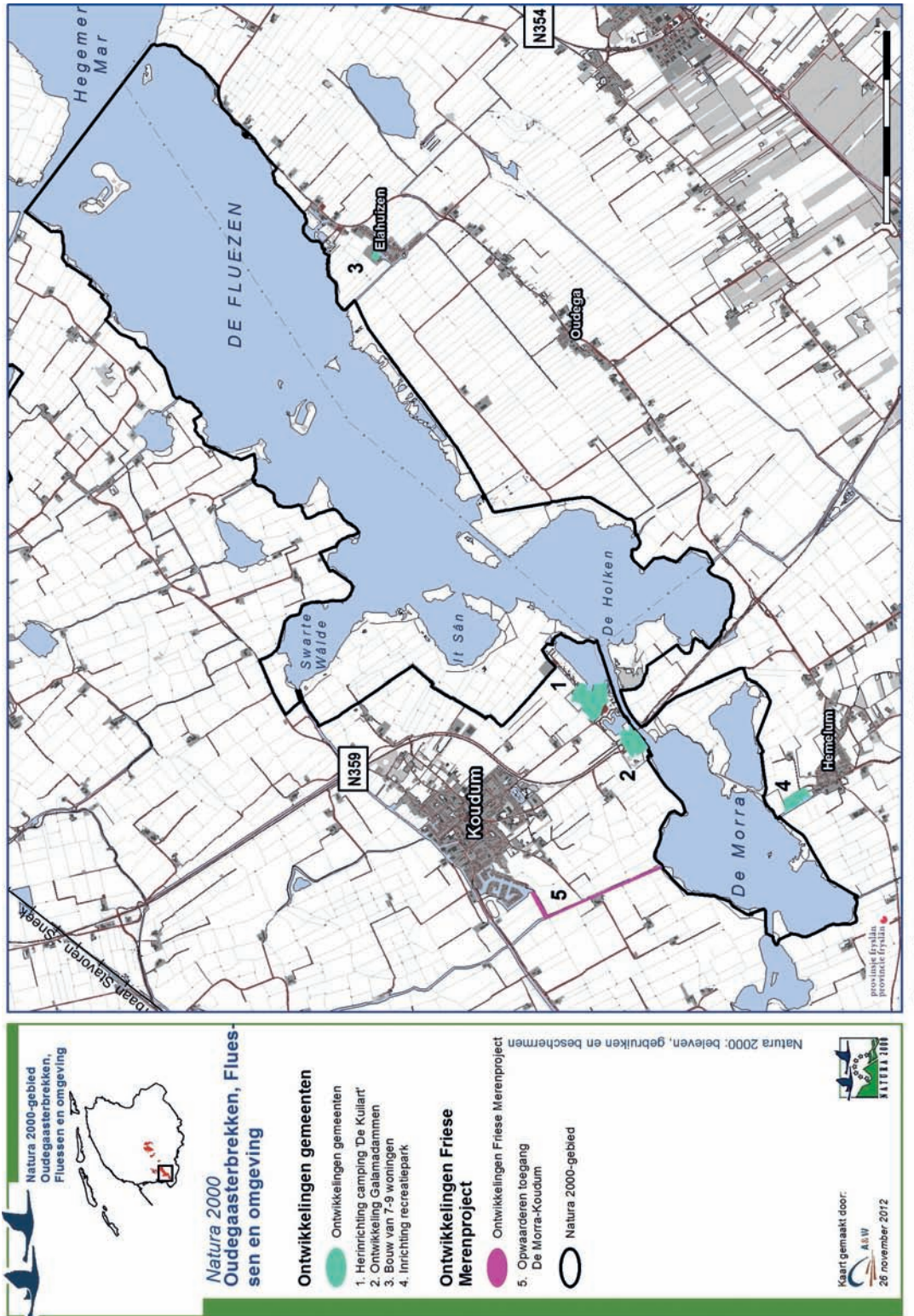
Bronnen: © De auteursrechten en databankrechten: topografie: TD Kadaster / Natura 2000: Directie Natuur ministerie van EL&I (4-1-2011) / gemeentegrenzen: CBS (2011) helder_1318_121a03032011.fmh

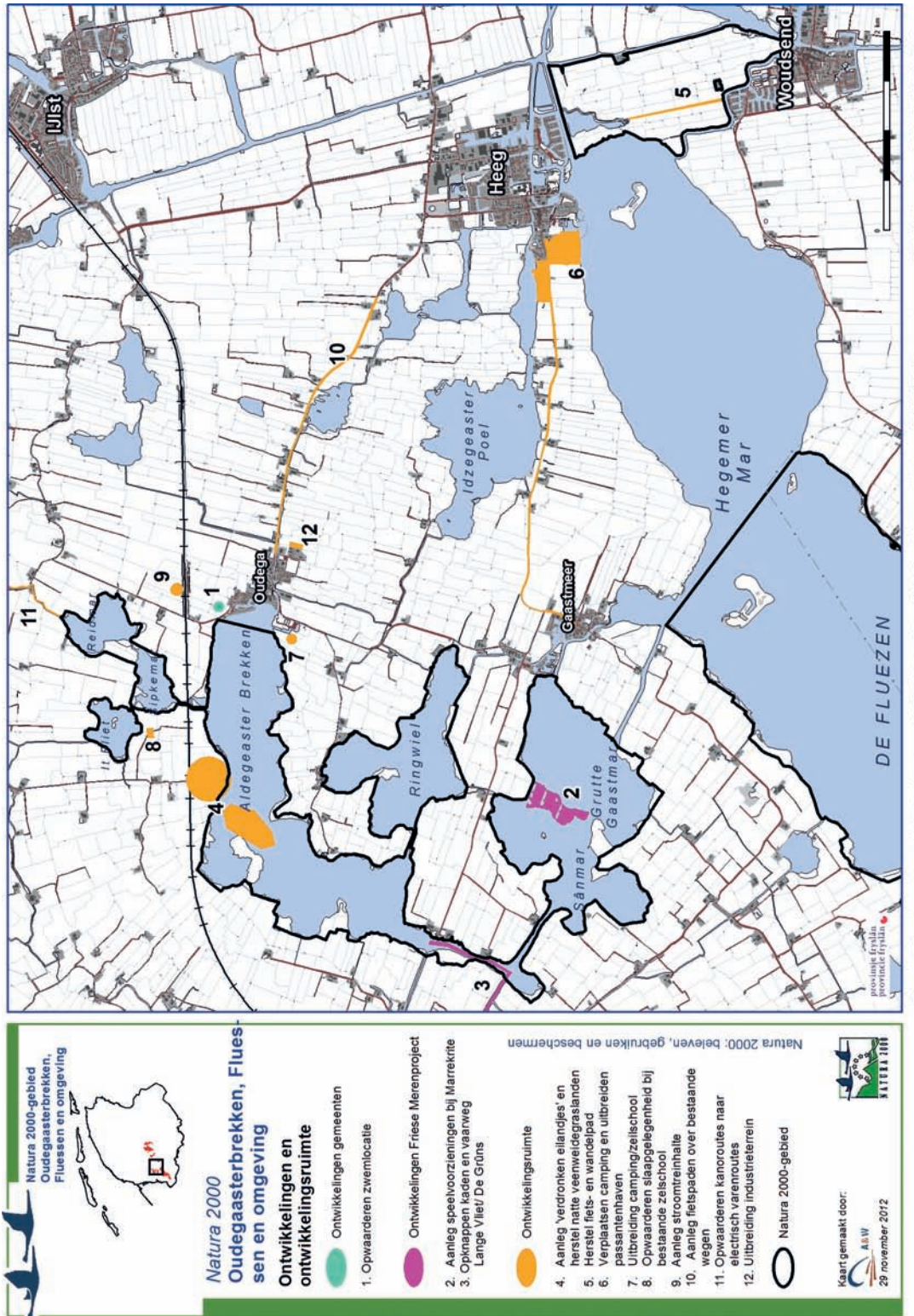

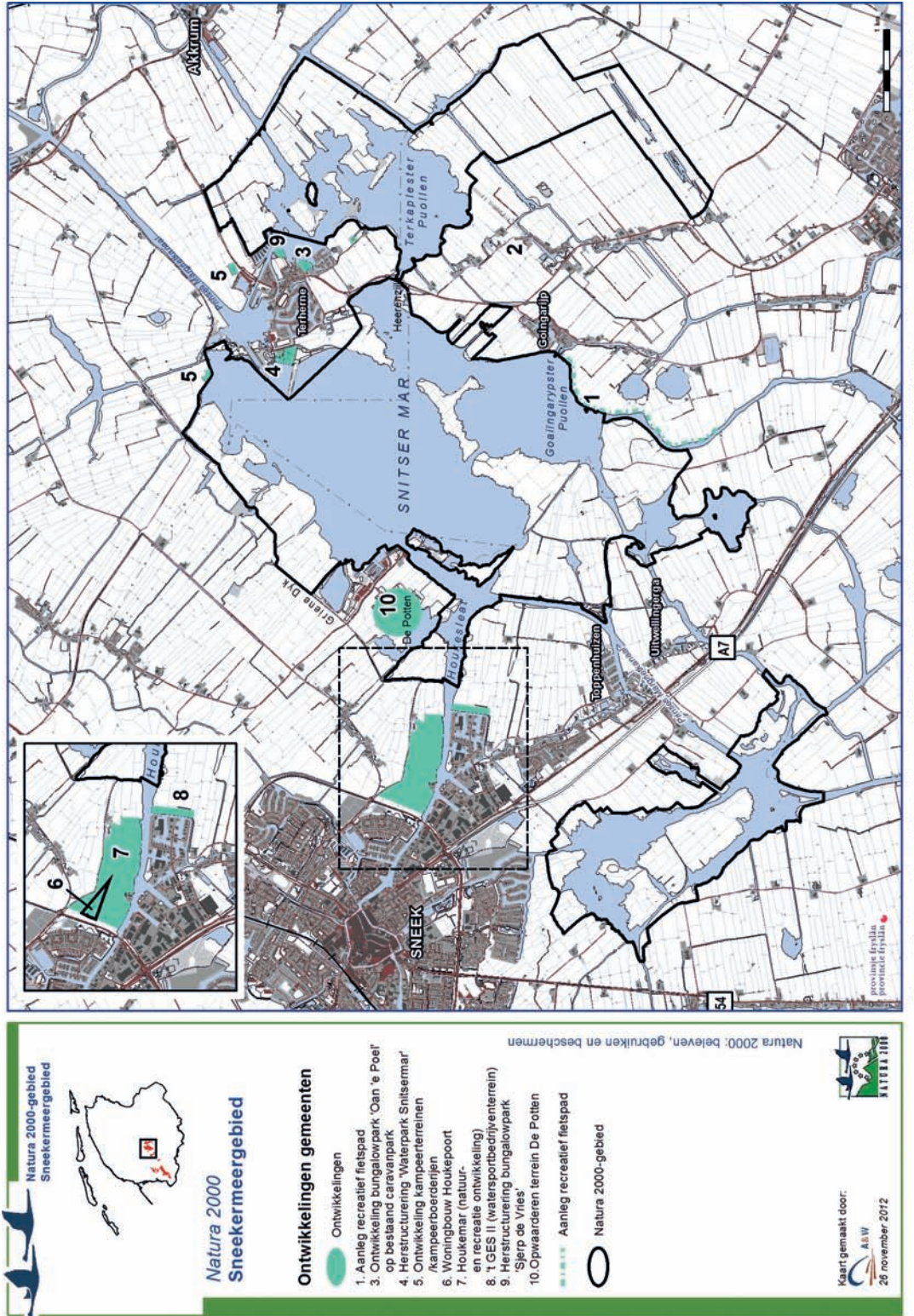

Bronnen: © De auteursrechten en databankrechten: topografie: TD Kasaster / Natura 2000: Directie Natuur ministerie van EZ (00-9-2011) / gemeentegrenzen: CBS (2011) lehr: 1316 190a2012012/mhios

Natura 2000-gebied Sneekmermeergebied

Natura 2000 Sneekmermeergebied

Ontwikkelingen gemeenten

Ontwikkelingen

1. Aanleg recreatief fietspad
3. Ontwikkeling bungalowpark 'Oan 'e Poel' op bestaand caravampark
4. Herstructurering 'Waterpark Snitsemar'
5. Ontwikkeling kampeerterreinen
6. Woningbouw Houkepoort
7. Houkepoort (natuur- en recreatie ontwikkeling)
8. T.GES II (watersportbedrijventerrein)
9. Herstructurering bungalowpark 'Sjerp de Vries'
10. Opwaarderen terrein De Potten

Aanleg recreatief fietspad

Natura 2000-gebied

Natura 2000: beleven, gebruiken en beschermen

Kaart gemaakt door: A&W 26 november 2012

NATURA 2000

Bronnen: © De auteursrechten en databankrechten; topografie: TD Kadaster / Natura 2000; Directie Natuur ministerie van EZ (00-0-2011) / gemeentegrenzen: CBS (2011) | letr. 1316 191a/26112012/jmf/ios

5. Instandhoudingsdoelstellingen in omvang, ruimte en tijd

In dit hoofdstuk wordt de basis gelegd voor de uitwerking van de doelen in omvang, ruimte en tijd. Er wordt aangegeven of en in welke mate er mogelijkheden liggen voor behoud, kwaliteitsverbetering en/of uitbreiding van de Natura 2000-waarden in het Merengebied, zowel op de langere termijn als voor de termijn van dit beheerplan (6 jaar). Daarbij wordt uitgegaan van de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000-waarden, zoals die genoemd zijn in de aanwijzingsbesluiten, en van knelpunten en kansen die in en om het gebied aanwezig zijn. Na de toetsing van het bestaande gebruik in hoofdstuk 6, zal vaststelling van de locaties (uitwerking in ruimte) en de uiteindelijke kwantificering (uitwerking in omvang) van de doelen plaatsvinden in hoofdstuk 7. In hoofdstuk 8 wordt concreet gemaakt wanneer de uitvoeringsmaatregelen worden uitgevoerd (uitwerking in tijd).

Voor het overzicht worden hieronder voor elk habitatype en voor elke soort de gegevens uit de hoofdstukken 2 en 3 over instandhoudingsdoel, huidige populatie, trend en huidig perspectief nog eens kort samengevat. Wat het perspectief betreft is, net als in hoofdstuk 3, aangegeven of sprake is van een (mogelijk) knelpunt of niet. Vooral de (mogelijke) knelpunten krijgen in dit hoofdstuk de aandacht, omdat daar in hoofdstuk 7 de instandhoudingsmaatregelen op zullen worden gericht. Bij de beschrijvingen worden de volgende legenda-eenheden en kleuren gehanteerd:

Doel leefgebied: doel t.a.v. omvang en kwaliteit van het leefgebied.

Doel draagkracht: aantal dieren/broedparen waarvoor geschikt leefgebied aanwezig moet zijn.

Voor beide doelen geldt: = behoud, > uitbreiding, n.v.t. niet van toepassing.

Realisatie: termijn waarin de maatregelen gerealiseerd kunnen worden; < 6 jaar: binnen de eerste beheerplanperiode, > 6 jaar: na de eerste beheerplanperiode.

	huidige populatie / areaal	huidige trend	huidig perspectief
	onbekend	onbekend	onbekend
	voldoet aan N2000-doel	positief (toename/ geen afname in aantallen of areaal)	gunstig / geen knelpunt
	voldoet niet aan N2000-doel	negatief (afname aantallen of areaal)	ongunstig / (mogelijk) knelpunt

Bij de watervogels: * = mits voldoende onverstoord foerageer- of rustgebied beschikbaar is.

Bij de realisatie wordt hier aangegeven op welke termijn een maatregelenpakket uitgevoerd zou kunnen zijn. Daarmee wordt wat vooruitgelopen op de uitwerking van de maatregelen in hoofdstuk 7. De termijn waarop de instandhoudingsdoelen gerealiseerd kunnen worden - in het geval dat dat nu niet het geval is, is lastig aan te geven. In veel gevallen zal daar na het uitvoeren van de benodigde maatregelen een bepaalde tijd over heen gaan.

Stikstof

Stikstofdepositie vanuit de lucht kan een knelpunt vormen voor daarvoor gevoelige habitattypen en soorten van de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn. Voor de hier geldende habitattypen Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden resp. Ruigten en zomen wordt in paragraaf 5.1 aangegeven, dat stikstofdepositie in dit geval geen knelpunt vormt. De huidige stikstofdepositie ligt duidelijk lager dan de kritische depositiewaarde, waarboven habitattypen gevaar lopen om achteruit te gaan of op termijn te verdwijnen.

Voor soorten van Habitat- en Vogelrichtlijn is een overzicht van stikstofgevoeligheid opgesteld door van den Brand *et al.* (2012). Van de instandhoudingsdoelen in de drie Natura 2000-gebieden in het Friese Merengebied worden alleen kwartelkoning, kievit, kemphaan en grutto als mogelijk 'stikstofgevoelig' genoemd. Dat geldt alleen als er delen van het gebied zijn die door deze soorten gebruikt worden en die negatief beïnvloed worden door stikstofdepositie. Kievit, kemphaan en grutto staan op de lijst van instandhoudingsdoelen als niet-broedvogel. Ze gebruiken de Natura 2000-gebieden vooral als slaap- en rustgebied en in mindere mate ook als foerageergebied. In beginsel zou de functie als foerageergebied beïnvloed kunnen worden door stikstofdepositie. Op de meeste plaatsen ligt evenwel de kritische depositiewaarde voor het potentiële foerageergebied ruim boven de huidige stikstofdepositie. Voor deze soorten zijn daarom geen negatieve effecten van stikstofdepositie te verwachten. Datzelfde geldt voor de kwartelkoning als broedvogel van vooral nat, matig voedselrijk grasland en dotterbloemgrasland: de kritische depositiewaarde voor het potentiële broedgebied ligt ruim boven de huidige stikstofdepositie. Zie voor details bijlage 6.

5.1 Habitattypen

Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

<i>Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden</i>	<i>doel leefgebied</i>	<i>doel draagkracht</i>	<i>huidig areaal</i>	<i>huidige trend</i>	<i>huidig perspectief</i>	<i>realisatie</i>
<i>Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.</i>	=	<i>n.v.t.</i>	<i>heel lokaal</i>			< 6/ > 6 jr.
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				
<i>Sneekermeergebied</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				

Doel: Voor de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. geldt een behoudsdoelstelling: behoud van omvang en kwaliteit van het huidige areaal.

Huidige situatie: Het huidige areaal is zeer gering: voor zover bekend is het habitattype alleen lokaal aanwezig in It Sãn. Aangezien vlakdekkende inventarisatiegegevens ontbreken, is het mogelijk dat het habitattype elders nog (zeer lokaal) voorkomt. In het verleden kwam dit habitattype op veel grotere schaal voor. Sinds de jaren zeventig is de trend negatief geweest als gevolg van verslechtering van de waterkwaliteit. De laatste jaren is de waterkwaliteit wat betreft gehalten aan voedingsstoffen verbeterd, waardoor de omstandigheden minder ongunstig zijn geworden. Tot uitbreiding van waterplanten heeft dat echter nog niet geleid en het is maar de vraag of door de huidige ontwikkelingen in waterkwaliteit waterplanten zich daadwerkelijk kunnen handhaven en/of uitbreiden.

Knelpunten en kansen: Waterplanten ontbreken nu nagenoeg geheel: de matige waterkwaliteit is hiervan de belangrijkste oorzaak. De sleutelfactor hierbij is het doorzicht. In de huidige situatie is het doorzicht onvoldoende voor de ontwikkeling van waterplanten, wat samenhangt met de voedselrijkdom van het water (vooral fosfaat) en de opwerveling van bodemslib. Stikstof speelt hierbij in de meren een minder belangrijke rol: de kritische depositiewaarden voor dit habitattype worden niet overschreden. Ammoniak-uitstoot vanuit de landbouw en NOx vanuit andere bronnen vormen in dit gebied met de huidige depositie dan ook geen knelpunt.

Bij een hoge voedselrijkdom treedt algengroei op waardoor het doorzicht vermindert. Een oorzaak van de hoge voedselrijkdom is de aanvoer van voedselrijk en fosfaatrijk water met op de boezem uitgeslagen polderwater en met de effluënten van rioolwaterzuiveringen. Daarnaast komen voedingsstoffen vrij die in de loop van de jaren zijn opgeslagen in het bodemslib. Hierbij speelt het sulfaatgehalte van het aangevoerde water een rol (hoge sulfaatgehalten leiden tot het vrijkomen van die opgeslagen voedingsstoffen = interne eutrofiëring), maar ook de visstand. Door de hoge voedselrijkdom is een vispopulatie ontstaan met veel brasems, die hun voedsel zoeken in de onderwaterbodem. Deze bodemwoelers veroorzaken slibopwerveling, waardoor het doorzicht afneemt en extra voedingsstoffen uit het slib vrijkomen. Slibopwerveling vindt ook plaats door windwerking, waardoor waterturbulentie optreedt, en door vaarbewegingen. Andersom is het zo, dat wanneer eenmaal waterplanten aanwezig zijn het water rustiger wordt (minder turbulentie en opwerveling), voedingsstoffen worden opgenomen door de planten en het visbestand verschuift van bodemwoelers naar plantenminnende soorten.

Vanuit de Kaderrichtlijn Water zijn in en rond het Natura 2000-gebied de volgende maatregelen gepland om de waterkwaliteit in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. verder te verbeteren (Wetterskip Fryslân 2009):

- Aanleg van natuurvriendelijke oevers - Dit zijn brede zones waar moerasplanten en watervegetaties tot ontwikkeling kunnen komen, die voedingsstoffen en slib uit het oppervlaktewater zuiveren.
- Aanleg van inundatiezones - Bij periodieke overstroming van laag gelegen terreindelen blijft veel slib en daarmee ook veel voedingsstoffen achter.

- Vergroting van de waterbergingscapaciteit in winterpolders - Door vergroting van de waterbergingscapaciteit in combinatie met de aanleg van natuurvriendelijke oevers vindt enige zuivering plaats van het - op de boezem uit te slaan - polderwater.
- Een pilot met visstandbeheer - Door brasem weg te vangen vermindert de slibopwerveling. Doordat er minder slib en minder voedingsstoffen in het water terecht komen kan het doorzicht verbeteren. Deze maatregel, ook wel actief biologisch beheer genoemd, wordt eerst op beperkte schaal uitgevoerd (pilot) om de effecten te bepalen en om na gaan of de maatregel breder toepasbaar is. Het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie voert overleg met betrokken partijen over of en zo ja onder welke voorwaarden actief biologisch beheer kan plaatsvinden. Daarbij wordt aandacht geschonken aan de nutriëntencondities in het water, de inrichting van het watersysteem en de hoeveelheden en soortensamenstelling van de gevangen vis. De voorwaarden voor actief biologisch beheer zullen erop gericht zijn dat niet onnodig vis wordt verwijderd. Ten aanzien van beheersvisserij zal er een integrale afweging gemaakt dienen te worden in de Vistandbeheercommissies. Hierdoor zal er geen beheersvisserij plaatsvinden met louter het doel helder water te verkrijgen. Afspraken hierover zullen worden vastgelegd in het visplan (bron: Provincie Fryslân).

De afgelopen decennia is de waterkwaliteit in de boezem verbeterd. De voedselrijkdom is gedaald: het fosfaatgehalte is inmiddels gezakt tot circa 0,05 - 0,08 mg/l. De verwachting is dat de voedselrijkdom (het fosfaatgehalte) de komende jaren verder licht zal dalen (Witteveen + Bos 2006). In beginsel zouden waterplanten dan een geschikt habitat moeten hebben. Het is echter bekend dat het omslagpunt waarbij waterplanten kunnen terugkeren bij een veel betere waterkwaliteit ligt dan waarbij waterplanten verdwijnen (dit wordt het hysteresis-effect genoemd; o.a. Scheffer *et al.* 1993). In De Fluezen is momenteel naar verwachting sprake van een 'wankel evenwicht', waarbij de duurzame instandhouding niet is gegarandeerd. Dit heeft waarschijnlijk vooral te maken met het te geringe doorzicht, waarbij slibopwerveling door wind, golven, varen een belangrijke rol spelen (naast natuurlijk bodemwoelende vissen).

Plekken waar dit habitatype zich zou kunnen handhaven of ontwikkelen zijn vooral ondiepe oeverzones en ondiepe beschutte wateren, met weinig slib (zandige bodem), waar de invloed van wind en golven beperkt is en waar in het groeiseizoen (voorjaar en zomer) niet of nauwelijks vaarbewegingen voorkomen. Op dit moment voldoet It Sân aan deze voorwaarden: ondiep, zandige bodem (de naam zegt het al), beschermd liggend in een inham aan de westoever van De Fluezen, grotendeels afgeschermd van het open water door een landtong en een eiland, en vanwege de geringe diepte zijn er nauwelijks vaarbewegingen. Toch is het maar de vraag of dit voldoende is voor een duurzame instandhouding van dit habitatype.

Er is een goede mogelijkheid om de situatie voor waterplanten in It Sân sterk te verbeteren. Verderop in dit hoofdstuk wordt ingegaan op de kansen voor de realisatie van de kernopgaven voor het beheerplan. Een belangrijke kans daarvoor wordt gevormd door het instellen van (tijdelijk) flexibel peilbeheer in It Sân voor de ontwikkeling van een brede rietzone. Een dergelijke maatregel werkt ook positief voor de waterplantenbegroeiing.

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoel: Wetterskip Fryslân is reeds begonnen met de uitvoering van de KRW-maatregelen. Die uitvoering zal zich uitstrekken tot voorbij de eerste beheerplanperiode. De snelheid waarmee waterplanten reageren op deze maatregelen is niet goed in te schatten.

Ruigten en zomen

<i>Ruigten en zomen</i>	<i>doel leefgebied</i>	<i>doel draagkracht</i>	<i> huidig areaal</i>	<i> huidige trend</i>	<i> huidige perspectief</i>	<i> realisatie</i>
<i>Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.</i>	=	<i>n.v.t.</i>	11,5 ha			< 6 jaar
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				
<i>Sneekermeergebied</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				

Doel: Voor de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. geldt een behoudsdoelstelling: behoud van omvang en kwaliteit van huidig areaal.

Huidige situatie: Het huidige areaal is circa 11,5 hectare en heeft een matige kwaliteit. Het habitatype komt vooral voor op de oevers van en lage delen langs De Fluessen. Omdat er van dit habitatype maar in beperkte mate inventarisatiegegevens zijn, is er geen trend in areaalgrootte bekend. Vermoedelijk is het areaal de laatste jaren redelijk stabiel. Door uitvoering van de geplande KRW-maatregelen is het de verwachting dat het habitatype in stand kan blijven of zich lokaal kan ontwikkelen. Het perspectief voor het habitatype Ruigten en zomen wordt daarom als gunstig gezien.

Knelpunten en kansen: Het habitatype ruigten en zomen komt voor op natte tot zeer natte en voedselrijke plekken. In het verleden kwamen deze omstandigheden veelvuldig voor, en daarmee het habitatype, vaak onder invloed van incidentele tot regelmatige overstroming. Nu komt het habitatype op beperktere schaal voor, en dan vooral in smalle zones langs de wateren. Voormalige groeiplaatsen van dit habitatype zijn ongeschikt geworden door verdroging en verzuring. Dit is vooral een gevolg van het stabiele boezempeil, en van ontwatering in de directe omgeving. De benodigde natte tot zeer natte omstandigheden worden nu het best gewaarborgd in de oeverzone van de meren, waar oppervlaktewater indringt en de grondwaterstanden worden gebufferd. In delen die verder van het boezemwater of daarmee in verbinding staande sloten liggen, zakken de zomerstanden te diep weg. Een ander knelpunt wordt gevormd door het ontbreken van maaibeheer. Op gunstige natte plekken op oevers vindt nu vaak geen maaibeheer (meer) plaats waardoor het habitatype verdwijnt. Instellen van een incidenteel en gefaseerd maaibeheer is dan een goede maatregel. Kansen voor behoud en wellicht enige uitbreiding van het habitatype hangen ook samen met de geplande uitvoering van de KRW-maatregelen. Eén van die maatregelen is het aanleggen van natuurvriendelijke oevers, waarin zich naar verwachting smalle zones met het habitatype kunnen ontwikkelen. Het habitatype zal zich mogelijk ook lokaal kunnen ontwikkelen bij het vermoerassen van polders (zie bij noordse woelmuis).

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoel: Om te voldoen aan het instandhoudingsdoel van het habitatype is het belangrijk, dat de huidige peildynamiek op de boezem (door opwaaiing, regenval e.d.) niet verder beperkt wordt. Op gunstige plekken voor het habitatype is een incidenteel maaibeheer van belang (gefaseerd, 1x per 3 à 4 jaar, ook om opslag van bomen tegen te gaan). Verwacht wordt dat een eventuele afname van het huidige areaal door verzuring en verdroging voldoende gecompenseerd zal worden door de positieve ontwikkelingen bij aanleg van natuurvriendelijke oevers (KRW). Daarmee wordt per saldo voldaan aan de behoudsdoelstelling van het habitatype, naar verwachting ook al gedurende de komende beheerplanperiode.

5.2 Habitatsoorten

Meervleermuis

<i>Meervleermuis</i>	<i>doel leefgebied</i>	<i>doel draagkracht</i>	<i>huidig areaal</i>	<i>huidige trend</i>	<i>huidig perspectief</i>	<i>realisatie</i>
<i>Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.</i>	=	=				< 6 jaar
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				
<i>Sneekermeergebied</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				

Doel: Voor de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. geldt een behoudsdoelstelling: om de populatie in stand te houden is behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied nodig.

Huidige situatie: De meervleermuis foerageert binnen de Natura 2000-gebieden; verblijfplaatsen bevinden zich erbuiten, in dorpen in de omgeving. De grootte van de populatie die gebruik maakt van het Natura 2000-gebied is niet bekend. Het huidige leefgebied binnen de Natura 2000-begrenzing lijkt zowel in omvang als kwaliteit te voldoen voor realisering van het instandhoudingsdoel. Er zijn geen aanwijzingen dat de populatie afneemt. Het perspectief voor de meervleermuis is in de huidige situatie daarom als gunstig beoordeeld.

Knelpunten en kansen: Het huidige leefgebied binnen de Natura 2000-begrenzing lijkt zowel in omvang als kwaliteit voldoende om het instandhoudingsdoel te realiseren. De meervleermuis heeft zijn verblijfplaatsen buiten het Natura 2000-gebied en foerageert boven open water, waaronder de wateren in het Natura 2000-gebied. De grote meren en plassen blijken minder belangrijk te zijn als foerageergebied dan waterwegen en kleinere wateren.

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoel: Gezien de gunstige staat van instandhouding en het ontbreken van belangrijke knelpunten binnen het Natura 2000-gebied zijn geen maatregelen nodig. Aandachtspunt is wel, dat verblijfplaatsen intact blijven en migratieroutes niet worden verstoord. Zowel de verblijfplaatsen als de migratieroutes liggen grotendeels buiten het Natura 2000-gebied.

Noordse woelmuis

<i>Noordse woelmuis</i>	<i>doel leefgebied</i>	<i>doel draagkracht</i>	<i>huidig areaal</i>	<i>huidige trend</i>	<i>huidig perspectief</i>	<i>realisatie</i>
<i>Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.</i>	>	>				< 6 / > 6 jr.
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				
<i>Sneekermeergebied</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				

Doel: Voor de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. geldt een uitbreidingsdoel.

Huidige situatie: De populatiegrootte is niet bekend: het is zeer arbeidsintensief om de populatie vast te stellen en bovendien kunnen er sterke jaarlijkse schommelingen optreden. Het is wel duidelijk dat de noordse woelmuis in het Merengebied een beperkte en versnipperde verspreiding kent. De trend is negatief, er is waarschijnlijk geen duurzame populatie aanwezig en de huidige (deel)populaties zijn klein en geïsoleerd. Er is onvoldoende leefgebied voor de noordse woelmuis aanwezig, wat in de basis vooral samenhangt met de beperkte peildynamiek van de boezem. Het perspectief voor de noordse woelmuis is onder de huidige condities ongunstig.

Knelpunten en kansen: Het belangrijkste ecologische knelpunt voor de noordse woelmuis is het ontbreken van voldoende geschikt leefgebied, en dan vooral

voldoende natte ruigten en rietlanden en nat structuurrijk grasland. Dit probleem is vooral ontstaan door de afname in peildynamiek, een gevolg van het instellen van een constant boezempeil in combinatie met de inpoldering van boezemlanden. Hierdoor wordt in het Merengebied op veel plaatsen niet meer voldaan aan de ecologische vereisten voor de noordse woelmuis en staat het voortbestaan van de populatie onder druk. Het herstellen van de natuurlijke peildynamiek is vanuit ecologisch opzicht de meest voor de hand liggende maatregel om de omstandigheden voor de noordse woelmuis te verbeteren. Maatschappelijk is dat vooralsnog geen optie.

Getracht kan worden om geschikt leefgebied voor de noordse woelmuis uit te breiden door het interne beheer van de natuurgebieden voor de soort aan te passen en te optimaliseren. Hiervoor zijn er enkele mogelijkheden. Het kan door extensivering van het maaibeheer (minder frequent maaien) waarbij delen van natte graslanden omgevormd worden naar structuurrijk grasland, natte ruigten en/of rietland. Op plaatsen (vooral oevers) waar nu niet wordt gemaaid kan extensief maaibeheer (gefaseerd, eens in de 3 à 4 jaar maaien) zorgen voor geschikte omstandigheden. Voor de vereiste natte condities in de nog vrij voor de boezem liggende delen is het van belang, dat het huidige peildynamiek van de boezem (door opwaaiing, regenval e.d.) wordt gehandhaafd en niet verder afneemt.

Om voldoende geschikt leefgebied te realiseren (nat, ruig, 's winters overstroomd) zijn naast beheermaatregelen ook inrichtingsmaatregelen nodig. Daarbij gaat het om het mogelijk maken van peilfluctuaties in bestaande moerasdelen en het vermoerassen van graslandpolders door een hoog (dynamisch) waterpeil in te stellen en zo nodig het maaiveld lokaal te verlagen. Daarnaast kunnen eilandjes worden aangelegd en kan de moeraszone rond bestaande eilanden worden uitgebreid. Eilanden die 's winters grotendeels overstroomd zijn ideale leefgebieden voor de noordse woelmuis, vanwege de geïsoleerde ligging. Lokaal kunnen hoge (droge) delen worden verlaagd, om ze zo minder geschikt te maken voor concurrerende muizensoorten.

De maatregelen dienen gericht te zijn op de vorming van leefgebied van voldoende omvang. Om een levensvatbare populatie van de soort te kunnen herbergen (kernleefgebied) is minimaal 7,5 hectare aan geschikte biotoop noodzakelijk. Om uitwisseling mogelijk te maken - en zo een netwerkpopulatie te vormen (die de duurzaamheid sterk vergroot) - mogen leefgebieden maximaal 3 kilometer uit elkaar liggen. Tussen kernleefgebieden moeten kleinere gebieden ('stapsteengebieden') aanwezig zijn van minimaal 0,5 ha groot. De leefgebieden moeten onderling verbonden zijn door zones met geschikt habitat van tenminste enkele meters breed (Witte van den Bosch & Bekker 2009a).

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoel: Het instandhoudingsdoel kan alleen gerealiseerd worden wanneer maatregelen worden uitgevoerd. Er is uitbreiding nodig van nat, structuurrijk grasland en rietmoeras. Omdat herstel van de peildynamiek (in ieder geval op korte termijn) niet aan de orde is, is een geïntegreerd pakket aan maatregelen nodig waarbij in het Merengebied een netwerkpopulatie kan ontstaan (zie boven). Bij deze maatregelen gaat het dan om het vermoerassen van polders (met peildynamiek), het aanpassen van het maairegime in natuurgebieden en oevers, het aanleggen van natuurvriendelijke oevers en van laag liggende, grazige of moerassige eilandjes (geen bos). Omdat de uitvoering van de benodigde inrichtingsmaatregelen de nodige tijd vergt, zal ook het instandhoudingsdoel niet binnen één beheerplanperiode zijn gehaald. Wel kunnen er deze eerste beheerplanperiodes al belangrijke stappen gezet worden in het uitbreiden en onderling verbinden van geschikt biotoop. Ook KRW-maatregelen spelen hierbij een rol.

5.3 Broedvogels

Porseleinhoen

<i>Porseleinhoen (broedvogel)</i>	<i>doel leefgebied</i>	<i>doel draagkracht</i>	<i>huidig areaal</i>	<i>huidige trend</i>	<i>huidig perspectief</i>	<i>realisatie</i>
<i>Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.</i>	>	1				< 6 jaar
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				
<i>Sneekermeergebied</i>	=	2	0-2			< 6 jaar

Doel: Voor de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. en het Sneekermeergebied geldt als doel een geschikt gebied met een draagkracht voor een populatie van respectievelijk minimaal 1 broedpaar en minimaal 2 broedparen.

Huidige situatie: In het Sneekermeergebied wordt momenteel niet voldaan aan het aantal dat genoemd wordt in het instandhoudingsdoel. Er zijn te weinig broedparen (0-2). Dit geldt vermoedelijk ook voor de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. Hier zijn de laatste jaren geen broedgevallen vastgesteld. Waarschijnlijk is er onvoldoende geschikt leefgebied (nat moeras) aanwezig. Zonder aanvullende maatregelen is het perspectief voor het porseleinhoen in het Sneekermeergebied ongunstig. Vermoedelijk geldt dit ook voor de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.

Knelpunten en kansen: Voor het porseleinhoen lijkt er onvoldoende geschikt broedbiotoop te zijn. Het broedbiotoop bestaat uit structuurrijk moeras van minimaal 1-2 hectare met ondiep water, natte ruigten, natte graslanden en een natuurlijke peilfluctuatie. Het moeras dient permanent dan wel periodiek ongeveer 10 tot 35 cm diep water te bevatten met een weelderige vegetatie van biezen, zeggen, lisdodden en andere moerasplanten (hoogte 0,5-1 m). Ook laat in het voorjaar geïnundeerde graslanden (zomerpolders) zijn geschikt als broedbiotoop. Een knelpunt is het ontbreken van voldoende natte situaties in het late voorjaar en zomer (zomerpolders worden vanaf 1 april droog gezet). Kansen voor het porseleinhoen ontstaan bij het vermoerassen van graslandpolders (gepaard gaande met voldoende peildynamiek) en het extensiveren van het maaibeheer in natte graslanden. Het betreft hier maatregelen waarvan ook de noordse woelmuis kan profiteren, hoewel deze soort voor het Sneekermeer niet is aangerwezen als instandhoudingsdoel.

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoel: Het areaal geschikt broedbiotoop kan worden vergroot door het creëren van structuurrijk, nat moeras. Dat kan in beginsel in de komende beheerplanperiode al gerealiseerd worden, maar is afhankelijk van de termijn waarop de vorming van geschikt habitat in gang gezet wordt.

Kwartelkoning

<i>Kwartelkoning (broedvogel)</i>	<i>doel leefgebied</i>	<i>doel draagkracht</i>	<i>huidig areaal</i>	<i>huidige trend</i>	<i>huidig perspectief</i>	<i>realisatie</i>
<i>Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				
<i>Sneekermeergebied</i>	=	2	0-2			< 6 jaar

Doel: Voor het Sneekermeergebied geldt als doel een geschikt gebied met een draagkracht voor een populatie van minimaal 2 broedparen.

Huidige situatie: In Sneekermeergebied wordt momenteel niet (steeds) voldaan aan de aantallen die genoemd zijn in het instandhoudingsdoel. De aantallen broedparen variëren van 0-2. Waarschijnlijk is er niet voldoende geschikt leefgebied (structuurrijk, nat grasland, tot laat in de zomer) aanwezig. Zonder aanvullende maatregelen is het perspectief voor de kwartelkoning ongunstig.

Knelpunten en kansen: Vermoedelijk is er onvoldoende geschikt broedbiotoop aanwezig. Het broedbiotoop kenmerkt zich door een meer dan 20 cm hoge kruidenrijke vegetatie. Meestal wordt die aangetroffen in extensief beheerde kruiden- en bloemrijke hooilanden met een late maaidatum (1 augustus of later). Verbetering van de kwaliteit van het gebied kan worden bereikt door het begrazings- en maaibeheer aan te passen (te extensiveren), waarmee het areaal laat gemaaid structuur- en kruidenrijk grasland wordt verhoogd. In verband met de storingsgevoeligheid van de kwartelkoning dient voorkomen te worden dat de storing door recreanten in het broedseizoen optreedt. Bij de keuze voor de ligging van dergelijke laat gemaaide hooilanden kan daar goed rekening mee worden gehouden.

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoel: De belangrijkste maatregel betreft het aanpassen (verlaten) van de maaidatum in kruidenrijk, nat grasland. Die kan binnen de eerste beheerplanperiode worden genomen, waarmee dan ook voldoende leefgebied is gecreëerd.

Kemphaan

<i>Kemphaan (broedvogel)</i>	<i>doel leefgebied</i>	<i>doel draagkracht</i>	<i>huidig areaal</i>	<i>huidige trend</i>	<i>huidig perspectief</i>	<i>realisatie</i>
<i>Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				
<i>Sneekermeergebied</i>	<i>></i>	<i>>20</i>	0			<i>< 6 jaar</i>

Doel: Voor het Sneekermeergebied geldt een uitbreidingsdoel: een geschikt gebied met een draagkracht voor een populatie van minimaal 20 broedparen.

Huidige situatie: Tot begin jaren negentig (1993/1994) bevond zich in het Sneekermeergebied een populatie van ca. 30 paren. In de jaren erna is deze populatie geheel verdwenen, overeenkomstig de landelijke trend. Gezien de landelijke en ook West-Europese negatieve trend in broedvogels ligt het voor de hand om de belangrijkste oorzaak van de afname van de soort niet binnen het Natura 2000-gebied te zoeken. Het perspectief voor de kemphaan is ongunstig.

Knelpunten en kansen: Broedparen van de kemphaan komen momenteel niet meer voor en zijn op korte termijn ook niet te verwachten, althans niet in de hier beoogde aantallen. Het instandhoudingsdoel vraagt overigens om een geschikt leefgebied voor 20 broedparen. Dat is hier met enige kleine aanpassingen in het beheer goed te realiseren. Een knelpunt vormt een tekort aan broedbiotoop in vooral de zomerpolders, dat bestaat uit vochtige, schrale hooilanden die pas na 1 juli of liever nog 15 juli worden gemaaid. Voordat graslanden in november geïnundeerd worden, dienen ze gemaaid te zijn, zodat in het voorjaar geen overjarige grasruigten aanwezig zijn. Begrazing dient bij voorkeur beperkt te blijven (niet of heel licht). Onder andere de hierboven genoemde maatregelen voor de kwartelkoning voldoen ook voor de kemphaan.

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoel: Door enige aanpassingen in het beheer (vooral aanpassing van de maaidatum) kan voldoende geschikt broedbiotoop gerealiseerd worden. Dat dat ook daadwerkelijk leidt tot het gewenste aantal broedparen van de kemphaan is momenteel op z'n best twijfelachtig.

Rietzanger

Rietzanger (broedvogel)	doel leefgebied	doel draagkracht	huidig areaal	huidige trend	huidig perspectief	realisatie
Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	n.v.t.	n.v.t.				
Witte en Zwarte Brekken	n.v.t.	n.v.t.				
Sneekermeergebied	=	min. 370	>370			< 6 jaar

Doel: Voor het Sneekermeergebied geldt een behoudsdoel: een geschikt gebied met een draagkracht voor een populatie van minimaal 370 broedparen.

Huidige situatie: In het Sneekermeergebied bezet de soort in principe alle droge tot vochtige rietruigtezones langs oevers, opvaarten, petgaten en in rietlanden. Hoewel gebiedsdekkende tellingen ontbreken, kan gesteld worden dat er meer broedparen aanwezig zijn dan het aantal dat genoemd wordt in het instandhoudingsdoel. De trend in de laatste jaren is positief. Het perspectief voor de rietzanger is daarom gunstig.

Knelpunten en kansen: Er zijn momenteel geen knelpunten voor de rietzanger. Aandachtspunt is dat bestaande rietlanden en ruigten in stand worden gehouden en dat verstoring of vernieling daarvan achterwege blijft..

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoel: Het instandhoudingsdoel staat momenteel niet onder druk. Wel is behoud van de rietlanden, rietzomen en ruigten langs oevers van belang.

5.4 Niet-broedvogels

Ganzen: kleine rietgans, kolgans en brandgans

	doel leefgebied	doel draagkracht	huidige populatie	huidige trend	huidig perspectief	realisatie
Kleine rietgans						
Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	=	20.500	>20.500		*	< 6 jaar
Witte en Zwarte Brekken	=	7.700	5.800			< 6 jaar
Sneekermeergebied	=	580	400?			< 6 jaar
Kolgans						
Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	=	6.700			*	< 6 jaar
Witte en Zwarte Brekken	=	9.700	12.000		*	< 6 jaar
Sneekermeergebied (foerageerfunctie)	=	1.400	417?			< 6 jaar
Sneekermeergebied (slaapplaats)	=	91.800	90.000			< 6 jaar
Brandgans						
Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	=	39.300				< 6 jaar
Witte en Zwarte Brekken	=	6.200	7.500		*	< 6 jaar
Sneekermeergebied (foerageer-functie)	=	740	2.500		*	< 6 jaar
Sneekermeergebied (slaapplaats)	=	60.300	61.000		*	< 6 jaar

* = mits voldoende onverstoord foerageer- of rustgebied beschikbaar is.

Doel: Voor zowel de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o., de Witte en Zwarte Brekken als het Sneekermeergebied geldt voor de drie ganzensoorten een behoudsdoel. Er dient geschikt gebied aanwezig te zijn en te blijven voor de in de tabel genoemde aantallen. Voor het Sneekermeergebied wordt daarbij voor kolgans en brandgans een onderscheid gemaakt tussen de foerageerfunctie binnen het Natura 2000-gebied en de slaapplaatsfunctie.

Huidige situatie: Met de huidige aantallen ganzen in de drie Natura 2000-gebieden wordt momenteel voor de meeste soorten voldaan aan de instandhoudingsdoelen. De huidige staat van instandhouding voor de meeste ganzen kan dan ook als gunstig worden beoordeeld. Voorwaarde is, dat voldoende onverstoord foerageer- en rustgebied aanwezig blijft. Voor de kleine rietgans in Witte en Zwarte Brekken is de staat van instandhouding echter ongunstig. Het aantal ganzen is hier de laatste jaren gedaald en ligt nu duidelijk onder het doel.

Datzelfde lijkt het geval te zijn met binnen het Natura 2000-gebied Sneekermeer-gebied foeragerende kolganzen (op basis van tellingen in één seizoen, 2005/06). Omdat daar bij de brandgans geen sprake van is en de soorten vaak in gemengde groepen voorkomen, is het maar de vraag of dit de situatie voor de kolgans goed weergeeft. Daar komt bij, dat de aantallen van het instandhoudingsdoel binnen het Natura 2000-gebied slechts een fractie vormen van die op de slaappleaats. Verreweg de meeste ganzen foerageren in de omgeving van het Natura 2000-gebied. Dat is ook logisch, want de meeste graslanden binnen het gebied staan in de winter onder water. Vooral nog wordt er in dit beheerplan van uitgegaan, dat voor de kolgans - net als voor de brandgans - nog voldoende geschikt foerageergebied binnen het Natura 2000-gebied aanwezig is en dat de lage aantallen bij de tellingen in 2005/06 geen representatief beeld schetsen van de huidige situatie.

Knelpunten en kansen: In Witte en Zwarte Brekken en Aldegeaster Brekken liggen verreweg de belangrijkste slaappleaatsen van de kleine rietgans in Nederland. Circa half september komen de eerste kleine rietganzen in het gebied aan, waarna de aantallen snel toenemen tot een maximum in eind oktober - begin november (Kuijper & Klaver 2006). Op dat moment kan de gehele Spitsbergen-populatie in Zuidwest-Fryslân aanwezig zijn. Na begin november worden de aantallen over het algemeen lager door wegtrek naar de Vlaamse pleisterplaatsen. Voor de vroeg aankomende kleine rietganzen zijn er weinig geschikte slaappleaatsen aanwezig (voor de andere ganzensoorten speelt dat niet, want die komen veel later aan). De zomerpolders worden namelijk 'pas' rond 1 november onder water gezet en het open boezemwater wordt nog gebruikt voor de waterrecreatie. Een oplossing hiervoor is het vanaf 1 oktober onder water zetten van enkele zomerpolders en op een enkele locatie mogelijk ook al in september. Omdat dat laatste de beheerbaarheid sterk onder druk zal zetten (i.v.m. beweiden of maaien), is het de moeite waard om te onderzoeken of tijdelijke najaarsinundatie een optie kan zijn.

Voor de kleine rietgans in de Witte en Zwarte Brekken wordt het instandhoudingsdoel in de huidige situatie niet gehaald. In het recente verleden kwamen aantallen ganzen voor waarmee dat wel (ruimschoots) het geval was. De slaappleaatsfunctie van het gebied is sindsdien niet verslechterd; zowel het areaal als de kwaliteit is gelijk gebleven. Het knelpunt voor realisering van de instandhoudingsdoelen voor de kleine rietgans betreft hier niet de slaappleaats, maar het foerageergebied in de omgeving (buiten het Natura 2000-gebied; zie ook hieronder). Dit knelpunt hangt samen met de herziening in 2005 van het landelijke opvangbeleid ten aanzien van winterganzen. Direct aansluitend aan de rustgebieden is weinig ganzenfoerageergebied beschikbaar. De ganzen zijn daardoor aangewezen op foerageergebieden die op grotere afstand liggen en worden in de tussenliggende graslanden verjaagd. Als gevolg van die verjaging mijden de ganzen de slaappleaatsen in de Witte en Zwarte Brekken (Kleefstra 2010).

Brandgans

Bij het bespreken van knelpunten en kansen voor de hier bedoelde drie ganzensoorten is het belangrijk om daar het huidige beleid van begrensde ganzenopvanggebieden bij te betrekken. Uit gegevens van Knecht *et al.* (2009) en op basis van Bos *et al.* (2008) blijkt, dat de oppervlakte begrensde ganzenopvanggebieden in en rond Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. ruim voldoende is voor de aantallen ganzen (en smient, die ook vnl. gras eet) uit de instandhoudingsdoelen. Voor de andere Natura 2000-gebieden is de draagkracht van het ganzenopvanggebied onvoldoende (zie bijlage 4 van dit beheerplan voor de draagkrachtberekeningen). Uit de draagkrachtberekeningen komt verder naar voren dat er binnen een straal van 5 km van de Natura 2000-gebieden wel voldoende oppervlakte grasland aanwezig is voor de dieren om te foerageren.

Er is nu dus sprake van de volgende situatie:

- Kolgans en brandgans vertonen landelijk een stijgende lijn (SOVON & CBS 2005); van de kleine rietgans, die tot voor kort ook in aantallen toenam, lijkt de populatie zich nu te stabiliseren (Kuijper & Klaver 2006).
- Er is in alle drie de Natura 2000-gebieden op zich voldoende geschikt foerageergebied aanwezig, maar er is in twee van de drie gebieden niet voldoende begrensd ganzenopvanggebied. Momenteel leidt dat alleen voor de kleine rietgans in het gebied Witte en Zwarte Brekken tot een knelpunt wat betreft de instandhoudingsdoelen.
- Inmiddels is deze situatie veranderd door het 'document over de uitvoering ganzenbeleid' tussen IPO/provincies en de Ganzen 7. In de hoofdstukken 6 en 7 van dit beheerplan wordt daar nader op ingegaan.

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoelen: Maatregelen met betrekking tot de zomerpolders zijn in beginsel in de komende beheerplanperiode te realiseren. Door één of enkele (onverstoorde) zomerpolders vroeg onder water te zetten kunnen voor de kleine rietgans voldoende slaapplekken in het vroege najaar beschikbaar.

baar komen. De mogelijke consequenties van het ganzenopvangbeleid zullen landelijk en in overleg met het Ministerie van EZ ingebracht moeten worden. Het beste is om daar jacht en schadebestrijding ook bij te betrekken, omdat daar een belangrijke overlap in zit met de ganzenverjaging. Inmiddels is daarin een grote stap gezet met het bovengenoemde document dat nu verder moet worden uitgewerkt.

Smient

<i>Smient (niet-broedvogel)</i>	<i>doel leefgebied</i>	<i>doel draagkracht</i>	<i>huidig areaal</i>	<i>huidige trend</i>	<i>huidig perspectief</i>	<i>realisatie</i>
<i>Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.</i>	=	2.700	2.500			< 6 jaar
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	=	1.100	1.500		*	< 6 jaar
<i>Sneekermeergebied</i>	=	5.900	<5.000			< 6 jaar

* = mits voldoende onverstoord foerageer- of rustgebied beschikbaar is.

Doel: Voor de smient geldt een behoudsdoelstelling. Voor de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o., Witte en Zwarte Brekken en het Sneekermeergebied worden als seizoensgemiddelde respectievelijk 2.700, 1.100 en 5.900 exemplaren genoemd.

Huidige situatie: In de Witte en Zwarte Brekken wordt momenteel voldaan aan de aantallen die genoemd worden in het instandhoudingsdoel. In de beide andere gebieden is dat niet het geval. De smienten verblijven overdag voornamelijk op de grotere boezemwateren om er te rusten. Vermoedelijk is er te weinig onverstoord rustgebied aanwezig, en dan vooral in voor- en naseizoen (de soort is aanwezig vanaf half september t/m maart). Zonder aanvullende maatregelen is het perspectief voor de smient ongunstig.

Knelpunten en kansen: Verstoring van de rustgebieden vormt mogelijk een knelpunt voor de smient. De smient rust vooral op de grotere meren en plassen, en doet dat overdag. Uit recent onderzoek is gebleken dat de afgelopen decennia de vaarrecreatie in de zomer niet is toegenomen, maar dat er in het voorseizoen en vooral in het naseizoen sprake is van een stijging (Wymenga *et al.* 2008). Die stijging speelt vooral in de maanden september en oktober. Dit betekent dat het gebied in deze periode drukker is geworden qua vaarbewegingen en daardoor minder geschikt is geworden voor de desbetreffende soorten watervogels. De komende jaren wordt er een verdere toename van de waterrecreatie verwacht in voor- en naseizoen (Wymenga *et al.* 2008). Hiermee komen de rustgebieden op het open water verder onder druk te staan.

Daarnaast kan de smient, net als alle andere soorten watervogels, verstoord worden door jacht en schadebestrijding in en rondom de Natura 2000-gebieden. Zoals al bij de ganzen aangegeven, ligt het voor de hand om dit punt samen met het ganzenbeleid ten aanzien van opvanggebieden en instandhoudingsdoelen eerst grondig te bespreken met het Ministerie van EZ. Binnen het Natura 2000-gebied kan lokaal sprake zijn van mogelijke verstoring door andere vormen van schadebestrijding (o.a. muskusratten). In die gevallen kan overleg gevoerd worden om te bekijken hoe de schadebestrijding gecombineerd kan worden met de eisen van de smient. Deze opmerking geldt ook voor de andere watervogels in dit beheerplan.

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoel: Om het instandhoudingsdoel voor de smient te realiseren is het belangrijk om verstoring van de rustgebieden zoveel mogelijk tegen te gaan. Dit kan worden bereikt door (vaar)activiteiten in de belangrijkste rustgebieden in de periode waarin de soort aanwezig is te vermijden en door jacht en schadebestrijding waar nodig lokaal aan te passen. In beginsel is een en ander in de komende beheerplanperiode te realiseren.

Krakeend

	doel leefgebied	doel draagkracht	huidige populatie	huidige trend	huidig perspectief	realisatie
Krakeend (niet broedvogel)						
<i>Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.</i>	n.v.t.	n.v.t.				
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	=	70	75		*	< 6/ >6 jr
<i>Sneekermeergebied</i>	=	580	400?		*	< 6/ >6 jr
Wintertaling (niet broedvogel)						
<i>Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.</i>	n.v.t.	n.v.t.				
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	=	340	500		*	< 6/ >6 jr
<i>Sneekermeergebied</i>	=	890	1.538		*	< 6/ >6 jr
Wilde eend (niet broedvogel)						
<i>Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.</i>	n.v.t.	n.v.t.				
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	n.v.t.	n.v.t.				< 6/ >6 jr
<i>Sneekermeergebied</i>	=	1.500	950			< 6/ >6 jr
Slobeend (niet broedvogel)						
<i>Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.</i>	n.v.t.	n.v.t.				
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	=	100	50-100			< 6/ >6 jr
<i>Sneekermeergebied</i>	=	150	167		*	< 6/ >6 jr

* = mits voldoende onverstoord foerageer- of rustgebied beschikbaar is.

Doel: Voor de grondeleenden krakeend, wintertaling, wilde eend en slobeend geldt een behoudsdoelstelling.

Huidige situatie: Momenteel wordt voor krakeend en wintertaling voldaan aan de aantallen die genoemd worden als instandhoudingsdoel. Hoewel de aantalsontwikkeling gedurende de afgelopen periode niet goed bekend is, lijkt er voldoende geschikt leefgebied voor deze beide soorten aanwezig te zijn. Voor de wilde eend (Sneekermeergebied) en de slobeend (Witte en Zwarte Brekken) is sprake van een dalende trend en zijn de aantallen nu lager dan het instandhoudingsdoel. In beide gevallen is de reden daarvoor niet duidelijk. Wellicht is in delen van het jaar te weinig rustgebied beschikbaar.

Knelpunten en kansen: De grondeleenden foerageren en rusten op geïnundeerde zomerpolders, in ondiepe en beschutte wateren, en in luwe gedeelten van de grote-re boezemwateren. Al deze soorten zijn erg gevoelig voor verstoring in de ruiperiode na het broedseizoen (eind juni-augustus) en al in september zijn grotere aantallen aanwezig. Ook in april zijn deze soorten nog aanwezig. Er is dus sprake van een duidelijke overlap met het recreatieseizoen (vooral september/oktober en april, en daarnaast de ruiperiode in de nazomer). Zie voor details ook bijlage 3.

Er is daardoor in elk geval voor de wilde eend en de slobeend mogelijk een knelpunt door verstoring. Of voor het al dan niet halen van de instandhoudingsdoelen het ontbreken van rustige ruigebieden in de nazomer een rol speelt is niet duidelijk, omdat die situatie al veel langer in Merengebied voorkomt. Wel is duidelijk, dat door de eerder genoemde verbreding van het recreatieseizoen een kans op verstoring groter wordt en dan ook kan gaan gelden voor krakeend en wintertaling. Om de instandhoudingsdoelen nu en op termijn te realiseren is het belangrijk om verstoring van de rustgebieden zoveel mogelijk tegen te gaan. Verder zijn er goede mogelijkheden om extra foerageer- en rustgebied te creëren door uitbreiding van het areaal zomerpolders (ook genoemd als maatregel om de waterkwaliteit te verbeteren: uitbreiding van inundatiezones), uitbreiding van het areaal aan moerassige delen (o.a. ook genoemd bij de noordse woelmuis; in dit geval natuurlijk met stukken open water voor de eenden) en plaatselijk eerder inunderen van enkele zomerpolders (ook genoemd bij de kleine rietgans).

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoelen: De maatregelen kunnen de komende beheerplanperiode al wel voor een deel gerealiseerd worden. Dit kan worden bereikt door (vaar)activiteiten in de belangrijkste rustgebieden in de periode waarin de soort aanwezig is te vermijden (zie bijlage 3 voor nadere uitleg) en door jacht en schadebestrijding waar nodig lokaal aan te passen. Omdat de verdere uitvoering van de benodigde inrichtingsmaatregelen de nodige tijd vergt, wordt verwacht dat de andere hier genoemde zaken deels pas in de volgende beheerplanperiode gerealiseerd kunnen worden. Wel kunnen er daarvoor in de eerste beheerplanperiode al belangrijke stappen gezet worden.

Kuifeend

<i>Kuifeend (niet-broedvogel)</i>	<i>doel leefgebied</i>	<i>doel draagkracht</i>	<i>huidig areaal</i>	<i>huidige trend</i>	<i>huidig perspectief</i>	<i>realisatie</i>
<i>Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.</i>	=	2.400	2.500			< 6 jaar
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				
<i>Sneekermeergebied</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				

Doel: Voor de kuifeend in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. geldt een behoudsdoelstelling; daarbij gaat het om geschikt leefgebied voor tenminste 2.400 exemplaren (seizoensgemiddelde).

Huidige situatie: Momenteel wordt in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. niet voldaan aan de aantallen die genoemd worden in het instandhoudingsdoel. De kuifeenden verblijven hier op alle open, grotere en kleinere boezemwateren. De oorzaak van de relatief lage aantallen ten opzichte van het instandhoudingsdoel is niet duidelijk. Mogelijk speelt ook hier verstoring een rol: de kuifeend is een erg storingsgevoelige soort, die overdag op het open water rust en 's nachts voedsel zoekt. Zonder aanvullende maatregelen lijkt het toekomstperspectief voor de kuifeend hier ongunstig te zijn.

Knelpunten en kansen: De kuifeend heeft dus vooral te maken met een mogelijke verstoring overdag op het open water waar de vogels dan rusten. Om de instandhoudingsdoelen op termijn te realiseren is het belangrijk om verstoring van de rustgebieden zoveel mogelijk tegen te gaan.

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoel: Net als voor de andere eendensoorten is het voor de kuifeend belangrijk om (vaar)activiteiten in de belangrijkste rustgebieden in de periode waarin de soort aanwezig is te vermijden en jacht en schadebestrijding waar nodig lokaal aan te passen. In beginsel is een en ander in de komende beheerplanperiode te realiseren.

Nonnetje

<i>Nonnetjes (niet-broedvogel)</i>	<i>doel leefgebied</i>	<i>doel draagkracht</i>	<i>huidig areaal</i>	<i>huidige trend</i>	<i>huidig perspectief</i>	<i>realisatie</i>
<i>Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.</i>	=	50	40			?
<i>Witte en Zwarte Brekken</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				
<i>Sneekermeergebied</i>	<i>n.v.t.</i>	<i>n.v.t.</i>				

Doel: Voor het nonnetje in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. geldt een behoudsdoelstelling. Het gaat daarbij om geschikt leefgebied voor een seizoensgemiddelde van tenminste 50 exemplaren.

Huidige situatie: Momenteel wordt in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. niet voldaan aan de aantallen die genoemd worden in het instandhoudingsdoel. De nonnetjes verblijven voornamelijk op de grotere en kleinere wateren en niet op geïnundeerde zomerpolders en andere ondiepe wateren. De oorzaak van de afname van de populatie is niet zeker, maar zou (mede) te maken kunnen hebben met omstandigheden elders (noordelijker overwinteren, minder voedsel in het IJsselmeer). Er lijkt hier voldoende geschikt leefgebied voorhanden te zijn, maar gezien de te geringe aantallen wordt het toekomstperspectief als ongunstig ingeschat.

Knelpunten en kansen: Het nonnetje is een schuwe vogel die gebruik maakt van diepe, visrijke en heldere, beschutte wateren en die vooral aanwezig is in de periode november - maart. De afname van de populatie zou mede te maken kunnen hebben met een toename van verstoring van de rustgebieden door activiteiten op het water. Aangezien er nauwelijks overlap is tussen de periode waarin de vogels aanwezig zijn en die waarin de (vaar)activiteiten plaatsvinden ligt dat echter niet voor de hand en zijn daarvoor geen maatregelen nodig. Er zijn geen aanwijzingen dat het aanbod van voedsel (vis) recent is afgenomen of dat de visvangst beperkt wordt door een recent verslechterd doorzicht. Specifieke kansen voor maatregelen ten behoeve van het nonnetje zijn daarom nu niet aan te geven.

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoel: Op grond van de bovengenoemde argumenten is momenteel niet aan te geven of het instandhoudingsdoel op termijn gerealiseerd kan worden en welke maatregelen daar dan voor nodig zijn.

Meerkoet

Meerkoet (niet-broedvogel)	doel leefgebied	doel draagkracht	huidig areaal	huidige trend	huidige perspectief	realisatie
Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	n.v.t.	n.v.t.				
Witte en Zwarte Brekken	n.v.t.	n.v.t.				
Sneekermeergebied	=	1.700	1.000			< 6 jaar

Doel: Voor de meerkoet geldt een behoudsdoelstelling. Het gaat daarbij om een geschikt leefgebied voor een seizoensgemiddelde van tenminste 1.700 exemplaren.

Huidige situatie: Momenteel wordt in het Sneekermeergebied niet voldaan aan de aantallen die genoemd worden in het instandhoudingsdoel. De meerkoeten verblijven voornamelijk op de grotere wateren en in mindere mate op geïnundeerde zomerpolders en ondiepe kleine wateren. De populatie is afgenomen, maar de oorzaak van die afname is niet duidelijk. Die zou, net als genoemd bij de andere watervogels, kunnen liggen in een toename van de verstoring door activiteiten op het water, maar wellicht spelen ook externe factoren een rol.

Knelpunten en kansen: De analyse van knelpunten en kansen komt voor de meerkoet sterk overeen met die van de voorgaande groepen watervogels. Een goede kans om iets voor de soort te doen is het zoveel mogelijk tegengaan van verstoring van de rustgebieden op het open water.

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoel: Net als voor de eerder genoemde eenden is het voor de meerkoet belangrijk om (vaar)activiteiten in de belangrijkste rustgebieden in de periode waarin de soort aanwezig is te vermijden en jacht en

schadebestrijding waar nodig lokaal aan te passen. In beginsel is een en ander in de komende beheerplanperiode te realiseren.

Steltlopers: goudplevier, Kievit, kemphaan, grutto, wulp

Steltlopers	doel leefgebied	doel draagkracht	huidige populatie	huidige trend	huidig perspectief	realisatie
Goudplevier						
Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	n.v.t.	n.v.t.				
Witte en Zwarte Brekken	n.v.t.	n.v.t.				
Sneekermeergebied	=	520	471			< 6 jaar
Kievit						
Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	n.v.t.	n.v.t.				
Witte en Zwarte Brekken	n.v.t.	n.v.t.				
Sneekermeergebied	=	3.500	2.914			< 6 jaar
Kemphaan						
Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	=	2.300	600			< 6 jaar
Witte en Zwarte Brekken	=	6.300				< 6 jaar
Sneekermeergebied (foerageerfunctie)	=	960	73			< 6 jaar
Sneekermeergebied (slaapplaats)	=	5.200				< 6 jaar
Grutto						
Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	n.v.t.	n.v.t.				
Witte en Zwarte Brekken	=	940	600			< 6 jaar
Sneekermeergebied (foerageerfunctie)	=	110	352			< 6 jaar
Sneekermeergebied (slaapplaats)	=	970				
Wulp						
Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	=	?				< 6 jaar
Witte en Zwarte Brekken	n.v.t.	n.v.t.				
Sneekermeergebied	=	1.000				< 6 jaar

Doel: Voor de steltlopers in de verschillende Natura 2000-gebieden geldt een behoudsdoelstelling. Daarbij gaat het om een geschikte pleisterplaats voor de in bovenstaande tabel aangegeven aantallen. Voor de wulp in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. is geen doelaantal geformuleerd. Voor de kemphaan en de grutto in het Sneekermeergebied zijn doelen voor de foerageer- en slaapplaatsfunctie apart aangegeven.

Huidige situatie: In de meeste gevallen worden de beoogde aantallen in de huidige situatie niet gerealiseerd of ontbreekt daarvoor voldoende informatie. Voor zover voldoende gegevens beschikbaar zijn om een trend in de populatiegrootte vast te kunnen stellen is deze negatief.

Knelpunten en kansen: Dit is een bijzonder lastige groep van watervogels. De negatieve perspectieven voor de kemphaan hebben waarschijnlijk veel te maken met ontwikkelingen buiten de Natura 2000-gebieden en specifieke maatregelen daarvoor zijn in het kader van dit beheerplan niet te nemen. Ook voor de grutto geldt dat: bij die soort speelt bij de aantallen de dalende broedpopulatie in Fryslân mee. Het foerageergebied van de meeste steltlopers ligt grotendeels buiten de Natura 2000-gebieden, waar de soorten een voorkeur hebben voor min of meer voedselrijke, vochtige en kruidenrijke, 'oude' graslanden. Die zijn er steeds minder en wellicht is dat mede een verklaring voor de lage aantallen. In het Sneekermeergebied wordt door de steltlopers deels gefoerageerd op graslanden binnen de Natura 2000-begrenzing. De kwaliteit van deze graslanden is de laatste tijd afgenomen door verzuuring van de bodem, verruiging van de vegetatie en verdichting van het landschap. Deze veranderingen, die sterk met elkaar samenhangen, zijn veroorzaakt door de

grote veranderingen in waterbeheer en daarbij horende bodemprocessen en beheerproblematiek (zie paragraaf 3.7).

Kansen om de kwaliteit van het Merengebied voor niet-broedende steltlopers te verbeteren liggen vooral in de slaappleatsen. In vergelijking met enkele decennia geleden zijn die slaappleatsen minder open en meer verruigd (ruige begroeiing, opslag van bomen en struiken). Steltlopers zijn hiervoor gevoelig, omdat dan de kans op predatie groter wordt. Door 'predatiemijding' wordt mogelijk uitgeweken naar andere gebieden. Dit zou mede een rol kunnen spelen bij grote verplaatsingen van steltlopers naar de IJsselmeerkust (Wymenga 2005, Wymenga & Jalving 2005).

Verder is de oppervlakte plas-drasse delen in open, ongestoord gebied van groot belang. In de huidige situatie komen dergelijke stukken plas-dras buiten de wintermaanden weinig voor; vooral in het voorjaar (maart-mei) zijn dergelijke delen belangrijk. Door eerdere inundatie van enkele zomerpolders (1 oktober of eerder, zie bij kleine rietgans en grondeleenden) wordt de oppervlakte slaappleats ook voor steltlopers in die tijd van het jaar flink groter. Datzelfde zou kunnen gelden bij het vermoerassen van enkele polders, mits het terrein open genoeg blijft.

Realisering maatregelen en instandhoudingsdoel: Het zal dus een hele toer zijn om de doelen voor de verschillende steltlopers te realiseren. Wat in elk geval wel kan is het verbeteren van de slaappleatsen in het gebied door bovengenoemde maatregelen. De meeste daarvan kunnen al in de eerste beheerplanperiode worden uitgevoerd.

5.5 **Typische soorten**

Natura 2000-habitattypen zijn niet alleen gedefinieerd in termen van vegetaties, maar ook van typische soorten die daaraan verbonden zijn en die informatie geven over de kwaliteit en de compleetheid van het habitatype. Bij het formuleren van instandhoudingsmaatregelen voor Natura 2000-gebieden moet met die typische soorten rekening worden gehouden: het aantal typische soorten en de verspreiding ervan mag niet achteruitgaan.

In tabel 3.1 in hoofdstuk 3 van dit beheerplan is de lijst met typische soorten behorende bij de hier voorkomende habitattypen opgenomen. Het gaat in alle gevallen om soorten van natte, moerassige omstandigheden. Voor zover deze soorten nu in het gebied voorkomen - en voor zover ze er normaal gesproken voor kunnen komen, gezien de verspreiding in Nederland - zullen ze allemaal profiteren van de in dit hoofdstuk geformuleerde kansen om de geconstateerde knelpunten op te lossen. Dat betekent, dat bij uitvoering van die maatregelen de typische soorten die nu voorkomen naar verwachting minimaal in dezelfde mate zullen blijven voorkomen. Vestiging van nieuwe typische soorten, die nog ontbreken, is slechts op geringe schaal te verwachten. Extra maatregelen zijn voor de typische soorten - als aanvulling op alle hier genoemde mogelijke maatregelen - niet goed te bedenken en zijn ook niet nodig.

5.6 **Kernopgaven**

In hoofdstuk 2 zijn voor het Merengebied de 'kernopgaven' vermeld, die moeten leiden tot een duurzame bescherming van het gebied en tot een duurzame gunstige staat van instandhouding van habitattypen en soorten. Voor het Merengebied gaat het om drie belangrijke zaken:

- Creëren van plas-dras situaties voor diverse watervogels, broedend en niet-broedend, en voor de noordse woelmuis, in alle drie de gebieden
- Creëren van voldoende rui- en rustplaatsen voor de diverse watervogels in alle drie de gebieden (eind juni - augustus)
- Herstel van grote oppervlakten en/of brede zones overjarig riet (inclusief waterriet, d.w.z. niet alleen op of tegen de oever, maar ook in het water staand riet) in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. ten behoeve van de noordse woelmuis (en moerasbroedvogels, waterkwaliteit)

Van deze zaken hebben in dit hoofdstuk plas-dras situaties en rustgebieden voor watervogels ruim aandacht gekregen. Door de voorgestelde maatregelen wordt serieus werk gemaakt van die kernopgaven en door uitvoering ervan in de eerste beheerplanperiode kan dat ook op korte termijn plaatsvinden.

Bij *ruiplaatsen* gaat het om onverstoorde delen open water, waarvan de omvang niet groot hoeft te zijn. Beschutting in de vorm van brede rietkragen en andere moerasplanten is cruciaal, omdat de desbetreffende watervogels in die periode een simultane vleugelrui doormaken en dan niet kunnen vliegen. Daarom is het ook nodig, dat het ruigebied tegelijkertijd een geschikt voedselgebied is. Dergelijke locaties zijn in het hele Merengebied momenteel nauwelijks aan te treffen.

Het is te verwachten dat door vermoerassingsprojecten, zoals die in dit hoofdstuk zijn genoemd voor onder meer de noordse woelmuis, enige ruimte bieden aan groepen ruiende watervogels. De praktijk leert dat dat lang niet altijd situaties zijn die duurzaam geschikt blijven voor watervogels (doordat ze dichtgroeien of juist geen moerasbegroeiing in het water hebben, in de zomer droogvallen e.d.). Goede kansen liggen er in kleine, relatief ondiepe delen van het boezemwater met een smalle toegang, waar vaarrecreanten weinig gebruik van maken. In elk van de drie Natura 2000-gebieden ligt zo'n gebiedje: Gauster Hoppen aan de noordkant van de Snitser Mar, Leienpoel aan de oostkant van de Wite Brekken en It Sân aan de westkant van De Fluezen. Voorwaarde daarbij is, dat een brede rietzone in het water aanwezig is. In de huidige situatie is zo'n zone in deze drie gebiedjes matig ontwikkeld.

Herstel van brede rietzones is evenwel een lastige opgave. Herstel op grotere schaal is waarschijnlijk alleen mogelijk bij een aanzienlijke peildynamiek van het boezemwater. Op kleinere schaal zijn er wél mogelijkheden door vormen van natuurontwikkeling. Brongers & van Belle (2008) geven daarvan een goed overzicht. Kansen om aan deze kernopgave te werken kunnen daarom het best op kleine schaal worden opgepakt. Het tijdelijk toepassen van flexibel peilbeheer (bijvoorbeeld enkele jaren) lijkt daarbij een goede optie te zijn.

Samenvattend

- 1 In dit hoofdstuk wordt aangegeven of en in welke mate er mogelijkheden liggen voor behoud, kwaliteitsverbetering en/of uitbreiding van de Natura 2000-waarden in het Merengebied, zowel op de langere termijn als voor de termijn van dit beheerplan (6 jaar). Na de toetsing van het bestaande gebruik in hoofdstuk 6 zal vaststelling van de locaties en de uiteindelijke kwantificering van de doelen plaatsvinden in hoofdstuk 7.
- 2 Voor alle Natura 2000-waarden uit het aanwijzingsbesluit zijn in dit hoofdstuk de gegevens samengevat ten aanzien van instandhoudingsdoel, huidige populatie, trend en huidig perspectief. Vooral de (mogelijke) knelpunten - en de kansen om daar wat aan te doen - krijgen in dit hoofdstuk de aandacht, omdat daar in hoofdstuk 7 de instandhoudingsmaatregelen op zullen worden gericht.
- 3 Geen of relatief eenvoudig op te lossen knelpunten zijn er voor het habitattype *Ruigten en zomen*, voor de habitatsoort meervleermuis en voor de broedvogelsoort rietzanger.
- 4 Voor het habitattype *Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden* is vooral de waterkwaliteit van belang. Naar verwachting zal door uitvoering van de maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water de waterkwaliteit in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. in beginsel geschikt zijn voor dit habitattype. Toch is het duurzame behoud en een mogelijke uitbreiding van dit type ongewis door het geringe doorzicht. Een beperkte vorm van natuurontwikkeling in It Sân (tijdelijk flexibel peilbeheer) is een goede kans om de situatie voor de habitattype te verbeteren.
- 5 De populatietrend van de *noordse woelmuis* is al jaren negatief, er is waarschijnlijk geen sprake van een echt duurzame populatie en de deelpopulaties zijn klein en geïsoleerd. Die situatie is vooral ontstaan door de afname in peildynamiek, een gevolg van het instellen van een constant boezempeil in combinatie met de inpoldering van boezemlanden. In dit hoofdstuk is een aantal goede mogelijkheden beschreven om een aanzienlijke verbetering in het resterende leefgebied van de noordse woelmuis aan te brengen (vermoerassen van enkele polders, het aanpassen van het maaieregime in natuurgebieden en oevers, het aanleggen van natuurvriendelijke oevers en van laag liggende, grazige of moerassige eilandjes).
- 6 Kansen voor het *porseleinhoen* ontstaan bij het vermoerassen van graslandpolders (gepaard gaande met voldoende peildynamiek) en het extensiveren van het maai-beheer in natte graslanden. Het betreft hier maatregelen waarvan ook de noordse woelmuis kan profiteren, hoewel deze soort voor het Natura 2000-gebied Sneekermeer niet is aangewezen als instandhoudingsdoel.

- 7 *Kwartelkoning* en *kemphaan* zijn hier beide broedvogel van de natte, schrale hooilanden in de zomerpolders. Er ligt in het gebied een vrij gemakkelijk te realiseren kans om het broedgebied plaatselijk te verbeteren door extra laat te maaien (voor de kemphaan na 1 of liever nog 15 juli, voor de kwartelkoning na 1 augustus). De kemphaan is een speciaal geval: in de laatste 15 jaar is de soort vrijwel geheel als broedvogel uit Nederland verdwenen (in 2003 het laatste broedgeval in het Sneekermeergebied).
- 8 Met de huidige aantallen ganzen (*kleine rietgans*, *kolgans*, *brandgans*) in de drie Natura 2000-gebieden wordt momenteel in de meeste gevallen voldaan aan de instandhoudingsdoelen. Uitzondering vormt de kleine rietgans in het Natura 2000-gebied Witte en Zwarte Brekken: het aantal ganzen is hier door actieve verjaging de laatste jaren gedaald en ligt nu duidelijk onder het doel. In Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. is de oppervlakte begrensde ganzenopvanggebied ruim voldoende voor de aantallen uit de instandhoudingsdoelen. Voor de beide andere gebieden geldt dat niet.
- 9 Op dit moment leidt het verschil tussen de oppervlakte begrensde ganzenopvanggebied en de voor de instandhoudingsdoelen benodigde oppervlakte foerageergebied dus alleen voor de kleine rietgans in Witte en Zwarte Brekken tot een knelpunt. Wanneer verjaging buiten de begrensde opvanggebieden intensiever opgepakt gaat worden, gaat dit naar verwachting ook gelden voor de andere soorten in Witte en Zwarte Brekken en voor de soorten in het Sneekermeergebied. In het beleid ten aanzien van de winterganzen zijn bovenstaande punten niet goed met elkaar in overeenstemming gebracht. Inmiddels is deze situatie door de nieuwe afspraken over ganzenbeheer veranderd (zie verder de hoofdstukken 6 en 7).
- 10 Voor de meeste *eendensoorten* is geconstateerd dat er behoefte is aan onverstoorde foerageergebieden en slaappleatsen. Voor de verschillende soorten gaat het om verschillende perioden van het jaar. Goede kansen om de knelpunten aan te pakken zijn het uitbreiden van het areaal aan zomerpolders, het eerder onder water zetten van enkele zomerpolders, uitbreiding van het areaal aan moerassige delen en het vermijden van (vaar) activiteiten in de belangrijkste perioden (op het open water vooral oktober - maart).
- 11 Kansen om de kwaliteit van het Merengebied voor niet-broedende *steltlopers* te verbeteren liggen vooral in de slaappleatsen. In vergelijking met enkele decennia geleden zijn die slaappleatsen minder open en meer verruigd (ruige begroeiing, opslag van bomen en struiken). Steltlopers zijn hiervoor gevoelig, omdat dan de kans op predatie groter wordt. Verder is de oppervlakte plas-drassen delen in open, ongestoord gebied van groot belang, vooral in het voorjaar (maart-mei). Ook eerdere inundatie van enkele zomerpolders (1 oktober of eerder) en het vermoerassen van enkele polders kan de oppervlakte geschikte slaappleats vergroten.
- 12 De *typische soorten* profiteren in voldoende mate van de hier genoemde mogelijkheden. Extra maatregelen zijn daarvoor niet nodig.

13 De kernopgaven plas-dras situaties en rustplaatsen voor watervogels hebben in dit hoofdstuk ruim aandacht gekregen en worden door de voorgestelde maatregelen goed gedekt.

14 De kernopgaven ruigebieden en herstel van brede rietzones kunnen goed in combinatie met elkaar worden gezien: groepen ruiende watervogels hebben in de ruitijd (eind juni - augustus) onverstoord open water nodig, waarin veel dekking en voldoende voedsel aanwezig is. In zo'n combinatie kan dat door gerichte natuurontwikkeling (bijvoorbeeld door enkele jaren toepassen van flexibel peil-beheer) heel lokaal en op kleine schaal uit te voeren. Goede kansen liggen er in kleine, relatief ondiepe delen van het boezemwater met een smalle toegang, waar vaarrecreanten weinig gebruik van maken. In elk van de drie Natura 2000-gebieden ligt zo'n gebiedje: Gauster Hoppen aan de noordkant van de Snitser Mar, Leienpoel aan de oostkant van de Wite Brekken en It Sân aan de westkant van De Fluezen.

6. Toetsing en beoordeling van huidige activiteiten en ontwikkelingen

6.1 Inleiding

In onderstaande paragrafen worden de activiteiten en ontwikkelingen in en rond de Natura 2000-gebieden van het Merengebied getoetst aan de instandhoudingsdoelen. Deze toetsing vindt plaats in een aantal stappen, conform de methodiek die is gebaseerd op de 'Handleiding toetsing bestaand gebruik voor LNV-beheerplannen'. Het hoofdstuk is opgedeeld in een aantal onderwerpen:

- In paragraaf 6.2 wordt eerst een korte uitleg gegeven van de gehanteerde toetsingsmethodiek.
- In de paragrafen 6.3 en 6.4 vindt vervolgens de effectbeschrijving en cumulatieve toetsing plaats van de in hoofdstuk 4 beschreven activiteiten en ontwikkelingen in en rond het Natura 2000-gebied. Hierbij wordt nagegaan of een activiteit al of niet leidt tot een mogelijk significant negatief effect. Ook worden hier voorstellen gedaan voor mitigerende maatregelen die in hoofdstuk 7 verder worden uitgewerkt.
- In paragraaf 6.5 worden op basis van de toetsing uit paragraaf 6.3 en 6.4 de activiteiten en ontwikkelingen beoordeeld in het kader van de Natuurbeschermingswet en ingedeeld in verschillende categorieën.

Let op: op de website van de Provincie Fryslân www.fryslan.nl/n2000merengebied zijn twee bijlagen opgenomen, die bij dit hoofdstuk horen:

- Uitleg van de toetsingsmethodiek
- Gedetailleerde toetsingstabel

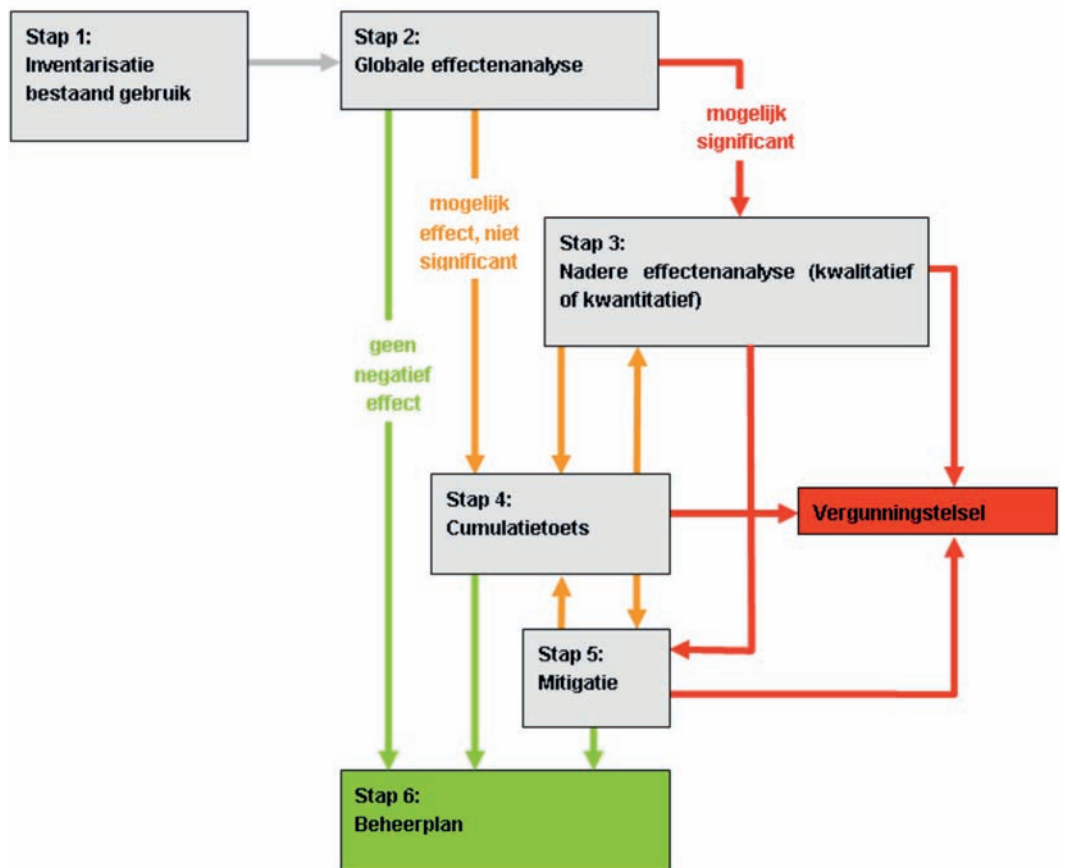
6.2 Methodiek toetsing en beoordeling aan de Natuurbeschermingswet

6.2.1 *Verstoringsgevoeligheid*

Bij het toetsen van huidige activiteiten en ontwikkelingen is het van belang om inzicht te hebben in de verstoringgevoeligheden van de aangewezen Natura 2000-waarden voor verschillende typen effecten. Hiervoor is gebruik gemaakt van de effectenindicator van het Ministerie van EZ (www.synbiosys.alterra.nl), aangepast op de situatie in het Merengebied.

6.2.2 *Toetsing vormen van gebruik*

Van alle huidige activiteiten is nagegaan of de activiteiten negatieve effecten hebben op het behalen van de instandhoudingsdoelen. De gebruikte methode is gebaseerd op de 'Handleiding toetsing bestaand gebruik voor LNV-beheerplannen' (Dienst Landelijk Gebied 2009). De diverse stappen in de toetsing van het huidig gebruik zijn weergegeven in figuur 6.1. In onderstaande tekst worden de in dit schema weergegeven stappen toegelicht. Bij het uitvoeren van de toetsing worden soms verschillende stappen gecombineerd.

Figuur 6.1.
Stroomschema van de toetsing van bestaand gebruik (voor toelichting zie tekst).

Stap 1: Inventarisatie van huidige activiteiten en ontwikkelingen. De inventarisatie hiervan heeft plaatsgevonden in hoofdstuk 4.

Stap 2: Globale effectenanalyse

In deze stap worden de huidige activiteiten naast de instandhoudingsdoelen gelegd en beoordeeld. De globale effectenanalyse kent een opdeling in drie groepen: 1. geen effect, 2. (mogelijk) beperkt effect, 3. (mogelijk) significant effect.

Er zijn verschillende oorzaken waarom een activiteit in een groep geplaatst kan worden. Een activiteit kan bijvoorbeeld in de groep 'geen effect' geplaatst worden, omdat er geen overlap is in ruimte en tijd tussen de activiteit en de aanwezigheid van de soort. Of omdat de soort ongevoelig is voor het type verstoring dat de activiteit veroorzaakt. Om te bepalen of de effecten van de activiteiten wel of geen (mogelijk) significant effect hebben op de instandhoudingsdoelen is de methode gebruikt die beschreven is in de 'Leidraad bepaling significantie' (Regiebureau Natura 2000, 2009).

Activiteiten waarvan blijkt dat ze geen negatief effect hebben op de instandhoudingsdoelen, of waarvan het effect verwaarloosbaar is, kunnen gewoon worden voortgezet (zie stap 6).

Voor activiteiten die (mogelijk) een beperkt negatief effect hebben, maar niet zodanig dat ze het realiseren van de instandhoudingsdoelen direct in de weg staan is

er een cumulatietoets (zie stap 4). Deze stap wordt alleen uitgevoerd indien dit relevant is.

Alle activiteiten die (mogelijk) een significant negatief effect hebben én de activiteiten waarover onduidelijkheid bestaat, gaan door naar stap 3.

Stap 3: Nadere effectenanalyse (passende beoordeling)

In de nadere effectenanalyse wordt in detail uitgezocht wat de mogelijke effecten zijn van de activiteiten op de instandhoudingsdoelen. Hierbij zijn extra gegevens verzameld die meer duidelijkheid kunnen verschaffen. Het kan daarbij gaan om bestaande informatie, maar er kan ook opdracht gegeven worden voor extra onderzoek om aanvullende informatie te krijgen. Vervolgens is beoordeeld of activiteiten de realisatie van de instandhoudingsdoelen in de weg staan. Omdat het hier om een meer gedetailleerde effectenanalyse gaat, kan deze stap worden beschouwd als een passende beoordeling.

Wanneer een activiteit een (mogelijk) significant negatief effect heeft op het realiseren van instandhoudingsdoelen, kan de activiteit onder voorwaarden alsnog doorgang vinden (mitigatie, zie stap 5). Indien uit de nadere effectenanalyse blijkt dat de activiteit een beperkt effect heeft (niet significant) dan gaat de activiteit alsnog door naar de cumulatietoets (zie stap 4). Voor activiteiten waarover (nog) onvoldoende kennis beschikbaar is om de effectenanalyse succesvol uit te voeren, moet nader onderzoek worden uitgevoerd.

Stap 4: Cumulatietoets

Activiteiten die afzonderlijk geen schadelijk effect hebben, kunnen samen wel een schadelijk effect tot gevolg hebben. Vele kleintjes maken één grote. In deze toets wordt bekeken of de effecten van verschillende activiteiten samen mogelijk wel het halen van de instandhoudingsdoelen belemmeren en dus significant zijn. Indien dat niet het geval is dan kunnen de activiteiten gewoon worden voortgezet (zie stap 6). Wanneer de activiteiten samen wel een (mogelijk) significant negatief effect hebben, gaan de activiteiten gezamenlijk door naar stap 5 (mitigatie), waarbij bekeken wordt of de activiteiten onder voorwaarden toch toegestaan kunnen worden.

Stap 5: Mitigatie

Voor die activiteiten waarvan uit de (nadere) effectenanalyse blijkt dat er een (mogelijk) significant negatief effect is op het behalen van de instandhoudingsdoelen, wordt bekeken of mitigerende maatregelen dit effect verminderen of teniet doen. Is dat het geval, dan kunnen ook deze activiteiten door naar de cumulatietoets (zie stap 4). Wanneer de activiteit de cumulatietoets goed doorloopt, kan de activiteit gewoon worden voortgezet (zie stap 6). De voorwaarden waaraan de activiteit moet voldoen om doorgang te kunnen vinden, worden ook opgenomen in het beheerplan.

Stap 6: Voortzetting activiteiten

Activiteiten die geen (mogelijk) significant negatieve effecten hebben, ook niet als ze bij elkaar opgeteld worden (cumulatie), kunnen zonder voorwaarden worden voortgezet. Ook activiteiten die wel een (mogelijk) significant negatief effect hebben, maar waarbij mitigerende maatregelen getroffen kunnen worden om die effecten tegen te gaan kunnen gewoon doorgang vinden. De mitigerende maatregelen zijn beschreven in dit beheerplan.

6.2.3 *Voorwaarden voor huidige en nieuwe activiteiten*

Op basis van de uitkomsten van de toetsing uit de paragrafen 6.3 en 6.4 worden in paragraaf 6.5 de activiteiten en ontwikkelingen beoordeeld in het licht van de Natuurbeschermingswet en ingedeeld in verschillende categorieën:

Categorie 1: Vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten zonder specifieke voorwaarden.

Het gaat hier om activiteiten die niet vallen onder de definitie van 'bestaand gebruik' (van voor 31 maart 2010), alsmede ook om 'nieuw gebruik', 'gewijzigd gebruik' en 'ontwikkelingen'. Deze activiteiten veroorzaken geen negatieve effecten en kunnen dus zonder voorwaarden worden voortgezet.

Categorie 2: Vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten met specifieke voorwaarden.

Het gaat hier om 'projecten' en 'andere handelingen' die niet tot het bestaand gebruik gerekend worden (bijvoorbeeld baggerwerkzaamheden), en nieuwe activiteiten en ontwikkelingen van na 31 maart 2010 die (mogelijk) leiden tot significant negatieve effecten, al of niet in cumulatie met andere ontwikkelingen of bestaand gebruik. Voor deze activiteiten vervangt het beheerplan de vergunningplicht, waarbij er met betrekking tot uitvoering van de activiteit voorwaarden worden gesteld in de vorm van (mitigerende) maatregelen. De maatregelen worden in paragraaf 7.4 uitgewerkt en toegelicht.

Categorie 3: Nb-wet vergunde activiteiten

Het gaat hier om activiteiten die al vergund zijn en blijven. In dit beheerplan worden alleen de reeds vergunde activiteiten in beeld gebracht indien er sprake is van resteffecten die naar voren zijn gekomen bij de cumulatietoets. Een uitputtende opsomming van alle vergunde activiteiten is daarom niet aan de orde.

Categorie 4: Niet vergunningplichtige activiteiten

Deze categorie wordt gevuld met het 'bestaande gebruik'. Het gaat om activiteiten die voor 31 maart 2010, dat is de inwerkingtreding van de Crisis- en Herstelwet, in het Natura 2000-gebied plaatsvonden en niet beschouwd worden als 'project' of 'andere handeling'. Bestaand gebruik is op grond van de Crisis- en Herstelwet al vergunningvrij. Wel is er een aanschrijvingsbevoegdheid van het bevoegd gezag. In deze categorie zijn twee situaties te onderscheiden:

4.1. Geen of positieve effecten op het bereiken van de instandhoudingsdoelen. Het 'bestaand gebruik' kan zonder voorwaarden worden voortgezet.

Categorie 4.2. Negatieve effecten: (mogelijk) significant negatieve effecten op het bereiken van de instandhoudingsdoelen, hier veelal in cumulatie met elkaar. Het gaat hier om 'bestaand gebruik' waarvan de (gezamenlijke) negatieve effecten door middel van (mitigerende) maatregelen dienen te worden voorkomen. Rekening houdend met deze maatregelen kan dit gebruik worden voortgezet. Deze mitigerende maatregelen worden in dit beheerplan vastgelegd (zie paragraaf 7.4).

Categorie 5: De activiteit is niet toegestaan

Het gaat hier om activiteiten die wettelijk niet zijn toegestaan in Natura 2000-gebieden. Het gaat hier dan om de uitoefening van de jacht.

Activiteiten in het licht van de Natuurbeschermingswet.

In dit beheerplan worden alle relevante activiteiten in en rond het Natura 2000-gebied getoetst. Hierbij gaat het dan om 'bestaand gebruik', 'nieuw gebruik', 'ontwikkelingen', 'projecten' of 'andere handelingen'. Het merendeel van de activiteiten in en rond het Merengebied betreft 'bestaand gebruik'. "Gebruik dat op 31-03 2010 bekend is of redelijkerwijs bekend had kunnen zijn bij het bevoegd gezag ". Dit zijn dus activiteiten die vóór inwerkingtreding van de 'Crisis- en Herstelwet (31 maart 2010) in en rond het Natura 2000-gebied plaatsvonden. Alle activiteiten die ontplooid zijn na 31 maart 2010 worden beschouwd als nieuwe activiteiten of ontwikkelingen.

Met de inwerkingtreding van de Crisis- en herstelwet op 31 maart 2010 is de vergunningplicht voor 'bestaand gebruik' vervallen. Het bevoegd gezag heeft wel een aanschrijvingsbevoegdheid op grond waarvan degene die 'bestaand gebruik' uitoefent verplicht kan worden passende maatregelen te treffen om negatieve effecten tegen te gaan. Vrijstelling van vergunningplicht geldt niet voor 'projecten' of niet getoetste nieuwe vormen van gebruik met mogelijk significante effecten. In deze gevallen kan nog steeds een vergunning nodig zijn als deze in het beheerplan niet zijn vrijgesteld van vergunningplicht, waarbij er voorwaarden zijn gesteld aan de uitvoering van de activiteiten.

De verwachting is dat, na toetsing, het merendeel van de geïnventariseerde activiteiten in het Merengebied vallen onder de definitie van 'bestaand gebruik'. Wel kunnen er voorwaarden worden gesteld aan de uitvoering van het bestaande gebruik. Deze voorwaarden worden in de vorm van mitigerende maatregelen in paragraaf 7.4 uitgewerkt en in hoofdstuk 8 geborgd.

De overige activiteiten in en rond het Natura 2000-gebied vallen onder de categorie ontwikkelingen. Hiervan wordt een groot deel vrijgesteld van vergunningplicht, omdat er geen effecten zijn te verwachten. Een ander deel wordt in dit beheerplan onder voorwaarden vrijgesteld van vergunningplicht.

6.3 Resultaat toetsing huidige activiteiten en ontwikkelingen

6.3.1

Landbouw binnen en buiten de Natura 2000-begrenzing

Activiteiten die samenhangen met het landbouwkundig gebruik binnen en buiten de Natura 2000-begrenzing hebben geen (mogelijk) significant negatief effect op de instandhoudingsdoelen. Hieronder wordt per landbouwkundig gebruik nog een toelichting gepresenteerd waarom er geen negatieve effecten worden verwacht. In hoofdstuk 5 is aangegeven, dat voor de groep van steltlopers ontwikkelingen buiten de Natura 2000-gebieden een grote invloed hebben op de aantallen en verspreiding. Dit beheerplan richt zich met name op de slaapplaatsfunctie voor deze groep.

Grondbewerkingen, gewasbewerking en -verzorging

Het uitvoeren van machinale werkzaamheden in verband met grondbewerking, gewasbewerking en -verzorging brengt geluid en beweging met zich mee. Hierdoor kan de omgeving worden verstoord. Dit kan vooral optreden bij percelen grenzend aan Natura 2000-gebied of - in een beperkt aantal gevallen - percelen die binnen het Natura 2000-gebied liggen. Van belang hierbij zijn vooral de rust-, foerageer- en broedgebieden van watervogels en doortrekkende steltlopers, voorzover deze gebieden grenzen aan landbouwgrond (veelal aan de randen van het Natura 2000-ge

bied). Doordat de frequentie van activiteiten die samenhangen met de grondbe-
werking en oogstwerkzaamheden in het winterhalfjaar (als de watervogels aanwezig
zijn) gering is, en de storing vrijwel alleen in de randzone van het Natura 2000-ge-
bied plaatsvindt, wordt deze verstoring voor deze soorten als beperkt gezien.

Het gangbare agrarische gebruik vindt binnen de Natura 2000-gebieden op slechts
een klein aantal locaties plaats. Deze gebieden zijn beperkt van omvang en zijn niet
van belang als broedgebied voor de aangewezen broedvogels. Ook de Noordse woel-
muis komt niet voor in deze agrarische percelen. Effecten van grondbewerkingen op
deze soorten zijn daarom niet te verwachten.

Bemesten

Het bemesten van percelen, zowel binnen als buiten het Natura 2000-gebied, kan leiden tot eutrofiëring van het omringende slootmilieu. Omdat dit binnen de Natura 2000-gebieden op beperkte schaal plaatsvindt, worden hier nauwelijks effecten verwacht. Het uitslaan van eutroof polderwater, zowel binnen als buiten de Natura 2000-gebieden, leidt tot aanvoer van voedingsstoffen naar de boezem en heeft daardoor een negatieve invloed op de boezemwaterkwaliteit. Dit aspect wordt in de paragraaf over waterbeheer (paragraaf 6.3.4) verder uitgewerkt.

Bespuiten

Het bespuiten van percelen die in gangbaar agrarisch gebruik zijn, vindt plaats binnen de regels die hiervoor zijn opgesteld, zodat effecten op het milieu niet zijn te verwachten. Omdat het areaal aan percelen binnen Natura 2000 met een gangbaar agrarisch gebruik beperkt van omvang is, zijn hier geen of nauwelijks negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen te verwachten.

Beweiding alle grazers

Het beweiden van percelen buiten het Natura 2000-gebied leidt niet tot negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen. Beweiding binnen Natura 2000-gebieden is vaak onderdeel van het natuurbeheer. Deze vorm van gebruik wordt hier niet behandeld (zie paragraaf 6.2.3 voor toetsing van natuurbeheer). Het areaal aan beweidde percelen binnen de grenzen van Natura 2000 waar geen natuurbeheer plaatsvindt, is van beperkte omvang. Ook zijn deze percelen niet van belang voor aangegeven Natura 2000-waarden (zoals broedvogels en Noordse woelmuis). Negatieve effecten van beweiding zijn daarom niet te verwachten.

Lozingen

Voor wat betreft de lozingen buiten het Natura 2000-gebied wordt verwezen naar de toetsing over bemesten (zie boven) en het uitslaan van eutroof polderwater op de boezem (zie paragraaf 6.3.4). Omdat het gangbaar agrarische gebruik binnen Natura 2000 als zeer beperkt kan worden beschouwd, worden er geen effecten verwacht van incidentele lozingen.

Drainage watergangen, beregeningen met grondwater (ontwatering)

Deze activiteiten hangen nauw samen met het waterbeheer en worden daarom in paragraaf 6.3.4 behandeld.

Overige activiteiten

Overige activiteiten, zoals het afrasteren van percelen, de aan- en afvoer van producten e.d., zijn beperkt van aard en worden binnen de Natura 2000-gebieden slechts op beperkte schaal ontplooid. De effecten van deze overige activiteiten zijn daarom beperkt.

Veehouderijen

Het gaat hier voornamelijk om rundveehouderijen, varkenshouderijen en pluimveehouderijen, die grotendeels buiten de begrenzing van de Natura 2000-gebieden liggen. De veehouderijen emitteren stikstof in de vorm van ammoniak. Deze ammoniak slaat weer in de omgeving neer. De aanvoer van extra stikstof in de vorm van ammoniak beïnvloedt de natuurlijke voedselrijkdom en vaak ook de zuurgraad van de bodem waar de ammoniak neerslaat. Dit beïnvloedt op zijn beurt weer de plantengroei en daarmee mogelijk ook de aanwezigheid en samenstelling van habitattypen.

Planten zijn afhankelijk van stikstof in de vorm van nitraat (NO_3) of ammoniak (NH_3). Ongebonden stikstof, zoals aanwezig in de lucht (N_2), speelt nauwelijks een

rol. De aanwezigheid van stikstof wordt gemeten in mol stikstof per hectare per jaar. In Nederland zijn de hoeveelheden nitraat en ammoniak in de bodem relatief hoog. Oorzaak hiervan is ondermeer een hoge depositie van stikstof vanuit de landbouw (NH_3) en uitstoot door industrie en verkeer (NO_x). Het gevolg hiervan is dat habitattypen die alleen gedijen bij weinig stikstof het in Nederland moeilijk hebben en dus zeldzaam zijn.

Voor elk habitatype is een kritische depositiewaarde vastgesteld (van Dobben *et al.* 2012). De kritische depositie is gedefinieerd als de grens waarboven de kwaliteit van het natuurdoeltype significant wordt aangetast als gevolg van de verzurende en/of vermestende invloed van de atmosferische depositie. Het streven is om in Natura 2000-gebieden de depositie van stikstof beneden de kritische depositiewaarde te brengen van de habitattypen waarvoor het gebied aangewezen is. Van de drie Natura 2000-gebieden in het Merengebied heeft alleen het gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. habitattypen als instandhoudingsdoel. De kritische depositiewaarden voor deze habitattypen, Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden en Ruigten en zomen, zijn respectievelijk 2100 en >2400 mol/ha/jr. Voor het gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. geldt op basis van deze gegevens 2100 mol/ha/jr als kritische depositiewaarde.

De depositie van stikstof in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. ligt rond de 800 mol/ha/jr, met uitschieters naar ongeveer 1500 mol/ha/jr (AERIUS 1.5). In de periode 2010-2030 is de verwachting dat deze depositie licht zal afnemen. Daarmee ligt de totale depositie onder de grens waarbij de kwaliteit van het natuurdoel significant wordt aangetast. Er kan dan ook geconcludeerd worden dat het bestaande landbouwkundig gebruik in termen van stikstofdepositie geen negatief effect heeft op de Natura 2000-doelen. Voor wat betreft de uitbreiding van bedrijven worden er voor de Natura 2000-instandhoudingsdoelen geen problemen verwacht, mits de uitbreidingen niet leiden tot een overschrijding van de kritische depositiewaarden. Dergelijke overschrijdingen zijn bij een normale bedrijfsuitbreiding echter niet aan de orde. Alleen bij een uitbreiding (of nieuwbouw) met hoge dierbezetting in de zeer directe nabijheid van een Natura 2000-habitatype, kan er mogelijk sprake zijn van een overschrijding. Het is daarom niet noodzakelijk om hier een gebiedsgerichte regeling te ontwikkelen voor stikstofdepositie vanuit de landbouw. Wel komt er een landelijk spoor om tot reductie te komen.

6.3.2 *Beroepsvisserij*

Van de activiteiten die samenhangen met de beroepsvisserij kunnen vissen met een vaste of verplaatsbare fuikopstelling en dobbervisserij een (mogelijk) negatief effect hebben op de instandhoudingsdoelen voor een aantal soorten watervogels. Dit heeft te maken met verstoring van rust- en foerageergebieden die op kan treden door de vaarbewegingen, en spitst zich toe op het inspecteren van de vaste fuikopstellingen in een beperkt deel van de meren (zie kaart (sport)visserij en jacht) en een beperkt deel van het jaar (oktober- begin november). Het gaat vooral om de belangrijkste rust- en foerageergebieden in het najaar. Op die plaatsen en in die perioden kan een beperkte vaaractiviteit al leiden tot verstoring. In cumulatie met andere verstorende activiteiten (watersport, sportvissen, beheer en schadebestrijding) zijn de effecten mogelijk significant negatief.

Om deze effecten tegen te gaan zijn mitigerende maatregelen nodig, die in hoofdstuk 7 worden beschreven. Met de beroepsbinnenvissers wordt nader afgesproken op welke wijze rekening gehouden kan worden met de erecode voor de winterrustgebieden. Dit kan ondermeer door bij de inspecties van de fuiken zo min mogelijk door een winterrustgebied te varen, in het voorjaar de fuiken na 1 april te plaatsen, rekening te houden met de aanwezigheid van vogels en indien nodig tot maatwerkafspraken te komen en fuiken te verplaatsen.

Electrovissen leidt, omdat het slechts éénmaal per jaar plaatsvindt en in het voorjaar, niet of nauwelijks tot verstoring. Er is van deze vorm van visserij daarom geen (significant) negatief effect op de Natura 2000-soorten te verwachten. Deze activiteit kan dan ook zonder voorwaarden worden voortgezet.

6.3.3 *Natuurbeheer*

Maaien grasland en rietland, beweiden, bemesten

De activiteiten die samenhangen met het natuurbeheer hebben in de meeste gevallen geen negatief effect op de instandhoudingsdoelen. In percelen die potentieel broedhabitat vormen voor kempfaan of kwartelkoning lijkt de eerste maaidatum voor deze soorten te vroeg in de tijd te vallen. Om dat te verbeteren is in hoofdstuk 7 een maatregel geformuleerd om plaatselijk wat later te maaien. Tot nu toe wordt de huidige 'formele' eerste maaidatum opgeschort zodra een broedgeval van één van beide soorten wordt vastgesteld.

Verder kan worden gesteld dat lokale extensivering van het maaibeheer kan leiden tot een verbetering of toename van geschikt biotoop van de noordse woelmuis. Hier wordt bij het beschrijven van de maatregelen in hoofdstuk 7 dieper op ingegaan. Dit betekent overigens niet dat het bestaande maaibeheer een belangrijke oorzaak is van de slechte staat van instandhouding van de noordse woelmuis. Hiervoor kan voornamelijk het ontbreken van peildynamiek in de boezem worden aangewezen.

Natuurbeheer in de vorm van maaien van grasland en rietland, beweiden en bemesten heeft geen negatief effect op de Natura 2000-waarden en kan dus zonder voorwaarden worden voortgezet.

Oeverbeheer

Het huidige oeverbeheer is op de meeste plaatsen dermate extensief, dat verruiging en opslag van bomen en struiken op kan treden. Dit kan ten koste gaan van het Natura 2000-habitatype Ruigten en zomen. Verder leidt opslag tot verdichting van het landschap, wat een negatief effect heeft op de slaappleaatsfunctie voor ganzen en steltlopers en broedgebied voor weidevogels. Daarnaast leidt opslag van bomen en struiken tot verslechtering van het biotoop van de noordse woelmuis, een soort waarvan de staat van instandhouding als slecht kan worden beoordeeld.

Het huidige oeverbeheer heeft door verruiging en opslag van bomen en struiken plaatselijk mogelijk significant negatieve effecten op de Natura 2000-doelen voor ganzen en steltlopers (pleisterplaatsfunctie) en voor de noordse woelmuis (leefgebied). Om die negatieve effecten te te gaan worden hiervoor in hoofdstuk 7 mitigerende maatregelen uitgewerkt, die tot doel hebben om het maaibeleid voor verschillende beheerders te intensiveren, waarbij wel moet worden opgemerkt dat het Wetterskip op dit moment het beleid voert dat de oever (tot 5 meter breed) één keer in de drie jaar wordt gemaaid.

6.3.4 *Waterbeheer*

Peilbeheer boezem

Het peilbeheer van de boezem heeft een (mogelijk) significant negatief effect op het functioneren van het gebied voor een aantal habitattypen en soorten. Van de soorten betreft het in elk geval direct de noordse woelmuis en het porseleinhoen. Het negatieve effect heeft te maken met het achterwege blijven van periodieke overstrooming. Moerassige vegetaties zijn voor hun vestiging en ontwikkeling afhankelijk van 's winters hoge en 's zomers lagere peilen. Door het vaste boezempeil is het areaal aan dergelijke vegetaties fors afgenomen en zijn de bestaande moerasvegetaties kwetsbaar voor erosie, verruiging en boomopslag.

Voor het porseleinhoen, dat afhankelijk is van de afwisseling van (jonge) moerasvegetaties, drassige graslanden en ondiep open water, gaat dit ten koste van geschikt broedbiotoop. Datzelfde geldt voor de noordse woelmuis, die bovendien winterse overstromingen nodig heeft om concurrerende muizensoorten weg te houden.

Omdat het huidige vaste boezempeil wordt gehandhaafd, worden er mitigerende maatregelen genomen. Mitigatie voor de noordse woelmuis is mogelijk door te zorgen voor peildynamiek in bestaande of nieuw in te richten moerasgebieden, door leefgebieden onderling te verbinden door de aanleg van op de soort toegesneden natuurvriendelijke oevers en leefgebieden te versterken door het natuurbeheer lokaal aan te passen. Moerasgebieden met (enige) peildynamiek bieden ook mitigatie voor het porseleinhoen.

Daarnaast heeft het vaste boezempeil een (meer indirect) negatief effect op de waterkwaliteit, en daarmee op het Natura 2000-habitatype Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Dat hangt samen met de keten aan reacties die eerder is beschreven bij de knelpunten in hoofdstuk 5. Omdat de staat van instandhouding van het habitatype als ongunstig kan worden beschouwd en er een gerede kans is dat dit habitatype uit het gebied verdwijnt, is het noodzakelijk dat op termijn de waterkwaliteit verder verbetert. Een dergelijke waterkwaliteitsverbetering kan optreden na het nemen van de maatregelen in het kader van de Kaderrichtlijn Water. In het licht van die verbetering wordt het negatieve effect van het boezempeilbeheer op Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden op de wat langere termijn beperkt geacht. Voorwaarde daarvoor is wel, dat de door Wetterskip Fryslân geplande KRW-maatregelen worden uitgevoerd. Een deel hiervan is opgenomen in de in hoofdstuk 7 benoemde mitigerende maatregelen (met name natuurvriendelijke oevers).

Peilbeheer binnen en buiten het Natura 2000-gebied

Het peilbeheer in de polders rondom de Natura 2000-gebieden heeft - samen met het vaste boezempeil - de afgelopen decennia grote invloed gehad op de boezemlanden, zomerpolders en winterpolders die hier nu het Natura 2000-gebied vormen. In paragraaf 3.7 is dat uitgebreid toegelicht. De invloed van de huidige peilen op de nu benoemde instandhoudingsdoelen zijn evenwel beperkt.

Verdroging en verzuring zijn voor het habitatype Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden niet aan de orde, aangezien dit type voorkomt in open water. Het habitatype Ruigten en zomen kan in beginsel hinder ondervinden van lage polderpeilen. De huidige standplaatsen van dit habitatype bevinden zich vooral in smalle zones langs open water. De waterstanden worden hier gebufferd door boezemwater, waardoor er naar verwachting nauwelijks tot geen effect optreedt van lage polderpeilen. Verder wordt er hier van uitgegaan, dat de omstandigheden in de natte, schrale zomerpoldergraslanden nog steeds goed genoeg zijn om als broedgebied voor de kempaan en de kwartelkoning te fungeren.

Voor de overige soorten zijn er geen direct negatieve effecten van het peilbeheer te verwachten. Wel zijn er zaken te benoemen die met het peilbeheer binnen de Natura 2000-gebieden te maken hebben en die elders in dit hoofdstuk als punten voor mitigatie genoemd worden. Denk daarbij aan uitbreiding van het areaal aan zomerpolders t.b.v. meerdere van de instandhoudingsdoelen of aan vorming van moeras-sige vegetaties voor noordse woelmuis en porseleinhoen. In de samenvattende tabel verderop in dit hoofdstuk is voor het peilbeheer binnen de Natura 2000-gebieden daarom aangegeven, dat dat een mogelijk significant negatief op de instandhoudingsdoelen heeft.

Regulier beheer kleine waterlopen

Het regulier beheer van waterlopen vindt plaats onder de voorwaarden van de 'Gedragscode voor de Waterschappen'. Door deze gedragscode toe te passen wordt reeds rekening gehouden met allerlei natuurwaarden, zowel die beschermd zijn in het kader van de Flora- en faunawet, maar ook die aangewezen zijn in het kader van Natura 2000. Om deze reden wordt het regulier beheer als neutraal beoordeeld.

Inlaat op de boezem, uitslaan van polderwater en effluent RWZI's

Het gaat hier om de inlaat van IJsselmeerwater en het uitslaan van polderwater en effluent van RWZI's, die de waterkwaliteit in de boezem kunnen beïnvloeden. De gehalten aan voedingsstoffen in IJsselmeerwater zijn lager dan in de boezem zelf. Dat betekent dat inlaat van dit water leidt tot verdunning, dus tot lagere concentraties aan voedingsstoffen, en daarmee tot een positieve invloed op de boezemwaterkwaliteit. Het verdunningseffect is in De Fluezen duidelijk merkbaar in de waterkwaliteit; in oostelijke richting neemt dit effect af. De conclusie is dat inlaat van IJsselmeerwater geen negatief effect heeft op de Natura 2000-doelen.

Het uitslaan van polderwater en RWZI-effluent leidt tot aanvoer van voedingsstoffen naar de boezem en heeft daardoor wél een negatieve invloed op de boezemwaterkwaliteit, en daarmee op de omstandigheden voor het habitatype Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. In cumulatie met het vaste boezempeil, dat ook een negatief effect heeft op de boezemwaterkwaliteit, is dit effect mogelijk significant negatief. Net als hiervoor bij het vaste boezempeil is aangegeven geldt ook hier, dat vanuit de Kaderrichtlijn Water maatregelen zijn gepland op basis waarvan verwacht mag worden dat de waterkwaliteit de komende jaren zal verbeteren. In het licht van die verbetering wordt het negatieve effect van polderwater en effluent RWZI's op Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden op de wat langere termijn beperkt geacht. Voorwaarde daarvoor is wel, dat de door Wetterskip Fryslân geplande KRW-maatregelen worden uitgevoerd. Een deel daarvan is opgenomen in de in hoofdstuk 7 benoemde mitigerende maatregelen (met name natuurvriendelijke oevers).

6.3.5 Drinkwaterwinning

De drinkwaterwinning (pompstation Oudega) draagt, samen met de diepe peilen in de landbouwpolders in de omgeving, bij aan de verdroging en verzuring van de oeverlanden aan de zuidzijde van De Fluezen. De mogelijke effecten op de instandhoudingsdoelen komen sterk overeen met die onder 6.3.4 bij 'Peilbeheer binnen en buiten het Natura 2000-gebied'. De drinkwaterwinning heeft dan ook geen significant negatief effect op de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied Oudegaasterebren, Fluessen en omgeving.

6.3.6

Recreatie

Verblijfsrecreatieve voorzieningen en dagrecreatieve voorzieningen

Het betreft hier bungalows, hotels, pensions, campings, zwemlocaties, dagrecreatieterreinen, een boerengolfterrein, vogelkijkhutten, jachthavens, trailerhellingen, vuilwater innamestations, etc, binnen of in de directe omgeving van de Natura 2000-gebieden. Activiteiten die samenhangen met deze voorzieningen kunnen in beginsel leiden tot verstoring van broedvogels en wintervogels, door geluid, licht of aanwezigheid. In de praktijk is er niet of nauwelijks sprake van overlap in ruimte en tijd: de voorzieningen bevinden zich buiten de broed- en rustgebieden en de activiteiten vinden vooral plaats buiten de periode waarin de wintervogels aanwezig zijn. Er is dan ook geen sprake van een significant negatief effect op de instandhoudingsdoelen. Uitzondering vormen vaarbewegingen die plaatsvinden vanuit deze voorzieningen: deze worden getoets onder 'varen met zeilboten, motorboten, kano's en surfplanken'.

De bestaande recreatieve accommodaties en voorzieningen hebben - met uitzondering van de vaarbewegingen die ze genereren - geen (mogelijk) significant negatief effect op de Natura 2000-doelen.

Varen met zeilboten (incl. wedstrijdzeilen en winterzeilen), motorboten, kano's en surfplanken

Het huidige gebruik van de meren in de vorm van het varen met zeilboten, motorboten, kano's en surfplanken kan leiden tot verstoring van de rust- en foerageergebieden van de meeste watervogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. In hoofdstuk 5 en bijlage 3 is daar ruim aandacht aan geschonken.

In de huidige vorm heeft de waterrecreatie in bepaalde delen van het jaar en op bepaalde locaties mogelijk significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen.

len van enkele soorten watervogels. Om die effecten tegen te gaan worden hiervoor in hoofdstuk 7 mitigerende maatregelen uitgewerkt.

Nomadisch drijvend Filmfestival

het festival wordt georganiseerd in de maand augustus in delen van het Sneekermeer waar al sprake is van veel recreatieve activiteiten. Ook vindt het festival plaats buiten het broedseizoen en voordat de wintervogels in het gebied arriveren. Er is ten aanzien van het festival dus geen sprake van overlap in ruimte en tijd met de Natura 2000-waarden. Een kans op significant negatieve effect op de instandhoudingsdoelen is daarom niet aan de orde.

Aanlegsteigers (Marrekrite en particulieren)

Het gebruik van aanlegsteigers, van de Marrekrite en van particulieren, kan lokaal een negatief effect hebben op enkele instandhoudingsdoelen. Een aantal aanlegsteigers ligt in of op de rand van belangrijke broed-, rust- en foerageergebieden en daar kan de aanwezigheid van mensen (met eventuele honden) op de steigers tot verstoring leiden. Ook kunnen mensen op verscheidene plaatsen vanaf de aanlegsteigers het land op. De verstoring van broedvogels (kemphaan, kwartelkoning) zal zeer beperkt zijn, aangezien de potentiële broedgebieden vooral in zomerpolders liggen, waar men vanaf de steigers in het broedseizoen niet het land op mag. De activiteiten blijven dan beperkt tot de aanlegsteigers en de verstoring is gering. Dit geldt ook voor het beheer en onderhoud van de aanlegplaatsen.

Verstoring van watervogels kan optreden in de belangrijke rustgebieden voor watervogels. In cumulatie met andere vormen van gebruik zijn deze effecten mogelijk significant negatief. Om die effecten te te gaan worden is met de Marrekrite de afspraak gemaakt, dat gebruik, regulier onderhoud en vervanging van de aanlegplaatsen in of nabij belangrijke watervogelrustgebieden alleen buiten de periode 1 oktober - 1 april plaatsvinden. Negatieve effecten op de watervogelrustgebieden zijn in dat geval niet te verwachten (= mitigatie).

Snelvaarlocaties

De huidige snelvaarlocaties hebben geen (mogelijk) significant negatief effect op de instandhoudingsdoelen. Dit heeft vooral te maken met het feit dat het snelvaren plaatsvindt in de periode 30 april - 1 september: de doortrekkende en overwinterende vogels zijn dan nog vrijwel niet aanwezig, waardoor er geen overlap is met de activiteit. De snelvaarlocaties leiden daarom niet tot negatieve effecten.

Zeilscholen en platforms

Directe effecten vanuit zeilscholen zijn niet te verwachten, zodat de aanwezigheid van de zeilschool als locatie als neutraal wordt beoordeeld. Wel wordt er vanuit de bestaande zeilscholen gebruik gemaakt van het open water. Het varen met zeilboten is al getoetst in de betreffende paragraaf (zie boven), zodat er hier niet meer op wordt ingegaan.

Door zeilscholen gebruikte platforms op het open water kunnen een negatief effect hebben op watervogels, indien ze liggen in of tegen belangrijke broed-, rust- en foerageergebieden. In cumulatie met andere versturende activiteiten zijn de negatieve effecten mogelijk significant negatief. Om die effecten tegen te gaan worden hiervoor in hoofdstuk 7 mitigerende maatregelen uitgewerkt.

Lozingen vanaf recreatievaartuigen en (woon)boten

Lozingen vanaf recreatievaartuigen, woonboten e.d., dragen bij aan de matige kwaliteit van het boezemwater, wat negatieve gevolgen heeft voor het Natura 2000-doel Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. De bijdrage van deze activiteit aan het geheel van belastingen van het boezemwater is gering (Wetterskip Fryslân 2009). Vanuit de Kaderrichtlijn Water zijn maatregelen gepland op basis waarvan verwacht mag worden dat de waterkwaliteit de komende jaren zal verbeteren. In het licht van die verbetering en gezien het gegeven dat de bijdrage aan de matige waterkwaliteit zeer gering is, wordt het negatieve effect van de lozingen op Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden beperkt geacht. Wel is het van belang dat de KRW-maatregelen t.b.v. de waterkwaliteit worden uitgevoerd zoals gepland.

Recreatieve routes

Recreatieve wandel-, fiets- en schaatsroutes kunnen in beginsel leiden tot verstoring (visueel, geluid) van zowel broedvogels als niet-broedvogels. Er is echter geen

overlap in ruimte en tijd tussen de activiteiten en de aanwezigheid van de vogels, of deze is zeer beperkt. De wandelroutes vanaf aanlegsteigers op de eilanden in het Sneekermeergebied en de Witte en Zwarte Brekken hebben geen negatief effect, aangezien ze in het broedseizoen niet opengesteld zijn. In de winterperiode worden ze niet of nauwelijks gebruikt: vrijwel steeds gaat het om routes over zomerpolders, die dan onder water staan. Fietsroutes vormen eveneens geen probleem, omdat ze niet door broedgebieden van de doelsoorten lopen, en in de winterperiode niet of nauwelijks gebruikt worden. Van de recreatieve routes wordt dan ook geen (mogelijk) significant negatief effect verwacht.

Schaatsen (en ook ijszeilen) wordt hier apart benoemd. Wanneer er in de winterperiode kan worden geschaatst zijn de weersomstandigheden vaak zodanig, dat nog maar weinig watervogels aanwezig zijn. Dat is niet altijd het geval. Vooral ganzen zoeken regelmatig een slaapplek op het ijs. Omdat dat uitsluitend 's nachts plaatsvindt, wordt er in het beheerplan van uitgegaan dat schaatsen daar geen duidelijk negatief effect op heeft.

Openstelling natuurterreinen Staatsbosbeheer

Een aantal natuurterreinen van Staatsbosbeheer zijn opengesteld voor recreatief gebruik. Het gaat met name om wandelen. De openstelling is niet jaarrond, maar is afgestemd op de aanwezigheid van de Natura 2000-waarden in het betreffende natuurterrein (zie voor details over de openstelling paragraaf 4.3.7). In de praktijk betekent dit een openstelling die valt in het najaar en vroege winter. In deze periode broeden er geen vogels en zijn de wintervogels nog niet (volledig) in het Natura 2000-gebied gearriveerd. Op deze manier wordt voorkomen dat aangewezen Natura 2000-waarden door recreanten worden verstoord. Van de huidig gehanteerde openstelling van natuurterreinen zijn dus geen (significant) negatieve effecten te verwachten.

6.3.7 Sportvissen

De huidige vislocaties op de oevers hebben geen significant negatief effect op de instandhoudingsdoelen. Dit heeft vooral te maken met het beperkte aantal locaties en het feit dat de locaties niet in of nabij belangrijke broed-, rust- en foerageergebieden van watervogels liggen. Anders ligt het voor sportvissen vanaf boten, dat mogelijk wél een negatief effect op de instandhoudingsdoelen heeft. Het gaat dan om de verstoring van watervogels in rust- en foerageergebieden. In cumulatie met andere verstorende activiteiten, zijn de effecten mogelijk significant negatief. Om die effecten te te gaan worden hiervoor in hoofdstuk 7 mitigerende maatregelen uitgewerkt.

6.3.8 Luchtvaart

De beoordeling van het bestaande gebruik door de kleine luchtvaart (waaronder o.a. motorvliegen, zweefvliegen, en ballonvaren) is voor alle Natura 2000-gebieden uitgevoerd door Lensink *et al.* (2011). Uit deze beoordeling blijkt dat er 71 Habitatrictlijn- en Vogelrichtlijngebieden, waaronder Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o., Witte en Zwarte Brekken en Sneekermeergebied, op een zodanig ruime afstand van een luchthaven liggen, dat de vliegintensiteit boven en in de buurt van die gebieden laag tot nihil is en er daardoor geen noemenswaardige verstoring op zal treden. In die beoordeling is de gedragscode van de kleine luchtvaart uitgangspunt. De gemotoriseerde en ongemotoriseerde kleine luchtvaart boven het Merengebied is dan ook uitsluitend toegestaan bij een minimale vlieghoogte van 1.000 voet (ca. 300 m). Dit met uitzondering van situaties waarin lager overvliegen vanuit operationeel of veiligheidsoogpunt noodzakelijk is. De vertegenwoordigende organisatie van de kleine luchtvaart KNVvL en AOPA zullen toezien op de naleving van de gedragscode van de kleine luchtvaart.

Hoewel de Natura 2000-gebieden op ruime afstanden liggen van luchthavens, is de praktijk dat het luchtruim boven de Natura 2000-gebieden regelmatig wordt gebruikt door door verschillende vormen van luchtvaart, zoals ballonvaart, ultralightvliegen en helikoptervluchten. De kleine luchtvaart kan daarom een negatief effect hebben op watervogels en broedvogels, indien er gevlogen wordt boven belangrijke broed-, rust- en foerageergebieden. In cumulatie met andere versturende activiteiten zijn de effecten mogelijk significant negatief. In de samenvattende tabel verderop in dit hoofdstuk is dat ook aangegeven en in hoofdstuk 7 is een mitigerende maatregel opgenomen ten aanzien van het beter naleven van de gedragscode.

Voor wat betreft de schouw van waterlopen met behulp van een helikopter kan worden gesteld, dat dit slechts twee keer per jaar plaatsvindt. De verstoring is daarom als gering beoordeeld.

6.3.9 *Wonen en bedrijven*

De aanwezigheid van woningen en bedrijven buiten het Natura 2000-gebied heeft geen (mogelijk) significant negatief effect op de instandhoudingsdoelen. Lokaal kan de aanwezigheid van woningen en bedrijven gepaard gaan met de lozing van afvalwater op het oppervlaktewater. Dit geldt vooral voor overstorten en rioolwaterzuiveringen (RWZI's.), maar ook lozingen vanuit woonboten. Voor beoordeling van deze activiteiten geldt dezelfde redenering als voor het uitslaan van polderwater op de boezem (zie paragraaf 6.3.4 over waterbheer). De bijdrage van deze lozingen aan de matige boezemwaterkwaliteit is overigens gering (Wetterskip Fryslân 2009). De aanwezigheid van woningen en bedrijven heeft geen significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen.

6.3.10 *Verkeer en infrastructuur*

De bestaande verkeerswegen en overige infrastructuur (spoorlijn, wandel- en fietspaden) kunnen in beginsel leiden tot verstoring (visueel, geluid) van broedvogels en pleisterende watervogels. Er is echter geen sprake van een significant negatief effect op de instandhoudingsdoelen. De grotere wegen en de spoorlijn liggen op enige afstand van de broed- en rustgebieden, waardoor het negatieve effect beperkt of afwezig is. Ook lokale wegen lopen niet door of dicht langs de belangrijke rustgebieden. In het geval van De Morra en de Aldegeaster Brekken lopen fietspaden dicht langs belangrijke rustgebieden voor watervogels. Het fietspad langs de Aldegeaster Brekken heeft in de winterperiode, omdat de spoortunnel dan volgens afspraak is afgesloten, geen functie en verstoring speelt daar dan niet. Het effect van het fietspaden langs De Morra wordt door de relatief besloten ligging als gering beschouwd.

De conclusie is dat wegen, paden en de spoorlijn geen (mogelijk) significant negatief effect hebben op de instandhoudingsdoelen.

6.3.11 *Beroepsvaart*

Beroepsvaart die beperkt blijft tot de hoofdvaarroutes voor de vrachtvaart heeft geen negatief effect op de instandhoudingsdoelen (zie voor uitgebreide toets van de beroepsvaart Van der Heijden (2011)).

Voor de passagiersvaart (rondvaartboten) geldt dezelfde beoordeling als voor varen met zeilboten, motorboten, kano's en surfplanken (zie paragraaf 6.3.6). De rondvaartboten kunnen in cumulatie met andere versturende activiteiten leiden tot een (mogelijk) significant negatief effect. Om die effecten te gaan worden hiervoor in hoofdstuk 7 mitigerende maatregelen uitgewerkt.

6.3.12 *Wildbeheer, schadebestrijding en jacht*

In en buiten de Natura 2000-gebieden vindt een aantal vormen van wildbeheer en schadebestrijding plaats. In deze paragraaf worden ze kort genoemd. In alle gevallen kan sprake zijn van enige verstoring van broed-, rust- en foerageergebieden.

Muskusrattenbestrijding

Deze activiteit vindt jaarrond plaats waarbij regelmatig bezoeken plaats vinden in of nabij belangrijke rust- en foerageergebieden. Dit betreft ondermeer de oevers van belangrijke rust- en foerageergebieden op het open water en in zomerpolders.

Ganzenbeheer ('zomerganzen')

Deze activiteit kan tot ongewenste verstoring leiden wanneer dit plaatsvindt in gebieden met broedgevallen van het porseleinhoen, de kwartelkoning en de kemp-haan. Daarnaast kan storing optreden wanneer deze activiteit in het voorjaar plaatsvindt in en nabij de belangrijke rust- en foerageergebieden.

Exotenbeheer (afschot)

Hoewel er weinig detailinformatie aanwezig is over deze vorm van schadebestrijding, vindt het wel op enige schaal plaats. Dit kan leiden tot storing in belangrijke rust- en foerageergebieden.

Bestrijding vossen

Deze activiteit vindt jaarrond plaats door middel van drijfjacht overdag met gebruik van het geweer. Ook in de nachtelijke uren kunnen vossen worden geschoten met behulp van een lichtbak. Binnen de natuurterreinen is de activiteit alleen toegestaan buiten het broedseizoen. Buiten het broedseizoen kan deze activiteit leiden tot storing in belangrijke rust- en foerageergebieden.

Reewildbeheer

Deze activiteit vindt rondom de Natura 2000-gebieden plaats en op kleine schaal ook daarbinnen. Binnen de natuurterreinen is de activiteit alleen toegestaan buiten het broedseizoen. Buiten het broedseizoen kan deze activiteit leiden tot storing in belangrijke rust- en foerageergebieden.

Jacht binnen Natura 2000-gebieden

Het jagen binnen Natura 2000-gebieden die aangewezen zijn als Vogelrichtlijngebied, is volgens artikel 46 lid 3 van de Flora- en faunawet niet toegestaan. In de praktijk wordt er lokaal op waterwild gejaagd in delen van de Natura 2000-gebieden: het betreft gebruik dat in strijd is met de wet en wordt daarom in dit beheerplan niet getoetst.

Jacht buiten Natura 2000-gebieden

In alle wildbeheereenheden rondom de Natura 2000-gebieden (dus buiten de Natura 2000-begrenzing) wordt tijdens de geopende jachtperiodes gejaagd op allerlei soorten wild. Binnen de ganzenfoerageergebieden is dit toegestaan voor zover de regels dat toelaten.

Tabel 6.1.

Samenvatting van de resultaten van de toetsing van het bestaand gebruik in het Merengebied. Groen = geen (kans op) een significant negatief effect, ook niet als gevolg van cumulatie met andere vormen van gebruik; oranje = kans op een significant negatief effect al of niet in cumulatie met andere vormen van gebruik.

Activiteit	Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	Witte en Zwarte Brekken	Sneekermeer- gebied	Kans op significant effect	Kans op significant effect als gevolg van cumulatie	Mitigatiemaatregelen nodig en mogelijk
LANDBOUWACTIVITEITEN BINNEN EN BUITEN NATURA 2000						
Grondbewerking	X	X	X			Nee
Gewasbewerking en -verzorging	X	X	X			Nee
Beweiding alle grazers	X	X	X			Nee
Beregening, drainage en watergangen	X	X	X			Nee
Lozingen	X	X	X			Nee
Drainage watergangen	X	X	X			Nee
Overige activiteiten	X	X	X			Nee
Veehouderijen (runderen, varkens, pluimvee, hobbydieren)	X	X	X			Nee
BEROEPSVISSERIJ						
Fuikopstellingen, dobbervisserij	X	X	X			Ja
Elektrovisserij	X	X	X			Nee
NATUURBEHEER						
Maaibeheer	X	X	X			Nee
Beweiden en bemesten	X	X	X			Nee
Oeverbeheer	X	X	X			Ja
WATERBEHEER						
Peilbeheer boezem	X	X	X			Ja
Peilbeheer binnen de Natura 2000-gebieden	X	X	X			Ja
Peilbeheer buiten de Natura 2000-gebieden	X	X	X			Nee
Regulier beheer kleine waterlopen	X	X	X			Nee
Uitmalen polderwater op boezem	X	X	X			Ja
Aanvoer IJsselmeerwater	X	X	X			Nee
Kadeschouw	X	X	X			Nee
DRINKWATERWINNING						
Drinkwaterwinning	X					Nee
RECREATIE						
Verblijfsrecreatieve voorzieningen						
Bungalows, hotels, pensions	X	X	X			Nee
Campings	X	X	X			Nee
Dagrecreatieve voorzieningen						
Dagrecreatief terrein	X		X			Nee
Zwemlocaties	X		X			Nee
Vogelkijkhutten	X	X	X			Nee
Boerengolf	X					Nee
Watersport						
Varen met zeilboten, motorboten, kano's en surfplanken (inc. winterzeilen en wedstrijdzeilen)	X	X	X			Ja
Nomadisch drijvend filmfestival			X			Nee
Jachthavens	X	X	X			Nee
Aanlegplaatsen + vuilophaaldienst	X	X	X			Ja
Trailerhellingen	X	X	X			Nee
Snelvaarlocaties	X		X			Nee
Vuilwater innamestation	X		X			Nee
Zeilscholen	X	X	X			Nee
Zeilplatforms	X					Ja
IJszeilen			X			Nee
Lozingen vanaf (recreatie)vaartuigen	X	X	X			Nee

Activiteit	Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	Witte en Zwarte Brekken	Sneekermeer- gebied	Kans op significant effect	Kans op significant effect als gevolg van cumulatie	Mitigatiemaatregelen nodig en mogelijk
Recreatieroutes						
Veerpont t.b.v. fietsers	X					Nee
Fietsroutes	X	X	X			Nee
Wandelroutes	X	X	X			Nee
Schaatsroutes	X	X				Nee
Sportvissen						
Vissen vanaf visstek op oever	X	X	X			Nee
Vissen vanaf boot	X	X	X			Ja
Uitzetten van vis			X			Nee
LUCHTVAART						
Ballonvaart, ultralight, helikoptervluchten	X	X	X			Ja
Slootshow (per helikopter)	X	X	X			Nee
WONEN EN BEDRIJVEN						
Wonen, woonboot, (woon)boerderij	X	X	X			Nee
Woonwijk met verbinding naar open water	X	X	X			Nee
Bedrijventerreinen	X	X	X			Nee
Overige bedrijfspanden	X	X	X			Nee
Lozingen woonboten en RWZI's op de boezem	X	X	X			Nee
VERKEER EN INFRASTRUCTUUR						
Autowegen en overige wegen	X	X	X			Nee
Fiets- en wandelpaden	X	X	X			Nee
Spoorweg	X					Nee
BEROEPSVAART						
Vrachtvaart, ijsbrekers	X	X	X			Nee
Passagiersvaart (rondvaartboten),	X	X	X			Ja
Vaarroutes t.b.v. vaarland			X			Nee
WILDBEHEER EN SCHADEBESTRIJDING BINNEN NATURA 2000						
Muskusrattenbestrijding	X	X	X			Ja
Exotenbestrijding	X	X	X			Ja
Bestrijding vossen	X	X	X			Ja
Ganzeneieren prikken en schudden	X	X	X			Ja
WILDBEHEER EN SCHADEBESTRIJDING BUITEN NATURA 2000						
Muskusrattenbestrijding	X	X	X			Ja
Exotenbestrijding	X	X	X			Ja
Bestrijding vossen	X	X	X			Ja
Reewildbeheer	X	X	X			Ja
JACHT BINNEN NATURA 200						
		X	X	wettelijk niet toegestaan		
JACHT BUITEN NATURA 2000						
Jacht buiten Natura 2000	X	X	X			Ja
GANZENBELEID						
Ganzenbeleid	X	X	X			Ja
OVERIG GEBRUIK						
Windmolens	X	X	X			Nee
Windturbines	X	X	X			Nee
Hoogspanningsmasten			X			Nee

6.3.13 *Ganzenopvangbeleid*

In de Witte en Zwarte Brekken is sprake van een knelpunt voor de kleine rietgans, dat samenhangt met de praktische invulling van het nu gevoerde ganzenbeleid. Sinds in 2005 het landelijke opvangbeleid ten aanzien van winterganzen is herzien, zijn de aantallen kleine rietganzen die gebruik maken van de slaappleaats in de Witte en Zwarte Brekken gedaald tot onder het instandhoudingsdoel. Dat komt niet door een verslechtering van de slaappleaatsfunctie, maar doordat de ganzen verjaagd worden uit de graslanden die tussen de slaappleaatsen en het foerageergebied liggen. Direct aansluitend aan de slaappleaatsen in de Witte en Zwarte Brekken is weinig ganzenopvanggebied beschikbaar. De ganzen zijn daardoor aangewezen op foerageergebieden die op grotere afstand liggen en worden in de tussenliggende graslanden verjaagd. Als gevolg van die verjaging (een voorwaarde om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming in de schade) mijden de ganzen de slaappleaatsen (Kleefstra 2010). Het huidige ganzenbeleid wordt derhalve voor wat betreft de Kleine rietgans als significant negatief beoordeeld.

Door de verjaging van ganzen als uitvloeisel van het ganzenopvangbeleid, treedt er ook storing op in belangrijke rust- en foerageergebieden van watervogels. Dit vindt plaats waar de gebieden waar ganzen verjaagd wordt grenzen aan belangrijke rust- en foerageergebieden. Het gaat dan om de verstoring van watervogels in het winterhalfjaar. Deze activiteit kan daarom in cumulatie met andere versturende activiteiten leiden tot een mogelijk significant effect (zie cumulatietoets in paragraaf 6.4).

Inmiddels is in december 2012 is in een landelijk overleg een document opgesteld door IPO/provincies en de 'Ganzen 7' (de 12 Landschappen, de Federatie Particulier grondbezit, LTO, Natuurmonumenten, Stichting Agrarisch en Particulier Natuur- en Landschapsbeheer Nederland en Vogelbescherming Nederland) met daarin voorstellen voor een voor een gezamenlijke aanpak. Uitgangspunt is rust voor overwinterende ganzen en terugbrengen van de aantallen zomerganzen tot het niveau van 2005 voor de grauwe gans en het niveau van 2011 voor de brandgans. Dit document vormt de basis voor aanvullende afspraken in de provincie. De doorwerking hiervan voor het Merengebied is op dit moment nog niet bekend. Bij de maatregelen in hoofdstuk 7 wordt hier op teruggekomen.

6.3.14 *Concrete ontwikkelingen*

In deze paragraaf wordt een voortoets gepresenteerd van de concrete ontwikkelingen zoals beschreven in paragraaf 4.3.14 (zie ook tabel 4.2). Bij de toetsing is een onderscheid gemaakt tussen de ontwikkelingen die in het kader van het Friese Merenproject op stapel staan en de ontwikkelingen die door particulieren en/of door de verschillende gemeenten worden uitgevoerd. Conform de toetsing van de huidige activiteiten in de voorgaande paragrafen zal ook hier worden aangegeven of er al of niet sprake is van de noodzaak om mitigerende maatregelen te nemen bij het uitvoeren van de toekomstige activiteit. Let op: het gaat hier alleen om een toetsing aan de Natuurbeschermingswet; bij de concrete uitvoering van projecten dient ook rekening te worden gehouden met de Flora- en faunawet.

Ontwikkelingen Friese Merenproject

De inrichtingsmaatregelen die voortvloeien uit het Friese Merenproject zijn al via een voortoets beoordeeld in de 'Economische en ecologische effectmeting Friese Merenproject' (Wymenga *et al.* 2008). Een korte samenvatting volgt hieronder, terwijl de uitkomst van de toetsing in het kort is weergegeven in tabel 6.2.

1. *Diverse baggerwerkzaamheden*

Baggerwerkzaamheden leiden tot een betere bevaarbaarheid van het water voor grotere en diepere boten en daarmee in potentie tot een toename van het aantal vaarbewegingen. De effecten van baggeren op de natuurdoelen zijn afhankelijk van de locatie. Betreft het ondiepe delen die gebaggerd worden, dan zal het inderdaad drukker worden, waardoor foeragerende en rustende watervogels kunnen worden verstoord. In dat geval zijn in cumulatie met andere versturende activiteiten significant negatieve effecten niet uit te sluiten (zie cumulatietoets in paragraaf 6.4). Betreft het delen die al dieper waren, dan zal de extra drukte waarschijnlijk beperkt blijven.

Daarnaast kunnen baggerwerkzaamheden in het kader van het Friese Merenproject een directe of indirecte versturende invloed hebben op het moment dat de werkzaamheden worden uitgevoerd. Het gaat hier dan om effecten op watervogels. Hierbij zijn significant negatieve effecten niet uit te sluiten. Om negatieve effecten tegen te gaan kunnen mitigerende maatregelen worden genomen. Deze zijn al uitgewerkt door Wymenga *et al.* (2008) en zijn, voor zover ze voor deze Natura 2000-gebieden relevant zijn, opgenomen in de mitigerende maatregelen in hoofdstuk 7.

2. *Opwaarderen toegang De Morra/Koudum*

Het opwaarderen van de Kruisvaart heeft geen directe effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen op de locatie. Wel kan de opwaardering leiden tot een toename van de vaarrecreatie, waardoor verstoring van watervogels in de Fluezten kan toenemen. Cumulatief met andere ontwikkelingen die verstoring veroorzaken zijn significant negatieve effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen niet uit te sluiten.

3. *Aanleg kade in de Grûns en natuurontwikkeling langs oever (bij Aldegeaster Brekken)*

Deze maatregel behelst het opknappen van de kade van de Grûns, de vaarweg tussen Lange Vliet (richting Workum) en de Vlakke Brekken, alsmede het realiseren van natuurontwikkeling. Dit is binnen de grens van het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving. De ingrepen moeten goed afgewogen worden in verband met het mogelijk voorkomen van de Natura 2000-soort Noordse woelmuis en het Natura 2000-habitatype Ruigten en zomen. Deze Natura 2000-instandhoudingsdoelen kunnen worden aangetast bij het vergraven van de oevers. De maatregel kan daarom leiden tot een significant negatief effect op de locatie zelf. Ook kan de maatregel leiden tot een toename van de vaarrecreatie, waardoor verstoring van watervogels in de Aldegeaster Brekken kan toenemen. Cumulatief met andere ontwikkelingen die verstoring veroorzaken zijn significant negatieve effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen niet uit te sluiten.

4. *Aanleg speelvoorzieningen en sanitaire voorzieningen bij de Marrekrite op De Hemmen*

De aanleg van deze voorzieningen is gepland op een eilandje binnen het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving. De maatregel gaat mogelijk ten koste van het Natura 2000-habitatype Ruigten en zomen en de Natura 2000-soort Noordse woelmuis. Tevens kan er sprake zijn van verstoring in het voorjaar van een steltloperslaapplaats en van de slaapplaats van de Kleine rietgans, en gaat een ganzenfoeragegebied verloren. De activiteit wordt daarom beoordeeld als mogelijk significant negatief, zowel de activiteit afzonderlijk als in cumulatie met andere projecten. Aanvullend onderzoek moet uitwijzen of er sprake is van (mogelijk) significant negatieve effecten. Is dat het geval dan is het van belang om mitigerende maatregelen te nemen.

5. *Versterking toegangspoort Workum*

Omdat de locatie buiten het Natura 2000-gebied ligt, zijn er geen directe effecten te verwachten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen. Het versterken van de toegangspoort Workum zal wel leiden tot een toename van de vaarrecreatie in het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o., waardoor verstoring van watervogels hier kan toenemen. Cumulatief met andere ontwikkelingen zijn significant negatieve effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen niet uit te sluiten.

6. *Opwaarderen van de aanlegplaatsen in de Bangafeart*

De Bangafeart ligt buiten het Natura 2000-gebied Sneekermeergebied. Directe effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen zijn daarom niet te verwachten. Wel moet in het kader van de Flora- en faunawet rekening worden gehouden met verlichting, dit in verband met de mogelijke aanwezigheid van de meervleermuis, die gebruik maakt van de Bangafeart als trekroute en boven het Natura 2000-gebied Sneekermeergebied foerageert.

Daarnaast is er mogelijk sprake van een toename van vaarrecreatie in het Sneekermeergebied, waardoor de verstoring van watervogels kan toenemen. Cumulatief met andere ontwikkelingen die verstoring veroorzaken zijn significant negatieve effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen niet uit te sluiten.

7. *Verbeteren zelfbediening brug Hoaitesleat/Slingerrak*

De maatregel zal leiden tot een verbetering van de doorstroming, maar niet tot een toename van de recreatievaart. Op de locatie zelf zijn geen effecten te verwachten.

8. *De Potten 2e fase: opwaarderen terrein De Potten: trailerhelling*

Het opwaarderen door aanleg van een trailerhelling heeft naar verwachting geen directe effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen op de locatie. Wel kan de opwaardering leiden tot een toename van de vaarrecreatie, waardoor verstoring van watervogels kan toenemen. Cumulatief met andere ontwikkelingen die verstoring veroorzaken zijn significant negatieve effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen niet uit te sluiten.

9. *Aanleg 2 eilandjes in De Morra en opwaarderen eilandje zeilschool Hemelum, als mitigatie voor verdubbeling sluis Stavoren.*

Deze maatregel is al ecologisch getoetst door van der Heijden & de Vries (2010). Uit de toetsing kwam naar voren dat er geen effecten zijn te verwachten op de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving mits bij het uitvoeren van werkzaamheden geen oevers worden aangetast. Dit met het oog op het mogelijk voorkomen van het Natura 2000-habitatype Ruigten en zomen en de Natura 2000-soort noordse woelmuis. In dat geval zijn er geen effecten te verwachten.

Ontwikkelingen gemeenten

10. *Opwaardering bestaande zwemlocatie aan de noordrand van Oudega aan de rand van de Oudegaaster Brekken*

Deze maatregel zal niet leiden tot een uitbreiding van de verstoringscontour van de bestaande locatie en ook niet tot een toename van de vaarbewegingen in het Natura 2000-gebied Oudegaaster Brekken, Fluessen en omgeving. De locatie wordt niet uitgebreid, maar alleen opgewaardeerd, zodat er geen aanslag is op de ruimte in de omgeving.

11. *Fries Elfmeren evenement*

Het Fries Elfmeren evenement is een sinds 2010 georganiseerd evenement, waarbij langs en op de Friese 'elfmeren' een wijd scala aan verschillende sportieve activiteiten wordt georganiseerd, waaronder fietsen, wandelen, varen, hardlopen, etc. De activiteiten vinden plaats op bestaande recreatieve routes en worden georganiseerd in de maand juni. Dat is de periode van het jaar dat de aangewezen niet-broedvogel soorten nog niet in het gebied aanwezig zijn. Om deze redenen worden er geen negatieve effecten verwacht.

12. Wijziging inrichting van camping De Kuilart aan De Fluezen

Het gaat hier om een kwaliteitsverbetering binnen bestaande grenzen, zodat er geen aanslag is op de onbebouwde ruimte in de omgeving. De verwachting is dat het aantal bezoekers zal afnemen. Er zijn met betrekking tot deze ontwikkeling daarom geen effecten te verwachten.

13. Ontwikkeling Galamadammen

Het gaat hier om een geringe uitbreiding van de recreatievoorzieningen, waardoor het aantal bezoekers zal toenemen. De uitbreiding kan leiden tot een toename van de vaarrecreatie, waardoor verstoring van watervogels kan toenemen. Cumulatief met andere ontwikkelingen die verstoring veroorzaken zijn significant negatieve effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen niet uit te sluiten.

14. Inrichting huisjespark ten noorden van Hemelum

Het gaat hier om de inrichting van een nieuw huisjespark ten noorden van Hemelum. De uitbreiding kan leiden tot een toename van de vaarrecreatie, waardoor verstoring van watervogels kan toenemen. Cumulatief met andere ontwikkelingen die verstoring veroorzaken zijn significant negatieve effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen niet uit te sluiten.

15. Oever en kadewerken noordkant Fluezen en noordkant Morra

Al beoordeeld door de provincie en toegestaan. Er zijn geen effecten te verwachten, mits rekening wordt gehouden met de noordse woelmuis.

16. Bouw van 7-9 woningen in de bebouwde kom van Elahuizen

De bouw van de woningen vindt plaats binnen de bebouwde kom, zodat er geen directe effecten zijn te verwachten. Ook is er geen sprake van een toename van de vaarrecreatie, zodat ook hiervan geen effecten zijn te verwachten.

17. Ontwikkeling van It Ges II

Is al getoetst door van der Hut (2008). Uit de toetsing kwam naar voren, dat het voornemen geen negatieve effecten heeft onder voorwaarde dat er maatregelen worden genomen. Deze maatregelen hebben betrekking op de landschappelijke inpassing, de aanleg van natuurvriendelijke oevers en het beëindigen van de jacht op landbouwgronden in eigendom bij gemeente. Daarnaast heeft Brenninkmeijer (2010) vastgesteld, dat de uitbreiding van het aantal ligplaatsen in It Ges II kan leiden tot extra verstoring van rustende watervogels op het open water van het Sneekermeergebied in september en oktober. Cumulatief met andere ontwikkelingen die verstoring veroorzaken zijn significant negatieve effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen niet uit te sluiten.

18. Uitvoeren van woningbouw 'de Houkepoort' bij de Houkesleat (Snitser Mar) met 250-300 woningen en 135 ligplaatsen

Is cumulatief getoetst door Brenninkmeijer (2010). Uit de toetsing kwam naar voren dat uitbreiding van het aantal ligplaatsen cumulatief met andere ontwikkelingen in de omgeving kan leiden tot extra verstoring van watervogels. Hierbij zijn significant negatieve effecten niet uit te sluiten.

19. Aanleg van een recreatief fietspad langs de Noorder Oudeweg

Aanleg van het fietspad langs de oevers van het Sneekermeer kan cumulatief met andere ontwikkelingen in de omgeving leiden tot extra verstoring van watervogels in het Sneekermeergebied. Hierbij zijn significant negatieve effecten niet uit te sluiten.

20. Aanleg hotel (landschapspark) in samenhang met 80 recreatie-appartementen

Het hotel en het recreatiepark liggen op redelijk grote afstand van de Natura 2000-gebieden. Directe effecten op de instandhoudingsdoelen zijn daarom niet te verwachten (zie ook bestemmingsplan Hotel Langweerder Wielen). Omdat de recreatie-appartementen ook worden gebruikt door watersporters, kan het aantal vaarrecreanten in het Sneekermeergebied wel iets toenemen. Dit kan cumulatief met andere ontwikkelingen in de omgeving leiden tot extra verstoring van watervogels in het Sneekermeergebied. Hierbij zijn significant negatieve effecten niet uit te sluiten.

21 t/m 24. Diverse kleinschalige ontwikkelingen in en rond het bestaande verblijfsrecreatiegebied Terherne

Deze ontwikkelingen zijn al getoetst aan de NB-wet (info Provincie Fryslân) en zijn beoordeeld als zijnde niet-vergunningplichtig.

25. Herstructurering van een bestaand bungalowpark aan Kupersleantsje, Terherne.

Het betreft hier een herstructurering en kwaliteitsverbetering van een bestaand bungalowpark en geen uitbreiding. Een toename van het aantal vaarrecreanten in het Sneekermeergebied wordt daarom niet verwacht.

26. Baggeren hoofdvaarroute beroepsvaart

Voor het baggeren van de hoofdvaarroute worden baggervaarstuigen en transportschepen voor de afvoer van de baggerspecie ingezet. De werkzaamheden zullen een tijdelijke verstoring veroorzaken van het bodemmilieu van het kanaal en er zal een tijdelijk extra vertroebeling van het water optreden. Dit zal echter niet leiden tot negatieve effecten op de aangewezen Natura 2000-waarden.

Het is te verwachten dat als gevolg van de baggerwerkzaamheden een extra verstoring van vogels beperkt blijft wanneer de werkzaamheden beperkt blijven tot de vaargeul. In dat geval is de verstoring vergelijkbaar met de verstoring door de huidige scheepvaart in de vaargeul. Daardoor kan ervan worden uitgegaan dat de werkzaamheden nauwelijks van invloed zullen zijn op de aangewezen pleisterende watervogels (gedurende het winterseizoen) en aangewezen broedvogels (gedurende het broedseizoen). Wel is het van belang om bij het uitvoeren van de baggerwerkzaamheden in de nachtelijke uren rekening te houden met de meervleermuis omdat anders negatieve effecten op deze soort niet zijn uit te sluiten.

27. Verhoging maximum snelheid A7

Rijkswaterstaat is van plan om op het traject Sneek-Heerenveen de maximum snelheid te verhogen van 120 naar 130 km/u. De milieueffecten hiervan op de omgeving zijn vastgelegd in het 'Milieuonderzoek uitrol 130 km/u, fase 1 (Rijkswaterstaat 2010). Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat er geen knelpunten zijn met de natuurwetgeving. Deze conclusie wordt in onderhavig Natura 2000-beheerplan overgenomen. Dit betekent dat het voornemen als neutraal wordt beoordeeld en er geen effecten zijn op de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000-gebieden.

Aanvullend op het 'Milieuonderzoek' kan nog worden gesteld dat de A7 op ruime afstand (> 6km) ligt van het Habitatrictlijngebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. en de hier liggende Natura 2000-habitattypen. Deze Natura 2000 habitattypen hebben een hoge Kritische Depositiewaarde (KDW) en zijn derhalve nauwelijks gevoelig voor stikstofdepositie.

Tabel 6.2.

Samenvatting van de resultaten van de toetsing van concrete ontwikkelingen in het Merengebied. Groen = geen (kans op) een significant negatief effect, ook niet als gevolg van cumulatie met andere projecten, oranje = kans op een significant negatief effect al of niet in cumulatie met andere projecten.

Activiteit	Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	Witte en Zwarte Brekken	Sneekermeer-gebied	Kans op significant effect	Kans op significant effect als gevolg van cumulatie	Mitigatiemaatregelen nodig en mogelijk
Friese Merenproject						
1. Diverse baggerwerkzaamheden	X		X			Ja
2. Opwaarderen toegang De Morra/Koudum	X					Ja
3. Aanleg kade in de Grûns (Nij.na03) en natuurontwikkeling langs oever (bij Aldegaaster Brekken)	X					Ja
4. Aanleg speelvoorzieningen en sanitaire voorzieningen bij de Marrekrite op De Hemmen	X					Ja
5. Versterking toegangspoort Workum	X					Ja
6. Opwaarderen van de aanlegplaatsen in de Bangafeart			X			Ja
7. Verbeteren zelfbediening brug Hoaitesleat / Slingerrak		X				Nee
8. De Potten 2e fase: opwaarderen terrein De Potten: traillerhelling			X			Ja
9. Aanleg 2 eilandjes in De Morra en opwaarderen eilandjes zeilschool Hemelum	X					Nee
Gemeenten						
10. Opwaardering zwemlocatie aan de noordrand van Oudega aan de rand van de Oudegaaster Brekken	X					Nee
11. Fries Elfmeren evenement	X					Nee
12. Wijziging inrichting van camping De Kuilart aan De Fluezen	X					Nee
13. Ontwikkeling Galammadammen	X					Ja
14. Inrichting nieuw deel van een bestaand huisjespark ten noorden van Hemelum	X					Ja
15. Oever en kadewerken noordkant Fluezen/De Morra						Nee
16. Bouw van 7-9 woningen in de bebouwde kom van Elahuizen	X					Nee
17. Ontwikkeling van It Ges II			X			Ja
18. Uitvoeren van woningbouw 'de Houkepoort' bij de Houkesleat (Snitser Mar)			X			Ja
19. Aanleg van een recreatief fietspad langs de Noorder Oudeweg			X			Ja
20. Aanleg hotel (landschapspark) in samenhang met 80 recreatie-appartementen			X			Ja
21. Inrichting bungalowpark op bestaand kampeerterrein 'Oan 'e Poel' in Terherne.			X			Nee
22. Uitbreiding aantal recreatiewoningen en herstructurering 'Waterpark Snitser Mar' park in Terherne.			X			Nee
23. Ontwikkeling van een aantal kampeerterrinen bij de boer			X			Nee
24. Ontwikkeling van minicampings aan de Utbuorren 46 en 48			X			Nee
25. Herstructurering van een bestaand bungalowpark aan Kupersleantsje in Terherne.			X			Nee
26. Baggeren hoofdvaarroute beroepsvaart	X	X	X			Ja
27. Verhoging maximum snelheid A7 van 120 naar 130 km/u	X					Nee

6.4 Cumulatietoets

In de paragrafen 6.2 en 6.3 zijn de verschillende vormen van gebruik en ontwikkelingen afzonderlijk getoetst. Uit deze toets komt naar voren, dat een aantal activiteiten afzonderlijk gezien slechts een beperkt negatief effect hebben, maar samen (cumulatief) wel kunnen leiden tot een mogelijk significant negatief effect. Met andere woorden, vele kleine effecten maken mogelijk één grote. Voor dit cumulatieve effect is in de overzichtstabellen 6.1 en 6.2 een aparte kolom opgenomen. Het gaat bij de cumulatie hoofdzakelijk om vormen van gebruik en om ontwikkelingen die verstorend kunnen werken op belangrijke broed-, foerageer- en rustgebieden van de verschillende soorten watervogels. Denk daarbij aan onder meer de waterrecreatie, jacht en schadebestrijding, en de kleine luchtvaart. In hoofdstuk 7 worden daarvoor enkele mitigerende maatregelen benoemd, die vooral gericht zijn op het rustig houden van de gebiedsdelen die nu belangrijk zijn voor de verstoringsgevoelige instandhoudingsdoelen. Verder dragen verschillende vormen van gebruik bij aan de vertroebeling en eutrofiering van het oppervlaktewater in het Merengebied, met als gevolg een mogelijk significant negatief effect op het habitatype 'Meren met krabbenscheer'. Eerder is al aangegeven, dat vanuit de Kaderrichtlijn Water maatregelen zijn gepland op basis waarvan verwacht mag worden dat de waterkwaliteit de komende jaren zal verbeteren. Het voor deze Natura 2000-gebieden relevante deel van die maatregelen is opgenomen in de in hoofdstuk 7 benoemde mitigerende maatregelen (met name natuurvriendelijke oevers).

6.5 Voorwaarden voor huidige en nieuwe activiteiten

Uit de analyse van de huidige en nieuwe activiteiten en ontwikkelingen komt naar voren, dat deze activiteiten in de meeste gevallen geen probleem vormen voor de instandhoudingsdoelen. Bij bepaalde activiteiten zijn er wel (mogelijke) knelpunten geconstateerd, maar deze zijn met het nemen van mitigerende maatregelen op te lossen. Voor al deze activiteiten geldt wel de voorwaarde dat zij in vorm, locatie, omvang en tijd niet in betekenende mate wijzigen ten opzichte van de getoetste situatie. Als er sprake is van uitbreiding van deze activiteiten dan dienen deze uitbreidingen alsnog te worden getoetst aan de Natuurbeschermingswet. Hieronder wordt op basis van de toetsingen uit de paragrafen 6.3 t/m 6.4 de huidige en nieuwe activiteiten beoordeeld in het licht van de Natuurbeschermingswet en ingedeeld in de volgende categorieën:

Categorie 1: Vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten zonder specifieke voorwaarden

Het gaat hier om 'projecten' en 'andere handelingen' die niet vallen onder de definitie van 'bestaand gebruik' (van voor 31 maart 2010), alsmede ook om 'nieuw gebruik', 'gewijzigd gebruik' en 'ontwikkelingen'. Deze activiteiten veroorzaken geen negatieve effecten en kunnen dus zonder voorwaarden worden voortgezet.

Categorie 1	OBF*	WZB	SM
Ontwikkelingen Friese Merenproject			
7. Verbeteren zelfbediening brug Hoaitesleat / Slingerrak		X	
9. Aanleg 2 eilandjes in De Morra en opwaarderen eilandjes zeilschool Hemelum	X		
Ontwikkelingen gemeenten			
10. Opwaardering zwemlocatie aan de noordrand van Oudega aan de rand van de Oudegaaster Brekken	X		
11. Fries Elfmeren evenement	X		
12. Wijziging inrichting van camping De Kuilart aan De Fluezen	X		
15. Oever en kadewerken noordkant Fluezen/De Morra	X		
16. Bouw van 7-9 woningen in de bebouwde kom van Elahuizen	X		
21. Inrichting bungalowpark op bestaand kampeerterrein 'Oan e Poel' in Terherne.			X

22. Uitbreiding aantal recreatiewoningen en herstructurering 'Waterpark Snitser Mar' in Terherne.			X
23. Ontwikkeling van een aantal kampeerterrainen bij de boer			
24. Ontwikkeling van minicampings aan de Utbuorren 46 en 48			
25. Herstructurering van een bestaand bungalowpark aan Kupersleantsje in Terherne.			X
27. Verhoging maximum snelheid A7 van 120 naar 130 km/u	X		

* OBF = Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.; WZB = Witte en Zwarte Brekken; SM = Sneekermeergebied

Categorie 2: Vrijgestelde vergunningplichtige activiteiten met specifieke voorwaarden.

Het gaat hier om 'projecten' en 'andere handelingen' die niet tot het bestaand gebruik gerekend worden (b.v. baggerwerkzaamheden), en nieuwe activiteiten en ontwikkelingen van na 31 maart 2010 die (mogelijk) leiden tot significant negatieve effecten, al of niet in cumulatie met andere ontwikkelingen of bestaand gebruik. Voor deze activiteiten vervangt het beheerplan de vergunningplicht, waarbij er met betrekking tot uitvoering van de activiteit voorwaarden worden gesteld in de vorm van (mitigerende) maatregelen. De maatregelen worden in paragraaf 7.4 uitgewerkt en toegelicht. Voorwaarden zijn ook opgenomen in paragraaf 9.1.

Categorie 2	OBF*	WZB	SM
Ontwikkelingen Friese Merenproject			
1. Diverse baggerwerkzaamheden	X		
2. Opwaarderen toegang De Morra/Koudum	X		
3. Aanleg kade in de Grûns (Nij.na03) en natuurontwikkeling langs oever (bij Aldegeaster Brekken)	X		
4. Aanleg speelvoorzieningen en sanitaire voorzieningen bij de Marrekrite op De Hemmen	X		
5. Versterking toegangspoort Workum	X		
6. Opwaarderen van de aanlegplaatsen in de Bangafeart			
8. De Potten 2e fase: opwaarderen terrein De Potten: traillerhelling			
Ontwikkelingen gemeenten			
13. Ontwikkeling Galammadammen	X		
14. Inrichting nieuw deel van een bestaand huisjespark ten noorden van Hemelum	X		
17. Ontwikkeling van It Ges II			
18. Uitvoeren van woningbouw 'de Houkepoort' bij de Houkesleat (Snitser Mar)			X
19. Aanleg van een recreatief fietspad langs de Noorder Oudeweg			
20. Aanleg hotel (landschapspark) in samenhang met 80 recreatie-appartementen			X
26. Baggeren hoofdvaarroute beroepsvaart	X	X	X

* OBF = Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.; WZB = Witte en Zwarte Brekken; SM = Sneekermeergebied

Categorie 3: Nb-wet vergunde activiteiten

Het gaat hier om activiteiten die vergund zijn en blijven. In dit beheerplan worden alleen de reeds vergunde activiteiten in beeld gebracht, indien er sprake is van rest-activiteiten die naar voren zijn gekomen bij de cumulatietoets. Omdat dit hier niet aan de orde is, zijn er hier geen activiteiten die onder deze categorie vallen.

Categorie 4: Niet vergunningplichtige activiteiten (vrijgesteld bestaand gebruik)

Deze categorie wordt gevuld met het 'bestaande gebruik'. Het gaat om activiteiten die voor 31 maart 2010, dat is de inwerkingtreding van de Crisis- en Herstelwet, in het Natura 2000-gebied plaatsvonden. In dit beheerplan is geanalyseerd of het bestaande gebruik zonder probleem doorgang kan vinden, of dat er aanleiding is om randvoorwaarden te stellen. In het eerste geval is het vergunningvrij. In het tweede geval kan de activiteit eveneens zonder vergunning worden voortgezet wanneer het

binnen de aangegeven randvoorwaarden plaatsvindt. Wanneer vervolgens blijkt dat de uitvoering van een activiteit niet binnen de voorwaarden wordt uitgevoerd, kan het bevoegd gezag gebruik maken van de aanschrijvingsbevoegdheid die de wet geeft. Op grond daarvan kan het bevoegd gezag degene die 'bestaand gebruik' uitoefent verplichten om passende maatregelen te treffen om negatieve effecten tegen te gaan. In deze categorie zijn twee situaties te onderscheiden.

Categorie 4.1. Geen of positieve effecten op het bereiken van de instandhoudingsdoelen. Het 'bestaand gebruik' kan zonder voorwaarden worden voortgezet. Het gaat om de volgende vormen van bestaand gebruik.

Categorie 4.1	OBF*	WZB	SM
LANDBOUWACTIVITEITEN BINNEN EN BUITEN NATURA 2000			
Grondbewerking	X	X	X
Gewasbewerking en -verzorging	X	X	X
Beweiding alle grazers	X	X	X
Beregening, drainage en watergangen	X	X	X
Lozingen	X	X	X
Drainage watergangen	X	X	X
Overige activiteiten	X	X	X
Veehouderijen (runderen, varkens, pluimvee, hobbydieren)	X	X	X
BEROEPSVISSERIJ			
Elektrovisserij	X	X	X
NATUURBEHEER			
Maaibeheer	X	X	X
Beweiden en bemesten	X	X	X
WATERBEHEER			
Peilbeheer buiten de Natura 2000-gebieden	X	X	X
Schonen waterlopen	X	X	X
Aanvoer IJsselmeerwater	X	X	X
Kadeschouw	X	X	X
DRINKWATERWINNING			
Drinkwaterwinning	X		
RECREATIE			
Verblijfsrecreatieve voorzieningen			
Bungalows, hotels, pensions	X	X	X
Campings	X	X	X
Dagrecreatieve voorzieningen			
Dagrecreatief terrein	X		X
Zwemlocaties	X		X
Vogelkijkhutten	X	X	X
Boerengolf	X		
Watersport			
Nomadisch drijvend filmfestival			X
Jachthavens	X	X	X
Trailerhellingen	X	X	X
Snelvaarlocaties	X		X
Vuilwater innamestation	X		X
Zeilscholen	X	X	X
IJszeilen			X
Lozingen vanaf (recreatie)vaartuigen	X	X	X
Recreatieroutes			
Veerpont t.b.v. fietsers	X		
Fietsroutes	X	X	X
Wandelroutes	X	X	X
Schaatsroutes	X	X	
Openstelling natuurterreinen SBB		X	X
Sportvissen			
Vissen vanaf visstek op oever	X	X	X
Uitzetten van vis			X

LUCHTVAART			
Slootshouw (per helikopter)	X	X	X
WONEN EN BEDRIJVEN			
Wonen, woonboot, (woon)boerderij	X	X	X
Woonwijk met verbinding naar open water	X	X	X
Bedrijventerreinen	X	X	X
Overige bedrijfspanden	X	X	X
Lozingen woonboten en RWZI's op de boezem	X	X	X
Categorie 4.1	OBF*	WZB	SM
VERKEER EN INFRASTRUCTUUR			
Autowegen en overige wegen	X	X	X
Fiets- en wandelpaden	X	X	X
Spoorweg	X		
BEROEPSVAART			
Vrachtvaart, ijsbrekers	X	X	X
Vaarroutes t.b.v. vaarland			X
OVERIG GEBRUIK			
Windmolens	X	X	X
Windturbines	X	X	X
Hoogspanningsmasten			X

* OBF = Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.; WZB = Witte en Zwarte Brekken; SM = Sneekermeergebied

Categorie 4.2. Negatieve effecten: (mogelijk) significant negatieve effecten op het bereiken van de instandhoudingsdoelen, hier veelal in cumulatie met elkaar. Het gaat hier om 'bestaand gebruik' waarvan de (gezamenlijke) negatieve effecten door middel van (mitigerende) maatregelen dienen te worden voorkomen. Rekening houdend met deze maatregelen kan dit gebruik worden voortgezet. Deze mitigerende maatregelen worden in dit beheerplan vastgelegd (zie paragraaf 7.4).

Categorie 4.2	OBF*	WZB	SM
BEROEPSVISSERIJ			
Fuikopstellingen, dobbervisserij	X	X	X
NATUURBEHEER			
Oeverbeheer	X	X	X
WATERBEHEER			
Peilbeheer boezem	X	X	X
Peilbeheer binnen de Natura 2000-gebieden	X	X	X
Uitmalen polderwater op boezem	X	X	X
RECREATIE			
Watersport			
Varen met zeilboten, motorboten, kano's en surfplanken (inc. winterzeilen en wedstrijdzeilen)	X	X	X
Aanlegplaatsen + vuilophaaldienst	X	X	X
Zeilplatforms	X		
Sportvissen			
Vissen vanaf boot	X	X	X
LUCHTVAART			
Ballonvaart, ultralight, helikoptervluchten	X	X	X
BEROEPSVAART			
Passagiersvaart (rondvaartboten),	X	X	X
BEHEER EN SCHADEBESTRIJDING BINNEN NATURA 2000			
Muskusrattenbestrijding	X	X	X
Exotenbestrijding	X	X	X
Bestrijding vossen	X	X	X
Ganzeneieren prikken en schudden	X	X	X
BEHEER EN SCHADEBESTRIJDING BUITEN NATURA 2000			
Muskusrattenbestrijding	X	X	X
Exotenbestrijding	X	X	X
Bestrijding vossen	X	X	X
Reewildbeheer	X	X	X

Categorie 4.2	OBF*	WZB	SM
JACHT BUITEN NATURA 2000			
Jacht buiten Natura 2000	X	X	X
GANZENBELEID			
Ganzenbeleid	X	X	X

* OBF = Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.; WZB = Witte en Zwarte Brekken; SM = Sneekermeergebied

Categorie 5. Het gaat hier om activiteiten die verboden zijn om uit te oefenen **binnen de begrenzing van de Natura 2000-gebieden.**

Categorie 5	OBF*	WZB	SM
JACHT BINNEN NATURA 2000		X	X

* OBF = Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.; WZB = Witte en Zwarte Brekken; SM = Sneekermeergebied

Samenvattend

- 1 In dit hoofdstuk worden de effecten van het huidige gebruik en concrete ontwikkelingen op het realiseren van de instandhoudingsdoelen in de Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving beoordeeld.
- 2 Uit de toetsing blijkt, dat een groot deel van de activiteiten die onder bestaand gebruik of concrete ontwikkelingen vallen geen negatief effect heeft op de instandhoudingsdoelen. Dit betreft onder meer de landbouwactiviteiten binnen en buiten de Natura 2000-begrenzing, de meeste vormen van natuurbeheer, drinkwaterwinning, verblijfs- en dagrecreatie, wonen en bedrijven, verkeersinfrastructuur, windmolens, windturbines en hoogspanningsmasten.
- 3 Van de activiteiten die voortvloeien uit het bestaand gebruik of uit concrete ontwikkelingen kan een klein aantal mogelijk wél leiden tot een (al dan niet significant) negatief effect. In verreweg de meeste gevallen gaat het dan om mogelijke verstoring van rust- en foerageergebieden van watervogels in de periode oktober t/m maart. Dat geldt bijvoorbeeld voor recreatievaart, beroeps-visserij, sportvissen vanaf boten, gebruik van aanlegplaatsen en activiteiten die samenhangen met beheer, schadebestrijding, jacht en het ganzenbeleid.
- 4 Er zijn goede mogelijkheden om deze negatieve effecten tegen te gaan of sterk te verminderen. In hoofdstuk 7 zullen deze mitigerende maatregelen verder worden uitgewerkt.
- 5 Een aantal vormen van gebruik heeft een negatief effect op de waterkwaliteit in de boezem. Daartoe hoort ook het vaste peil in de boezem, naast uitslaan van polderwater en water vanuit de RWZI's.
- 6 Vanuit de Kaderrichtlijn Water zijn door Wetterskip Fryslân maatregelen gepland om de waterkwaliteit in de komende jaren te verbeteren. Het voor deze Natura 2000-gebieden relevante deel van die maatregelen is opgenomen in de in hoofdstuk 7 benoemde mitigerende maatregelen (met name natuurvriendelijke oevers).
- 7 Het huidige oeverbeheer leidt tot verdichting van het landschap, wat een negatief effect heeft op de slaappleatsfunctie voor watervogels, de functie als broedgebied voor o.a. de kempiaan en op het biotoop van de noordse woelmuis. Hiervoor zullen mitigerende maatregelen worden benoemd in hoofdstuk 7.

7. Overzicht van de instandhoudingsmaatregelen

7.1 Het belang van een goede strategie

Het Sneekermeergebied, de Witte en Zwarte Brekken en de Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving zijn aangewezen als Natura 2000-gebied. Ze maken daarmee deel uit van een Europees netwerk van belangrijke natuurgebieden: de realisatie van dat netwerk moet een halt toe roepen aan de achteruitgang van de biodiversiteit in Europa. De typische habitats en soorten - en de aantallen daarvan - vormen in Europees verband een grensoverschrijdend natuurbelang. Het feit dat het hier gaat om een internationaal belangrijk natuurgebied onderstreept nog eens het grote belang van een goede strategie om te komen tot de gewenste instandhoudingsmaatregelen. Aan zo'n internationaal belangrijk natuurgebied zitten twee kanten:

- Voor zover er knelpunten zijn bij het behalen van de natuurdoelen zijn serieuze maatregelen nodig. Die instandhoudingsmaatregelen worden verderop in dit hoofdstuk beschreven.
- De bijzondere status van het gebied draagt daarnaast bij aan de toeristische aantrekkelijkheid van het Friese Merengebied. Het uitdragen van die boodschap valt buiten de reikwijdte van dit beheerplan.

7.2 De gegevens vooraf

Overzicht van habitattypen en soorten die maatregelen vereisen

Uit de eerder gepresenteerde gegevens van het huidige voorkomen en de trend is op te maken, dat een aantal Natura 2000-waarden niet toekomt aan de gewenste instandhoudingsdoelen. De staat van instandhouding is dan als ongunstig beoordeeld. In de meeste gevallen heeft dat te maken met de hiervoor geschetste zaken (peilbeheer, waterkwaliteit, natuurbeheer, onvoldoende broedgebied, onvoldoende rustgebied e.d.). Ook zijn er soorten (ganzen en eenden) waarbij de voorwaarde geldt, dat voldoende rustig, onverstoord foerageer- of rustgebied beschikbaar moet blijven. Voor enkele van deze soorten zijn onvoldoende gegevens beschikbaar. In tabel 7.1 zijn al deze habitattypen en soorten aangegeven, waarvoor verderop in dit hoofdstuk maatregelen worden uitgewerkt.

Overzicht van vormen van gebruik die maatregelen vereisen

In hoofdstuk 6 is nagegaan wat de effecten zijn van het gebruik van het gebied op de instandhoudingsdoelen. Het overgrote deel van het gebruik levert geen problemen op voor die doelen. In een beperkt aantal gevallen is sprake van gebruik, dat leidt tot een significant negatief effect of tot een kans op een significant negatief effect, al dan niet in cumulatie met andere gebruiksvormen. In al die gevallen zijn maatregelen nodig om dergelijke effecten tegen te gaan. In tabel 7.2 is alleen het gebruik aangegeven waarvoor verderop in dit hoofdstuk maatregelen worden uitgewerkt.

Kernopgaven die maatregelen vereisen

Door de kernopgaven voor deze Natura 2000-gebieden is het nodig om in alle drie de gebieden voldoende plas-dras situaties voor broedende / rustende watervogels en noordse woelmuis te creëren, om in alle drie de gebieden te zorgen voor voldoende rui- en rustplaatsen voor watervogels en in het gebied van Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. toe te werken naar herstel van brede rietzones voor o.a. de noordse woelmuis. Het creëren van voldoende plas-dras situaties en ondiep water als rust- en foerageergebied voor watervogels, als broedgebied voor moerasvogels

(b.v. porseleinhoen) en als leefgebied voor de noordse woelmuis (in het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.) is een 'sense of urgency', dat wil zeggen dat uiterlijk in 2015 maatregelen moeten zijn genomen.

Conclusie

In dit hoofdstuk worden maatregelen uitgewerkt voor de volgende zaken:

- Habitattypen en soorten waarvoor momenteel knelpunten bestaan (tabel 7.1).
- Watervogelsoorten waarvoor voldoende onverstoord foerageer- of rustgebied beschikbaar moet blijven (tabel 7.1).
- De kernopgaven voor deze gebieden (plas-dras situaties, rust- en ruigebieden voor watervogels, brede rietzomen in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.)
- De vormen van gebruik die momenteel leiden en kunnen leiden tot knelpunten (tabel 7.2).

Volgende pagina:

Tabel 7.1.

Staat van instandhouding van de Natura 2000-waarden in de drie Natura 2000-gebieden in het Merengebied, voor zover als 'ongunstig' beoordeeld, met onvoldoende gegevens en/of met als aandachtspunt, dat voldoende rustig foerageer- en rustgebied beschikbaar moet blijven (aangegeven met *). Voor de meervleermuis geldt als aandachtspunt, dat er voldoende bescherming moet zijn voor kolonies en vliegrou-tes buiten het Natura 2000-gebied (aangegeven met **). Het habitatype Ruigten en zomen en de rietzanger zijn niet in de tabel opgenomen, omdat daarvoor de staat van instandhouding momenteel gunstig is en geen specifieke maatregelen worden voorgesteld. De witte blokjes in de tabel met nvt (niet van toepassing) geven aan, dat het habitatype of de soort daar geen instandhoudingsdoel is.

 ongunstig onvoldoende gegevens

	Sneekermeer- gebied	Witte en Zwarte Brekken	Oudegaas- terbrekken, Fluessen e.o.
Habitattypen			
H3150 - Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	nvt	nvt	
Habitatsoorten			
H1318 - Meervleermuis	nvt	nvt	**
H1340 - Noordse woelmuis	nvt	nvt	
Broedvogelsoorten			
A119 – Porseleinhoen		nvt	
A122 – Kwartelkoning		nvt	nvt
A151 – Kemphaan		nvt	nvt
Niet-broedvogelsoorten			
A040 - Kleine rietgans	*	*	*
A041 - Kolgans	*	*	*
A045 - Brandgans	*	*	*
A050 - Smient	*	*	*
A051 - Krakeend	*	*	nvt
A052 - Wintertaling	*	*	nvt
A053 - Wilde eend	*		nvt
A056 - Slobeend	*		nvt
A061 - Kuifeend	nvt	nvt	*
A068 - Nonnetje	nvt	nvt	*
A125 - Meerkoet		nvt	nvt
A140 - Goudplevier		nvt	nvt
A142 - Kievit		nvt	nvt
A151 - Kemphaan			
A156 - Grutto			nvt
A160 - Wulp		nvt	

Tabel 7.2.

Samenvatting van het resultaat van de toetsing van het bestaand gebruikt. Alleen gebruik dat een significant negatief effect kan hebben (evt. in cumulatie met andere activiteiten) is getoond.

Activiteit		Kans op significant effect, al dan niet na cumulatie
Natuurbeheer	- Oeverbeheer - Maaidata op enkele locaties	
Waterbeheer	- Peilbeheer boezem - Peilbeheer enkele zomerpolders	
Recreatie	- Waterrecreatie - Aanlegplaatsen - Sportvissen vanaf een boot	
Beroepsvisserij, luchtvaart	- Fuikvisserij e.d. - Ballonvaart, ultralight-vliegen, helikoptervluchten	
Beheer, schadebestrijding en jacht	- Beheer van muskusratten, grauwe gans, exoten e.d. - Bestrijding vossen - Jacht - Ganzenbeleid	

7.3 Ontwikkelingsstrategie

Redeneren vanuit het boezemsysteem

Eerder is duidelijk gemaakt, dat de huidige grote waarden van het gebied samen hangen met het landschapsecologische systeem van de Friese boezem. Nog steeds in een logisch geheel, zoals pleisterende watervogels in 's winters overstroomde zomerpolders, en in andere gevallen als een restant van een groter geheel, zoals noordse woelmuizen in de overgebleven zeer natte gebiedsdelen. Alle instandhoudingsdoelen horen als het ware 'automatisch' bij het systeem van de Friese boezem. Versterking van dat systeem in ecologische zin, tot een zo robuust mogelijk geheel, zou ten goede komen aan alle instandhoudingsdoelen. De strategie om te komen tot zo effectief mogelijke maatregelen is er daarom op gericht om waar mogelijk onderdelen van dat systeem te herstellen of te verbeteren.

De belangrijke peilers van dat landschapsecologische systeem zijn a) peildynamiek, b) de aanwezigheid van boezemlanden en zomerpolders (en andere natte gebieden), en c) de waterkwaliteit. In deze paragraaf wordt voor elk van deze peilers nagegaan in hoeverre herstel of verbetering ten behoeve van de instandhoudingsdoelen mogelijk is. In paragraaf 7.4 worden deze mogelijkheden verder uitgewerkt en gekwantificeerd. Voor de knelpunten die daarmee niet kunnen worden opgelost, zijn in paragraaf 7.4 andere maatregelen benoemd.

a) Herstel peildynamiek: In grote delen van West-Europa hebben riet- en andere moerasvegetaties het moeilijk op plaatsen waar sprake is van een min of meer constant peil. Ook in het Friese Merengebied met zijn vaste boezempeil is dat het geval. Een meer natuurlijk peilregime, met een duidelijk verschil tussen (hoger) winterpeil en (lager) zomerpeil, zou gunstig zijn voor veel soorten (niet alleen de Natura 2000-soorten) wat betreft de gesignaleerde knelpunten. Gezien de ontwikkelingen rond onder meer bodemdaling, klimaatverandering en veiligheid, zijn er de komende tijd geen mogelijkheden voor een meer natuurlijk peilbeheer in de Friese boezem: voor dit beheerplan wordt daarom uitgegaan van het huidige vaste boezempeil. Voor de knelpunten die samenhangen met een gebrek aan peildynamiek moet dus naar andere oplossingen worden gezocht, die verderop worden uitgewerkt. Het gaat dan om meer kleinschalige vormen van peildynamiek, onder andere ten behoeve van rietvegetaties. Belangrijk punt hierbij is het feit, dat in het Friese boezemgebied nog onvoldoende kennis aanwezig is om dergelijke relatief kleinschalige 'peildynamiekgebieden' met voorspelbaar goed resultaat in te kunnen richten en duurzaam te kunnen beheren (o.a. betaalbaar). Werken aan dit punt van herstel peildynamiek betekent daarom ook het beantwoorden van die kennisvraag.

b) Uitbreiding oppervlakte boezemlanden en zomerpolders: Een belangrijk deel van de Natura 2000-waarden komt voor in de nog resterende boezemlanden en zomerpolders van het gebied: gebieden die 's winters geheel of gedeeltelijk onder water staan. De mogelijkheden om de oppervlakte daarvan uit te breiden zijn niet zo groot. Goede mogelijkheden liggen er vooral op enkele plaatsen (in bestaande EHS) rond Snitser Mar en Terkaplester Puollen: Potskar-súd, Meskenwiersterfjild en Lytse Polder. Ook rond de Galamadammen zijn er, op wat beperktere schaal, mogelijkheden. Het gaat hier om polders die al lange tijd een natuurbestemming hebben, maar waar door de aanwezigheid van één of enkele particuliere landbouwpercelen beheer als zomerpolder niet van de grond kan komen. In dit beheerplan wordt hiervoor een oplossing gezocht.

Uitbreiding van de oppervlakte zomerpolders is gunstig voor watervogels in het winterhalfjaar (meer rustige gebieden beschikbaar, spreiding van risico's, meer mogelijkheden om in het najaar en in het voorjaar geschikte pleisterplaatsen te creëren),

voor kritische soorten als kwartelkoning en kemphaan (meer kans op geschikt broedgebied) en voor de noordse woelmuis (meer geschikt leefgebied, minder versnippering). Afgezien van de Natura 2000-waarden levert een grotere oppervlakte aan zomerpolders een (gewenste) uitbreiding van het boezemsysteem op. Andere kant van de medaille is, dat het beheer mogelijk lastiger wordt (natter, minder goed gewas, duurder beheer). Er zijn daarom duidelijke keuzes nodig bij inrichting en beheer van dergelijke gebieden. Dit punt komt bij de maatregelen terug.

c) Verbetering waterkwaliteit: De laatste jaren is de kwaliteit van het boezemwater in Fryslân gestaag verbeterd. Het is de verwachting, dat met de al getroffen maatregelen én met de nu voor de Kaderrichtlijn Water benoemde maatregelen de waterkwaliteit in beginsel kwalitatief goed genoeg wordt voor het behoud van bestaande waterplantenvegetaties en wellicht voor het ontstaan van nieuwe. Knelpunt blijft het te geringe doorzicht. Voor de locatie waar nu nog op kleine schaal waterplanten voorkomen (It Sân) wordt daarom een aanvullende maatregel geformuleerd.

Strategie voor de overige knelpunten

Herstel van belangrijke onderdelen van het boezemsysteem ten behoeve van de instandhoudingsdoelen is dus alleen mogelijk wat betreft een uitbreiding van de oppervlakte aan zomerpolders en enige verbetering van de waterkwaliteit. Voor de peildynamiek, vooral gericht op uitbreiding van rietkragen en andere moerasvegetaties, is dat niet het geval en moet naar andere maatregelen worden gezocht. Daarnaast zijn maatregelen nodig naar aanleiding van de toetsing van het bestaande gebruik. Dit laatste betreft vooral een afname van de kwaliteit van rust- en foerageergebieden van watervogels.

d) Uitbreiding moerasgebieden: Omdat er wordt uitgegaan van een vast boezempeil, moeten er zoals gezegd andere wegen worden bewandeld om een aantal van de instandhoudingsdoelen te kunnen realiseren. Het belangrijkste onderdeel van het maatregelenpakket bestaat uit het zoeken naar locaties waar - los van het vaste boezempeil - toch enige versterking van peildynamiek mogelijk is. Locaties waar dit mogelijk is zijn enkele zomer- en winterpolders en enkele bestaande moerasdelen die nu voor de boezem liggen. Die zijn verderop in dit hoofdstuk bij de maatregelen op kaart uitgewerkt. Omdat tot nu toe niet zeker is hoe en hoe snel dergelijke gebieden zich ontwikkelen, is een gefaseerde inrichting nodig (d.w.z. niet alle gebieden tegelijkertijd) en een adequate monitoring. Tot de vragen die daarbij moeten worden beantwoord horen onder meer de vraag naar de inrichtingsvereisten (liefst zo weinig mogelijk technische voorzieningen), naar de duurzaamheid van de resultaten (dichtgroeien?, bosvorming?) en naar beheersinspanning en -kosten.

Het is de verwachting, dat een heel scala aan soorten van deze maatregel zal kunnen profiteren. Niet alleen het leefgebied van moerasbroedvogels als het porseleinhoen en de rietzanger wordt groter, ook dat van de noordse woelmuis. Als het desbetreffende gebied groot genoeg is - te denken valt aan minimaal enkele hectaren - kunnen delen ook fungeren als rust- en foerageergebied van diverse soorten eenden en steltlopers en zal het habitatype Ruigten en zomen wat meer ruimte krijgen. Bij de keuze van de gebieden wordt uiteraard rekening gehouden met bestaande na-tuurwaarden, zoals weidevogels en botanische waarden.

e) Rust- en foerageergebieden voor watervogels: Door de eerder genoemde uitbreiding van de oppervlakte aan zomerpolders en de inrichting van enkele nieuwe moerasgebieden komt extra rust- en foerageergebied voor watervogels beschikbaar. Knelpunt blijft echter de overlap van aanwezigheid van watervogels en activiteiten op en langs het water in vooral voor- en najaar: vaarrecreatie, sportvisserij, beroepsvisserij. Daarnaast kunnen beheer, schadebestrijding en jacht een rol spelen,

evenals ballonvaart en dergelijke. De volgende maatregelen - die verderop in dit hoofdstuk op kaart zijn uitgewerkt - kunnen dit knelpunt naar verwachting oplossen:

- *Zomerpolders eerder onder water:* Bij het huidige beheer van de NB-organisaties overstromen de zomerpolders vanaf 1 november - 1 maart. Er worden bij het beschrijven van de maatregelen enkele gebieden aangewezen die eerder onder water komen, waardoor een deel van de soorten daar terecht kan in de periode voor november.
- *Inrichting van moerasgebieden:* de eerder genoemde maatregelen om enkele gebieden onder peildynamiek te brengen kunnen zowel in het najaar als het voorjaar geschikt zijn als rust- en foerageergebied voor eenden en steltlopers. Voorwaarde is voldoende omvang, een zorgvuldige inrichting, met voldoende waterdiepte, en een extensief beheer gericht op tegengaan van verbossing.
- *Gedragscode winterrustgebieden:* een deel van de watervogels rust op het open boezemwater, vaak in de beschutting dicht langs de oevers of in luwe hoeken. Vooral in het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving is dat het geval, omdat daar nauwelijks 's winters overstroomde gebiedsdelen voorkomen. Ook in de beide andere Natura 2000-gebieden is op het open water een aantal belangrijke locaties voor rustende watervogels aanwezig. Al die plaatsen worden al lange tijd frequent gebruikt. De discussies rond dit beheerplan hebben geleid tot een 'gedragscode winterrustgebieden', die bij de beschrijving van de maatregelen verder zal worden toegelicht en uitgewerkt.
- *Aanlegplaatsen:* Om de hiervoor genoemde winterrustgebieden goed van de grond te kunnen krijgen is het noodzakelijk, dat het gebruik van de aanlegplaatsen daar goed op aansluit. In samenspraak met de Marrekrite is daarvoor een aanpak gemaakt, die bij de maatregelen wordt beschreven.
- Op enkele plaatsen worden kleine, rustige gebiedjes gepland voor concentraties ruiende watervogels. Dit gebeurt in samenhang met natuurontwikkeling ten behoeve van de ontwikkeling van een brede rietzone, als maatregel om de waterkwaliteit te verbeteren en om de kansen voor waterplanten te verbeteren.
- *Baggeren:* Reguliere baggerprojecten worden buiten de rustgebieden gepland. In de huidige situatie zijn veel van deze gebieden al gelegen in vrij ondiep water, waardoor ze voor de recreatievaart van minder groot belang zijn.
- *Friese Merenproject:* In de tweede fase van het Friese Merenproject is een heel scala aan projecten benoemd die tot doel hebben de recreatieve aantrekkelijkheid van Fryslân als vaarprovincie te vergroten, meer vaarrecreanten te trekken en in elk geval om het vaarseizoen te verlengen. In de studie die daarnaar is verricht (Wymenga *et al.* 2008), is aangegeven wat voor soort mitigerende maatregelen moeten worden getroffen om negatieve effecten op de Natura 2000-waarden te vermijden. Waar de maatregelen vanuit het Friese Merenproject goed aansluiten op die van dit Natura 2000-beheerplan worden ze in het beheerplan opgenomen en kunnen ze op korte termijn door het Friese Merenproject worden uitgevoerd.

De voor deze Natura 2000-gebieden relevante maatregelen zijn inmiddels op een rij gezet (Brongers & Altenburg 2011) en betreffen vooral rustgebieden voor watervogels. Er wordt uitgegaan van vergroting van het areaal zomerpolders, het creëren van enkele rustige gebiedjes in de zomer, aanleg van twee eilandjes in de Morra en bijdragen aan de in dit beheerplan genoemde mitigatiemaatregelen. Bij het mitigatiepakket van het Friese Merenproject wordt uitgegaan van het instellen van winterrustgebieden door middel van een gedragscode in het beheerplan Natura 2000.

7.4 De maatregelen

In een beheerplan Natura 2000 worden maatregelen die bijdragen aan het halen van de instandhoudingsdoelen vaak beschreven voor individuele habitattypen en soorten. In het geval van het Merengebied dienen veel van de maatregelen meerdere doelen, wat nog eens duidelijk maakt hoezeer de instandhoudingsdoelen hier zijn verweven met het systeem van de Friese boezem. In deze paragraaf worden de maatregelen daarom van 'groot' naar 'klein' beschreven, dat wil zeggen eerst de maatregelen die meer over het systeem gaan en pas daarna de maatregelen die echt gericht zijn op individuele habitattypen en soorten. Voor de beoogde locaties van de maatregelen wordt verwezen naar de maatregelenkaarten achteraan dit hoofdstuk. Verder worden enkele onderzoeksvragen uitgewerkt.

Aan het eind van deze paragraaf is in tabel 7.4 een overzicht opgenomen waarin wordt aangegeven voor welke habitattypen en soorten de verschillende maatregelen bijdragen aan het halen van de instandhoudingsdoelen. Uitgangspunt van het maatregelenpakket is, dat op termijn de instandhoudingsdoelen inderdaad worden gehaald en dat eventuele negatieve effecten van bepaalde vormen van gebruik worden gemitigeerd. Daarvoor dienen alle hier beschreven maatregelen te worden uitgevoerd. Dat hoeft niet allemaal meteen in de eerste beheerplanperiode van 6 jaar te gebeuren; in deze paragraaf wordt ook op de gewenste prioritering ingegaan. Verder geldt, dat in de komende periode 'slim' met de invulling van de maatregelen moet worden omgegaan. Als blijkt dat er op vergelijkbare locaties goede mogelijkheden zijn door bijvoorbeeld koppeling met andere projecten, dan zijn beperkte verschuivingen het overwegen waard. Daarbij dient het evenwicht in het totaalpakket te worden bewaakt. De wijze waarop daar in de praktijk mee wordt omgegaan wordt in hoofdstuk 8 beschreven.

De maatregelen kunnen in enkele categorieën worden opgedeeld:

- Maatregelen die alleen uit het Natura 2000-beheerplan voortvloeien. Voor enkele maatregelen is aangegeven dat deze worden genomen vanwege de 'sense of urgency' status van de opgave om plas-dras situaties en ondiep water te creëren in het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.
- Maatregelen die zowel uit het Waterhuishoudingsplan (Provincie Fryslân) en het Waterbeheersplan (Wetterskip Fryslân) als het Natura 2000-beheerplan voortvloeien.
- Maatregelen die zowel uit het Friese Merenproject als uit het Natura 2000-beheerplan voortvloeien

Alle voor die partijen relevante maatregelen zijn inhoudelijk met Wetterskip Fryslân en het Friese Merenproject afgestemd. In tabel 7.3 (achteraan dit hoofdstuk) is samengevat welke maatregelen alleen voortvloeien uit het Natura 2000-beheerplan en welke ook samenhangen met Waterbeheersplan/Waterhuishoudingsplan resp. Friese Merenproject.

I. INRICHTINGSMAATREGELEN

- **Maatregel 1: Vernatten graslandpolders tot moerasgebied met dynamisch peil**

Doel

Het doel van deze maatregel is om een afwisseling te creëren van rietland, moerasvegetaties, natte ruigten en ondiep (en deels dieper) open water, naast grazige delen. Om die ontwikkeling mogelijk te maken is voldoende peildynamiek een voorwaarde. Deze maatregel wordt uitgevoerd voor uitbreiding van het broedbiotoop van porseleinhoen en rietzanger en van de rust- en pleisterplaatsen voor steltlopers en eenden. Daarnaast leidt deze maatregel tot uitbreiding van het leefgebied van de noordse woelmuis. Lokaal ontstaat er enige uitbreiding van de habitattypen Ruigten en zomen. Afhankelijk van de inrichting ontstaan er geschikte omstandigheden voor het habitatype Meren met Krabbenscheer en fonteinkruiden en paaiplaatsen en opgroeigebieden voor vis.

Beschrijving maatregel

Het vernatten van graslandpolders kan worden toegepast in een aantal zomerpolders en in een enkel geval in een winterpolder. Deze liggen voornamelijk in het Sneekermeergebied en de Witte en Zwarte Brekken. De waterhuishouding wordt zo ingericht, dat er een dynamisch (flexibel) peilbeheer gevoerd kan worden. In de wintermaanden wordt een zodanig hoog peil ingesteld, dat open water en plasdras-situaties ontstaan en enkele delen droog blijven: dat kan boezempeil zijn, maar ook een lager peil. In de zomerperiode wordt een peil aangehouden waarbij de laagste delen onder water blijven staan en de hogere delen gemaaid kunnen worden. Door de gebieden tot laat in het voorjaar en vanaf de nazomer (deels) plasdras te laten staan wordt ruimte geboden aan pleisterende en doortrekkende watervogels. Om water te creëren waar waterplanten en vissen jaarrond terecht kunnen, kan het in vlakke gebiedsdelen nodig zijn om het maaiveld lokaal te verlagen.

Het precieze peilbeheer zal onder meer afhangen van de maaiveldhoogte en het reliëf, en zal dan ook per gebied vastgesteld moeten worden. Het hoge waterpeil in de winter wordt gerealiseerd door inlaat van boezemwater. In de zomer wordt het peil verlaagd door water uit te malen naar de boezem, uit te laten naar de aangrenzende winterpolder of door verdamping uit te laten zakken. Variatie in waterpeilen tussen jaren is daarbij belangrijk, om moerasontwikkeling mogelijk te maken. Om het gewenste waterbeheer mogelijk te maken worden er regelbare in- en uitlaten aangebracht. Bij de inrichting moet aandacht besteed worden aan de uitwisseling van vis tussen de paai- en opgroei-habitat in de in te richten gebieden en de rest van de boezem.

Uitvoeringstermijn

Met het geheel of gedeeltelijk tot moeras omvormen van graslandpolders wordt een belangrijke stap gezet in de uitbreiding van het leefgebied van het merendeel van de Natura 2000-waarden. Er is echter nog weinig ervaring met moerasontwikkeling bij flexibel peilbeheer in het Friese Merengebied. Het is daarom heel belangrijk om zo snel mogelijk in de eerste beheerplanperiode gerichte ervaring op te doen. Twee zaken zijn van belang:

- In de drie Natura 2000-gebieden worden ten behoeve van deze maatregel zoekgebieden benoemd (zie de maatregelenkaarten achteraan dit hoofdstuk voor die zoekgebieden). Daarbinnen worden voor de korte termijn één of enkele pilot-

gebieden aangewezen. Het totale zoekgebied, zoals aangegeven op de maatregelenkaarten, bedraagt ca. 55 ha. Voor 2 pilots zou het om ca. 20-25 ha gaan. De pilots worden zorgvuldig gemonitord, ook wat het effect van deze maatregel kan zijn op broedgelegenheid voor zomerganzen (met als doel dit zoveel mogelijk te beperken). Afhankelijk van de uitkomsten van de pilots kan deze maatregel vanaf de 2e beheerplanperiode worden uitgebreid (in de uitvoeringstabel in hoofdstuk 8 is hiervoor uitgegaan van globaal een verdubbeling van de oppervlakte).

- In het Friese Merengebied zijn op meerdere plaatsen vernatte graslandpolders te vinden, ouder en jonger, groter en kleiner, dieper en ondieper water etc. Een grondige analyse van deze locaties kan al een goede aanwijzing geven over de meest geschikte inrichting, beheer, ontwikkelingsrichting, duurzaamheid en kosten → zie verder bij de onderzoeksvragen, maatregel 19.

Voor uitvoering van deze maatregel in de pilot-gebieden is een aanpassing van het peilbesluit door het Wetterskip nodig. Deze aanpassing doorloopt een eigen wettelijke procedure met inspraak en bezwaar. Verder dient bij uitvoering van deze maatregel rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van weidevogelgebieden in en rond het Merengebied. Wellicht is in sommige gevallen de in het Streekplan genoemde compensatieplicht aan de orde.

• **Maatregel 2: Introduceren peildynamiek in bestaand moeras**

Doel

Het doel van deze peildynamiek is om de kwaliteit van bestaande moerasgebieden te verbeteren, door de ontwikkeling van riet- en andere moerasvegetaties en waterplanten te stimuleren. Om dat mogelijk te maken is meer peildynamiek nodig, waarbij vooral 's zomers de peilen in meer of mindere mate uit kunnen zakken. Deze maatregel wordt in uitgevoerd voor uitbreiding van het leefgebied van de noordse woelmuis en van pleisterplaatsen voor steltlopers en eenden. Daarnaast leidt deze maatregel tot uitbreiding van broedbiotoop voor het porseleinhoen en de rietzanger. Lokaal ontstaat er enige uitbreiding van de habitattypen Ruigten en zomen. Door de geringere waterdiepte in de zomer verbeteren ook de omstandigheden voor het habitatype Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden en ontstaat paai- en opgroei-gebied voor plantenminnende vis.

Er zijn volop aanwijzingen dat de ontwikkeling van waterplanten gestimuleerd kan worden door peilfluctuaties, en dan vooral door een lager zomerpeil. Daar is echter weinig praktijkervaring mee. Het is dan ook zinvol om in een deel van het open water gedurende enkele jaren een flexibel peil (met name lager zomerpeil) te hanteren, als proef, om na te gaan of dat werkt. Een locatie die daarvoor het meest in aanmerking komt is It Sãn, in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. (zie bij maatregel 7).

Beschrijving maatregel

Het gaat om bestaande moerasgebieden, die nu jaarrond in open verbinding staan met de boezem. Deze liggen in het Sneekermeergebied en de Witte en Zwarte Brekken. 's Winters kan de open verbinding met de boezem gehandhaafd blijven. In de zomer dient het waterpeil verlaagd te kunnen worden, om de moeras- en waterplantenontwikkeling te stimuleren. Dat kan door het gebied 's zomers af te sluiten van de boezem. Het waterpeil kan dan uitzakken door verdamping en zo nodig extra verlaagd worden door water uit te malen naar de boezem of af te laten naar de achterliggende winterpolder. Daarbij moeten fluctuaties tussen jaren mogelijk zijn. Om dit waterbeheer mogelijk te maken worden regelbare in- en uitlaten aangelegd. Het

vaststellen van de gewenste waterpeilen is afhankelijk van het betreffende gebied, en is dus maatwerk. Bij de inrichting moet aandacht besteed worden aan de uitwisseling van vis tussen de paai- en opgroeihabitat in de in te richten gebieden en de rest van de boezem.

Uitvoeringstermijn

Moerasgebieden met een flexibel waterpeil spelen een belangrijke rol in de versterking van het ecologische systeem van de boezem, en dragen bij aan verbetering van de omstandigheden voor meerdere Natura 2000-waarden. Het gaat om gebieden die een aantal jaren geleden al omgevormd zijn tot moeras. In feite geldt hier hetzelfde als voor maatregel 1: kennis over de meest geschikte inrichting, locatie, beheer e.d. is dringend gewenst. Voor deze maatregel geldt daarom hetzelfde als voor maatregel 1, namelijk:

- In de drie Natura 2000-gebieden worden ten behoeve van deze maatregel zoekgebieden benoemd (zie de maatregelenkaarten achteraan dit hoofdstuk voor die zoekgebieden). Daarbinnen worden voor de korte termijn één of enkele pilotgebieden aangewezen. Het totale zoekgebied, zoals aangegeven op de maatregelenkaarten, bedraagt ca. 117 ha. De pilots worden zorgvuldig gemonitord, ook wat het effect van deze maatregel kan zijn op broedgelegenheid voor zomerganzen (met als doel dit zoveel mogelijk te beperken). Afhankelijk van de uitkomsten van de pilots kan deze maatregel vanaf de 2e beheerplanperiode worden uitgebreid (in de uitvoeringstabel in hoofdstuk 8 is hiervoor uitgegaan van globaal een verdubbeling van de oppervlakte).
- Zet alle beschikbare kennis uit bestaande locaties in het Friese Merengebied op een rij. Een grondige analyse van deze locaties kan al een goede aanwijzing geven over de meest geschikte inrichting, beheer, ontwikkelingsrichting, duurzaamheid en kosten → zie verder bij de onderzoeksvragen, maatregel 19.

Verder geldt ook hier, dat voor uitvoering van de maatregelen een aanpassing van het peilbesluit door het Wetterskip nodig is. Deze aanpassing doorloopt een eigen wettelijke procedure met inspraak en bezwaar.

• **Maatregel 3. Herstel zomerpolders**

Doel

Het herstellen van zomerpolders betekent uitbreiding van 's winters onder water staande gebiedsdelen. Door in de periode 1 oktober-1 april meer water buiten de boezem te realiseren, wordt in de eerste plaats ruimte geboden aan pleisterende eenden en ganzen die op de boezem steeds meer onder druk komen te staan door activiteiten op en langs het water. Daarnaast vindt er uitbreiding plaats van pleisterplaatsen voor steltlopers en broedgebied voor kwartelkoning en kempfaan. Als daar bij beheer en inrichting rekening mee wordt gehouden, ontstaat bovendien geschikt leefgebied voor de noordse woelmuis (belangrijke schakels in het netwerk) en kunnen deze gebieden een rol spelen als paai- en opgroeigebied voor plantenminnende vis.

Beschrijving maatregel

Zomerpolders herbergen een belangrijk deel van de Natura 2000-waarden en zijn daarmee een belangrijke schakel in het versterken van de boezem als ecologisch systeem. De mogelijkheden om het oppervlak aan zomerpolders uit te breiden zijn echter beperkt. Uit discussies met deskundigen over opties voor mitigatie van de

effecten van maatregelen van het Friese Merenproject komen in dat verband enkele gebieden als kansrijk naar voren (Brongers & Altenburg 2011). Daarbij gaat het om Potskar-súd, Meskenwiersterfjild en Lytse Polder in het Sneekermeergebied, en het gebied rond de Galamadammen en polder Lânsein in de Oudegaasterbrekken, Fluesen e.o. In totaal is het zoekgebied, zoals aangegeven op de maatregelenkaarten, ca. 270 ha groot. In elk van deze gebieden - die reeds tot de EHS behoren - liggen nog één of enkele particuliere landbouwpercelen, die maken dat een zomerpolderbeheer tot op heden niet mogelijk is. De eerste stap is dan ook het onderzoeken van de mogelijkheden voor aankoop van deze particuliere percelen, of van de bereidheid van de eigenaren tot particulier natuurbeheer.

Indien er mogelijkheden zijn voor zomerpolderbeheer, dan kunnen vervolgstappen overwogen worden. Er zal onder andere vastgesteld moeten worden of de kaden toereikend zijn voor een zomerpolderbeheer en op welke punten de waterhuishouding aanpast moet worden. In een nader te bepalen deel van deze gebieden wordt de ontwikkeling van moerasvegetaties, natte ruigten en plasdrasdelen gestimuleerd door niet jaarlijks te maaien en zonodig het maaiveld lokaal te verlagen. In het zomerhalfjaar zullen hogere peilen gehanteerd worden dan in de huidige situatie, ten behoeve van kemmaan, kwartelkoning en botanische waarden (als dotterbloemhooiland). Ook de bemesting kan aanpassing behoeven. Daardoor nemen de mogelijkheden voor landbouwkundig medegebruik af en zal het beheer waarschijnlijk duurder worden (inzet aangepast materieel, moeilijker afzet van gewas e.d.).

Uitvoeringstermijn

- De verwachting is dat het verkennen van de mogelijkheden voor aankoop van, of particulier natuurbeheer in, de particuliere percelen in de genoemde gebieden op korte termijn plaats zal vinden. Voor Potskar-súd zijn hier inmiddels al stappen in gezet. De verkenning gebeurt in eerste instantie in het kader van het Friese Merenproject, waarbij mitigatie van de effecten van dat project, waar herstel van zomerpolders een mogelijk onderdeel van vormt, binnen enkele jaren dient te zijn gerealiseerd. Voor zover deze maatregel niet op die korte termijn kan worden gerealiseerd, geldt die ook voor de periode daarna. Voor de uitvoeringstabel in hoofdstuk 8 is uitgegaan van het gehele zoekgebied. Voor uitvoering van de maatregelen is aanpassing van het peilbesluit nodig. Deze aanpassing doorloopt een eigen wettelijke procedure met inspraak en bezwaar.

• **Maatregel 4. Aanleg natuurvriendelijke oevers**

Doel

Het doel van deze maatregel is het creëren van een moeraszone op de overgang van water en land. De maatregel wordt enerzijds uitgevoerd om de leefgebieden van de noordse woelmuis te versterken en onderling te verbinden en daarmee een netwerkpopulatie van voldoende omvang te realiseren. Anderzijds ontstaat er broedgebied voor de rietzanger en kan het habitatype Ruigten en zomen op termijn profiteren van deze maatregel. Natuurvriendelijke oevers hebben, door de aanwezigheid van riet- en andere moerasvegetaties, ook een positieve invloed op de waterkwaliteit. Naarmate het oppervlak aan natuurvriendelijke oevers toeneemt, zal dat effect naar verwachting groter zijn. De inrichting van natuurvriendelijke oevers vormt daarom een belangrijk onderdeel van het KRW-pakket van Wetterskip Fryslân, gericht op verbetering van de waterkwaliteit.

Beschrijving maatregel

Op de maatregelenkaarten zijn (globale) zoekgebieden aangegeven voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Het betreft oevers waar nu weinig (smaller dan 2 me-

ter) tot geen oevervegetatie aanwezig is. Aandachtspunt bij uitvoering zijn uiteraard de eigendomsverhoudingen: uitvoering op/langs gronden van particulieren komt pas in beeld, wanneer er onvoldoende mogelijkheden zijn om de oever aan de waterzijde aan te leggen zijn, of wanneer er duidelijke afspraken kunnen worden gemaakt met de desbetreffende particulieren. Verder wordt rekening gehouden met aanlegmogelijkheden en de voor de watersport benodigde vaarbreedte van vaarwegen. Bij uitvoering geldt dat de concrete inrichting (exacte locatie, inrichting en breedte van de natuurvriendelijke oever) gebaseerd dient te worden op de situatie ter plekke.

Natuurvriendelijke oevers

Er zijn twee opties om natuurvriendelijke oevers aan te leggen. Eén optie is het landinwaarts verplaatsen van de bestaande kade, waarbij tussen de nieuwe kade en het water een zeer flauwe (natte) oever gecreëerd wordt. De tweede optie is de aanleg van een vooroever op enige afstand van de huidige oever, in het water. Tussen de vooroever en de bestaande oever ontstaat een zone met droogvallende delen en ondiep water met weinig waterbeweging, waar waterplanten, riet, andere moerasvegetaties en drogere vegetaties tot ontwikkeling kunnen komen. De overgang land-water dient flauw te zijn en de waterdiepte beperkt tot maximaal 50 cm; zonodig wordt de onderwaterbodem verondiept.

Welke optie op een bepaalde plaats het meest geschikt is hangt, naast de kosten, mede af van de beschikbare ruimte aan de land- of waterzijde, en koppelmogelijkheden met andere projecten (b.v. van het Wetterskip). De oevers moeten geschikt zijn als verbindingzone voor de noordse woelmuis. Dat betekent dat er over een breedte van minimaal 2 tot 10 m vochtige/natte vegetaties aanwezig moeten zijn met veel dekking, die periodiek gemaaid worden (wisselende delen) en dat vestiging van bomen en struiken voorkomen wordt.

Natura 2000 en KRW

Vanuit Natura 2000 zijn natuurvriendelijke oevers gewenst als leefgebied van noordse woelmuis en andere moerasfauna en als 'hulp' bij het verbeteren van de waterkwaliteit. Wetterskip Fryslân heeft te maken met een sterk overlappende opgave vanuit de Kaderrichtlijn Water (vooral waterkwaliteit) en vanuit de opgave om mitigatie te zoeken voor het vaste boezempeil (noordse woelmuis en andere moerasfauna). Omdat de overlap zo groot is, is besloten tot een samenwerking voor het zo goed mogelijk realiseren van deze opgaven. Voor een goede onderlinge afstemming zijn inmiddels afspraken gemaakt tussen Wetterskip Fryslân en de Provincie Fryslân om er voor zorgen, dat per inrichtingsproject een inrichtingsvariant wordt toegepast die zowel Natura 2000 als KRW (en eventuele andere doelen) zo goed mogelijk bedient.

Uitvoeringstermijn

Natuurvriendelijke oevers kunnen een belangrijke rol spelen in de verbinding van leefgebieden van de noordse woelmuis. Gezien de ongunstige staat van instandhouding van deze soort is de uitvoering van maatregelen urgent, en daarmee dus ook de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Het is daarbij zaak om in eerste instantie - dat wil zeggen in de komende beheerplanperiode - bij voorkeur in te zetten op de aanleg van natuurvriendelijke oevers in de directe omgeving van de kerngebieden van de noordse woelmuis in de Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving. Op die manier kan een bijdrage geleverd worden aan de versterking van de huidige leefgebieden en kan, met behulp van gerichte monitoring, ervaring opgedaan worden met de juiste inrichting van een op deze soort gerichte verbindingzone. Die fasering sluit aan bij de KRW-opgave, waarbij een aanzienlijke lengte aan natuurvriendelijke oevers in 2015 gerealiseerd moet zijn.

In een tweede stap kan gewerkt worden aan verdere verbinding van de verschillende leefgebieden, binnen en tussen de Natura 2000-gebieden, en met name ook met Natura 2000-gebied Alde Feanen. Voor het Sneekermeergebied en de Witte en Zwarte Brekken geldt, dat omvang, locaties en inrichting van de natuurvriendelijke oevers afhankelijk zijn van de uitkomsten van maatregel 21 (→ zie verder bij de onderzoeksvragen, maatregel 21).

Om na te gaan wat de huidige stand van zaken is, is een goede analyse nodig van de kwaliteit en de omvang van de reeds uitgevoerde oever- en kadeprojecten en van de van nature reeds aanwezige oeverbegroeiing → zie verder bij de onderzoeksvragen, maatregel 20.

• **Maatregel 5: Aanleg/vergroting van eilandjes**

Doel

Het doel van deze maatregel is om op enkele locaties eilandjes te creëren of te vergroten met (riet)moeras. De maatregel wordt vooral uitgevoerd om belangrijke winterrustgebieden voor watervogels af te bakenen (Morra, tussen de Oarden en it Sân). Ook wordt bijgedragen aan het uitbreiden van het leefgebied van de noordse woelmuis en daarmee aan het creëren van een netwerkpopulatie van voldoende omvang. Eilanden zijn aantrekkelijke locaties voor de noordse woelmuis, omdat daar sprake is van (enige) isolatie ten opzichte van concurrerende muizensoorten. Andere doelsoorten of habitattypen die van deze maatregel profiteren zijn rietzanger en het habitatype ruigten en zomen. De nieuw aan te leggen eilandjes kunnen bovendien mogelijkheden bieden om Marrekrite-aanlegplaatsen te realiseren, als alternatief voor aanlegplaatsen die elders op een voor natuur minder gunstige locatie liggen.

Beschrijving maatregel

Op enkele locaties worden eilandjes aangelegd van (bij voorkeur) zand of zandige bagger. De eilandjes liggen op een dusdanige hoogte dat ze in de winterperiode deels kunnen overstromen. Onder die omstandigheden kunnen moerasvegetaties en natte ruigten ontstaan. Aan weerszijden van de Oarden, in De Fluezen, wordt de moeraszone uitgebreid door verlenging van de bestaande oeververharding. In het kader van het Friese Merenproject wordt verbreding van de vaargeul langs de Oarden overwogen. Bezien zal worden of uitbreiding van de moeraszone in samenhang met uitgevoerd kan worden met deze eventuele verbreding van de vaargeul.

Uitvoeringstermijn

Met de aanleg van eilandjes en uitvoering van de inrichtingsmaatregelen die nodig zijn om de moeraszone bij de Oarden uit te breiden, wordt gestart in de eerste beheerplanperiode. De eilandjes in het zuidelijke deel van De Morra maken onderdeel uit van het mitigatiepakket van het Friese Merenproject; datzelfde geldt mogelijk ook voor de eilandjes in het zuidelijke deel van De Fluezen (tussen de Oarden en it Sân). Het eilandje in de Aldegeaster Brekken kan in de tweede beheerplanperiode worden aangelegd.

• **Maatregel 6: Herstel hoogteligging t.b.v. de noordse woelmuis**

Doel

Concurrentie van aardmuis en veldmuis zorgt er voor dat de noordse woelmuispopulatie in het Merengebied sterk onder druk staat. Die concurrentie speelt vooral op plaatsen waar het leefgebied niet optimaal is: in het bijzonder hogere, drogere delen die liggen in of grenzen aan leefgebied van de noordse woelmuis. Vooral op enkele eilandjes is dat relevant, omdat die in beginsel een belangrijk leefgebied voor deze soort kunnen vormen. Het leefgebied kan met gerichte maatregelen zo worden aangepast, dat het minder gunstig wordt voor de concurrerende muizensoorten en geschikter voor de noordse woelmuis.

Beschrijving maatregel

De Oarden is een kunstmatig (met opgebrachte bagger) verhoogd eilandje dat ligt in het leefgebied van de noordse woelmuis. Hier wordt het maaiveld verlaagd tot circa de oorspronkelijke hoogteligging of iets lager. Gedacht wordt aan verlaging tot een maaiveldniveau waarbij een moerasvegetatie ontstaat, die bij voorkeur 's winters inundeert. Vervolgbeheer bestaat dan uit het tegengaan van opslag van bomen en struiken. Deze maatregel is ook van belang voor het Skareilân (gelegen tegenover het Starteiland in het Sneekermeergebied), maar dat valt buiten de Natura 2000-begrenzing en is hier derhalve niet als maatregel opgenomen.

Uitvoeringstermijn

Deze maatregel maakt deel uit van een pakket aan verbeteringen die nodig zijn ten behoeve van de noordse woelmuis. Voor het slagen van de inspanningen is de opgave om het 'binnenhalen' van concurrerende muizensoorten zo veel als mogelijk te voorkomen. De maatregel wordt daarom bij voorkeur in de eerste beheerplanperiode uitgevoerd. Daarbij wordt goed gelet op combinatiemogelijkheden met andere maatregelen en met andere projecten die in het gebied spelen (zie maatregel 5).

• **Maatregel 7: Zone voor natuurontwikkeling met natuurbeleving in it Sân**

Doel

Het doel van deze maatregel is het behoud (en mogelijk enige ontwikkeling) van waterplanten in it Sân, de enige nu nog bestaande locatie in het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. met een (fragmentair ontwikkelde) vegetatie van Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Verder wordt met deze maatregel gewerkt aan de kernopgave van dit Natura 2000-gebied voor herstel van brede rietzones, waarvoor dit vrijwel de enige geschikte locatie is. Een dergelijke invulling sluit goed aan bij het Waterbeheersplan/Waterhuishoudingsplan (vanwege het vaste boezempeil zoeken naar mogelijkheden voor verbetering waterkwaliteit en vergroten leefgebied noordse woelmuis). Verder wordt It Sân door deze natuurontwikkeling geschikt voor concentraties ruiende watervogels in de zomer. De aanwezigheid van voldoende rust- en ruigebied is één van de kernopgaven voor dit Natura

2000-gebied en vormt onderdeel van het gewenste mitigatiepakket van het Friese Merenproject.

Beschrijving maatregel

Het gaat om natuurontwikkeling in een ondiep gebied, dat nu van weinig belang is voor de waterrecreatie. De natuurontwikkeling heeft hier een experimenteel karakter. Voor It Sân is een pilot met flexibel peilbeheer gedurende enkele jaren voorzien om de ontwikkeling van een brede rietzone en waterplanten te stimuleren. In de uitwerking van deze maatregel wordt de nadruk gelegd op het realiseren van positieve effecten voor natuur en recreatie. Er wordt extra geïnvesteerd in natuurmaatregelen waarbij recreatief medegebruik via maatwerk mogelijk blijft. Bij de inrichting voor de natuur wordt van de natuurvriendelijke elementen gebruik gemaakt en wordt gezorgd voor een logische 'gastvrije' geleiding van de vaarrecreant. Door middel van bijvoorbeeld een aanlegmogelijkheid en/of vogelkijkhut aan de buitenrand kunnen waterrecreanten het gebied meebelevén. Bij het bepalen van de beste locatie daarvan wordt rekening gehouden met het winterrustgebied tussen It Sân en de Oarden (zie maatregel 14). Wellicht wordt naar aanleiding daarvan de begrenzing van dat winterrustgebied nog wat aangepast.

Uitvoeringstermijn

Het uitvoeren van dit natuurontwikkelingsproject wordt zo snel mogelijk opgestart, vanwege de daar nu nog voorkomende waterplanten.

- **Maatregel 8: Zone voor natuurontwikkeling met natuurbeleving in de Gauster Hoppen (noordkant Snitser Mar)**
- **Maatregel 9: Zone voor natuurontwikkeling met natuurbeleving in de Leienpoel (oostkant Wite Brekken)**

Doel

Het doel van deze beide maatregelen is om op een geringe oppervlakte ruimte te bieden aan concentraties ruiende watervogels op het open water in de zomer, met veel dekking in de vorm van een nog te ontwikkelen brede rietzone. Dergelijke gebiedjes ontbreken in het Merengebied en omgeving nu vrijwel geheel. De aanweziging als rust- en ruigebied is een onderdeel van de kernopgaven voor deze Natura 2000-gebieden en vormt onderdeel van het gewenste mitigatiepakket van het Friese Merenproject. Een dergelijke invulling sluit goed aan bij het Waterbeheersplan/Waterhuishoudingsplan (vanwege het vaste boezempeil zoeken naar mogelijkheden voor verbetering waterkwaliteit en vergroten leefgebied noordse woelmuis).

Beschrijving maatregel

Het gaat om natuurontwikkeling in twee gebiedjes, die van weinig belang zijn voor de waterrecreatie en die een smalle verbinding hebben met het open water van de meren zelf. Het betreft de Leienpoel in het Natura 2000-gebied Witte en Zwarte Brekken en de Gauster Hoppen in het Natura 2000-gebied Sneekermeergebied (totaal ca. 13,5 ha). De natuurontwikkeling heeft hier een experimenteel karakter en is gericht op het ontstaan van een brede rietzone in het boezemwater. Voor beide gebiedjes moet dit nader worden ingevuld (met vrije afstroming in de Gauster Hoppen vanaf het gemaal; Leienpoel ook in overleg met aanwonenden). Brede natuurvriendelijke oevers zijn hier een goede optie. In de uitwerking van deze maatregel wordt de nadruk gelegd op het realiseren van positieve effecten voor natuur en recreatie. Er wordt extra geïnvesteerd in natuurmaatregelen waarbij recreatief medegebruik via maatwerk mogelijk blijft. Bij de inrichting voor de natuur wordt van de natuurvriendelijke elementen gebruik gemaakt en wordt gezorgd voor een logische 'gastvrije' geleiding van de vaarrecreant.

Uitvoeringstermijn

Bij het uitvoeren van de natuurontwikkelingsprojecten wordt zoveel mogelijk aangesloten bij het oevers- en kadenproject van het Wetterskip. Die projecten worden bij deze beide gebiedjes nog binnen de eerste beheerplanperiode uitgevoerd.

II. BEHEERMAATREGELEN

- **Maatregel 10: Extensiveren maaibeheer in zomerpolders/boezemland (ruigtebeheer)**

Doel

Deze maatregel is gericht op de ontwikkeling van delen structuurrijke grazige ruigten en moerassige delen in graslandpolders. Daarmee wordt de uitbreiding beoogd van het leefgebied van de noordse woelmuis. Door op geringe onderlinge afstand gebiedsdelen zo te beheren kan een bijdrage geleverd worden aan de vorming van een netwerkpopulatie van voldoende omvang. Afhankelijk van de omvang en de locatie van de structuurrijke delen kunnen ook rietzanger en mogelijk het habitatype ruigten en zomen van deze maatregel profiteren.

Beschrijving maatregel

Plaatselijk worden (delen van) percelen van natte boezemlanden en zomerpolders extensiever beheerd, door cyclisch maaibeheer. Daarbij worden wisselende delen eens in de 2 à 3 jaar gemaaid. Om aan te sluiten bij al geschikt biotoop en uitwisseling met andere gebieden mogelijk te maken, liggen geschikte locaties vooral langs oeverzones. De maatregel geldt voor de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.. Hoewel de noordse woelmuis geen Natura 2000-doel is in de Witte en Zwarte Brekken en het Sneekermeergebied, zouden de beheerders daar - gezien het belang voor de soort - kunnen overwegen om de maatregel zelf uit voeren, buiten dit beheerplan om.

Uitvoeringstermijn

De beheersmaatregel wordt gedurende de eerste beheerplanperiode in gang gezet. In de maatregelenkaarten achteraan dit hoofdstuk zijn geschikte locaties aangegeven. Het is tot nu toe niet goed duidelijk wat deze maatregel betekent voor de beheerbaarheid en de beheerskosten. In de eerste beheerplanperiode wordt de maatregel daarom op een aantal locaties toegepast, waar nu noordse woelmuizen voorkomen. Op die locaties worden gegevens verzameld over de effectiviteit ervan (monitoring noordse woelmuis) en over de beheersaspecten. De beheergegevens vormen ook onderdeel van maatregel 18, waarin de beheerproblematiek van de natte graslanden in het Merengebied aan de orde komt.

- **Maatregel 11: Aanpassen maaidatum in graslandpolders**

Doel

Het doel van deze maatregel is om het leefgebied voor kwartelkoning en kemphaan te verbeteren.

Beschrijving maatregel

In delen van enkele graslandpolders wordt het maaibeheer aangepast, door de eerste maaidatum uit te stellen tot 15 juli. De locaties zijn niet op kaart aangegeven, maar betreffen gebiedsdelen van Staatsbosbeheer in het Sneekermeergebied.

Uitvoeringstermijn

De beheermaatregel wordt in de eerste beheerplanperiode gerealiseerd.

• **Maatregel 12: Oeverbeheer**

Doel

Een belangrijk deel van de oevers en perceelsranden in het Merengebied wordt niet of niet voldoende gemaaid, waardoor verruiging en opslag van struiken en bomen plaatsvindt. Als gevolg daarvan vindt geleidelijk een steeds verdere verdichting van het landschap plaats. Het instellen van een extensief maaibeheer heeft tot doel de verruiging en opslag tegen te gaan, wat gunstig is voor de noordse woelmuis en voor vogels die afhankelijk zijn van een open landschap (kemphaan, steltlopers).

Beschrijving maatregel

Oevervegetaties langs plassen, meren en boezemlanden worden extensief gemaaid. Ook stortsteenoevers moeten vrijgehouden worden van opslag van bomen en struiken. Nadat zonodig eenmalig de aanwezige bomen en struiken zijn verwijderd, zal het vervolfbeheer bestaan uit eens in de ca. 3 à 4 jaar maaien en afvoeren.

Uitvoeringstermijn

Deze beheersmaatregel kan in beginsel overal gedurende de eerste beheerplanperiode in gang worden gezet. Bij dit beheer speelt sterk de vraag van beheerbaarheid en beheerkosten. Er is daarom een duidelijke overlap van deze maatregel met die van maatregel 18 (beheerproblematiek natte graslanden)

• **Maatregel 13: Zomerpolders vervroegd inunderen**

Doel

Voor ganzen en een aantal eenden en eendachtigen zijn zomerpolders uitermate geschikte rust- en/of foerageergebieden. Zomerpolders worden in de huidige situatie doorgaans vanaf 1 november onder water gezet. Veel vogels zijn al in eerder in het gebied aanwezig en zijn dan, omdat de zomerpolders nog niet onder water staan, aangewezen op het open water. Door enkele zomerpolders vroeger in het najaar te inunderen wordt meer rustgebied geboden aan watervogels in het najaar. Samen met graslandpolders waar vermoerassing wordt nagestreefd (zie maatregel 1) ontstaat er zo voor een aantal soorten deels een alternatief voor het open boezemwater.

Beschrijving maatregel

Enkele zomerpolders worden per 1 oktober onder water gezet. Voor de volledigheid: op enkele eilanden gebeurt dit in de praktijk al, en in graslandpolders waar vermoerassing wordt nagestreefd (zie maatregel 1) zal al eerder, vanaf de nazomer, inundatie plaatsvinden. Bovendien wordt nagegaan of - in verband met de beheerbaarheid - najaarsinundatie vóór 1 oktober mogelijk is. Dat kan bijvoorbeeld tijdelijke inundatie in september betreffen → zie verder bij de onderzoeksvragen, maatregel 22.

Uitvoeringstermijn

De beheersmaatregel wordt gedurende de eerste beheerplanperiode in gang gezet.

- **Maatregel 14: Instellen winterrustgebieden door project introductie gedragscode**

Doel van de maatregel

Het doel van deze maatregel is het creëren van rustgebieden op het open water in de winterperiode voor watervogels (eenden, eendachtigen, ganzen). Naast geïnundeerde graslanden en moerassige delen vormen rustige delen van het open water een belangrijk rust- en foerageergebied voor watervogels. Er zijn daarbij duidelijke concentratiepunten aanwezig, die al vele jaren gebruikt worden. In delen van het Merengebied waar niet of nauwelijks zomerpolders zijn (Oudegaasterbrekken, Flussen en omgeving), zijn ook ganzen voor hun rustgebieden aangewezen op het open water. Omdat de waterrecreatie in het voor- en naseizoen drukker wordt, ontstaat er in toenemende mate overlap tussen de aanwezigheid van pleisterende watervogels en recreatie. Voor een deel van de watervogels kan een alternatief geboden worden in nieuw te vormen moerasgebied en in zomerpolders die vanaf 1 oktober inunderen (zie maatregelen 1 en 13). Daarnaast worden delen van het open water ingesteld als winterrustgebied, gelegen in de huidige concentratiepunten.

Let op: In de nieuwe aanpak van het ganzenbeleid wordt ook gesproken over winterrustgebieden. Hier gaat het om watervogelrustgebieden op het open water. Bij het ganzenbeleid gaat het om ganzenfoerageergebieden op het land.

Beschrijving maatregel

- A. Om rustende vogels niet te verstoren en ze de gelegenheid te geven om het gebied als rustgebied in gebruik te nemen worden winterrustgebieden ingesteld.
- B. De winterrustgebieden worden gerealiseerd door middel van de introductie van een gedragscode. Deze gedragscode is vrijwillig, maar niet vrijblijvend.
- C. Aan de waterrecreanten, sportvissers en beroepsvissers en andere gebruikers van het water, wordt gevraagd om de rustgebieden tussen 1 oktober en 1 april te respecteren.
- D. De rustgebieden waar het om gaat zijn aangegeven op de maatregelenkaart in dit beheerplan.
- E. De gedragscode wordt met ingang van 1 oktober 2013 ingesteld, nadat een hierna te noemen serie afspraken (uitvoeringsmaatregel introductie gedragscode) is uitgevoerd.
- F. In het protocol 'borging vrijwillige gedragscode' (opgenomen in bijlage 5) zijn afspraken gemaakt over het beoordelen van de effectiviteit van de gedragscode. Dit protocol is als bijlage 5 bij dit beheerplan opgenomen.
- G. Marrekrite-aanlegplaatsen die binnen de winterrustgebieden liggen, worden in de rustperiode niet aangeboden om te verblijven. Een beperkt aantal aanlegplaatsen, die midden in rustgebieden liggen en deels ook op de rand van broedgebieden van Natura 2000-soorten, worden verplaatst naar locaties die daar buiten liggen. Dit gebeurt in overleg met de Marrekrite. Mogelijk ontstaan er alternatieven op nieuw aan te leggen eilandjes (maatregel 5).
- H. In het protocol is een definitie van de uitgangssituatie van rust in de winterrustgebieden vastgelegd. Deze definitie biedt ruimte aan incidentele, niet vermijdbare vaarbewegingen, bijvoorbeeld van aanwonenden.
- I. Bij ontwikkelingen vanaf het land wordt indien nodig ook rekening gehouden met de winterrustgebieden.

Relatie met vergunningverlening

Met het instellen van de winterrustgebieden wordt een passende maatregel genomen voor het huidige gebruik (enkele situaties) en een mitigerende maatregel voor de reeds voorgenomen ontwikkelingen en voor ontwikkelingen in de toekomst, die invloed (zullen) hebben op de vaarintensiteit van het gebied in de periode van 1 oktober tot 1 april. Dit betekent dat bij het beoordelen in het kader van de vergunningverlening Natuurbeschermingswet van plannen, projecten of activiteiten die tot gevolg hebben dat verstoring als gevolg van een toename van vaarbewegingen in deze periode niet is uitgesloten, er naar deze maatregel verwezen kan worden. Omdat projecten en activiteiten vaak meerdere aspecten hebben die beoordeeld en getoetst worden vanuit de Natuurbeschermingswet, wordt hiermee niet op voorhand gezegd dat deze vergunningvrij zijn. Zodra de gedragscode van kracht is en de daarbij behorende afspraken zijn vastgelegd, kan daarnaar verwezen worden in de vergunningverlening of in een bestuurlijk rechtsoordeel wanneer er geen vergunningprocedure nodig blijkt. Dit kan zijn voordat het Beheerplan Natura 2000 onherroepelijk is vastgesteld.

De gedragscode wordt van kracht nadat onderstaande acties zijn uitgevoerd. Om een zorgvuldige introductie van de gedragscode met de watersportsector te ondersteunen is inmiddels een traject gestart. Dit traject, waarin met elkaar wordt samengewerkt om tot afspraken en uitwerking van de vrijwillige gedragscode te komen, heeft inmiddels geleid tot twee producten:

1. Het communicatieplan introductie gedragscode
2. Een protocol met daarin afspraken over de borging van de vrijwillige gedragscode

Deze beide activiteiten zorgen ervoor dat:

- Er is afgesproken wat er precies wordt gevraagd aan de bezoekers van het gebied.
- De bewoners en recreanten zorgvuldig zijn geïnformeerd over de gedragscode voor de winterrustgebieden. Dit gebeurt met inzet van alle betrokken partijen: gemeenten (i.v.m. aanliggende woonwijken), natuurbeheerders, Marrekrite, VVV, KNWV, HISWA, RECRON, sportvisverenigingen, beroepsvissers, zeilschooleigenaren, rondvaartondernemers, aanliggende campings, recreatiecomplexen, en dergelijke.
- De boodschap op verschillende wijzen gepubliceerd is: bijvoorbeeld via ANWB Waterkaart, recreatiekaarten, de landelijke lijst van viswateren, via (bredere) informatieborden in het gebied.
- De markering van de rustgebieden is aangebracht, zodat duidelijk is waar de afspraak van kracht is.
- Er een **gezamenlijk** protocol is vastgesteld waarin is afgesproken:
  - Hoe de aantalsontwikkeling van de vogels wordt gemonitord.
  - Hoe de gedragscode wordt geëvalueerd en door wie daarvoor de gegevens worden verzameld (monitoring van het naleven van de gedragscode) Het opstellen van een programma voor deze monitoring (door de terreinbeheerder en toezichthouders). Daarin wordt aangegeven hoe vaak, op welke wijze en op welke locaties waarnemingen worden gedaan. Beide monitoringsonderdelen zullen worden opgenomen in het monitoringsprogramma van het beheerplan. Het maken van afspraken over de uitgangssituatie behoort hier ook toe.Met wie deze resultaten van de evaluatie besproken worden (een begeleidingscommissie gedragscode waarin o.a. beheerders en recreatiesector zitting hebben)

- Wie daarover adviseert (de begeleidingscommissie gedragscode en de beheerplancommissie) en beslist (bevoegd gezag).
- Wat de maatregelen zijn die genomen worden als blijkt dat de vrijwillige afspraken niet toereikend zijn. In dat geval komen andere middelen in beeld om de rustgebieden te waarborgen. Daarbij zal gebruik gemaakt worden van de wettelijke mogelijkheden die ter beschikking staan. De opzet van het project en de afspraken zijn er uiteraard op gericht om dit te voorkomen.

Trekker van dit deelproject is de Provincie Fryslân (afdeling Stêd en Plattelân). Dit project wordt gezamenlijk uitgevoerd door de terreinbeheerders, de gemeenten en de recreatiesector (zo breed mogelijk).

Uitvoeringstermijn

De introductie van de gedragscode zal op 1 oktober 2013 gerealiseerd zijn, nadat de bovenbeschreven activiteiten zijn uitgevoerd.

● **Maatregel 15: Project bezoekersinformatie t.b.v. instellen winterrustgebieden**

Doel van de maatregel

Het project introductie gedragscode kan worden uitgevoerd als onderdeel van en in samenhang met bredere promotie en informatiecampagne gericht op het onder de aandacht brengen van de bijzondere natuurwaarden van het Friese Merengebied als natuurgebied. De eerste fase van de introductie van de gedragscode richt zich met name op de erecode die wordt afgesproken ten behoeve van de winterrustgebieden. In de vervolgfases is meer ruimte voor bezoekersinformatie over andere natuuronderwerpen.

Beschrijving maatregel

Tijdens de eerste beheerplanperiode worden samen met de ondernemers in het gebied de mogelijkheden verkend voor een promotiecampagne, waarbij ook wordt gewerkt aan het ontwikkelen van de mogelijkheden het gebied te ontdekken. Daarbij kan bovendien verder uitwerking gegeven aan de mogelijkheden om bij de bezoekers en omwonenden het draagvlak voor de unieke natuurkwaliteiten van het Merengebied, het grote belang voor watervogels en van het respecteren van de winterrustgebieden te versterken. Er worden middelen ingezet om daar actief kennis van te nemen. Daarbij kan gedacht worden aan informatie via bezoekerscentra, vogelkijkhutten vanaf het water, educatieve informatie via internet, aanvullende informatie op waterkaarten en routekaarten, etcetera. Om eenduidige informatievoorziening te hebben wordt in elk geval aansluiting gezocht op de beschikbare communicatiemiddelen van de deelnemende organisaties in de gedragscode. Ook nieuwe mogelijkheden voor het overbrengen van kennis over het gebied worden onderzocht. Dat versterkt het draagvlak onder de code, biedt helderheid aan recreanten en profileert de natuurkwaliteit als ondubbelzinnige waarde van de Friese meren.

Trekker van het project zou de recreatiesector en/of de natuursector zelf moeten zijn; dit moet nog verder besproken worden. Het kan worden gefaciliteerd door de Provincie Fryslân (afdeling Kennis en Ekonomy / Fryslân Topattractie). Het wordt bij voorkeur uitgevoerd in samenwerking met de regionale VVV's, de Marrekrite, IVN, de recreatieondernemers en de terreinbeheerders. Onderzocht wordt of er mogelijkheden zijn dit onder te brengen in een Life+ - project.

III. BELEIDSASPECTEN

• **Maatregel 16: Naleving gedragscode kleine luchtvaart**

Doel

Het doel van deze maatregel is het tegengaan van verstoring in rust-, foerageer- en broedgebieden. Verstoring door recreatie vindt plaats door vaarbewegingen (zie bij punt 11: instellen winterrustgebieden) en verder door storing vanuit de lucht: ballonvaart en ultralightvliegen.

Beschrijving maatregel

De bestaande wetgeving gaat uit van 300 meter boven bebouwde gebieden en 150 meter boven het buitengebied. Daarnaast is er een gedragscode van de kleine luchtvaart vastgesteld die voorschrijft Natura 2000-gebieden zoveel als mogelijk te mijden en in gevallen waarin dat niet mogelijk is een minimale vlieghoogte aan te houden van 1.000 ft (ca. 300 m), behoudens situaties waarin lager overvliegen vanuit operationeel of veiligheidsoogpunt noodzakelijk is. De vertegenwoordigende organisaties van de kleine luchtvaart KNVvL en AOPA zullen toezien op de naleving van de gedragscode van de kleine luchtvaart. Landelijk zal in overleg met deze organisaties afspraken moeten worden gemaakt op het gebied van een betere naleving van deze gedragscode.

Uitvoeringstermijn

Afhankelijk van de landelijke afspraken.

• **Maatregel 17: Ganzenbeleid, jacht en schadebestrijding**

Doel

Ganzen - kleine rietgans, kolgans en brandgans - vormen één van de instandhoudingsdoelen van deze drie Natura 2000-gebieden. Het gaat daarbij om de periode van overwintering, globaal van oktober t/m maart (de 'winterganzen' of 'trekganzen'). Tegenwoordig is in Nederland ook sprake van een toenemende populatie 'zomerganzen' of 'standganzen', vooral van de grauwe gans, die voor de landbouw voor overlast zorgt. Recent is voor dat probleem in Fryslân beleid ontwikkeld (zie onderstaand kader). De hier voor het beheerplan Natura 2000 te benoemen maatregelen gelden alleen voor de winterganzen.

Beleid t.a.v. overzomerende grauwe ganzen in Fryslân

De werkgroep zomerganzen, bestaande uit vertegenwoordigers van Provincie Fryslân, de terreinbeherende organisaties, LTO, FBE, KNJV en Faunafonds hebben samen een maatwerkplan opgesteld om schade aan landbouwgewassen door grauwe ganzen te verminderen. Geprobeerd wordt de zomerpopulatie grauwe ganzen te reduceren door maatregelen als verruiming van het afschot, vangen van ganzen, legselbeperking in overzichtelijke broedgebieden, tijdelijke rasters rond broedgebieden, gewaskeuze rond broedgebieden en dergelijke. GS heeft met dit maatwerkplan ingestemd, dat vervolgens door de FBE is opgenomen in het Faunabeheerplan.

Intussen zijn ontheffingen voor verruiming van afschot en eieren schudden/prikken verleend (op 13 april 2010 en 12 juni 2012). Daarvoor zijn dan in de zomerperiode van 1 april tot 1 oktober geen preventieve maatregelen nodig, mogen lokmiddelen worden gebruikt en mag van 1 uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang worden geschoten. Wel kan in en bij Natura 2000-gebieden nog een NB-wet vergunning nodig zijn. De overige maatregelen moeten nog in gang worden gezet.

Inmiddels is in december 2012 in een landelijk overleg een document opgesteld door IPO/provincies en de 'Ganzen 7' (de 12 Landschappen, de Federatie Particulier grondbezit, LTO, Natuurmonumenten, Stichting Agrarisch en Particulier Natuur- en Landschapsbeheer Nederland en Vogelbescherming Nederland) met daarin voorstellen voor een gezamenlijke aanpak. Uitgangspunt is rust voor overwinterende ganzen en terugbrengen van de aantallen zomerganzen tot het niveau van 2005 voor de grauwe gans en het niveau van 2011 voor de brandgans. Dit document vormt de basis voor aanvullende afspraken in de provincie. De doorwerking hiervan voor het Merengebied is op dit moment nog niet bekend.

Eerder in dit beheerplan is geconstateerd, dat er op dit moment weinig knelpunten zijn wat betreft de aantallen winterganzen ten opzichte van de instandhoudingsdoelen (uitzondering is de kleine rietgans in de Witte en Zwarte Brekken). Voorwaarde is wel de nabijheid van voldoende rustig foerageergebied. Uit de toetsing van het huidige gebruik komt naar voren dat in de huidige situatie de oppervlakte begrensd ganzenopvanggebied onvoldoende is om een plaats te bieden aan de aantallen uit de instandhoudingsdoelen in de Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied en Witte en Zwarte Brekken. Omdat de ganzen ook buiten de begrensde opvanggebieden foerageren, komen ze momenteel op de meeste plaatsen in voldoende mate voor. Daarnaast is het zo, dat de aantallen kolgans stabiliseren en brandgans in Nederland nog steeds toenemen (de aantallen kleine rietganzen lijken nu te stabiliseren c.q. af te nemen).

Uit de toetsing is eveneens naar voren gekomen, dat er als uitvloeisel van het huidige ganzenopvangbeleid verstoring kan optreden in belangrijke rust- en foerageergebieden van watervogels. Dit vindt dan voornamelijk plaats waar ganzen verjaagd worden op plaatsen die grenzen aan belangrijke rust- en foerageergebieden. Verder kan verstoring optreden als gevolg van prikken en schudden van eieren van de grauwe gans en bij de bestrijding van muskusratten, exoten en overige beschermde inheemse diersoorten, vooral wanneer deze activiteit plaatsvindt in belangrijke rust- en foerageergebieden. Om negatieve effecten tegen te gaan is het van belang om het beleid met betrekking tot beheer en schadebestrijding beter af te stemmen op

het beleid ten aanzien van Natura 2000. Hiervoor wordt in paragraaf 9.1 een aanzet gedaan.

Beschrijving maatregelen

- Ganzenbeheer

Vanuit dit beheerplan worden op korte termijn geen maatregelen voorgesteld ten aanzien van het ganzenopvangbeleid. Ook worden er vanuit het beheerplan geen eisen gesteld aan de wijze waarop ganzenopvang - of schaderegelingen - in de toekomst vorm moeten krijgen. Een eventuele nieuwe regeling moet uiteraard worden getoetst aan de Natuurbeschermingswet. In zo'n toetsing wordt dan beoordeeld of er voldoende rekening wordt gehouden met de Natura 2000-doelen.

Ten aanzien van het ganzenakkoord gaan we er vanuit dat de daarin opgenomen maatregelen t.b.v. de trekganzen (winterrust) en de standganzen (populatiereductie) uitvoerbaar zijn, rekening houdend met de Natura 2000-doelstellingen. In het beheerplan worden in paragraaf 9.1.2 de aandachtspunten en/of randvoorwaarden benoemd waarmee de GAK's bij het opstellen van de gebiedsuitwerkingen rekening dienen te houden. Dat laatste heeft vooral betrekking op locatie en tijd van de activiteiten t.b.v. populatiereductie.

Zo worden in weidevogelgebieden en concentratiegebieden van moerasbroedvogels alleen vroeg in het voorjaar (voor 1 april) eieren geprikt. Het prikken van eieren na 1 april is in het kader van de Natuurbeschermingswet wel toegestaan in percelen die niet van belang zijn voor de aangewezen Natura 2000-vogelwaarden. Het zoneren in ruimte en tijd van het 'maatwerkplan overzomerende ganzen' is inderdaad maatwerk en zal in detail worden vastgesteld in samenspraak met de betrokken partijen

- Wildbeheer, jacht en schadebestrijding

De goede afstemming van jacht en schadebestrijding op de Natura 2000-doelen wordt op korte termijn binnen de eerste beheerplanperiode geregeld via vergunningverlening. In het beheerplan worden in paragraaf 9.1.3 de daarvoor mogelijke aandachtspunten en/of randvoorwaarden benoemd. Deze hebben vooral betrekking op activiteiten dicht bij belangrijke rustgebieden van watervogels (op open water en geïnundeerde zomerpolders). Datzelfde geldt voor mogelijke verstoring door jacht en overige schadebestrijding, waaronder het verjagingsbeleid buiten de ganzenopvanggebieden en de bestrijding van vossen en muskusratten.

Voor zowel ganzenbeheer als wildbeheer, jacht en schadebestrijding geldt: als er binnen de randvoorwaarden wordt gehandeld zal er in elk geval geen sprake zijn van vergunningsplicht. Dus voor een groot deel van de activiteiten op het gebied van wildbeheer, jacht en schadebestrijding is er daarmee al veel meer duidelijkheid ten aanzien van de vergunningplicht.

Uitvoeringstermijn

De goede afstemming van wildbeheer, jacht en schadebestrijding op de Natura 2000-doelen wordt op korte termijn binnen de eerste beheerplanperiode geregeld via vergunningverlening.

- **Maatregel 18: Visie op beheerproblematiek natte graslanden**

Doel

De natte graslanden in het Merengebied herbergen een belangrijk deel van de kenmerkende natuurwaarden van dit deel van Fryslân en daarmee ook van de Natura 2000-waarden. Deze graslanden zijn echter onderhevig aan allerlei veranderingen. Door het vaste waterpeil in de boezem, inpolderingen en lage peilen in de omgeving hebben ze te kampen met maaiveldverlaging (door inklinking van het veen), sterk schommelende waterstanden en verzuring, en daardoor steeds teruglopende natuurwaarden. Dat maakt dat het beheer steeds problematischer en onrendabeler (of: duurder) wordt, waardoor de beheerders (vrijwel steeds Staatsbosbeheer en It Fryske Gea) steeds meer moeite hebben om de gebieden goed te beheren. Het gevolg daarvan is dat er verruiging optreedt, verdichting van het landschap plaatsvindt en de natuurwaarden steeds verder teruglopen. De beheerproblematiek van de natte graslanden vormt een bedreiging van de Natura 2000-waarden en is dan ook een knelpunt dat aandacht behoeft.

De natuurbeherende organisaties kunnen de kosten voor het beheer van de natte graslanden steeds moeilijker opbrengen, en kunnen tegelijkertijd weinig doen aan de oorzaken van de beheerproblematiek. Aangezien verschillende 'partijen' belang hebben bij het behoud van de natuur- en landschapswaarden van de natte graslanden, en de oorzaken van de beheerproblematiek hoofdzakelijk buiten de natuurgebieden liggen, kan een goed beheer niet meer alleen als verantwoordelijkheid van de natuurbeherende organisaties gezien worden.

Beschrijving maatregel

De komende 6 jaar dient de uitvoering en de financiering van het beheer van de natte graslanden in het Merengebied door de verschillende betrokken partijen goed geregeld te worden. Er is de sterke behoefte om duidelijke keuzes te maken voor bepaalde beheersvormen, waar de betrokken partijen achter staan en waarvoor aantoonbaar ook beheerbudget beschikbaar is. Voor het hele Merengebied is daarvoor een visie nodig, die aangeeft welke type natuur op lange termijn kan worden nagestreefd, waar vooral wordt ingezet op open landschappen (met het bijbehorende beheer), en waar dat minder het geval is (met lagere beheerkosten). Belangrijke zaken zijn daarbij in elk geval de Natura 2000-doelen, mogelijke effecten op broedgelegenheid voor zomerganzen (met als doel dit zoveel mogelijk te beperken), de ligging van belangrijke weidevogelgebieden en recreatieve belangen.

Uitvoeringstermijn

In dit beheerplan zijn de ontwikkelingen van de afgelopen decennia in het Merengebied - en de knelpunten die dat met zich mee brengt - duidelijk in beeld gebracht. De verschillende doelen en wensen voor het gebied vergen een beheer, dat waarschijnlijk niet duurzaam vol te houden is. Een duidelijke visie over hoe daarin keuzes te maken is op korte termijn nodig. Dergelijke goed onderbouwde en breed gedragen keuzes kunnen dan ook doorwerken in de plannen die voor dit gebied ontwikkeld worden (denk aan Streekplan, bestemmingsplannen, lokale initiatieven e.d.).

IV. ONDERZOEKSMATREGELEN

- **Maatregel 19: Analyse 'vermoerassing' in bestaande situaties**

Doel en beschrijving maatregel

In het Friese Merengebied zijn op meerdere plaatsen terreinen te vinden, ouder en jonger, groter en kleiner, dieper en ondieper water, waarvan een grondige analyse een goede aanwijzing kan geven over de meest geschikte inrichting, beheer, ont-wikkelingsrichting, duurzaamheid en kosten van het vernatten van grasland-polders en het invoeren van peildynamiek. Het doel van deze maatregel is daarom om - liefst voorafgaand aan de inrichting van de pilotgebieden van maatregelen 1 en 2 - de bestaande gegevens op een rij te hebben, indien nuttig aangevuld met (reeds bestaande) gegevens van elders.

Uitvoeringstermijn

Zo spoedig mogelijk.

- **Maatregel 20: Analyse van uitgevoerde oever- en kadeprojecten en van bestaande oevervegetaties**

Doel en beschrijving maatregel

Om na te gaan wat de huidige stand van zaken is van de (natuurvriendelijke) oevers in het Merengebied, en om ervaringen te kunnen benutten bij nieuwe inrichting elders, is een analyse nodig van de kwaliteit en de omvang van de reeds uitgevoerde oever- en kadeprojecten en van de kwaliteit en de omvang van de van nature reeds aanwezige oeverbegroeiing. Verder is monitoring nodig van (natuurvriendelijke) oevers om na te gaan hoe het zit met verruiging / verbossing, invloed van beheer, stabiliteit van de oevers, beheerkosten en uiteraard de natuurresultaten. De monitoring wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 8.

Uitvoeringstermijn

Zo spoedig mogelijk en bij voorkeur voorafgaand aan nieuwe inrichtingsprojecten.

- **Maatregel 21: Analyse benodigde verbindingzones voor de noordse woelmuis**

Doel en beschrijving maatregel

De huidige Friese kerngebieden van de noordse woelmuis zijn klein en versnip-perd. In eerste instantie wordt door de maatregelen in dit beheerplan gewerkt aan het vergroten van het leefgebied van deze soort in het Natura 2000-gebied Oudegaas-terbrekken, Fluessen en omgeving, en aan het inrichten van natuurvriendelijke oe-vers. Monitoring moet in de komende jaren uitwijzen of de maatregelen succes-vol zijn. Waar in deze eerste beheerplanperiode niet in is voorzien is aandacht voor verbindingen tussen de verschillende kerngebieden, zowel binnen als (vooral ook) tussen Natura 2000-gebieden (de 'as' Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving → Natura 2000-gebied Alde Feanen). Op gebiedsniveau - binnen en tussen Natura 2000-gebieden - is er behoefte aan een goed onderbouwd overzicht waar dergelijke verbindingen nodig zijn en hoe die er dan uit moeten zien (omvang, inrichting, beheer, kosten).

Uitvoeringstermijn

De maatregel wordt op korte termijn uitgevoerd, omdat de gegevens mee richting kunnen geven aan de uitvoering van een aantal andere maatregelen (b.v. ligging en inrichting van natuurvriendelijke oevers).

• **Maatregel 22: Pilot zomerpolder inunderen vóór 1 oktober**

Doel en beschrijving maatregel

Zomerpolders worden in de huidige situatie doorgaans vanaf 1 november onder water gezet. Veel pleisterende watervogels zijn al eerder in het gebied aanwezig en zijn dan, omdat de zomerpolders nog niet onder water staan, aangewezen op het open water. Door enkele zomerpolders vanaf 1 oktober te inunderen (= maatregel 13) wordt meer rustgebied geboden aan watervogels in het najaar. Beperkte septemberinundatie zou heel nuttig kunnen zijn voor de soorten die al voor oktober in het gebied aanwezig zijn, maar heeft mogelijk belangrijke consequenties voor de beheerbaarheid. Daarom wordt in één gebied nagegaan wat de gevolgen zijn van inundatie in september (gebruik door vogels en gewas / beheerbaarheid in het voorjaar daarop). De beheerder kan er voor kiezen om tijdelijke inundatie toe te passen (b.v. alleen september).

Uitvoeringstermijn

De maatregel wordt gedurende de eerste beheerplanperiode in gang gezet.

• **Maatregel 23: Bescherming meervleermuis**

Doel en beschrijving maatregel

De vliegroutes van de meervleermuis zijn gevoelig voor menselijke invloeden, vooral lichtverstrooiing, terwijl zomerverblijfplaatsen verloren kunnen gaan door sloop van oude woonwijken (60-er jaren) en renovatie van oude kerken. Het is daarom van groot belang de kwaliteit van deze functionele elementen in de omgeving van het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. te beheren en te behouden. Dit betekent in de praktijk dat er meer kennis nodig is over de ligging van de belangrijke vliegroutes en dat lichtverstoring langs die vliegroutes zo veel mogelijk dient te worden voorkomen. Verder is het belangrijk om meer inzicht te hebben in de aanwezigheid van (potentieel geschikte) zomerverblijfplaatsen van meervleermuizen in woongebieden in de omgeving van de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. Door de kraamkolonies verder gericht te inventariseren kunnen deze actief worden beschermd.

De verblijfplaatsen en routes zijn ook beschermd door de Flora- en faunawet. Als niet bekend is waar deze functies zich bevinden, kan dit voor de meervleermuis tot schade leiden indien deze (per ongeluk) worden verwijderd of beschadigd. Dit zou bijvoorbeeld kunnen gebeuren bij bouw, sloop en ruimtelijke ontwikkelingen. Op basis van de resultaten van nader onderzoek kan worden gewerkt aan kennisoverdracht naar eigenaren van gebouwen en betrokkenen van omliggende gemeenten over het habitatgebruik van de meervleermuis. Indien zij weten waar de meervleermuizen hun verblijfplaatsen en routes hebben, en kennis hebben over de gevoeligheid voor verstoringen, kan er bij diverse ontwikkelingen (ruimtelijke ordening) en het verlenen van bouw- of sloopvergunningen beter rekening gehouden worden met mogelijke functies voor de meervleermuis.

Uitvoeringstermijn

De maatregel wordt bij voorkeur uitgevoerd in de eerste beheerplanperiode, zodat de gegevens ervan beschikbaar zijn bij de start van de tweede beheerplanperiode.

Tabel 7.3.

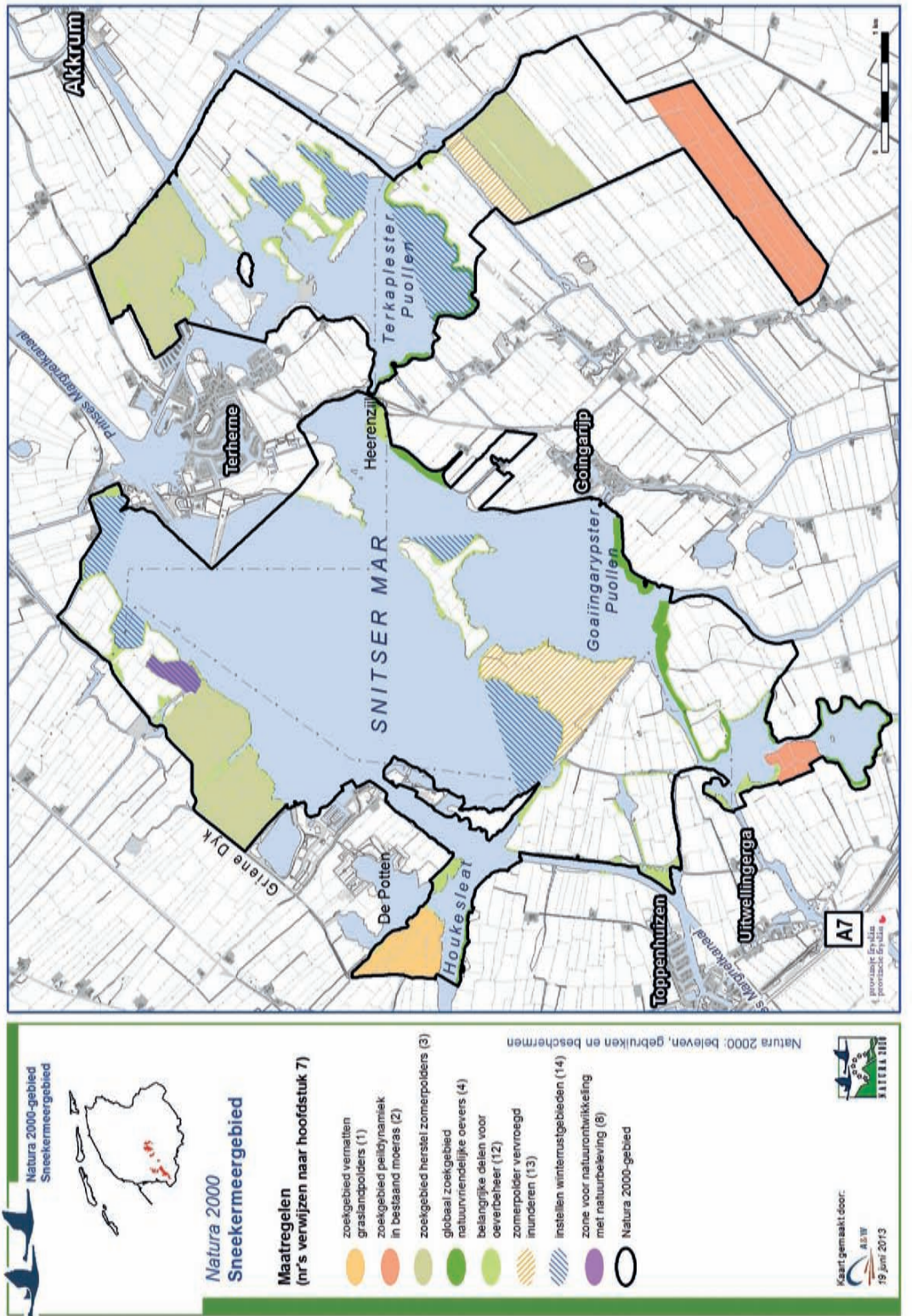
Overzicht van de maatregelen die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen duurzaam te realiseren. Voor de drie Natura 2000-gebieden: Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving is op kaart aangegeven waar maatregelen per gebied worden gerealiseerd. De maatregelen die niet op kaart staan worden ten behoeve van alle drie Natura 2000-gebieden uitgevoerd (m.u.v. maatregel 11: geldt alleen voor het Sneekermeergebied en maatregel 23: alleen Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.). Tevens is aangegeven in hoeverre de verschillende maatregelen bijdragen aan de kernopgaven van deze Natura 2000-gebieden, aan de opgaven uit het Waterhuishoudingsplan/Waterbeheersplan (WHH/WB-plan) en aan de mitigatie-opgaven van het Friese Merenproject (FMP).

Maatregel	Ook t.b.v. de kernopgaven	Maatregel vanwege sense of urgency	Ook t.b.v. WHH/WB-plan	Ook t.b.v. FMP
<i>I. Inrichtingsmaatregelen</i>				
1. Vernatten graslandpolders tot moerasgebied met dynamisch peil				
2. Peildynamiek in bestaand moeras				
3. Herstel zomerpolders				
4. Aanleg natuurvriendelijke oevers				
5. Aanleg/vergroting van eilandjes				
6. Herstel hoogteligging t.b.v. de noordse woelmuis				
7. Zone voor natuurontwikkeling en natuurbeleving in it Sãn				
8. Zone voor natuurontwikkeling en natuurbeleving in de Gauster Hoppen				
9. Zone voor natuurontwikkeling en natuurbeleving in de Leienpoel				
<i>II. Beheermaatregelen</i>				
10. Extensiveren maai-beheer in zomerpolders/boezemland				
11. Aanpassen maaidatum in graslandpolders				
12. Oeverbeheer				
13. Zomerpolders vervroegd inunderen				
14. Instellen winterrustgebieden door project introductie gedragscode				
15. Project bezoekersinformatie t.b.v. instellen winterrustgebieden				
<i>III. Beleidsaspecten</i>				
16. Naleving gedragscode kleine luchtvaart				
17. Ganzenbeleid, jacht en schadebestrijding				
18. Visie op beheerproblematiek natte graslanden				
<i>IV. Onderzoeksmaatregelen</i>				
19. Analyse 'vermoerassing' in bestaande situaties				
20. Analyse van uitgevoerde oever- en kade-projecten en van bestaande oevervegetaties				
21. Analyse benodigde verbindingzones voor de noordse woelmuis				
22. Pilot zomerpolder inunderen vóór 1 oktober				
23. Bescherming meervleermuis				

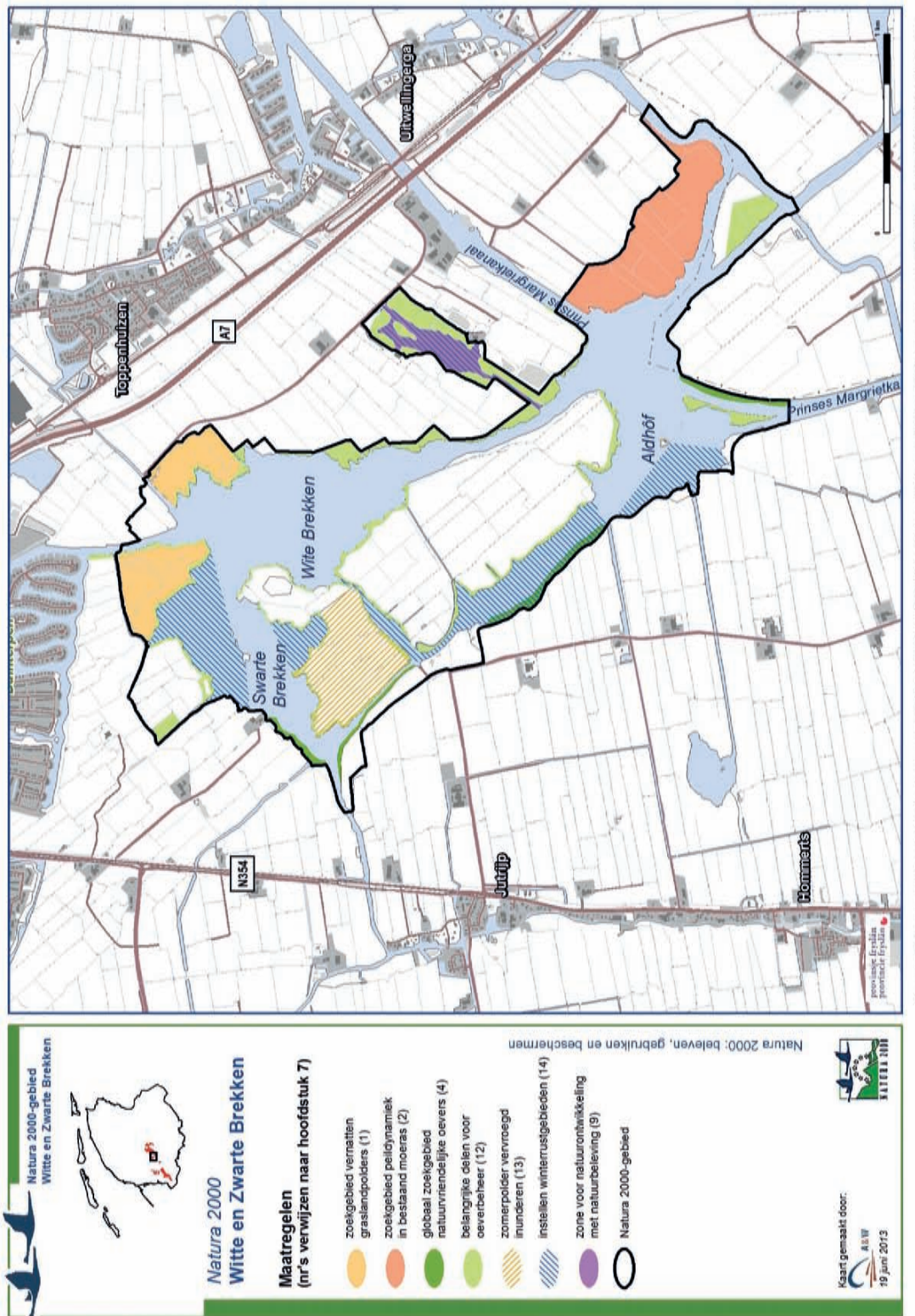
Tabel 7.4.

Overzicht van de maatregelen die voor de verschillende instandhoudingsdoelen in de drie Natura 2000-gebieden worden genomen. In de tabel is duidelijk te zien dat de maatregelen meerdere doelen tegelijk dienen. Daar waar maatregelen tussen haakjes staan lift de noordse woelmuis mee met maatregelen die voor andere instandhoudingsdoelen worden genomen.

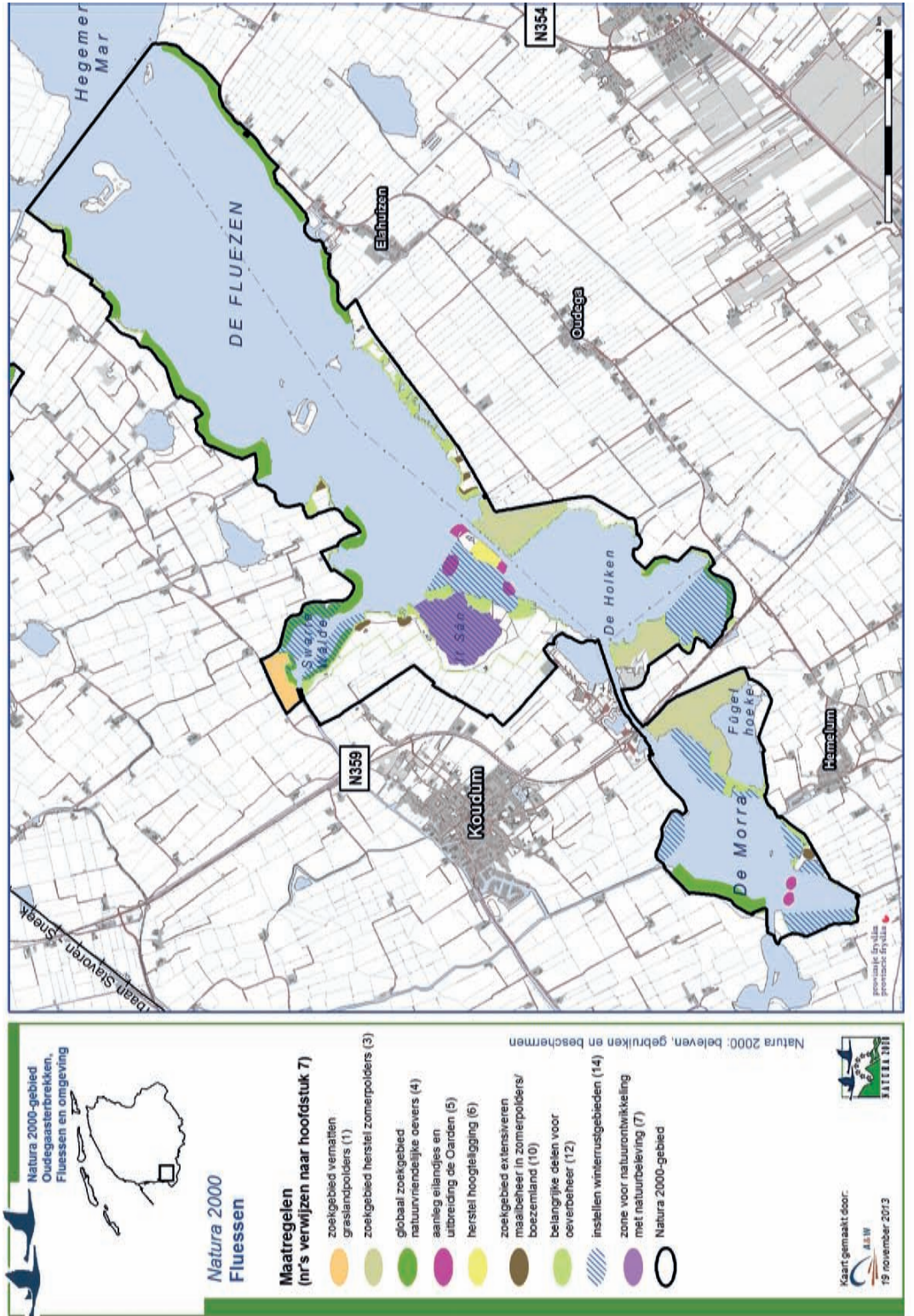
Doel	Maatregelen		
	Oudegasterbrekken, Fluessen e.o.	Witte en Zwarte Brekken	Sneekermeer-gebied
Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	1, 4, 7		
Ruigten en zomen	1, 4, 5, 10		
Meervleermuis	23		
Noordse woelmuis	1, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 12, 21	(2), (4), (9), (12)	(2), (3), (4), (8), (12)
Porseleinhoen	1, 4, 7, 10, 16, 17		1, 2, 8, 16, 17
Kwartelkoning			3, 11, 16, 17
Kemphaan (broedvogel)			3, 11, 12, 16, 17
Rietzanger			1, 2, 8
Kleine rietgans, kolgans, brandgans	1, 3, 14, 15, 16, 17	1, 13, 14, 15, 16, 17	1, 3, 13, 14, 15, 16, 17
Smient, krakeend, wintertaling, wilde eend, slobbeend, kuifeend, nonnetje, meerkoet	1, 3, 5, 7, 14, 15, 16, 17, 22	1, 2, 9, 13, 14, 15, 16, 17, 22	1, 2, 3, 8, 13, 14, 15, 16, 17, 22
Goudplevier, kievit, kemphaan, grutto, wulp	1, 3, 12, 16, 17, 22	1, 2, 12, 13, 16, 17, 22	1, 2, 3, 12, 16, 17, 22

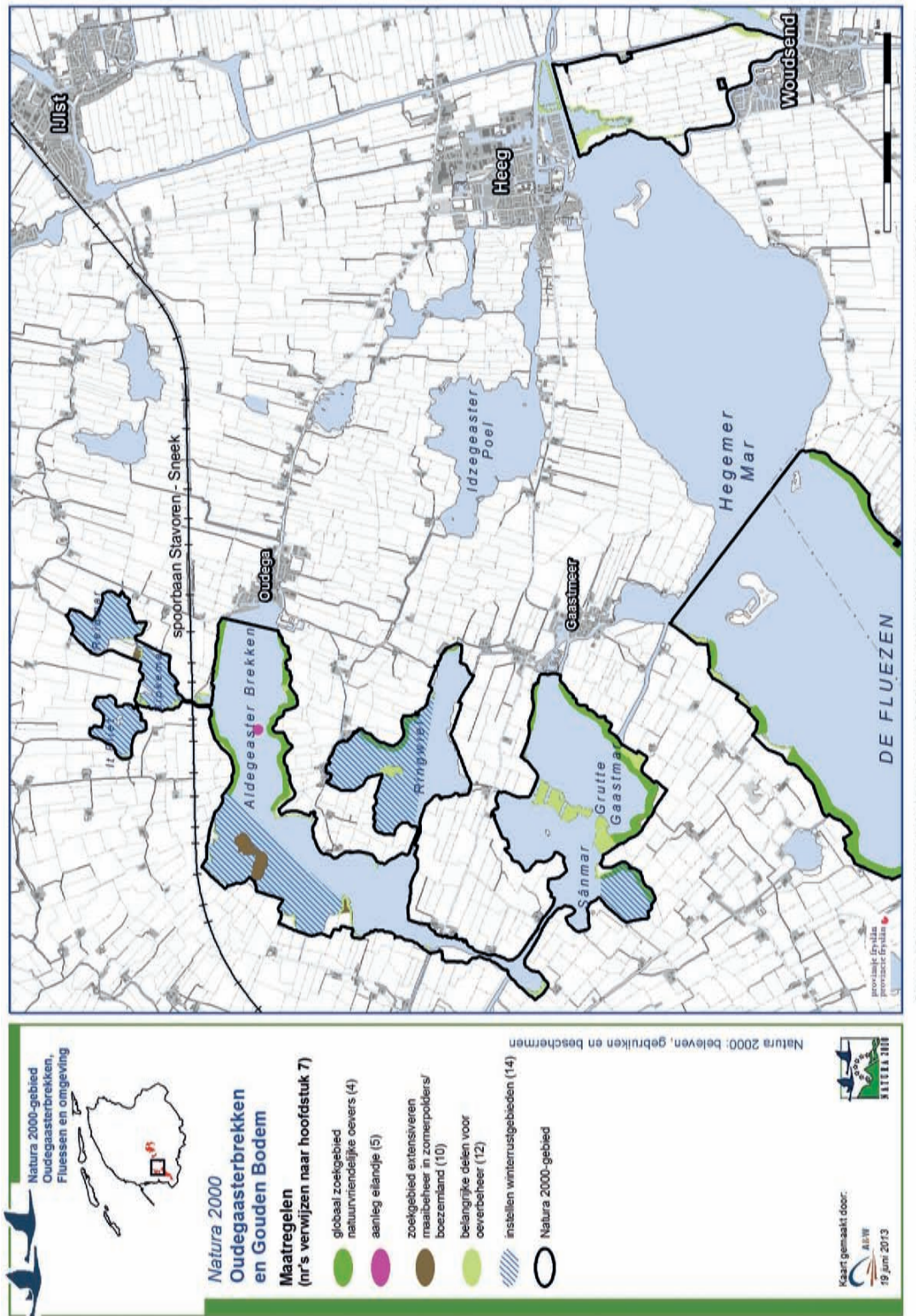

8. Uitvoeringsprogramma

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat er in de komende uitvoeringsperiode van 6 jaar voor het Natura 2000-gebied gaat gebeuren. In paragraaf 8.1 worden de doelstelling en de werkwijze ten aanzien van de communicatie over de uitvoering van het beheerplan beschreven. Verder wordt in paragraaf 8.2 aangegeven hoe de ontwikkelingen in het gebied kunnen worden gevolgd en vastgelegd en hoe hiaten in kennis kunnen worden ingevuld (monitoring). In paragraaf 8.3 wordt benoemd welke partijen voor welke zaken verantwoordelijk zijn, zowel organisatorisch als financieel. Tenslotte wordt in paragraaf 8.4 de rol die een in te stellen beheerplancommissie heeft in de uitvoering van het maatregel- en monitoringsprogramma beschreven en wordt aangegeven hoe taken op het gebied van handhaving zijn verdeeld.

8.1 Communicatie

Voor het behalen van de doelen van het beheerplan is het van belang dat gebruikers, ondernemers, omwonenden, maatschappelijke organisaties en overheden op de hoogte zijn van het belang van het Natura 2000-gebied en de mogelijke gevolgen die het beheerplan voor hen heeft. Om draagvlak voor de maatregelen uit het beheerplan en medewerking aan de uitvoering te krijgen is communicatie van groot belang.

8.1.1 *Doelstellingen*

Het Natura 2000-gebied biedt ruimte aan de natuur en recreatie en in de onmiddellijke omgeving is ruimte voor wonen en bedrijvigheid. Aan de betrokkenen moet duidelijk worden gemaakt dat dit verenigbaar is met de doelstellingen van Natura 2000 en moet worden aangegeven wat het beheerplan en eventuele vergunningplicht betekenen voor de verschillende activiteiten en de verschillende doelgroepen. Het resultaat van de communicatie rond het beheerplan moet zijn:

- doelgroepen hebben inzicht in de gevolgen van het beheerplan voor de eigen situatie;
- doelgroepen weten waar ze met hun vragen terecht kunnen en waar ze informatie kunnen krijgen;
- betrokkenen bij de uitvoering van het beheerplan kennen nut en noodzaak van de maatregelen die moeten worden genomen.

Inzicht in de gevolgen van het beheerplan voor de eigen situatie begint met de bekendheid van Natura 2000 en de Natuurbeschermingswet in het algemeen. Daarnaast dienen gebruikers van het gebied te worden geïnformeerd als het beheerplan voor hen consequenties heeft zoals de gevolgen van inrichtingsmaatregelen en vergunningplicht en vergunningverlening. Voor de realisatie van de laatste doelstelling is al tijdens de voorbereiding van het beheerplan veel werk verricht. Het beheerplan is opgesteld door de bevoegde gezagen in samenwerking met de organisaties die zijn betrokken bij de uitvoering. Deze hebben bijgedragen aan de inhoud en onderschrijven de beschreven maatregelen. Binnen deze uitvoerende organisaties worden deskundigheid en betrokkenheid bevorderd door bijvoorbeeld trainingen en bijeenkomsten.

8.1.2 *Rolverdeling*

Het Ministerie van EZ zorgt voor de algemene informatieverstrekking rond Natura 2000 en de Natuurbeschermingswet. De Provincie Fryslân verzorgt de communicatie over de specifieke gevolgen van het beheerplan voor de gebruikers van het gebied en de vergunningverlening op grond van de Natuurbeschermingswet. Bij actuele

ontwikkelingen worden betrokkenen geïnformeerd door middel van nieuwsbrieven, bijeenkomsten en de provinciale website. Ook kunnen ze voor informatie bij de Provincie Fryslân terecht.

It Fryske Gea en Staatsbosbeheer geven als beheerders van grote delen van het gebied publieksinformatie over de Natura 2000-gebieden en over de beheer- en inrichtingsmaatregelen die in het beheerplan worden genoemd. Staatsbosbeheer heeft een folder uitgebracht over het Sneekermeergebied en de Witte en Zwarte Brekken ('Natura 2000 gebieden Sneekermeer en Witte- en Zwarte Brekken'). Op de websites van Staatsbosbeheer en It Fryske Gea wordt eveneens aandacht besteed aan de terreinen. Ook zijn de drie gebieden opgenomen in een uitgave van de Friese Milieu Federatie en IVN met alle Friese Natura 2000-gebieden ('In Natura 2000 in Fryslân').

8.2 Monitoring en evaluatie instandhoudingsdoelen en maatregelen

8.2.1

Inleiding

Bij Natura 2000-gebieden is sprake van zowel een landelijke monitoring ten behoeve van de 6-jaarlijkse rapportage aan Europa als een gebiedsmonitoring gericht op het beheerplan zelf. Het Rijk is verantwoordelijk voor de landelijke monitoring en het Ministerie van EZ verzorgt deze zogeheten 'artikel 17 rapportage' op basis van landelijke en regionale monitoringsnetwerken (b.v. NEM) en van de monitoring van de ecologische hoofdstructuur (o.a. SNL). Monitoring van vogels gebeurt op de daarvoor landelijk afgesproken werkwijze. Daarbij wordt door SOVON en door de NEM gebruik gemaakt van vrijwilligers. Dit zijn onafhankelijke instanties die garant staan voor de kwaliteit van de gegevens.

De monitoringsparagraaf in het beheerplan gaat over de gebiedsgerichte monitoring, die bedoeld is voor de evaluatie van het beheerplan zelf. Er wordt hierin duidelijk gemaakt welke monitoring er in het gebied zal plaatsvinden in de komende beheerplanperiode, het waarom en hoe daarvan, welke gegevens dit oplevert voor de evaluatie en tenslotte wie verantwoordelijk is voor welk deel van de uitvoering en de kosten.

Uitgangspunten

De monitoringsparagraaf levert maatwerk wat de omvang en de inhoud van de uit te voeren monitoring betreft. Uitgangspunt is, dat er zoveel mogelijk van bestaande monitoring gebruik moet worden gemaakt. Verder gelden de volgende uitgangspunten:

1. De monitoring levert minimaal de informatie die nodig is voor de evaluatie van maatregelen en ontwikkelingen t.a.v. de instandhoudingsdoelen in de eerste beheerplanperiode van 6 jaar.
2. Het monitoringsprogramma is praktisch uitvoerbaar en sluit zoveel mogelijk aan bij lopende monitoringsactiviteiten.
3. Lopende monitoringsprogramma's worden eventueel bijgesteld om beter aan te sluiten bij de voor Natura 2000 gewenste monitoring.
4. Het monitoringsprogramma is financieel uitvoerbaar. Voor extra monitoring (d.w.z. extra ten opzichte van de lopende monitoringsprogramma's) worden in het beheerplan afspraken gemaakt over uitvoering en financiering.

In deze monitoringsparagraaf is aangegeven op welke wijze de monitoring in het Natura 2000-gebied vorm gegeven wordt. De te monitoren indicatoren, de te hanteren werkwijze daarbij en afspraken over coördinatie, verslaglegging en beheer van de gegevens worden hieronder aangegeven. Het gaat voor het Merengebied om de volgende zaken:

a) *Monitoring voor de evaluatie van de instandhoudingsdoelen*

- Gegevens over de kernopgaven
- Oppervlakte en kwaliteit van de habitattypen
- Gegevens over de typische soorten van deze habitattypen
- Aantallen en kwaliteit leefgebied van de habitatsoorten
- Aantallen en kwaliteit leefgebied van de broedvogels
- Aantallen en kwaliteit leefgebied van de niet-broedvogels

b) *Monitoring voor de evaluatie van activiteiten en de maatregelen*

- Monitoring van de maatregelen
- Gegevens over de uitvoering van de maatregelen, gebruik en beheer

c) *Coördinatie en beheer gegevens*

- Opslag en beheer van de monitoringsgegevens
- Coördinatie en verslaglegging

8.2.2 *Koppeling met andere monitoringsprogramma's*

Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL)

In de terreinen die eigendom zijn van (of in erfpacht zijn bij) It Fryske Gea of Staatsbosbeheer vindt monitoring plaats in het kader van de SNL. Welke aspecten vanuit SNL gemonitord (dienen te) worden, is afhankelijk van het betreffende natuurbeheertype. Kansen op koppelmogelijkheden tussen monitoring vanuit SNL en de vanuit de Natura 2000-doelen benodigde monitoring zijn er daar waar de SNL-monitoringseisen aansluiten op de Natura 2000-monitoringwensen. Die mogelijkheden hangen af van de precieze aard en inhoud van de SNL-monitoring (komen aspecten, soorten en frequentie overeen?) en de ligging van de natuurbeheertypen.

Het habitatype Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden correspondeert met het natuurbeheertype N04.02 Zoete plas. De voor dit beheertype te monitoren aspecten zijn nog niet bekend en koppelmogelijkheden zijn dus nog onduidelijk. Het habitatype Ruigten en zomen komt overeen met de natuurbeheertypen N05.01 Moeras of N12.06 Ruigteveld. Voor N05.01 Moeras is een vegetatiekartering vereist (1x per 12 jaar), voor N12.06 Ruigteveld niet. De typische soorten van het habitatype vallen niet onder de voor deze SNL-beheertypen te monitoren aspecten/soorten. Er kan dus gebruik gemaakt worden van de vegetatiekartering die voor natuurbeheertype N05.01 in beginsel eens in de 12 jaar wordt uitgevoerd. Vegetatiekarteringsgegevens t.b.v. N05.01 zijn ook bruikbaar voor de monitoring van de ontwikkeling van waterriet en andere moerasvegetaties. Voorwaarde daarbij is wel, dat type N05.01 aan de desbetreffende locaties is of (zoals voor de te vermoerassen gebiedsdelen) wordt toegekend.

De Natura 2000-broedvogelsoorten behoren tot de doelsoorten van een aantal SNL-beheertypen: bij porseleinhoen en rietzanger betreft het N05.01 Moeras en N05.02 Gemaaid rietland, bij kemphaan en kwartelkoning betreft het N10.01 Nat schraal-land, N10.02 Vochtig hooiland en N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland en (alleen kemphaan) N13.01 Vochtig weidevogelgrasland. Voor de monitoring van broedvogelsoorten wordt in het kader van SNL een frequentie van eens per 6 jaar gehanteerd.

Netwerk Ecologische Monitoring (NEM)

Van het NEM-LMF, het landelijke flora-meetnet, ligt een beperkt aantal pq's in het Merengebied. Wellicht kan hier op termijn, als aanvulling op de overige monitoring, gebruik van worden gemaakt.

In het kader van het NEM worden ook slaaplaatstellingen (Meetnet Slaapplaatsen), watervogeltellingen (Meetnet Watervogels) en broedvogeltellingen (Meetnet Broedvogels) georganiseerd (www.sovon.nl, CBS 2012). De slaaplaatstellingen vinden in beginsel het hele jaar plaats, waarbij er wordt geteld in de schemering. In het Merengebied vallen ganzen, kempfaan, grutto en wulp binnen dit netwerk. De watervogeltellingen vinden in beginsel maandelijks plaats in de periode september-april, waarbij er overdag wordt geteld, door bij SOVON aangesloten vrijwilligers. In het Sneekermeergebied en de Witte en Zwarte Brekken worden de tellingen verricht door Staatsbosbeheer. Van de watervogeldoelsoorten uit het Merengebied vallen de ganzen waarvoor een foerageerfunctie geldt, smient, krakeend, wintertaling, wilde eend, slobbeend, meerkoet, goudplevier, kievit, kempfaan (foerageerfunctie) en grutto (foerageerfunctie) binnen dit netwerk. De uitvoering van de monitoring van slaapplaatsen en watervogels is in sterke mate afhankelijk van vrijwilligers.

De broedvogeltellingen betreffen territoriumkarteringen; de broedvogeldoelsoorten van het Merengebied (porseleinhoen in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. en Sneekermeergebied en kempfaan, kwartelkoning en rietzanger in Sneekermeergebied) vallen in beginsel in dit monitoringprogramma. In de praktijk worden de soorten niet altijd consequent jaarlijks geïnventariseerd. Door de slaapplaatsentelgroep van de FFF worden maandelijks slaaplaatstellingen uitgevoerd in het Sneekermeergebied en de Witte en Zwarte Brekken.

Tot op heden vonden basisbroedvogelkarteringen (volgens de BMP-methode) in de SBB-terreinen ongeveer eens in de 10-12 jaar plaats. Daarnaast worden in een groot deel van het gebied jaarlijks broedvogels geïnventariseerd door vrijwilligers. De nadruk ligt daarbij op de weidevogels, maar de belangrijkste moerasbroedvogels worden ook meegenomen. It Fryske Gea voert eens in de 6 jaar een (integrale) broedvogelkartering uit in haar eigendommen. Monitoring van andere soortgroepen - vissen, amfibieën, reptielen, libellen, dagvlinders, muizen - vinden meer incidenteel en niet volgens een strakke planning plaats.

In het kader van het NEM vindt tevens monitoring van de noordse woelmuis plaats (CBS 2012). Het gaat om verspreidingsonderzoek, gericht op het vaststellen van het voorkomen van de soort in 10x10 km-hokken. Deze methode is echter te grof om de ontwikkelingen in de noordse woelmuis-populatie in het Natura 2000-gebied goed te kunnen volgen.

Kaderrichtlijn Water (KRW)

Wetterskip Fryslân voert, in KRW-verband, visstandbemonsteringen uit. Het Sneekermeergebied en de Fluezen worden eens in de drie jaar bemonsterd en de overige wateren eens in de 6 jaar. Deze monitoring is goed bruikbaar om de typische soorten van het habitatype Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden te volgen.

8.2.3 Monitoring voor de evaluatie van de instandhoudingsdoelen

De kernopgaven

Er wordt hier van uitgegaan, dat met het uitvoeren van de instandhoudingsmaatregelen uit hoofdstuk 7 voldoende invulling wordt gegeven aan de kernopgaven 'plas-

dras situaties' en 'rui- en rustplaatsen'. Het monitoren van deze beide kernopgaven vindt plaats via de monitoring van de instandhoudingsdoelen en de instandhoudingsmaatregelen zoals hieronder beschreven. Voor de kernopgave 'overjarig riet' ligt dat anders. Door het ontbreken van natuurlijke peildynamiek in het Merengebied is herstel van brede zones waterriet moeilijk. Dergelijke zones zijn van groot belang voor meerdere van de instandhoudingsdoelen. Het is belangrijk om te volgen waar waterriet voorkomt en hoe zich dat in het gebied ontwikkelt, zowel langs de oevers van het open water als in de bestaande of nieuw te vormen moerasgebiedjes.

Het is niet bekend wat het huidige voorkomen van waterriet is. In hoofdstuk 7 is als maatregel benoemd een inventarisatie van de nu voorkomende oevervegetaties (maatregel 20). Uitvoering van die maatregel vormt daarmee een goede 0-meting, mits alle moerassige delen worden meegenomen. In de delen van het gebied waar inrichtingsmaatregelen plaatsvinden (vernatten graslandpolders [maatregel 1], peildynamiek in bestaand moeras [maatregel 2], aanleg natuurvriendelijke oevers [maatregel 4], bij nieuwe eilandjes [maatregel 5], in natuurontwikkelingsgebiedjes [maatregelen 7-9]) is na het vastleggen van de nulsituatie 1x per beheerplanperiode een inventarisatie van waterriet nodig. Deze vorm van monitoring vormt een onderdeel van de uitvoering van de maatregelen zelf. Op basis van de zo beschikbaar komende gegevens wordt in het volgende beheerplan vervolgmonitoring uitgewerkt.

Oppervlakte en kwaliteit van de habitattypen

Habitattypen zijn alleen instandhoudingsdoel in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o., waarbij het gaat om 'Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden' en 'Ruigten en zomen'.

- Van *Ruigten en zomen* zijn recent gegevens verzameld in een deel van de terreinen van Staatsbosbeheer (2010) en it Fryske Gea (2009). Daarmee zijn naar verwachting de belangrijkste voorkomens goed vastgelegd, en deze gegevens kunnen dan ook dienst doen als 0-meting. Het is evenwel gewenst om van dit hele habitatrichtlijngebied de verspreiding van Ruigten en zomen te kennen. Het compleet maken van de 0-meting is wellicht mogelijk door deze gegevens te verzamelen bij de oeverkartering van maatregel 20. De bovengenoemde monitoring 1x per beheerplanperiode van de maatregelen 1, 4, 5 en 7 vormen in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. een goede steekproef van ontwikkelingen in dit habitatype. Verder wordt uitgegaan van de huidige monitoringsinspanning van Staatsbosbeheer en it Fryske Gea van een vegetatiekartering van 1x per 12 jaar. Buiten de IFG/SBB-delen (geen SNL) is een aanvullende inspanning nodig om monitoringsgegevens beschikbaar te krijgen. Het verzamelen van abiotische gegevens is voor dit habitatype niet nodig.
- Voor het habitatype *Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden* zijn de beschikbare gegevens summier. Hier is een goede, vlakdekkende 0-meting nodig, waarbij met name de ondiepe, zandige delen van belang zijn (ook de Fûgelhoeke). Voor it Sân wordt monitoring opgenomen in het projectplan voor de daar geplande en nader uit te werken natuurontwikkeling. In de rest van het gebied wordt na het beschikbaar komen van de 0-meting 1x per 6 jaar vervolgmonitoring uitgevoerd. Die vervolgmonitoring kan beperkt van omvang zijn (steekproeven), als aanwijzingen van nieuwe vestiging van waterplanten ontbreken. Via de reguliere monitoring van Wetterskip Fryslân komen gegevens over waterkwaliteit en doorzicht beschikbaar.

Typische soorten

Bij de typische soorten gaat het vooral om een aantal in Nederland vrij algemene soorten planten, broedvogels, vissen, muizen en libellen. De meeste van deze soorten zijn nooit systematisch geïnventariseerd. Wat de plantensoorten betreft kunnen goede gegevens beschikbaar komen uit de bovengenoemde vegetatiekarteringen. Datzelfde geldt voor de broedvogels (alleen bosrietzanger en zwarte stern), door deze mee te nemen bij de reguliere broedvogelmonitoring. Er wordt hier van uitgegaan, dat de vissoorten (ruisvoorn, snoek en zeelt) voldoende bemonsterd worden door de visstandsbemonsteringen van Wetterskip Fryslân. Voor de muizensoorten (waterspitsmuis en dwergmuis) komen gegevens beschikbaar door monitoringsactiviteiten voor de noordse woelmuis (zie verder). Verder komen voor alle typische soorten in meerdere of mindere mate gegevens beschikbaar door bovengenoemde monitoring van de maatregelen 1, 4, 5 en 7 en de SNL-monitoring. Extra monitoring van de typische soorten wordt niet nodig geacht.

Aantallen en kwaliteit leefgebied van de habitatsoorten

Bij de habitatsoorten gaat het om meervleermuis en noordse woelmuis, die beide alleen instandhoudingsdoel zijn in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.

- Naar de *meervleermuis* vindt slechts incidenteel onderzoek plaats. Kuijper *et al.* (2006) geven een overzicht van het voorkomen van de soort in Fryslân in 2005. In dat jaar is vergelijkend onderzoek gedaan naar het gebruik van een aantal waterrijke gebieden in Fryslân en is gezocht naar kraamkolonies en verbindingsroutes. Van het Merengebied zijn uit dat onderzoek in 2005 vooral gegevens beschikbaar van de Fluezen. De daar gebruikte telpunten (bemande en onbemande batdetectoren) kunnen in een nieuwe monitoringsronde worden opgenomen.

Er is nu eerst grote behoefte aan een geactualiseerde en aangescherpte 0-meting van het voorkomen van kolonies en verbindingsroutes in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.. Dit onderzoek is in het beheerplan opgenomen als maatregel 23. Onderdeel van maatregel 23 moet zijn, dat tellingen van langstreckende en/of foeragerende meervleermuizen worden verricht als aanvulling op die uit 2005 in de Fluezen. Na uitvoering van dat nulonderzoek worden de telpunten en de kolonies 1x per 6 jaar gemonitord.

- De *noordse woelmuis* is in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. een instandhoudingsdoel met een uitbreidingsdoelstelling en is zeldzaam en bedreigd. Tegelijkertijd is het voorkomen van de soort onvolledig in beeld gebracht door gericht onderzoek. Van een aantal deelgebieden is momenteel bekend dat de soort er voorkomt, maar van een deel van het gebied ontbreken daarvoor tot nu toe de gegevens. Stap 1 is daarom het compleet maken van het verspreidingsbeeld van de soort (0-meting) in de eerste beheerplanperiode. Dat kan het best in samenhang met het in beeld brengen van de benodigde verbindingen tussen leefgebieden binnen en tussen de Natura 2000-gebieden (= maatregel 21).

Er zijn momenteel wel zoveel gegevens van de soort bekend, dat nu reeds begonnen kan worden met vervolgmonitoring. Die vindt zoveel mogelijk plaats als onderdeel van inrichtingsprojecten uit het maatregelenpakket. Denk daarbij vooral aan vernatten graslandpolders [maatregel 1], peildynamiek in bestand moeras [maatregel 2], aanleg natuurvriendelijke oevers [maatregel 4], natuurontwikkelingsgebiedjes [maatregelen 7-9]).

Aantallen en kwaliteit leefgebied van de broedvogels

De rietzanger komt momenteel algemeen voor als broedvogel. De uitgangssituatie voor deze soort is gebaseerd op de kartering van 2009 (Staatbosbeheerterrein) en

2012 (It Fryske Gea-terrein). Tegen het einde van de eerste beheerplanperiode is een nieuwe inventarisatie volgens de BMP-methode gewenst in het Sneekermeergebied en de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. Dat kan gebiedsdekkend of in een aantal goede steekproefgebieden. Uitgaande van een frequentie van 1x per 6 jaar, zouden de volgende integrale karteringen in 2015 resp. 2018 plaatsvinden. De kempfaan is de laatste jaren niet meer als broedvogel aangetroffen (in 2010 wel een broedgeval in SBB-gebiedje bij Gaastmeer, med. S. Bakker). Kwartelkoning en porseleinhoen komen voor zover bekend onregelmatig als broedvogel voor in kleine aantallen. Voor deze drie soorten geldt, dat kartering eens per 6 jaar onvoldoende gegevens oplevert om goede uitspraken te kunnen doen. Voor deze soorten moet dat tenminste 1x per 3 jaar plaatsvinden.

Momenteel worden in een groot deel van het gebied jaarlijks broedvogels geïnventariseerd door een team van vrijwilligers, onder aansturing van Staatsbosbeheer en It Fryske Gea. De nadruk ligt daarbij op weidevogels, maar de belangrijkste moerasvogels worden ook meegenomen. Door de terreinbeheerders dient er op te worden toegezien, dat de voor Natura 2000 belangrijke broedvogelsoorten zo goed mogelijk in de inventarisaties worden meegenomen (BMP-methode, kwartelkoning en porseleinhoen ook avond/nachtrondes). Voor de rietzanger en andere moerasbroedvogels worden enkele jaarlijks via BMP te monitoren proefvlakken (steekproeven) ingesteld. Voor de broedvogels is het nu niet nodig om specifieke gegevens te verzamelen over de kwaliteit van het broedbiotoop. Dat geldt wel voor het voorkomen van waterriet resp. voor nieuw geschikt broedbiotoop als gevolg van inrichtingsmaatregelen. Door monitoring van de maatregelen (zie verder) komen die gegevens beschikbaar.

Aantallen en kwaliteit leefgebied van de niet-broedvogels

In het Natura 2000-gebied moeten tenminste eens per 6 jaar gedurende het gehele jaar maandelijks watervogeltellingen uitgevoerd worden. In het zomerhalfjaar zijn dat korte, gerichte tellingen van vooral de luwe plekken op het water en moerassige stukken, terwijl het in het winterhalfjaar ook gaat om al het open water, de ondergelopen boezemlanden en zomerpolders en de als foerageergebied in gebruik zijnde winterpolders. Voor de ganzen zijn daarnaast slaapplaatstellingen en tellingen in de omringende foerageergebieden nodig. Wat de steltlopers betreft zijn tellingen nodig die doorlopen tot in april.

Momenteel vinden elk jaar in oktober t/m maart maandelijks watervogeltellingen plaats in en rondom het Merengebied door vrijwilligers. In Sneekermeergebied en Witte en Zwarte Brekken worden die tellingen verricht door de boswachter van Staatsbosbeheer. In Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. zijn de telgegevens binnen het Natura 2000-gebied tot nu toe onvolledig. Slaapplaatstellingen van ganzen worden gedaan door de FFF-slaapplaatstelgroep van Sneekermeergebied en Witte en Zwarte Brekken. Van Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. ontbreken die grotendeels. Gegevens van steltlopers in april zijn in alle drie de gebieden onvolledig.

Volgende pagina:

Tabel 8.1.

Schematisch overzicht van de benodigde monitoring en verantwoordelijkheid voor uitvoering.

SNL = Subdiestelsel natuur en landschapsbeheer. OBF = Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o., WZB = Witte en Zwarte Brekken, SM = Sneekermeergebied. IFG = It Fryske Gea, SBB = Staatsbosbeheer, WF = Wetterskip Fryslân.

Doel	Onderwerp	Methode	Gebied	Periode/ frequentie	Uitvoering	Risico
Kernopgaven	Kartering 0-situatie	Inventarisatie waterriet	OBF	<ul style="list-style-type: none"> 0-situatie, daarna 1x per 6 jaar 	<ul style="list-style-type: none"> WF WF + trekkers maatregelen 1-9 	
Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	Kartering 0-situatie	Vegetatiekartering	OBF	<ul style="list-style-type: none"> 0-situatie, daarna 1x per 6 jaar 	<ul style="list-style-type: none"> WF WF + trekker maatregel 7 	
Ruigten en zomen	Aanvullen kartering 0-situatie	Vegetatiekartering	OBF	Aanvullen 0-situatie, daarna per 12 jr + monitoring 1x maatregelen 1-9	Aanvulling 0-situatie trekker maatregel 4	
Typische soorten	Aanwezigheid vaststellen	Wisselend per soortgroep	OBF	Doorlopend in perioden van 6 jaar	Aansluiten bij lopende monitoring	Onvoldoende vrijwilligers
Meerveermuis	0-situatie kolonies en vliegroutes	Inventarisatie	OBF	<ul style="list-style-type: none"> 0-situatie 1x per 6 jr tellingen op vaste plekken of steekproefsgewijs 	Trekker van maatregel 23	Vervolg-monitoring niet goed geregeld in SNL
Noordse woelmuis	Aanvullen 0-situatie + gerichte monitoring	Inventarisatie noordse woelmuis	OBF	<ul style="list-style-type: none"> 0-situatie 2x per 6 jaar op vaste plekken of steekproefsgewijs monitoring maatregelen 1-9 	<ul style="list-style-type: none"> trekker maatregel 21 IFG/SBB trekkers maatregelen 1-9 	Vervolg-monitoring niet goed geregeld in SNL
Kwartelkoning, kemphaan, porseleinhoen	Broedvogelkartering	BMP	SM SM/OBF	Integraal, 2x per 6 jr	Vrijwilligers, IFG, SBB	Onvoldoende vrijwilligers
Rietzanger	Broedvogelkartering	BMP	SM	1x per 6 jr integraal of steekproefsgewijs	Vrijwilligers, IFG, SBB	Onvoldoende vrijwilligers
Niet-broedende watervogels	Tellingen watervogels	Maandelijkse telling	OBF/WZB/SM	Bij voorkeur elk jaar, 1x per 6 jr gehele jaar tellen	IFG, SBB, SOVON, vrijwilligers	Onvoldoende vrijwilligers
Slaapplaatsen ganzen	Ganzen op slaapplaatsen	Maandelijkse telling	OBF/WZB/SM	Tenminste 1 x per 6 jr	IFG, SBB, SOVON, vrijwilligers	Onvoldoende vrijwilligers
Slaapplaatsen steiltlopers	Steiltlopers op slaapplaatsen	2-wekelijkse telling	OBF/WZB/SM	Tenminste 1 x per 6 jr	IFG, SBB, SOVON, vrijwilligers	Onvoldoende vrijwilligers
Maatregelen 1, 2, 5	Inrichting moerassige gebiedsdelen	Wisselend per soortgroep / onderwerp	OBF/WZB/SM	<ul style="list-style-type: none"> 0-situatie daarna 1x per 6 jr 	Uitvoering opnemen bij de maatregelen zelf	
Maatregel 4	0-situatie oevers, waterriet	Vegetatie- en oeverkartering	OBF	<ul style="list-style-type: none"> 0-situatie daarna 1x per 6 jr 	Uitvoering opnemen bij de maatregel zelf	
Maatregelen 7-9	Natuurontwikkelingsgebied	Wisselend per soortgroep / onderwerp	OBF/WZB/SM	<ul style="list-style-type: none"> 0-situatie daarna 1x per 6 jr 	Uitvoering opnemen bij de maatregelen zelf	
Maatregel 14 (protocol winterrustgebieden)	Tellingen watervogels Monitoren rust	Maandelijks okt-maart Telling in steekproef	OBF/WZB/SM	<ul style="list-style-type: none"> daarna 1x per 6 jr elk jaar continu 	Uitvoering opnemen bij de maatregel zelf	

Het is daarom nodig, dat Staatsbosbeheer en it Fryske Gea het vrijwilligerstelprogramma nog eens goed tegen het licht houden en de 'gaten' die daar tot nu toe in zitten dichtten. De meeste aandacht moet daarvoor nu uitgaan naar goede tellingen in Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o., naar het continueren van slaaplaatstellingen van ganzen en naar steltloperstellingen in het vroege voorjaar. Verder is enige aandacht nodig voor het beschikbaar komen van zomertellingen.

8.2.3 *Monitoring voor de evaluatie van activiteiten en de maatregelen*

Monitoring van de maatregelen

In hoofdstuk 7 zijn 23 maatregelen benoemd, die nodig zijn voor de instandhoudingsdoelen in het Merengebied. In de delen van het gebied waar inrichtingsmaatregelen plaatsvinden (vernatten graslandpolders [maatregel 1], peildynamiek in bestaand moeras [maatregel 2], aanleg natuurvriendelijke oevers [maatregel 4], bij nieuwe eilandjes [maatregel 5], in natuurontwikkelingsgebiedjes [maatregelen 7-9]) is na het vastleggen van de 0-situatie tenminste 1x per beheerplanperiode een inventarisatie nodig van waterriet en van het voorkomen van de Natura 2000 habitat-typen en soorten. De benodigde monitoring wordt opgenomen in de desbetreffende projectplannen.

Gegevens over de uitvoering van de maatregelen, gebruik en beheer

Bij de monitoring in het kader van het beheerplan worden de maatregelen en relevante activiteiten in en rond de Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. gedurende de periode van het beheerplan geregistreerd. Ook de gevolgen van maatregelen en activiteiten worden geregistreerd. Het gaat hierbij om de volgende aspecten:

- Een registratie van uitgevoerde en op korte termijn geplande inrichtings- en beheermaatregelen, zoals voorgesteld in hoofdstuk 7 van het beheerplan.
- Een overzicht van geplande, maar niet uitgevoerde beheer- en instandhoudingsmaatregelen, met daarbij de redenen waarom de maatregelen niet zijn uitgevoerd.
- Beschrijving van verandering in gebruik binnen en in de omgeving van de Natura 2000-gebieden en het effect daarvan op de staat van instandhouding van de aangewezen Natura 2000-doelen.
- Beschrijving van veranderingen in ruimtelijke plannen en wet- en regelgeving van toepassing op het gebied en het effect daarvan op de staat van instandhouding van habitats en typische soorten.

In tabel 8.1 is de totale monitoringsinspanning voor de Natura 2000-gebieden samengevat. De Provincie Fryslân en het Ministerie van EZ zetten zich in om de Natura 2000-monitoringopgave zoveel mogelijk mee te laten nemen binnen SNL. Met name voor noordse woelmuis en meervleermuis is er een risico dat dat niet lukt. Mochten deze soorten inderdaad niet opgenomen worden binnen SNL, dan zal de provincie proberen de monitoring van deze soorten onder te brengen binnen het NEM (Netwerk Ecologische monitoring). Mocht de financiering van de monitoring uiteindelijk (financieel) niet rondkomen, dan zal de provincie dat aankaarten bij de Regiegroep Natura 2000.

8.2.4 *Organisatie en coördinatie monitoring*

- Opstellen van een basisrapport monitoring
- Organisatie coördinatie en verslaglegging
- Opslag en beheer van de monitoringsgegevens

Opstellen van een basisrapport monitoring

De Provincie Fryslân zorgt er voor, dat op korte termijn een 'basisrapport monitoring Merengebied' wordt gemaakt in samenspraak met de betrokken partijen, waarin in één document per relevant onderdeel is aangegeven:

- Monitoringsindicatoren, monitoringsmethode en gewenste monitoringsfrequentie
- Welke nu beschikbare gegevens kunnen worden gebruikt voor een monitoringsreeks
- Wat voor acties er moeten worden ondernomen om de monitoring goed uitgevoerd te krijgen (instrueren vrijwilligers, goed richten van al bestaande monitoring, vaststellen nieuwe monitoring in projecten e.d.).
- Verdeling van activiteiten en kosten

Organisatie coördinatie en verslaglegging

De coördinatie en de verdeling van verantwoordelijkheden zoals het opstellen van rapportages over de monitoring, gaat als volgt:

- Binnen de beheerplancommissie (zie 8.4.2) worden de resultaten van de monitoring jaarlijks gerapporteerd en besproken.
- De provincie heeft een regisserende rol en ziet toe op het beschikbaar komen van de jaarlijkse verslaglegging. Daarbij kan ze gebruik maken van de rol die ze al heeft bij de gegevensverzameling voor het Subsidiestelsel Natuur en Landschaps-beheer. De terreinbeheerders coördineren de gebiedsmonitoring in overleg met de provincie. De resultaten van de monitoring dienen te worden opgenomen in de NDFF (Nationale Database Flora en Fauna).

Opslag en beheer van de monitoringsgegevens

De biotische en abiotische monitoringsgegevens worden beheerd door de verschillende gegevensverzamelende partijen (Wetterskip Fryslân, it Fryske Gea, Staatsbosbeheer, vrijwilligersorganisaties e.d.). Door de jaarlijkse rapportage komen ze tevens - gebundeld - beschikbaar voor de beheerplancommissie.

8.3 Uitvoeringsprogramma en financiering

8.3.1 Toelichting bij de maatregelentabel (maatregelenprogramma)

In tabel 8.2 is het uitvoeringsprogramma voor het Merengebied weergegeven. In de tabel zijn de 23 uitvoeringsmaatregelen zoals deze zijn uitgeschreven in hoofdstuk 7 op een rij gezet. De lijst is aangevuld met het onderdeel monitoring (hiervoor beschreven in hoofdstuk 8.2) en het instellen van een beheerplancommissie (hierna beschreven in hoofdstuk 8.4). Als extra maatregel is in de tabel opgenomen het aanpassen van de SNL-ambitiekaart door de Provincie Fryslân. Voor zowel het natuurbeheer als voor het monitoringsprogramma is het cruciaal, dat de juiste natuurbeheertypen worden toegekend aan de juiste locaties. Op die manier kan bereikt worden, dat het SNL-stelsel zo goed mogelijk aansluit bij het toe te passen beheer en de specifieke monitoringswensen van dit beheerplan.

Volgende pagina's: tabel 8.2. Overzicht van het uitvoeringsprogramma.

Bp-1, 2, 3 = 1e, 2e of 3e beheerplanperiode

IFG = It Fryske Gea, PF = Provincie Fryslân, SBB = Staatsbosbeheer, WF = Wetterskip Fryslân, FMP = mitigatiebudget Friese Merenproject, PMJP = Meerjarenprogramma Landelijk Gebied. Programmteam = FMP + IFG + PF + SBB + WF

8.2a	Maatregel/onderzoek	Trekker	Verder bij de uitvoering betrokken partijen	Fasering	Globaal benodigd bedrag Bp-1	Globaal benodigd bedrag Bp-2, Bp-3	Financiering door / type
1	Vernatten graslandpolders tot moerasgebied met dynamisch peil	WF, SBB/IFG	Programmateam	Bp-1 (1/3) en Bp-2 (2/3)	100.000	200.000	PMJP / WF / evt. FMP
2	Peildynamiek in bestaand moeras	SBB	Programmateam	Bp-1 (1/3) en Bp-2 (2/3)	65.000	135.000	PMJP 50% / WF 50%
3	Herstel zomerpolders	FMP/WF	Programmateam	Zoveel mogelijk in Bp-1	2.000.000	1.900.000	PMJP / WF
4	Aanleg natuurvriendelijke oevers	WF	Programmateam	Bp-1 (OBF/Bp-2 (SM en WZB)	al uitgevoerd in oever- en kadeprojecten	7.800.000 (zoveel mogelijk in oever- en kadeprojecten)	Afspraken samenwerkingsovereenkomst WF/PF
5 / 6	Aanleg/vergroting van eilandjes	FMP, WF	Programmateam, Marrekrite	Bp-1 en Bp-2, Bp-3	250.000	1.040.000	FMP
7	Zone voor natuurontwikkeling met natuurbeleving in it Sân	IFG/SBB	Programmateam, Marrekrite	Bp-1	100.000	-	FMP
8	Zone voor natuurontw. met natuurbeleving in de Gauster Hoppen	SBB	Programmateam, Marrekrite	Bp-1	100.000	-	FMP
9	Natuurontwikkeling met natuurbeleving in de Leienpoel	SBB	Programmateam, Marrekrite	Bp-2, Bp-3	100.000	-	FMP
10	Extensiveren maaibeheer in zomerpolders/boezemland	SBB, IFG	Pachters	Bp-1	In SNL	In SNL	Evt. aanpassen SNL-pakket
11	Aanpassen maaidatum in graslandpolders	SBB, IFG	Pachters	Bp-1	In SNL	In SNL	Evt. aanpassen SNL-pakket
12	Oeverbeheer	WF (oevers < 5m, 1x/3 jr)	Programmateam	Bp-1	60.000	120.000	WF, IFG, SBB
13	Zomerpolders vervroegd inrunderen	SBB	WF	Bp-1	In SNL	In SNL	Evt. aanpassen SNL-pakket
14	Instellen winterrustgebieden door project introductie gedragscode	PF	Alle betrokken partijen	Bp-1 en Bp-2	150.000	50.000	FMP 50% / PMJP 50%

15	Project bezoekersinformatie t.b.v. instellen rustgebieden	PF	Alle betrokken partijen	Bp-1	(zie maatregel 14)	-	(zie maatregel 14)	
16	Naleving gedragscode kleine luchtvaart	PF	Landelijke discussie	Via landelijke afspraken	-	-	-	
17	Ganzenbeleid, jacht en schadebestrijding	PF	Programmateam, WBE's	Bp-1	-	-	-	
18	Visie op beheerproblematiek natte graslanden	PF	Alle betrokken partijen	Bp-1	50.000	-	PF	
19	Analyse 'vermoerassing' in bestaande situaties	PF	Programmateam	Bp-1, zo spoedig mogelijk	30.000	-	PF / WF	
20	Analyse van oever- en kadeprojecten (a) en oevervegetaties (b)	WF	Programmateam	Bp-1	30.000	-	A: WF b: WF/PF (80%/20%)	
21	Analyse benodigde verbindingzones voor de noordse woermluis	PF	Programmateam	Bp-1, zo spoedig mogelijk	30.000	-	PF	
22	Pilot zomerpolder inunderen voor 1 oktober	SBB	WF	Bp-1	In SNL	In SNL	Evt. aanpassen SNL-pakket	
23	Bescherming vleermuis	PF	Gemeenten	Bp-1	25.000	-	p.m.	
24	Uitvoering monitoringsprogramma	PF (SNL), WF (KRW)	IFG, SBB	Doortlopend, start zo snel mogelijk	Uit beschikbaar budget	-	SNL, NEM, KRW	
25	Instellen beheerplancommissie (incl. maken basisrapport monitoring)	PF	Alle betrokken partijen, EZ	Bp-1, zo spoedig mogelijk	50.000	100.000	PF	
26	Aanpassen SNL-ambitiekaart	PF	IFG, SBB	Bp-1, zo spoedig mogelijk	-	-	PF	
Totaal globaal					Ca. € 3 miljoen excl. monitoring	Ca. € 3,5 miljoen excl. monitoring en 7,8 miljoen in oever- en kadeprojecten		

Per maatregel is aangegeven wie de trekker van de maatregel is en welke partijen verder bij de uitvoering van de maatregel zijn betrokken. Daarnaast is aangegeven welke budgetten in beeld zijn voor de financiering. De globale ramingen van kosten zijn tot stand gekomen in overleg met medewerkers van it Fryske Gea, Staatsbosbeheer en Wetterskip Fryslân. De ramingen geven een indicatie van de omvang van het benodigde budget, maar moeten bij de uitwerking van de maatregelen tot concrete projecten in meer detail worden vastgesteld.

De afspraken over de maatregelen die op korte termijn worden uitgevoerd zijn harder dan die op middellange termijn worden uitgevoerd. Een aantal maatregelen is bijvoorbeeld ondergebracht in het PMJP 2012-2013, het Provinciaal MeerJaren-Programma Landelijk Gebied. In de opvolger van dit PMJP (PMJP 2014-18) zullen de overige maatregelen waarvoor de provincie verantwoordelijk is worden geprogrammeerd. In dit PMJP zijn diverse doelstellingen opgenomen die aansluiten bij de voorgestelde maatregelen in dit beheerplan. Voor Wetterskip Fryslân is zo ook een aantal maatregelen genoemd die uit de budgetten voor de realisatie van de Kaderrichtlijn Water zullen worden gedekt. Daar waar vaste verdeelsleutels tussen Wetterskip Fryslân en de Provincie Fryslân zijn afgesproken zijn deze in de tabel genoemd. Tenslotte is aangegeven binnen welke termijn de maatregelen gerealiseerd dienen te zijn. Dit sluit aan bij de analyse in hoofdstuk 7 waar de ontwikkelingsstrategie is uitgewerkt.

In paragraaf 8.4 wordt beschreven hoe de in de tabel genoemde trekkers via een beheerplancommissie er voor zorgen dat de voortgang van de uitvoering van dit maatregelenprogramma wordt bewaakt. Jaarlijks wordt in dit verband over de voortgang van de uitvoering gerapporteerd.

8.3.2 *Uitvoering van de maatregelen*

Voor de uitvoering van de maatregelen gelden de volgende punten:

1. De uitvoering van in elk geval de eenmalige inrichtingsmaatregelen wordt getrokken door een **programmeamteam** samengesteld uit Provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, it Fryske Gea en Staatsbosbeheer. De leden van het programmeamteam sturen de uitvoering aan binnen de eigen organisatie. Er wordt een **programmatrekker** aangewezen. *Binnen de Provincie Fryslân is afgesproken dat het projectbureau Friese Meren hierin een rol speelt in combinatie met het projecttrekkerschap voor het mitigatiepakket voor het Friese Merenproject.*
2. Gezien de overlap in doelen en projectgebieden ligt het in de rede om de opdracht van dit programmeamteam te verbreden met de uitvoering van het mitigatiepakket fase 2 Friese Meren Project en de opdracht van Wetterskip Fryslân voor de uitvoering van maatregelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de afronding van het versterken van oevers en kaden.
3. In dat programmeamteam wordt gezocht naar de benutting van de **optimale samenhang** tussen de uitvoering van de diverse maatregelen. Daarbij wordt voorgesteld in de uitvoering gebiedsgewijs (bijvoorbeeld in eerste instantie die van de begrenzing van de oevers en kaden projecten) te gaan werken. Binnen die projectgebieden wordt er nauw samengewerkt met Recreatieschap de Marrekrite, de terreinbeherende organisaties en overige instanties die daar actief zijn.
4. In het maatregelenprogramma is per maatregel **een trekker(s)** benoemd. Het programmeamteam zal dit verder uitwerken in een uitvoeringsprogrammering. Het

kan blijken dat er maatregelen zijn waarvan niet duidelijk is wie trekker is, omdat het nog niet aansluit bij de tot nu toe afgesproken werkwijze. Wel is duidelijk dat deze maatregelen vanuit de gedeelde verantwoordelijkheid uitgevoerd moeten worden. Over het trekkerschap van dergelijke maatregelen worden afspraken tussen de betrokken partijen gemaakt in het programmateam. De Provincie Fryslân blijft eindverantwoordelijke voor de uitvoering van de maatregelen.

5. De partijen die financieel verantwoordelijk zijn voor maatregelen worden in het maatregelenprogramma genoemd. Er kan voor bepaalde (delen van) maatregelen worden afgesproken dat door het programmateam naar ontbrekende financiering wordt gezocht (financiering p.m.).
6. In het voorgestelde maatregelenprogramma zijn kosten globaal geraamd en toegezegd. De globale ramingen zijn tot stand gekomen in overleg met medewerkers van Wetterskip Fryslân, Provincie Fryslân, Staatsbosbeheer en it Fryske Gea. Voor zover mogelijk is daarbij gebruik gemaakt van normbedragen en/of ervaringen van elders. Voor met name de inrichtingsmaatregelen 1, 2, 7, 8 en 9 was dat niet mogelijk, omdat het maatregelen op hoofdlijnen betreft, waarvan de details nog geheel moeten worden ingevuld. In het programmateam worden de ramingen van vooral ook die maatregelen beter uitgewerkt. Op basis daarvan worden definitieve financiële afspraken gemaakt.
7. Voor de uitvoeringsmaatregelen wordt vanuit de diverse partijen financieel bijgedragen vanuit de vaststaande verantwoordelijkheden. De verdeelsleutels (zoals die nu worden gehanteerd in het PMJP) worden beschreven, voor zover bekend. Voor de overige noodzakelijke maatregelen, die wel bij de verantwoordelijkheid van de partijen horen maar waar nu nog geen afspraken over zijn, worden verdeelsleutels afgesproken. In het maatregelenprogramma worden inrichtingskosten en beheerkosten uit elkaar getrokken.

8.3.2 *Hoe dit maatregelenprogramma te hanteren*

- Dit maatregelenprogramma is vastgesteld na discussie en overleg met diverse partijen.
- De genoemde maatregelen zijn instandhoudingsmaatregelen die nodig zijn om voor het gebied op termijn de Natura 2000-instandhoudingsdoelen te behouden. Het is een mix van maatregelen die gezamenlijk nodig zijn om de diverse Natura 2000-doelen in het Merengebied te bereiken / behouden.
- De locatie van de maatregelen en van de zoekgebieden is via discussie met de terreinbeheerders en de gebruikers van het gebied, provincie en Wetterskip bepaald. Bij de uitvoering wordt in eerste instantie de maatregelenkaart als uitgangspunt genomen voor de te realiseren inrichting/ aanpassing beheer.
- Als er zich in de uitvoeringsperiode kansen voordoen voor het realiseren van maatregelen op andere locaties of wanneer er discussies spelen om te schuiven in de aard van de maatregelen, dan dient met een aantal principes rekening te worden gehouden (zie onderstaand tekstvak). Daarbij geldt, dat wijzigingen in het maatregelenprogramma die bijdragen aan het robuuster maken van het systeem als 'inundatielandschap' in beginsel als positief worden beoordeeld.

De plek waar afspraken over de nadere uitwerking van het maatregelprogramma worden gemaakt is in principe de beheerplancommissie. Binnen de hierboven

beschreven ruimte kan het programmateam hierin ook beslissingen nemen. Vragen of discussies die de uitgangspunten en afspraken van het beheerplan ter discussie stellen worden voorgelegd aan het bevoegd gezag en eventueel andere betrokken partijen.

Vanuit het KRW beleid (Wetterskip Fryslân) is in het algemeen de benadering:

- Van winterpolder naar zomer polder is positief
- Van zomerpolder naar 'voor de boezem liggend' is positief
- Afsluiten van de boezem is niet positief indien het gebied om het peil te laten zakken moet afwateren naar de achterliggende polder, en indien het gebied bij calamiteiten niet kan worden ingezet als buffer. Het afsluiten is wel positief als het uitzakken van het peil op een natuurlijke manier gaat, via verdamping, en indien het gebied bij calamiteiten wel kan worden ingezet als boezemberging.
- Het verlies aan boezemoppervlak dient gecompenseerd te worden. Er wordt gewerkt met een saldobenadering.

Vanuit Natura 2000:

- Omdat er een mix van maatregelen voor de diverse doelsoorten is afgesproken, dient bij het wijzigen van de maatregelen deze mix te worden bewaakt. Het maatregelenpakket dient immers voor de diverse instandhoudingsdoelen voldoende resultaat op te leveren. Daarbij is de verhouding van de maatregelenmix die nu is voorgesteld in het beheerplan het uitgangspunt. Als dat verschuift door wijzigingen zal er dus gezocht moeten worden naar vergelijkbare maatregelen op andere locaties.
- De realisatie van natuurvriendelijke oevers in het daarvoor aangegeven zoekgebied is op zich niet strikt locatiegebonden. De natuurvriendelijke oevers vervullen echter naast de functie van leefgebied ook die van verbinding tussen de leefgebieden van de doelsoorten. Daarom dient bij de realisatie van het maatregelenprogramma dit aspect voor de locatiekeuze wel te worden betrokken. (er wordt daarbij uitgegaan van het realiseren van tenminste de oppervlakte natuurvriendelijke oever en inundatiezones zoals genoemd in de opgave voor de KRW in Wetterskip Fryslân 2009).

8.4 Borging uitvoering

8.4.1 Rolverdeling

De Provincie Fryslân zorgt voor algemene informatievoorziening rond het beheerplan. It Fryske Gea en Staatsbosbeheer geven als terreinbeheerders publieksvoorlichting over het gebied en over de inrichtings- en beheermaatregelen. De Provincie Fryslân is tevens bevoegd gezag voor de vergunningverlening op grond van de Natuurbeschermingswet en verzorgt de controle hierop. Daarnaast verzorgt zij de communicatie over de gevolgen van het beheerplan voor de gebruikers van het gebied.

In de uitvoeringsperiode wordt uit de betrokken partijen bij de uitvoering een hieronder beschreven beheerplancommissie samengesteld met een onafhankelijk voorzitter. De Provincie Fryslân is in haar rol van trekker voor het beheerplan Merengebied verantwoordelijk voor deze beheerplancommissie.

In hoofdstuk 7 zijn maatregelen voorgesteld die al binnen de eerste beheerperiode uitgevoerd moeten worden. Om de voortgang van het beheerplan te borgen is het

nodig dat er een instantie wordt benoemd die de uitvoering van de maatregelen borgt in de tijd. Het in dit hoofdstuk beschreven uitvoerings- en monitoringsprogramma kent voor alle activiteiten een trekker. Bij de vaststelling van het beheerplan is aan deze partijen gevraagd een intentieverklaring te tekenen, waarin deze rol en de inspanning om daarvoor financiële bijdragen te reserveren wordt bekrachtigd.

8.4.2 *Beheerplancommissie*

Voorgesteld wordt een beheerplancommissie (een ambtelijke werkgroep) in te stellen waarin de verschillende voor de uitvoering verantwoordelijke partijen (trekkers van maatregelen) zitting hebben. Als eerste wordt op korte termijn, in samenspraak met de betrokken partijen, een uitvoeringsplan opgesteld waarin de beheerplanmaatregelen nader worden uitgewerkt en geprogrammeerd voor de uitvoeringstermijn van zes jaar. Dit geldt ook voor de onderzoeksmaatregelen. Methoden en uit te voeren acties worden duidelijk en eenduidig benoemd. Deze beheerplancommissie zorgt jaarlijks voor een verslag waarin zijn opgenomen: de voortgang van de maatregelen, de resultaten van de monitoring, toezicht en handhaving, en de ontwikkelingen in het gebied. Aan de hand van dit verslag komt de beheerplancommissie ten minste één tot twee maal per jaar bijeen om de ontwikkelingen te beoordelen en eventueel bij te sturen. De resultaten en conclusies uit het monitoringsprogramma worden jaarlijks gerapporteerd en geagendeerd in de beheerplancommissie. Leden van de gebiedsgroep kunnen hierin blijvend worden betrokken, zodat belanghebbenden betrokken blijven bij het Natura 2000-beheerplan, waardoor vernieuwing of verlenging van het beheerplan vergemakkelijkt wordt. Er wordt afstemming gezocht met de streekagenda's, ook in geval van bestuurlijke afstemmingsvragen. De provincie is in haar rol als bevoegd gezag uiteindelijk verantwoordelijk voor het nemen van beslissingen over eventueel voorkomende vragen ten aanzien van afwijkingen van het vastgestelde beheerplan. De provincie draagt zorg voor de organisatie (in samenwerking met de terreinbeheerder(s)) en voor het voorzitterschap.

Evaluatie beheerplan

Het voorliggende beheerplan heeft een looptijd van zes jaar. Na deze periode zal een vervolg op dit beheerplan worden gemaakt waarbij het voorliggende plan richtinggevend is. Voorafgaand aan het opstellen van het vervolgplan is het belangrijk dat het voorliggende plan goed geëvalueerd wordt. Voorstel is om de evaluatie uit te voeren onder begeleiding van de beheerplancommissie.

Toezicht en handhaving

De Natuurbeschermingswet biedt ook voor de beheerplannen Natura 2000 het kader voor toezicht en handhaving. Binnen de Toezichtkring Natuurhandhaving wordt in de Provincie Fryslân samengewerkt. De Toezichtkring Natuurhandhaving bestaat uit de Politie Noord Nederland, de Provincie Fryslân, de Algemene Inspectiedienst, Sportvisserij Fryslân, Staatsbosbeheer, It Fryske Gea en de Vereniging Natuurmonumenten. Deze partijen werken samen om het integrale toezicht in het buitengebied te optimaliseren. In het kader hiervan wordt door medewerkers organisaties toezicht gehouden op het Merengebied. De Provincie Fryslân is hiertoe bevoegd. Vanaf 2014 wordt dit toezicht neergelegd bij de Fryske regionale útfieringstsjinst miljeu en omjouwing (FUMO). In een door Gedeputeerde Staten van de Provincie Fryslân vastgestelde uitvoerings- en beleidsnotitie 'Toezicht en handhaving Natuurwetgeving Provincie Fryslân' zijn deze taken van de provincie beschreven.

Deze taken houden in:

- Controle op de vergunningplichtige en vergunningvrije activiteiten; zijn de waargenomen ontwikkelingen en activiteiten getoetst aan de doelstellingen van het beheerplan.

- Controle in de Natura 2000-gebieden zelf (gebiedscontrole op toegangsbepalingen). Daarbij wordt rekening gehouden met de gevoeligheden van de doelsoorten. Deze taak rust overigens ook bij de gebiedsbeheerder.
- Controle op uitvoering van de afspraken zoals beschreven in het protocol bij de gedragscode winterrustgebieden (maatregel 14).

Bij het constateren van overtredingen kan proces verbaal worden opgemaakt of, bij het ontbreken van een vergunning, een werk worden stilgelegd. Wanneer de uitvoering van de overige gebiedscontrole plaatsvindt is deels afhankelijk van het seizoen (broedseizoen, winter). Daarnaast wordt een aantal in hoofdstuk 7 van dit beheerplan beschreven toezicht- en handhavingsacties uitgevoerd. Deze handhavingsacties worden door de provincie, Staatsbosbeheer en It Fryske Gea uitgevoerd in overleg met de Toezichtkring.

Op basis van de landelijk ontwikkelde en vastgestelde 'Handreiking handhavingsplan Natura 2000' (IPO 2013) worden de hierboven beschreven hoofdlijnen voor toezicht en handhaving verder uitgewerkt in een toezichts- en handhavingsplan voor dit beheerplan. De genoemde Handreiking biedt handvatten voor het opstellen van een dergelijk handhavingsplan waarbij wordt uitgegaan van de programmatische aanpak zoals ontwikkeld door het CCV (Stichting Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid) Op basis van een risicoanalyse wordt de toezichtstrategie voor het gebied verder uitgewerkt. Bij het opstellen en het uitvoeren van het handhavingsplan wordt zoveel mogelijk samengewerkt met de andere partijen die een taak op dit gebied hebben. Dit handhavingsplan wordt door de provincie als leidraad gebruikt bij de uitvoering van haar werkzaamheden.

De resultaten van het toezicht en de handhaving in het Merengebied worden jaarlijks gerapporteerd aan de beheerplancommissie.

Samenvattend

Uitvoering

In de komende 6 jaar wordt het beheerplan uitgevoerd. Daarna zal het worden geëvalueerd. In dit hoofdstuk worden de afspraken beschreven hoe in deze 6 jaar de communicatie over deze uitvoering plaatsvindt. Er worden afspraken gemaakt over wie en wanneer het effect van de maatregelen en de ontwikkelingen van de natuurwaarden gaat bijhouden en wie dat rapporteert. Over de uitvoering van de maatregelen en de handhaving van het plan zijn afspraken gemaakt. De beschreven maatregelen die genomen worden voor het verbeteren van het leefgebied van de diverse Natura 2000-instandhoudingsdoelen worden voor een belangrijk deel al in de komende beheerplanperiode van 6 jaar uitgevoerd. De Provincie Fryslân blijft eindverantwoordelijke voor de uitvoering van de maatregelen.

Realisatie van de doelen en borging

Er wordt een beheerplancommissie ingesteld die toeziet op de uitvoering van de afgesproken maatregelen en de monitoring. In deze commissie zullen de verschillende uitvoerende partijen vertegenwoordigd zijn. Aan het eind van de beheerplanperiode van 6 jaar wordt op grond van de resultaten van de maatregelen die zijn uitgevoerd, bekeken of het beoogde resultaat is bereikt. In het beheerplan zijn afspraken vastgelegd over het volgen (monitoren) van de ontwikkeling van de Natura 2000-doelen en ook over de voortgang en het resultaat van de voorgestelde maatregelen.

9. Sociaal economische aspecten, richting geven en vergunningverlening

Uit de voorgaande hoofdstukken is duidelijk op te maken, dat in de Natura 2000-gebieden in het Merengebied meerdere functies een belangrijke plaats hebben. Zo herbergt het gebied bijzondere en deels kwetsbare natuurwaarden, is het economisch van groot belang voor de recreatiesector en is op veel plaatsen sprake van landbouwkundig medegebruik. Ook de omgeving heeft een nauwe relatie met het Natura 2000-gebied. Daar gaat het vooral om landbouwkundig gebruik en zijn er in de directe omgeving van het Natura 2000-gebied verschillende verblijfsrecreatieve voorzieningen aanwezig in de vorm van bungalowparken, boerencampings, zeilscholen en dergelijke.

In de voorgaande hoofdstukken van dit beheerplan is aangegeven wat de effecten zijn van de verschillende vormen van gebruik op de instandhoudingsdoelen voor het Merengebied. Daarbij is gekeken naar het huidige gebruik en naar concrete plannen waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden (in b.v. een gemeenteraad of door Gedeputeerde Staten). Voor zover er bij die gebruiksvormen sprake is van (mogelijke) negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen zijn in hoofdstuk 7 van dit beheerplan maatregelen geformuleerd om dergelijke effecten op te heffen.

Naast het reeds bestaande gebruik en bestaande plannen waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden zijn er ook zaken die nu nog minder concreet te benoemen zijn, maar die wel van belang kunnen zijn voor de verdere ontwikkeling van activiteiten en economische bedrijvigheid in en om het Merengebied. In hoofdstuk 4.3.15 is van die 'ontwikkelingsruimte' (voor zover die nu bekend is) een samenvatting gegeven. In dit hoofdstuk zal een aantal inhoudelijke aandachtspunten worden aangegeven voor wat het beheerplan Natura 2000 betekent voor die mogelijke nieuwe ontwikkelingen. Verder wordt hier ingegaan op wat dit beheerplan betekent voor de verschillende functies en wordt ingegaan op de vergunningverlening.

9.1 **Richting geven aan nieuwe ontwikkelingen**

In deze paragraaf worden voor nieuwe ontwikkelingen, de zogenaamde ontwikkelingsruimte zoals die is samengevat in paragraaf 4.3.15, aangegeven waar vanuit de Natura 2000-waarden in het gebied rekening gehouden kan worden. Van nieuwe ontwikkelingen zal per geval beoordeeld worden of een vergunningprocedure doorlopen moet worden. Het onderstaande geeft een indruk van de punten waar op gelet zal worden. Hoe zo'n natuurbeschermingswetprocedure werkt wordt toegelicht in paragraaf 9.3.

9.1.1 *Plannen m.b.t. recreatie*

In hoofdstuk 4.3.15 worden als plannen m.b.t. recreatie genoemd a) zaken die te maken hebben met vaarroutes, aanlegplaatsen, oevers e.d., b) zaken die te maken hebben met campings, bungalowparken, zeilscholen e.d., en c) mogelijke nieuwe fiets- en wandelpaden.

Vaarroutes, aanlegplaatsen e.d.: Het gaat hier om zaken die kunnen leiden tot een verhoging van de vaarintensiteit in het Merengebied tussen 1 oktober en 1 april en daarmee tot verstoring van rustende en foeragerende watervogels. In beginsel is voor dergelijke ontwikkelingen een Natuurbeschermingswetvergunning nodig. De met dit beheerplan ingestelde winterrustgebieden zorgen er voor, dat er voldoende onverstoorde delen van het Merengebied aanwezig zijn. Voor toekomstige ontwikkelingen die de vaarintensiteit van het Merengebied tussen 1 oktober en 1 april

kunnen verhogen, vormen de nu benoemde winterrustgebieden een goede mitigerende maatregel. Dit betekent dat bij het beoordelen van plannen, projecten of activiteiten -in het kader van de vergunningverlening Natuurbeschermingswet-, die tot gevolg hebben dat er verstoring optreedt (of kan optreden) als gevolg van een toename van vaarbewegingen in deze periode, er naar deze maatregel verwezen kan worden. Verder is bij deze categorie nieuwe ontwikkelingen aandacht nodig voor mogelijke verstoring van belangrijke vogelbroedgebieden en in het gebied Oudegaaster Brekken, Fluessen en omgeving voor mogelijke aantasting van het leefgebied van de noordse woelmuis.

Campings, bungalowparken e.d.: Als er nieuwe recreatieve voorzieningen in het gebied worden gerealiseerd of als groot onderhoud aan bestaande voorzieningen plaatsvindt, moet worden beoordeeld of deze vergunningplichtig is. Daarbij moet met name aandacht worden besteed aan verstoring rondom de voorziening. Negatieve effecten bij aanleg of onderhoud kunnen door planning van de werkzaamheden (buiten het broedseizoen en buiten de periode dat overwinterende watervogels aanwezig zijn) zoveel mogelijk worden voorkomen. Voor nieuwe voorzieningen in het gebied hangen de mogelijke effecten af van de omvang en plaats van de activiteit. Op sommige locaties nabij het Merengebied kunnen voorwaarden bij de bouw worden gesteld ten aanzien van het gebruik van licht, verkeer en dergelijke. Er wordt van uitgegaan, dat de door dit beheerplan ingestelde 'winterrustgebieden' voor watervogels voldoende mitigatie vormen voor het mogelijk drukker worden door activiteiten vanuit de recreatieve voorzieningen. Bij een vergunningaanvraag kan naar deze maatregel in het beheerplan worden verwezen. Wel zal bij nieuwe voorzieningen rekening gehouden moeten worden met de verstoringzones van broedvogels en rustende eenden en ganzen. Dit is veelal in de orde van 300 tot 500 meter. Indien een groot oppervlak bestaand grasland wordt ingenomen of verstoord, is mogelijk compensatie voor ganzenopvanggebieden aan de orde.

Fiets- en wandelpaden: Voor mogelijke plannen voor nieuwe fiets- en wandelpaden nabij het Merengebied zijn bij de toetsing van de effecten zowel verstoring door de

aanleg van het pad, de route van het pad, als de extra verstoring door het gebruik van het pad van belang. Nagegaan moet worden of een route foerageergebied van watervogels (ganzen, smienten) doorkruist (en/of bestaand weidevogelgebied), of dat verstoring voor rust- of broedgebieden binnen het Natura 2000-gebied kan ontstaan. Waarschijnlijk is in alle gevallen een Natuurbeschermingswet-vergunning nodig.

Conclusie:

Voor nieuwe recreatieve voorzieningen die leiden tot een mogelijke toename van de verstoring binnen het Natura 2000-gebied moet worden beoordeeld of deze vergunningplichtig is. Voor een mogelijke toename van vaarbewegingen in de periode tussen 1 oktober en 1 april is via het beheerplan al mitigatie geregeld door het instellen van winterrustgebieden.

9.1.2

Beheer van zomerganzen

Voor het ganzenbeheer zal vanaf 2013 gewerkt worden aan een populatiereductie van de standganzen. Het document over het populatiebeheer moet nog verder worden uitgewerkt. Dit gebeurt in gebiedsplannen door de GAK's per provincie. In dat kader kunnen afspraken worden gemaakt over hoe rekening moeten worden gehouden met de Europese N2000-doelen. Deze afspraken worden getoetst aan de natuurbeschermingswet. Vanuit dit beheerplan wordt hierover een aantal richtinggevendende uitspraken gedaan. Daarbij gelden de volgende overwegingen:

Schieten en koppelvormende ganzen.

- Bij ganzenbeheer door middel van schieten kan er een conflict optreden met de NB-wet (en de Flora- en faunawet) als broedgevallen van andere vogelsoorten verstoord worden. Vanaf ca. eind februari, en in een zachte winter al vanaf begin februari, zijn koppels standganzen aan te treffen in de buurt van de broedgebieden. Broedgevallen vinden in het Merengebied voornamelijk plaats in de goed ontwikkelde moerasdelen, waar ook moerasbroedvogels als Porseleinhoen, Rietzanger, Bruine kiekendief en Roerdomp te vinden zijn. Schieten in of in de nabije omgeving van die moerasdelen zal naar verwachting leiden tot grote verstoring van het broedgebied. Vanuit de NB-wet geldt dat vooral voor Porseleinhoen (vanaf eind maart / begin april) en Rietzanger (vanaf begin april). Vanuit de FF-wet geldt dat onder meer voor de sterk verstoringsgevoelige soorten Roerdomp (vanaf begin maart) en Bruine kiekendief (vanaf half maart). Ganzenbeheer door middel van schieten op de broedlocaties is daarom in het Merengebied vanaf begin maart geen goede optie. Schieten van koppelvormende ganzen in februari is een optie, mits op afstand van tenminste 500 m van de belangrijke watervogelrustgebieden in deze Natura 2000-gebieden.
- Na het broeden verlaten de paren met jongen de broedlocaties en vormen ze grotere groepen, al dan niet samen met niet-broedende exemplaren. Niet-broedende ganzen kunnen daarnaast grote groepen vormen (zoals b.v. in de Oostvaardersplassen). Paren met jongen blijven vaak nog wel in de buurt van de moerasdelen, zodat ze zich daar bij 'onraad' in kunnen terugtrekken. Paren met jongen zijn er vooral midden in de broedtijd van de meeste andere moeras- en graslandbroedvogels. Daarom is ganzenbeheer na het uitkomen van de eieren door middel van schieten van koppelvormende ganzen in het Merengebied op de meeste plaatsen geen goede optie. Voor concentraties niet-broedende ganzen buiten de belangrijke broedgebieden ligt dat anders, maar voor dergelijke concentraties geldt dat vangen in de ruiperiode waarschijnlijk veel effectiever is en voor minder verstoring zorgt (zie verder). Na de broedperiode (ca. half juli) is verstoring van broedvogels door schieten niet meer aan de orde

Vangen

- Belangrijk is de ruiperiode van de volwassen ganzen, tussen ruwweg 10 mei en 20 juni, met een zwaartepunt rond 10 juni. Dat is een moment, waarop ganzen niet kunnen vliegen en daarom zonder schieten kunnen worden gevangen. Het meeste effect kan dan worden bereikt bij de grotere concentraties. Vangsessies vinden bij voorkeur plaats op enige afstand van belangrijke broedgebieden. Deze vangacties zijn thans niet toegestaan ovg de FF-wet!! Mogelijk in de toekomst wel, maar dat is nu nog niet geregeld!

Eieren prikken en schudden

- Schudden en prikken van ganzeneieren kan voor enige verstoring zorgen in de belangrijke broedgebieden (t.a.v. vroege broeders, met name Roerdomp). Deze wijze van ganzenbeheer kan gedurende de komende 5 jaar worden toegepast, mits de actie beperkt blijft tot korte bezoeken (maximaal 2 uren) met een beperkt aantal mensen tegelijk één of twee keer in het begin van het broedseizoen (eind maart, begin april).

9.1.3 *Overig wildbeheer, jacht en schadebestrijding*

Wanneer bij alle wildbeheer en schadebestrijding door middel van schieten ter voorkoming van verstoring een afstand wordt aangehouden van 500 meter tot de belangrijke watervogelrustgebieden (dus zowel vanaf water als land), zal in elk geval geen sprake zijn van vergunningplicht. De belangrijke watervogelrustgebieden in deze Naturs 2000-gebieden zijn aangegeven op de kaarten in hoofdstuk 3 (vnl. de geïnundeerde zomerpolders) en op de maatregelenkaart van het beheerplan (winterrustgebieden op het water tussen 1 oktober - 1 april). Vergunningplicht vanuit de natuurbeschermingswet is niet van toepassing als met zich houdt aan deze randvoorwaarde. Dit heeft betrekking op reewildbeheer, exotenbestrijding, vossenbestrijding (ook schieten in combinatie met lichtbak), bestrijding van overige soorten en voor het bejagen van koppelvormende ganzen in de maand februari. Voor deze laatste activiteit komt een landelijk protocol. Vanuit het beheerplan Merengebied is daarbij het respecteren van de belangrijke watervogelrustgebieden de belangrijkste randvoorwaarde.

Andere vormen van wildbeheer, jacht en schadebestrijding:

Voor de activiteiten die buiten het schieten nodig zijn voor wildbeheer en schadebestrijding wordt uitgegaan van het respecteren van de belangrijke watervogelrustgebieden. Dit heeft ook betrekking op muskusrattenbestrijding. Daarvoor wordt met Wetterskip Fryslân nagaan of de belangrijke watervogelrustgebieden kunnen worden gemeden ('speuren' buiten de winterperiode plannen, vangplekken in de winterperiode niet in de watervogelrustgebieden). Voor zover dit op bepaalde locaties onmogelijk is, beschouwen en accepteren we deze activiteit als onvermijdbare verstoring van de watervogelrustgebieden.

9.1.4 *Plannen m.b.t. wonen en bedrijven*

In de meeste gemeentelijke bestemmingsplannen buitengebied is het bij recht toegestaan om binnen bestaande agrarische bouwpercelen nieuwbouw te realiseren of bestaande bebouwing uit te breiden (bijvoorbeeld een garageberging of stal). Hiervoor wordt in het bestemmingsplan een maximum aan het bouwoppervlak vastgesteld. In onderhavig Natura 2000-beheerplan wordt dit recht tot uitbreiding binnen bestaande agrarische bouwpercelen beschouwd als ontwikkelingsruimte, waardoor het niet is getoetst aan de Natuurbeschermingswet. Dit betekent dat, indien een initiatiefnemer gebruik maakt van dit recht, er alsnog een toetsing aan de Natuurbeschermingswet dient plaats te vinden. Een dergelijke toetsingsverplichting

geldt overigens voor alle ruimtelijke ontwikkelingen, of deze nu wel of niet bij recht zijn toegestaan via het bestemmingsplan buitengebied. Uit de Nb-wet toetsing (zie hoofdstuk 9.3) kan naar voren komen dat er voorwaarden worden gesteld, zoals ten aanzien van het gebruik van licht en de verkeersintensiteit gedurende de bouwfase en daarna.

Bijzondere aandacht is hier ook nodig voor nieuwe plannen voor wonen aan het water, waardoor het aantal vaarbewegingen in de voor watervogels belangrijke periode kan toenemen. Er wordt van uitgegaan, dat dankzij de door dit beheerplan ingestelde 'winterrustgebieden' voor watervogels er voldoende mitigatie is gerealiseerd voor het mogelijk drukker worden door activiteiten vanuit woonwijken aan het water. Bij een vergunningaanvraag kan naar deze maatregel in het beheerplan worden verwezen. Indien echter een groot oppervlak bestaand grasland wordt ingenomen of verstoord, is mogelijk compensatie voor ganzenopvanggebieden aan de orde.

9.1.5 *Plannen m.b.t. baggeren*

Het gaat enerzijds om baggerwerkzaamheden in de vaargeul die gebruikt wordt door de beroepsvaart en anderzijds om baggerwerkzaamheden in het open water ten behoeve van de recreatievaart. Het gaat hier dus niet om bagger- en schoningswerkzaamheden van kleine wateren (vaak buiten de boezem) die jaarlijks in het kader van regulier beheer worden uitgevoerd.

Bagger vaarroute beroepsvaart

De baggerwerkzaamheden in de hoofdvaarroute beroepsvaart worden onder de volgende voorwaarden vrijgesteld van vergunningplicht:

- De baggerwerkzaamheden worden uitsluitend uitgevoerd in de 'hoofdvaarroute van de beroepsvaart', zoals afgebeeld in de kaarten "Vaarwegen beroepsvaart" in onderhavig beheerplan.
- Er worden uitsluitend baggerwerkzaamheden uitgevoerd, waarna de bagger via de hoofdvaarroute wordt afgevoerd.
- De bagger wordt niet geplaatst op de oever
- De baggerwerkzaamheden vinden uitsluitend plaats binnen de vaargeul
- Zowel binnen als buiten de Natura 2000-gebieden wordt in de nachtelijke uren geen gebruik gemaakt van verlichting die direct op het water schijnt. Op deze manier wordt voorkomen dat trekroutes van meervleermuizen worden verstoord.

Baggeren groot water buiten de vaarroute beroepsvaart

Deze werkzaamheden zijn niet in het beheerplan getoetst en beoordeeld, met uitzondering van baggerwerkzaamheden op een aantal locaties ten behoeve van het Friese Merenproject (zie paragraaf 4.3.14 en tabel 4.2). Deze baggerwerkzaamheden zijn onder voorwaarden vrijgesteld van vergunningplicht.

Overige baggerwerkzaamheden in groot water, gelegen buiten de vaarroute beroepsvaart, dienen alsnog te worden beoordeeld aan de Nb-wet. Het baggeren zelf kan beperkte effecten hebben op (door de Flora en faunawet) beschermde vissoorten en op eventueel voorkomende waterplanten. Het gebruik van zwaar materieel en het plaatsen van bagger op de oever kan tot negatieve effecten leiden voor het habitat van de noordse woelmuis in het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken Fluessen e.o. Ook kunnen de werkzaamheden tot verstoring van vogels leiden. Door de juiste periode te kiezen en enkele mitigerende maatregelen te nemen, kunnen significante effecten op de doelsoorten worden voorkomen.

9.1.6 *Plannen m.b.t. water- en natuurbeheer*

Als bij het waterbeheer en het natuurbeheer plannen komen voor duidelijke veranderingen in het beheer, kan een vergunning nodig zijn in het kader van de natuurbeschermingswet. Denk daarbij vooral aan zaken als oever- en kadewerken, aanleggen van natuurvriendelijke oevers, inrichting voor waterberging, vernatten van graslandpolders en dergelijke. De belangrijkste waarden die daarbij een rol spelen zijn het handhaven van broed-, foerageer- en rustgebieden voor watervogels en van leefgebied voor de noordse woelmuis.

9.1.7 *Bestemmingsplanruimte*

Bestemmingsplanruimte heeft in de huidige bestemmingsplannen vooral betrekking op nieuwbouw of uitbreiding van agrarische bebouwing en het vestigen of uitbreiden van boerencampings, appartementen in agrarische bedrijven en dergelijke. Voor deze zaken gelden dezelfde opmerkingen als voor de plannen voor wonen en bedrijven in paragraaf 9.1.2.

9.2. Sociaal-economische aspecten

In deze paragraaf wordt vanuit de diverse economische en gebruiksfuncties van het merengebied geschetst hoe Natura 2000 daarop van invloed is, nu en bij eventuele ontwikkelingen.

9.2.1 *Landbouw*

In het beheerplan zijn geen beperkingen opgenomen voor landbouwkundige activiteiten in de omgeving van het Merengebied. Voor het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. zijn in het aanwijzingsbesluit weliswaar twee habitattypen genoemd (Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden resp. Ruigten en zomen), maar deze beide typen zijn weinig stikstofgevoelig. De huidige stikstofdepositie ligt ruim beneden de kritische depositiewaarde. Ook de voor het Merengebied aangewezen soorten van de Habitat- en Vogelrichtlijn worden niet negatief beïnvloed door de huidige stikstofdepositie (zie de gegevens in hoofdstuk 5). Daarom is het voor dit beheerplan niet nodig om een gebiedsgerichte regeling te ontwikkelen voor stikstofdepositie vanuit de landbouw. Voor de landbouwsector geldt wel, dat in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) mogelijk algemeen (landelijk) geldende afspraken worden gemaakt over het terugdringen van stikstof en het nemen van maatregelen.

In het beheerplan zijn geen beperkingen opgenomen voor landbouwkundige activiteiten in de omgeving van het merengebied. Voor het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. zijn in het aanwijzingsbesluit weliswaar twee habitattypen genoemd (Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden resp. Ruigten en zomen), maar deze beide typen zijn weinig stikstofgevoelig. De huidige stikstofdepositie ligt ruim beneden de kritische depositiewaarde. Ook de voor het Merengebied aangewezen soorten van de Habitat- en Vogelrichtlijn worden niet negatief beïnvloed door de huidige stikstofdepositie (zie de gegevens in hoofdstuk 5). Daarom is het voor dit beheerplan niet nodig om een gebiedsgerichte regeling te ontwikkelen voor stikstofdepositie vanuit de landbouw. Voor de landbouwsector geldt wel, dat in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) mogelijk algemeen (landelijk) geldende afspraken worden gemaakt over het terugdringen van stikstof en het nemen van maatregelen.

Voor de landbouwsector is verder van belang het voorkomen van grote aantallen ganzen in het gebied. De ganzen zijn voornamelijk in de wintermaanden aanwezig (de 'winterganzen'). In dit beheerplan zijn daarover duidelijke uitspraken gedaan en is aangegeven, dat voor deze soorten in de eerste beheerplanperiode geen maatregelen worden voorgesteld. Dit plan is in eerste instantie uitgegaan van de bestaande

regeling van ganzenfoerageergebieden. Buiten de winterperiode zijn in toenemende mate 'zomerganzen' aanwezig. Het gaat dan vooral om de grauwe gans, een soort die recent sterk toeneemt in de waterrijke delen van Nederland en die voor overlast kan zorgen op aanliggende landbouwpercelen. De kans bestaat, dat door de voorgestelde maatregelen in het Merengebied de omstandigheden als broedgebied voor deze soort gunstiger worden. Bij de uitvoering van de maatregelen wordt er op gelet, dat dit zoveel mogelijk wordt voorkomen. De Provincie Fryslân werkt met het 'maatwerkplan overzomerende ganzen' (zie de uitleg daarvan in hoofdstuk 7).

Inmiddels is in december 2012 is in een landelijk overleg een document opgesteld door IPO/provincies en de 'Ganzen 7' (de 12 Landschappen, de Federatie Particulier grondbezit, LTO, Natuurmonumenten, Stichting Agrarisch en Particulier Natuur- en Landschapsbeheer Nederland en Vogelbescherming Nederland) met daarin voorstellen voor een gezamenlijke aanpak. In dit beheerplan wordt ervan uitgegaan dat deze afspraken - bij nadere uitwerking - zich goed verenigen met de Natura 2000-instandhoudingsdoelen. Uitgangspunt is immers rust voor overwinterende ganzen. Voor deze nadere uitwerking worden in dit beheerplan aandachtspunten meegegeven waarmee vanuit de instandhoudingsdoelstellingen rekening dient te worden gehouden. Daarnaast wordt gestreefd naar het terugbrengen van de aantallen zomerganzen tot het niveau van 2005 voor de grauwe gans en het niveau van 2011 voor de brandgans

9.2.2 *Recreatieve bedrijvigheid*

Aan de huidige recreatiebedrijven worden geen beperkingen opgelegd. Door de maatregelen in dit beheerplan ontstaat ruimte voor bedrijfsontwikkelingen. Als mitigatie van verwachte toename van vaarbewegingen in voor- en najaar door het huidige gebruik en door reeds in gang gezette ontwikkelingen, is in dit beheerplan als maatregel opgenomen de invoering van een gedragscode om die effecten zoveel mogelijk te kunnen vermijden. De gedragscode betreft het niet bevaren van de belangrijkste foerageer- en rustgebieden in de voor de watervogels belangrijke periode 1 oktober - 1 april (de 'winterrustgebieden'). Voor toekomstige ontwikkelingen die de vaarintensiteit van het Merengebied tussen 1 oktober en 1 april kunnen verhogen, vormen de nu benoemde winterrustgebieden een goede mitigerende maatregel. De locatie en de omvang van de winterrustgebieden is zodanig, dat vaargebied nog ruimschoots benut kan worden. Bij nieuwe recreatieve voorzieningen, die door de locatie of door de geplande activiteiten mogelijk invloed kunnen hebben op de instandhoudingsdoelen moet worden beoordeeld of deze vergunningplichtig is. Er kunnen voorwaarden aan verbonden worden aan bijvoorbeeld de ligging of aan de inrichting.

Aan het groot onderhoud van de recreatieve infrastructuur, zoals het vervangen van voorzieningen, of het uitvoeren van baggerwerkzaamheden kunnen voorwaarden worden verbonden. Deze voorwaarden kunnen te maken hebben met de wijze van uitvoeren (inrichting, lichtgebruik en dergelijke) en de periode waarin deze gebeuren.

De vaarrecreant, de fietser, de wandelaar en sportvisser kunnen nu en in de toekomst het Merengebied volop blijven gebruiken. De afspraken over winterrustgebieden betekenen voor de vaarrecreanten (toeristen en bewoners) en de sportvissers wel dat er in een periode wordt gevraagd rekening te houden met die genoemde winterrustgebieden en er wordt van hen gevraagd de rust in die gebieden te respecteren. Dit betekent in de periode van 1 oktober tot 1 april een wat kleiner vaar- en visgebied. De locatie en de omvang van de winterrustgebieden is zodanig, dat vaargebied nog ruimschoots benut kan worden.

9.2.3

Beroepsvisserij

Beroepsvisserij kan grotendeels in de huidige vorm en onder de huidige voorwaarden blijven plaatsvinden. Wél moet rekening worden gehouden met de gedragscode t.b.v. winterrustgebieden. Door de verdeling van visrechten is het niet waarschijnlijk dat de situatie sterke ontwikkelingen zal kennen.

9.2.4

Waterbeheer en natuurbeheer

Voor het waterbeheer en het natuurbeheer verandert er het één en ander als gevolg van de maatregelen die in hoofdstuk 7 van dit beheerplan zijn geformuleerd. Wat het waterbeheer betreft zijn knelpunten met lage grondwaterstanden, die elders in verscheidene Natura 2000-gebieden optreden, hier niet aan de orde. De maatregelen vragen in meerdere delen van het gebied om een andere inrichting, een ander peilbeheer en een ander natuurbeheer. Niet alleen is daarvoor een peilbesluit nodig, ook kan in sommige gevallen een Natuurbeschermingswetvergunning en/of een ontheffing van de Flora- en faunawet nodig. Denk daarbij vooral aan zaken als baggeren van vaarwegen, kadewerken, aanleggen van natuurvriendelijke oevers, inrichting voor waterberging, vernatten van graslandpolders en dergelijke. De belangrijkste waarden die daarbij een rol spelen zijn het handhaven van broed-, foerageer- en rustgebieden voor watervogels en van leefgebied voor de noordse woelmuis in het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o..

9.2.5

Wonen, werken en infrastructuur

Er zijn vanuit het beheerplan geen belemmeringen voor de huidige woonfuncties nabij het gebied. Ten aanzien van wonen aan het water en het daarmee samenhangende recreatief gebruik van het gebied zijn de afspraken ten aanzien van het respecteren van de winterrustgebieden ook van toepassing.

De bedrijvigheid in de omgeving van het Merengebied is op kleine schaal aanwezig in de dorpen. Aan de ontwikkelingen van de huidige bedrijven op de huidige locaties worden geen beperkingen opgelegd vanuit Natura 2000. Ook het huidige gebruik van de infrastructuur geeft geen aanleiding tot maatregelen. In het algemeen geldt

wel, dat in het kader van het landelijk spoor van de Programmatische Aanpak Stikstof mogelijk algemeen (landelijk) geldende afspraken worden gemaakt over het terugdringen van stikstofemissies.

Verder heeft Rijkswaterstaat het voornemen om de maximum snelheid op de A7 te verhogen van 120 naar 130 km/u. Dit voornemen leidt niet tot knelpunten met de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000-gebieden.

9.2.6 *Muskusrattenbestrijding*

In het Merengebied vindt ten behoeve van kadebescherming jaarrond bestrijding van muskusratten plaats. Er zal gezocht worden naar mogelijkheden om de bestrijding in of nabij belangrijke rust- en foerageergebieden zoveel mogelijk buiten de voor de watervogels belangrijke periode uit te voeren. Daarbij is het niet de bedoeling om de intensiteit van de bestrijding te verlagen. Het is daarom niet te verwachten, dat eventuele schade aan kaden e.d. anders zal zijn dan in de huidige situatie.

9.2.7 *Onderzoek*

In het Merengebied vindt geregeld onderzoek plaats naar natuurwaarden, waterkwaliteit en dergelijke. Deze onderzoeken vinden eenmalig plaats, of met onregelmatige tussenpozen van meerdere jaren. De meeste onderzoeksmethoden leiden niet tot grote verstoringen en bestaan vooral uit de aanwezigheid van personen in het veld. De verstoring is in de meeste gevallen beperkt in omvang en vergelijkbaar met normale recreatie. De toestemming voor dergelijke onderzoeken kan via de gebruikelijke onderzoeksvergunningssystematiek van it Fryske Gea en Staatsbosbeheer worden afgehandeld. Aan meer omvangrijke onderzoeken kunnen voorwaarden worden verbonden die een (significante) verstoring voorkomen:

- plan onderzoek zodanig dat geen broedvogels worden verstoord
- voorkom verstoring van niet-broedende watervogels in het winterhalfjaar

It Fryske Gea en Staatsbosbeheer hebben daarbij een signaleringsfunctie: als door verstoring, vangst etc. wel een verstoring dreigt, moeten zij de aanvrager op wijzen op de mogelijke vergunningplicht in het kader van de natuurbeschermingswet. Voor de incidentele kleinschalige onderzoeken is in de meeste gevallen geen natuurbeschermingswetvergunning noodzakelijk. Voor langduriger (een week of meer), intensiever (veel mensen) of onderzoek in gevoelige gebieden en/of perioden kan wel een vergunning nodig zijn.

9.2.8 *Bestaand beleid*

In hoofdstuk 4 is beleid opgesomd dat relevant kan zijn bij de realisatie van de doelstellingen van het Natura 2000-gebied. Hier wordt kort aangegeven hoe dat beleid concreet van invloed kan zijn.

Bij het uitvoeren van de in dit plan genoemde maatregelen kunnen - mede afhankelijk van de wijze en periode van uitvoering van de maatregelen - ook strijdigheden ontstaan met de Natuurbeschermingswet en de Flora- en Faunawet. Het kan dus zijn dat een Natuurbeschermingswetvergunning en/of een Flora- en Faunawet ontheffing nodig zijn.

De Natura 2000-doelstellingen van het gebied sluiten goed aan bij de doelstellingen van de ecologische hoofdstructuur (EHS). Ook blijkt het binnen de EHS gevoerde natuurbeheer nodig om de instandhoudingsdoelen te realiseren. Aanpassingen van het beheer kunnen wel strijdig zijn met de Natura 2000-doelen en daarvoor kan daarom een natuurbeschermingswetvergunning nodig zijn. Binnen het inmiddels bijgestelde natuurbeleid wordt prioriteit gegeven aan de realisering van de internationale verplichtingen waar Natura 2000 onder valt.

Het beleid ten aanzien van weidevogels, het ganzenopvangbeleid, het anti-verdrogingsbeleid en de kaderrichtlijn water sluiten goed aan de bij de doelen van Natura 2000 en ondersteunen de realisatie ervan. Bij wijziging van het beleid in de toekomst zal gewaarborgd moeten worden dat de Natura 2000-doelen niet in gevaar komen. Mogelijkheden die geschapen worden in het streekplan en bestemmingsplannen kunnen vaak goed samengaan met de Natura 2000-doelen, zoals ook blijkt uit de toetsing van bestaande activiteiten in hoofdstuk 6. Toch zijn er ook beperkingen en kan er een natuurbeschermingswetvergunning nodig zijn.

9.2.9 *Planschade*

Voor het toekennen van planschade zijn algemene principes van toepassing die bij de uitvoering van het beheerplan eventueel in praktijk moeten worden gebracht. De eerste insteek is uiteraard schade te voorkomen. Hiertoe kunnen maatregelen worden genomen, die overigens op voorhand niet uitgesloten zijn van een toetsing aan de Natuurbeschermingswet. Tot nu toe is naar aanleiding van het opstellen van beheerplannen Natura 2000 nog geen geval bekend van planschade.

Onevenredig nadeel dat redelijkerwijs niet ten laste van betrokkene hoort te blijven en dat rechtstreeks verband houdt met een besluit, moet mede worden beoordeeld bij de voorbereiding van dat besluit. Dat gebeurt bij de uitwerkingsbesluiten, zoals het bestemmingsplan en een peilbesluit. De schade die wordt veroorzaakt door de uitvoering van maatregelen die nodig zijn vanwege het beheerplan Natura 2000 komen voor rekening van het bevoegd gezag, dat het plan vaststelt waar deze maatregel concreet in staat. Dat kan bijvoorbeeld zijn het Watergebiedsplan, Bestemmingsplan gemeenten, Beheerplannen EZ en provincie, e.d.

De beleidslijn van het Faunafonds is dat alléén een tegemoetkoming in de schade aan landbouwgewassen wordt verleend als een belanghebbende alle mogelijke maatregelen ter voorkoming van die schade heeft genomen. Dat betekent dat ook gebruik van een ontheffing Flora- en faunawet is gemaakt. Als geen gebruik van een ontheffing kan worden gemaakt omdat de Natuurbeschermingswet dit niet toestaat, wordt een tegemoetkoming door het Faunafonds verleend. Overigens wordt geen tegemoetkoming verleend voor onbeschermd diersoorten, en beschermd diersoorten waarop de jacht geopend is of waarvoor een landelijke of provinciale vrijstelling art. 65 of provinciale aanwijzing art. 67 geldt. Ook wordt geen tegemoetkoming verleend voor schade op percelen waarop een natuurbestemming zit (bijvoorbeeld percelen die worden gepacht van natuurbeschermingsorganisaties als It Fryske Gea en Staatsbosbeheer). Het Faunafonds is van mening dat eventuele wildschade op dergelijke percelen als bedrijfsrisico moet worden gezien. Er wordt dus niet altijd een tegemoetkoming verleend.

9.3 **Toekomstige activiteiten en vergunningverlening**

Bij de toetsing van bestaande activiteiten in hoofdstuk 6 is alleen ingegaan op bestaand gebruik en op concrete ontwikkelingen. Er is in dat hoofdstuk daarnaast ook een aantak zaken genoemd, die tot nu toe minder concreet zijn en die in dit beheerplan niet worden getoetst. Voor deze 'ontwikkelingsruimte' gelden in beginsel de procedures zoals deze zijn beschreven in het onderstaande tekstkader '*wat als u wat wilt in het gebied*'.

Wat als u wat wilt in of bij het gebied?

Dit beheerplan kan niet voor alle activiteiten duidelijkheid geven over de mogelijke effecten op de Natura 2000-doelstellingen. Nieuwe activiteiten die niet in het beheerplan zijn beschreven, kunnen mogelijk vergunningplichtig zijn. Of een activiteit ook vergunningplichtig is, hangt af van de mogelijke effecten. Deze mogelijke effecten hangen niet alleen samen met de aard en omvang van de activiteit, maar ook met de tijdsduur, de plaats en de periode. Bij de toetsing moet ook rekening worden gehouden met functies buiten het gebied zoals foerageergebied, broedgebied en verbindingzones.

Als u een activiteit wilt uitvoeren die mogelijk effecten heeft op de Natura 2000-doelen van het Merengebied, heeft u wellicht een natuurbeschermingswetvergunning nodig. Om te toetsen of zo'n activiteit al dan niet vergunningplichtig is, kan de initiatiefnemer het bevoegd gezag (de Provincie Fryslân of Ministerie van EZ) vragen om een formele uitspraak te doen over de vergunningplicht (dit heet een bestuurlijk rechtsoordeel). In overleg met de behandelend ambtenaar wordt door de initiatiefnemer informatie over de activiteit en mogelijke effecten aangeleverd die nodig is voor de beoordeling. Binnen ongeveer 6 weken wordt het resultaat van de beoordeling medegedeeld met een formele brief. Deze brief is een formele beoordeling van de provincie over de vergunningplicht. Als door andere overheden of derden wordt gewezen op de Natuurbeschermingswet, kunt u met deze brief aantonen dat u aan de verplichtingen in het kader van de Nb-wet hebt voldaan.

Per 1 oktober 2010 is de omgevingsvergunning ingevoerd ter vervanging van de verschillende vergunningen voor wonen, ruimte en milieu. Dit zijn onder andere de bouwvergunning, milieuvergunning, gebruiksvergunning, aanlegvergunning en de kapvergunning. Op www.omgevingsloket.nl kan een vergunningcheck worden gedaan om te zien welke toestemmingen zijn vereist. Deze vergunning kan bij één loket bij de gemeente worden aangevraagd en wordt in één procedure afgehandeld. Als nu blijkt dat een activiteit waarvoor zo'n omgevingsvergunning nodig is ook gevolgen heeft voor het Natura 2000-gebied Groote Wielen, is er in aanvulling op de omgevingsvergunning een toets aan de Natura 2000 doelen vereist. De gemeente kan de omgevingsvergunning dan niet afgeven zonder een verklaring van geen bedenkingen van Gedeputeerde Staten of de minister van EZ. De gemeente neemt zelf contact op met provincie of EZ dat hoeft de vergunningaanvrager niet te doen.

Naar verwachting zal in de loop van 2014 de gemeente het vergunningentraject altijd voor u regelen. Aanvragers van vergunningen doen er verstandig aan in vooroverleg met de provincie te treden om met eisen van de natuur vooraf al zoveel mogelijk rekening te houden. Op die manier is er meer zekerheid over de verklaring van geen bedenkingen van de provincie.

Voor zover al iets bekend is van deze nog niet heel concrete plannen en ideeën, is het in een aantal gevallen al goed mogelijk om hier richtinggevende uitspraken over te doen (zie paragraaf 9.1). Als gehandeld wordt volgens deze uitspraken, dan zullen de procedures zoals deze in het onderstaande tekstkader zijn beschreven, eenvoudiger kunnen worden doorlopen of zal een vergunningprocedure mogelijk niet noodzakelijk zijn. Het gaat er in dit gebied vooral om, dat bij het maken van plannen vooraf rekening wordt gehouden met de belangrijke broed-, foerageer- en

rustgebieden van watervogels (en de daarbij horende belangrijke perioden in het jaar) en met het leefgebieden van de noordse woelmuis.

9.4 Kosten van maatregelen

In hoofdstuk 8 worden maatregelen, kosten en daarvoor in te zetten budgetten beschreven. De aard van de maatregelen in het Merengebied hebben voornamelijk te maken met de inrichting en beheer van de natuurterreinen en het waterbeheer (kwantiteit en kwaliteit). Daarnaast worden er afspraken gemaakt over onderzoek en monitoring. Het PMJP, de programmering van het Investeringsbudget Landelijk gebied, waarin middelen van het rijk en de provincie zijn samengebracht, wordt met name daarvoor ingezet. Ook reguliere budgetten van het Wetterskip voor de uitvoering van KRW-maatregelen kunnen worden ingezet. Bij onvoldoende reguliere middelen wordt de uitvoeringsperiode verlengd.

Het maatregelenprogramma en de genoemde middelen gaan uit van de bestaande afspraken met het rijk over middelen die ingezet zullen worden voor het realiseren van de internationale verplichtingen. Het huidige maatregelenpakket kan beschouwd worden als een minimumpakket om in elk geval in de eerste beheerplanperiode de kwaliteit van de instandhoudingsdoelen op peil te houden. In hoeverre dat met de beschikbare middelen lukt is onderwerp van een evaluatie in 2016.

Op dit moment beschouwen we de inzet van de genoemde financiële budgetten als een inspanningsverplichting. Of we dat daadwerkelijk kunnen realiseren is afhankelijk van de uitkomst van discussies over de toekomst van het Investeringsbudget voor het Landelijk Gebied. Het is dus mogelijk, dat dat leidt tot veranderingen, bijvoorbeeld door de uitvoeringsmaatregelen - indien mogelijk - later uit te voeren.

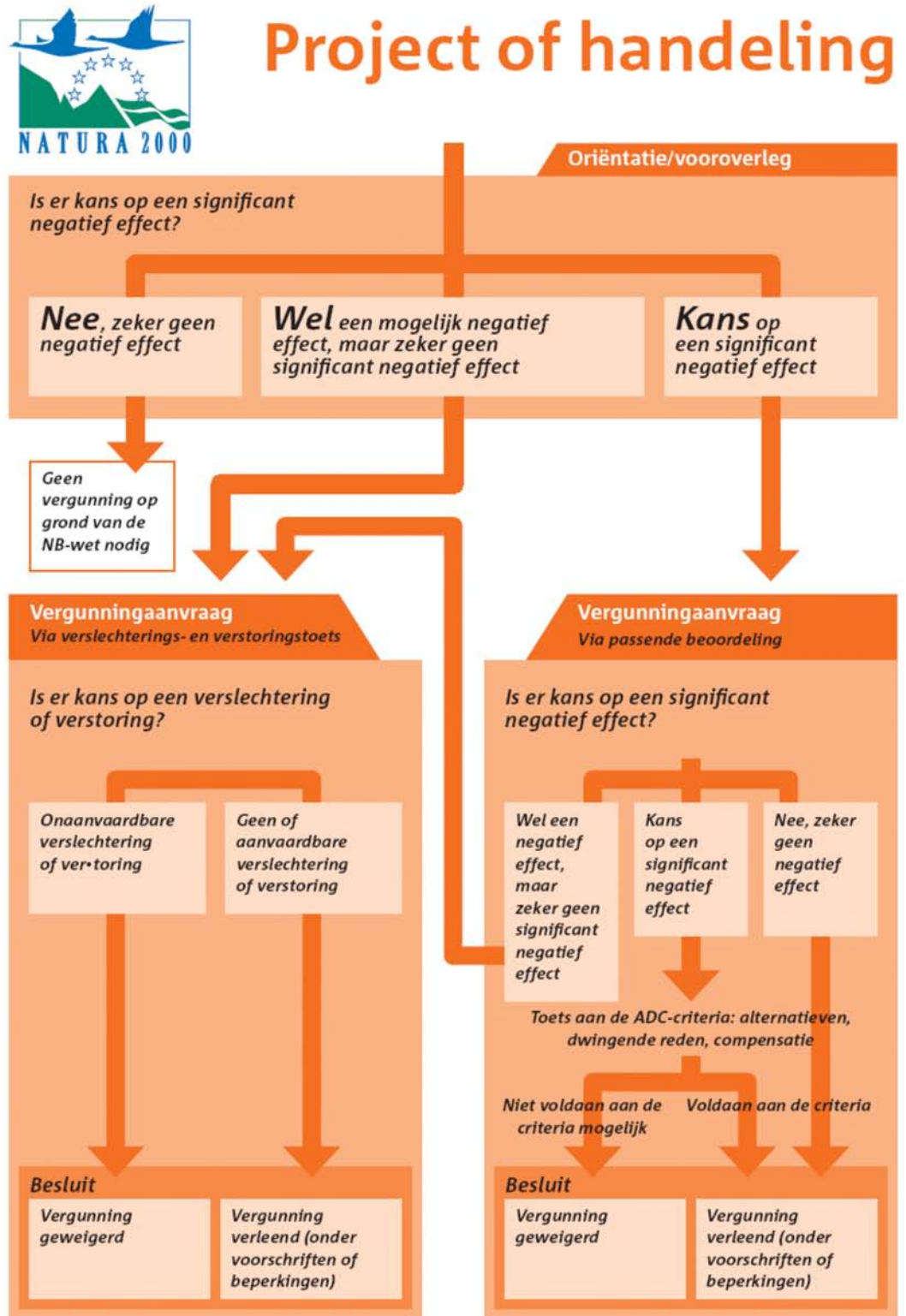
Samenvattend

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de betekenis van het beheerplan voor de verdere ontwikkeling van activiteiten en economische bedrijvigheid in en om de drie Natura 2000-gebieden in het Merengebied. Voor een aantal mogelijke nieuwe ontwikkelingen wordt in dit hoofdstuk een handreiking gegeven, waarmee vanuit de Natura 2000-waarden rekening moet worden gehouden.

In het algemeen geldt, dat het beheerplan de huidige bedrijvigheid geen beperkingen oplegt. Als mitigatie van verwachte toename van vaarbewegingen in voor- en najaar door het huidige gebruik en door reeds in gang gezette ontwikkelingen, is in dit beheerplan als maatregel opgenomen de invoering van een gedragscode om die effecten zoveel mogelijk te kunnen vermijden. De gedragscode betreft het niet bevaren van de belangrijkste foerageer- en rustgebieden in de voor de watervogels belangrijke periode 1 oktober - 1 april (de 'winterrustgebieden'). Voor toekomstige ontwikkelingen die de vaarintensiteit van het merengebied tussen 1 oktober en 1 april kunnen verhogen, vormen de nu benoemde winterrustgebieden eveneens een goede mitigerende maatregel. De locatie en de omvang van de winterrustgebieden is zodanig, dat vaargebied nog ruimschoots benut kan worden. De afspraken die gemaakt zijn geven ruimte voor bedrijfsontwikkelingen.

Aan nieuwbouw- en uitbreidingsplannen, aan groot onderhoud van de recreatieve infrastructuur, zoals het vervangen van voorzieningen, aan het uitvoeren van baggerwerkzaamheden en dergelijke activiteiten kunnen voorwaarden worden verbonden. Deze voorwaarden kunnen te maken hebben met de locatie (in verband met de ligging van belangrijke broed-, rust- en foerageergebieden), met de wijze van uitvoeren (inrichting, lichtgebruik en dergelijke) en met de periode waarin werkzaamheden uitgevoerd worden.

Figuur 9.1. Schema procedure vergunningverlening voor nieuwe activiteiten

Literatuurlijst

- Altenburg, W. & J. Jepma 2007. Natte graslanden in het Friese merengebied. Knelpunten en mogelijke oplossingen. A&W-rapport 915. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden/Noordtij, Leeuwarden.
- Altenburg, W. & E. Wymenga 1990a. Beheersvisie De Samenvoeging. A&W rapport 90.01. Altenburg & Wymenga, Veenwouden.
- Altenburg, W. & E. Wymenga. 1990b. Beheersvisie Lytse Marren. A&W rapport 90.05. Altenburg & Wymenga, Veenwouden.
- Altenburg, W., S. Dirksen, M. Engelmoer, M.W.J. van Roomen, J. van der Winden & V.M. van den Berk 1997. De status van niet-broedende watervogels in Nederland. Voorstel tot uitbreiding van de doelsoortenlijst voor het Nederlandse na-tuurbeleid. Werkdocument W-107. Informatie- en KennisCentrum, Wageningen.
- Bakker, M. & S. Rintjema 2002. Beheerplan Fluezten. Periode 2002-2027. IWACO/It Fryske Gea, Groningen/Olterterp.
- Beemster, N. 2009. De Noordse woelmuis de boezemlanden en zomerpolders van het Sneekermeergebied. Een analyse van vangsten in 2007 en 2008. A&W-rapport 1175. Altenburg & Wymenga bv. Veenwouden
- Belle, J. van, Postma, R. Keijzers, W. Bijkerk, M. Brongers m.m.v. R. Pot 2011 Maatlatten en toetsing Friese waterlichamen 2006-2010. Hoofdrapport. A&W rapport 1696. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden/Ecofide, Weesp
- Bos, D., B.A. Nolet. T. Boudewijn, H.P. van der Jeugd & B.S. Ebbinge 2008. Capacity of accomodation areas for wintering geese in the Netherlands: field tests of First principles. A&W-rapport 1197. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.
- Bosch 2010. Gedragscode Natuurbeheer. Bosch, Driebergen.
- Bremer, L. van den, B. Voslamber, E. van Winden & C. van Turnhout 2007. Veranderingen in de verspreiding van overwinterende Smienten in relatie tot wijzigingen in het faunabeleid. SOVON-onderzoeksrapport 2007/04. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Broekmeyer, M. & E. Steingröver (red.) 2001. Handboek Robuuste Verbindingen-ecologische randvoorwaarden. Alterra, Wageningen.
- Brongers, M. & W. Altenburg 2011. Mitigatie Friese Merenproject. Waterhuishouding, beheer en rustgebieden. A&W-rapport 1520. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.
- Dam, H. van, J. Wanink, F. Grijpstra & T. Claassen 2008. Trendanalyse 1981-2005 van hydrobiologische gegevens uit Friesland. H20 jrg 4, nr 6, p. 29-34.
- Dobben, H. van & A. van Hinsberg 2008. Overzicht van kritische depositiewaardes voor stikstof, toegepast op habitattypen en Natura 2000-gebieden. Alterra-rapport 1645. Alterra, Wageningen.
- Dobben, H.F. van, R. Bobbink, D. Bal en A. van Hinsberg, 2012. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 2397.
- Claassen, T.H.L. 2008. Peilbeheer van de Friese boezem in relatie tot ecosystemen en waterkwaliteit in historisch perspectief. Wetterskip Fryslân, Leeuwarden.
- Engelen, G.B., J.M.J. Gieske & S.O. Los 1989. Grondwaterstromingsstelsels in Nederland. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 's-Gravenhage.
- IPO 2013. Handreiking Handhavingsplan Natura 2000.
- Kleefstra 2002a. Broedvogels van het Snitsermar in 2002. Sovon-inventarisatierapport 2002-21.
- Kleefstra 2002b. Broedvogels van de Terkaplesterpuollen in 2002. Sovon-inventarisatierapport 2002-22.

- Kleefstra, R. 2004. Ganzen, Smienten en steltlopers in het Sneekermeergebied in het seizoen 2003/04. Vastgestelde nulsituatie voor het monitoren van de plangebieden 't Ges 2 en Houkepoort nabij Sneek. SOVON-inventarisatierapport 2004/04. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Kleefstra, R. 2005. Grutto's jaar na jaar te vroeg, massaal en zonder kroost op Friese slaapplaatsen. *Twirre* 16 (5): 211-215.
- Kleefstra, R. 2010. Reactie op het themanummer 'Ganzen in Nederland en Vlaanderen': Slaapplaatsen van ganzen: casus Witte en Zwarte Brekken. *De Levende Natuur* (111).
- Kleefstra, R. & Tanger D. 2004. Hoeveel 'steltjes' in het binnenland in najaar 2003? *SOVON-Nieuws* 17 (2): 9-10.
- Kleefstra, R., O. Alexander & J. Hooijmeijer 2002. 'Koese op it wetter': ganzen en zwanen op slaapplaatsen in Fryslân in 1998-2002. *Twirre* 13 (4): 109-118.
- Kleefstra, R., O. Alexander & J. Hooijmeijer 2002. Koese op it wetter. Ganzen en zwanen op slaapplaatsen in Fryslân in 1998-2002. *Twirre* 13: 109-118.
- Knecht, E., M. Kiers & B.A. Nolet 2009. Evaluatie Opvangbeleid 2005-2008 over winterende ganzen en smienten. Deelrapport 6. Foerageergebieden rond Natura2000-gebieden met ganzendoelstellingen. *Alterra-rapport 1843*. Alterra, Wageningen.
- Koole, M. & M. Koopmans 2010. Vistandsopname in Friese wateren 2009. Rapport-nr. 20090639/Rapp 001. ATKB/Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Geldermalsen/Feenwâlden.
- Krijgsveld, K.L., S.M.J. van Lieshout, J. van der Winden & S. Dirksen 2008. Verstoringsgevoeligheid van vogels: literatuurstudie naar de reacties van vogels op recreatie. Bureau Waardenburg, rapport 03-187, Culemborg / Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Kuijper, D.P.J. & R.J.M. Klaver 2006. Overwintering en trek van de Kleine rietgans. Bedreigingen en bescherming van pleisterplaatsen. A&W-rapport 819. Altenburg & Wymenga bv, Veenwouden.
- Kuijper, D., J. Schut, A-J. Haarsma, J. Ouwehand, H. Limpens & D. van Dullemen (red.) 2006. Meervleermuizen in Fryslân: kennisontwikkeling voor soortbescherming. A&W-rapport 748. Altenburg & Wymenga, ecologisch onderzoek bv, Veenwouden
- La Haye, M. & J.M. Drees 2004. Beschermingsplan Noordse woelmuis. Ministerie van LNV, directie IFA/Bedrijfsuitgeverij
- La Haye, M., P. Bergers & W. Nieuwenhuizen 2001. Beschermingsplan Noordse woelmuis: maatwerk vereist! *Zoogdier* 12 (2): 3-8.
- Lensink, R. B.G.W. Aarts & L.S. Anema 2011. Bestaand gebruik kleine luchtvaart en beheerplannen Natura 2000. Rapport nr. 10-180. Bureau Waardenburg b.v., Culemborg.
- Ministerie van LNV 2006a. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van LNV.
- Ministerie van LNV 2006b. Gebiedendocumenten Sneekermeergebied, Oudegaas terbrekken, Fluessen e.o. en Witte en Zwarte Brekken. Ministerie van LNV.
- Ministerie van LNV 2007. Handreiking voor sectornotities. Kaders voor bestaand gebruik in Natura 2000 Beheerplannen. Arcadis rapport 110302.001569, 30 november 2007.
- Ministerie van LNV, Directie Natuur (2007). Brief 'TOP-lijsten verdrogingsbestrijding', kenmerk DN. 2007/1749, 6 juli 2007, Ministerie van LNV, Den Haag.
- Nieuwenhuizen, W., M.J.J. La Haye & F. Mertens 2000. De Noordse woelmuis in Fryslân, naar een duurzame instandhouding. *Alterra-rapport 149*, Wageningen.
- Noordhuis, R. 2006. Klimaat of lokale voedselbeschikbaarheid? Watervogeltrends maken ontrafeling van sturende factoren mogelijk. *SOVON-Nieuws* 19 (3): 5-6.

- Platteeuw, M., M.R. van Eerden & J.H. Beekman 1997. Social fishing in wintering Smew *Mergellus albellus* enhances prey attainability in turbid waters. *Van Zee tot Land* 65: 377-399.
- Provincie Fryslân 2007. 'Om de kwaliteit van de romte'; Streekplan Fryslân 2007. Provincie Fryslân, Leeuwarden.
- Puijenbroek P J T M van, Janse J H, Knoop J M, 2004. Integrated modeling for nutrient loading and ecology of lakes in The Netherlands. *Ecological Modelling*, 174(1-2): 127-141.
- Roomen, M.W.J. van, E.A.J. van Winden, K. Koffijberg, R. Kleefstra, G. Ottens, B. Voslamber & SOVON Ganzen- en zwanenwerkgroep 2004. Watervogels in Nederland in 2001/2002. SOVON-monitoringrapport 2004/01, RIZA-rapport BM04.1. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Roomen, M. van, E. van Winden, K. Koffijberg, B. Ens, F. Hustings, R. Kleefstra, J. Schoppers, C. van Turnhout, SOVON Ganzen- en zwanenwerkgroep & L. Soldaat 2006. Watervogels in Nederland in 2004/2005. SOVON-monitoringrapport 2006/02
- Roomen, M. van, E. van Winden, K. Koffijberg, L. van den Bremer, B. Ens, R. Kleefstra, J. Schoppers, J.W. Vergeer, SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep & L. Soldaat 2007. Watervogels in Nederland in 2005/2006. SOVON-monitoringrapport 2007/03, Waterdienst-rapport BM07.09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Royal Haskoning 2002. Verkenning robuuste verbindingzones Natte As Noord Nederland: eindrapport.
- Scheffer, M. S. H. Hosper, M.-L. Meijer, B. Moss & E. Jeppesen 1993. Alternative equilibria in shallow lakes. *TREE* 8: p. 275-279.
- Schut, J. 2010. Actualisatie ecologische beoordeling van de voorgenomen kanaalanpassing Prinses Margrietkanaal, traject Uitwellingerga-Kûfurd. A&W-notitie 1636pmm.10. Altenburg & Wymenga bv, Feanwâlden.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Strootman landschapsarchitecten & NovioConsult z.j. Nationaal landschap Zuid west-Fryslân. Landschapsontwikkelingsvisie & kansenkaart. Strootman landschapsarchitecten, Amsterdam/NovioConsult, Nijmegen.
- Taskforce Verdroging (2006) Verdrogingsbestrijding: een nieuwe impuls. Advies van de Taskforce Verdroging. 30 juni 2006.
- Thannhauser, M. 1999. Macrofyteninventarisatie Friese meren 1998. Wetterskip Fryslân, Afdeling Watersystemen, Leeuwarden.
- Verbeek, S.K., P. Postma & J.I.H.M. Boll 2002a. Uitwerkingsplan RBS object: Fluesen, periode: 2002-2012. Staatsbosbeheer regio Fryslân.
- Verbeek, S.K., P. Postma & J.I.H.M. Boll 2002b. Uitwerkingsplan RBS object: Gouden Boaiem, periode: 2002-2012. Staatsbosbeheer regio Fryslân.
- Verkuil, Y.I 2010. The ephemeral shorebird: population history of ruffs. PhD thesis University of Groningen.
- Wetterskip Fryslân 2009. Basisdocument Kaderrichtlijn Water. Eindversie april 2009. Wetterskip Fryslân, Leeuwarden.
- Witte van den Bosch, R. & D. Bekker 2009. Coördinatie Beschermingsplan noordse woelmuis. Voortgangsrapport 4e jaar 2008/2009. VZZ.
- Witte van den Bosch, R. & D. Bekker 2009a. Verdwijnt de oer-Hollandse lemming? Zoogdier 20-4, p 3-7.
- Witteveen en Bos (2006), MKBA flexibel peilbeheer Friese boezem, Deventer, 20 november 2006

- Wymenga, E. 2005. Steltlopers op slaapplaatsen in Fryslân 1998-2004. *Twirre* 16 (5): 200-210.
- Wymenga, E., W. Altenburg & M. Brongers 1998. Verdrogingsbestrijding rond het Sneekermeer en de Witte en Zwarte Brekken. A&W-rapport 171. Altenburg & Wymenga, Veenwouden.
- Wymenga, E. & R. Jalving, 2005. Verspreiding van Goudplevier, Wulp, Regenwulp en Kemphaan in Friesland tijdens de voorjaartrek in 1978 en 2004. *Twirre* 16: 185-194.
- Wymenga, E., M. Briene, A. Brenninkmeijer & K. Overmars 2008. Economische en ecologische effectmeting Friese Merenproject. A&W-rapport 1019. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.

Verklarende woordenlijst

A

Aanwijzingsbesluit	Algemene Maatregel van Bestuur waarin een Natura 2000-gebied wordt aangewezen en begrensd en waarin de instandhoudingsdoelen van dat gebied worden aangegeven.
Abiotisch	Niet behorend tot de levende natuur.
AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur; het uitvoeringsbesluit behorende bij een wet, wordt genomen door De Kroon of regering en heeft een algemene strekking.
Ammoniakgat	Verskil tussen berekende en gemeten ammoniakdepositie.

B

Basenbeschikbaarheid	Beschikbaarheid van basen - tegenhanger van zuur. Een basische oplossing heeft een pH-waarde hoger dan 7.
Beschermd natuurmonument	Gebied beschermd volgens de Natuurbeschermingswet 1998, maar niet aangewezen en/of aangemeld als Vogel- en/of Habitatrichtlijngebied.
Bestaande activiteit	Een activiteit zoals die plaatsvond bij vaststellen van dit beheerplan onder de voorwaarden die op dat moment van kracht waren. OF een activiteit die op het moment van aanwijzing van het gebied als beschermd natuurmonument of ter uitvoering van de Vogel- en Habitatrichtlijn bestond en onafgebroken heeft plaatsgevonden OF iedere handeling die op 1 oktober 2005 werd verricht en sindsdien niet of niet in betekende mate is gewijzigd.
Bevoegd gezag	Overheidsinstelling die is belast met een bepaalde taak, bijvoorbeeld vergunningverlening of vaststellen van beheerplannen.
Biotisch	Behorend tot de levende natuur.
Buffergebied	Gebied, gelegen tussen twee gebieden die elkaar negatief beïnvloeden, dat dient om de wederzijdse negatieve invloed van beide andere gebieden te verminderen.

C

Compenserende maatregelen	Maatregelen die worden genomen ter compensatie van en in samenhang met de aantasting van een natuurgebied en die zorgen dat de grootte en kwaliteit van het natuurgebied en de samenhang met andere natuurgebieden behouden blijven.
---------------------------	--

D

Depositie	Neerslag of afzetting van luchtverontreinigende stoffen op bodem, water, planten, dieren of gebouwen. Het gaat in milieuverband om depositie van verzurende (bijvoorbeeld
-----------	---

	ammoniak) en vermestende stoffen. Gebeurt deze neerslag in droge vorm dan spreken we van droge depositie. Worden verzurende stoffen door de neerslag afgezet dan spreken we van natte depositie.
Depositiernorm	Een getal dat aangeeft hoeveel mol potentieel zuur per hectare een natuurgebied kan hebben voordat er verstoring op dat gebied optreedt.
Dispersiebarrières	Hindernissen voor spontane verspreiding van dier- en plantensoorten.
Drainage	Door mensen aangelegde voorziening om water te onttrekken aan de bodem, met als doel verlaging van de grondwaterstand.
E	
Effectenanalyse	Een middel om te beoordelen wat het effect is van het bestaand gebruik, van bestaande activiteiten en te treffen maatregelen op de staat van instandhouding van de habitatype of soorten die in de instandhoudingsdoelen worden genoemd.
EHS	Ecologische Hoofdstructuur: een samenhangend netwerk van in (inter)nationaal opzicht belangrijke duurzaam te behouden ecosystemen. De EHS is opgebouwd uit natuurkerngebieden, natuurontwikkelingsgebieden en ecologische verbindingzones.
Emelten	Larven van de langpootmug.
Emissie	Uitstoot van stoffen.
Eutrofiëring	Proces van het vergroten van de voedselrijkdom van water of grond.
Expert judgement	Inschatting van een deskundige op grond van zijn kennis en ervaring.
Externe eutrofiëring	Verhoging van de nutriënten-input (meestal N of P) via grondwater en/of atmosfeer.
Externe werking	Plannen, projecten of handelingen die plaatsvinden buiten de begrenzing van een gebied, maar die schadelijke effecten kunnen hebben voor de te beschermen waarden en kenmerken binnen het gebied. Deze dienen door het bevoegd gezag aan de hoofddoelstelling te worden getoetst door toepassing van het afwegingskader zoals is vastgelegd in het Europees rechtelijke afwegingskader uit de Vogel- en Habitatrichtlijn en de Natuurbeschermingswet.
F	
Fauna	De totaliteit van de diersoorten van een bepaald gebied.
Flora	De totaliteit van de plantensoorten van een bepaald gebied.
Flora- en faunawet	Wet die inheemse dier- en plantensoorten beschermt. In de wet is bepaald dat planten en dieren mede beschermd worden,

	omdat hun bestaan op zichzelf waardevol is, zonder te kijken welk nut de dieren voor de mens kunnen hebben.
Fluvioglaciaal	Door smeltwater gevormd.
G	
Gedeputeerde Staten	Dagelijks bestuur van een provincie.
Ganzengebied	Door de overheid aangewezen gebied waar vanwege het belang voor overwinterende ganzen een regeling geldt voor financiële compensatie van gewasschade door ganzen.
Gedragscode	Document waarin regels en richtlijnen worden gegeven voor gedrag, bijvoorbeeld om natuurwaarden te ontzien.
Generieke maatregelen	Maatregelen die niet voor een specifiek gebied gelden maar algemeen van toepassing zijn.
Geohydrologie	De wetenschap die het grondwater onderzoekt.
Geomorfologie	De vorm van het aardoppervlak of de studie daarvan.
GGOR	Gewenste grond- & oppervlaktewaterregime: de waterstanden of -peilen, fluctuaties, waterkwaliteit, kweldruk, stroming, etc.
GHG	Gemiddelde hoogste grondwaterstand.
Gliede	Zwarte laag op of in de bovenste zandlaag onder het veen, bestaande uit sterk verteerde en daardoor sterk smerende humus. Afhankelijk van de dikte en menging met zand vrij sterk tot zeer sterk ondoorlatende eigenschappen.
GLG	Gemiddelde laagste grondwaterstand.
Gunstige staat van instandhouding	Van een gunstige staat van instandhouding van een soort of habitatype is sprake als de biotische en abiotische omstandigheden waarin de soort of het habitatype voorkomt perspectief bieden op een duurzaam voortbestaan van die soort of dat habitatype.
Grondgebonden veehouderij	Vorm van veehouderij die voor de productie geheel of voor een groot deel afhankelijk is van cultuurgrond.
Grondwaterregime	Verloop van de grondwaterstand ten opzichte van het maai-veld in een kalenderjaar.
Grondwatertrappen	Klasse-indeling van het grondwaterstandniveau, op basis van een bepaalde combinatie van de hoogste en laagste grondwaterstand.
Gyttja	Laag die ontstaan is in de oorspronkelijke afvoerloze laagten waarin de veengroei op gang kwam. Het is het eerst gevormde organische sediment en is sterk verteerd. Het kan vermengd zijn met fijn zand of lemig materiaal. Het is meestal sterk ondoorlatend en heeft daardoor de veengroei mogelijk gemaakt.

H

Habitat	Kenmerkend leefgebied van een soort.
Habitatrichtlijn	EU-richtlijn (EU-richtlijn 92/43/EEG van 21 mei 1992) die als doel heeft het in stand houden van de biodiversiteit in de Europese Unie door het beschermen van natuurlijke en half-natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna.
Habitatype	Land- of waterzone met bijzondere geografische, abiotische en biotische kenmerken die zowel geheel natuurlijk als half-natuurlijk kunnen zijn. (= letterlijke definitie die in de Richtlijn staat). OF Beschrijving van tot een bepaald habitatype behorende vegetatietypen, waarbij ook minder goed ontwikkelde vormen zijn aangegeven.
Hokdierbedrijven	Agrarische bedrijven met intensieve veehouderij zijnde varkens, pluimvee, konijnen en/of pelsdieren.
Hoogveen (aangetast)	Habitatype dat landschappelijk en ecologisch lijkt op oorspronkelijk hoogveen, maar waarin door aantasting nauwelijks of geen veenvorming meer plaatsvindt.
Hoogveen (actief)	Habitatype waarin veenvormende plantensoorten voorkomen. Door het voorkomen van deze soorten en door gunstige abiotische omstandigheden groeit de dikte van het veenpakket.
Hoogveenlandschap	Hoogveen is een karakteristiek systeem van vegetaties en faunagemeenschappen; een landschapstype. In vegetatiekundig opzicht is er (nat) levend hoogveen, natte heide, vochtige heide, droge heide, berkenbroekbossen, schrale graslanden.
Hoogveenregeneratie	Herstel van een functionerend hoogveensysteem. Op korte termijn wordt aan de levensvoorwaarden voldaan van planten en dieren die in het veen voorkomen. Zodoende kunnen deze overleven totdat op lange termijn een functioneel hoogveenlandschap, inclusief de overgangen naar het omringende landschap, is gerealiseerd.
Hoogveenvorming (actieve)	Actieve hoogveenvorming houdt in dat er meer organisch materiaal wordt gevormd en opgeslagen dan afgebroken. Het levende hoogveen houdt veel regenwater vast en in het natte zure hoogveen milieu verteren afgestorven plantendelen heel erg langzaam. Het systeem groeit dus omhoog.
Horst	Hoogte in het aardoppervlak begrensd door breukvlakken, ontstaan door verticale beweging van de aardkorst langs deze breukvlakken.
Hydrologie	De leer van het voorkomen, het gedrag en de chemische en fysische eigenschappen van water in al zijn verschijningsvormen boven, op en in het aardoppervlak.
Hydrologische basis	Bodemlaag waarboven grondwaterstroming plaatsvindt. <i>Voorgesteld door het waterschap</i>

I

Infiltratie Het indringen van water in de grond.

Instandhouding	Geheel van maatregelen verstaan die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding.
Intensieve veehouderij	Niet-grondgebonden veehouderij waarbij het vee geheel of vrijwel geheel in gebouwen wordt gehouden.
Interne eutrofiëring	Beschikbaar komen van reeds aanwezige nutriënten, meestal door verdroging of aanvoer van 'gebieds-vreemd water'.
K	
Kavel	Aaneengesloten stuk grond van een gebruiker, bestaande uit meerdere percelen, waarin geen grenzen voorkomen als openbare wegen en waterlopen.
Keur	De Keur is een verordening van het waterschap, die tot doel heeft om de waterlopen zodanig te kunnen beschermen, beheren en onderhouden, dat deze altijd kunnen voldoen aan hun functie. Vanaf 1 juni 2006 is de nieuwe Keur van Waterschap Peel en Maasvallei van kracht. Ter onderscheid met de voorgaande Keuren, wordt deze Keur aangeduid met "Keur 2005".
Kritische depositiewaarde voor stikstof	De grens waarboven het risico niet kan worden uitgesloten dat de kwaliteit van het habitattypen significant wordt aangetast als gevolg van de verzurende en/of vermestende invloed van de atmosferische stikstofdepositie.
Kwel	Het uittreden van grondwater aan het grondoppervlak, in de waterlopen of drains.
L	
Lagg-zone	Randzone van een hoogveen, waar de waterkwaliteit beïnvloed wordt door zowel het zure, voedselarme veenwater als door grondwater. De vegetatie wijkt daardoor af van zowel het hoogveen als van de omliggende gebieden.
M	
Melkveehouderij MER	Agrarisch bedrijf waar melk- en kalfkoeien gehouden worden. Milieueffectrapport; dit is een openbaar document waarin een voorgenomen activiteit (landinrichting), de mogelijke alternatieven en de te verwachten gevolgen voor het milieu op een systematische wijze worden beschreven.
m.e.r.	Milieueffectrapportage; dit is een procedure in de Wet Milieubeheer waarmee het milieubelang een volwaardige plaats krijgt in de besluitvorming over activiteiten met mogelijk belangrijke gevolgen voor het milieu.
Mesotrafent	Een matig voedselrijk milieu verkiezend.
Minnelijke verwerving Mitigerende maatregelen/mitigatie	Aankoop waarbij de verkopende partij uit vrije wil verkoopt. Maatregelen die negatieve effecten verminderen of wegnemen.

Monitoring	Het door de tijd blijven volgen van het verloop van de waarde van een of meer grootheden volgens een vastgestelde werkwijze.
MTR	Maximaal toelaatbaar risico (eco-toxicologisch).
N	
Nationaal park	Een natuurgebied van ten minste duizend hectare met een karakteristiek landschap en bijzondere planten en dieren, als zodanig ingesteld door de minister van LNV.
Natuurbeschermingswet 1998	Wet die natuurgebieden beschermt. Bescherming vindt plaats door ingrepen met mogelijke negatieve gevolgen op de instandhoudingsdoelen van het beschermde gebied niet toe te staan, tenzij een vergunning kan worden verkregen.
Natura 2000	Een samenhangend netwerk van leefgebieden en soorten die van belang zijn vanuit het perspectief van de Europese Unie als geheel, ingesteld door de Europese Unie. Op de gebieden is de Vogel- en/of Habitatrichtlijn van toepassing.
Natura 2000-gebied	Gebied behorende tot het Natura 2000-netwerk; in Nederland een gebied beschermd volgens de Natuurbeschermingswet 1998, tevens aangewezen en/of aangemeld als Vogel- en/of Habitatrichtlijngebied (art 10a NB-wet).
NB-wet	Natuurbeschermingswet 1998.
O	
OGOR	Optimaal grond- & oppervlaktewaterregime: de waterstanden of -peilen, fluctuaties, waterkwaliteit, kweldruk, stroming, etc t.b.v. een functie.
Oppervlaktewater	Water dat zichtbaar stroomt door waterloop of over grondoppervlak.
P	
Passende beoordeling	Met een passende beoordeling wordt vastgesteld of door een project, handeling of plan er een kans bestaat op een significant negatief effect. Dit op basis van de beste wetenschappelijke kennis ter zake, waarbij alle aspecten van het project of een andere handeling op zichzelf én in combinatie met andere activiteiten of plannen worden geïnventariseerd en getoetst.

Peelgebieden	De begrensde Natura 2000-gebieden Deurnsche Peel, Mariapeel en Grootte Peel.
Prioritair	Voor prioritaire soorten en habitattypen heeft de Europese Unie een bijzondere verantwoordelijkheid voor de instandhouding omdat een belangrijk deel van hun natuurlijke verspreidingsgebied binnen de Europese Unie ligt. Het onderscheid tussen prioritair en niet-prioritair is met name van belang bij de uitvoering en beoordeling van een passende beoordeling.
R	
S	
Significant negatief effect	Een significant negatief effect is een wezenlijke verslechtering van de kwaliteit en/of vermindering van de omvang van een habitatype, zoals bedoeld in het instandhoudingsdoel ten gevolge van menselijk handelen, afhankelijk van de staat van instandhouding en de trends en natuurlijke fluctuaties in omvang/kwaliteit van habitattypen dan wel in populatieomvang van soorten.
Slenk	Laagte in het aardoppervlak begrensd door breukvlakken, ontstaan door verticale beweging van de aardkorst langs deze breukvlakken.
Staat van instandhouding	Het effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van die soort op het grondgebied van de Europese Unie.
Standstill-beginsel	Beginsel dat voorschrijft dat een bepaalde waarde niet mag verslechteren.
Stroomgebied	Gebied waaruit het afstromende water door dezelfde waterloop wordt afgevoerd.
T	
TOV	Teeltondersteunende Voorziening.
U	
Uitplaatsen	Het verplaatsen van bedrijven naar een ander gebied ten behoeve van de realisatie van de doelen van het landinrichtingsplan.
Uitspoeling	Het verplaatsen van mineralen naar onbereikbare diepere grondlagen.
V	
Vegetatie	Het ruimtelijk voorkomen van planten in samenhang met de plaats waar zij groeien en in de rangschikking die zij spontaan hebben aangenomen.

Verdroging	Alle nadelige effecten op natuurwaarden als gevolg van een, door menselijk ingrijpen, structureel lagere grond- en/of oppervlaktewaterstand dan de gewenst of als gevolg van de aanvoer van gebiedsvreemd water ter bestrijding van de lagere waterstanden.
Vermesting	Het toevoegen van teveel meststoffen aan de bodem, waardoor het natuurlijk evenwicht in de bodem wordt verstoord.
Versnippering	Schade aan faunapopulaties als gevolg van doorsnijding van het leefgebied door infrastructuur en/of door andere vormen van habitatdoorsnijding.
Verspreiding	Meststoffen en resten van gewasbeschermingsmiddelen worden via grondwater, lucht en/of andere wijze verspreid.
Verstoring	Storen van dieren door lawaai, betreding, licht e.d.
Verstorings- en verslechteringstoets	Toets waarmee wordt nagegaan of door een project, handeling of plan een kans bestaat op een verstoring of verslechtering van een natuurlijke habitat of habitat van een soort dan wel een verstorend effect op een soort. Hiertoe dienen alle relevante aspecten van het project of handeling in kaart gebracht te worden.
Verzuring	Door in regenwater opgeloste verzurende stoffen worden de bodems en het grondwater zuurder.
Vogelrichtlijn	EU-richtlijn (EU-richtlijn 79/409/EEG van 2 april 1979) die tot doel heeft om alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het grondgebied van de Europese Unie te beschermen, inclusief en in het bijzonder de leefgebieden van bedreigde en kwetsbare soorten.
W	
Waterconservering	Het zolang mogelijk vasthouden van gebiedseigen water (regen- of grondwater) in de bodem of boven maaiveld of in het oppervlaktewater. Dit kan in effect hebben op gemiddelde grondwaterstanden en/of situaties bij extreme neerslag.
Waterscheiding	Grens tussen twee stroomgebieden.
WAV	Wet Ammoniak en Veehouderij.
Weidevogelgebied	Door de overheid aangewezen gebied waar een regeling geldt voor bescherming van weidevogels, vanwege het belang van het gebied voor die vogels.
Wetland	Waterrijk natuurgebied. Erkende wetlands genieten speciale bescherming op grond van internationale verdragen.

Z

Bijlage 1 Samenstelling projectgroep, gebiedsgroep en stuurgroep

Gebiedsstuurgroep Merengebied	
Provinsje Fryslân, voorzitter	J. Kramer
Organisatie	Contactpersoon
Gemeente Boarnsterhim	M. Scheweer
Gemeente Gaasterlân-Sleat	B. Bonnema
Gemeente Skarsterlân	J. Benedictus
Gemeente Nijefurd Gemeente Sneek Gemeente Wymbritseradiel <i>Na 1 januari 2011 zijn bovengenoemde gemeenten samengevoegd</i> Gemeente Súdwest Fryslân	M.W. Offinga
Ministerie Economische Zaken	J. Jansen
Wetterskip Fryslân	R. de Jong

Projectgroep Merengebied	
Organisatie	Contactpersoon
Provincie Fryslân	Mw. E. Bakker, voorzitter
Friesch Grondbezit	Dhr. U. de Jong
Gemeente Boarnsterhim	Dhr. M. Kaspers
Gemeente Gaasterlân-Sleat	Dhr. A. Overwijk
Gemeente Skarsterlân	Dhr. G. Zaal
Gemeente Nijefurd Gemeente Sneek Gemeente Wymbritseradiel <i>Na 1 januari 2011 zijn bovengenoemde gemeenten samengevoegd</i> Gemeente Súdwest Fryslân	Dhr. B. Sennema Dhr. M. Huisman Dhr. B. de Jong en dhr. K. Elzinga Dhr. M. Huisman
Hiswa/Recron Friesland	Dhr. J. Ybema
It Fryske Gea	Dhr. H. de Vries
LTO Noord	Dhr. J. Kingma
Staatsbosbeheer, Regio Noord	Dhr. Y. IJzerman
Wetterskip Fryslân	Dhr. J. Koersma Mw. A. Suilen

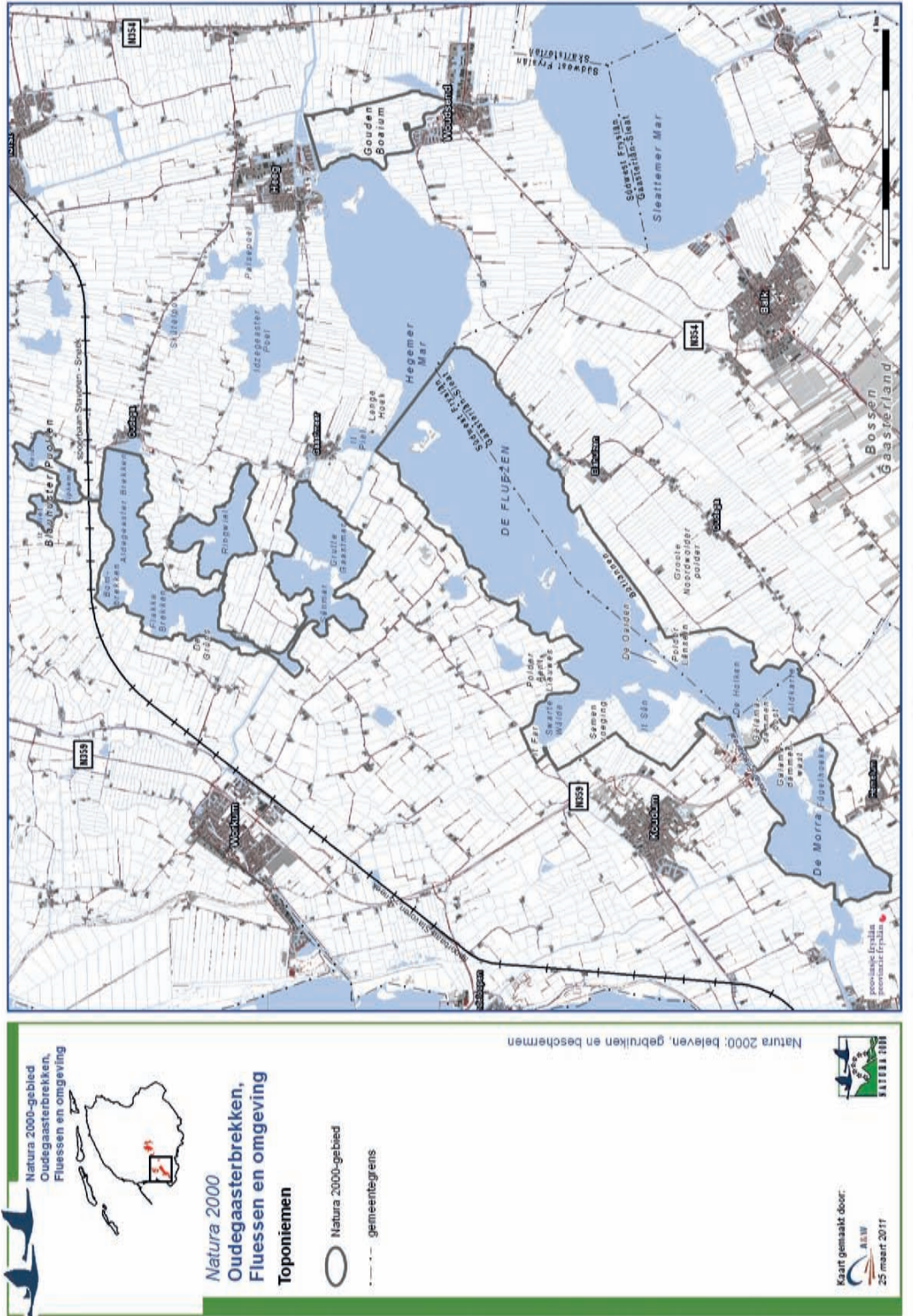
Gebiedsgroep Merengebied		
Onafhankelijk voorzitter	Dhr. J. van der Veen	
Organisatie	Contactpersoon	
Agrarische Natuurvereniging 'De Sudwesthoeke	Dhr. H. de Vries	
Bond van Friese Vogelwachten	Dhr. L. Dijkstra Dhr. W. Bosgra	
Camping De Kuilart	Dhr. R. de Jong	
Dorpsbelang Top en Twel	Dhr. D. Kuperus	
Friesch Grondbezit	Dhr. T. van Eysinga Dhr. en Mw. T. Wartena	
Friesche IJsbond	Dhr. L. Wolthuis	
Friese Bond voor Binnenvissers	Dhr. L. Kloosterman	
Friese Rondvaart Ondernemers (FRO)	Dhr. J. Koopmans Dhr. en Mw. van Dijk	
Hiswa/Recron Friesland	Mw. P. Ellens	
It Fryske Gea District West	Dhr. H. Pietersma	
IVN – vrijwilliger	Mw. C. van der Leest	
IVN – vrijwilliger	Dhr. G. Bosklopper	
Kon. Schippersver. Schuttevaer / Friesland Charter	Mw. R. Henning-Koopmans	
Koninklijke Schippersvereniging Schuttevaer	Dhr. S. Kingma Dhr. J. van Belle	
Landschapsbeheer Friesland	Mw. E. van Loon	
LTO Noord Gaasterlân-Sleat	Dhr. D. Ketelaar Dhr. Bekedam Mw. M.B. Binnendijk Dhr. J. Bouma	
LTO Noord Midden Fryslân	Dhr. A. de Vries	
LTO Noord Nijefurd	Dhr. M. Kramer	
LTO Noord Skarsterlân	Dhr. S. Minnema	
LTO Noord Sneek	Dhr. F.P. Huitema	
LTO Noord Provinciaal bestuur Fryslân	Dhr. P. Sterkenburgh	
LTO Noord Wymbritseradiel	Dhr. S. Hylkema	
De Marrekrite	Dhr. J. van de Berg	
Melkveehouders Vakbond regio Merengebied	Dhr. G. Fekken	
Ondernemersbelang Oudega West		
Recreatiecentrum De Potten	Dhr. J. Klop	
Sail-a-Way	Dhr. M. van der Eijk	
Staatsbosbeheer Súdwest Fryslân	Dhr. S. Bakker	
Staatsbosbeheer District Noord	Mw. J. Kiestra	
Stavers Belang	Mw. W. Wierda	
Vereniging Binnenwater Visserij		
Vereniging voor Dorpsbelangen It Heidenskip	Dhr. J. de Boer	
Vereniging voor Plaatselijk Belang Rottum	Dhr. J. Brandt	
Vereniging Windturbine Eigenaren Friesland (VWF)	Dhr. W. Prins	
Vinea Vakanties	Dhr. J. Snijders-Blok	
Watersportverbond District Noord	Dhr. J. de Jong Dhr. J. Cramer	
Wetlandwacht Vogelbescherming	Dhr. Y. Kuipers	
Wildbeheereenheid (WBE) De Marren	Dhr. K. Schraa	

Gebiedsgroep Merengebied (vervolg)		
Organisatie	Contactpersoon	
Wildbeheereenheid (WBE) Gaasterlân	Dhr. J. Boersma	
Zeilcentrum Allemansend	Dhr. M. Zweers	
Dienst Landelijk Gebied (DLG)	Dhr. P. op 't Hof	agendalid
Doarpswurk	Mw. M. Lok	agendalid
Friese Milieufederatie	Dhr. A. de Vries	agendalid
Hengelsportfederatie Fryslân	Dhr. G. Zeehat	agendalid
Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV)	Dhr. K. Elzinga	agendalid
Melkveehouder Vakbond regio Merengebied	Dhr. C. Wiedijk	agendalid
Plattelânsprojekten Zuidwest Fryslân	Dhr. W. van Gorkum	agendalid
Vereniging voor Plaatselijk Belang Goingarjip	Mw. M. Hoogendonk	agendalid
Watersportverbond	Mw. L. Polet	agendalid

Projectorganisatie Merengebied		
Altenburg & Wymenga	Dhr. W. Altenburg Mw. M. Brongers Dhr. E. van der Heijden	Regie, redactie, analyse bestaand gebruik, kwaliteitsbewaking van het beheerplan
Noordtij	Dhr. J. Jepma Mw. R. Huisman	Organisatie, procesbewaking, communicatie
Staatsbosbeheer	Dhr. W. Molenaar	Inbreng ecologische informatie
Provincie Fryslân	Mw. E. Bakker	Projectleider (en voorzitter projectgroep)

Bijlage 3 Verstoringrisico's voor watervogels

1. INLEIDING

Over welke soorten gaat deze bijlage

In hoofdstuk 5 van dit beheerplan zijn in het kort de kansen en knelpunten aangegeven voor de verschillende soorten watervogels. In deze bijlage wordt wat uitgebreider ingegaan op 'verstoring' van watervogels als mogelijk knelpunt voor de instandhoudingsdoelen van deze soorten. In deze bijlage wordt verder niet ingegaan op de overwinterende ganzen (behoudens een enkel voorbeeld): die worden in de tekst van hoofdstuk 5 en elders in het beheerplan afdoende behandeld. Het gaat hier dus om alle andere relevante watervogels (een aantal soorten eenden, meerkoet en nonnetje). Voor deze soorten gelden instandhoudingsdoelen als niet-broedvogel, dat wil zeggen de periode buiten het broedseizoen (vooral doortrek en overwintering). Het betreft soorten, waarvan grote aantallen in die periode in Nederland aanwezig zijn; het Merengebied vormt binnen ons land een belangrijk onderdeel van het areaal aan pleisterplaatsen.

Aantallen en trends

Voor een deel van de soorten en gebieden geldt, dat in de huidige situatie het instandhoudingsdoel niet meer wordt gehaald. Dit geldt voor smient, wilde eend en meerkoet in het Sneekermeergebied, voor de slobend in de Witte en Zwarte Brekken, en voor smient, kuifeend en nonnetje in de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. Deels is hier sprake van een afnemende trend, deels is dat niet goed te zeggen door het ontbreken van voldoende gegevens. In de soortbeschrijvingen van hoofdstuk 3 is dit verder toegelicht. In Nederland als totaal is de trend van de meeste van deze soorten min of meer stabiel of is die positief (slobend); alleen voor de wilde eend is de landelijke trend negatief (gegevens op www.sovon.nl).

Omdat daar niet gedetailleerd ecologisch onderzoek naar is verricht, is de oorzaak van de bovengenoemde relatief lage aantallen en afnemende trend in het Merengebied moeilijk vast te stellen. Voor de meeste soorten zijn er geen goede aanwijzingen, dat omstandigheden buiten de pleisterplaatsen daar (mede) verantwoordelijk voor zijn. Dat geldt wellicht wel voor de meerkoet en het nonnetje. Voor de meerkoet is er een kans, dat zich binnen Nederland enkele verschuivingen hebben voorgedaan die samenhangen met de waterkwaliteitsverbetering in de Randmeren (meer kranswieren → meer voedsel, van Turnhout & Noordhuis 2005). Voor het nonnetje zijn er aanwijzingen, dat noordelijker overwinteren door zachte weersomstandigheden en/of een verslechterd voedselaanbod (afname spiering) in het IJsselmeergebied een belangrijke rol spelen in de neerwaartse trend in Nederland (Noordhuis 2006, Platteeuw *et al.* 2007). Voor de andere soorten, en wellicht ook voor meerkoet en nonnetje, moet de oorzaak voor de relatief lage aantallen resp. afnemende trend in de eerste plaats binnen het Merengebied zelf worden gezocht.

Belang van rustige gebieden

Ecologen zijn het er breed over eens, dat de aanwezigheid van 'rustige' gebieden een belangrijke rol speelt bij de aantallen en de verspreiding van watervogels. In verband daarmee wordt tegenwoordig de term verstoring gebruikt, waarmee over het algemeen menselijke verstoring wordt bedoeld. Uiteraard gaat het hier niet om opzettelijke verstoring, maar om iets dat de vogels als zodanig ervaren. Overigens kunnen ook andere vogelsoorten voor verstoringen zorgen, die soms aanzienlijk kunnen zijn maar over het algemeen kortdurend. In het Merengebied gaat het voornamelijk om de bruine kiekendief en in de winter plaatselijk de slechtvalk. Bij een

mogelijke verstoring van watervogels door menselijk gebruik gaat het voornamelijk om waterrecreatie, fiets- en wandelpaden, sportvissen, vliegen met luchtballonnen en dergelijke. Deze bijlage beperkt zich tot verstoring door menselijk gebruik, wat hier verder voor het gemak recreatief gebruik of recreatieve activiteiten wordt genoemd. De nadruk zal daarbij liggen op de waterrecreatie.

Uitgaande daarvan zijn andere gebruiksvormen op eenzelfde wijze in het beheerplan behandeld (denk aan zaken als beroepsvaart, beroepsvissen, helicopters).

Een lastig onderwerp

Het Merengebied is rijk aan watervogels en biedt ruimte voor recreatief gebruik. De vragen die daarbij direct naar voren komen zijn of de verspreiding en de aantallen van watervogels beperkt worden door dat gebruik en of het niet meer voldoen aan de instandhoudingsdoelen resp. het optreden van een dalende trend daarmee verband houden. Het eenduidig beantwoorden van deze vraag is een lastige opgave, omdat dat zeer diepgaand en langdurig onderzoek vergt. Dergelijk onderzoek is wereldwijd nog maar heel weinig beschikbaar. Wél zijn verstoringseffecten van recreatief en ander medegebruik door tal van onderzoekers gedocumenteerd.

Recentelijk is een uitvoerige literatuurstudie verricht naar reacties van vogels op recreatie (Krijgsveld *et al.* 2004, 2008), die onderzoeksgegevens uit binnen- en buitenland samenvat. In deze bijlage worden op basis daarvan de recente inzichten verwoord. Er wordt daarbij uitgegaan van een tekst, die kort geleden over dit onderwerp is geschreven voor het Natura 2000-gebied Lauwersmeer (Beemster *et al.* 2009) en voor het Merengebied enigszins is aangepast. Naast de bovengenoemde studies leunt deze bijlage op studies uit de Randmeren en het IJsselmeergebied van het RIZA (o.a. Platteeuw & Henkens 1997a, 1997b), op een onderzoek uit de Weerribben en de Wieden (van der Hut 2009) op de inzichten voor het Merengebied van ecologische gebiedsdeskundigen (S. Bakker/SBB, R. Kleefstra/SOVON, H. Pietersma/IFG, 'wetlandwacht' Y. Kuipers en Y. v/d Werf van de Vogelwacht Sneek e.o.) en de kennis + ervaring van een aantal medewerkers van bureau Altenburg & Wymenga.

2. VERSTORING VAN WATERVOGELS

Verstoring?

Mensen die op een zomerdag in het Merengebied op of langs het water zijn merken in veel gevallen weinig van het feit, dat ze watervogels zouden kunnen verstoren. De in die periode wat minder verstoring gevoelige soorten (vooral meerkoet, wilde eend en fuut) kunnen dan zelfs vlak bij komen. Daarbij gaat het doorgaans om broedvogels. Voor de meeste soorten geldt dat evenwel ook in de zomer niet. Verder is het belangrijk te beseffen, dat in andere delen van het jaar, wanneer sprake is van grotere concentraties of van bijvoorbeeld vleugelrui, de reacties van vogels over het algemeen heel anders zijn.

Reacties van vogels

Vogels tonen bij verstoring verschillende soorten reacties. De reactie kan onzichtbaar zijn, zoals een hogere hartslag of een verhoogd energieverbruik. Zichtbare reacties zijn bijvoorbeeld stoppen met voedsel zoeken of wegvliegen van een rustplaats. De afweging die een vogel maakt om al dan niet te vluchten is afhankelijk van de omstandigheden en kan samenhangen met bijvoorbeeld het verblijf in een foerageergebied, de beschikbare voedselvoorraad en weersomstandigheden zoals mist en strenge vorst.

Verstoringseffecten worden meestal uitgedrukt in een verstoringafstand: de afstand waarop een vogel zijn nestplaats of rustplaats verlaat of stopt met foerageren.

Op het moment dat een vogel wordt verstoord reageert die met ofwel alert gedrag (opkijken) of wegvluchten. De afstand waarop vogels alert worden is eigenlijk een betere maat voor het optreden van verstoring dan de opvliegafstand. Uit onderzoek blijkt namelijk dat de vluchtafstand van broedende vogels ongeveer de helft is van de alertafstand. Voor foeragerende vogels is dit verschil waarschijnlijk groter, omdat deze vogels minder gebonden zijn aan één locatie en eerder zullen vluchten. Met verstoringafstand wordt overigens veelal de vluchtafstand bedoeld. De verstoringafstand is geen hard gegeven, maar blijkt afhankelijk van een groot aantal factoren. De belangrijkste daarin zijn de aard van de verstoringbron, de vogelsoort en de omstandigheden.

Verstoringsbronnen

Het gedrag van een verstoringbron (geluid, visueel, licht) speelt een grote rol. Onvoorspelbaarheid van richting en een hoge snelheid veroorzaken verstoring op grote afstand. Windsurfers en met name kitesurfers zijn daarvan een voorbeeld. Groeps-grootte en frequentie spelen ook een rol. Grotere groepen wandelaars bijvoorbeeld hebben een groter verstoringseffect. Frequenter gebruik van een wandel- of vaar-route resulteert in meer verstoringincidenten, zodat een vogel een geringer deel van de dag bijvoorbeeld aan foerageren kan gebruiken in de directe omgeving van deze route. In het geval van windsurfers kunnen enkele surfers al een groot effect hebben. In het Gooimeer bijvoorbeeld is een negatief effect aangetoond op zowel de aantallen als de verspreiding van meerkoet, krakeend en slobbeend. Het gebruik van dit meer door grote aantallen surfers bleek een duidelijk beperkende factor voor de capaciteit als rui- en pleisterplaats.

Soortspecifieke verschillen

Vogelsoorten verschillen in verstoringsevoeligheid. Binnen groepen watervogels, die 's winters in concentraties op open water rusten, vliegen bij nadering van de oever door wandelaars bijvoorbeeld nonnetjes als eerste op, op kortere afstand groepen smienten, gevolgd door kuifeenden, en futen en meerkoeten als laatste. Daarbij speelt ook een rol of vogels individueel of in concentraties aanwezig zijn. Een individuele vogel zwemt wellicht een stukje opzij, een concentratie vogels vliegt bij nadering weg van de rust- of foerageerlocatie. Uit onderzoek naar de invloed van waterrecreatie in Groot-Brittanie kwam naar voren dat wintertaling, slobbeend en brilduiker het meest verstoringsevoelig waren voor verschillende vormen van watersport (met name zeilen, windsurfen, roeien en sportvissen) en knobbelzwaan, kuifeend, tafeleend en wilde eend het minst gevoelig. [cursief aangegeven zijn Natura 2000-soorten in het Merengebied]

Omstandigheden

Omstandigheden kunnen een groot verschil maken. Tijdens strenge vorst bijvoorbeeld vliegen watervogelgroepen niet snel weg; in dit geval maken de vogels een andere afweging. Ook de inrichting van het terrein speelt een rol. Loopt een fietspad langs een moerasgebied met sloten dwars op het pad, dan kunnen langs de oevers foeragerende roerdampen op 100-150 m afstand verstoord worden. Lopen sloten parallel aan het pad, met een brede rietkraag of wilgenbosschages tussen sloot en pad, dan worden menselijke activiteiten afgeschermd en is de verstoringafstand aanzienlijk korter.

Gewenning

Vogels kunnen wennen aan verstoringbronnen. Broedende weidevogels kunnen bijvoorbeeld zo gewend zijn aan de dagelijkse gang van de boer, dat ze niet van het nest gaan bij nadering. In nabijheid van frequent gebruikte scheepvaartroutes (<50 m van passerende schepen of havens) zijn meerkoet, fuut en wilde eend rustend, poetsend of zelfs broedend aangetroffen (Platteeuw & Henkens 1997a).

Gewenning treedt echter niet altijd op en verschilt per soort en gebied. Ook het tegenovergestelde kan optreden. In gebieden waar verstoring, bijvoorbeeld door jacht, een werkelijke dreiging vormt zijn de effecten groter en zullen vogels juist steeds vroeger en op grotere afstand wegvliegen (Platteeuw & Henkens 1997a). Dit wordt facilitatie genoemd.

Effect naar afstand

Effectafstanden zijn niet op de meter nauwkeurig aan te geven. Er bestaan geen 'harde verstoringsafstanden'. In werkelijkheid is er een gradueel verloop van vaak naar minder vaak wegvliegen of van een groot effect op korte afstand naar een klein effect op grotere afstand. Om effectbepalingen overzichtelijk te houden wordt veel gewerkt met 'harde' verstoringsafstanden in de vorm van vuistregels, zo goed mogelijk passend bij soort, gebied en omstandigheden, zodat het gebied waarbinnen verstoringsrisico's op kunnen treden in kaart gebracht kan worden. De afstand tot waarop verstoring optreedt bedraagt voor de meeste van de hier bedoelde soorten tussen de 100-300 meter; voor de kuifeend is die afstand mogelijk groter. Op basis van de ervaringen in het Merengebied (en analoog aan de studie van Beemster *et al.* 2009 voor het Lauwersmeer) kan hier voor concentraties doortrekkende en overwinterende watervogels op het open water het best een verstoringsafstand van ca. 300 m worden aangehouden.

Verstoringseffecten

De vraag is nu wat de daadwerkelijke effecten zijn van verstoringsincidenten. Vogels vliegen na verstoring weg en keren weer terug - of niet. Het wegvliegen van een nest, rustplaats of foerageerlocatie zegt op zichzelf nog niet zoveel over het effect. Een effect kan zijn dat een tijdelijke onderbreking van broeden, rusten of foerageren plaats vindt, zonder noemenswaardig effect op het broedresultaat of de aantallen vogels in het gebied. Aan de andere kant is het mogelijk dat een nest verlaten wordt, het broedresultaat geringer is, de overlevingskansen minder worden, het verspreidingsgebied van de soort beperkt wordt, of de aantallen in een gebied afnemen. Onderzoek naar deze effecten kan uitgevoerd worden volgens drie methoden: het vergelijken van overeenkomstige gebieden die verschillen in recreatief gebruik ('ruimtelijk onderzoek'), bestuderen van veranderingen binnen een gebied in de loop van de tijd ('tijdgerelateerd onderzoek') en manipuleren van recreatiedruk binnen een gebied ('experimenteel onderzoek'). Ter illustratie worden hier wat voorbeelden van dergelijke onderzoeksvormen genoemd.

Ruimtelijk onderzoek

Een voorbeeld van ruimtelijk onderzoek betreft grazende ganzen langs wegen. In verschillende weidegebieden in Nederland zijn langs raaien in het weiland, dwars op wegen, ganzenkeutels geteld. De keutels geven een goed beeld van de begrazingsintensiteit gedurende de voorafgaande twee weken en geven daardoor een veel beter beeld van verstoringseffecten dan waarnemingen van wegvliegende vogels (die later weer terug kunnen keren). Uit dit onderzoek blijkt dat langs rustige wegen tot op korte afstand gegraasd wordt, maar dat langs drukke wegen binnen een zone van ca. 100 meter veel minder gegraasd wordt (Bos *et al.* 2008). Als gevolg van verkeersgebruikers (autoverkeer, fietsers, wandelaars) neemt de mate van benutting merkbaar af.

Een tweede voorbeeld betreft watervogels en watersport in het Ketelmeer. Uit een inventarisatie van vaartuigen en vogels op het open water bleek, dat bij een hogere bootdichtheid de vogeldichtheid aanmerkelijk lager lag. Daarbij kwamen duidelijke verschillen tussen soorten aan het licht: de knobbelzwaan toonde een verstoringseffect bij lagere bootdichtheid (grenswaarde waarboven geen vogels meer aanwezig waren ca. 0,02 boten/ha) dan de meerkoet (grenswaarde ca. 0,05 boten/ha,

Platt-eeuw *et al.* 2002). Voor het Lauwersmeer noemen Beemster *et al.* (2009) een bootdichtheid van 0,07 boten/ha. Of daarmee een verstoringsgrenswaarde in dat gebied wordt overschreden is niet duidelijk. Beemster *et al.* (2009) geven wél aan, dat het beoordelen van het effect van bootdichtheden moeilijk is, omdat niet alleen de bootdichtheid relevant is, maar veel meer het gedrag van de waterrecreant.

Een derde voorbeeld betreft watervogels en watersport in het Lauwersmeer. Het onderzoek van Beemster *et al.* (2009) in dat gebied liet zien, dat geschikt voedselgebied (fonteinkruidvelden) aanzienlijk minder wordt benut op plaatsen die toegankelijk zijn voor recreatievaart dan op plaatsen waar dat niet het geval is. Binnen delen van het gebied die niet toegankelijk zijn voor de recreatievaart is de dichtheid aan watervogels in een verstoringszone van 300 meter bovendien aanzienlijk lager dan buiten die zone van 300 meter. Deze verschillen kunnen alleen worden verklaard door de invloed van het recreatief gebruik van het gebied.

Tijdgerelateerd onderzoek

Een voorbeeld van effecten gedurende de dag betreft het bovenvermelde onderzoek in het Ketelmeer. In de middag bleken fuut, knobbelzwaan, wilde eend en meerkoet bij toename van het aantal boten op het open water een veel beperktere verspreiding te hebben (Platteeuw *et al.* 2002). Datzelfde geldt voor het Lauwersmeer, waar bij een toename van het aantal boten over de dag krakeend, wilde eend en knobbelzwaan 's middags in aanmerkelijk lagere aantallen op het open water voorkwamen dan 's ochtends en 's avonds. De minder verstoringsgevoelige meerkoet liet als enige soort geen afname zien op het midden van de dag: bij verstoring trekt deze soort zich in het Lauwersmeer over het algemeen terug in de rietkraag (Beemster *et al.* 2009).

Een voorbeeld van ontwikkelingen in de loop der jaren betreft de alpenkraai in het Nationaal Park Ouessant in Bretagne. Dit gebied wordt druk bezocht door toeristen in het hoogseizoen. Het recreatief gebruik is in de loop der jaren toegenomen. Als gevolg daarvan neemt het aantal uren dat jonge alpenkraaien per dag in de graslanden aan de kust kunnen foerageren zodanig af, dat ondervoeding en sterfte optreedt. Dit proces dreigt in de loop der jaren zo sterk door te zetten, dat de populatie met uitsterven wordt bedreigd (Kerbiou *et al.* 2009).

Experimenteel onderzoek

Een voorbeeld van (onbedoeld) experimenteel onderzoek betreft de grote karekiet in het Vossemeer. Gedurende één jaar is wegens werkzaamheden de weg langs de westzijde van het Vossemeer afgesloten. Dat jaar bleek het aantal broedparen van de grote karekieten aanmerkelijk groter dan de jaren daarvoor en daarna. In andere gebieden lag het aantal broedparen niet duidelijk hoger, zodat aannemelijk is dat geluidsbelasting van wegverkeer op korte afstand van de rietkraag normaal gesproken de broedvogelaantallen drukt (med. R. Foppen & S. Deuzeman, SOVON).

3. AANPAK IN HET MERENGEBIED

Bij verstoringsonderzoek is het essentieel om te kunnen bepalen of verschillen in verspreiding en aantallen van vogels veroorzaakt worden door recreatief gebruik van het gebied of door andere factoren, zoals habitatkwaliteit (geschiktheid of ongeschiktheid van het gebied om te rusten, voedsel te zoeken e.d.). Het is dan ook noodzakelijk om verschillen in terreinkwaliteit mee te wegen in de beoordeling van effecten. Inzichtgevend is een aanpak waarbij drie kaartlagen gecombineerd worden: habitatkwaliteit, verspreiding van recreatief en ander gebruik, en de vogelverspreiding. Een relevante vraag is bijvoorbeeld of watervogels zich concentreren in bepaalde gebieden omdat het daar rustig is óf omdat juist daar geschikt foerageergebied aanwezig is.

Het bepalen van dergelijke dosiseffect relaties tussen recreatief gebruik enerzijds en vogelaantallen anderzijds is evenwel niet eenvoudig. Dit vereist in feite een modelmatige beschrijving van het gedrag van recreanten en andere gebruikers (verspreiding, aantallen) en effecten daarvan op vogels op basis van geschikt dan wel ongeschikt terrein en verstoringafstanden. Hoewel een modelmatige aanpak inzichtelijk kan zijn, is de bandbreedte in resultaten als gevolg van aannames over het algemeen groot. Bovendien is een aanpak 'op maat', gelet op verschillen tussen soorten, gebieden en omstandigheden, essentieel. Ook het hiervoor genoemde onderzoek in de tijd, al dan niet met experimenten (b.v. het tijdelijk afsluiten van gebieden), is in het Merengebied in beginsel een optie. Dit kost evenwel heel veel tijd (jaren) en is kostbaar.

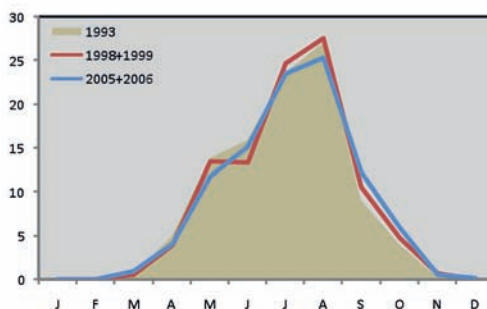
Voor dit beheerplan wordt daarom uitgegaan van een aanpak op basis van expert judgement, waarbij wordt toegewerkt naar een kaart die aangeeft waar verstoringseffecten op kunnen treden. Daarvoor wordt de vraag beantwoord waar belangrijke vogelconcentratiegebieden een overlap vertonen met recreatief gebruik. Deze overlap geldt niet alleen naar plaats (delen van het gebied), maar ook in de tijd (delen van het seizoen). Een dergelijke aanpak wordt ook bepleit vanuit de recreatiesector naar aanleiding van het werken met een model in het IJsselmeergebied (de Jonge 2009). Het blijkt daar, dat de aannames voor de invoer van het model en de bandbreedte in de uitkomsten het toewerken naar een goed gedragen plan heel moeilijk maken.

Om deze werkwijze toe te kunnen passen wordt hier eerst een overzicht gegeven van de relevante aspecten van het recreatief gebruik van het gebied, gevolgd door het 'watervogel-gebruik'. Met die twee ingrediënten kan worden bepaald op welke plaatsen overlap tussen beide soorten gebruik plaatsvindt.

4. OVERZICHT VAN DE WATERRECREATIE

Seizoenspatroon

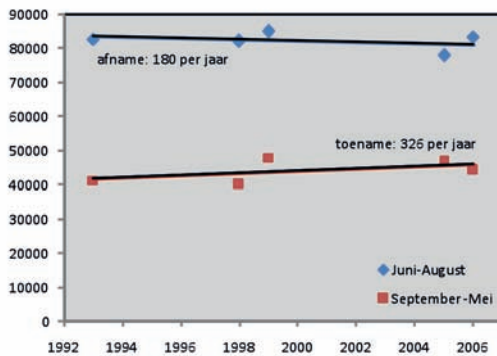
In Wymenga *et al.* (2008) zijn gegevens opgenomen over het seizoenspatroon van de waterrecreatie aan de hand van bootpassages bij een viertal belangrijke bruggen / sluisen in Fryslân (figuur B3.1). Juli en augustus zijn duidelijk de drukste maanden, gevolgd door mei + juni en september. Duidelijk minder druk is het in de periode vóór mei en na september. Gemiddeld genomen bedraagt momenteel het aantal boten in april, mei, september en oktober resp. 17%, 50%, 45% en 17% van de aantallen in het hoogseizoen (Wymenga *et al.* 2008, van maart en andere maanden geen cijfers gegeven).

Figuur B3.1. Seizoensvariatie in het relatief aantal brugpassages Johan Frisosluis, Jeltlesleatbrug, Stationsbrug Franeker, Dokkumer Nieuwe Zijlen in 1993, 1998+1999 en 2005+2006. Uit Wymenga *et al.* (2008).

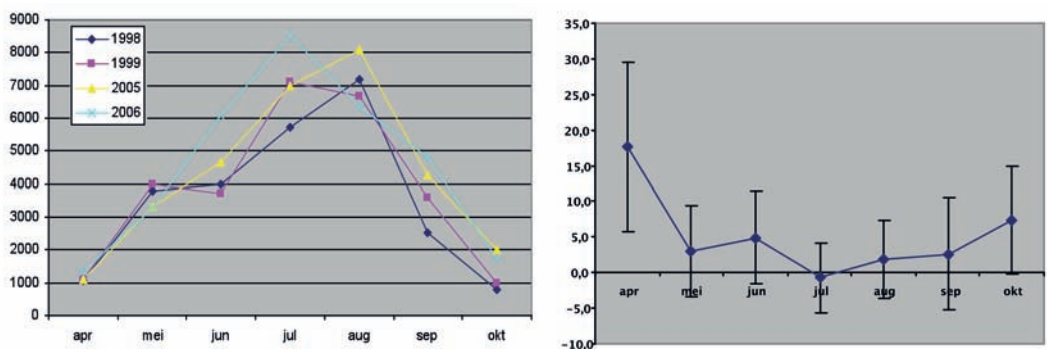
Wanneer de passages uit figuur B3.1 worden opgesplitst in het hoogseizoen (juni – augustus) en de rest van het jaar, blijkt het aantal bootpassages de afgelopen jaren in het hoogseizoen niet te zijn toegenomen, maar eerder licht te zijn afgenomen. In het laagseizoen is het aantal passages evident toegenomen (figuur B3.2).

Die toe-name is volledig toe te schrijven aan de toename in september en oktober (vooral van motorboten). De gegevens in figuur B3.2 wijzen op een toename van zo'n 7% in tien jaar.

Figuur B3.2. Trend in het aantal brug-passages (Johan Friso-sluis, Jeltel-leadbrug, Stations-brug Franeker, Dokkumer Nieuwe Zijlen,) opgesplitst in hoog- en laagseizoen, op basis van metingen uit 1993, 1998, 1999, 2005 en 2006. Uit Wymenga et al. (2008).

Ook binnen het Natura 2000 Merengebied is die seizoensverbreding te zien aan de hand van tellingen bij de Hearesyl-brug (tussen de Goaiingarypster Puollen en de Terkaplester Puollen). In het hoogseizoen zijn daar de afgelopen jaren nauwelijks veranderingen te zien, maar in het naseizoen en ook in het voorseizoen duidelijk wél (figuur B3.3). Overigens is in figuur B3.3 ook te zien, dat er sprake is van een flinke jaarlijkse variatie, die vooral te maken zal hebben met de weersomstandigheden (met name in vakanties en weekenden).

Figuur B3.3.

Seizoenspatroon zoals gemeten aan de hand van brugtellingen bij de Hearesylbrug van april tot oktober in de jaren 1998, 1999, 2005 en 2006.

Gemiddelde procentuele toe- en afname (en standaardfout van het gemiddelde) van het aantal passages per maand over de jaren 1991-2007 bij Hearesyl.

Friese Merenproject en andere ontwikkelingen

Naast deze nu al waar te nemen ontwikkelingen - stabilisatie tot lichte afname in het hoogseizoen, toename in voor- en naseizoen, enige verschuiving van zeilboten naar motorboten - is momenteel het Friese Merenproject (FMP) in uitvoering. Dat project is gericht op een kwaliteitsverbetering voor de watersport in het hele Friese merengebied. Ten behoeve daarvan is een 'vaarmodel' ontwikkeld, waarmee een goede indruk kan worden verkregen van de te verwachten ontwikkelingen in aantallen + verspreiding van recreatievaartuigen.

Op grond van deze modellering wordt voor de situatie 2012 verwacht, dat het door uitvoering van de FMP-maatregelen vooral drukker zal worden in de as van het Friese merengebied door extra toevoer vanuit de toegangspoorten (b.v. in Fluezen en Snitsermar). Daarnaast kunnen nieuwe ontwikkelingen tot meer recreatievaart leiden. Denk aan nieuwbouw van woningen aan het water en aan uitbreiding van jachthavens. Momenteel speelt dit bijvoorbeeld bij Sneek. In hoofdstuk4 van dit beheerplan zijn dergelijke ontwikkelingen voor zover die nu bekend zijn al benoemd.

Wymenga *et al.* (2008) geven aan, dat als gevolg van de FMP-maatregelen binnen het Natura 2000 Merengebied meer recreatievaart vooral te verwachten is in het gebied van de Aldegeaster Brekken (in het Natura 2000-gebied Fluessen, Oudegaaster Brekken e.o). In cumulatie met andere ontwikkelingen is dat elders in het gebied ook mogelijk. In dat verband vermelden Wymenga *et al.* (2008) dat, als gevolg van de ontwikkelingen bij Sneek, door cumulatie knelpunten kunnen optreden in het Natura 2000-gebied Sneekermeergebied (ontbreken van rustplaatsen voor watervogels).

Waar wordt gevaren?

In beginsel wordt overal in de Natura 2000-gebieden gevaren op het boezemwater. Drukste plekken zijn uiteraard de vaargeulen en de zone daar omheen. Verder is te verwachten, dat de ligging van de aanlegplaatsen in het gebied mede de verspreiding van vaartuigen bepaalt. Datzelfde geldt voor de aanwezigheid van ondiepe(re) gedeelten. [er wordt nog nagegaan of hiervan een goede kaart te maken is]. Dat beeld is vrij globaal, omdat er geen goede vlakdekkende gegevens over de waterdiepte beschikbaar zijn. Naar verwachting worden de ondiepere delen over het algemeen (veel) minder bezocht dan de diepere.

5. OVERZICHT VAN DE SOORTEN

Voorkomen in Nederland

De hier bedoelde watervogelsoorten broeden grotendeels in Noord-Europa en Rusland en arriveren - na een korte broedperiode in het noorden - in de nazomer in Nederland. De meeste soorten komen reeds in september en begin oktober in Nederland aan en vertrekken weer in maart/april. Het nonnetje is een laatkomer, deze soort is pas in november aanwezig en vertrekt al weer in maart. In jaren met strenge winters vertrekken veel vogels in zuidelijke richting, en worden lagere aantallen geteld. De meeste van de genoemde soorten zijn ook in de zomerperiode aanwezig. Dit zijn vooral vogels die in Nederland broeden; bij enkele soorten kan het om aanzienlijke aantallen gaan. Tabel B3.1 geeft een overzicht van het relatieve voorkomen van de soorten in Nederland.

Tabel B3.1: De aanwezigheid van de Natura 2000-watervogelsoorten (uitgezonderd de ganzen) gedurende het jaar in Nederland (uit van Roomen *et al.* 2005).

Niet-broedvogelsoorten	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
A050 - Smient												
A051 - Krakeend												
A052 - Wintertaling												
A053 - Wilde eend												
A056 - Slobeend												
A061 - Kuifeend												
A068 - Nonnetje												
A125 - Meerkoet												

percentage van gemiddeld maximum

	<1%	<5	5-25	25-50	>50
--	-----	----	------	-------	-----

Voorkomen in het Friese merengebied

In grote lijnen komen deze soorten ook in het Natura 2000 Merengebied in de in tabel B3.1 aangegeven perioden voor. Dat geldt niet voor de periode juni - augustus en waarschijnlijk in veel mindere mate voor de maanden mei en september. In die periode wordt het gebied frequent door vaarrecreanten benut, vooral in juli en augustus, en komen er nauwelijks watervogels in het open vaargebied voor. Juist in de periode eind juni - augustus maken veel watervogels een synchrone vleugelrui door, waardoor ze een poos niet kunnen vliegen. De vogels zijn in die periode uitermate kwetsbaar en ze zijn dan aangewezen op zeer rustige, voedselrijke gebieden. In het hoogseizoen zijn dergelijke concentraties (van met name krakeend, wilde eend, slobeend, meerkoet) vooral te vinden in niet-bevaarbare delen van het Lauwersmeer en bijvoorbeeld ook in afgesloten petgaten van de Deelen en de Alde Feanen.

Na de rui verzamelen watervogels zich opnieuw. Al in augustus lopen de aantallen op in rustige gebieden zoals hierboven genoemd en vanaf september geldt dat ook voor het Merengebied. Door instroom van vogels uit het noorden groeien de aantallen veelal in de loop van september naar een maximum. Voor de smient is dat wat later (maxima in november) en voor het nonnetje nog weer later (maxima in december).

In het Merengebied ontbreken 'zomerrustgebieden' vrijwel geheel. Op zich is dat voor het halen van de instandhoudingsdoelen strikt genomen geen probleem. De zomerrustgebieden zijn vooral nodig als veilig ruigebied voor de 'eigen' broedvogels (die zich wel uit een wijde omgeving kunnen concentreren). De instandhoudingsdoelen hebben betrekking op de niet-broedvogels, het totaal aan eigen broedvogels en trekvogels van elders. Het gaat daarbij dus niet om de functie als broedgebied, maar om die als foerageer- en rustgebied.

Hieronder wordt per soort kort nagegaan waar dat foerageer- en rustgebied ligt en in welke periode dat vooral wordt gebruikt (zie ook de uitgebreide gegevens in hoofdstuk 3). Hier wordt een gemiddeld beeld geschetst, zonder onderscheid te maken tussen de verschillende Natura 2000-gebieden binnen het Merengebied.

A050 - Smient

Periode van aanwezigheid: Vanaf ca. half september komen de smienten het Merengebied binnen en bereiken veelal de hoogste aantallen in november - maart. In september en vooral oktober zijn vaak al substantiële aantallen aanwezig op wisselende locaties. Dat laatste heeft waarschijnlijk vooral te maken met de drukte van de recreatievaart ter plekke.

Foerageergebied: De smient is een planteneter die - vooral 's nachts - voedsel zoekt in de (wijde) omgeving van de rustgebieden. Het voedsel bestaat uit een grote verscheidenheid aan planten (waaronder veel gras), zaden en wortels.

Rustgebied: De smient heeft in het Merengebied een grote voorkeur voor ruime, open watervlakten als rustgebied. In veel geringere mate worden ook kleinere, meer besloten wateren en onder water staande boezemlanden en zomerpolders gebruikt. Op de (dag)rustplaatsen is de verspreiding van de soort afhankelijk van de windrichting: smienten zoeken windluwe plekken op met weinig tot geen golfslag. Met westelijke winden zoeken smienten (en andere watervogels) de westelijke oevers van de meren op, liefst die met flinke rietkragen, aangezien deze relatief windluw zijn met weinig golfslag. Met oostelijke winden zijn ze om dezelfde reden te vinden langs de oostelijke oevers.

A051 - Krakeend

Periode van aanwezigheid: In de loop van augustus beginnen de aantallen krakeenden toe te nemen, om hun hoogste aantallen te bereiken in september - november. In de wintermaanden zijn er meestal wat minder krakeenden in het gebied. In maart en april kunnen nog aanzienlijke aantallen aanwezig zijn.

Foerageergebied: De krakeend eet grotendeels plantaardig voedsel - en op kleine schaal ook dierlijk voedsel - in ondiepe moerassige delen van het gebied en op de onder water staande boezemlanden en zomerpolders.

Rustgebied: De krakeend rust voor een belangrijk deel in de gebiedsdelen waar ook voedsel wordt gezocht, in ondiepe moerasjes en geïnundeerde boezemlanden en zomerpolders. Daarnaast wordt gerust op luwe plekken in het open boezemwater en in kleinere, meer besloten poelen. De rustgebieden variëren met de windrichting (en bijbehorende golfslag).

A052 - Wintertaling

Periode van aanwezigheid: De wintertaling is in het Merengebied in wisselende aantallen aanwezig van (augustus-) september - april, met de hoogste aantallen in november - december en vaak nog een piek in maart.

Foerageergebied: Deze soort eet grotendeels plantenzaden - en op kleine schaal ook dierlijk voedsel - in ondiepe moerassige delen van het gebied en vooral op de onder water staande boezemlanden en zomerpolders.

Rustgebied: De wintertaling rust voor een belangrijk deel in de gebiedsdelen waar ook voedsel wordt gezocht, in ondiepe moerasjes en geïnundeerde boezemlanden en zomerpolders. Daarnaast wordt gerust op luwe plekken in het open boezemwater en in kleinere, meer besloten poelen. De rustgebieden variëren met de windrichting (en bijbehorende golfslag).

A053 - Wilde eend

Periode van aanwezigheid: Net als de wintertaling is de wilde eend gedurende het hele 'winterseizoen' in wisselende aantallen aanwezig van (augustus-) september - april, met voor deze soort de hoogste aantallen in november.

Foerageergebied: De wilde eend heeft een brede voedselkeuze (gras, waterplanten, waterdierpjes e.d.) en foerageert binnen het gebied vooral in ondiepe moerassige delen en op de onder water staande boezemlanden en zomerpolders.

Rustgebied: De wilde eend rust voor een belangrijk deel in de gebiedsdelen waar ook voedsel wordt gezocht, in ondiepe moerasjes en geïnundeerde boezemlanden en zomerpolders. Daarnaast wordt veelvuldig gerust op allerlei luwe plekken in het open boezemwater. De rustgebieden variëren met de windrichting (en bijbehorende golfslag).

A056 - Slobeend

Periode van aanwezigheid: Landelijk laat de slobeend het patroon van een trekvogel zien: relatief hoge aantallen in het najaar en het voorjaar en lagere aantallen in de winter. In het Merengebied is dit patroon vooral terug te zien in het voorjaar, met een duidelijke piek in maart. Daarbuiten is de soort het hele 'winterseizoen' in wisselende aantallen aanwezig van (augustus-) september - april.

Foerageergebied: Slobeenden filteren hun voedsel, bestaande uit kleine waterdierpjes en zaden, met hun snavel uit het ondiepe water van moerassige delen en de onder water staande boezemlanden en zomerpolders.

Rustgebied: De slobeend rust voor een belangrijk deel in de gebiedsdelen waar ook voedsel wordt gezocht, in ondiepe moerasjes en geïnundeerde boezemlanden en zomerpolders. Daarnaast wordt gerust op luwe plekken in het open boezemwater en in kleinere, meer besloten poelen. De rustgebieden variëren met de windrichting (en bijbehorende golfslag).

A061 - Kuifeend

Periode van aanwezigheid: De aantallen van de kuifeend beginnen in september op te lopen tot een maximum in de periode november - februari, waarna ze in maart en april weer afnemen.

Foerageergebied: Net als smienten foerageren kuifeenden vaak 's nachts. Waar smienten veelal buiten het gebied voedselzoeken (plantaardig), eten kuifeenden binnen het gebied vooral driehoeksmosselen (en wellicht andere schelpdieren), die ze tot enkele meters diep opduiken in vooral de grotere boezemwateren. De verspreiding van driehoeksmosselen in het Friese merengebied is niet precies bekend, maar de soort komt wel op veel plaatsen voor (Bierma & de Jong 1997, Dijkstra 1998). Het ligt daarom niet zo voor de hand, dat voedsel hier voor de kuifeend een beperkende factor vormt voor het halen van de instandhoudingsdoelen, maar dat is niet met zekerheid te zeggen.

Rustgebied: De kuifeend rust in de buurt van de foerageergebieden op luwe plekken in het open boezemwater.

Onderzoekspunt: Verspreiding en aantallen driehoeksmosselen (en andere schelpdieren)?

Onderzoekspunt: sterfte in visnetten?

A068 - Nonnetje

Periode van aanwezigheid: Nonnetjes zijn aanwezig van november - maart, met de hoogste aantallen in januari en februari.

Foerageergebied: Het nonnetje is de enige viseter binnen de hier behandelde groep van watervogels. Het voedsel wordt duikend bemachtigd in de open boezemwateren, waarvoor een voldoende mate van doorzicht van belang is. Het is niet bekend of de beschikbaarheid en vangbaarheid van voedsel hier mogelijk een beperkende factor vormt voor het voorkomen van de soort.

Rustgebied: Het nonnetje rust in de buurt van de foerageergebieden op luwe plekken in het open boezemwater.

Onderzoekspunt: sterfte in visnetten?

A125 - Meerkoet

Periode van aanwezigheid: De meerkoet is in vrij stabiele aantallen aanwezig van (augustus-) september - april, met de hoogste aantallen in november.

Foerageergebied: De meerkoet is een omnivoor, die zowel plantaardig (water- en oeverplanten, gras) als dierlijk voedsel eet (b.v. driehoeksmosselen). De soort foerageert vooral op en langs het open boezemwater en in mindere mate ook op de geïnundeerde boezemlanden en zomerpolders.

Rustgebied: De meerkoet rust voor een belangrijk deel in de gebiedsdelen waar ook voedsel wordt gezocht, dus vooral in het open boezemwater en in mindere mate op de geïnundeerde boezemlanden en zomerpolders.

Tabel B3.2. De belangrijkste periode van aanwezigheid, de belangrijkste foerageergebieden en de belangrijkste rustgebieden van de Natura 2000-watervogels in het Merengebied.

	<i>Belangrijkste periode van aanwezigheid</i>	<i>Belangrijkste foerageergebieden</i>	<i>Belangrijkste rustgebieden</i>
Smient	Oktober - maart	Grotendeels buiten Natura 2000-gebied, 's nachts	Luwe plekken op het open boezemwater
Krakeend	September - april	Moerassige delen, geïnundeerd grasland	Moerassige delen, geïnundeerd grasland, luw open boezemwater
Wintertaling	September - april	Moerassige delen, geïnundeerd grasland	Moerassige delen, geïnundeerd grasland, luw open boezemwater
Wilde eend	September - april	Moerassige delen, geïnundeerd grasland	Moerassige delen, geïnundeerd grasland, luw open boezemwater
Slobeend	September - april	Moerassige delen, geïnundeerd grasland	Moerassige delen, geïnundeerd grasland, luw open boezemwater
Kuifeend	September - april	Open boezemwater, 's nachts	Luwe plekken op het open boezemwater
Nonnetje	November - maart	Open boezemwater	Luwe plekken op het open boezemwater
Meerkoet	September - april	Op en langs open boezemwater, geïnundeerd grasland	Luwe plekken op het open boezemwater, geïnundeerd grasland

Bovenstaande beschrijvingen en de samenvatting daarvan in de tabel geven, zoals eerder aangegeven, een gemiddeld beeld over het hele Merengebied. Niet elke soort is relevant voor elk van de drie Natura 2000-gebieden, waaruit het Merengebied bestaat. Bij het bepalen van de overlap tussen recreatief gebruik en gebruik door watervogels zal daar rekening mee worden gehouden.

6. OVERLAP TUSSEN WATERRECREATIE EN WATERVOGELS

September - april

Uit de gegevens in tabel X.2 is af te leiden dat voor de meeste soorten in de periode van trek en overwintering (september - april) sprake is van een zekere overlap met de waterrecreatie in plaats en tijd. Alleen voor het nonnetje is dat momenteel niet het geval, gezien de aanwezigheid van die soort in de periode november - maart.

Overlap in tijd: geldt voor de meeste soorten vooral in de maanden september, oktober en april, voor de smient vooral in oktober, deels ook in september.

Overlap wat betreft foerageergebied: geldt voor de soorten die vooral het open water gebruiken om voedsel te zoeken (kuifeend, nonnetje en deels ook de meerkoet). De kuifeend foerageert vooral 's nachts, waardoor er nauwelijks sprake is van overlap met waterrecreatie. Ook voor het nonnetje is er nauwelijks overlap, gezien z'n aanwezigheid in uitsluitend de maanden november - maart. De meerkoet is weliswaar verstoringgevoelig in de ruiperiode in de zomer (wanneer de soort net als eenden een paar weken niet kan vliegen), maar in andere perioden van het jaar is dat wellicht veel minder het geval. In het Lauwersmeer bleek de soort zelfs te profiteren van verstoring, waardoor andere watervogels inderdaad verstoord werden en de meerkoet extra voedselgebied ter beschikking had (Beemster *et al.* 2009). In het Lauwersmeer gaat het overigens om waterplantenrijke voedselgebieden, die in het Merengebied ontbreken. De vergelijking is daarom niet zo gemakkelijk te maken. Overlap in foerageergebied zou dus kunnen gelden voor de meerkoet in september, oktober en april.

Overlap wat betreft rustgebied: dit geldt voornamelijk het open water van het boezemgebied, dat vooral wordt gebruikt door de smient (oktober - maart, vaak al beginnend in september), kuifeend (september - april) en nonnetje (november - maart). Daarnaast gebruiken alle andere soorten luwe plekken in het open water als rust- en deels foerageergebied, naast de moerassige delen en de geïnundeerde boezemlanden en zomerpolders. In de kaarten achterin deze bijlage zijn de belangrijkste rustgebieden op het open water en op de 's winters geïnundeerde boezemlanden en zomerpolders aangegeven. De rustgebiedenkaarten zijn samengesteld op basis van de gegevens van vele jaren watervogeltellingen (SOVON, via R. Kleefstra) en van gegevens van een aantal gebiedskenners (S. Bakker/SBB, H. Pietersma/IFG, wetlandwacht Y. Kuipers en vogelwachter Y. v/d Werf). Opgemerkt moet worden dat ook andere delen van het open water zo nu en dan gebruikt worden als rustgebied, maar over het algemeen in (veel) beperktere mate dan de gebieden in de hier gepresenteerde rustgebiedenkaarten.

Mei - augustus

In deze maanden valt de broedtijd, gevolgd door de periode van de vleugelrui (eind juni - augustus), waarin de desbetreffende soorten een paar weken niet kunnen vliegen en daardoor erg kwetsbaar zijn. Er is in die periode sprake van 'ruiconcentraties'. Door het grotendeels ontbreken van zeer rustige delen in die periode komen watervogels dan in het Merengebied maar heel weinig voor. Het is niet duidelijk in hoeverre het ontbreken van 'zomerrustgebieden' het halen van de instandhoudingsdoelen in de weg kan staan.

7. VERSTORINGSRISICO'S VOOR WATERVOGELS TEGENGAAN

Uit het voorgaande is duidelijk geworden, dat er sprake is van een overlap in gebruik van het gebied tussen waterrecreatie en watervogels in voornamelijk september - oktober en maart - april (zie hoofdstuk 3 voor de belangrijkste locaties op het open water). Op basis van de eerder in deze bijlage beschreven werkwijze wordt er van uitgegaan, dat verstoring kan optreden in de overlap-tijd en in de overlap-gebieden (vnl. rustgebieden), en dat dat significant negatieve gevolgen kan hebben voor de instandhoudingsdoelen. Zo'n werkwijze sluit daarmee goed aan bij de Natuurbeschermingswet, die nadrukkelijk stelt dat significant negatieve gevolgen voor de instandhoudingsdoelen moeten kunnen worden uitgesloten.

Uitgangspunt is hier, dat op basis van expert judgement wordt aangegeven waar (locaties) en wanneer (perioden van het jaar) voldoende rustige gebieden worden gecreëerd voor het realiseren van de instandhoudingsdoelen. Bij dat zoekproces zijn de volgende punten van belang:

- Het open water wordt door alle soorten in meerdere of mindere mate gebruikt als rustgebied en deels ook als foerageergebied. Smient, Kuifeend en Nonnetje zijn hier geheel of grotendeels beperkt tot het open water. De locaties in de rustgebiedenkaarten achterin deze bijlage zijn de belangrijkste openwaterrustgebieden in het Merengebied. Hoewel ook in delen daarbuiten wordt gerust, mede afhankelijk van wind en golfslag, wordt er hier van uitgegaan dat het rustig houden van die locaties voor die periode van het jaar voldoende is voor het halen van de instandhoudingsdoelen.
- Uit de beschikbare gegevens komen voor de Smient gemiddeld twee duidelijke 'scharnierpunten' naar voren: rond 1 oktober een snelle toename en rond 1 april een snelle afname (zie Wymenga *et al.* 2008). Voor de kuifeend geldt dat in vergelijkbare mate, terwijl het Nonnetje alleen in november - maart aanwezig is. Voor deze soorten is daarom op de open-water-rustgebieden een rustige periode nodig van 1 oktober - 1 april. Alle overige soorten kunnen in deze periode van dezelfde gebieden gebruik maken.
- In ondiep water foeragerende soorten ('grondeleenden': krakeend, wintertaling, wilde eend, slobbeend) rusten (en foerageren) overdag veel op de geïnundeerde boezemlanden en zomerpolders, in de plaatselijk aanwezige moerassige zones en op luwe plaatsen van het open boezemwater. Ook de meerkoet maakt van alle drie die plaatsen gebruik. Voor deze soorten gelden de volgende uitgangspunten:
  - Voormalige zomerpolders binnen de grenzen van het Merengebied worden zoveel mogelijk hersteld, om zo op grotere schaal ruimte te bieden aan 's winters geïnundeerde gebieden met rustplaatsen voor watervogels. Dat geldt, gezien de instandhoudingsdoelen, vooral voor het Sneekermeergebied. [ook onderdeel van mitigatie Friese Merenproject]
  - Inundatie van de zomerpolders vindt tegenwoordig plaats vanaf 1 november, waarna tot in maart plas-dras situaties blijven bestaan. Er wordt een aantal geschikte locaties gezocht, waar inundatie vanaf 1 oktober of eerder plaatsvindt. Eerder inunderen wordt lastig gezien de ter plaatse aanwezige vegetatie en de beheerbaarheid van het terrein.

- Er wordt een aantal geschikte locaties gezocht voor moerasvorming, waar in najaar en voorjaar voldoende natte omstandigheden aanwezig zijn om als rustplaats en foerageergebied te dienen voor (wellicht kleine aantallen van) deze soorten. [mogelijk ook onderdeel van mitigatie Fries Merenproject]
- Rustige delen van het open water buiten de periode oktober - maart ontbreken momenteel. Veel van de soorten gebruiken in (augustus-) september en april ook luwe delen van het open boezemwater, terwijl in de periode direct na het broedseizoen rustige delen op het open water ontbreken. Er wordt hier van uitgegaan dat het jaarrond rustig houden van een geringe oppervlakte voldoende bijdraagt aan het halen van de instandhoudingsdoelen. Het moet dan gaan om relatief kleine, bij voorkeur vrij ondiepe gebieden, die niet echt belangrijk zijn voor de waterrecreatie en die zich door een smalle toegang gemakkelijk lenen voor afsluiting (b.v. door middel van een aanlegplaats, een vogelkijkhut, visfuisen of iets dergelijks). De gebiedjes die daar bij uitstek voor in aanmerking komen zijn de Gauster Hoppen aan de noordkant van de Snitsermar, de Leijenpoel aan de oostkant van de Wite Brekken en It Sân aan de westkant van de Fluezen. [ook onderdeel van mitigatie Friese Merenproject]

Bijlage 4 Ganzengetallen Friese Meren op een rij

Bos, D & F. Hoekema 2010. Ganzengetallen Friese meren op een rij. Bijlage bij de beheerplannen Natura 2000 Merengebied Fryslân, Alde Feanen en Van Oordt's Mersken.

1. INLEIDING

In deze bijlage geven we de kwantitatieve achtergrondgegevens op grond waarvan mede beoordeeld kan worden in hoeverre er voldoende ganzenopvanggebied beschikbaar is rond vijf Natura 2000-gebieden in het Friese Lage Midden. Het gaat hierbij om het Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken, Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving, Alde Feanen en Van Oordt's Mersken. Eerder al zijn berekeningen gedaan aan dit onderwerp door Bos *et al.* (2008) en Knecht *et al.* (2009). Zij komen tot de conclusie dat er voldoende foerageergebied is aangewezen in het Noorden van het land. Knecht *et al.* (2009) constateren echter tekorten op gebiedsniveau voor Van Oordt's Mersken en het Sneekermeergebied. In het kader van voorlopige berekeningen aan de ganzenopvang rond de genoemde vijf Natura 2000-gebieden kwam Altenburg & Wymenga tot dezelfde conclusie (berekeningen voor eerdere concept-versies van de beheerplannen Natura 2000).

Deze conclusie luidt, dat er naar schatting lokaal overschot is en lokaal tekorten zijn in areaal aangewezen ganzenopvanggebied binnen vijf km van de bestudeerde Natura 2000-gebieden. De in de hierboven genoemde berekeningen gebruikte basisgegevens waren niet identiek voor alle gebieden en daarom rees de behoefte om de getallen voor de betreffende vijf Natura 2000-gebieden eenduidig op een rij te zetten. In deze bijlage is dat gedaan. De berekeningen van ganzenopvangcapaciteit zijn een goed hulpmiddel bij de beoordeling van de lokale situatie.

2. BESCHIKBARE INFORMATIE EN METHODE

Berekeningen

In deze bijlage worden de volgende berekeningen gepresenteerd, waarvoor de gebruikte methodiek hierna wordt uitgelegd:

- 1) De totale hoeveelheid beschikbaar gras- en akkerland binnen een zone van 5 km vanaf de buitengrens van de vijf Natura 2000-gebieden.
- 2) Ganzenopvanggebieden (aangewezen foerageergebied + foerageergebied binnen bestaande natuurreservaten) zoals berekend door Knecht *et al.* (2009).
- 3) Herberekening en controle van de gegevens van Knecht *et al.* (2009) door A&W.
- 4) De herberekende en gecontroleerde gegevens van berekening 3, maar nu met weglating van de gebieden die beschouwd zijn als niet geschikt foerageergebied voor ganzen (vooral 's winters geïnundeerde gebieden, rond Van Oordt's Mersken ook hoger gelegen, besloten gebiedsdelen).
- 5) De herberekende en gecontroleerde gegevens van berekening 3, maar nu met weglating van door wegen verstoord gebied.
- 6) De herberekende en gecontroleerde gegevens van berekening 3, maar nu met weglating van niet geschikt foerageergebied resp. van door grote wegen en infrastructuur verstoord gebied.

Aanpak

Om te kunnen beoordelen in hoeverre er voldoende opvanggebied is voor ganzen moet de benodigde opvangcapaciteit (de beleidsdoelstelling) afgezet worden tegen de beschikbare opvangcapaciteit. Dat is gedaan naar analogie van de berekeningen in Bos *et al.* (2008) en Knecht *et al.* (2009). De beleidsdoelstelling is correct gegeven in Knecht *et al.* (2009) en is daar integraal uit overgenomen. We berekenen vervolgens de beschikbare capaciteit in Kolgansdagen uit het beschikbare oppervlak ganzenopvanggebied, onder verschillende aannames die meer of minder 'streng' genoemd kunnen worden (en die hierboven zijn aangegeven met de nummers 2-6). Ganzenopvanggebied is gedefinieerd als alle voor ganzen geschikte vegetatietypes in bezit van terreinbeheerders aangevuld met alle door de provincie aangewezen ganzenfoerageergebieden.

Beperking

Bij de hier gepresenteerde berekeningen beperken we ons tot de bovengenoemde vijf studiegebieden. We schatten het beschikbare areaal ganzenopvanggebied binnen een straal van vijf km van het betreffende Natura 2000-gebied. Er is daartoe een zone van vijf km rondom de buitengrens van de Natura 2000-gebieden gelegd en het daarbinnen gelegen gebied is toebedeeld aan het dichtstbijzijnde Natura 2000-gebied (zie figuur B4.1). Vijf km is een arbitraire maat voor een vliegafstand die ganzen zonder problemen van en naar de slaappleats kunnen vliegen. De afstand van vijf km is destijds geopperd door de werkgroep die de aanwijzing van foerageergebieden ter hand had genomen (Werkgroep Foerageergebieden ganzen en Smienten 2004) om ervoor te zorgen, dat aan te wijzen foerageergebieden zeker binnen vliegafstand van de slaappleats zouden komen te liggen.

Uitgangsfles in GIS en berekeningen

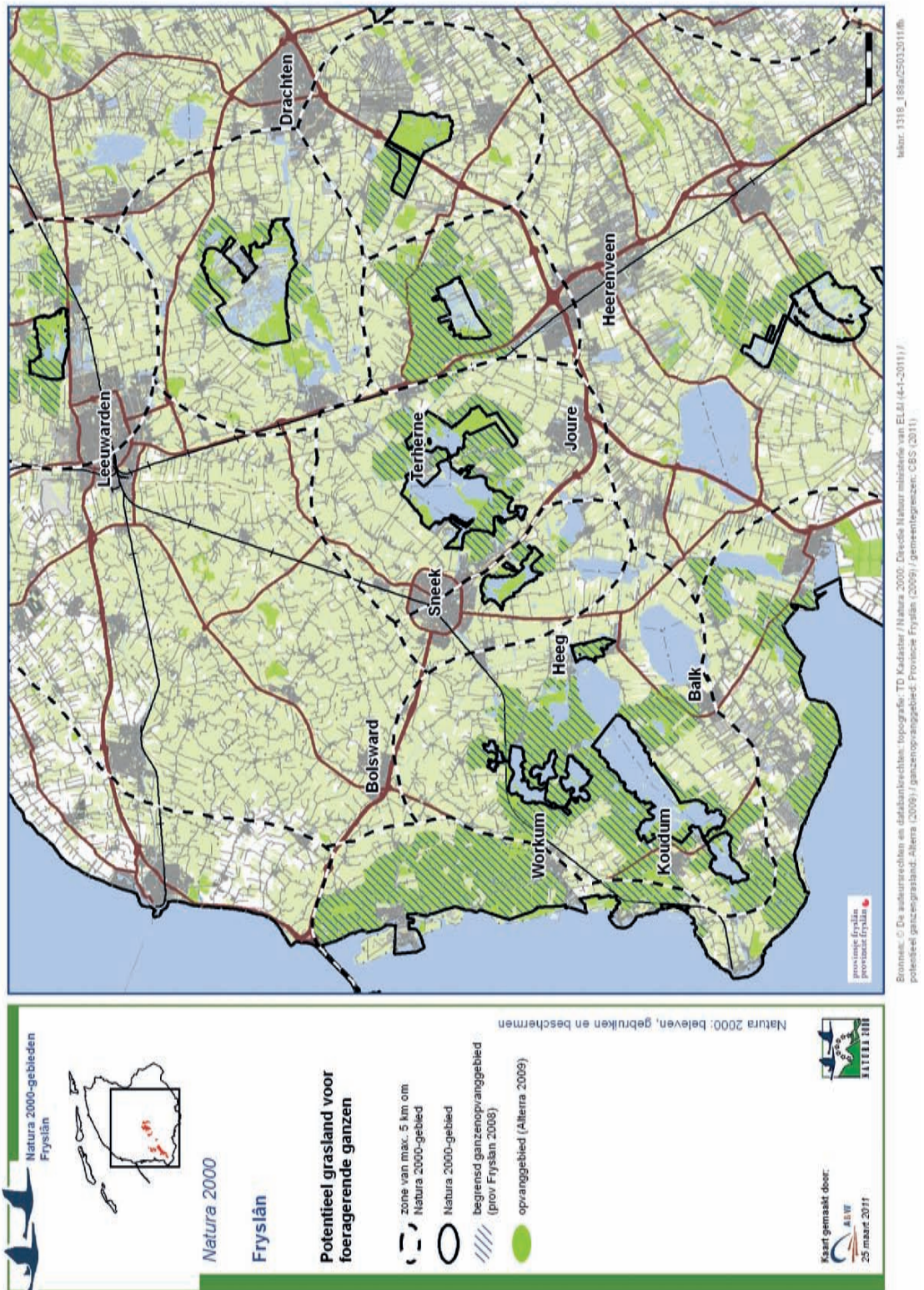
Voor het bredere perspectief is de totale hoeveelheid beschikbaar gras- en akkerland geschat vanaf de topografische kaart (top10 vector). Een berekening van de beschikbare capaciteit op dit oppervlak (berekening 1) is echter alleen relevant als er nergens verjaagd zou mogen worden. De opvanggebieden zijn op kaart gezet door Alterra (shapefile final5ha.shp) en benut in de berekeningen van Knecht *et al.* (2009, berekening 2) en Nolet *et al.* (2009). Deze Alterra-kaart is door ons gebruikt om de schattingen van Knecht *et al.* (2009) goed tegen het licht te houden (berekening 3). Ter controle is gekeken in hoeverre deze dataset van Alterra alle bij de Provincie Fryslân bekende ganzen-foerageergebieden (shapefile voor het jaar 2008) omvat.

We nemen aan, dat op grasland in natuurgebied, zowel als op grasland in boerenbeheer, gemiddeld 2.654 Kolgansdagen/ha/jaar kunnen worden doorgebracht (zie tabel B4.1; analoog met Knecht *et al.* 2009). Op basis van eigen lokale informatie is een oordeel gevormd over de mate waarin specifieke gebieden aan de aanname voldoen, dat er 2.654 Kolgansdagen/ha/jaar kunnen worden doorgebracht. Het gaat dan bijvoorbeeld om 's winters geïnundeerde boezemlanden, zomerpolders of natuurontwikkelingsgebieden; als er reden is om aan te nemen dat gebieden eigenlijk niet in staat zijn om dergelijke ganzenaantallen op te vangen, zijn ze als 'ongeschikt' aangemerkt en niet meegenomen bij de berekening van de beschikbare opvangcapaciteit onder berekening 4.

Tabel B4.1. Gebruikte parameters van draagkracht.

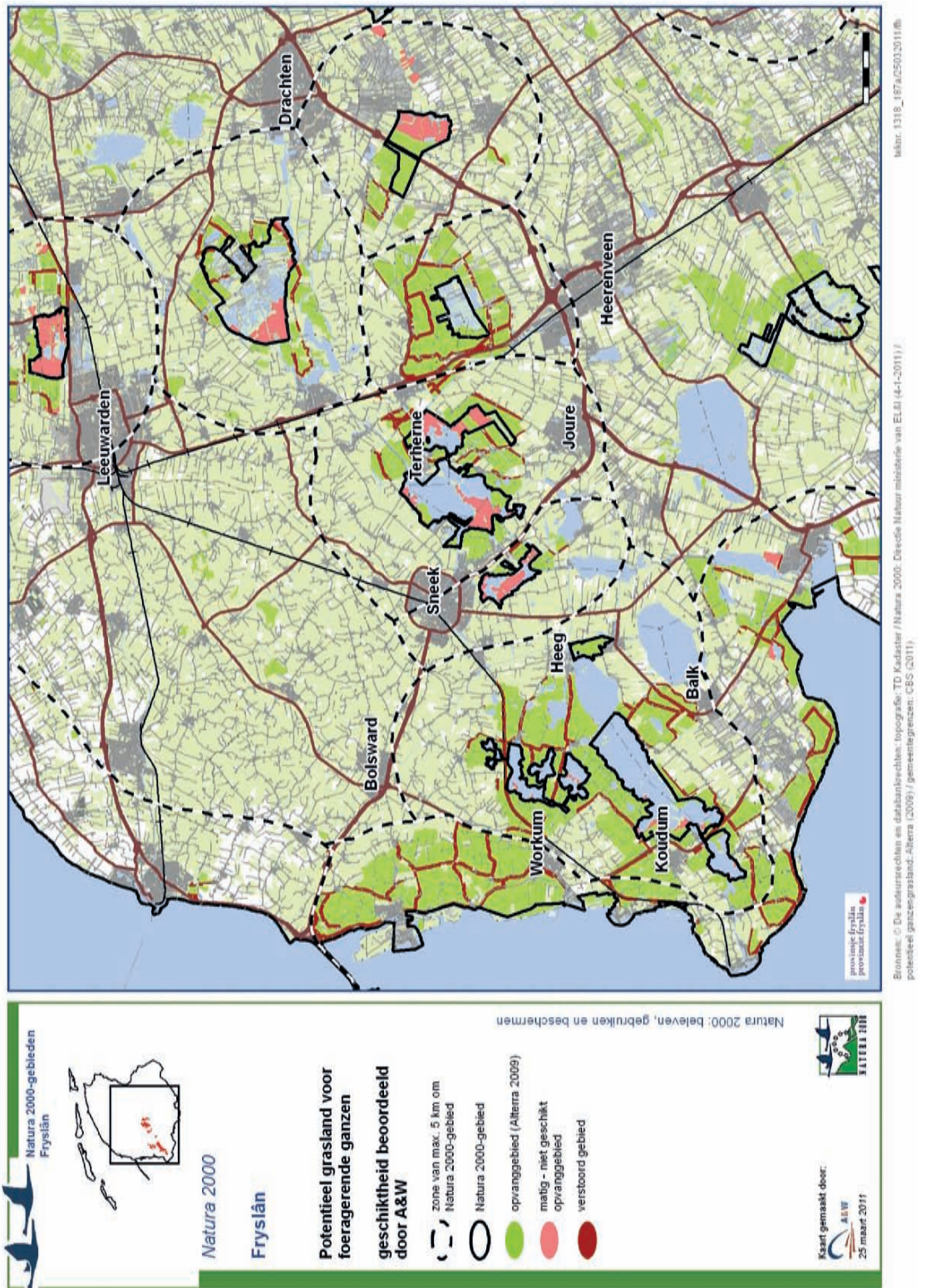
Type	aantal kolgansdagen per ha/jr	Stand. dev.	bron
gras in opvanggebied	2.654	165	Bos <i>et al.</i> 2008
natuurgras in opvanggebied	2.654	165	Bos <i>et al.</i> 2008
oogstresten	3.300		in: Knecht <i>et al.</i> 2009
granen	2.433		in: Knecht <i>et al.</i> 2009

Vervolgens hebben we berekend welke gebieden onder invloed staan van verstoring door wegen en infrastructuur door een verstoringzone van 100 m om infrastructuur uit de top250vector kaart aan te houden (zie Bos *et al.* 2008). We hebben aangenomen dat deze gebieden hun geschiktheid geheel zouden verliezen, en berekend wat dit voor consequenties zou hebben voor de beschikbare opvangcapaciteit. Deze oppervlakten zijn gebruikt voor berekeningen 5 en 6. In figuur B4.2 is een overzicht gegeven van de oppervlakte geschikt ganzenfoerageergebied, d.w.z. zonder 's winters geïnundeerde gebiedsdelen, hoger gelegen besloten gebiedsdelen en door grote wegen + infrastructuur verstoorde gebiedsdelen.

Figuur B4.1. Uitgangsdata op kaart. Ganzenfoerageergebied (grasland en akkers) in 2008 volgens Prov. Fryslân en ganzenopvanggebied volgens Alterra (Knecht et al. 2009). Ganzenopvanggebied omvat ook alle bij TBO's in beheer zijnd gras- en akkerland dat niet als foerageergebied is aangewezen.

Figuur B4.2. Ongeschikt ganzenopvanggebied op grond van verstoring of lokale veldinformatie.

3. RESULTATEN

Binnen vijf km van de bestudeerde Natura-2000 gebieden ligt meer dan vijftigduizend ha gras en akker (tabel 2). Een deel daarvan (13.323 ha) is te karakteriseren als opvanggebied voor ganzen, omdat het aangewezen is als foerageergebied of onder beheer van natuurbeheersinstanties (TBO's) valt. Rondom Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. ligt relatief veel opvanggebied, rondom de Witte en Zwarte Brekken relatief weinig (zie figuur B4.1 en tabel B4.3).

Tabel B4.2. Het oppervlak gras- en akkerland (ha) binnen 5 km van de beoordeelde Natura 2000-gebieden, zoals het op de topografische kaart staat.

	Sneekermeer- gebied	Witte en Zwarte Brekken	Oudegaasterbrekken etc.	Alde Feanen	Van Oordt's Mersken
akkerland	598	163	1.209	479	924
grasland	11.769	4.143	17.507	13.651	8.250
Eindtotaal	12.367	4.306	18.717	14.130	9.174

Tabel B4.3. Het grondgebruik in het ganzenopvanggebied binnen 5 km van de beoordeelde Natura 2000-gebieden (totale oppervlakte is 13.323 ha).

	Sneekermeer- gebied	Witte en Zwarte Brekken	Oudegaasterbrekken etc.	Alde Feanen	Van Oordt's Mersken
onverstoord	2447	444	5831	1777	1292
geschikt	1957	246	5624	1517	881
gras	1872	232	5543	1414	710
natuur					
gras	85	14	77	103	171
oogstresten			4		
matig - niet geschikt	490	198	207	259	411
gras	14	112	93	15	252
natuurgras	477	86	114	244	159
verstoord	337	27	816	263	91
geschikt	335	26	806	255	85
gras	335	26	799	251	83
natuurgras	1		7	4	2
matig - niet geschikt	2	1	9	8	6
gras	1	0	7	3	6
natuurgras	1	1	2	5	0
Eindtotaal	2784	470	6647	2039	1383

We hebben gecontroleerd of de uitgangsfiler die Alterra (Knecht *et al.* 2009) heeft gebruikt, en waar wij nu ook gebruik van maken (file final5ha.shp), klopt met de informatie die de Provincie Fryslân heeft voor het jaar 2008 (zie figuur 1). Voor het overgrote deel is dat zo. Per Natura-2000 gebied is er minimaal 96% overlap tussen wat er bij de provincie bekend is en waarmee door Knecht *et al.* (2009) en door ons hier is gerekend. Het kleine verschil laat zich voor een deel verklaren door het feit dat de uitgangsfiler van Knecht *et al.* (2009) gebaseerd is op een rasterfiler met

grondgebruik die speciaal voor dit doel een reeks van bewerkingen heeft ondergaan (Nolet *et al.* 2009).

De door Knecht *et al.* (2009) berekende oppervlaktes opvanggebied en het beleidsdoel zijn gegeven in tabel 4. Onduidelijk is waarom er zulke opmerkelijke verschillen bestaan in het geschatte oppervlak voor de Oudegaaster Brekken, Fluessen e.o. en de Witte en Zwarte Brekken tussen de data van Knecht *et al.* (tabel 4) en onze berekening met haar shapefile (zie tabel 3).

Tabel B4.4. Het beleidsdoel t.a.v. ganzenopvang in kolgansdagen, de beschikbare oppervlaktes en de beschikbare opvangcapaciteit in kolgansdagen volgens Knecht *et al.* (2009). Ter vergelijking zijn onze controleberekeningen uit tabel 3 gegeven.

	Sneeker- meer- gebied	Witte en Zwarte Brekken	Oudegaaster- brekken etc.	Alde Feanen	Van Oordt's Mersken
Beleidsdoel (kolgansdagen)	15.983.437	2.362.749	6.410.936	2.076.013	6.119.538
Opp. aangewezen foerageergebied	1.541	1.642	11.479	1.474	640
Opp. in bestaand natuur- gebied	798	150	349	522	711
Totaal oppervlak opvang- gebied binnen 5 km	2.339	1.792	11.828	1.996	1.351
Onze controleberekeningen	2.784	470	6.647	2.039	1.383
Beschikbare opvangcapa- citeit (volgens Knecht <i>et al.</i> 2009)	6.208.235	4.755.816	31.438.217	5.296.720	3.586.621

Vervolgens is de beschikbare ganzenopvang per type grondgebruik in het opvanggebied binnen 5 km van de beoordeelde Natura 2000-gebieden (tabel 5) berekend door vermenigvuldiging van de berekende oppervlaktes (tabel 3) met de parameters van draagkracht (tabel 1). Merk op dat er alleen een gemiddeld getal voor draagkracht is gebruikt en niet een foutenmarge op grond van dit gemiddelde (bij een standaardafwijking naar boven en beneden). Dit is gedaan omdat de marges die bestaan tussen onze berekeningen onder de meer en minder 'strengere' aannames al veel ruimer zijn dan de gemeten variatie in de schatter van draagkracht (zie tabel 1, de grootte van de standaard deviatie is geschat op ongeveer 6% van het gemiddelde in Bos *et al.* 2008). Het is belangrijk om op te merken dat de berekende opvangcapaciteit een beperkte precisie heeft.

Tabel B4.5. De beschikbare ganzenopvang (kolgansdagen) per type grondgebruik in opvanggebied binnen 5 km van beoordeelde Natura 2000-gebieden.

	Sneekermeer- gebied	Witte en Zwarte Brekken	Oudegaaster- brekken etc.	Alde Feanen	Van Oordts Mersken
onverstoord					
geschikt					
gras	4.967.439	615.662	14.711.254	3.753.145	1.885.260
natuurgras	226.058	36.162	204.438	273.807	452.904
oogstresten	0	0	11.550	0	0
matig - niet geschikt					
gras	36.683	297.435	246.198	39.849	668.264
natuurgras	1.264.829	228.044	303.783	648.220	422.648
verstoring					
geschikt					
gras	88.8261	68.830	2.120.847	666.548	219.100
natuurgras	1.347	0	19.465	10.183	5.574
matig - niet geschikt					
gras	2.477	550	18.494	6.970	16.250
natuurgras	2.461	1.358	6.263	13.443	1
Eindtotaal	7.389.555	1.248.041	17.642.293	5.412.166	3.670.001

Tabel 6 en figuur 3 geven vervolgens de beschikbare kolgansdagen onder steeds 'strengere' aannames in relatie tot het beleidsdoel. De Oudegaaster Brekken, Flues-sen en de Alde Feanen omstreken hebben onder alle aannames voldoende opvang-capaciteit. Het Sneekermeergebied en in mindere mate van Oordt's Mersken zitten onder alle aannames met een tekort. De Witte en Zwarte Brekken hebben volgens de berekeningen van Knecht *et al.* (2009) voldoende opvangcapaciteit, maar op grond van hun eigen data kunnen wij dat niet onderbouwen.

Door verstoring is er minder oppervlak beschikbaar. Onder onze aanname m.b.t. verstoring gaat dat om 12% van het oppervlak opvanggebied. Ook belangrijk is het oordeel ten aanzien van de geschiktheid van de gebieden. We denken dat voor circa 12% van het oppervlak opvanggebied de aanname niet opgaat dat er wel 2.654 Kol-gansdagen/ha/jaar kunnen worden doorgebracht. In veel terreinen gaat het om land dat geheel onder water staat in de periode dat de ganzen er zijn.

Tabel B4.6. Beschikbare kolgansdagen onder steeds 'strengere' aannames per Natura 2000-gebied (kolgansdagen x 100.000). Kolgansdagen voor de totale oppervlakte gras en akker binnen de 5 km-zone zijn niet berekend.

Aanname	Sneekermeer- gebied	Witte en Zwar- te Brekken	Oudegaaster- brekken etc.	Alde Feanen	Van Oordts Mersken
1. Alle gras en akker binnen 5 km. (niet bere- kend)					
2. Beperkt tot opvang- gebieden, waarden Knecht <i>et al.</i> (2009)	62	48	310	53	36
3. Beperkt tot opvang- gebieden, eigen berekening met data Knecht <i>et al.</i> (2009)	74	12	180	54	37
4. Als 3, minus gebied dat niet aan aanname m.b.t. draagkracht voldoet	61	7,2	170	47	26
5. als 3 minus door wegen en infrastructuur verstoord gebied	65	12	150	47	34
6. als 4, minus door grote wegen verstoord gebied	52	6,5	150	40	23
<i>Beleidsdoel</i>	<i>160</i>	<i>24</i>	<i>64</i>	<i>21</i>	<i>61</i>

4. DISCUSSIE

De berekeningen onder verschillende aannames, die meer of minder 'streng' zijn, leveren een brede band van uitkomsten op als ze in verhouding tot elkaar worden beoordeeld. Niettemin zijn de afwijkingen ten opzichte van de beleidsdoelstellingen per Natura-2000 gebied dermate groot, dat de beleidsdoelstellingen toch duidelijk buiten deze range vallen. We hoeven dus niet te bediscussiëren welke set van aannames de werkelijkheid het dichtste benadert, omdat dat de eindconclusie niet zal veranderen:

Er is naar schatting een tekort aan ganzenopvanggebied (in beheer bij TBO's en aangewezen ganzenfoerageergebied) in een straal van 5 km rond de Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied en Van Oordt's Mersken (Knecht *et al.* 2009; deze studie) en de Witte en Zwarte Brekken (deze studie). Overall is er in Noord-Nederland genoeg, ook als rekening wordt gehouden met verstoring door wegen en ongeschiktheid van bepaalde gebiedsdelen (Bos *et al.* 2008). Het is echter ruimtelijk niet evenredig verdeeld naar behoefte per Natura-2000 gebied. Het is nu zaak om aan de hand van lokale informatie te beoordelen of de verschillende aannames in deze berekeningen reëel zijn:

1) *Is het aangewezen grasland / bouwland bereikbaar en van een zelfde kwaliteit als het gemiddelde grasland in Noord Nederland waarop de schatting van draagkracht is gebaseerd (Bos et al. 2008; Knecht et al. 2009)? Zijn er redenen waarom die aannames geweld aan wordt gedaan, bijvoorbeeld intensieve bejaging of verstoring in nabijgelegen gebied (vergelijk Kleefstra 2010)?* Een heel belangrijke aanname gaat over de vraag of het grasland en bouwland dat niet is aangewezen als totaal ongeschikt moet worden beschouwd. Zo nee, en dat is tot op heden het geval geweest, dan is er mogelijk alleen maar een virtueel tekort. Er is in de huidige situatie grasland in de nabije omgeving waar ganzen kunnen foerageren als het maar rustig genoeg zou zijn (zie tabel 2). Als aan die rust niet voldaan wordt worden de andere aannames belangrijk om te bediscussiëren.

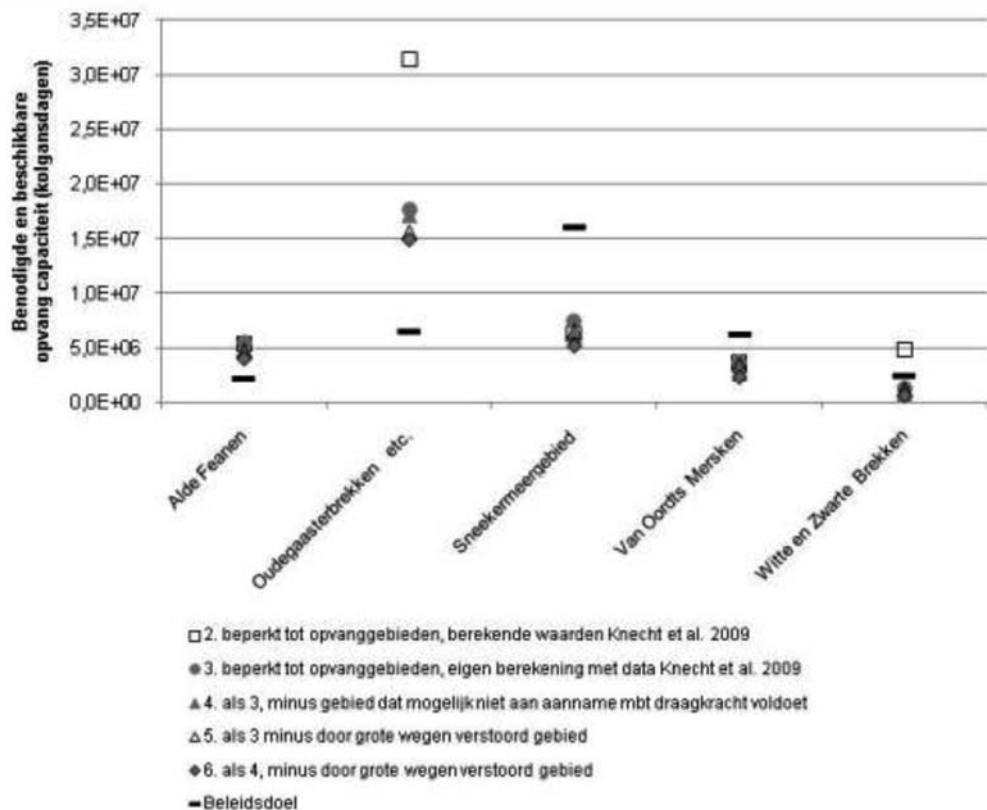

2) *Kunnen ganzen niet veel verder vliegen dan 5km?* Een overzicht daarvan is gegeven in een review door Vickery & Gill (1999). Het antwoord is ja, ze kunnen verder vliegen maar verder van de slaapplaats gelegen percelen worden relatief minder intensief benut dan nabijgelegen percelen (Bos *et al.* 2008). Er is echter relatief weinig opvanggebied buiten de 5 km grens gelegen dat niet al een functie heeft voor een naburig Natura 2000-gebied (zie figuur 1).

3) *Is de gemiddeld waargenomen benutting op grasland (2.654 gansdag per seizoen per ha, Bos *et al.* 2008) de beste parameter om draagkracht mee te schatten of moet dit het maximum of het minimum zijn dat in de praktijk is gevonden?* De gemiddeld waargenomen benutting op grasland is een waarde die voor Noord Nederland is bepaald in meerdere seizoenen, met een objectieve reproduceerbare methode in een groot aantal proefvlakken. Het is zinvol om te laten zien dat berekeningen als deze omgeven zijn door een onzekerheidsmarge. In dit geval is ervoor gekozen de onzekerheid aan te geven op grond van het effect van verschillende aannames.

4) *Zijn er nog andere herbivoren die een belangrijk deel van de beschikbare hoeveelheid gras consumeren?* De parameter van draagkracht is weliswaar geschat in aanwezigheid van Smienten, maar mochten er extreem veel Smienten of hazen in de omgeving van een specifiek Natura-2000 gebied foerageren, dan zal dit aspect enige aandacht vergen. Het lijkt ons in dit verband van ondergeschikt belang.

Figuur B4.3. De beschikbare opvangcapaciteit in Kolgansdagen berekend volgens Knecht *et al.* (2009) en opnieuw berekend onder steeds 'strengere' aannames, in relatie tot het beleidsdoel. De gegevens zijn identiek aan die in tabel 6

5. LITERATUUR

Bos, D., Nolet, B. A., Boudewijn, T., van der Jeugd, H. P., & Ebbing, B. S. 2008. Capacity of accommodation areas for wintering geese in the Netherlands: field tests of first principles. A&W-rapport 1197, Altenburg & Wymenga bv, Veenwouden.

Kleefstra, R. 2010. Reactie op het themanummer 'Ganzen in Nederland en Vlaanderen': Slaapplaatsen van ganzen: casus Witte en Zwarte Brekken. De Levende Natuur (111) .

Knecht, E., Kiers, M., & Nolet, B. A. 2009. Evaluatie Opvangbeleid 2005 - 2008 overwinterende ganzen en smienten. Deelrapport 6. Foerageergebieden rond Natura2000-gebieden met ganzendoelstellingen. Alterra-rapport 1843, Alterra, Wageningen.

Nolet B. A., Baveco J. M. & Kuipers H. 2009. Een modelberekening van de capaciteit van opvanggebieden voor overwinterende ganzen en smienten. Deelrapport 1. Evaluatie Opvangbeleid 2005-2008 voor overwinterende ganzen en smienten. Alterra - WUR, Wageningen.

Vickery J. A. & Gill J. A. 1999. Managing grassland for wild geese in Britain: a review. Biol. Cons. 89: 93-106.

Werkgroep Foerageergebieden ganzen en Smienten 2004. Stappen en criteria voor het begrenzen van foerageergebieden ganzen en smienten. provincies en Ministerie van LNV, Den Haag

Bijlage 5 Protocol Gedragscode

Protocol: 'Hoe we de vrijwillige gedragscode Winterrustgebieden merengebied met elkaar borgen'.

In dit gezamenlijk protocol spreken we -deelnemende partijen- met elkaar af:

- A. Hoe we de aantalsontwikkeling van de vogels zullen monitoren.
- B. Hoe we de gedragscode zullen evalueren en door wie daarvoor de gegevens worden verzameld (monitoring van het naleven van de gedragscode) Het opstellen van een programma voor deze monitoring (door de terreinbeheerder en toezichthouders). Daarin wordt aangegeven hoe vaak, op welke wijze en op welke locaties waarnemingen worden gedaan. Beide monitoringsonderdelen zullen worden opgenomen in het monitoringsprogramma van het beheerplan. Het maken van afspraken over het bepalen van de nulsituatie behoort hier ook toe.
- C. Met wie deze resultaten van de evaluatie besproken worden (de beheerplancommissie, waarin o.a. beheerders en recreatiesector zitting hebben).
- D. In welke situatie besloten wordt dat de werking mogelijk niet voldoet (er kunnen ook andere redenen zijn dat er niet genoeg vogels zitten).
- E. Wie daarover adviseert (de beheerplancommissie) en beslist (bevoegd gezag).
- F. Welke maatregelen we afspreken als blijkt dat de vrijwillige afspraken niet toereikend zijn.

Onderdelen waarnaar het protocol verwijst.

- Winterrustgebieden op kaart
- Respecteren rust via vrijwillige gedragscode (zie inzet)

- Wij: Koninklijk Nederlands Watersport Verbond, Sportvisserij Friesland, HISWA, RECRON, inliggende gemeenten, Staatsbosbeheer, It Fryske Gea, Marrekrite, Provincie Fryslân, beroepsvissers, Politie Fryslân kiezen voor een vrijwillige gedragscode voor het gebruik van het water in de winterperiode (van 1 oktober tot 1 april) in het Friese merengebied [zie kaarten].
- De overwinterende (water)vogels, waar dit gebied een belangrijke betekenis voor heeft, hebben rust nodig. Wij willen ze die rust geven.
- *'Geniet en vaar bewust, gun vogels in de winter hun rust'*

- De gedragscode wordt door natuur- en recreatiesector en betrokken overheden uitgedragen en is van kracht nadat een aantal zaken is geregeld (er is een werkgroep uitvoering gedragscode die deze communicatiestrategie in een communicatieplan heeft uitgewerkt). De beoogde inwerking-treding is 1 oktober 2013. Zie ook volgende inzet:

Tekst uit de bouwsteen over de vrijwillige gedragscode:

De gedragscode moet zorgvuldig ingevuld en geïntroduceerd worden. Daartoe wordt het project introductie gedragscode uitgevoerd. In dit project wordt met de watersport en natuursector gewerkt aan afspraken over en uitwerking van de gedragscode. Met als resultaat:

- Er is afgesproken wat er precies wordt gevraagd aan de bezoekers van het gebied (de boodschap).
- De bewoners, gebruikers en recreanten zijn zorgvuldig geïnformeerd over de gedragscode voor de winterrustgebieden. Dit gebeurt met inzet van alle betrokken partijen: gemeenten (i.v.m. aanliggende woonwijken), natuurbeheerders, Marrekrite, VVV, KNWV, HISWA, RECRON, sportvisver-enigingen, beroepsvissers, zeilschooleigenaren, rondvaartondernemers, aanliggende campings, recreatiecomplexen, horeca, ...
- De boodschap is op verschillende wijzen gepubliceerd: bijvoorbeeld via ANWB Waterkaart, recreatiekaarten, de landelijke lijst van viswateren, via (bredere) informatieborden in het gebied, digi-tale mogelijkheden, nieuwe media.
- De markering (bijv. in de vorm van een speciaal daarvoor ontworpen boei) van de rustgebieden is aangebracht, zodat duidelijk is waar de afspraak van kracht is.

De kaart, de boodschap en de code zijn met diverse partijen besproken.

We spreken met elkaar af dat de gedragscode 'in werking' is op het moment dat in elk geval de volgende middelen zijn ingezet. Via de uitvoering van het communicatieplan gedragscode merengebied wordt deze informatie verspreid.

- zoveel mogelijk de kaart op diverse websites van alle partijen plaatsen (gemeenten, watersportverbond, sportvissers, provincie, friese meren, terreinbeheerders etc).
- In elk geval visueel zichtbaar maken (bijv. met behulp van een markering) waar het rustgebied is. Deze markeringen moeten voldoen aan eisen van de BPR. Laten staan?
- waterkaarten van bijvoorbeeld de provincie en van de ANWB, ook digitaal.
- magazines zoals Waterkampioen.
- zoveel mogelijk in de periode voor de introductie van de gedragscode op 1 oktober 2013 gelijktijdig informatie plaatsen in tijdschriften, huis-aan-huis verspreiding in watergerelateerde wijken, of in nieuwsbrief van deze wijken huis-aan-huisbladen, krant etc. van de diverse partijen die deelnemen aan de gedragscode.
- gemeenten: mededelingen in huis-aan-huiskrant, gemeentelijke website/ gemeentepagina, Gemeentegids, gemeentelijke welkomstmap.
- informatie insluiten bij vaarbewijs en vergunningboekje bij de VISPAS.
- beschikbaarheid informatiemateriaal dat havenmeesters kunnen uitdelen + watersportverbond.

In het Communicatieplan worden nog diverse andere mogelijkheden genoemd. Via de uitvoering van het communicatieplan wordt aan een deel van die mogelijkheden al invulling gegeven. Nieuwe ideeën kunnen altijd worden toegevoegd. De code kan op termijn ook worden verbreed naar andere thema's, bijv. milieu of naar andere gebieden, bijv. de Alde Feanen. Daartoe kan gezamenlijk worden besloten. Daarbij

kan gedacht worden aan: nieuwsbrieven, bijv. van het beheerplan Natura 2000, Friese Meren Project, anderen, borden (niet verbodsborden), zeil laten bedrukken, kunstwerk maken of iets dergelijks om aan te geven dat dit een bijzonder gebied is, tv-serie, social media, lezing voor omwonenden, spotjes, rondvaarttochten langs de gebieden, ambassadeurschap, vlag laten maken, aansluiten bij bestaande excursies door Staatsbosbeheer, informatieavonden, presentaties bij ledenavonden, aansluiten bij allerlei uitingen als klein tekstblokje, ledenblad Vogelbescherming, sportvisserij, watersporters, folders, aansluiten bij bestaande gedragscode aannemers (Wetterskip) etc, etc.

Aantalsontwikkeling

- **Bepalen van de uitgangssituatie**

De gedragscode is bedoeld om ervoor te zorgen dat de gebieden waar de vogels veel zitten, en die nu dus vaak al rustig zijn, ook in de toekomst rustig blijven en op een aantal plaatsen nog iets rustiger worden. Iedereen wordt er op aangesproken om daar rekening mee te houden. Om na te kunnen gaan of de gebieden inderdaad voldoende rustig blijven, moet eerst vastgesteld worden wat 'voldoende rustig' betekent. Daarvoor wordt niet eerst voor elk afzonderlijk gebied een nulmeting uitgevoerd. In plaats daarvan wordt een concreet gebruiksmaximum bepaald dat dan voor alle gebieden geldt. Om de vogels blijvend ruimte te bieden mag het niet drukker worden dan dat.

Vogels worden verstoord door de aanwezigheid en het gedrag van mensen en hun vaartuigen. De ernst van de verstoring hangt af van veel factoren, zoals de soort vogel, de aantallen vogels, het soort vaartuig, het gedrag van de mensen en de vaartuigen, de aard van het gebied, hoe vaak de verstoring optreedt en hoe de verdeling daarvan door de tijd is. Het is ondoenlijk om al deze factoren afzonderlijk mee te wegen in een gebruiksmaximum. We gaan er daarom vanuit, dat een winterrustgebied voldoende rustig is, als er sprake is van hooguit een enkele, kortdurende verstoring per dag. Met kort-durend wordt bedoeld dat er in beginsel alleen doorheen gevaren wordt ('van A naar B'), maar niet verbleven. Daarbij wordt geen onderscheid gemaakt naar het type vaartuig. ***Als concrete maat voor voldoende rustig verstaan we dan: Er vaart hooguit 2x per dag een vaartuig door een winterrustgebied, en dat vaartuig verblijft daar dan niet langer dan zo'n 15 minuten.***

Binnen bovenstaande definitie van rust is er ruimte voor de onvermijdbare, incidentele vaarbewegingen, bijvoorbeeld uit veiligheidsoverwegingen, of vaarbewegingen van aanwonenden.

- **Naleving gedragscode**

Voor het krijgen van inzicht in de naleving van de gedragscode combineren we op een praktische wijze een aantal gegevens. Deze gegevens samen geven voldoende inzicht om gezamenlijk te kunnen beoordelen of de gedragscode werkt.

- We gaan jaarlijks na in de begeleidingscommissie gedragscode of de partijen die meedoen aan de uitvoering van de gedragscode hun inspanningsverplichting nakomen: doen alle partijen wat ze afgesproken hebben in dit protocol?
- De daarop volgende vraag is: heeft deze inspanning het beoogde resultaat; Dus: is de boodschap daar verspreid/aanwezig bij die mensen of op die plaats waar dat was afgesproken? We zullen twee maal in de eerste beheerplanperiode (na

2 jaar en na 5 jaar) via een peiling bepalen, (gebruik makend van de ervaring in andere gebieden) in hoeverre men bekend is met het bestaan en het doel van de gedragscode.

- Tenslotte kiezen we voor de registratie van waarnemingen/meldingen van de diverse gebruikers van het gebied uit het veld. Daarnaast zal hier bij veldbezoeken door de partijen uit de Toezichtkring Natuurhandhaving (Met name door de Provincie, Terreinbeheerders en Sportvisserij Fryslân) en de dienst nautische zaken van de provincie Fryslân systematisch op worden gelet. Daartoe wordt een 'app' ontwikkeld. In overleg met de deelnemers van de begeleidingsgroep gedragscode wordt bepaald hoe dit wordt uitgewerkt. De provincie Fryslân verzorgt dit.
- Na 2 jaar wordt bezien of deze metingen naar tevredenheid werken. Ook kan dan worden besloten om -wanneer er efficiëntere technieken beschikbaar komen om dezelfde informatie te verzamelen- hierop over te stappen.

• Aantalsontwikkeling vogels

In het kader van monitoringsafspraken in het beheerplan Natura 2000 Merengebied worden de volgende tellingen uitgevoerd.

Doel	Onderwerp	Methode	Periode/	Uitvoering frequentie	Financiering
Niet-broedende watervogels	Tellingen watervogels	Maandelijkse telling	Elke jaar: maandelijkse tellingen aanwezige watervogels	IFG, SBB, SOVON, in het winterhalfjaar ≥ 1 x per 6 jaar: maandelijkse tellingen gehele jaar	SNL vrijwilligers
Slaapplaatsen ganzen	Ganzen op de slaapplaatsen	Maandelijkse telling aan-	≥ 1 x per 6 jaar: slaapplaattelling aanwezige ganzen op de slaapplaatsen	IFG, SBB, SOVON, gen in het winterhalfjaar	SNL vrijwilligers

- Aanvullend hierop zullen bij deze tellingen, die al gedaan worden de verschillende deelgebieden worden onderscheiden: de winterrustgebieden maar ook daarbuiten. Bij de uitwerking van deze tellingen zal dus herkenbaar moeten zijn wat er in de diverse winterrustgebieden is aangetroffen.

• Bijsturing informatieverzameling

Mocht er uit de jaarlijkse gegevens over de naleving van de gedragscode en de monitoringsgegevens van de overwinterende vogels naar voren komen dat er aanleiding tot zorg is, of dat er ontwikkelingen zijn die om meer informatie vragen, dan worden in de begeleidingscommissie gedragscode afspraken gemaakt of en welke nadere informatie nodig is en hoe die verzameld gaat worden.

Daarbij kan eventueel gebruik gemaakt worden van aanvullende tellingen van watervogels in specifieke gebieden. Voor de verstoring door boten kan in dat geval van diverse middelen gebruik gemaakt worden, zoals bewegingsmelders/camera's of via gerichte aanvullende waarnemingen in het veld op nader af te spreken plekken en tijden.

Evaluatie

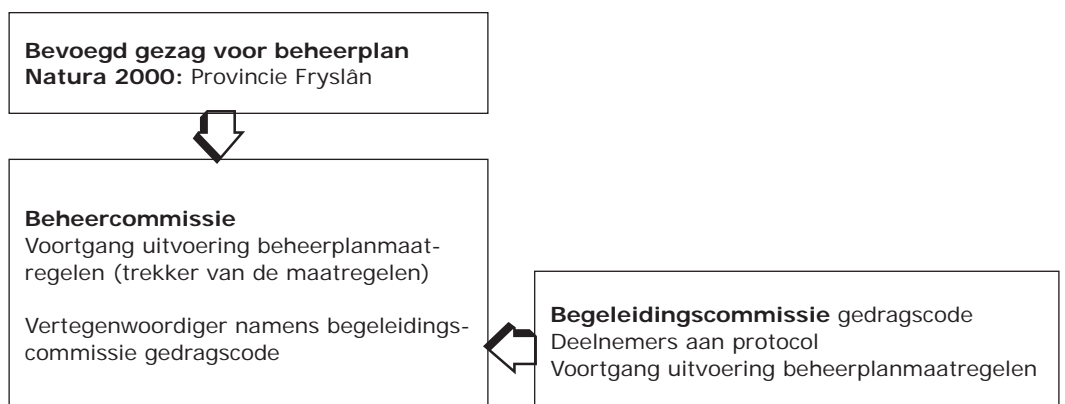
Als deelnemende partijen willen we graag zekerheid over de werking van de vrijwillige gedragscode. Immers tijdens de uitvoering van het beheerplan en bij de evaluatie van het plan na 6 jaar willen we concluderen of de afspraken in de praktijk werken.

Op basis van de hiervoor vergaarde informatie over de naleving van de gedragscode en de aantalontwikkeling van de vogels, wordt na 6 jaar met elkaar - de deelnemers in de gedragscode en het de provincie als bevoegd gezag - beoordeeld wat de resultaten zijn. In theorie kan zich een aantal situaties/scenario's voordoen.

1. Als de gedragscode goed werkt, dan wordt de afspraak vervolgd in het volgend beheerplan (en blijven huidige gebruik (inclusief reeds vergunde plannen/projecten) mogelijk zonder aanvullende maatregelen en kunnen autonome ontwikkeling en nieuwe plannen en projecten van de recreatiesector met effecten op vaarbewegingen in het voor- en naseizoen op dit punt worden vrijgesteld van de Nb-wet vergunningplicht.
2. Als de trend van de doelsoorten sterk blijkt te stijgen, en blijkt dat er veel meer vogels van de rustgebieden gebruik maken dan de Natura 2000-opgave vraagt, dan kan worden bekeken of de winterrustgebieden kunnen worden verkleind of (deels) geschrapt.
3. Als de gedragscode niet of onvoldoende effectief werkt, dan zoeken we naar manieren waarop het effect verbeterd kan worden.
4. Als ook hiervoor genoemde bijsturing niet werkt en er verslechtering van instandhoudingsdoelen optreedt of dreigt te gaan optreden en er redelijkerwijs een verband tussen die twee zaken kan worden gelegd, dan heeft het onze instemming dat de provincie gebruik maakt van de wettelijke mogelijkheden die haar ter beschikking staan, bijvoorbeeld het instellen van toegangsbeperkende maatregelen t.b.v. het belang van de rust voor de watervogels in deze gebieden.

De opzet en het uitgangspunt van de gedragscode en de afspraken in dit protocol zijn er uiteraard op gericht om dit laatste scenario te voorkomen.

Wie beslist

Begeleidingscommissie gedragscode

De in dit protocol genoemde partijen van de vrijwillige gedragscode vormen gezamenlijk de Begeleidingscommissie gedragscode. De Begeleidingscommissie bespreekt jaarlijks de werking van de gedragscode en de tussenresultaten van monitoring. Er wordt nagegaan of er aanvullende acties nodig zijn en of er bijgestuurd moet worden. In principe wordt na 6 jaar de werking van de gedragscode geëvalueerd. Dit gebeurt in het kader van de evaluatie van het eerste beheerplan Natura 2000 merengebied. Op dat moment wordt besproken welke van de bovengenoemde opties 1 t/m 4 wordt gekozen.

De Begeleidingscommissie adviseert over de werking van de gedragscode aan de Beheerplancommissie en aan de Provincie als bevoegd gezag. De Provincie Fryslân roept de begeleidingscommissie bijeen en bereid deze voor.

Beheerplancommissie

Bij de vaststelling van het beheerplan Natura 2000 wordt een Beheerplancommissie benoemd. De taken en verantwoordelijkheden zijn beschreven in het beheerplan. In de Beheerplancommissie zitten alle partijen die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van maatregelen. Omdat de Begeleidingscommissie gedragscode in feite uitvoering geeft aan een van de beheersplanmaatregelen, zal de Begeleidingscommissie gedragscode een vertegenwoordiger in de Beheerplancommissie afvaardigen.

Wanneer er zich zaken voordoen die niet in lijn zijn met de hiervoor genoemde afspraken, worden deze door de Beheerplancommissie voorgelegd aan de Provincie, als bevoegd gezag. De Provincie is als bevoegd gezag de partij die formele besluiten neemt indien daar aanleiding voor is.

Consequenties en terugvalscenario

Hoewel we als deelnemende partijen er gezamenlijk van uitgaan dat de gedragscode het beoogde resultaat kan bieden is het voor de juridische borging noodzakelijk om in het beheerplan ook het scenario te beschrijven voor het geval dat niet lukt. Het hierboven beschreven scenario 4 is de laatste terugvaloptie. We zorgen door goede afspraken te maken over informatie die wordt verzameld en over de wijze waarop we met elkaar daarover met elkaar in gesprek blijven, dat dit alleen na goed overleg gebeurt.

Met die informatie trekken we gezamenlijk conclusies over de noodzaak van eventueel zwaardere maatregelen. We komen daar gezamenlijk uit. We vinden het niet noodzakelijk om daarover vooraf normen en criteria met elkaar af te spreken.

Verdeling taken en verantwoordelijkheden

In het (dit) protocol worden de verantwoordelijkheden van de deelnemers besproken en vastgelegd.

Alle partijen die gebruikers van het vaargebied vertegenwoordigen worden geacht een handtekening onder dit protocol te zetten. Daarmee stemt men in met de gekozen werkwijze en is aanspreekbaar op de afspraken die in dit protocol zijn vastgelegd.

Voorstel taak en rolverdeling:

- Partijen die de gebruikers van het vaargebied vertegenwoordigen (Marrekrite, HISWA en RECRON (recreatieondernemers), KNWV (recreatievaarders), gemeenten (aanwonenden), SV Fryslân (sportvissers), beroepsvissers, FRO (rondvaartondernemers), It Fryske Gea, Staatsbosbeheer en Provincie Fryslân, stemmen formeel in met de in dit protocol uitgewerkte vrijwillige gedragscode en het doel wat we daarmee willen bereiken.

- Daarmee stemmen deze partijen tevens in met de in het protocol voor die partij beschreven taak en rol in de uitvoering van de gedragscode en van het communicatieplan.
- Deze rol en taken betreffen: een rol in het uitdragen van de gedragscode, het inzetten van de afgesproken beschikbare kanalen en communicatiemiddelen, het leveren van gegevens over de naleving van de gedragscode en de betrokkenheid bij het meewerken aan het volgen en evalueren van de gedragscode, het deelnemen in de Begeleidingscommissie gedragscode.
- De partijen uit de Toezichtkring Natuurhandhaving (Provincie, Politie, Terreinbeheerders, Sportvisserij Fryslân) nemen een rol in de in dit protocol afgesproken toezichtstaak en de monitoring van de naleving van de gedragscode. De rapportage hierover aan de begeleidingscommissie gedragscode wordt door de Provincie Fryslân verzorgd, in overleg met de Toezichtkring Natuurhandhaving. Daarnaast hebben genoemde partijen uit de toezichtkring elk hun zelfstandige rol op het gebied van toezicht en handhaving. In de handavingsparagraaf van het beheerplan Natura 2000 Merengebied worden de rol en taakverdeling ten behoeve van het beheerplan Natura 2000 verder beschreven en uitgewerkt.
- De Begeleidingscommissie gedragscode rapporteert aan de Beheerplancommissie over de resultaten.
- De Begeleidingscommissie gedragscode is aanspreekbaar door de Beheerplancommissie en door het bevoegd gezag op de inspanningsverplichting die in deze gedragscode is afgesproken.
- Het bevoegd gezag (de Provincie) is verantwoordelijk voor de resultaatverplichtingen op dit punt van het beheerplan.
- De Provincie als bevoegd gezag is verantwoordelijk voor de organisatie en evaluatie van de vrijwillige gedragscode.

Bijlage 6 PAS-analyse voor het Merengebied

Hier wordt een verkorte versie opgenomen van het document PAS-analyse Herstelstrategieën voor het Merengebied, zoals dat in mei 2013 is aangeleverd aan het Ministerie van EZ.

De volgende habitattypen worden in dit document behandeld:
H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

Daarnaast zijn de drie Natura 2000-gebieden van het Merengebied aangewezen voor de volgende stikstofgevoelige soorten: A122 kwartelkoning, A151 kemphaan, A142 Kievit en A156 grutto. Overige aangewezen habitattypen, habitatrichtlijn- en vogelrichtlijnsoorten zijn niet stikstofgevoelig en worden hier dus niet verder behandeld.

Samenvatting

In deze gebiedsanalyse is nagegaan of in drie Natura 2000-gebieden in het Merengebied (Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o., Witte en Zwarte Brekken en Sneekermeergebied) stikstofgevoelige habitattypen en soorten voorkomen. Vervolgens is nagegaan of de kritische depositiewaarden van de betreffende habitattypen en leefgebieden van de soorten worden overschreden door de huidige en toekomstige stikstofdepositie. Hierbij is gebruik gemaakt van het Aerius 1.5 rekenmodel. Verspreidingsgegevens van stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden zijn afkomstig van het 'Natura 2000-beheerplan Merengebied', dat in concept gereed is. Uit de analyse komt naar voren dat de kritische depositiewaarden van het stikstofgevoelige habitatype H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden en de leefgebieden niet worden overschreden. In deze drie Natura 2000-gebieden is er daarom geen stikstofprobleem. Dit betekent dat er in het kader van de PAS geen herstelmaatregelen nodig zijn.

1. Kwaliteitsborging

Deze analyse is opgesteld door ervaren ecologen met gebiedskennis (E. van der Heijden en M. Brongers van Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek) in afstemming met andere schrijvers van herstelstrategieën in Noord-Nederland. Een belangrijk deel van de kennis is opgedaan tijdens de opstelling van het Natura 2000-beheerplan van het Merengebied, waaronder de drie Natura 2000-gebieden vallen (Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o, Witte en Zwarte Brekken en Sneekermeergebied). Het Natura 2000-beheerplan is inmiddels voor een belangrijk deel gereed.

Als basis voor de stikstofanalyse is gebruik gemaakt van de uitvoergegevens van het rekenprogramma Aerius versie 1.5. De kritische depositiewaarden die in de tekst zijn vermeld, en die zijn gebruikt in Aerius 1.5, zijn gepubliceerd in van Dobben *et al.* 2012. In deze analyse is uitgegaan van de begrenzing en de opgaven uit de definitieve aanwijzingsbesluiten gepubliceerd in december 2010 en het wijzigingsbesluit van 2 februari 2013. De gebiedsanalyse is gebaseerd op de habitattypenkaart van de Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o., zoals gepubliceerd in het Natura 2000-beheerplan. Bij het opstellen van dit document is gebruik gemaakt van de volgende literatuur:

Dobben, H.F. van, R. Bobbink, D. Bal en A. van Hinsberg, 2012. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 2397.
Natura 2000-beheerplan Merengebied. Versie december 2012. Provinsje Fryslân.
VHR-soorten met N-gevoelig leefgebied (versie 26-11-2012)
Herstelstrategieën voor stikstofgevoelige habitats. Bijlage Deel II (habitatrichtlijn- en vogelrichtlijnsoorten en de gevoeligheid voor stikstof van het leefgebied).

2. Inleiding (doel en probleemstelling)

Dit document beoogt op grond van de analyse van gegevens over de Natura 2000-gebieden Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. (bij elkaar genaamd het 'Merengebied') te komen tot een afweging of herstelmaatregelen in het kader van de PAS noodzakelijk zijn. Met betrekking tot het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. gaat het hier om het zuurgevoelige habitatype H3150 meren met krabbenscheer. Overige aangegeven habitattypen (H6430A en H6430B, ruigten en zomen) zijn niet zuurgevoelig (Van Dobben et al. 2012) en vallen daarom buiten deze analyse.

Daarnaast is voor de drie bovengenoemde Natura 2000-gebieden een analyse uitgevoerd, waarbij is bepaald welke soorten uit het aanwijzingsbesluit gevoelig zijn voor (verhoogde) stikstofdepositie. Vervolgens is onderzocht in hoeverre deze soorten in de Natura 2000-gebieden ook daadwerkelijk gevolgen kunnen ondervinden van de stikstofdepositie. Hierbij is nagegaan of er sprake is van een overschrijding van de kritische depositiewaarden van de leefgebieden door de huidige en toekomstige stikstofdepositie.

3. Gebiedsanalyse

3.1 Integrale gebiedsanalyse Merengebied

Omdat er geen knelpunten zijn met betrekking tot stikstof is een integrale gebiedsanalyse niet noodzakelijk.

3.2 Gebiedsanalyse H3150 Meren met krabbenscheer

3.2.A Kwaliteitsanalyse H3150 Meren met krabbenscheer op standplaatsniveau

Het instandhoudingsdoel voor het Natura 2000-habitatype meren met krabbenscheer is behoud van oppervlakte en kwaliteit. De kritische depositiewaarde voor het habitatype bedraagt 2143 mol/ha/jaar. De huidige depositie is ter plaatse van het habitatype berekend op ca. 879-1143 mol/ha/jaar. In 2030 is dit volgens de modelberekeningen gedaald tot ca 786-1032 mol N/ha/jaar (Aerius 1.5). De kritische depositiewaarde van dit habitatype wordt in de huidige situatie en in de toekomst dus niet overschreden. Een gebiedsgerichte herstelstrategie in het kader van de PAS is daarom voor dit habitatype niet nodig.

3.2.B Systemanalyse H3150 Meren met krabbenscheer

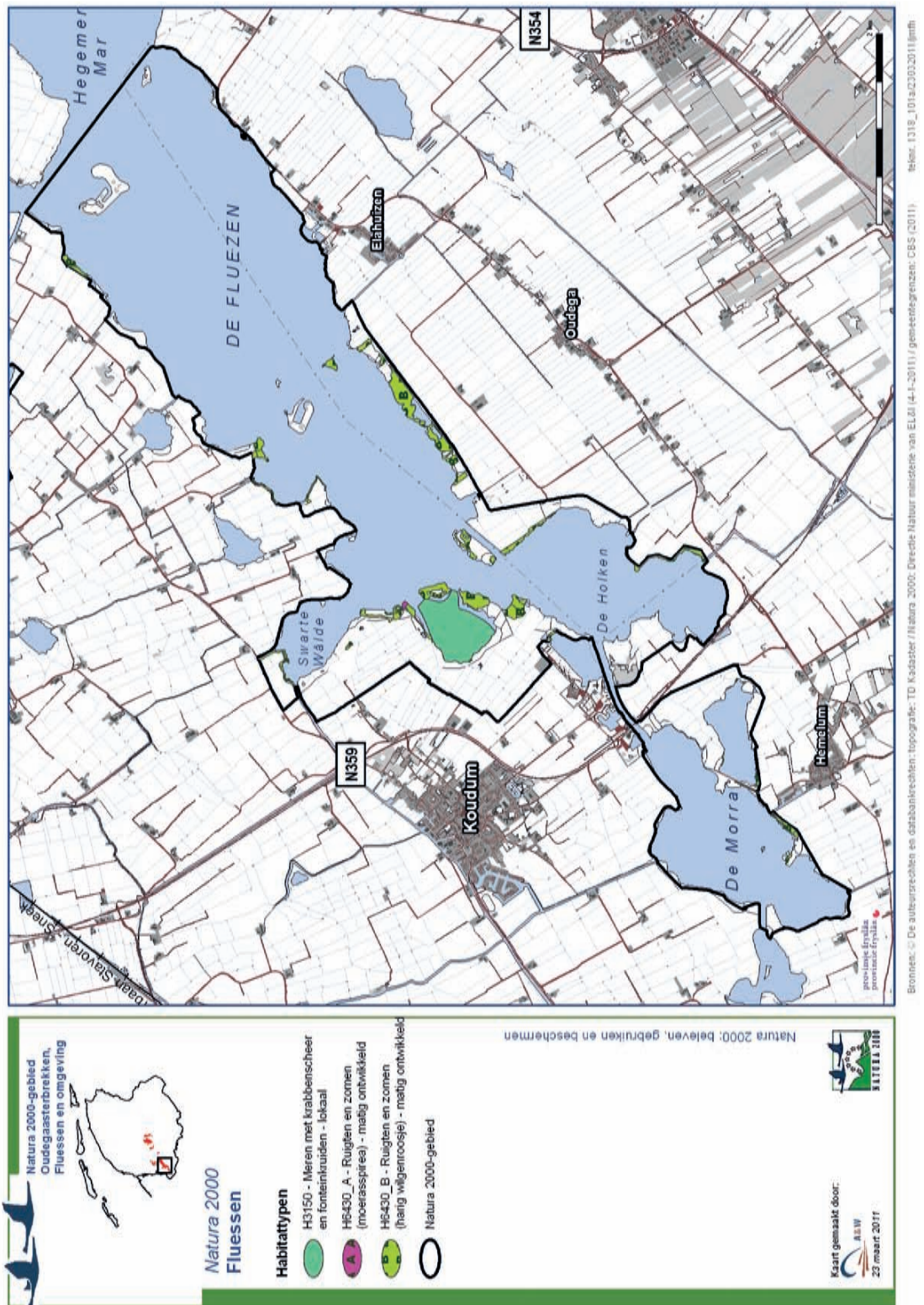
Uit de kwaliteitsanalyse blijkt dat dit niet van toepassing is.

3.1.C Knelpunten en oorzakenanalyse H3150 Meren met krabbenscheer

Uit de kwaliteitsanalyse blijkt dat dit niet van toepassing is.

3.2.D Leemten in kennis H3150 Meren met krabbenscheer

Uit de kwaliteitsanalyse blijkt dat dit niet van toepassing is.

Figuur 3.1. Natura 2000-habitattype H3150 (Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden) in het Natura 2000-gebied Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. Daarnaast zijn de Ruigten en zomen in de figuur aangegeven.

4. Gebiedsgerichte uitwerking herstelstrategie en maatregelenpakketten

Omdat er geen knelpunten zijn met betrekking tot stikstof, is er geen uitwerking van de herstelstrategie en maatregelenpakketten nodig.

5. Beoordeel relevantie en situatie flora/fauna

5.A Interactie uitwerking gebiedsgerichte herstelstrategie N-gevoelige habitats met andere habitats en natuurwaarden

NVT

5B. Interactie uitwerking gebiedsgerichte herstelstrategie N-gevoelige habitats met leefgebieden bijzondere flora en fauna.

Van de drie Natura 2000-gebieden is een analyse uitgevoerd, waarbij is bepaald welke soorten uit het aanwijzingsbesluit gevoelig zijn voor (verhoogde) stikstofdepositie. Vervolgens is onderzocht in hoeverre deze soorten in de Natura 2000-gebieden ook daadwerkelijk gevolgen kunnen ondervinden van de stikstofdepositie. Hierbij is nagegaan of er sprake is van een overschrijding van de kritische depositiewaarden van de leefgebieden door de huidige en toekomstige stikstofdepositie. Aangewezen en stikstofgevoelige soorten in de Natura 2000-gebieden zijn kwartelkoning, kemp-haan, Kievit en grutto. Voor al deze soorten is de huidige en toekomstige stikstofdepositie op de leefgebieden lager dan de KDW. Herstelmaatregelen in het kader van de PAS zijn niet noodzakelijk.

6. Synthese maatregelenpakket voor alle habitattypen in het gebied

NVT

7. Beoordeling maatregelen naar effectiviteit, duurzaamheid, kansrijkdom in het gebied

NVT

	Instandhoudingsdoel	SVI	N-gevoelig	N-gevoelig leefgebied	Beoordeling
Sneekermeergebied					
Broedvogels					
Porseleinhoen	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Zeer ongunstig	Nee	-	-
Kwartelkoning	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Matig ongunstig	Mogelijk	LG08, LG10	KDW van leefgebied wordt niet overschreden; geen herstelmaatregelen nodig
Kemphaan	Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie	Zeer ongunstig	Mogelijk	LG07, LG08, LG10	KDW van leefgebied wordt niet overschreden; geen herstelmaatregelen nodig
Rietzanger	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Matig ongunstig	Nee	-	-
Niet broedvogels					
Kleine rietgans	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-
Kolgans	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-
Brandgans	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-
Smient	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-
Krakeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-
Wintertaling	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Matig ongunstig	Nee	-	-
Wilde eend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-
Slobeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-
Meerkoet	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Matig ongunstig	Nee	-	-
Goudplevier	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Zeer ongunstig	Nee	-	-
Kievit	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Matig ongunstig	Mogelijk	LG08, LG10	KDW van leefgebied wordt niet overschreden; geen herstelmaatregelen nodig
Kemphaan	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Matig ongunstig	Mogelijk	LG07, LG08, LG10	KDW van leefgebied wordt niet overschreden; geen herstelmaatregelen nodig
Grutto	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Zeer ongunstig	Mogelijk	LG07, LG08, LG10	KDW van leefgebied wordt niet overschreden; geen herstelmaatregelen nodig
Wulp	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-

Witte en Swarte Brekken						
Niet Broedvogels						
Kleine Rietgans	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-	
Kolgans	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-	
Brandgans	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-	
Smient	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-	
Krakeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-	
Wintertaling	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Matig ongunstig	Nee	-	-	
Slobeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-	
Kemphaan	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Matig ongunstig	Mogelijk	LG07, LG08, LG10		KDW van leefgebied wordt niet overschreden; geen herstelmaatregelen nodig
Grutto	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Zeer ongunstig	Mogelijk	LG07, LG08, LG10		KDW van leefgebied wordt niet overschreden; geen herstelmaatregelen nodig
Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.						
Habitatsoorten						
Meervleermuis	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Matig ongunstig	Nee	-	-	
Noordse woelmuis	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Zeer ongunstig	Nee	-	-	
Broedvogels						
Porseleinhoen	Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie	Zeer ongunstig	Nee	-	-	
Niet-broedvogels						
Kleine rietgans	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-	
Kolgans	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-	
Brandgans	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-	
Smient	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-	
Kuifeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Matig ongunstig	Nee	-	-	
Nonnetje	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Matig ongunstig	Nee	-	-	
Kemphaan	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Matig ongunstig	Mogelijk	LG07, LG08, LG10		KDW van leefgebied wordt niet overschreden; geen herstelmaatregelen nodig
Wulp	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie	Gunstig	Nee	-	-	